

SCI-CONF.COM.UA

MODERN SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS

**ABSTRACTS OF X INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
DECEMBER 13-15, 2020**

**STOCKHOLM
2020**

MODERN SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS

Abstracts of X International Scientific and Practical Conference

Stockholm, Sweden

13-15 December 2020

Stockholm, Sweden

2020

UDC 001.1

The 10th International scientific and practical conference “Modern science: problems and innovations” (December 13-15, 2020) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2020. 737 p.

ISBN 978-91-87224-07-2

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 10th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2020. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/x-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-problems-and-innovations-13-15-dekabrya-2020-goda-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: sweden@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2020 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2020 SSPG Publish ®

©2020 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Войтенко Л. В., Заленська Є. А., Оне О.-В. З.* 15
БУРОВІ ВІДХОДИ: ПЕРЕРОБКА МЕТОДОМ БІОКОМПОСТУВАННЯ.
2. *Михайликова В. В., Стребкова Н. С.* 22
АНАЛИЗ ПРИМЕНЕНИЯ ПЕСТИЦИДОВ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.

VETERINARY SCIENCES

3. *Bobrova V., Kravchenko S., Kanivets N., Karysheva L., Burda T.* 27
ULTRASONOGRAPHIC FEATURES IN THE EXAMINATION OF THE PANCREAS IN DOMESTIC CATS DIAGNOSED WITH DIABETES MELLITUS: A PROSPECTIVE STUDY IN 7 CATS.
4. *Zayats K. R.* 31
THYMUS. HISTOLOGY.
5. *Локес-Крупка Т. П., Бурда Т. Л., Зарицький С. М.* 34
АЛЕРГІЇ У СВІЙСЬКИХ СОБАК (СХИЛЬНІСТЬ ТА КЛІНІЧНІ ОЗНАКИ).

BIOLOGICAL SCIENCES

6. *Zubenko O. G., Biliaieva K. O.* 39
APHIDIID WASPS (HYMENOPTERA, APHIDIIDAE) PARASITIZING APHIDS ON HERBACEOUS LEGUMES (FABACEAE) IN THE CENTRAL WOOD-AND-STEPPE ZONE OF UKRAINE.
7. *Григорова Н. В., Єрмак О. Л.* 45
ВПЛИВ ВТОРИННОГО ПІЄЛОНЕФРИТУ НА БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ ЧОЛОВІКІВ ПОХИЛОГО ВІКУ.

MEDICAL SCIENCES

8. *Ashurova O. Yu.* 49
PHARMACOLOGY AS A SCIENCE ABOUT DRUGS.
9. *Chernobay L., Vasylieva O., Oksenenko Ju.* 57
RESEARCH OF MEDICAL STUDENTS FUNCTIONAL RESERVES IN THE CONDITIONS OF ADAPTATION TO STUDY LOADS.
10. *Dudko O. G., Yakimyuk D. I., Shayko-Shaykovskiy O. G., Reshma N. R.* 60
TYPES OF BIODEGRADABLE MATERIALS FOR OSTEOSYNTHESIS OF LONG BONE FRACTURES.
11. *Golovaha M. L., Bilykh Ye. O.* 66
CHRONIC KNEE PAIN PREVENTION AFTER ARTHROPLASTY WITH RADIOFREQUENCY NEUROABLATION.
12. *Kust V. V., Plakhtiienko I. O., Ivakhniuk T. V.* 68
ANTIBIOTIC RESISTANCE PROFILE AMONG THE CAUSATIVE AGENTS OF OTOMYCOSIS.

13. *Антонова-Рафі Ю. В., Худецький І. Ю., Лагеца Д. В.* 72
ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КОНСЕРВАТИВНОГО ЛІКУВАННЯ
СКОЛІОТИЧНИХ ВИКРИВЛЕНЬ ХРЕБТА.
14. *Гаврюшов Д. Н., Сенчук А. Я., Калюжная В. Н., Бойко В. Н.* 82
РОЛЬ ВИТАМИНА D В РЕПРОДУКТИВНОМ ЗДОРОВ'Є ЖЕНЩИНЫ.
15. *Іванько О. Г., Бондаренко В. М.* 99
АНАЛІЗ МАРКЕРІВ СТАНУ КИШЕЧНИКУ У ДІТЕЙ ПЕРШИХ РОКІВ
ЖИТТЯ ЯК СПРОБА ВИЯВЛЕННЯ ЗАПАЛЬНОГО СТАНУ.
16. *Ляшук Р. П., Мігайчук Д. М., Сергій І. В.* 102
НАВЧАННЯ В МЕДИЧНОМУ ВУЗІ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ.
17. *Меренкова І. М., Арзуманова І. В., Базян А. А., Русанов О. Д.* 107
ВПЛИВ ГІПЕРТИРЕОЗУ НА ПРОТІКАННЯ ВАГІТНОСТІ І
КОРЕЛЯЦІЮ АКУШЕРСЬКИХ УСКЛАДНЕНЬ.
18. *Соловьева Е. Т.* 110
КЛЕТОЧНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЛИПИДНОГО ОБМЕНА КАК МАРКЕР
МЕТАБОЛИЧЕСКИХ СДВИГОВ ПРИ ИШЕМИЧЕСКОМ ИНСУЛЬТЕ.
19. *Смолен Ю. О., Маринчина І. М.* 112
ОСОБЛИВОСТІ ЧАСОВИХ ТЕРМІНІВ ПЕРЕТИСНЕННЯ ПУПОВИНИ
НЕДОНОШЕНИХ ДІТЕЙ.
20. *Стахова В. В., Маринчина І. М.* 117
УЛЬТРАЗВУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЛАЦЕНТИ І ПУПОВИНИ ПІД
ЧАС ВАГІТНОСТІ ПРИ НАЯВНОСТІ ШКІДЛИВИХ ЗВИЧОК В
ДОПОЛОГОВОМУ ПЕРІОДІ.
21. *Тешук В. Й., Тешук Н. В., Руських О. О.* 122
ДОСВІД ЛІКУВАННЯ ДЕПРЕСИВНИХ ТА ТРИВОЖНО-ФОБІЧНИХ
РОЗЛАДІВ У ПАЦІЄНТІВ, ЩО ПЕРЕНЕСЛИ ГОСТРІ ПОРУШЕННЯ
МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОГО
КЛІНІЧНОГО ЦЕНТРУ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ.
22. *Шманько В. В., Гніхдюх Р. В.* 125
ВПЛИВ ПОЛІМОРФІЗМУ A1166C-ГЕНА РЕЦЕПТОРА
АНГІОТЕНЗИНУ II ПЕРШОГО ТИПУ НА ПЕРЕБІГ АРТЕРІАЛЬНОЇ
ГІПЕРТЕНЗІЇ У МЕШКАНЦІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.
23. *Юсупов А. С., Маматкулов І. А., Файзиев О. Я.* 127
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВВОДНОГО ПЕРИОДА АНЕСТЕЗИИ ПРИ
ОФТАЛЬМОЛОГИЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЯХ У ДЕТЕЙ.
24. *Якименко О. О., Закатова Л. В., Антіпова Н. М., Тбілелі В. В.,
Тіхончук Н. С.* 129
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ АНКІЛОЗИВНОГО СПОНДИЛОАРТРИТУ
ТА КОМОРБІДНОЇ ПАТОЛОГІЇ ПРИ НЬОМУ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ.
- PHARMACEUTICAL SCIENCES**
25. *Chitishvili V. V., Semenova L. V., Toryanik L. A., Plotnikova N. V.,
Filyanina N. M.* 132
PHARMACY EDUCATION FOR FOREIGN STUDENTS.

26. *Решетняк Л. Р., Стаховська В. С.* 138
УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОЧИЩЕННЯ ВОДИ ДЛЯ
ІН'ЄКЦІЙ.

CHEMICAL SCIENCES

27. *Ziyadullayev A.* 142
VINYLATION OF CYANURIC ACID BY ACETYLENE AT HIGH
PRESSURE.
28. *Ткач В. В., Кушнір М. В., Мінакова Т. Г., Петрусяк Т. В.* 147
ТРИ КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В
БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ ОДНІЄЇ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ
ПІСНІ.

TECHNICAL SCIENCES

29. *Gordiienko S. M., Kalishevskaya Yu. V.* 153
PEDESTRIAN SAFETY PROBLEMS ON GROUND PEDESTRIAN
CROSSINGS.
30. *Kuznietsov S., Venger O., Stepanenko D., Grishuk A.* 159
NEW CATALYSTS FOR CARBON MONOXIDE CONVERSION.
31. *Lokotarov Ye.* 162
AN ANALYSIS OF THE USAGE COMPUTING RESOURCES IN
BLOCKCHAIN NETWORKS.
32. *Pavlenko O., Pryshchepa Ye., Tymoshenko A.* 165
DETERMINATION OF MAXIMUM VOLTAGE.
33. *Zyma O., Rahomov R., Redkin O.* 171
USAGE OF GEOINFORMATION SYSTEMS (GIS) TO PREVENT
EMERGENCIES.
34. *Завойських Ю. А., Козуб Ю. Г.* 176
ДИНАМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РІВНЯ СКЛАДНОСТІ У
ПРОЦЕДУРНО ГЕНЕРОВАНОМУ КОНТЕНТІ.
35. *Малюк С. В.* 180
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФІЛІВ КОЛІСНИХ ПАР ШВИДКІСНИХ ТА
ВИСОКОШВИДКІСНИХ ПОЇЗДІВ.
36. *Моссур Д. Є.* 184
ОПТИМІЗАЦІЯ СИНХРОНІЗАЦІЇ, КЕРУВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ
СТАНІВ СПИСКІВ З ПОСТОРІНКОВИМ ВІДТВОРЕННЯМ.
37. *Одарченко Д. М., Сподар К. В., Карбівнича Т. В., Позднякова Л. О.* 189
АНАЛІЗ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА
МОЛОКОПЕРЕРОБНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ТА КОМПЛЕКСНА
ТОВАРОЗНАВЧА ОЦІНКА ЙОГУРТІВ ПІДВИЩЕНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ
ЦІННОСТІ.
38. *Сухомлин В. И., Плошенко Л. С., Евдокимова Т. А.* 195
ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕФЕКТЫ ПРИ ПРОКАТКЕ
НЕПРЕРЫВНОЛИТОЙ ЗАГОТОВКИ ИЗ НИЗКОУГЛЕРОДИСТОЙ
СТАЛИ.

39.	<i>Тимошенко Ю. О., Скидан Б. О.</i> ОЦІНЮВАННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ МЕТОДАМИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ.	201
40.	<i>Тимченко Н. М., Кузьменко О. Ю.</i> НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.	204
41.	<i>Ушкаренко О. О., Малахова Н. Г., Лаптев О. І., Волинський В. О.</i> ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУ АНАЛОГОВИХ ЕЛЕКТРОННИХ СХЕМ НА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.	210
42.	<i>Цюцюра М. І., Єрукаєв А. В., Степаненко М. О., Хмеленко Є. В.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ КОРИСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ.	217
43.	<i>Шаповал В. О.</i> АНАЛІЗ КОРИСТУВАЦЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ ТА КЕРУВАННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИМИ ВУЗЛАМИ БЛОКЧЕЙН-МЕРЕЖ.	222
44.	<i>Янин А. Е., Новикова С. Н.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ БАЛОЧНОЇ КЛЕТКИ УПРОЩЕНОГО ТИПА.	226
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
45.	<i>Chernikov N. G., Chernikova I. D., Stanislavova N. A., Nedobega V. A.</i> RESEARCH OF THE ENERGY STRUCTURE OF THE SURFACE ARSENIDE GALLIUM AT ADSORPTION GERMANY.	233
46.	<i>Філінчук А. О., Вайсфельд Н. Д., Процеров Ю. С.</i> НАПРУЖЕНИЙ СТАН СКІНЧЕНОГО ЦИЛІНДРУ ПІД ДІЄЮ ВЛАСНОЇ ВАГИ.	241
GEOGRAPHICAL SCIENCES		
47.	<i>Любчук О. К., Гойман К. Д.</i> НОВІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ.	247
PEDAGOGICAL SCIENCES		
48.	<i>Chubar V. V.</i> PREPARATION OF THE FUTURE TEACHER OF TECHNOLOGIES FOR INNOVATIVE PEDAGOGICAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL EDUCATION OF SENIOR STUDENTS.	254
49.	<i>Kazak Yu.</i> AN ACOLOGICAL APPROACH AS A STRATEGIC GUIDELINE IN A PROFESSIONAL TRAINING OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS.	264
50.	<i>Skaskiv A.</i> INTRODUCTION OF BLENDED LEARNING TECHNOLOGY.	269

51.	<i>Sultanbekova A., Yerkinbekova A.</i> A CRITICAL ANALYSIS OF CLIL APPLICATION IN PHYSICS CURRICULUM OF SECONDARY SCHOOL EXPLOITED IN NIS SCHOOLS IN KAZAKHSTAN.	273
52.	<i>Tsuranova O., Musienko M.</i> DEVELOPMENT OF FEELING OF RHYTHM IN EARLY CHILDREN.	280
53.	<i>Yashnyk S., Babak M.</i> SUCCESS OF GENDER SOCIALIZATION OF ADOLESCENTS IN THE FAMILY.	283
54.	<i>Бардус І. О., Бардус О. О.</i> МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ КОМАНДНОЇ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.	290
55.	<i>Гончаренко Н. М., Ткаченко А. С.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ РЕФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОЧИМА СТУДЕНТІВ.	295
56.	<i>Євмененко О. В., Ніколаєва Т. А.</i> ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО АНТИУТОПІЮ В ШКОЛІ: СИСТЕМА ПИТАНЬ І ЗАВДАНЬ.	299
57.	<i>Карпенко М. С., Бойко С. П.</i> ОСОБЛИВІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З СИНДРОМОМ ДАУНА.	303
58.	<i>Кикоть О. А.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВЗАЄМНОМУ ПОРІВНЯННІ ДОСВІДУ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ.	306
59.	<i>Курило Н. Г., Вискребенцева А. В., Гончаренко Л. І., Северина В. С., Чаленко Т. В., Міщенко О. В., Андросова В. І., Паненко В. А.</i> ФОЛЬКЛОРНІ ТРАДИЦІЇ І РОЗУМІННЯ ПРОЦЕСУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.	313
60.	<i>Леонов І. В.</i> МОДЕЛЬ ПОБУДОВИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ.	323
61.	<i>Марков Р. А.</i> РОЛЬ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.	329
62.	<i>Майборода М. Н.</i> ВЫПОЛНЕНИЕ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ - ОСНОВА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ.	332
63.	<i>Мітяшкіна Т. Ю.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОСВІТИ ТА ІНТЕГРАЦІЇ РОБОТОТЕХНІКИ, ІНЖЕНЕРНОЇ ТА КАМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ ТА EMBEDDED-РОЗРОБНИКА У ВНЗ.	336
64.	<i>Молотай Л. А., Пасечник С. В.</i> НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА.	340

65. **Нечепорук Я. С.** 347
СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЦИВІЛЬНІЙ АВІАЦІЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ.
66. **Панченко Л. Ф.** 352
ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.
67. **Потеряхин А. А., Воронин И. Ю.** 357
ТРЕНИРОВОЧНЫЙ ПРОЦЕСС И ИТОГИ ВЫСТУПЛЕНИЯ КИКБОКСЕРОВ НА ВСЕРОССИЙСКОМ ТУРНИРЕ «ЛИГА ЧЕМПИОНОВ» 2020 ГОДА.
68. **Татаренко Г. В., Степанова Г. А.** 361
СПІВВІДНОШЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ.
69. **Трофімченко І. Є., Заводяна Н. В., Таушан О. Г., Шевчук О. Г., Боднар С. В., Гончарук А. Д., Симон Н. Г., Туркот А. В., Шаронова В. О., Малашевська І. А.** 368
МИСТЕЦЬКО-ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ ТА ДОРОСЛИМИ МУЗИЧНО-ОЗДОРОВЧИЙ МАЙСТЕР-КЛАС «СВІТ МАНДРІВ МАРІЇ ПРИЙМАЧЕНКО».

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

70. **Воловик А. С., Єльчанінова Т. М., Жванія Т. В.** 375
ОСОБЛИВОСТІ НЕВРОТИЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ.
71. **Еверс І. М.** 381
ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІВ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.
72. **Котлова Л. О., Ковальчук К. П.** 384
ВНУТРІШНІ КОНФЛІКТИ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМИ МЕХАНІЗМАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ.
73. **Лаас М. В.** 389
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧИННИКІВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІВЧАТ ТА ХЛОПЦІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.
74. **Лукова С. В., Надьон В. П., Аркатова О. С., Коломійцев Г. А.** 394
ПРОБЛЕМА САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ.
75. **Хомуленко Т. Б., Туркова Д. М., Лесніченко Н. П., Миронович Б. С.** 401
СТРУКТУРА СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ТІЛА В КОНТЕКСТІ ОСНОВНИХ СФЕР ТІЛЕСНОГО ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ.
76. **Шмалей С. В., Нікулін Є. О., Фін Л. Є.** 406
ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

77. **Заливанский Б. В., Самохвалова Е. В.** 409
ОТНОШЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ К УПРАВЛЕНИЮ СОБСТВЕННЫМ ЗДОРОВЬЕМ.

ART

78. *Берелет В. І., Берелет Л. І.* 415
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА І ТЕАТРАЛЬНОЇ МУЗИКИ.
79. *Данчук Л. І., Авраменко П. М.* 419
ВИСВІТЛЕННЯ ГЕРОЇЧНИХ ТЕМ У ДУМАХ ТА ІСТОРИЧНИХ ПІСНЯХ І ВИКОРИСТАННЯ ЇХ У СУЧАСНИХ ВИСТАВАХ.
80. *Дементенко О. Ю.* 427
ХУДОЖНЯ ТА ІСТОРИЧНА ЦІННІСТЬ АФІШІ.
81. *Карпик В. Б.* 432
КОНЦЕРТ ДЛЯ ТРУБИ З ОРКЕСТРОМ А. ТОМАЗІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЖАНРУ.
82. *Медвейчук Я. Б.* 439
УНІКАЛЬНІСТЬ СТИЛІСТИКИ ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУСЛІМА МАГОМАЄВА.
83. *Шинкарук І. В.* 446
ВИХОВАННЯ САМООРГАНІЗАЦІЇ ТА САМОКОНТРОЛЮ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЕСТРАДНОГО СПІВАКА.

HISTORICAL SCIENCES

84. *Корнієнко А. Ю.* 450
ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ЖІНОК В США.

CULTUROLOGY

85. *Градівський В. М.* 452
ФОРМУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.
86. *Рудковська О. В.* 460
ПАЛАЦ СТУДЕНТІВ ДНУ – ПАЛАЦ ПОТЬОМКІНА – ЯК ЕКСКУРСІЙНИЙ ОБ'ЄКТ В ЕПОХУ ІНТЕРАКТИВНОЇ КУЛЬТУРИ.

POLITICAL SCIENCES

87. *Клим Р. Д.* 468
ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ІМІДЖЕВА ХАРАКТЕРИСТИКА БОЛГАРІЇ.

PHILOLOGICAL SCIENCES

88. *Alizade Aliye Umran Ali Aga* 473
THE BEAUTY OF SPEECH IN NIZAMI GANJAVI'S "TREASURE OF SECRETS".
89. *Vorovykova D.* 480
FEATURES OF FILM TEXT TRANSLATION (BASED ON SCIENCE FICTION MOVIES).

90. **Варлакова А. В.** 486
РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАНТНОГО АНАЛІЗУ
ПРОСОДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ
УКРАЇНЦІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ВОЛОДІННЯ МОВОЮ.
91. **Войтенко Л. І.** 490
КОЛИСКА ДЛЯ КІШКИ ЯК АНТИУТОПІЯ К. ВОННЕГУТА В
КОНТЕКСТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ СТОЛІТТЯ.
92. **Даскал Н. Г.** 495
РОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТОРІЧЧЯ У АНГЛОМОВНИХ
ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ.
93. **Каширіна І. О., Собчук В. Є.** 500
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ЮРИДИЧНОМУ
ДИСКУРСІ.
94. **Козка І. К., Баткіна М. В., Шубладзе О. Э.** 503
TEACHER'S DESIGNED LEXICAL FEEDBACK TASKS IN A MEDICAL
LANGUAGE CLASSROOM.
95. **Луценко Л. О., Корецька Д. Д.** 509
СТРАТЕГІЇ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСІ.
96. **Маріна О. С.** 515
ДИГІТАЛЬНА ПОЕЗІЯ: МОБІЛЬНІСТЬ І «ЗАСТИГЛІСТЬ»
МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО СМИСЛОТВОРЕННЯ.
97. **Медвідь О. М., Александренко А. І.** 520
ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОЛОГІЗМІВ У
ПЕРЕДВИБОРЧОМУ ДИСКУРСІ.
98. **Медвідь О. М., Ципко Ю. О.** 526
СТИЛІСТИКА БЛЕНДІВ В АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ:
АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ.
99. **Медвідь О. М., Глобіна В. М.** 532
ФУНКЦІОНУВАННЯ БЛЕНДИНГОВИХ ОДИНИЦЬ АНГЛОМОВНОЇ
РЕКЛАМИ В ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ.
100. **Митнік І., Бакунович О.** 539
ВОКАЛІЧНА СИСТЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ГОВІРКИ СЕЛА ПАРЦЕВО
НА ПІДЛЯШШІ.
101. **Ядловська О. С., Тараніна М. В.** 544
СТАНОВЛЕННЯ ТАДЖИЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ В
РЕСПУБЛІЦІ ТАДЖИКИСТАН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.

ECONOMIC SCIENCES

102. **Dubnitskyi V. I., Dmytriieva A. O.** 551
FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE KIBS MARKET IN
UKRAINE AND THE RELEVANCE OF KIBS MARKET RESEARCH IN
THE MODERN ECONOMY.

103.	<i>Hryhorevska O. O.</i> INFORMATION AND ANALYTICAL PROVISION OF MANAGEMENT OF DIVERSIFICATION OF ACTIVITIES OF BUSINESS ENTITIES.	556
104.	<i>Nebaba N., Serotyuk B., Jaheidr Emad Alburavi Ramadan</i> THE EMERGENCE PREREQUISITES AND DEPLOYMENT MECHANISM OF CRISIS PHENOMENA IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEM.	560
105.	<i>Skrypnyk M. I.</i> APPROACH TO CALCULATION OF PRODUCT COST ON THE BASIS OF «DIRECT COSTING».	564
106.	<i>Дзьоба О. Г., Сторошук Х. Л.</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.	569
107.	<i>Зюбак М. М.</i> НАПРЯМИ ВПЛИВУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ЛІСІВ.	573
108.	<i>Костюк У. З., Давимука Д. В.</i> РИЗИКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ.	578
109.	<i>Кліпкова О. І., Цебенко О. О.</i> МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.	583
110.	<i>Кузьминчук Н. В., Куценко Т. М., Терованесова О. Ю., Маслій В. О.</i> ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РЕКЛАМНОГО РИНКУ НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ.	588
111.	<i>Купінець Л. Є., Шершун О. М.</i> БЕНЧМАРКІНГ УКРАЇНСЬКОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ.	594
112.	<i>Нуралиева Рагима Нурали гызы</i> АНАЛИЗ И ОЦЕНКА СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ТОПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА АЗЕРБАЙДЖАНА.	600
113.	<i>Пархоменко С. Г., Бурукова М. В.</i> МІСЦЕ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.	611
114.	<i>Полякова О. Ю.</i> ФАКТОР РОЗШАРУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.	615
115.	<i>Синчак В. П., Чубенко Л. Б.</i> ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗРОБКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ЗАКЛАДІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.	622
116.	<i>Тищенко С. І., Сабіров Н. І., Предчук О. А.</i> BIG DATA І ОФІЦІЙНА СТАТИСТИКА: ЗАСТОСУВАННЯ У МЕНЕДЖМЕНТІ ТА МАРКЕТИНГУ.	631

117. *Топузова В. О., Сербіненко Н. В.* 636
ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ.
118. *Чупир О. М., Рудкевич О. Л.* 643
МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ГОЛОВНИЙ ВЕКТОР У ДОСЯГНЕННІ
ЦІЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВА.
119. *Эльдарлы Джавидан Азер оглы* 647
НЕОБХОДИМОСТЬ В ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКСПОРТНО
НАПРАВЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ.

LEGAL SCIENCES

120. *Kulak N.* 651
CURRENT SYSTEM OF SOURCES OF LAW OF UKRAINE.
121. *Lykhova S.* 654
INVESTIGATION OF RAPE DURING HOSTILITIES AS AN INTERNAL
ASPECT OF NATIONAL SECURITY PROTECTION.
122. *Артем'єва К. Д., Наливайко О. І.* 659
ПРИРОДА ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ.
123. *Гаргун С. С.* 664
НАЯВНІ НЕДОЛІКИ ЄДИНОГО ФАХОВОГО ВСТУПНОГО
ВИПРОБУВАННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ.
124. *Заплітна І. А., Притула С. А.* 673
ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ УСИНОВЛЕННЯ В МІЖНАРОДНОМУ
ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.
125. *Комаров В. О., Сендецький М. М., Сащук С. І., Анохін О. О.* 677
ДО ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ
НЕСУЧОЇ ЗДАТНОСТІ КОНСОЛЬНО ЗАКРІПЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ
ПЛАНЕРА ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ.
126. *Крикливець Д., Наливайко О. І.* 686
ПРОБЛЕМА ДЕЛІМІТАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ:
РЕТРОСПЕКТИВА І СУЧАСНИЙ СТАН.
127. *Полюхович Є. Е., Савіщенко В. М.* 690
ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА МАЙСТЕРНІСТЬ ЮРИСТА.
128. *Сєдих Ю., Рибалкін А. О.* 694
ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ВАТИКАНУ.
129. *Солдатенко О. А., Богмацера В. В.* 698
СУТНІСТЬ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.
130. *Телестакова А. А., Мірзоян Р. А.* 702
КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ.
131. *Ус Ю. О., Юдіна М.* 710
ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ СУБ'ЄКТІВ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО
ПРАВА.

132.	<i>Ус Ю. О., Самсонова А. М.</i> РИМСЬКА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ.	713
133.	<i>Ус Ю. О., Татусько Д. Ю.</i> МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЖІНКИ У РИМСЬКОМУ ШЛЮБІ.	717
134.	<i>Ус Ю. О., Похил А. В.</i> ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ ПОДРУЖЖЯ У РИМСЬКІЙ ІМПЕРІЇ.	720
135.	<i>Ченурко Я. О.</i> КОНСУЛЬТАТИВНО-ДОРАДЧІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.	723
136.	<i>Шакало Л., Іваниця А. В.</i> ПРИЧИНИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.	731
137.	<i>Шокотько Ю. Д., Наливайко О. І.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ПРОБЛЕМИ.	735

AGRICULTURAL SCIENCES

БУРОВІ ВІДХОДИ: ПЕРЕРОБКА МЕТОДОМ БІОКОМПОСТУВАННЯ

Войтенко Лариса Владиславівна

к.х.н, доцент

Заленська Єлизавета Андріївна

аспірант

Оне Ольга-Валентина Зольтанівна

магістрант

Національний університет

біоресурсів і природокористування України

м.Київ, Україна

Вступ. Значні ризики для довкілля можуть виникати внаслідок утворення значних об'ємів тампонажних розчинів, промивних рідин, що містять синтетичні домішки, та бурові, які утворюють при спорудженні свердловин для добування мінеральної сировини [1]. Через можливе забруднення навколишнього середовища виникає необхідність правильної утилізації для зменшення негативного впливу, найбільш поширеними способами знешкодження шламу є його гідрофобізація, екстракційний і термічний методи [2]. Проте одним з перспективних методів для утилізації відходів буріння може бути їх переробка на поживний субстрат шляхом компостування з додаванням органічних відходів аграрного виробництва [3]. До того ж в сільському господарстві утворюється значна кількість соломи та гною, які після обробки успішно можна використовувати в удобрювальних цілях.

Ціль роботи. Отримання відносно простим і доступним методом субстратів, до складу яких входили б відходи буріння.

Матеріали та методи. Для проведення лабораторного дослідження процесу компостування було використано бурові відходи, надані оператором ГПУ «Полтавагазвидобування», пшеничну солому, безпідстилковий гній ВРХ

та верховий торф. Для ініціації процесу біоконверсії використали мікробіологічний препарат «Екстракон» (природний консорціум ґрунтових мікроорганізмів). Біокомпостування проводилося за технологією [4] та СОУ 41.00-37-688:2007 Води стічні та їх осади в Тваринництві та птахівництві. Компости на їх основі.

Результати і обговорення. Досліджено склад 6 варіантів компостних сумішей для встановлення оптимальних умов процесу компостування, що відрізнялися вмістом компонентів компосту та впливу на нього мікробного препарату: 1 варіант – контрольний, який в своєму складі не має бурових відходів, а містить 50% гною, та по 25% соломи та торфу; 2 варіант – (гній 60%, солома 30%, бурові відходи 10%); 3 варіант - гній 60%, торф 30%, бурові відходи 10%; 4 варіант - гній 50%, солома 30%, бурові відходи 20%; 5 варіант - гній 60%, солома 30%, бурові відходи 10% з додаванням мікробного препарату «Екстракон»; 6 варіант - гній 60%, торф 30%, бурові відходи 10% з додаванням мікробного препарату «Екстракон».

Експеримент по компостуванню проводився в реакторах місткістю 10 л в умовах контрольованої температури у повітряному термостаті, де підтримувалася температура 25,5 °С, протягом 60 днів. Температура суміші реєструвалася щоденно. Для забезпечення повітрообміну та гомогенізації, реактори відкривали двічі на тиждень на перемішували вручну.

Встановлено, що найбільш повно біоконверсія реакційної суміші спостерігалася в 3 та 6 варіанті, які не містили в своєму складі соломи, а складалися з 60% гною ВРХ, 30% торфу та 10% бурових відходів, до того ж в 6 варіант було додано «Екстракон». Для оцінки токсичності отриманих сумішей встановлено їх фітотоксичну дію на пшеницю м'яку *Triticum aestivum L.*, оскільки при бурінні використовують розчини, які містять поліюганти (нафтові вуглеводні, солі різного хімічного складу, поверхнево-активні речовини) [3].

Фітотоксичний ефект оцінюють на основі даних ряду ростових параметрів у порівнянні з контрольним зразком (субстрат, який не містить бурових відходів – 1 варіант). Тест-об'єкт було висаджено на чашки Петрі за

методикою, описаною в роботі [5] в трьохкратній повторності. Результати представлено в табл 1.

Таблиця 1

Фітотоксичний ефект поживних субстратів

Варіант	Середня кількість пророслого насіння	Рівень пригнічення ростових процесів (ФЕ, %)	Рівень токсичності
2	8	12 %	слабкий
3	4	32 %	середній
4	5	-19 %	відсутній
5	6	-11%	відсутній
6	5	6 %	слабкий

Встановлено, що найкраще насіння проросло на контролі та у другому варіанті. В інших варіантах складу поживних субстратів спостерігалось пригнічення ростових процесів, які оцінювали за довжиною кореня рослини, та зниження кількості пророслого насіння. Це свідчить про негативний вплив бурових відходів у складі компостів.

Також для більш повного розуміння можливого токсичного впливу отриманих субстратів було визначено вміст NPK та важких металів. Встановлення вмісту NPK проводили попередньо озоливши 2 г кожного з субстратів з додаванням 40 мл концентрованої сірчаної кислоти та 10 мл 35% перекису водню. Конічні колби поміщали на плити та нагрівали до моменту освітлення розчину, зміни забарвлення на солом'яний. Для більш швидкого проходження реакції до розчинів додавали додаткові 10 мл 35% перекису водню та продовжували кип'ятити до зміни забарвлення.

Готові розчини кожного з варіантів переносили у мірні колби місткістю 250 мл попередньо профільтрувавши та розбавляли дистильованою водою. Паралельно готувався контрольний зразок, який містив тільки концентровану сірчану кислоту та перекис водню. Визначення вмісту калію, в складі оксиду

K₂O, проводилося на полум'яному фотометрі. Отримані результати представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Вміст калію в досліджуваних варіантах

Варіант	Вміст K ₂ O, %
1 варіант (гній 50%, солома та торф 25%)	0,85
2 варіант (гній 60%, солома 30%, бурові відходи 10%)	1,61
3 варіант (гній 60%, торф 30%, бурові відходи 10%)	1,42
4 варіант (гній 50%, солома 30%, бурові відходи 20%)	0,94
5 варіант (гній 60%, солома 30%, бурові відходи 10% з додаванням мікробного препарату «Екстракон»)	1,36
6 варіант (гній 60%, торф 30%, бурові відходи 10% з додаванням мікробного препарату «Екстракон»)	1,58

Визначення вмісту фосфору, в складі оксиду P₂O₅, проводилося на спектрофотометрі за довжини хвилі 710 нм з додатковою побудовою калібрувального графіка на основі розчинів з уже відомою концентрацією фосфору, отримані дані наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Вміст фосфору в досліджуваних варіантах

Варіант	Вміст P ₂ O ₅ , %
1 варіант (гній 50%, солома та торф 25%)	1,07
2 варіант (гній 60%, солома 30%, бурові відходи 10%)	1,52
3 варіант (гній 60%, торф 30%, бурові відходи 10%)	1,58
4 варіант (гній 50%, солома 30%, бурові відходи 20%)	1,52
5 варіант (гній 60%, солома 30%, бурові відходи 10% з додаванням мікробного препарату «Екстракон»)	1,45
6 варіант (гній 60%, торф 30%, бурові відходи 10% з додаванням мікробного препарату «Екстракон»)	1,67

Визначення вмісту загального азоту проводилося за допомогою перегонки в установці К'ельдаля, з додаванням 45 мл гідроксиду натрію до досліджуваних розчинів. Відгонка відбувалася в 50 мл 0,1 н сірчану кислоту з

додаванням змішаного індикатору. Отриманий розчин титрувався 0,1 н гідроксидом натрію до зміни забарвлення з червоного на зелене. Результати обробки отриманих даних за вмістом загального азоту в досліджуваних варіантах наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Вміст загального азоту у досліджуваних сумішах

Варіант	Вміст N _{заг} , %
1 варіант (гній 50%, солома та торф 25%)	0,7
2 варіант (гній 60%, солома 30%, бурові відходи 10%)	1,05
3 варіант (гній 60%, торф 30%, бурові відходи 10%)	0,7
4 варіант (гній 50%, солома 30%, бурові відходи 20%)	0,56
5 варіант (гній 60%, солома 30%, бурові відходи 10% з додаванням мікробного препарату «Екстракон»)	1,05
6 варіант (гній 60%, торф 30%, бурові відходи 10% з додаванням мікробного препарату «Екстракон»)	0,7

На рис. 1 представлено загальний вміст NPK в компостних сумішах для кожного з варіантів.

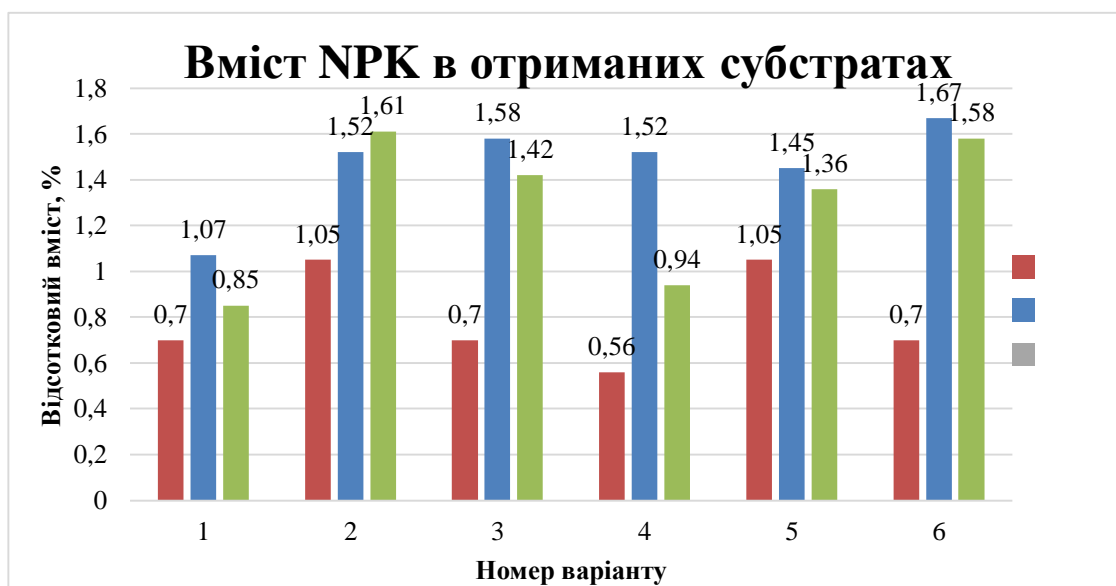

Рис. 1 Вміст NPK в компостних сумішах для кожного з варіантів

Отже, з рис.1 видно, що найбільш збалансованому вмісту NPK відповідає 2 та 5 варіант компостної суміші, проте їх вміст є недостатнім для органічного добрива (не менше 2% сухої маси).

Визначення важких металів проводили за допомогою електрохімічного методу інверсійної хронопотенціометрії із використанням аналізатора важких металів М-ХА1000-5. Для виконання аналізу субстрати висушили в сушильній шафі, після чого провели мінералізацію 20 г проби кожного із варіантів методом сухого озолення із додаванням 2 мл конц. HNO_3 та 2 мл H_2O_2 . Після цього отриману речовину розчиняли у 25 мл 2 N HCl та профільтровували. Далі проводили вимірювання. Результати визначення важких металів у отриманих субстратах представлені на рис. 2:

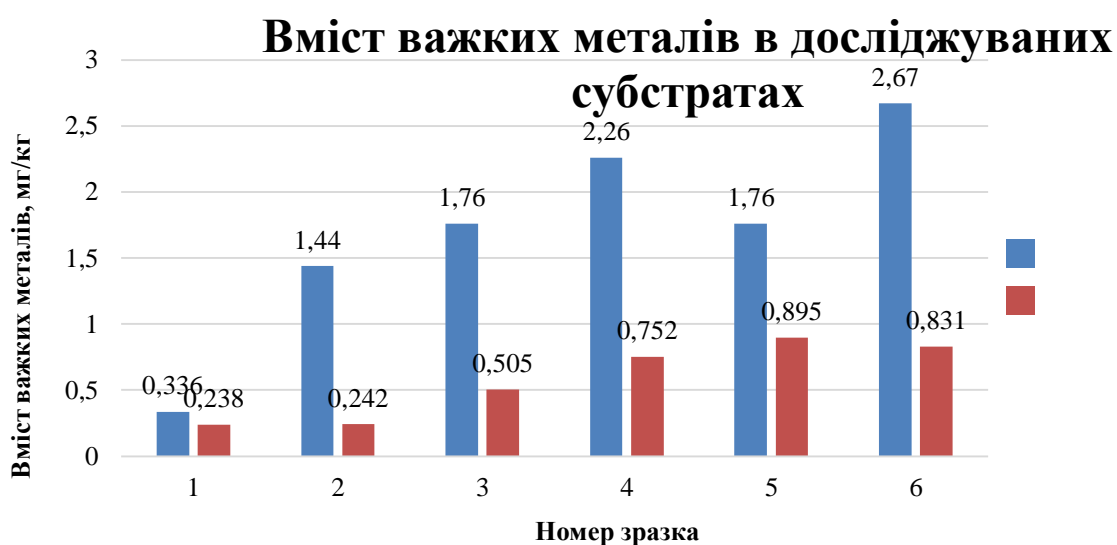

Рис.2 Вміст важких металів у компостних сумішах

Як видно з гістограми в 4, 5 та 6 варіантах встановлено перевищення допустимої норми вмісту кадмію ГДК для якого 0,7 мг/кг, що могло призвести до накопичення у тканинах кореневих систем, викликаючи їх пошкодження та пригнічуючи проростання. Проте вміст плюмбуму в усіх досліджуваних зразках знаходиться в межах ГДК - 20 мг/кг.

Висновки. В лабораторних умовах досліджено процеси біокомпостування бурових відходів, які утворюються при газовидобуванні в Полтавській області. Встановлено можливість використання у якості мінеральних наповнювачів. Оцінювання фітотоксичності компостів, однак, засвідчило про негативний вплив бурових відходів у складі орґано-мінеральної композиції. Зокрема, пригнічуються ростові процеси коренеутворення пшениці, хоча в цілому рівень токсичності відносно слабкий. Другий варіант

компостного субстрату, що включав гній, соломі та бурові відходи, незважаючи на слабку фітотоксичність, може бути досить перспективним для використання в сільському господарстві, наприклад, для удобрення технічних мало вибагливих культур, оскільки в своєму складі має значний вміст NPK та вміст важких металів знаходиться в допустимих межах, на відмінну від інших варіантів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Hossain M. E. A critical review of drilling waste management towards sustainable solutions / M. E. Hossain, A. Al-Majed, A. R. Adebayo [et al] // *Environmental Engineering & Management Journal (EEMJ)*. – 2017. – Vol. 16, Issue 7. – P. 1435-1450.
2. Рикусова Н.І. Сучасні методи переробки та утилізації відходів буріння нафтогазових свердловин / Н.І. Рикусова // *Екологічні науки*. – 2018. – Т. 2, № 1 (20). – С. 130-135.
3. Paladino G. Bioremediation of heavily hydrocarbon-contaminated drilling wastes by composting / G. Paladino, J. Arrigons, P. Satti [et al] // *International Journal of Environmental Science and Technology*. – 2016. – Vol. 13. – P. 2227–2238.
4. Деклараційний патент UA 69195A Спосіб одержання органо-мінеральних добрив. Канченко Ю. А., Канченко О. Ю., Чеботько К. О. та ін.
5. Романюк О. Розробка методу оцінки токсичності нафтозабруднених ґрунтів / О. Романюк // *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*. – 2016. – Вип. 72. – С. 93-100.

АНАЛИЗ ПРИМЕНЕНИЯ ПЕСТИЦИДОВ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Михайликова Вера Васильевна

к. с-х. н, в. н. с.

Стребкова Нина Сергеевна

ст. н. с.

Всероссийский научно-исследовательский
институт защиты растений
Минсельхоза РФ, Россия

Введение. Широкий ассортимент пестицидов, представленных на современном рынке ставит перед сельскохозяйственными производителями трудную задачу, решение которой требует прочных знаний биологии вредных организмов, культурных растений и свойств пестицидов. На первом этапе проводится выбор действующего вещества, поскольку на основе одного и того же вещества на рынке могут быть представлены несколько препаратов, при этом основой служат биологическая эффективность пестицида и особенности развития вредных организмов. Качество защитных мероприятий тесно связано с достижениями науки и обеспечением необходимой информацией пользователей средств защиты растений.

Цель работы. Анализ статистических данных Министерства сельского хозяйства и ФГБУ «Россельхозцентр» по фактическому использованию средств защиты растений в Российской Федерации.

Материалы и методы. ФГБНУ «ВНИИЗР» ежегодно проводит обработку и анализ статистических данных Министерства сельского хозяйства и ФГБУ «Россельхозцентр» по фактическому использованию средств защиты растений в Российской Федерации. На основании полученных данных, представлены результаты исследований по объемам применения, как торговых марок пестицидов, так и их действующих веществ.

Результаты и обсуждения. В 2018 году было израсходовано 65.05 тыс. тонн средств защиты растений, пестицидная нагрузка (по препарату) составила

0.557 кг/га пашни. Основной объем применения пестицидов приходится на гербициды и десиканты, которому соответствует максимальная нагрузка – 0.422 кг/га. Несмотря на увеличение объема работ, пестицидная нагрузка в 2018 году почти в 2 раза ниже, чем в 1990 году – 1.0 кг/га.

Проведенные расчеты фактического использования химических средств защиты растений с учетом действующих веществ показали, что общий объем применения составил – 19119,17 тонн. Использовалось 229 наименований, на их основе применялось 221 комбинированное соединение, что составляет 96.5% от общего объема применения действующих веществ. В общем объеме применяемых действующих веществ доля инсектицидов составила 8,1 % или 1789.2 т, фунгицидов и протравителей – 24.5 % – 5395.9 т, гербицидов и десикантов 66.7 % – 14841.0 т. Комбинированные препараты составили 25.3 % – 451.9 т в группе инсектицидов, гербицидов – 26.9 % – 3990.1 тонн, максимальная доля – 64.4 % или 3475.5 тонн в группе фунгицидов и протравителей.

В соответствии с объемом использования, наибольшая пестицидная нагрузка (по действующему веществу) в группе гербицидов и десикантов составила 0.127 кг/га, минимальная – 0.015 в группе инсектицидов, 0.046 – фунгицидов и протравителей. Пестицидная нагрузка по действующему веществу в общем объеме – 0.166 кг/га пашни. Содержание действующих веществ в препаративных формах, в среднем, 35 %.

Классификация пестицидов по группам обеспечивает более полное их изучение, позволит прогнозировать появление новых биологически активных форм. Анализ применения основных групп пестицидов проведен согласно классификации по химическому строению действующих веществ..

Основные классы действующих веществ инсектицидов составили: фосфорорганические соединения – 41.8 %, неоникотиноиды – 30.2 %, синтетические пиретроиды – 13.5 %, минеральные масла – 9.5 %, прочие классы – 5.0 %. Наиболее востребованы из фосфорорганических соединений: диазинон (Диазинон Экспресс, Диазин Евро, Диазол), диметоат (Би-58 Новый,

Данадим, Димет, Дитокс, Рогор-С), хлорпирифос (Пиринекс, Хлорпирифос, Ципи Плюс), малатион (Фуфанон, Карбофос). Препараты, входящие в эту группу относятся к 1 – 2 классу опасности. Из неоникотиноидов востребованы имидаклоприд (Табу, Имидор) и тиаметоксам (Актара). Из синтетических пиретроидов применялись альфа-циперметрин (Альфашанс, Фастак, Фаскорд, Цепеллин), циперметрин (Шарпей, Арриво, Ципи, Циткор) и лямбда-цигалотрин (Каратэ Зеон, Брейк), относящиеся к 3 классу опасности. Минеральные масла представлены вазелиновым маслом. К более используемым комбинированным препаратам относятся смеси диметоата и бета-циперметрина (Кинфос), лямбда-цигалотрина и тиаметоксама (Борей), хлорпирифоса и циперметрина (Ципи Плюс). В группе инсектицидов использовалось 58 наименований действующих веществ, из них 23 – двухкомпонентные.

Фунгициды и протравители представляют 12 классов основных химических соединений и относятся ко 2–3 классу опасности. Наибольшую группу составили азолы – 43.6 % от общего расхода. Более востребованы пропиконазол (Альто Супер, Талендо), тебуконазол (Колосаль, Барьер Колор, Редут), ципроконазол (Рекрут), эпоксиконазол (Рекс С). Бензимидазолы составили 15.0 % от общего объема применения. Из них применялись карбендазим (Дерозал Евро, Кардон, Комфорт), беномил (Фундазол, Бенорад, Беназол) и тиофанат-метил (Рекс Дуо). Из неорганических веществ использовалась сера – 3.3% (Кумулус, Микротиол Специаль, Тиовит Джет). Производные дитиокарбаминовой кислоты составили 12.7 %, наиболее распространены манкоцеб (Дитан, Манкоцеб, Пенкоцеб) и тирам (ТМТД, Тир). Соединения меди представляют хлорокись и сульфат меди, которые составили 5.5 %. Стробилурины составили 4.4 % (Квадрис, Строби, Зато). К морфолинам относятся спироксамин (в смеси Фалькон), диметоморф (Акробат Топ, Акробат МЦ) и фенпропиморф (в смеси Рекс Плюс) которые составили 7.0 %. Комбинированные смеси представлены 96 наименованиями, из них 76 – двухкомпонентные и 20 – трехкомпонентные. Наиболее востребованы комбинации манкоцеб + мефеноксам (Ридомил Голд), меди хлорокись +

цимоксанил (Курзат, Ордан, Цихом), пропиконазол + тебуконазол (Колоссаль Про, Титул Дуо), пропиконазол + ципрконазол (Альто Супер), спирокарсамин + тебуконазол + триадименол (Фалькон), тиофанат-метил + эпоксиконазол (Рекс Дуо). Инсектофунгициды представлены в смесях: имидаклоприд + пенцикурон (Престиж), тиаметоксам + мефеноксам + флудиоксонил (Круйзер, Круйзер Рапс, Селест Топ, Селест Макс, Сценник Комби), которые применяются как протравители семенного материала.

Группу гербицидов, десикантов и дефолиантов представляют 15 основных классов, которые относятся ко 2 – 3 классу опасности. Производные фосфоновой кислоты (глифосаты) наиболее востребованы и достигли третьей части объема применения гербицидов – 33.5 %. Их представляют более 60 наименований препаратов (Торнадо, Рап, Тайфун, Ураган Форте, Спрут Экстра и др.). Производные хлорфеноксисукусной кислоты – 20.5 %, представлены 2.4-Д – соли и эфиры (Аминка, Аминопелик, Элант, Эстерон) и МЦПА – соли (Гербитокс, Агритокс, Агрошанс, Агроксон). Производные арилоксифеноксипропионовой кислоты составили 2.8 % (Зеллек-супер, Пума Супер, Фюзилад Форте, Миура, Пантера). К производным пиколиновой кислоты относится клопиралид, его расход – 1.3 % (Лонтрел гранд, Лорнет, Лонтрел-300). Циклогександионы представлены клетодимом, его расход менее 1 % (Центурион, Легион, Селектор). Производные сульфонилмочевины составили 3.5 %, из них использовались трибенурон-метил (Артстар, Гранстар Про, Тризлак), метсульфурон-метил (Магнум, Зингер), трифлурсульфурон-метил (Карибу, Кари-Макс, Флуорон). К классу триазинов относятся метамитрон, метрибузин и прометрин, их объем – 7.0 % (Голтикс, Зенкор, Лазурит, Гезагард). Класс хлорацетанилидов составил 4.8 %, более востребован С-Метолахлор (Анаконда, Симба, Дуал Голд). К динитроанилинам относятся: диметенамид-Р, пендиметалин, трифлуралин (Фронтьер Оптима, Стомп, Трефлан), их доля – 1.5 %. Производные фенилкарбаминовой кислоты представляют десмедифам и фенмедифам, их объем – 5.6 % (Бетанал, Битап, Бифор, Бицепс 22). Тиадиазины представлены бентазоном, расход – 6.0 %

(Базагран, Корсар). Из производных бензойной кислоты – дикамбы, расход составил 2.0 % (Банвел, Дианат, СтарТерр). Группа комбинированных гербицидов включает 70 наименований двухкомпонентных, 17 – трехкомпонентных и 4 – четырехкомпонентных. Наиболее востребованы двухкомпонентные смеси 2.4-Д + дикамба (эфир), 2.4-Д + флорасулам (Диален Супер, Прима, Балерина, Элант-Премиум), препараты бетанальной группы десмедифам + фенмедифам (Бетан, Бицепс, Бифор) и трехкомпонентные препараты (бетанальная группа в сочетании с этофумезатом).

В Российской Федерации ассортимент используемых зарегистрированных торговых марок химических средств защиты растений представляют 1489 наименований, из них отечественных – 388, импортных – 1101. Группу инсектицидов составляют 268 наименований, из них наиболее востребованы – 16, фунгицидов и протравителей – 369, востребованы – 33, гербицидов, соответственно, 731 и 42.

Выводы. При выборе средств защиты растений, важно не только сохранить урожай, но и не нанести ущерб окружающей среде. Это может быть достигнуто только за счет строгого соблюдения норм расхода и сроков применения пестицидов. В целях снижения экономических затрат и соблюдения экологической безопасности при проведении химических обработок рекомендуется использовать многокомпонентные препараты, баковые смеси пестицидов с регуляторами роста, БАВ и микроудобрениями, направленные на повышение иммунитета растений и борьбу с комплексом вредных объектов.

VETERINARY SCIENCES

ULTRASONOGRAPHIC FEATURES IN THE EXAMINATION OF THE PANCREAS IN DOMESTIC CATS DIAGNOSED WITH DIABETES MELLITUS: A PROSPECTIVE STUDY IN 7 CATS

Bobrova Vitalina

Master of Veterinary Medicine

Kravchenko Sergii

Kanivets Nataliia

Candidates of veterinary sciences

Associate Professors

Karysheva Liudmyla

Burda Tetyana

Master of Veterinary Medicine

Poltava State Agrarian Academy

Poltava, Ukraine

The article analyzes the informativeness of the method of ultrasound diagnosis of the pancreas in diabetes mellitus in domestic cats.

Keywords: Ultrasound examination, pancreas, domestic cats, diabetes mellitus, pancreatitis

Introduction. Today, in their daily activities, veterinarians often meet at the reception with cats with diabetes, the diagnosis of which is not difficult enough. But the root causes of this pathology in a particular individual, the presence or absence of comorbid diseases, it is desirable to understand in advance, because it depends on the prognosis and stability of hyperglycemic control [1].

Ultrasound examination of the abdominal cavity in patients with diabetes provides some information about the condition of the pancreas, liver, gastrointestinal, urogenital system and, in the process of comprehensive diagnosis, makes it possible

to exclude or confirm the presence of pathological changes in these organs, which play an important role in the development of diabetes or its complications.

Materials and methods. Examination of the abdominal cavity, namely the pancreas was performed on the basis of the veterinary clinic "VetExpert" Poltava on an ultrasound machine IMEGIC Elite (Sigma 5000 series) KONTRONMEDICAL, a linear sensor with a frequency of 7.5-12 MHz in B- mode. The object of the study were domestic cats aged four to twelve years, of different breeds and genders diagnosed with diabetes. The assessment, if possible, was performed on an empty stomach. Animals were examined in the dorso-ventral position with ventral access in the left lateral, subcostal area (left lobe of the pancreas), in the area of the xiphoid process (body of the pancreas), in the right and left subcostal and lateral areas (liver, foregut), sedation was not used.

Results. For the period from September 2016 to March 2020, seven animals with clinical signs of diabetes (complaints of polydipsia, polyuria, polyphagia with weight loss, for one to two months) were registered at the reception, which was confirmed by laboratory methods diagnosis (hyperglycemia, glucosuria). All animals in the preliminary examination were sent for ultrasound examination of the abdominal cavity. In the study of the pancreas focused more on the left lobe, which in cats is better visualized. It is located in the left epigastrium, caudal to the bottom of the stomach and above the cranial pole of the left kidney, ventral to the splenic vein. After finding the left lobe, you can move along it, go to the body of the pancreas, ventrally from the portal vein closer to the midline in the area of the bottom of the stomach. The right lobe is located along the descending part of the duodenum [2-4].

To evaluate the ultrasound signs, clinically healthy animals were examined in parallel and the obtained results were compared with the literature data. In clinically healthy cats, the pancreas is a difficult organ to visualize because it has similar echogenicity and echostructure to surrounding tissues. Impaired visualization in overweight animals and increased mass of visceral fat. But an additional landmark is the duct of the pancreas, which passes in the middle of the body. In domestic cats, the width of the left lobe is up to 9.5 mm, body - up to 8.5 mm, right lobe - up to 4.4 mm,

diameter of the central duct -1 mm, with age can increase up to 2.5 mm [3], for other sources - 4-6 mm, the width of the duct up to 1 mm, with age - up to 2.5 mm [4]. The main indicators of sick animals included in the experimental group were hyperglycemia (from 21.3 to 31 mmol/l), polydipsia, polyuria and cachexia.

As a result, in six animals out of seven, we recorded joint ultrasonographic changes of internal organs, namely: increase in the width of the left lobe of the pancreas (9.8 - 13.8 mm), dilation of the central duct (2.6-2.8 mm), signs hepatolipidosis (diffuse increase in echogenicity of the liver parenchyma, distal attenuation of the echo signal, deterioration of the visualization of the vascular pattern on the periphery), high activity of indicator enzymes (ALT (92-158 IU /l), AST (83-120 IU /l), and one cat (age 12 years) - signs of pancreatic sclerosis (reduction of organ size, diffuse increase in echogenicity, heterogeneity of the parenchyma due to multiple hypoechoic nodes).

Thus, examination of cats with uncomplemented diabetes revealed increased visualization of the pancreas in most animals (85.7%) - reduced echogenicity, rounding of the edges of the body, expanding the diameter of the central duct, with or without changes in the echogenicity of surrounding tissues. Such changes are described in the special literature at an inflammation of a pancreas, its hypostasis. There are also reports of pancreatic edema in pancreatitis, hypoalbuminemia or portal hypertension in dogs [5], which was taken into account in the development of treatment and diagnostic plan for the above patients [6-8]. After stabilization of the clinical condition of sick cats and obtaining control of blood glucose levels during treatment, ultrasound screening of the pancreas was performed a month later. Normalization of echogenicity of the parenchyma of the organ was observed in six cases, except for animals with signs of pancreatic sclerosis.

Discussion. Thus, in the diagnosis and treatment of diabetes in cats, it is possible to recommend ultrasound etiology examination of the pancreas to monitor its condition in complicated and uncomplicated cases. The of the detected ultrasound changes needs further study.

REFERENS

1. Yhnatenko N. Sakharnyy diabet u koshek, yak sprostyty zadachu? VetPharma; 2014. №5. (in Russian)
2. John S Mattoon; Thomas G Nyland. Small animal diagnostic ultrasound. 3-nd ed. Elsevier Science Health Science; 2014. 600 p.
3. Penninck D.G, d'Anjou M. Atlas of Small Animal Ultrasonography. 2-nd ed. Ames: Wiley Blackwell; 2015. 504 p.
4. Huynh E., Berry C.R. Small Animal Abdominal Ultrasonography: The Pancreas. Today's Veterinary Practic. 2018; Vol.8 (3): 60-65
5. Lamb CR. Pancreatic edema in dogs with hypoalbuminemia and portal hypertension. J Vet Intern Med 1999;13 (5): 498-500.
6. Armstrong P.G., Williams D.A. Pancreatitis in Cats. Top Companion Anim Med. 2012; Aug; 27(3): 140–147.
7. Torrans E.D., Muni K.T. Rukovodstvo po endokrinologii melkikh domashnikh zhiivotnykh. M.: Akvarium-Print, 2006, 312 s. (translated from Russian into English)
8. Feldmen E., Nel'son R. Endokrinologiya i reproduktsiya sobak i koshek / pod red. A.V. Tkacheva-Kuz'mina i dr. – M.: Sofion, 2008, 1242 s. (translated from Russian into English)

THYMUS. HISTOLOGY

Zayats Kamila Rustamovna

Student

National University
of Life and Environmental Sciences
Kyiv, Ukraine

Introduction. The thymus is the central organ of hematopoiesis and immunogenesis. T-lymphocytes are formed in it. Their precursors enter the thymus from the red bone marrow. In addition, the thymus produces biologically active substances that affect the growth and development of the body and the formation of T lymphocytes. The thymus produces thymosin, thymulin, thymopoietin and other regulatory peptides that ensure the proliferation and maturation of T lymphocytes in the central and peripheral organs of immunogenesis, as well as a number of other biologically active substances: insulin-like factor (lowers blood sugar), calcium level of calcium in the blood), growth factor (provides body growth).

The purpose of the work. The purpose of the work. Examination of the histology of the thymus.

Materials. The material was taken in accordance with generally accepted rules. Sections were made on an ultramicrotome using a diamond knife and double-contracted by Reynolds and uranyl acetate. Examples of thymus sections were examined using an electron transmission microscope (Anatomy and physiology of farm animals / M.V. Lysenko, V.I. Boyko, M.D. Zamazyi).

Discussion. Electron microscopy shows that the epithelioreticulocytes have long elongated processes that connect with neighboring cells by desmosomes and are covered with a basement membrane. Epithelioreticulocytes of the brain substance are oval, large, with short cytoplasmic growths and a large number of secretory organelles ("Features of the structure and blood supply of the thymus of dogs in ontogenesis", Sizova Elena Anatoliyivna).

Among all lymphoid organs, the thymus is the most histologically heterogeneous. At the same time it contains both lymphoid and epithelial component, which makes it unique among all immune organs.

Epithelial cells form a structure that contains, mainly T-lymphocytes, a small population of B-lymphocytes, plasma and other cell types, such as neuroendocrine, which are quite rare. Morphologically, the lobe of the thymus contains cortical and cerebral matter, separated by abundantly vascularized corticospinal area (Anatomy and physiology of farm animals / M.V. Lysenko, V.I. Boyko, M.D. Zamaziy).

Externally, the thymus is covered with a connective tissue capsule, from which the septa, trabeculae, extend inwards. They divide the body into individual lobes. Numerous vessels pass in a capsule and trabeculae.

The part of the thymus is a structural and functional unit of the body. The basis of the lobe is a framework of so-called epithelioreticulocytes - special star-shaped epithelial cells that come into contact with their processes, forming a reticular simplast. The spaces between epithelioreticulocytes are filled mainly with T-lymphocytes, to a lesser extent with macrophages. A small part of the cellular elements of the thymus are fibroblasts, myofibroblasts, and tissue basophils ("Features of the structure and blood supply of the thymus of dogs in ontogenesis" Sizova Elena Anatoliyivna).

The parenchyma of the lobes is formed by altered epithelial tissue, the cells of which have long processes. When connected, these cells form a reticular structure, between the loops of which are lymphocytes at different stages of development. In the parenchyma of the thymus lobes secrete cortical and cerebral substances (Morphogenesis of farm animals / V. A. Pabat, D. T. Vinnichuk).

The cortex is located on the periphery of the lobe and due to the greater number of lymphocytes in it has a darker color. Migrating from the cortex to the brain, T lymphocytes are then carried by the blood to the peripheral hematopoietic organs, where they mature and differentiate (Morphogenesis of farm animals / V. A. Pabat, D. T. Vinnichuk).

The cerebral substance of the thymus lobe is formed by small, medium and large T-lymphocytes, T-lymphoblasts, which are also surrounded by epithelioreticulocytes and macrophages, but are located less compactly compared to the cortical substance. Brain lymphocytes are a recirculating pool of cells that can enter the bloodstream and return to the thymus. A characteristic morphological feature of the thymus is the presence in the brain substance of special concentric layers of epithelial cells called Gassal's thymic cells. They are formed during degeneration and mutual layering of stellate epithelioreticulocytes of the cerebral substance. Gassal's bodies are stained oxyphilically, and keratin granules, thick bundles of fibrils, and large vacuoles are found in the cytoplasm of the cells that form them. Oxyphilic cell detritus is located in the center of the thymus cells. There is a relationship between the appearance of Gassal cells and the acquisition of immune competence by T-lymphocytes ("Features of the structure and blood supply of the thymus of dogs in ontogenesis", Sizova Elena Anatoliyivna).

The cortical and cerebral substances of the thymus lobes have features of the structure of the microcirculatory tract. In particular, the lymphocytes of the cortical substance are separated from the lumen of the hemocapillaries by the so-called hematothymus barrier.

Age involution is a genetically programmed process, which means a decrease with age in the mass and volume of the parenchyma of the gland, a decrease in the production of hormones and T lymphocytes.

Birds have a fully developed thymus in birds and consist of ovoid lobes arranged in rosaries on both sides of the neck.

Conclusion. In this work the histology of a thymus was taught. Described the structure of the cerebral and cortical substances of the thymus

АЛЕРГІЇ У СВІЙСЬКИХ СОБАК (СХИЛЬНІСТЬ ТА КЛІНІЧНІ ОЗНАКИ)

Локес-Крупка Т. П.

к. вет. н., доцент

Бурда Т. Л.

асистент

Зарицький С. М.

здобувач вищої освіти за ступенем «МАГІСТР»

Полтавська державна аграрна академія

м.Полтава, Україна

Вступ Алергологія – досить молода наука, яка з’явилася впродовж багатомісячних звершень людства, а саме у період встановлення природознавчих наук. Алергія (від грец. *alios* - чужий + *ergon* - діяти, реагувати) – підвищена якісно змінена реакція організму у відповідь на повторний контакт з алергеном (антигеном). Речовини, що здатні спричинити алергію, називаються алергенами [1].

Сенсибілізуючими антигенами (алергенами) є насамперед чужорідні білки, а також високомолекулярні сполуки небілкової природи. Залежно від походження алергени поділяються на екзо- і ендоалергени [2]

У 40% випадків алергій у свійських собак, становлять харчові алергії. Ризик розвитку найвищий, якщо тварина утримується на натуральному раціоні або раціоні економ-класу [3].

Найменш поширений різновид – аутоімунна алергія, вона проявляється системними захворюваннями, що вражають шкіру, сполучні тканини, кровоносні судини. Її причиною є аномальна активність імунної системи – антитіла атакують здорові клітини власного організму [4, 5].

В останні десятиліття проблема алергії серед собак і котів посідає одне з провідних місць серед внутрішньої патології дрібних тварин. Саме тому обрана тематика є актуальною.

Основною метою досліджень було визначення вікової та порідної схильностей собак до алергії, а також визначення основних клінічних проявів патології.

Матеріали і методи.

Дослідження проводили на базі навчальної лабораторії терапії та клініки ветеринарної медицини при кафедрі терапії імені професора П.І.Локеса Полтавської державної аграрної академії (ФОП «Локес-Крупка Т.П.») протягом 2019-2020 років.

Об'єктом дослідження були свійські собаки різних порід, віку та статей, що надходили до клініки з симптомами алергій різного генезу (n=22). Для зіставлення отриманих результатів, в якості контролю, використовували клінічно здорових тварин різних порід без видимих алергічних реакцій (n=10).

Результати та обговорення.

За дослідний період нами було зареєстровано 22 випадки алергії різного генезу. Провівши аналіз вікової залежності до розвитку алергічного стану у свійських собак нами визначено певну закономірність. Так, харчова алергія найчастіше реєструвалась у тварин більш молодого віку. Що можна пояснити вродженими порушеннями та несприйняттям певного елемента раціону. Слід пам'ятати і про вплив людського фактору на дану статистику, оскільки за прояви аліментарної алергії у собаки його господарі виключають алерген із раціону чим знижують ризик повторного прояву реакції.

На ужалення комах нами зареєстровано два випадки у собак віком до року, та по одному – віком 2-5 та понад 10 років. Таку тенденцію можна пояснити так, оскільки у ранньому віці собаки більш грайливі та допитливі існує більший ризик їх контакту із комахами.

Нами було встановлено найбільшу чутливість до компонентів корму у собак породи сибірський хаскі та померанцький шпіц. Ужалення комах найчастіше реєстрували у собак породи сибірський хаскі та коккер-спаніель, це можна пояснити значно більш грайливим характером зазначених порід, та їх любов до полювання на комах. Щодо алергії на укуси ектопаразитів

найбільший відсоток займають безпородні собаки, це можна пояснити більшою відповідальністю господарів породистих тварин щодо профілактичної обробки від паразитів. Також цікавим виявився приблизно однаковий відсоток проявів алергії на сезонні цвітіння у породистих собак, на відміну від безпородних.

Під час проведення клінічних досліджень нами виділені основні групи порушень: загально-клінічні прояви, дерматологічні ураження та наявність власне ектопаразитів. Отримані результати наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні показники клінічного стану собак за алергії (n=22)

Клінічні симптоми	кількість, тварин	кількість, %
Клінічні ознаки		
Пригнічення	15	68,2
Збудження	7	31,9
Тремор м'язів	7	31,9
Гіпертермія	5	22,7
Блювання	3	13,6
Діарея	6	27,3
Погіршений апетит	15	68,2
Гіпотермія	4	18,2
Кон'юнктивіт	8	36,4
Дерматологічні порушення		
Алопеції	17	77,3
Себорея	22	100
Набряки підшкірної клітковини	14	63,6
Розчіси та подряпини	22	100
Наявність паразитарних агентів		
Блохи	5	22,7
Демодекси	2	9,1

Спираючись на дані таблиці, найбільшу частоту з клінічних проявів у дослідних тварин мали дерматологічні порушення (рис. 1). Останні проявлялись погіршенням стану шерстного і шкірного покривів, себореєю, а також гіперемією та набряком шкіри. Внаслідок сильного подразнення шкірних рецепторів у всіх тварин відмічали розчіси та подряпини різної інтенсивності.

Рис. 1 Гіперемія та набряк шкіри за алергії у собаки, безпородний, вік – 3 роки

Понад половини дослідних тварин були пригнічені (68,2%). Наступні критерії, що реєстрували у хворих собак – тремор м'язів та гіпертермія (31,9 та 22,7%). Найменше серед клінічних ознак за алергії проявляється гіпотермія, що складає 18,2 % від загальної кількості тварин. Рідше виникали порушення з боку внутрішніх органів у обстежуваних тварин. Так, у 15-ти собак реєстрували погіршений апетит, імовірно внаслідок постійного збудження та ураження паразитами. Також реєстрували розлади ШКТ, а саме періодичне блювання та діарея (13,6 % та 27,3 % відповідно). Досить часто відмічали сльозотечу та кон'юнктивіти (рис. 2) різного ступеню прояву.

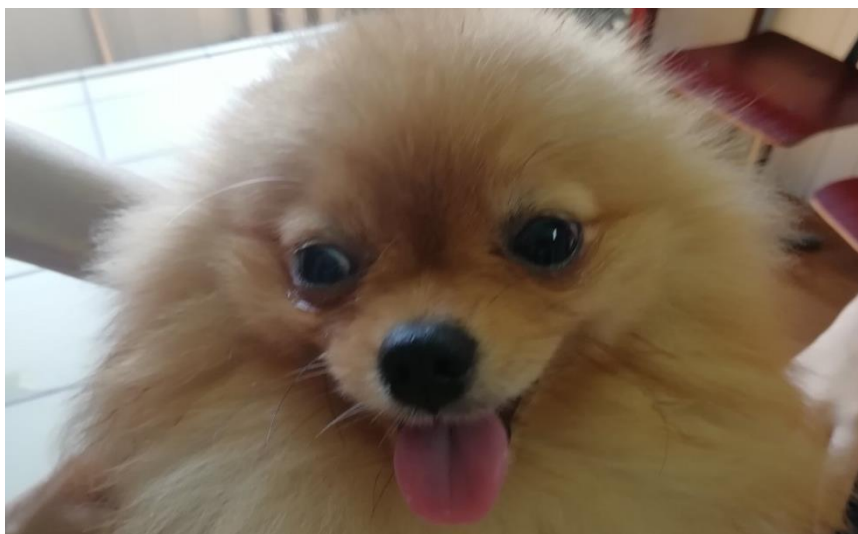

Рис.2 Сльозотеча у свійського собаки за алергії, померанський шпіц, вік 1 рік

Незначна кількість дослідних собак страждали на паразитарні хвороби, з них перше місце за поширенням посідають блохи, наступні кліщі роду *Demodex*.

Висновки. Отже, базуючись на дані анамнезу та клінічних досліджень тварин можна поділити на три основні групи залежно від генезу алергії. Перша група тварин – із харчовою алергією, друга – інсектна, третя – сезонна алергія на цвітіння квітів та дерев. У загальному, найбільш поширеним клінічними ознаками алергій у собак, не залежно від етіологічного чинника, були себорея, розчіси та подряпини (100,0 %), менш поширеним проявом були алопеції – у 77,3% собак і у понад половини хворих собак реєстрували пригнічення загального стану (63,6%) та набряки підшкірної клітковини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довідник з алергології. Науково-методичне видання. За ред. Б.М. Пухлика.- Доктор- Клиническая алергология и иммунология: руководство для практикующих врачей. Под ред. Л.А. Горячкиной, К.П. Кашкина.- Миклош, 2009.- 432с.
2. Иммунология. Практикум / Под ред. Л.В. Ковальчука, Г.А. Игнатъевой, Л.В. Банковской. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2010. — 176 с.
3. Merchant SR, Taboada J. Food allergy and immunologic diseases of the gastrointestinal tract. *Sem Vet Med Surg Small Anim* 2013; 6(4):316-321.
4. Raditic DM, Remillard RL, Tater KC. ELISA testing for common food antigens in four dry dog foods used in dietary elimination trials. *J Anim Physiol Anim Nutr* 2011; 95:90-97.
5. Rondelli MCH, Oliveira MCC, DaSilva FL, Palacios RJGJ, Peixoto MC, Carciofi AC, Tinucci-Costa M. A retrospective study of canine cutaneous food allergy at a veterinary teaching hospital from Jaboticabal, São Paulo, Brazil. *Ciênc Rural*. 2015;45:1819–1825. doi: 10.1590/0103-8478cr20140440.

BIOLOGICAL SCIENCES

APHIDIID WASPS (HYMENOPTERA, APHIDIIDAE) PARASITIZING APHIDS ON HERBACEOUS LEGUMES (FABACEAE) IN THE CENTRAL WOOD-AND-STEPPE ZONE OF UKRAINE

Zubenko Olga Grigorivna

Candidate of Biology Sciences

Associate Professor

Biliaieva Katerina Olegivna

Student

Cherkasy National University

Cherkasy, Ukraine

Introduction. Herbaceous legumes (Fabaceae) occur in many biocoenoses such as forests, meadows and steppe plant associations in the Wood-and-Steppe Zone of Ukraine. Large areas are used for planting legumes such as peas, vetch, lupine, and perennial legumes as clover, sweet clover, alfalfa, and sainfoin.

The main pests of the legume crops and wild plants species are the aphids: *Acyrtosiphon pisum* (Harris), *Aphis craccivora* Koch, *Aphis fabae* Scopoli, *Megoura viciae* Buckton, *Therioaphis trifolii* (Monell). These species of aphids can cause serious damage to the shoots, shrinkage and reduction of the crop yield (Mamontova, 1987; Petrukha et al., 1989; Gorbach et al., 1989).

Parasitic wasps of the family Aphidiidae are among the natural enemies of aphids. Aphidiidae is the family of specialized aphid endoparasites effectively regulating aphid population in natural ecosystems and in agricultural landscapes; they are biocontrol agents of many pest species (Starý, 1970; Shyiko et al., 1991; Kavallieratos et al., 2010). Starý (1965), Adashkevich (1972), Kierych (1975), Tobias, Chiriac (1986), Kavallieratos et al. (2004), Starý (2006), Starý, Lukáš (2009) provided the data on Aphidiidae parasitizing aphids found on herbaceous legumes in

different parts of Europe. There is no detailed information available for Ukraine (Kaliuzhna, 2010). Some papers (Telenga, 1950; Starý, 1965; Tobias, Chiriac, 1986) contain fragmentary or very common data on the host-parasite relationships for aphidiids with the species of aphids.

Aim. Establish the species composition aphidophages aphids on legumens. To assess the role of parasites in the regulation of aphid growth on legumens in the Central Forest steppe of Ukraine.

Material and methods. The material of parasites used in this paper, unless otherwise indicated, was collected by O. G. Zubenko, and K. O. Biliaieva. Parasites were reared from the infested aphids collected in the field in 2015–2020 in Kyiv, Cherkasy, Poltava, and Kirovohrad Regions. Samples were taken mostly from plants collected in upland and steppified meadows, and occasionally on the vegetation of lowland and floodplain meadows, forest edges and clearings.

Altogether, 86 samples of parasitized aphid colonies were taken from 36 species of herbaceous legumes. Each sample, which includes the mummified aphids and parts of the host plants, was placed in a ventilated container with photoeclecting for emerging of parasites.

Samples of aphid hosts and their host plants were taken also for further identification. Percentage of infestation by aphidiids was calculated for each colony. The number of samples, host plants species and aphidiid species emerged from each host aphids species are given in table 1.

Results and discussion. Six species of aphidiids were reared: *Lysiphlebus confusus* Tremblay et Eady, 1978; *L. fabarum* (Marshall, 1896); *L. fritzmuelleri* Mackauer, 1960; *Binodoxys acalephae* (Marshall, 1896); *B. angelicae* (Haliday, 1833); *Lipolexis gracilis* Förster, 1862. They infested seven of the nine aphids species found in the Region of studies (table 1).

Table 1.

**Aphids parasitisation by aphidiids in the Central
Wood-and-Steppe Zone of Ukraine**

Aphids	Ns	Np	Aphid parasites						
			LF	LC	BAC	BAN	LG	LFR	Total
<i>Aphis craccae</i>	14	7	+	+	+	+	+	+	6
<i>A. craccivora</i>	44	20	+	+	+	+	+	–	5
<i>A. fabae</i>	20	14	+	+	+	+	+	–	5
<i>Aphis</i> sp.	3	3	+	–	–	–	–	–	1
<i>Acyrtosiphon pisum</i>	1	1	+	–	–	–	–	–	1
<i>Acyrtosiphon</i> sp.	1	1	+	–	–	–	–	–	1
<i>Macrosiphum albifrons</i>	1	1	+	–	–	–	–	–	1
<i>Aphis confusa</i>	1	1	–	–	–	–	–	–	0
<i>Brachycaudus</i> sp.	1	1	–	–	–	–	–	–	0
Total	86	36	7	3	3	3	3	1	

Note. Ns — number of samples, Np — number of host plant species, LF — *Lysiphlebus fabarum*, LC — *L. confusus*, BAC — *Binodoxys acalephae*, BAN — *B. angelicae*, LG — *Lipolexis gracilis*, LFR — *Lysiphlebus fritzmuelleri*.

The species of aphidiids found in this study are known from different parts of Europe as usual parasites of aphids on herbaceous legumes (Starý, 1965; Adashkevich, 1972; Kierych, 1975; Tobias, Chiriach, 1986; Gruppe, Roemer, 1988; Kavallieratos et al., 2004; Starý, 2006; Starý, Lukáš, 2009). In addition to them, in these papers some species of the genera *Aphidius*, *Diaeretiella*, *Ephedrus*, *Praon*, and *Trioxy*s were recorded. Most of them are known to be present in the fauna of Ukraine, but have not been found in this study. Species not recorded in this study are the parasites of *A. pisum*, which was found only in one sample. Also these species are parasites of *Megoura viciae* Buckton, *Therioaphis trifolii* (Monell) and *Brachycaudus helichrysi warei* (Theobald), but they have not been recorded in our samples.

A. pisum and *M. albifrons* are recorded for the first time as hosts for *L. fabarum*. However, these host-parasite associations, in our opinion, require further

verification. *L. fabarum* is considered to be a polyphagous species, but there is a lot of data (Tobias, Chiriac, 1986; Davidyan, 2007; Sanders, Veen van, 2012; Starý P., personal communication) that aphids of the genus *Acyrtosiphon* do not belong in the range of its hosts, although according to other sources (Mackauer, Starý, 1967) it is possible. *M. albifrons* is a species of North American origin, first found in 1981 in Western Europe (Gruppe, Roemer, 1988); in 1994 V. Chumak (2000) found this species in the fauna of Ukraine. North American and European aphidiids parasitizing *M. albifrons* belong to the genera *Aphidius* and *Praon* (Gruppe, Roemer 1988; Starý, 2006) (table 3). Further rearing of *L. fabarum* should be provided to clarify this host-parasite association. Unfortunately, the mummies of *A. pisum* and *M. albifrons* are lacking.

Most reared aphidiids belong to *L. fabarum* and *L. confusus*. These are common species occurring in samples everywhere and often together, dominatively infesting the same colony.

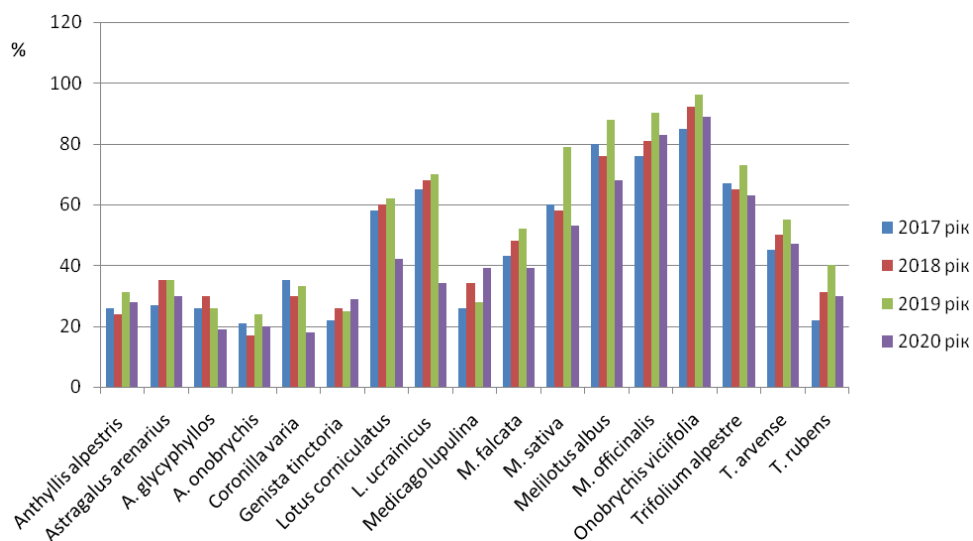

Fig. 1. Mean percentage of aphids infested by aphidiids in *A. fabae* colonies in 2017 and 2020 on different host plants.

Other species were less common, and reared in smaller amount from mixed colonies infested by *L. fabarum* and/or *L. confusus*. The colonies infested by two species of the genus *Binodoxys*, and the combination of species *Binodoxys* spp. and *L. gracilis* occurred.

Most of the reared species occur everywhere, more often in the steppes,

grasslands and at the forest edges. An exception is *B. angelicae*, which was found in this study on the plants of upland and lowland meadows, but according to the literature data this species is more common in forested habitats on trees and shrubs, such as *Robinia pseudoacacia* L. and *Caragana arborescens* Lam. (Starý, 1965; 2006). According to Starý (2006), *L. confusus* also recorded mostly on trees and shrubs, but in this study, it was a common species in the meadows and steppes. Starý (2006) suggests that it is a group of cryptic species rather than one species.

Trophic specialization of recorded aphidiids is also different. Most of these species are polyphagous and wide oligophagous.

The infestation ratio for aphid colonies of different species depends on various conditions. For example, the role of the entomophages in reducing of *A. craccivora* population is increasing under deficiency of moisture for host plants, which inhibits the development of aphids (Mamontova, 1987). Also higher infestation ratio in aphid colonies was observed in dry and hot summer of 2018 in comparison with 2019.

Conclusions. Six species of three genera are found in the Central Wood-and-Steppe Zone of Ukraine on the herbaceous legumes: *Lysiphlebus fabarum*, *L. confusus*, *L. fritzmuelleri*, *Lipolexis gracilis*, *Binodoxys acalephae*, *B. angelicae*. *Lysiphlebus fabarum* and *L. confusus* are recorded as dominant species. These species were found in 96 % and 89 % of the samples, respectively.

Infestation percentage of aphids was higher in 2018, due to unfavorable climatic conditions for aphids (hot and dry summer).

The highest infestation percentage was observed in colonies of *Aphis craccivora*. In colonies of *A. fabae* infestation percentage was medium (about a half of specimens). Infestation of other aphid species was low. The highest infestation of *A. craccivora* was recorded on *Onobrychis viciifolia*; *A. fabae* was highly infested on *Lathyrus pratensis*. Both species of aphids were insignificantly infested on various species of clover (*Trifolium* spp.).

A. pisum and *M. albifrons* are recorded for the first time as hosts for *L. fabarum*, but these host-parasite associations require, in our opinion, further verification.

REFERENCES

1. Adashkevich B. P. Biological peculiarities of aborigine parasites of *Aphidius ervi* Haliday and *Praon dorsale* Haliday // Beneficial fauna in the vegetable fields of Moldavia, Chişinău : Ştiinţa, 1972, P. 75–89.
2. Chumak V. O. About holocyclicity of development in Zakarpattia of new to the fauna of Ukraine aphid species *Macrosiphum albifrons* Essig, 1911 (Homoptera, Aphidinea) // Naukovyi visnyk Uzhhorodskogo derzhavnogo universytetu. Ser. Biol., 2000, 8, P. 189–190.
3. Davidyan E. M. Aphidiid wasps (Hymenoptera, Aphidiidae) in Russia and adjacent countries: Abstract of thesis cand. biol. sci., Saint-Petersburg : GNU VIZR RASKHN, ZIN RAN, 2009, 19 p.
4. Davidyan E. M. Fam. Aphidiidae // Keys to the insects of Russian Far East. Vol. 4. Neuropteromorpha, Mecoptera, Hymenoptera. Pt. 5 / Ed. A. S. Leley. , Vladivostok : Dal'nauka, 2007, P. 192–254.
5. Starý P. Biology of aphid parasites (Hymenoptera: Aphidiidae) with respect to integrated control / Ed. E. Schimitschek., The Hague : W. Junk, 1970, 643 p. — (Ser. entomologica ; Vol. 6).
6. Starý P. Aphid parasitoids of the Czech Republic (Hymenoptera: Braconidae, Aphidiinae). , Praha : Academia, 2006, 430 p.
7. Starý P., Lukáš J. Aphid parasitoids and their tritrophic associations in Slovakia (Hymenoptera: Braconidae, Aphidiinae). — Bratislava : Folia Hymenopterologica Slovaca I., 2009. 63 p.

ВПЛИВ ВТОРИННОГО ПІЄЛОНЕФРИТУ НА БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ ЧОЛОВІКІВ ПОХИЛОГО ВІКУ

Григорова Наталя Володимирівна

к.б.н., доцент

Єрмак Ольга Леонідівна

магістрант

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Відомо, що пієлонефрит являє собою інфекційно-запальне захворювання, яке вражає чашково-мискову систему і інтерстиціальну тканину нирки. Дане захворювання розвивається через проникнення в сечову систему, низхідним або висхідним шляхом, інфекційних агентів. Найчастіше збудниками захворювання є такі патогенні бактерії, як *Escherichia coli*, *Proteus mirabilis*, а також представники *Enterobacter* і *Enterococcus* (Литвицкий П.Ф., 2016; Скворцов В.В., Тумаренко А.В., 2017).

На даний момент, пієлонефрит займає перше місце серед всіх нефрологічних захворювань. За даними клінічної медичної статистики його поширеність становить 1% населення. Слідуючи ж з даних аутопсичної статистики, поширеність даного захворювання знаходиться в межах 6-30% населення. Такі відмінності в статистичних даних свідчать про несвоєчасну діагностику захворювання і відсутність лікування у хворих. Найчастіше пієлонефритом хворіють дівчатка віком від 2 до 15 років, жінки молодого та середнього віку, а також чоловіки похилого та старечого віку. Висока захворюваність дівчаток і жінок молодого і середнього віку пов'язана з характерними для них анатомічними особливостями будови сечівника, а також часто нестабільним гормональним фоном (особливо в підлітковому віці і під час вагітності), що в подальшому сприяє розвитку різних порушень в системі сечовивідних шляхів (гіпотонії, дилатації, дискінезії і т.д.). Захворюваність

серед чоловіків похилого та старечого віку пояснюється, найчастіше наявними у них, розладами уродинаміки (Миллер Д.А., 2018; Тирикова О.В., 2017).

Розвиваючись в гострій формі пієлонефрит може викликати такі ускладнення, як абсцес нирки, паранефрит, некроз ниркових сосочків, сепсис, септичний шок і гостру ниркову недостатність. Хронічна форма пієлонефриту частіше за все сприяє розвитку хронічної ниркової недостатності, а також серйозно ускладнює перебіг вже наявних захворювань (особливо гіпертонічну хворобу і хронічну серцеву недостатність) (Ковалева О.Н., Сафаргалина-Корнилова Н.А., 2013).

Мета роботи. Пієлонефрит є небезпечним захворюванням, яке здатне завдати серйозної шкоди здоров'ю і стати причиною смерті людини. Дана робота спрямована на розвиток якісної та оперативної діагностики пієлонефриту, що дозволить зменшити випадки ускладнень і знизити смертність від цього захворювання. Мета роботи – вивчити особливості біохімічних показників крові у чоловіків похилого віку, хворих на гостру та хронічну форми вторинного пієлонефриту.

Матеріали та методи. Біохімічні показники крові визначали у 60 чоловіків похилого віку з гострою та хронічною формами вторинного пієлонефриту. Обстежуваних осіб було розподілено на 3 групи (по 20 осіб у кожній). До першої групи входили практично здорові чоловіки похилого віку, що слугували контролем. Другу групу складали хворі з гострою формою вторинного пієлонефриту. Третя група була сформована з чоловіків, які мали хронічну форму вторинного пієлонефриту. Обстежувані були віком $66 \pm 4,3$ років.

Біохімічні методи використовували для визначення концентрації сечовини, креатиніну, загального білка та С-реактивного білка (Камышников В.С., 2016). Одержані результати статистично опрацьовані за t-критерієм Стьюдента за допомогою програми Statistica, 6.0.

Результати та обговорення. Отримані результати свідчать про те, що концентрація сечовини в крові осіб похилого віку збільшувалася в гостру

форму вторинного пієлонефриту в 2,1рази ($13,3 \pm 0,42$ ммоль/л; $p < 0,001$), у хронічну форму – в 1,7рази ($10,8 \pm 0,26$ ммоль/л; $p < 0,001$) у порівнянні з контрольними величинами ($6,4 \pm 0,24$ ммоль/л).

Аналогічні зміни встановлені при визначенні в крові хворих концентрації креатиніну. У крові чоловіків похилого віку збільшення концентрації креатиніну при гострій формі вторинного пієлонефриту складало в 2,1 рази ($184,3 \pm 9,05$ ммоль/л; $p < 0,001$), при хронічній формі – в 1,5 рази ($130,7 \pm 3,68$ ммоль/л; $p < 0,001$) відносно контрольних значень ($86,1 \pm 3,29$ ммоль/л). Таким чином, розвиток вторинного пієлонефриту у чоловіків похилого віку супроводжувався зростанням у крові концентрації сечовини та креатиніну, що свідчить про порушення стану азотистого обміну в організмі хворих.

Концентрація загального білка в крові осіб похилого віку зменшувалася при гострій формі вторинного пієлонефриту на 23% ($55,3 \pm 0,80$ г/л; $p < 0,001$), а при хронічній формі хвороби суттєво не відрізнялась від контрольних величин ($69,6 \pm 0,82$ г/л; $p < 0,001$) у порівнянні з контрольними величинами ($71,8 \pm 1,01$ г/л).

Таким чином, гостра форма вторинного пієлонефриту характеризувалася розвитком гіпопротеїнемії, що вказує на втрати білка з сечею внаслідок підвищеної проникності стінки клубочкового апарату нирок.

У чоловіків похилого віку концентрація С-реактивного білка в крові підвищувалася в 118,1 рази ($259,9 \pm 6,78$ мг/л; $p < 0,001$) в гострий період, у 3 рази ($6,7 \pm 0,23$ мг/л; $p < 0,001$) – у хронічний період вторинного пієлонефриту порівняно з контролем ($2,2 \pm 0,21$ мг/л).

Таким чином, розвиток вторинного пієлонефриту у чоловіків похилого віку супроводжувався зростанням у крові рівня С-реактивного білка, набагато більш вираженого у гостру стадію цього захворювання. Встановлений характер змін концентрації С-реактивного білка в крові хворих осіб вказує на запальний характер вторинного пієлонефриту. Ступінь вираженості цих змін корелює з важкістю хвороби.

Висновки.

1. У крові чоловіків похилого віку з вторинним пієлонефритом встановлено високо достовірне підвищення концентрації сечовини в 2,1рази в гострий період, в 1,7 рази – у хронічний період.

2. Збільшення концентрації креатиніну в крові осіб при гострій формі вторинного пієлонефриту становило 2,1 рази, хронічній формі цієї хвороби – 1,5 рази ($p < 0,001$).

3. Розвиток вторинного пієлонефриту у похилому віці супроводжувався зменшенням концентрації загального білка в крові чоловіків з гострим перебігом на 23% ($p < 0,001$), несуттєвими змінами цього показника – з хронічним перебігом хвороби.

4. У гострий період вторинного пієлонефриту концентрація С-реактивного білка в крові хворих чоловіків похилого віку високо достовірно підвищувалася в 118,1 рази, у хронічний період – у 3 рази.

MEDICAL SCIENCES

PHARMACOLOGY AS A SCIENCE ABOUT DRUGS

Ashurova Oyistaxon Yuldashevna

Fergana branch of the Tashkent Medical Academy
assistant of the department
of epidemiology and medical work
Uzbekistan

Pharmacology (Greek *pharmakon* - medicine, poison; *logos* - doctrine, science, word) is a science that studies medicinal substances and their effect on a living organism. In a broader sense, pharmacology is a science that studies physiologically active substances in general, as well as the effect of these substances on biological systems. In the case when physiologically active substances are used in pharmacotherapy, they are called drugs.

Pharmacology is divided into general and specific. General pharmacology studies the mechanisms of action of medicinal substances: receptor mechanisms, electrical potentials, biological membranes, effects on enzymes, primary pharmacological reactions). Also, general pharmacology studies the general laws of the effect of medicinal substances on the body, depending on the nature of their distribution, routes of administration (inhalation, intravenous, subcutaneous, oral, etc.), biotransformation (acetylation, deamination, hydrolysis, reduction, oxidation, etc.) and secretions (intestines, kidneys).

In addition, general pharmacology deals with the description of the action of medicinal substances (reflex, local, resorptive), the conditions that determine the effect of these substances in the body (physicochemical properties, chemical structure, concentrations and doses, repeated use, exposure time, as well as weight, age, gender, functional state and genetic characteristics of the organism), questions

of the search for medicinal substances, their classification and standardization, the principles of combined drug therapy, etc.

The subject of private pharmacology is individual medicinal substances, which are systematized according to the principle of their main effect on the biological organism into several groups: neuroleptic, hypnotic, anesthetic, antibacterial, cardiovascular, anticonvulsant, irritating, antitumor, antiparasitic, etc.

Pharmacology, as a science, is closely related to other disciplines that also study medicinal substances. Especially pharmacology is associated with such a discipline as pharmaceutical chemistry (the science that studies the synthesis of medicinal substances, their chemical properties and structure, toxicology, pharmacognosy and pharmacy in general). In general experimental techniques, pharmacology is associated with pathology and physiology. Also, pharmacology can be directly compared with biology and biochemistry.

Pharmacology is the science of the interaction of chemical compounds (substances) used as medicinal substances with living organisms, in particular, experimental animals, humans. At the same time, pharmacology studies these compounds from the side of their dynamics, that is, from the side of the qualitative and quantitative functional, biochemical, morphological changes they produce in animals and humans, both in the whole organism and in its individual organs and systems.

Pharmacology establishes the nature and intensity of these changes, the dependence of the action of pharmacological agents on different conditions - on their physicochemical structure, dose, concentration of solution, method and place of administration into the body, on the initial state of the body, etc.

Simply put, pharmacology studies drugs used in medicine for the treatment and prevention, as well as diagnostics in patients (and animals) of various diseases and pathological processes, that is, in essence, pharmacology is the science of drugs used in medicine with various goals. The name of this science comes from the Greek words PHARMACON (medicine, active principle) and LOGOS (word, teaching).

The term "medicine" is a derivative of the French word DROGUE (dry herb) and the term "medicine" means any substance that can be used for the purpose of:

- 1) diagnostics,
- 2) prevention,
- 3) the relief or treatment of diseases of humans or animals,
- 4) birth control.

According to the WHO definition, a drug is any substance or product that can be used or is used to study changes in physiological systems or pathological processes for the benefit of the recipient.

Pharmacology as a science is developing at a rapid pace. Thousands of chemical compounds are tested every year. Of these, only dozens of new highly active drugs are used in clinical practice. Every year, the mechanisms of action of already known agents are being clarified, the indications and contraindications for their use are expanded or narrowed.

It is no coincidence in this regard that pharmacology is one of the most difficult subjects in medicine. To date, data on more than 10,000 drugs are already known, and if we approximate them to known dosage forms (for example, tablets, powders, ointments, solutions, etc.), we get over 100,000 units. Of course, no doctor can remember such a number of drugs, and this is where the computerization of medicine comes to the rescue, which, of course, belongs to the future. Only with the help of a computer it is possible to accurately calculate the interaction of drugs in the body of a particular patient, to select the optimal dose of the required drug. In this situation, the doctor must know the main groups of drugs and several representatives from each, and it becomes impossible to keep in mind the whole mass of known drugs.

Pharmacology is extremely important for practical medicine. As a result of the creation of a huge arsenal of highly effective drugs, pharmacology, pharmacotherapy in particular, have become a universal method of treating patients with most diseases.

Medicinal exposure remains today one of the first methods of exposure to a sick person. Thus, IP Pavlov's thesis that "pharmacology as a medical doctrine ... is

an extremely important thing, since the very first method of treatment in terms of universality is the introduction of medicinal substances into the human body. , even obstetric or surgical, almost never do without the fact that together with special techniques were not introduced into the body of drugs. It is clear that the exact study of this universal tool of the doctor is or should be of enormous importance. "

Many pharmacological agents are intended for therapeutic and prophylactic purposes, and therefore they are called drugs. But there are many among them that, in relatively small doses, can harm the body or lead to death. These are the so-called poisons.

It should be noted that there is no scientific data on the basis of which it would be possible to deliberately draw a line between medicinal and non-medicinal pharmacological substances and even those that, due to their ability to harm the body, are called poisons.

The toxic and curative effect of any pharmacological agent depends on a number of conditions. So, one and the same pharmacological agent, used in different doses and in different ways, at different temperatures, different conditions of the body, can be both a medicine and a poison. The famous physician of the Middle Ages Paracelsus (1493-1541) accurately reflected this dialectical duality with his postulate: "Everything is poison and nothing is devoid of poisonousness." Even table salt, used in excessive amounts, causes fatal poisoning. In this regard, Russian scientists put forward the position that all drugs are poisons. In general, it is important to remember that the same chemical can be a poison, a medicine and a vital remedy, depending on the range of conditions under which it occurs and interacts in the body.

For example, the drug ATROPIN, when used in toxic doses, has a destructive effect, and in small, so-called therapeutic doses, it has a great therapeutic effect. Doses of MORPHINE that have a therapeutic effect in an older child are fatal in infants, since infants are very sensitive to morphine.

Currently, the laws of interaction of a living organism and poison are studied by a special science - toxicology (from the Greek toxicon - poison; -logos - doctrine). And poison can be any chemical that causes harmful, dangerous or even fatal changes

in the body of both animals and humans. The quantification and recognition of poisons, the study of the conditions under which they are capable of causing these dangerous changes, as well as the treatment of poisoning are the subject of this science (toxicology).

The history of the use of medicinal substances in medicine dates back to ancient times. For a long time, people with illness instinctively sought to relieve their suffering to resort to one or another therapy. They drew healing agents from the plant world, and as they gained experience, they began to use substances of animal and mineral origin. The search for remedies was empirical, that is, on the basis of personal experience, and attention was paid primarily to such remedies that attracted the ancient person with their shape, color, smell, taste, and strong physiological effect. The most ancient written sources on pharmacology or the treatment of patients are found in the territories of India and China. Some books containing information about herbal preparations, as well as preparations based on metals, animal products (toad eyelids, bones of an elephant, tiger, horns, fins, etc.) are about 3000 years old. Medicines, described at the beginning in Ayurveda (books of life), were later replaced to some extent by chemicals or even altered by alchemists.

The earliest sources of Eastern medicine are found in Egypt and the kingdoms of Assyria and Babylonia. In the ancient Egyptian papyri, in particular the Ebers papyrus, which were written about 3000-4000 years ago, almost 700 medicinal preparations of herbal origin are mentioned, including information about opium and castor oil.

The first systematization of the existing experience of treating patients with drugs was made in the 1st century BC, when the ancient Greek physician and thinker Hippocrates put together medical observations and made an attempt to give them a philosophical foundation. Since Hippocrates was not a supporter of the widespread use of drugs, he recommended only the logically justified use of simple and effective means.

Pharmacology was further developed in the writings of Galen, the largest representative of Roman medicine in the 2nd century AD. Unlike Hippocrates, who

believed that drugs were given in nature in a finished form, Galen introduced into practice the extraction of useful principles from natural materials, most often from plants. Such drugs are still called galenic.

Science received further development about medicines in the works of Avicenna (X century AD). The scientist left a wonderful work "The Canon of Medical Art" in 5 books, and the second book of the "Canon" is devoted to the study of simple medicines from the point of view of a practical doctor.

In the XVI century, during the Renaissance, the greatest thinker Paracelsus (Theophrastus Hohenheim) spoke out against the teachings of Hippocrates-Galen. This doctor was the founder of iatrochemistry. He gave rise to the chemical direction of pharmacology.

Modern pharmacology as a branch of science was formed relatively recently; it evolved through animal experiments pioneered by Francois Magendi / Francois Magendi (1783-1855) and Claude Bernard / Claude Bernard (1813-1878).

Of fundamental importance was the fact that experimental methods were used to analyze the action of drugs. Advances in pharmacology were made possible by the development of physiology, biochemistry, and organic chemistry. The production of synthetic drugs was a qualitatively new stage in pharmacology, which stimulated the birth of the chemical and pharmaceutical industry. All this undoubtedly stimulated the progress of pharmacology and led to the opening of experimental pharmacological laboratories, and in universities at medical faculties, departments of pharmacology.

Buchheim's student, Oswald Schmiedeberg, appointed in 1872 as head of the first ever created department of pharmacology at the University of Strasbourg (Germany), is considered the founder of modern experimental pharmacology.

Now, obtaining a medical education is unthinkable without knowledge of the basics of pharmacology, since only proper familiarity with this discipline allows the patient to conduct rational therapy.

The progress of pharmacology inevitably affects clinical disciplines. Apparently, you are well aware of the importance of the appearance of drugs for anesthesia, local anesthetics, muscle relaxants, ganglion blockers for surgery.

Isolation and synthesis of hormonal agents significantly changed the results of treatment of patients with endocrine pathology.

A qualitatively new stage in the development of psychiatry is associated with the discovery of psychotropic drugs, in particular, the treatment of patients with psychosis is unthinkable without neuroleptics (aminosine, etc.).

Effective treatment of bacterial infections became possible only after receiving antibiotics, sulfa drugs and other chemotherapeutic agents.

Organ transplantation was carried out primarily in connection with the creation of powerful immunosuppressive agents (glucocorticoids, cyclosporin A, cytostatics). The listed examples testify to the primary role of pharmacology in modern medicine.

As already mentioned, the most important task of pharmacology is to find and study the mechanisms of action of new drugs. Scientists solve this problem using the experimental method, and therefore this section of science is most often called experimental, or basic pharmacology. At the student level, this discipline can be called propaedeutic pharmacology (by analogy with the propaedeutics of internal diseases).

In the first half of the twentieth century, and especially since the 60s of our century, clinical pharmacology has developed rapidly, the subject of which is the study of the interaction of drugs with the human body in a clinical setting, that is, in conditions of pathology.

In many countries, including ours, clinical pharmacology is a separate discipline, and specially trained clinical pharmacologists work in the health care system. In medical universities, special departments of clinical pharmacology have been created, which are increasingly receiving their official status.

Clinical pharmacology studies the effect of drugs on the patient, the processes of absorption, distribution, biological transformation and excretion of drugs, side reactions, features of the action and influence of various states of the body (age,

pregnancy, diseases, etc.) on drug sensitivity, the interaction of various drugs when used together, the effect of food on the pharmacological mechanisms of drug action and a number of other issues related to the efficacy and tolerability of drugs.

Pharmacology is a rapidly progressing science. Progress in the field of drug science and pharmacology as a whole has led to the fact that recently a number of independent scientific disciplines and directions have emerged and separated. The synthesis of individual substances, then groups of compounds, created the prerequisites for the isolation of separate areas of drug therapy and prevention, such as, for example, radiation pharmacology, immunopharmacology, psychopharmacology, pediatric pharmacology, etc.

In general, at present, pharmacology as a basic science has 4 main sections:

1. Pharmacokinetics
2. Pharmacodynamics
3. Pharmacotherapy
4. Drug toxicology (undesirable drug action).

In addition, pharmacology is still subdivided into general and specific. If general pharmacology studies the general laws of the interaction of medicinal substances with living organisms, then the private one considers specific pharmacological groups and individual drugs.

REFERENCES

1. Mozgov IE, Fifty years of Soviet veterinary pharmacology, "Veterinary", 1967, No. 10, p. 60-65; his, Pharmacology, 7th ed., M., 1979;
2. Worms DK, Evdokimov PD, Vishker AS, Medicines in veterinary medicine, 2nd ed., M., 1977.
3. Zvyagintseva T.V., Kirichek L.T., Krivoschapka A.V., Mironchenko S.I. TEACHING PHARMACOLOGY IN UNITY WITH SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS // International Journal of Applied and Fundamental Research. - 2014. - No. 3-1. - S. 99-100;

RESEARCH OF MEDICAL STUDENTS FUNCTIONAL RESERVES IN THE CONDITIONS OF ADAPTATION TO STUDY LOADS

Chernobay Larysa

Associate Professor

Vasylieva Oksana

Associate Professor

Oksenenko Julia

student

Kharkiv National Medical University

Kharkiv, Ukraine

Introductions. Improving the quality of training of medical students increases the training load, which provides their psycho-emotional stress on the body. Adaptation, as a complex of functional reactions to this influence, develops due to functional reserves, the individual level of which is the basis of health.

Aim. The aim of the study was to study physiological reserves (FR) as a central part of the structure of functional reactions in medical students of the second year of KhNMU with their informed consent to participate in the survey (a total of 23 young men).

Materials and methods. The following loading tests were used to study the FR of the organism: a test with dynamic physical activity (bicycle ergometry before failure) to study the FR hidden at rest; test with isometric load (tennis ball press by hand, used to study interhemispheric asymmetry); psycho-emotional tests (proofreading test) for the study of intellectual performance. Cardiorespiratory support of adaptation processes was studied by measuring blood pressure (BP) and respiratory rate (RR), as well as the rate of oxygen utilization in the conditions of Stange and Genche respiratory tests. The control data were surveys that were conducted at rest in students at the end of the second year (group 1), and experimental – after exercise (groups 2 and 3). Statistical analysis was performed using parametric and nonparametric methods of mathematical statistics ($p < 0,05$).

Results and discussion. Among medical students, the presence of 2 groups was established in terms of the amount of work performed in the conditions of proofreading: group 2 with average working capacity and group 3 with high working capacity. In the first minute of the proofreading test, the smallest number of mistakes was made by young athletes from group 2, in group 3 – one and a half times more mistakes; in the second minute – in both groups of errors less (respectively 20.9% and 29.5% compared to the average data). No significant deviation of interhemispheric asymmetry in young athletes was found, but there was a clear prevalence of the right hemisphere. To identify the ratio in the cortical processes of excitation and inhibition, the measurement of the duration of an individual minute (DIM) was performed. It was found that DIM is 29.5% in the 2nd group and 26.8% in the 3rd group less than the norm, which indicates the advantage of the process of central excitation.

Vegetative support of intellectual activity in young athletes according to a set of indicators of the cardiovascular and respiratory systems was characterized by the following absolute values: in the 2nd group systolic blood pressure is 115 ± 3.5 mm Hg, in the 3rd group – 130 ± 1.47 mm Hg; Diastolic blood pressure was the same in groups – 70 ± 1.23 mm Hg; The average blood pressure remained unchanged. Heart rate (HR) increased relative to normal by 14.3% in both the 2nd and 3rd groups. A significant change in the Hildebrant coupling index (HI) was found only in adolescents of group 2 (a decrease of 20% relative to normal). The duration of respiratory arrest on the inhale (Stange test) in young men was 22.6% more than the statistical norm, and the Gench test (breath hold on the exhale) had no significant differences with the norm.

Analysis of the results obtained in the group of medical students after exercise showed that from the cardiovascular system there is an increase in systolic blood pressure by 22-24% in both the 2nd and 3rd groups, diastolic blood pressure does not change. Thus, students have changes in pulse blood pressure: an increase in pulse pressure by 30% in the 2nd group and by 15% in the 3rd. No significant changes in mean blood pressure compared with group 1 at rest were detected. On the part of the

respiratory system, the percentage increase in heart rate is the same as the increase in heart rate in athletes of the 3rd group by an average of $58 \pm 2.73\%$, so in this group the HI is 5.28, and in the 2nd group the HI is 3.97. Medical students tolerate hypoxia better, as evidenced by changes in the Gench test: the duration of respiratory arrest on the udder is reduced, but 40-50% less than in the 1st control group.

Changes in the studied indicators of integrative brain activity in young men were as follows: intellectual performance after exercise increases by 14% and 24%, respectively, in the 2nd and 3rd groups compared with rest. Analysis of the errors of the proofreading revealed that the trend is one-way, namely, there is a decrease in the total number of errors after exercise and a decrease in the number of errors that were made in the second minute of the test compared to the first minute.

Conclusions: 1) adaptation processes in medical students develop against the background of balanced interhemispheric relationships; 2) the predominance of the processes of cortical excitation, which creates the necessary concentration to ensure intellectual performance; 3) adaptation processes are provided by an objectively significant ratio in the activity of the cardiorespiratory system.

**TYPES OF BIODEGRADABLE MATERIALS FOR OSTEOSYNTHESIS OF
LONG BONE FRACTURES**

Dudko Oleksii Gennadiyovich

PhD, Associate Professor Department
of Traumatology and Orthopaedics
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi City, Ukraine

Yakimyuk Dmytro Ivanovich

PhD

Head of Adult Traumatology Department
RNSE «Chernivtsi Emergency City Hospital»
Chernivtsi City, Ukraine

Shayko-Shaykovskiy Oleksandr Gennadiyovich

PhD, D.Tech.Sc.

Professor Department of General Physics
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi City, Ukraine

Reshma Neena Ramachandran

Undergraduate student

Bukovinian State Medical University
Chernivtsi City, Ukraine

Abstract. In the paper authors are presenting the main biodegradable materials that are used for fracture treatment of limb fractures, as well as problems related with fracture healing that are caused by mechanical and biological factors. The main treatment options with the surgical procedures using biodegradable materials were analysed. For the last decades these techniques were improved and developed showing good anatomical and functional result in the nearest and late periods of treatment with low rate of complications and decreasing the rehabilitation period.

Keywords: bone fractures, biodegradable materials, fracture healing, osteosynthesis.

Actuality. There are many reasons that affect on constant grow of fractures of extremities, that happen when large impact forces are applied, as well as low-energy osteoporotic injuries. These injuries result in multifragmentary, comminuted, transverse, spiral, multiple fractures or combined injuries. In many cases there are significant difficulties in treatment of these fractures. Non-surgical methods of treatment of the fractured bone with plaster bandages in many cases do not provide a full functional recovery or it takes a lot of time for return to everyday activity, as in prolonged loss of ability to move upper and lower extremities in 8-30 % of cases lead to disability of patients. In most cases of femur fractures the total period of disability reaches 12 months, for tibial fractures it can be 6-12 months [1].

The use of modern materials and devices for fracture fixation can improve outcome, but still further research should be performed [2]. As there are many local and general factors that have effect on fracture healing they should be analyzed and improved for better results [3, 4]. Particularly use of biodegradable materials can give us promising results improvement, as they have new abilities to be removed by themselves without additional surgery and the number of preclinical studies and clinical trials held in Bukovinian State Medical University have proved that statement [5, 6]. The studied fixators were cylindrical and conical pins and screws, but the future perspectives is the use of larger implants, as plates and nails combined with screws. Use of plates for osteosynthesis of long bones fractures is inexpensive and affordable operative treatment. On the other hand biodegradable materials are more expensive on this stage of their clinical application, as they are produced in small series, mostly in laboratories and due to that manufacturing costs are high. So their use will add additional significant expenses to the total treatment costs, but later the treatment expenses will be less as they should not be removed. As well for mass production of biodegradable materials their price can be much lower, so financial side should not be a problem. The main challenges are improving their properties, as well as surgical technique, developing indications and contraindications for biodegradable materials application. There are many things that can improve fracture treatment process, as an example the stability of fracture fixation, number of screws

and there positions, so the technique is also very important and can be improved by biomechanical studies [7]. But we should mention that the rate of non-healing, delayed healing and other complications are still very high for some types of fractures [8, 9]. So the important goal is reducing the period of patients treatment and disability, and the rate of complications. It needs scientifically based clinical approach and can be achieved with the involvement not only physicians, but also engineers, biophysics, designers and technologists.

The latest approach is to use new materials for fixing devices (screws) production that can be applied for internal fracture fixation of intraarticular and avulsion fractures. Different biodegradable materials are used in their production – polyglycolic acid, polylactic acid, polydioxanon. Use of these materials in osteosynthesis helps to avoid the necessary secondary surgery to remove the fixator. All these materials are used as suture materials as well, and have also a wide variety of applications from stents and meshes for general surgery needs to tissue engineering where they can be used for scaffold production. They have different mechanical properties, as well as different time is needed for their biodegradation. Some of these materials are studied better, others need more researches to be done before introduction into the general practice.

The most studied materials are polyglycolic acid, polylactic acid, and their copolymers. Results of polyglycolide biodegradable fixing devices application were studied at Bukovinian State Medical University. Patient were followed within 6-30 years by means of clinical, X-ray, MRI and CAT methods of investigation. Clinical follow-up within these years revealed no pain and other unpleasant fillings, neither acute inflammation signs in areas of polyglycolide implantation. Function of the extremities and general condition of patients were good and satisfactory. X-ray peculiarities in first years after surgery were the presence of well-defined bone channel that contains X-ray radiolucent polymeric fixation device. Later it is covered with cloudy shadow, contours became diffuse and in the later period the holes in the bone disappeared and trabecular structure was rebuilt in areas of polyglycolide fixation device implantation. Biodegradable devices can be used not only alone, but

in case of their combination with metal devices, as K-wires, pins, screws, plates. When using biodegradable elements for plate fixation, such surgery becomes less invasive, the process of fixator removing from the place of its implantation is faster and more simple. But there are some difficulties for preoperative planning of these types of osteosynthesis, as to determinate the appropriate fixing screws. For this purpose we should choose proper diameter and the material from which they are made of. As period needed for fracture healing is different for different locations, as well it affects the biomechanical conditions locally and can be modified by proper implant choice. For this the coordination of the biodegradable time of screws that are used as fixing elements with the terms of primary and secondary callus formation should be achieved. Within different stages the tissue of healing fracture would gradually assume increasing loads. So patient can be treated without additional external immobilization with no weight bearing rehabilitation process.

Conclusions. Results of fracture treatment depend from many factors, such as fracture type, quality of reduction of bone fragments, stability of fixation, active movements and late weight bearing.

But the types of materials and their mechanical properties play an important role in fracture healing process and at long-term outcome for the functional state of the extremity [10]. Thus the biodegradable materials give another advantage and improve treatment outcomes. The wrong biomechanical conditions that are created in the place of fracture can inhibit this biological process or even stop process of callus formation, so they require further investigation and analysis.

As well as correct surgical technique can decrease the rate of osteoarthritis for intraarticular fractures and improve fracture healing [11]. But the first clinical trials for use of biodegradable materials are promising and together with long-term follow-up results these can inspire to future researches.

REFERENCE.

1. Haiko H.V. Diafizarni perelomy v strukturi travm oporno-rukhovoï systemy u naseleñnia Ukrainy / H.V. Haiko, A.V. Kalashnikov, V.A.Boier, P.V. Nikitin, A.M. Chyhyrko, T.P. Chalaidiuk // Visnyk ortopedii, travmatolohii ta protezuvannia. – 2006, №1. - S. 84-87.
2. Romanenko K.K. Funktsii i vidy plastin i vintov v sovremennom osteosinteze/ K.K. Romanenko. A.I. Belostotskiy. D.V. Prozorovski. G.G. Golka // Ortopediya. travmatologiya i protezirovaniye. – 2010, №1. -S. 68-75.
3. McKibbin, B. (1978). Biology of fracture healing in long bones. Journal of Bone and Joint Surgery-British Volume, 60(2), 150-162.
4. Marsh, D. R., & Li, G. (1999). The biology of fracture healing: optimising outcome. British Medical Bulletin, 55(4), 856-869.
5. Dudko G.E, Rublenik I.M. Mediko-sotsial'nye i ékonomicheskie aspekty khirurgicheskogo lecheniia perelomov polimernymi i metallopolimernymi konstruktsiiami [Medico-social and economical aspects of the surgical treatment of fractures by polymer and metal-polymer constructions]. Sov Med. 1991;(12):43-5. Russian. PMID: 1780779.
6. Dudko, O. G., Dudko G. Ye. 30-year experience of open reduction internal fixation of limb fractures using biodegradable polymeric devices. Zaporozhye Medical Journal. 2018 Jul-Aug; 109 (4): 562-7. doi:10.14739/2310-1210.2018.4.135555.
7. Shaiko-Shaikovskiy O.G., Bilov M.Ye., Oleksyuk I.S., Dudko O.G., Bursuk Ye.Y., Lenik D.K., Shvab N.N. Method of computerized optimisation positioning of fixing elements on plate body under rotational forces [in Ukrainian]. Orthopaedics, traumatology and prosthetics. – 2014. – № 4. – P. 26-30.
8. Biz, C., Maso, G., Gambato, M., Belluzzi, E., Pozzuoli, A., Favero, M., et al. (2019). Challenging surgical treatment of displaced articular tibial plateau fractures: do early knee radiographic features have a predictive value of the mid-term clinical functional outcomes? Orthopaedic Surgery, Nov, 1-12.

9. Hill, C. E. (2016). Does external fixation result in superior ankle function than open reduction internal fixation in the management of adult distal tibia fractures? *Foot and Ankle Surgery*, 22(3), 146-151.

10. Dudko O.G., Storoschuk I.V., Pickula V.V., Strashok Yu.V. Ribak M.I., Alkamel S.M., Reshetilova N.B. The long term follow-up of internal fracture fixation with metal versus polymeric fixation devices [in English] *Clinical anatomy and operative surgery*. – 2017. – Vol.16, № 1 (59). – P. 115-116.

11. Dudko O. G., Glubochenko O. V., Pickula V. V., Marchuk O. F., Shayko-Shaykovskiy O. G. (2019) Predisposing Factors and Treatment of Osteoarthritis after Surgeries Performed for Tibial Fractures. *World Science*. 12(52), Vol.1. 16-19. doi: 10.31435/rsglobal_ws/30122019/6825.

CHRONIC KNEE PAIN PREVENTION AFTER ARTHROPLASTY WITH RADIOFREQUENCY NEUROABLATION

Golovaha Maxim Leonidovych

Professor, DSc.

Bilykh Yevhen Olehovych

PhD-student

Zaporizhzhya State Medical University

Zaporizhzhya. Ukraine

Introduction. Chronic knee pain after arthroplasty is a problem for patients that suffered because of osteoarthritis and had operative treatment. Neuropathic component is one of the etiology factors caused this pain.

For prevention of pain syndrome in postoperative period we used modified radiofrequency neuroablation (RFNA) procedure of the knee which analgesic success of is known for decades.

The aim of the study. To determine the effectiveness of the pain syndrome prevention in the postoperative period after knee arthroplasty with RFNA method.

Materials and methods. In this study, we included 93 patients with knee osteoarthritis of the III-IV stage. Patients were divided into two groups: the study group (n=44) and the comparison group (n=49). In study group patients had arthroplasty of one knee and underwent preoperative procedure of the continuous RFNA of the genicular and cutaneous nerves of the incision area under ultrasound guidance.

Patients in the control group had only knee arthroplasty. Pain syndrome intensity was evaluated with VAS. The possibility of developing of neuropathic pain component according to the Pain DETECT was scored before treatment and in 6 months after surgery.

Results. The results obtained with VAS showed intense pain syndrome in the study group – 8.0 (7.0; 10.0) and in control group - 8.0 (7.0; 9.0) during preoperative examination and reduction of it in both groups in 6 months after arthroplasty in the

study group - 2.0 (2.0; 2.0) points, and in the comparison group - 3.0 (2.0; 3,0) points. According to the pain DETECT questionnaire evaluating preoperative pain syndrome had neuropathic character, and there was a decrease of scores in compare to preoperative values to in comparison group – 4.0 (2.5; 6.0) and in study group – 2.0 (2.0; 3.0).

Conclusions. RFNA of the genicular nerves and additional ablation of skin nerves allows more pronounced reduce the intensity of pain in the postoperative period after knee replacement and prevent chronic pain syndrome caused with neuropathic component in terms of 6 months after surgery.

ANTIBIOTIC RESISTANCE PROFILE AMONG THE CAUSATIVE AGENTS OF OTOMYCOSIS

Kust Vladyslava V.

Student, SSU

Plakhtiienko Inna O.

PhD, Assistant professor, SSU

Ivakhniuk Tetyana V.

Docent, PhD, Assistant professor, SSU

Sumy State University, Ukraine

Introduction. Nowadays we have a worldwide spread problem – mycoses, which can affect anyone according to different circumstances. There is a high temp of fungal diseases, especially otomycoses. These tough to die organisms can effortlessly contaminate natural barriers. Otomycosis is a fungal lesion of the ear skin, external auditory canal, tympanic membrane, tympanic and / or postoperative cavity of the middle ear. Such fungi of the genus *Aspergillus*, *Penicillium*, *Mucor* and yeast-like fungi of the genus *Candida* are the most commonly mentioned in clinical cases. Treating of the patients, who suffer from such conditions, needs elaborate tactics to be effective. According to the scientific work, in the short term we can face the situation, when all mycotic groups will be “steadfast” to our treating – both notoriously pathogenic and conditionally pathogenic species. Everything is because of incremented drug-resistance of the pathogenes. Our research is provided with analyzing fungal-bacterial microflora, wich was established by 2-, 3-, and 4-component associations. Selecting a combination of several medicines taking into account the kind of pathogens and their sensitivity is paramount.

Aim. To determine the sensitivity profile and explore the question of (multi)drug-resistance among the representatives of various species of fungi isolated from particular otorhinolaryngological patients and to provide the analytics according to the received results.

Materials and methods. Using patients’ data (n = 132), which had a preliminary diagnosis “Otomycosis”, an examination and appropriate treatment were provided (orders of the Ministry of Health of Ukraine on approval of clinical

protocols No. 312 of May 8, 2009 and No. 181 of March 24, 2009). Among them: otoscopy, classical methods of isolation and identification, microbiological method, mycological method, cultural method, the Himedia paper disc (India) method and the t-Student test with usage of the Graph Pad Quick Calcs.

Results and discussion. In all 132 patients with otomycosis fungi were isolated from samples in a diagnostically significant amount ($\geq 10^5$ CFU / ml swab wash). Among them, 72,7% (96 isolates) had a monoculture and 27,3% (36 isolates) had microbial associations with predominance of *Candida spp.* (Fig.1). In 65.0% of cases in our study in patients with ear candidiasis clinically visualized hyperemia of the skin of the external auditory canal, perforation of the eardrum and the white-colored cheesy or liquid discharge. In otomycoses caused by molds, there were present moderate redness and soreness of the ear canal, gray-black (charcoal-like) or other color discharge.

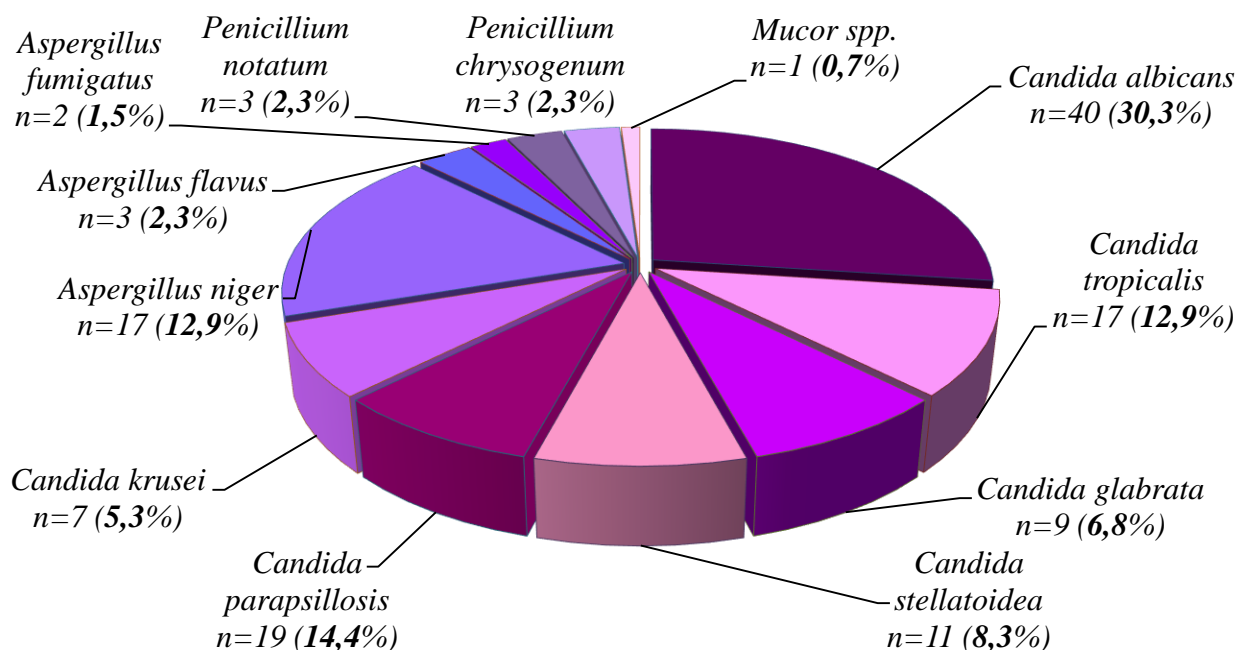

Fig.1 The number of microorganisms isolated totally (n = 132) – abs (%)

Treatment of otomycosis involves thorough cleaning of the ear canal and topical antifungal therapy. Providing the analysis of the sensitivity of the isolated micromycetes to a number of antifungals, levels (low/high) of sensitivity to the investigated drugs were revealed. The highest effectiveness was showed by voriconazole, to which 94,17 % of isolates among the *Candida spp.* were sensitive. As for other antifungals, a high percentage of resistant strains of *Candida spp.* ranged

from 68,9 % to 33,0 %: 68,9 % – to nystatin; 50,5 % – to itraconazole; 48,5 % – to ketoconazole; 34,95 % – to clotrimazole and 33,0 % – to fluconazole.

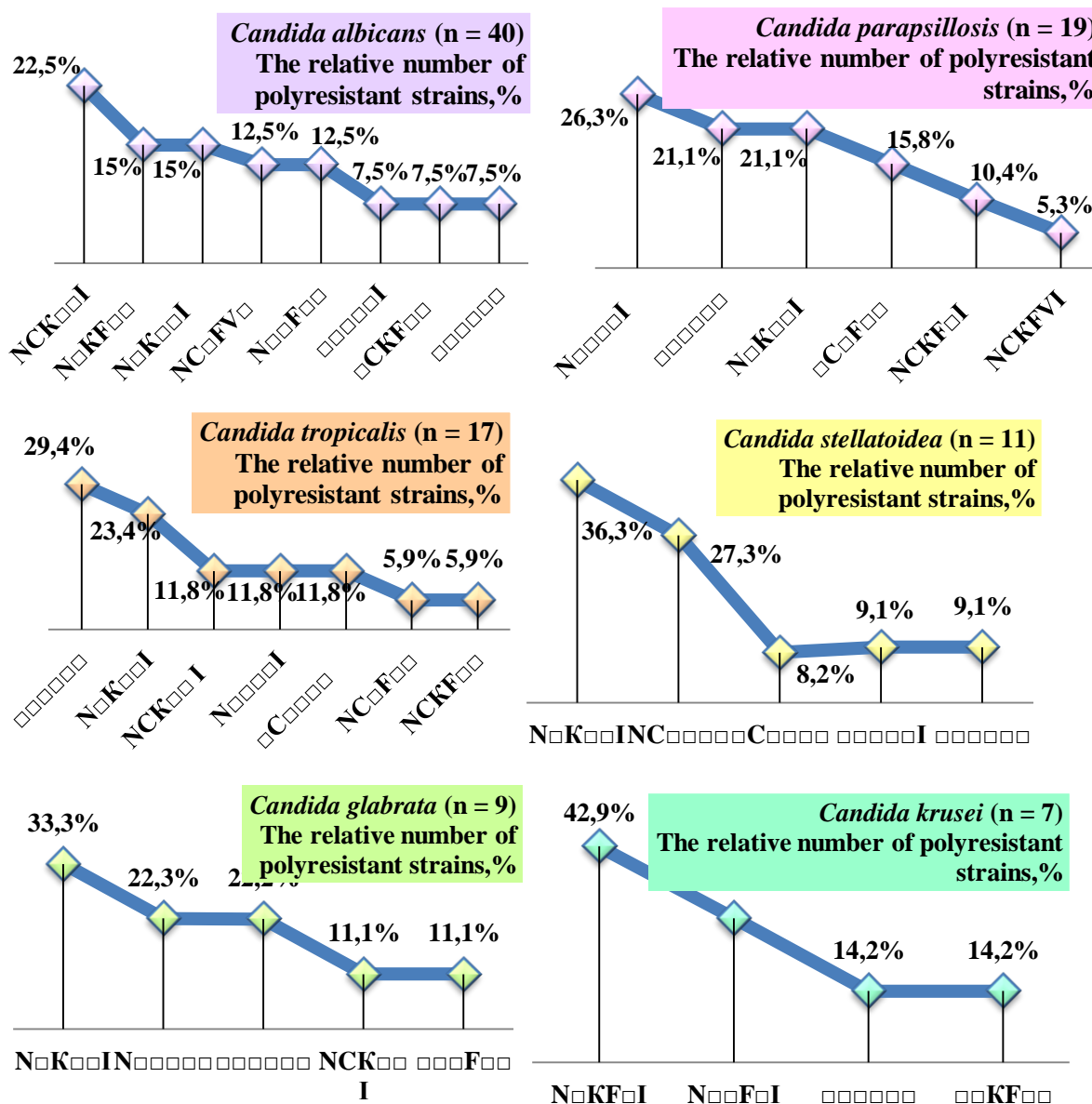

Fig.2 Antimycotic profile of different strains in genus *Candida*

For illustrative purposes the formed resistance profile was thus: **NCKFVI**. According to forementioned letters mean a strain resistance to an antifungal drug respectively: **N** (nystatin), **C** (clotrimazole), **K** (ketoconazole), **F** (fluconazole), **V** (voriconazole), **I** (itraconazole). Hence □ is the sensitivity of a microorganism to an antifungal drug. The percentage we obtained is presented in Fig.2. Among the strains of *Candida spp.* (n = 103), the quantitative amount of resistant ones differs according to the kind of microorganism and the accompaniment by bacteria. It is visible that 1,9% of *Candida spp.* were resistant to 5 and 1,0% to 6 types of antifungals, with

these strains being attributed to *C. parapsillosis* after species recognition and distinguished as a 2-component fungal-bacterial association, *C. parapsillosis* + *S. aureus*. On the other hand, 10,7% of *Candida spp.* of the 32,0% who showed resistance to the 3 antimycotics were isolated from the bioassay in the 2- or 3-component associations with *P. aeruginosa*. The strains of *Candida spp.* Showed the resistance to 4 antimycotics (20,4%) in 6,8% of cases they stood out in association with *K. pneumonia* as part of 2- and 3-component associations. Besides, the analysis of the species spectrum of *Candida* fungi that showed resistance to 3 and 4 antimycotics showed that the greatest number of strains belonged to *C. albicans*: 14,6% of strains with 32,0% of resistant to 3 and 13,6% of 20,4% – resistant to 4 antimycotics. In cases where fungi of the genus *Aspergillus* (16,7 %) and *Penicillium* (4,6 %), were main pathogens the quantitative content of the microbiota was in the diagnostic range ($\geq 10^5$ CFU / ml swab wash). Among all species of fungi of the genus *Aspergillus* (n = 22), 77,3 % of the isolates were susceptible to voriconazole; 63,6 % to ketoconazole; 36,4 % – to itraconazole; 31,8 % to fluconazole and 13,6 % to clotrimazole. Besides, investigated strains of *Penicillium spp.* were sensitive to voriconazole (100 %); ketoconazole (83,3 %) and clotrimazole (50,0 %).

Conclusions. Analyzing the antimycotic resistance profiles, we can suppose that it is the high probability of resistance or sharply decreased susceptibility of isolates in coming years. The sensitivity of isolated micromycetes to antifungals varied between different kinds of micromycetes and between miscellaneous antifungals. Without looking at the achievements of pharmaceutical researches and their efforts to finally overcome mycotic diseases, we have big problems at the present moment and in the immediate future. It relates to the turmoil in etiopathogenetic way of treatment – precisely with multidrug-resistance. Due to this, control of these features should be international, national, regional and local. Eventually, a personalized manner to diagnosis, timely identification and the search for effective treatments can help patients recover quickly and prevent complications.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КОНСЕРВАТИВНОГО ЛІКУВАННЯ СКОЛІОТИЧНИХ ВИКРИВЛЕНЬ ХРЕБТА

Антонова-Рафі Юлія Валеріївна

канд. тех. Наук

доцент кафедри біобезпеки і здоров'я людини канд.
тех. наук, доцент кафедри біобезпеки і здоров'я людини

Худецький Ігор Юліанович

доктор мед. Наук

Лагеза Денис Віталійович

завідувач кафедри біобезпеки і здоров'я людини
студент-магістр кафедри Біобезпеки і здоров'я людини

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», Україна

Анотація В Україні сколіоз виходить на лідируючі позиції серед найбільш поширених патологій як у дітей, так і у дорослих. За даними різних авторів (Корж М.О., Мезенцев А.А., Левицький А.Ф.) кількість дітей зі сколіозом, які вимагають консервативного лікування становить від 50 до 100 тисяч.

З кожним роком кількість дітей з даною патологією зростає. На це впливає техногенний прогрес, несприятлива екологія, недостатній фізичний розвиток дітей і підлітків шкільного віку, відсутність ранньої діагностики, профілактики та лікування початкових ступенів сколіозу.

Разом з тим, як показують багаторічні спостереження, успішна реабілітація таких дітей носить комплексний характер, і передбачає корекцію існуючої деформації за допомогою ортеза на хребет і формування «м'язового корсету» за допомогою фізичних вправ з метою посилення та закріплення досягнутого від ортезування ефекту.

Однак, існуюча система фізичної реабілітації сколіозу в Україні не має комплексного підходу. Загальноприйняті підходи та методи фізичної реабілітації не системні, не враховують патогенетичні ланки процесу сколіозу.

Таким чином, для підвищення ефективності реабілітації дітей зі сколіозом необхідна розробка сучасних ефективних методик фізичної реабілітації. Це доповнить комплекс консервативного лікування сколіозу і підвищить ефективність реабілітації даної категорії хворих.

Вступ Сколіоз – це трьохвимірна деформація, в якій хребет відхиляється від свого нормального положення в сагітальній і фронтальній площинах, коли хворий знаходиться в вертикальній позі, та стає стабільним в цій незбалансованій позі.

Механічний дисбаланс, притаманний сколіозу, незалежно від його причини, призводить до асиметричного навантаження, що створює «порочне коло» з неминучою тенденцією погіршуватися з часом.

Фактично, більшість випадків сколіозу дійсно продовжує прогресувати протягом життя хворого. Симптоми, які супроводжують сколіоз, включають біль і психологічний стрес. У викривленнях на рівні грудного відділу хребта знижена рухливість грудної стінки і порушене розширення грудної стінки зустрічаються як вторинний ефект зниженої спинальної гнучкості.

Знижене розширення грудної стінки викликає рестриктивну дисфункцію легенів, яка пропорційна величині викривлення, та може настати смерть внаслідок кардіологічної або дихальної недостатності, коли кут Кобба більший ніж 70 градусів.

Навіть легкі або помірні випадки, які залишаються стабільними, пов'язані з легеневою дисфункцією, включаючи знижену життєву ємність, знижену здатність переносити фізичне навантаження та, окрім того, з рецидивуючою дихальною інфекцією.

Порушена дихальна функція при сколіозі зазвичай розвивається поступово через деякий час і тому вона безсимптомна, позаяк хворі пристосовуються до зниженої функції та не усвідомлюють ці обмеження; тому кардіо-пульмонарна недостатність може проявитися неочікувано у відповідь на початок дихальної інфекції.

Консервативне лікування відіграє провідну роль при структурних змінах в хребті на всіх стадіях сколіотичної деформації та включає:

- лікувальну фізкультуру щоденно;
- масаж м'язів спини;
- електростимуляцію м'язів хребта (10 сеансів 1 раз на 3 місяці);
- дихальну гімнастику щоденно;
- медикаментозну терапію.

Одне з провідних місць в комплексному консервативному лікуванні хворих сколіозом займає лікувальна фізкультура, направлена на сприятливий вплив на обмінні процеси в організмі, поліпшення трофіки тканин, на зміцнення окремих груп м'язів, створення м'язового корсета, вироблення навичок правильної постави, а також сприяє нервово-м'язовій і психічній рівновазі. Враховуючи можливість її самостійного виконання ЛФК є єдиним засобом постійної, активної та мотивованої участі пацієнта в лікувальному процесі. Основними засобами ЛФК є фізичні вправи.

Суть занять фізичними вправами в багатократному фізичному навантаженні, яке систематично повторюється та поступово підвищується, викликаючи в організмі людини позитивні функціональні, а часом і структурні зміни. В результаті тренування механізми регуляції нормалізуються, вдосконалюються, підвищуючи адаптаційні можливості організму хворого до умов середовища, яке динамічно змінюється. З одного боку оформлюються та закріплюються нові або вдосконалюються вже наявні рухові навички, з другого — розвиваються та вдосконалюються різні фізичні якості (сила, витривалість, швидкість, гнучкість, спритність та ін.), які визначають фізичну працездатність організму.

Матеріали та методи Фізичні вправи дають позитивний ефект в реабілітації, коли вони, по-перше, адекватні можливостям хворого, а по-друге, створюють тренуючу дію та підвищують адаптаційні можливості. Фізичні вправи повинні проводитись при умові дотримання наступних фізіологічно обґрунтованих педагогічних принципів:

Індивідуальний підхід до хворого. При розробці реабілітаційної програми необхідно враховувати вік, стать, його рухову активність, характер та ступінь патологічного процесу та функціональні можливості.

Свідомість. Лише свідома та активна участь самого хворого в процесі реабілітації створює необхідний психоемоційний фон та психологічний настрій реабілітуємого, що підвищує ефективність реабілітаційних заходів, які використовуються.

Принцип поступовості особливо важливий при підвищенні фізичного навантаження за всіма його показниками: об'ємом, інтенсивністю, кількістю вправ, числом їх повторювань, складністю вправ як в межах одного заняття, так і протягом всього процесу реабілітації.

Систематичність — основа лікувально-відновлювальної терапії протягом всього процесу реабілітації. Лише систематично застосовуючи різні реабілітаційні заходи, ми можемо забезпечити достатній, оптимальний для кожного пацієнта вплив, який підвищує функціональний стан організму хворого.

Циклічність. Чергування роботи та відпочинку з дотриманням оптимального інтервалу (відпочинок або між двома вправами, або між двома заняттями). Якщо наступне заняття припадає на фазу суперкомпенсації, то ефекти від тренування додаються та функціональні можливості підвищуються на новому, більш досконалому рівні.

Системність впливу - вибір правильного вихідного положення, підбір адекватних вправ, послідовність їх виконання.

Новизна та різноманітність у підборі та використанні фізичних вправ, тобто 10—15% фізичних вправ повинні оновлюватися, а 85—90% повторюватися для закріплення досягнутих результатів реабілітації.

Помірність впливу. Фізичні навантаження повинні бути помірними, якомога більш тривалими, або навантаження повинні бути дрібними, що дозволить досягти адекватності навантажень стану пацієнта.

Принцип всебічності — передбачає вплив не лише на уражений орган або систему, але й на весь організм.

Наочність та доступність вправ — особливо необхідна в заняттях з дітьми.

При побудові програми реабілітаційних заходів необхідно індивідуально підходити до кожного пацієнта. При диференційованому підході необхідно враховувати:

- вид сколіотичної деформації;
- тип сколіотичної деформації;
- параметри деформації, що характеризують ураження хребта в трьох площинах;
- силову витривалість м'язів спини та живота;
- функцію зовнішнього дихання (ЖЄЛ);

Вид сколіотичної деформації. Визначається за причинним фактором прояву ортопедичної патології:

1. Деформації на ґрунті вродженої аномалії розвитку хребта, реберного каркаса грудної клітки, грудини, а також системних вроджених захворювань, що підтверджується на рентгенограмах відповідними структуральними та морфологічними даними.

2. Викривлення в результаті перенесених пошкоджень та захворювань хребта та грудної клітки, а також хірургічних втручань різного характеру.

3. Зміна форми хребта на ґрунті нейроортопедичної патології (різні форми ДЦП та міопатій, захворювання спинного мозку тощо).

4. Викривлення на фоні вікових дегенеративно-дистрофічних змін хребта (остеохондроз, остеопороз тощо).

5. Деформації хребта, які належать до самостійної нозології — ідіопатичного сколіоза.

Тип сколіотичної деформації.

Згідно з класифікацією Ленерт Шрот всі сколіотичні деформації хребта за локалізацією первинних дуг поділяються на 3-х дугові та 4-х дугові сколіози.

Параметри деформації, що характеризують ураження хребта в трьох площинах.

- у фронтальній площині визначаються кути дуг деформації за Cobb;
- в сагітальній площині оцінюється стан профілю хребта (стан грудного кіфозу та поперекового лордозу);
- в горизонтальній площині визначається виразність ротації хребців в дугах викривлення (висота реберного горба та поперекового валика) за допомогою сколіометру.

Силу витривалість м'язів спини та живота (статична витривалість) – використовують для оцінки стану окремих м'язових груп тулуба та черевного преса.

Функцію зовнішнього дихання (ЖЕЛ) – методика оцінює стан дихальної системи за допомогою спірометра.

За даними отриманими після обстеження дітей зі сколіотичною деформацією хребта, кожному пацієнту розробляється індивідуальний план реабілітаційних заходів. Фізичні вправи підбираються диференційовано, в залежності від виду, типу, ступеня сколіотичної деформації, враховуючи функціональні показники кардіо-респіраторної та м'язової систем, та враховуючи вираженість деформації в трьох площинах.

Результати досліджень та їх обговорення

Визначення кута викривлення хребта на рентгенограмі, що зроблена в прямій проекції в положенні стоячи, проводять дві лінії паралельно поверхні нейтральних хребців (вище і нижче дуги викривлення); перпендикуляри, які відновлені до цих ліній, створюють кут, що відповідає кривизні хребта рисунок 1 (тобто кут сколіозу визначається між лініями, які відновлені під кутом 90° з площадок нейтральних хребців на верхній і нижній напівдугах викривлення).

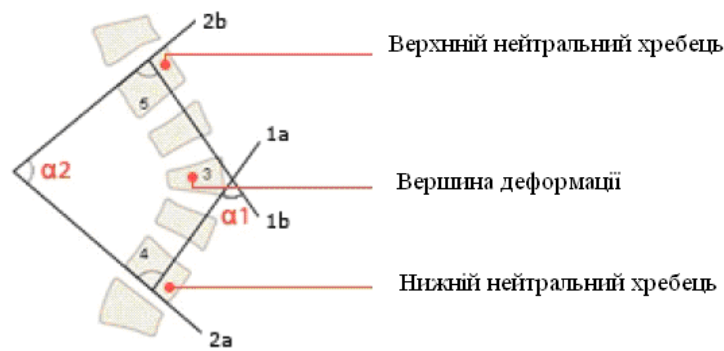

Рис. 1. Визначення кута викривлення хребта за Cobb

Визначення загальної силової витривалості м'язів спини. Для виконання тесту дитина вкладається на кушетку вниз обличчям, так, щоб верхня частина тулуба до гребенів клубових кісток знаходилася поза опори. Ноги фіксуються дослідником. Руки на поясі. Дитині ставиться завдання - напругою м'язів спини утримувати тулуб у горизонтальному положенні. Час утримання тулуба в такому положенні за секундоміром і визначає загальну силову витривалість м'язів-розгиначів спини.

Визначення сили м'язів тулуба (правої і лівої сторін). Для оцінки сили м'язів тулуба правої і лівої сторін дитина укладається на бік, руки на пояс. Ноги фіксуються дослідником. Дитині ставиться завдання - напругою м'язів тулуба з одного боку, утримувати його на вису. Час утримання тулуба визначається так само, як і при визначенні загальної силової витривалості м'язів спини. При цьому порівнюється силова витривалість при утриманні тіла напругою м'язів правої і лівої сторін.

Визначення силової витривалості м'язів черевного преса. Тест виконується з вихідного положення лежачи на спині, упор позаду, на зігнуті до 90° в ліктьових суглобах руки (передпліччя).

Долоні впираються в підлогу. Підняти прямі ноги під кутом 45° (голову назад не закидати). Час утримання ніг у такому положенні за секундоміром і визначає силову витривалість м'язів черевного преса. Результати прикладу вимірювань наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Середні цифрові показники загальної сили м'язів, що утримують
хребет у вертикальному положенні**

	8 років	9 років	10 років	11 років	12 років	13 років	14 років	15 років	16 років	17 років
Лівий бік	1'29"	2'0"	1'41"	1'55"	1'55"	2'44"	2'8"	2'8"	2'8"	2'8"
Правий бік	1'4"	1'27"	1'35"	1'49"	1'59"	2'28"	2'5"	2'5"	2'5"	2'5"
Черевний прес	1'13"	1'13"	0'56"	0'54"	0'43"	0'57"	0'53"	0'53"	0'53"	0'53"
Спина	3'16"	3'24"	3'37"	5'52"	4'24"	4'20"	4'1"	4'1"	4'1"	4'1"

Життєва ємність легень (ЖЄЛ) – максимальна кількість газу, яку можна видихнути після максимального вдиху. Методика обстеження: після максимального вдиху робиться максимальний видих та визначається кількість газу, що видихається. Визначення проводиться декілька разів, враховується максимальна величина ЖЄЛ. Величина ЖЄЛ залежить від віку, статі, росту та ваги тіла, а також від положення тіла при обстеженні (лежачи вона нижча, ніж сидячи та стоячи), тому визначення ЖЄЛ повинно проводитись завжди в одному і тому ж положенні. Величина ЖЄЛ у дітей одного віку залежить від їх фізичного розвитку, конституції та тренуваності. В пубертатному періоді у хлопців ЖЄЛ більша, ніж у дівчат. У дітей 7-11 років ще зберігається конусоподібна форма грудної клітки з відносно малим нахилом ребер. У підлітків грудна клітка набуває подоби з циліндром, збільшується нахил ребер, зростає сила дихальних м'язів. Ці фактори забезпечують збільшення резервного об'єму вдиху та видиху.

Висновки та перспективи подальшого розвитку

Таким чином, фізична реабілітація пацієнтів з деформацією хребта повинна проводитись на правильній методичній основі, бути спрямована на компенсацію патологічного процесу шляхом зміцнення м'язів спини та

черевного преса, відновлення м'язової рівноваги разом з тренуванням діяльності серцево-судинної, дихальної систем та організму в цілому.

Кожному пацієнту необхідно підбирати програму комплексної фізичної реабілітації, спираючись на результати функціональних проб з навантаженням серцево-судинної системи, а також на данні дослідження силової витривалості м'язів тулуба, тому що реабілітаційні заходи, які проводяться без урахування витривалості м'язової системи, дають негативний ефект.

Використання розроблених програм реабілітації дозволяє більш комплексно та ефективно підходити до реабілітації пацієнтів з різними функціональними типами сколіозів, що позитивно відбивається на кінцевому результаті комплексної реабілітації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лечебная гимнастика для детей с нарушениями осанки и сколиозом начальных степенем. – Спб., 1999. – 60с.
2. Раковский А.Г., Проскурина Э.А., Противостояние искривлениям позвоночника. – Харьков: ХаГАФК, 2003.- 108с.
3. В.Я. Фіщенко, Сколіоз: Наукове видання. – Макіївка., 2005. – 550с.
4. Ж.Х. Асатрян., Избирательный массаж и лечебная гимнастика при сколиозе. – Зовнішторгвидав України, 1993. – 21с.
5. Оцінка результатів протезування і ортезування. Методичні рекомендації. МР 03191680.010-2009
6. В.А. Доскин, Х. Келлер, Н.М. Мураенко, Р.В. Тонкова-Ямпольская. Морфофункциональные константы детского организма: Справочник. – М.: Медицина, 1997. - с. 118-155.
7. Иванов Л.Б., Макаров В.А. Лекции по клинической реографии. – М.: АОЗТ "Антидор", 2000. – с. 186, 215-238.
8. В.А. Кашуба. Биомеханика осанки. К.: Науковий світ, 2002. – 278 с.
9. Язловецький В.С. Основи діагностики функціонального стану та здоров'я. – Кіровоград, 2003. – 178 с.

10. Маліков М.В., Богдановська Н.В., Свасьєв А.В. Функціональна діагностика у фізичному вихованні та спорті. – Запоріжжя, 2006. – 248 с.
11. Массаж и другие методы лечения / В.Н.Фокин. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2003. – 672 с.
12. Консервативное лечение сколиоза / В.Я. Фищенко, В.А. Уляшенко, Н.Н. Вовк и др. – К.: УНІТІ-Атлант, 1994.
13. Ловейко И.Д. Лечебная физкультура у детей при дефектах осанки, сколиозах и плоскостопии. – Л.: Медицина, 1982.
14. Физиотерапевтический справочник/ Составители Буявых А.Г., Сосин И.Н. – Симферополь: изд. КГМУ, 2008. – 750 с.

РОЛЬ ВИТАМИНА D В РЕПРОДУКТИВНОМ ЗДОРОВЬЕ ЖЕНЩИНЫ

Гаврюшов Д. Н.

Сенчук А. Я.

Калюжная В. Н.

Бойко В. Н.

Кафедра акушерства и гинекологии
ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»

Свойства витамина D одни из наиболее изученных и обсуждаемых тем в области заболеваний костно-минерального метаболизма в мире. Основываясь на утверждения ведущего специалиста по витамину D, профессора Бостонского университета (США) Майкла Холика, витамин D был важнейшим фактором эволюции позвоночных, когда амфибии вышли из воды на сушу. Его продуцировала одна из наиболее ранних форм жизни – фитопланктон, что дает основание считать витамин D одним из найдревнейших биологически активных веществ [1].

За последние сто лет данные про обмен этого витамина, так же роль разных ферментов, активных и неактивных метаболитов и рецепторов к витамину D стали достаточно изученными. Благодаря этому открылось поле для исследований мультиорганных эффектов витамина D.

История открытия витамина d.

О витамине D впервые заговорили в начале XX века после ряда научных открытий. В 1913 г. Американский ученый Элмер Макколлум впервые обнаружил в рыбьем жире витамин A и «жирорастворимый фактор роста» с антирахитическими свойствами. В 1918 г. английский ветеринар Эдвард Мелленби пришел к выводу, что от рахита не страдали только те собаки, которых кормили рыбьим жиром, и, таким образом, Мелленби сделал заключение, что антирахитическими свойствами обладает либо витамин A, либо какое-то связанное с ним вещество. В 1922 г. Элмер Макколлум провел

эксперимент с порцией рыбьего жира, где витамин А был нейтрализован, и после получения данного продукта собаки были излечены от рахита. В результате ряда наблюдений было доказано, что за излечение от рахита отвечает не витамин А, а другой, неизвестный ранее витамин. Так как это был четвертый по счету витамин, открытый учеными, ему дали название четвертой буквы латинского алфавита — D [2]. В 1923 г. американский биохимик Гарри Стенбок в своих экспериментах на крысах продемонстрировал, что облучение пищи ультрафиолетом увеличивает содержание в ней витамина D, позволяя им излечиться от рахита. Примерно в то же время А.Ф. Гесс и Стенбок доказали, что человек может получать витамин D из солнечного света, причем второй из них получил патент на метод облучения ультрафиолетом молока и других жирных продуктов с целью увеличения в них содержания «солнечного витамина». В 1928 г. А. Виндаус завершил цикл работ по выделению витамина D и установлению структуры растительных стероидов или стероидов, один из которых, 7-дегидрохолестерол, является предшественником витамина D — за что был удостоен Нобелевской премии по химии [3]. В результате этих исследований была доказана, высокая значимость витамина D в регуляции фосфорно-кальциевого обмена еще более ста лет назад, однако роль витамина D как биологически активного гормона еще оставалась невыясненной до конца 60-х гг. прошлого века. Большое значение в решении этого вопроса в 60–80-х гг. имело исследование J. Lund, H.F. De Luca, которые изучили этапы метаболизма витамина D и доказали его ядерную локализацию в различных тканях.

В 1979 году Стампф доказал тот факт, что большинство тканей организма содержат витамин D.

Это открытие послужило отправной точкой для поиска не только классических (кальциевых), а и неклассических эффектов витамина D.

Актуальность проблемы

Распространенность дефицита витамина D встречается у представителей различных рас, несмотря на географическую широту проживания представляет

собой распространенную нутрициальную недостаточность в мире. Согласно данным исследования проф. В.В. Поворознюка, опубликованные в 2013 году 81,8% украинцев страдают дефицитом, 13,6% имеют недостаточность и только 4,6% имеют нормальный уровень витамина D в сыворотке крови [4].

Согласно данным ВОЗ (2014), более 2 миллиардов человек испытывают дефицит микроэлементов, или «скрытый голод», вследствие нехватки в организме витаминов или минералов.

В 2012 году в Польше проходила научно-практическая конференция «Витамин D – минимум, максимум, оптимум» при участии ученых из разных стран мира, на которой поднимались вопросы утверждения рекомендованных лечебно-профилактических доз витамина D для жителей стран Центральной Европы. Результатом конференции было предложено оценка уровня содержания витамина D в сыворотке крови.

Таблица 1. Оценка содержания 25 (ОН) в сыворотке крови.

	Содержание 25 (ОН) D3 в сыворотке крови	
	Нг/мл	Нмоль/л
Дефицит	<20	<50
Субоптимальный уровень	20-30	50-75
Оптимальный уровень	30-50	75-125
Высокое содержание	50-100	125-250
Опасный уровень	>100	>250

На всех этапах формирования организма женщины, от эмбрионального периода до глубокой старости, витамин D играет важнейшую роль. Недостаточность или дефицит этого витамина на каждой стадии жизни сопровождается развитием дисметаболических расстройств, увеличением кардиоваскулярного риска, вероятностью развития новообразований эндометрия, молочной железы, яичников, толстого кишечника и других гиперпролиферативных заболеваний. Есть ряд исследований, подтверждающих

взаимосвязь между дефицитом витамина D и функционированием головного мозга, так же процессами старения.

К недостаточности витамина D особенно чувствительны такие группы.

- находящиеся на грудном вскармливании;
- женщины старшей возрастной категории, поскольку зрелая кожа неспособна синтезировать витамин D в достаточном количестве. С возрастом сокращается время пребывания на свежем воздухе;
- женщины с темной кожей, так как насыщенная мелатонином кожа снижает синтез витамина D до 99%, по данным (Clemens с соавторами, 1982);
- женщины, которые ограниченно пребывают на солнце (представительницы религий, а также проживающие в северных широтах;
- при заболеваниях, которые сопровождаются нарушением усвояемости липидов.
- женщины с индексом массы тела (ИМТ) >30. При ожирении витамин D, поступающий с едой или препаратами, в первую очередь депонируется в жировую ткань.

Большинство женщин для сохранения молодости кожи пользуются солнцезащитными кремами не только в весенне-летний период, а на протяжении всего года. Это ограничивает возможность кожи для синтеза витамина D. В Украине нет массового производства продуктов, которые удовлетворяют потребность населения в витамине D. Те продукты, в которых большое количество витамина D (печень трески, дикий лосось), недоступны широкому населению для ежедневного употребления. Все эти факторы создают условия для формирования дефицита витамина D.

Метаболизм витамина D. Существуют два прекурсора активного витамина D – Витамин D₃ (Холекальциферол) и витамин D₂ (Эргокальциферол). Витамин D₃ синтезируется в коже под воздействием ультрафиолета. Длина волны ультрафиолетовой части спектра составляет 290-315 нм. Проникая в кожу изомеризуют 7-дегидрохолестерол в превитамин D₃,

который потом путем фотолиза конвертируется в D3. Также витамин D3 содержится в продуктах и пищевых добавках. Поступление в организм витамина D2 только исключительно с продуктами и пищевыми добавками. На его синтез солнечное излучение не влияет. Оба предшественника при поступлении в кровяное русло соединяются с витамином – D связующим компонентом (VDBP), который транспортирует витамин D в печень. В гепатоцитах происходит конвертация витамина D 25- гидроксилазой в 25 – гидроксивитамин D – 25(OH)D (кальцидиол), который является основной циркулирующей формой витамина D и биомаркером D – статуса. Кальцидиол считается биологически неактивным и требует превращения 1 – альфа – гидроксилазой в биологически активную форму 1,25 (OH)2D (кальцитриол) во внутренней мембране клеток проксимальных канальцев почек и в других тканях. Активность 1 – альфа – гидроксилазы моделируется паратгормоном и фактором роста фибробластов. Гидроксильация 25(OH)D и 1,25(OH)D в 24,25 (OH)D3 и 1,24,25(OH) D3 – является основным механизмом и первым шагом на пути инактивации метаболитов витамина D, что происходит при участии всех клеток-мишеней.

На сегодняшний день доказано, что практически все ткани организма экспрессируют VDR (рецепторы к витамину D) и проявляют 25(OH)D-1 -альфа – гидроксилазную активность, значит и возможность генерировать 1,25(OH)2D вне почек. Экспрессия экстраренального CYP27B1 не зависит от влияния кальция и в отличие от почечного, регулируется специфическими факторами, которые включают в себя сигнальные молекулы воспалительного ответа. Также экстраренальные ткани имеют способность катаболизировать 1,25(OH)2D путем экспрессии CYP24A1. Этот важный механизм уменьшает ауто- и паракринные сигналы 1,25(OH) и потенциальное влияние локального

синтеза гормона на циркуляцию активной формы витамина D, уменьшая риски развития гипервитаминоза.

Известно, что локальная продукция 1,25(OH)2D сопровождается его соединением с VDR и отвечает за регуляцию приблизительно 2000 генов,

которые берут участие в разнообразных метаболических процессах. Таким образом проявляется большинство некальциевых свойств витамина D. Имеются доказательства, что 1,25(OH)₂D не только моделирует клеточный рост и дифференциацию, а и стимулирует иммунную систему. Регулируя продукцию бетадефенсина и кателицидина и модуляции продукции противовоспалительных цитокинов ИЛ-4, ИЛ-5. Дополнительно он стимулирует синтез инсулина и активность лимфоцитов. Эти открытия объясняют большинство эффектов витамина D и его ассоциацию со снижением факторов риска большинства болезней [5].

Влияние витамина D на репродуктивное состояние женщины

Более детально рассмотрим влияние витамина D в разные периоды – детство, менархе, подростковый возраст, репродуктивный и в менопаузальный период.

Детский и подростковый возраст

Пубертат – это бурных перемен в когда детский организм проходит последовательно стадии достигая репродуктивной зрелости. Кроме генетических факторов, общеизвестно влияние окружающей среды на становление менархе. Кроме зависимости от климатической зоны, экономических, социальных факторов, менархе зависит от статуса витамина D. Есть ряд исследований убедительно доказывающих, что недостаточность витамина D тесно связана с развитием ожирением у детей и как следствие является фактором раннего пубертата и развитием инсулинорезистентности [6]. Биомеханизм этого взаимодействия потенциально может включиться путем активации гормонов жировой ткани. Некоторые исследования свидетельствуют о негативной ассоциации витамина D и уровнем концентрации гормона жировой ткани лептина, однако пока не известно возможность влияния лептина и адипонектина на усваиваемость и эффекты витамина D [7]. Учитывая тот факт, что дисбаланс продукции биологически активных веществ жировой ткани потенциально связан с развитием онкологических заболеваний, исследования направленные на изучения дефицита витамина D, могут стать отправной точкой

в применении витамина D, как метода ранней профилактики развития злокачественных опухолей.

Так как рецепторы к витамину D, были найдены в разных частях головного мозга, включая гипоталамус, можно предположить, что витамин D является нейроэндокринным регулятором гонадотропной системы [8,9]. Свойственная для подростков лабильность нервной системы также связана с недостаточностью витамина D. Девочки – подростки, которые получали 50 000 МЕ витамина D в неделю на протяжении 9 недель, во время опроса по разным шкалам депрессии демонстрировали достоверное уменьшение степени проявления депрессивных симптомов [10].

Негативные последствия дефицита витамина D в детстве могут сопровождать женщину на протяжении всей дальнейшей жизни, способствуют инсулинорезистентности, ожирению, сердечно-сосудистым и пролиферативным заболеваниям. Установлено, что только 50% девочек 9-13 лет и 32% девочек 14-18 лет получают достаточное количество витамина D (200 МО или 5 мг) ежедневно [11]. Таким образом, для становления репродуктивной функции девочки необходимо обращать внимание на концентрацию витамина D в сыворотке крови.

Репродуктивный возраст

Синдром поликистозных яичников – является наиболее распространенной эндокринопатией среди женщин репродуктивного возраста (частота в популяции – 514%), которая существенно влияет на фертильность, развитие инсулинорезистентности, повышает кардиометаболические риски и риск развития рака эндометрия. Кроме этого, женщин с фенотипом СПКЯ из-за алопеции, гирсутизма, акне и ожирения очень волнуют проблемы с принятием своего тела, что может приводить к депрессивным расстройствам [12].

Данные опросов показывают, что молодые женщины склонны пренебрегать приемом препаратов содержащие витамин D кальций. Вся важность покрытия потребности организма в этих веществах должна быть донесена пациенткам, так как недостаточность витамина D ухудшает течение

метаболических нарушений, характерных СПКЯ, повышает кардиоваскулярные риски [13].

Воспалительные заболевания органов малого таза

Обращает на себя внимание тот факт, что недостаточность витамина D – является фактором развития бактериального вагинозу (БВ) у беременных женщин. Есть доказательства, что 95% беременных с нарушением баланса микрофлоры влагалища с повышением количества анаэробных бактерий имеют сниженный уровень 25(ОН)D₃ в сыворотке крови, что приводит к повышению продукции провоспалительных цитокинов, простагландинов, фосфолипазы A₂ и может стать фактором развития хориоамнионита, невынашивания беременности и преждевременному излитию околоплодных вод [14].

Многомерный регрессивный логистический анализ, проведенный в США в 2010 году, доказывает, что риск развития БВ зависит от акушерского статуса. Недостаточность витамина D, связана с БВ среди беременных женщин, однако среди небеременных эта зависимость наблюдается в случае табакокурения. Исходя из этого препараты холекальциферола могут играть роль в профилактике и терапевтическом лечении БВ, а оптимизация прекоцепционной подготовки предупредить риск развития заболеваний среди беременных, также связанных с ними осложнений беременности и родов, а именно: преждевременное излитие околоплодных вод и травматизм тканей родовых путей [15].

Свой позитивный эффект на микрофлору влагалища витамин D оказывает, воздействуя на индукцию кателицидина и дефенсина. Беременные могут принимать до 6400 МЕ/день [16].

Бесплодие, невынашивание беременности, беременность послеродовой период.

В последнее время проблема послеродовой депрессии получила широкую огласку. Даже желанная беременность может стать для женщины испытанием, так как в обществе достаточно распространена мысль о том, что молодая мама не может чувствовать усталости, тревоги. В результате проспективного

когортного исследования 2017 года выявлена связь между недостаточностью витамина D в первом триместре и развитием депрессивных симптомов. Более высокие концентрации витамина D во время первого триместра беременности ассоциированы со снижением на 2% вероятности возникновения депрессии [17].

Беременные с низким уровнем витамина D и ожирением составляют группу риска по гестационному диабету и кардиометаболическим риском во время беременности и в послеродовом периоде. Есть ряд исследований доказывающих, что эта связь обусловлена высокомолекулярным адипонектином, интерлейкином жировой ткани [18].

Проводятся исследования по изучению влияния витамина D на результаты оплодотворения при использовании вспомогательных репродуктивных технологий. Женщины у кого высокий исходный уровень 25 (ОН)D3 имеют в 4 раза больше шансов успешного экстракорпорального оплодотворения в сравнении с группой с низким уровнем. Ряд авторов предлагают использовать уровень 25 (ОН)D3 в фолликулярной жидкости как независимый предиктор успеху ЭКО [19].

Учитывая тот факт, что беременные очень чувствительны к дефициту витамин, особенно если беременность наступает на фоне сопутствующей гинекологической и соматической патологии. Своевременное определение и по показанию коррекция витамина D существенно улучшает не только физическое, а и психическое состояние будущей матери.

Патология молочной железы.

Согласно данным рандомизированных исследований считается, что уровень 25 (ОН)D3 в течение года в пределах от 40 до 60 нг/мл (100 – 150 нмоль/л) предупреждает возникновению приблизительно 58 тыс. новых случаев возникновения рака молочной железы и 49 тыс. новых случаев колоректального рака ежегодно [20].

В другом проспективном когортном исследовании в 2017 году у женщин высокого риска с отягощенным семейным анамнезом по раку молочной

железы, уровень выше 38,0 нг/мл витамина D в сыворотке крови и регулярный прием препаратов содержащих витамин D. Была ниже угроза рака молочной железы в постменопаузе. Эти результаты подтверждают гипотезу о том, что препараты витамина D Эффективны в профилактики рака молочной железы.

Соматические заболевания.

Общеизвестный факт, что ожирение является фактором риска развития гиперэстрогении, гиперпластических процессов эндометрия, как простых, так и атипичных. Лишний вес является не только фактором риска многих заболеваний, а также является эстетической проблемой, на которую пациентки обращают внимание раньше, чем на состояние здоровья. Есть ряд исследований, описывающие взаимодействие между витамином D и жировой тканью. Считается, что ожирение является фактором риска недостаточности витамина D и наоборот, дефицит витамина D является кофактором патогенеза ожирения. Препараты холекальциферола в сочетании с программой потери веса значительно улучшают чувствительность ткани к инсулину у здоровых людей с ожирением. Эта комбинация есть образцом персонализированного подхода в сопровождении пациенток с ожирением [21].

Витамин D проявляет множественные эффекты, которые оказывают позитивное влияние на состояние сердечно-сосудистой системы с регуляцией ренин-ангиотензиновой системы, секрецией инсулина, антиангиногенным эффектом, модуляцией воспалительных процессов. При снижении уровня витамина D от 60 к 20 нмоль/л происходит повышение кардиоваскулярного риска [22].

Гиперпролиферативные заболевания

Есть ряд исследований доказывающие зависимость низкого уровня витамина D и миомы матки в разных этнических группах. Недостаточность витамина D является фактором риска возникновения миомы матки [23].

Можно сделать вывод, что витамин D – эффективный, безопасный и доступный метод профилактики формирования и развития миомы матки.

Эндометриоз выявляется у женщин репродуктивного возраста независимо от этнической и социальной принадлежности. Это заболевание является не только грозной причиной бесплодия, а своими симптомами оказывает заметное влияние на физический, психологический и социальный комфорт женщины. Преобладающий неспецифический симптом – боль в различных проявлениях – дисменорея, диспареуния, дисхезия, абдоминальная и тазовая хроническая боль, а также длительное и прогрессирующее течение заболевания ухудшают качество жизни.

Рандомизированное и когортное клиническое исследование, проведенные в 2016 году, подтверждают гипотезу существования связи между уровнем витамина D и риском возникновения злокачественных новообразований. Результаты этих исследований требуют признать важность предотвращения развития рака путем достижения уровня витамина D в сыворотке крови выше 20 нг/мл [24].

Существуют данные, демонстрирующие, что витамин D может быть связан с уменьшением риска развития рака через оптимизацию метаболического профиля и снижением оксидативного стресса. В рандомизированном двойном слепом плацебо-контролируемом исследовании 2017 года изучался эффект препаратов витамина D на метаболический статус пациенток с гиперплазией эндометрия по результатам биопсии. Терапия препаратами витамина D в течение 12 месяцев среди молодых женщин с гиперплазией эндометрия влияла позитивно на метаболизм глюкозы и концентрацию высокочувствительного C-реактивного протеина в сыворотке и общую антиоксидантную способность плазмы. Дополнительно витамин D играет непрямую роль в уменьшении осложнений малигнизации через его влияние на контроль гликемии [24].

Повышение уровня 25 – ОН D до 40 нг/мл связано со значительным сокращением риска всех инвазивных типов опухоли и связанной с ними смертности. Это данные дают основания сделать выводы, что витамин D должен стать одним из элементов первичной профилактики рака [24].

Менопаузальный период

Климактерический период – закономерное явление, что характеризуется началом качественного нового этапа в жизни женщины. Много женщин элегантного возраста считает переход в менопаузу шансом пересмотреть свои отношения с партнером из-за отсутствия риска нежелательной беременности, посвятить свое время воспитанию внуков или себе, наслаждаться жизнью и собственными достижениями. К сожалению много женщин в этом периоде страдает менопаузальными расстройствами, которые в первую очередь клинически проявляются приливами жара, лабильностью артериального давления, повышенной эмоциональной лабильностью, плаксивостью, тревожностью, потливостью, нарушениями сна и другими нейровегетативными и психоэмоциональными симптомами, которые объединяются в общем названием «климактерический синдром», частота которого 26-48% в популяции[25].

Нарушение настроения – первое, что замечают окружающие при переходе женщины в менопаузу. Витамин D считается нейроактивным прогормоном, который не только реализует свои эффекты в ткани головного мозга, а накапливается в ней. Есть ряд теорий о роли витамина D в развитии психических заболеваний. Системное библиографическое исследование, охватывающее все данные о связи витамина D и ментальных расстройств с 1995 по 2015 год, демонстрирует позитивную корреляцию между уровнем витамина D и депрессией [26].

Старение женщины в первую очередь проявляется не изменением внешности, а уменьшение активности, скорости мыслительных процессов, снижением памяти и умственных способностей. Дефицит витамина D связан с риском развития деменции и расстройством когнитивных и исполнительных функций. Выявлена взаимосвязь между недостаточностью витамина D (меньше 30 нмоль/л) и утратой визуальной памяти, меньшей скорости обработки информации, что отражается на повседневной жизни [27].

Пороговый уровень витамина D в сыворотке крови для поддержания ментального здоровья, согласно данным исследований составляет 60 нмоль/л [28]. Ежедневный прием витамина D обеспечивает стабильную работу важнейшей части нашего организма – головного мозга. Контроль и коррекция витамина D в сыворотке крови необходимы для сохранения качества жизни в зрелом возрасте и предупреждения ментальных расстройств.

Выводы Благодаря непрерывному научному и творческому поиску исследователей на протяжении последних ста лет препараты витамина D находят все большее применение – начиная от классической профилактики рахита и остеомалации до предотвращения злокачественных новообразований и психических заболеваний.

Регулярный прием препаратов витамина D, ежегодное тестирование для выявления D – статуса станет современным методом профилактики миомы матки, раку эндометрия, молочных желез, ожирения и СПКЯ. Пищевые добавки и медикаменты содержащие холекальциферол, при регулярном применении уменьшает риск прогрессирования метаболических нарушений при СПКЯ, способствуют правильному формированию костей таза у девочек, предупреждает развитие послеродовой депрессии и замедляют процессы старения и снижения когнитивной функции с возрастом. Улучшает качество жизни.

Целесообразно проводить тестирование на уровень витамина D – 25 (ОН)D3 сыворотки крови в такой категории населения:

- девочки дошкольного и раннего школьного возраста;
- девочки в препубертате и с началом менархе;
- женщины - планирующие беременность;
- женщины, которые имеют ограниченный доступ к солнечному свету;
- женщины менопаузального периода;
- беременные;
- женщины с СПКЯ;
- женщины с миомой матки;

- женщины с гиперплазией эндометрия;
- женщины, которые имеют в анамнезе онкологическое заболевание;
- женщины с ожирением.

При выявлении недостаточности или дефицита витамина D необходимо применять с целью коррекции препараты содержащие холекальциферол.

ЛИТЕРАТУРА

1. Holic, M.F. Evolution and function of vitamin D. Springer. Berlin. Heidelberg (2003).
2. Коровина Н. А., Захарова И. Н., Дмитриева Ю. А. Современные представления о физиологической роли витамина D у здоровых и больных детей // Педиатрия. Журнал им. Г. Н. Сперанского. — 2008. — Т. 87. — № 4. — С. 124–130. [Korovina NA, Zakharova IN, Dmitrieva YA. Current ideas about the physiological role of vitamin D in healthy and sick children. *Pediatriia*. 2008;87(4):124-130.
3. Семин С. Г., Волкова Л. В., Моисеев А. Б., Никитина Н. В. Перспективы изучения биологической роли витамина D // Педиатрия. Журнал им. Г. Н. Сперанского. — 2012. — Т. 91. — № 2. — С. 122–131. [Semin SG, Volkova LV, Moiseev AB, Nikitina NV. Prospects for studying the biological role of vitamin D. *Pediatriia*. 2012;91(2):122-131.
4. Поворознюк В.В. Дефіцит вітаміну D у населення України та чинники ризику його розвитку / В.В. Поворознюк, Н.І. Балацька // Репродуктивна ендокринологія . – 2013. - №5(13). – С.7-13.
Povorozniuk, V.V., Balatska, N.I.
«Vitamin D deficiency in Ukrainian population and risk factors for its development» *Reproductive Endocrinology* 5.13 (2013): 7-13.
5. Pludowski, P., et al.
«Vitamin D supplementation guidelines». *Journal of Steroid Biochemistry Molecular Biology* 175 (2018): 125-35.

6. Lee, J.M., Appugliese, D., Kaciroti, N., et al. «Weight status in young girls the onset of puberty». *Pediatrics* 119.3 (2007); e624-e30.
7. Yura, S., Ogawa, Y., Sagawa, N., et al. «Accelerated puberty and late-onset hypothalamic hypohonadism in female transgenic skinny mice overexpressing leptin». *The Journal of Clinical Investigation* 105,6 (2000): 749-55.
8. Eyles, D.W., Smith, S., Kinobe, R., et al. «Distribution of the vitamin D receptor and 1 альфа -hydroxylase in human brain». *Journal of Chemical Neuroanatomy* 29.1 (2005):21-30.
9. Villamor, E., Marin, C., Mora-Plazas, M., Baylin, A. «Vitamin D deficiency and age at menarche: a prospective study». *The American Journal of Clinical Nutrition* 94.4 (2011): 1020-5.
10. Afsane Bahrami, Seyed Reza Mazloun, Shahrokh Maghsoudi, et al. «High Dose Vitamin D Supplementation Is Associated with a Reduction in Depression Score Among Adolescent Girls: A Nine-Week Follow-Up Study». *Journal of Dietary Supplements* 15,2 (2017): 173-82.
11. Moore, C., Murphy, M.M., Keast, D.R., Holick, M. F. «Vitamin D intake in the United States». *Journal of the American Dietetic Association* 104.6 (2004):980-3.
12. Kalugina, L.V., Yefimenko, O.A. «Experience of treatment of polycystic ovarysyndrome». *Reproductive endocrinology* 4.12 (2012): 74-8.
13. Kumar, A., et al. «Correlation of Vitamin D with Metabolic Parameters in Polycystic Ovarian Syndrome». *Journal of Family Medicine and Primary Care* 6.1 (2017): 115-9.
14. Danlop, A.L., Taylor, R.N., et al. «Maternal Vitamin D, Folate, and Polyunsaturated Fatty Acid Status and Bacterial Vaginosis during Pregnancy». *Infectious Diseases in Obstetrics and Gynecology* 2011 (2011), Article ID 216217.
15. Hensel, K.J., et al. «Pregnancy-specific association of vitamin D deficiency and bacterial vaginosis». *American Journal of Obstetrics Gynecology* 204.1 (2011): 41.e1.

16. Grant, W.B. «Adequate Vitamin D during Pregnancy Reduces the Risk of Premature Birth by Reducing Placental Colonization by Bacterial Vaginosis Species». *mBio* 2.2 (2011).
17. Cunha Figueiredo, Amanda C., et al. «Association between plasma concentrations of vitamin D metabolites and depressive symptoms throughout pregnancy in a prospective cohort of Brazilian women». *Journal of Psychiatric Research* 95 (2017):1-8.
18. Mousa, A., et al. «Relationship between vitamin D and gestational diabetes in overweight or obese pregnant women may be mediated by adiponectin». *Molecular nutrition* 61.11 (2017): 1700488.
19. Ozkan, S., Jindal, S., Greenseid, K., et al. «Replete vitamin D stores predict reproductive success following in vitro fertilization». *Fertil Steril* 94.4 (2009):1314-9.
20. Garland, C. F., Gorham, E.D., Mohr, S.B., Garland, F. C. “Vitamin D for cancer prevention: global perspective”. *Annals of epidemiology* 19.7 (2009): 468-83.
21. Mousa, A., Naderpoor, N., de Courten, M.P., et al. “Vitamin D supplementation has no effect on insulin sensitivity or secretion in vitamin D – deficient, overweight or obese adults: a randomized placebo-controlled trial”. *Am J Clin Nutr* 105,6 (2017):1372-81.
22. Wang, L., et al. “Circulating Levels of 25 Hydroxy-Vitamin D and Risk of Cardiovascular Disease: A Meta – Analysis of Prospective Studies “. *Circulation. Cardiovascular quality and outcomes* 5.6 (2012):819-29.
23. Sabry, M., Halder, S., Ait Allah, A., et al. “Serum vitamin D3 level inversely correlates with uterine fibroid volume in different ethnic groups: a cross-sectional observational study” *International Journal of Women’s Health* 5 (2013);93-100.
24. McDonnell, S.L., Baggerly, C., French, C.B., et al. “Serum 25-Hydroxyvitamin D Concentrations > 40ng/ml Are Associated with >65% Lower

Cancer Risk: Pooled Analysis of Randomized Trial and Prospective Cohort Study.”
PLoS ONE 11,4 (2016):4-12.

25. Яроцкая, Н.В. Возможности применения мелатонина в гинекологии // Н.В. Яроцкая, Е. В. Занько // Эндокринная гинекология. – 2017. - №34(17). – С. 96-100.

26. Miodownik, C., Robinzon, S., Lerner, V. “Association Between Vitamin D Serum Level and Depression”. Current Psychopharmacology S.1 (2016): 759-68.

27. Kuma, E., Soni, M., Littejohns, T.J., et al. “Vitamin D and Memory Decline: Two Population-Based Prospective Studies “. Journal of Alzheimer’s Disease 50.4 (2016): 1099-108.

28. Van Schoor. N., Comijs, H., Liewellyn, D., Lips, P “Cross-sectional and longitudinal associations between serum 25-hydroxyvitamin D and cognitive functioning.” International Psychogeriatrics 28.5 (2016):759-68.

АНАЛІЗ МАРКЕРІВ СТАНУ КИШЕЧНИКУ У ДІТЕЙ ПЕРШИХ РОКІВ ЖИТТЯ ЯК СПРОБА ВИЯВЛЕННЯ ЗАПАЛЬНОГО СТАНУ

Іванько Олег Григорович

проф., д.мед.н.

Бондаренко Варвара Михайлівна

PhD-аспірант

Запорізький державний медичний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Для оцінки функціонального стану кишечника останнім часом все частіше використовують дослідження низки біохімічних молекул у складі стільця, які відповідають запальному стану та мають діагностичне та прогностичне значення для розвитку тривалої дисфункції травлення. Фекальний кальпротектин (ФК) та гемоглобін в певній мірі відповідають проникності кишкового бар'єру щодо еритроцитів та нейтрофільних лейкоцитів і виступають як маркери запалення слизової оболонки кишечника. Їх роль підвищується у випадках запалення низького ступеню активності, навіть якщо загальні клінічні ознаки кишкового ураження ще не виявляються. Також важливу роль у порушеннях стану кишечника відіграє підвищення загальної кількості вуглеводів (так званих редукуючих субстанцій (РС)). Підвищення вуглеводів в стільці дитини перших років життя більше 0,25%, в умовах переходу на збагачені вуглеводами раціони легко створює умови для виникнення осмолярної діареї. При виникненні навіть мінімальної кишкової дисфункції, пов'язаної з особливостями змін у харчуванні маленьких дітей та при підвищенні вмісту вуглеводів у стільці, активуються процеси їх ферментації за участю кишкової мікрофлори, що в свою чергу призводить до синтезу коротко ланцюгових жирних кислот (КЛЖК – ацетату, бутирату, пропіонату), які сприяють подальшому розвитку стану подразненого кишечника. В цих умовах можливе подальше поглиблення стану запалення слизової оболонки кишечника, яке, в свою чергу, виступатимете чинником патологічної проникності кишечника та ушкодження цілісності епітелію,

порушень процесів травлення та розвитком хронічних кишкових захворювань. Наведена вище схема має певний гіпотетичний характер, але система взаємодії умов, що сприяють появі в стільці дитини патологічних прозапальних кишкових маркерів, потребує поглибленого системного вивчення.

Мета дослідження: дослідження кореляційних взаємовідношень маркерів стану кишечника – ФК, гемоглобіну, РС та КЛЖК в стільці у дітей віком від 6 до 24 місяців.

Матеріали і методи. Групу дослідження склали 30 дітей (14 дівчаток та 16 хлопчиків). На момент обстеження жодний з них не мав проявів гастроінтестинальних розладів. За віком діти були розподілені наступним чином: від 6 до 12 міс. було 13 дітей, від 13 до 18 місяців 7 дітей та 8 дітей віком від 18 до 24 місяців. Усі діти знаходились на раціональному природньому вигодовуванні з поступовим введенням продуктів прикорму згідно з існуючими рекомендаціями. ФК досліджували кількісним методом за допомогою імуноферментного методу ELISA (BUHLMANN). Загальний вміст вуглеводів (РС) в стільці досліджували за методом Бенедикта. Для дослідження випорожнень на наявність гемоглобіну (Hb) використовували напівкількісний хроматографічний метод (Vegal pharmaceutica S.L). Коротколанцюгові жирні кислоти (ацетат, бутират, пропіонат) в водному екстракті стільця визначали за методом високоефективної рідинної хроматографії на хроматографі Agilent 1260 Infinity з мас-спектрометричним детектором та при застосуванні хімічних стандартів Sigma-Aldrich.

Результати. Дослідження зразків калу на наявність Hb в концентрації вище 50 мкг/мл в жодному випадку не дало позитивних результатів, що свідчить з одного боку про відсутність анатомічних пошкоджень слизової оболонки кишечника у обстежених дітей, а з іншого боку про низький поріг чутливості обраного методу, недостатній для виявлення мікрогемокезії, яка за даними літературних джерел, відповідає 2 мл втрат крові в кишечник через слизові оболонки на добу. Вміст ФК становив $M_e = 422,91$ мкг/г (228,55 мкг/г; 1098,81 мкг/г). Лише у 8 з 30 осіб в стільці були виявлені редуруючі субстанції

в незначній концентрації, яка не перевищувала 0,5%. Вміст КЛЖК становив: ацетат Me = 464,59 мкмоль/л (87,25 мкмоль/л; 623,71 мкмоль/л), бутират Me = 8,50 мкмоль/л (0,28 мкмоль/л; 17,50 мкмоль/л), пропіонат Me = 40,50 мкмоль/л (2,42 мкмоль/л; 47,61 мкмоль/л). Досліджені показники характеризувалися значною варіабельністю, що свідчить про динамічний стан кишечника та, можливо, кишкового мікробіому у даній віковій групі дітей. Кореляційний аналіз виявив позитивну кореляцію між загальним вмістом РС та віком ($R = 0,58$, $p < 0,05$), що пояснюється, можливо, поступовою фортифікацією вуглеводного компоненту прикорму за віком. ФК був теж кореляційно, але негативно, зв'язаний з віком ($R = - 0,49$, $p < 0,05$), а також негативно корелював із вмістом в стільці ацетату ($R = - 0,38$). Водночас вміст ацетата та бутирата були охоплені позитивним зв'язком. В свою чергу концентрація ацетату позитивно корелювала з вмістом РС, що підтверджує патогенетичний взаємозв'язок між підвищенням концентрації цих сполук і можливості виникнення гіперосмолярних кишкових порушень.

Висновки. Наявність кишкових маркерів, що можуть погіршувати резистентність кишечника, в значній мірі визначається раннім віком дітей. При певній автономії показників кожен з них може розглядатися як діагностично або прогностично значимий. Кореляційний аналіз довів, що центром системи, формуючої схильність дітей до розвитку запального стану кишечника, є накопичення неперетравлених вуглеводів в хімусі в умовах навантаження раціону стравами прикорму.

НАВЧАННЯ В МЕДИЧНОМУ ВУЗІ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ

Ляшук Руслана Петрівна

доцент, к.мед.н.

Мігайчук Діана Маноліївна

студент

Сергій Ірина Володимирівна

студент

ВДНЗ України «Буковинський
державний медичний університет»

м.Чернівці, Україна

Анотація. Карантин - це кризовий стан для суспільства, зокрема й для освіти. Дистанційне навчання – це новий виклик для системи медичної освіти. Воно вимагає нових знань та умінь, швидкого реагування, обрання дієвих онлайн-інструментів для проведення занять, при чому як від викладачів, так і від студентів[1].

Ключові слова: вимоги, карантин, дистанційна освіта, ресурси, оцінювання знань, нові реалії.

Досвід дистанційної освіти в університетах довів, якщо ми, як суспільство, прагнемо кращої вищої освіти - то в неї треба розумно інвестувати, посилювати університети, робити це з повагою до автономії і визнання наявних проблем [2]. В університетській дистанційній освіті є проблеми: окремі дисципліни, фактично, не переводяться в дистанційний формат, оскільки потребують виконання лабораторних чи інших робіт, і наздоганяти прогалини у знаннях доведеться пізніше.

Отже, як навчаються студенти під час карантину? Дуже по-різному, як свідчить аналіз внутрішньоуніверситетських документів та спілкування з викладачами. Викладачі відмітили неможливість індивідуального консультування студентів, збільшення часу на листування зі студентами,

оскільки онлайн-курси передбачають більш детальний опис домашнього завдання, ніж зазвичай в аудиторії. Серед позитивних аспектів використання дистанційного навчання українські викладачі та студенти (за результатами опитування) відмічають, що якість дистанційної освіти не поступається якості навчання віч-на-віч. Викладачі вказують на оновлену роль вчителя, що стає наставником-консультантом, який координує процес навчання, постійно вдосконалюючи власні курси та навички [2]. Крім консультацій фахівців ІТ-відділу, включаються інші механізми технічної підтримки для викладачів: колеги обмінюються особистим досвідом, а навчально-методичні відділи створюють інструкції з користування різними сервісами.

В умовах пандемії змінюються класичні принципи організації освітнього процесу на нову стратегію освіти, що передбачає використання віртуальних тренажерів, які здатні моделювати максимально наближено до реальності процеси, що є предметом вивчення та сприяють досягненню програмних результатів навчання. З самого початку запровадження карантину, було організовано освітній процес у дистанційному режимі, важливими принципами якого була необхідність проведення занять відповідно до розкладу, а також долучення студентів до проходження курсу лише з використанням надійної системи авторизації у закритій системі, що дозволило б колективу Університету забезпечити виконання навчального плану всіх освітніх програм та провести випускову атестацію. [3].

Світовий процес переходу від індустріального до інформаційного суспільства, а також соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, потребують суттєвих змін у багатьох сферах діяльності держави, і насамперед в освіті. У зв'язку з розвитком глобальних інформаційних мереж і можливістю одержувати практично будь-яку інформацію, фахівці з вузьких напрямків знань не потребують «прив'язки» до потужних університетських центрів. [4]. Реформування освіти стосується й медицини. Необхідність зміни системи медичної освіти додатково продиктована двома чинниками: винятковим збільшенням обсягів медичних знань і швидкої зміни самого розуміння подій,

фактів, явищ. Інформаційний освітній простір, у свою чергу, зумовлює необхідність підтримки нових вимог. Серед них виділяють розвинений дидактичний супровід, високу економічність і ергономічність, створення віртуального навчального середовища [5, 6]. Дистанційна освіта розширює і оновлює роль викладача, робить його наставником-консультантом, який має координувати пізнавальний процес, постійно вдосконалювати ті курси, які він викладає, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій [6].

Фактором, який важко враховувати при організації дистанційного навчання у медичній галузі, є освітні стандарти. Вони мають сприяти перевірці та контролю результатів освіти, а також пошуку оптимальних шляхів досягнення цих результатів. Тому при розробці дистанційних програм необхідно створити умови для інформаційного забезпечення споживачів на рівні країни в цілому, окремих регіонів і навчальних закладів зокрема. Останнє є важливим тому, що незважаючи на важливість, загальнодержавних стандартів вони носять лише характер нормативних орієнтирів, інваріантних щодо цього рівня освіти в цілому. В умовах же диференціації освітніх закладів, появи альтернативних навчальних закладів, а також із урахуванням регіоналізації освіти і посилення самостійності кожного навчального закладу, особливого значення набувають стандарти освіти на конкретному рівні, наприклад навчального закладу [5].

У питанні вирішення оцінки рівня знань тих, кого навчають, в останні роки суттєве поширення одержала концепція комп'ютерного тестування. Найпростішим прикладом подібного підходу є використання дуже поширених однокрокових завдань, побудованих за альтернативним типом. Вони становлять умову з описом комплексу симптомів і обмежений набір варіантів діагнозу, з яких необхідно вибрати один (при цьому не завжди вдається підібрати дистрактори таким чином, щоб не спрацював ефект вибору відповіді «від зворотного») [6].

Одним з варіантів вирішення даної проблеми є застосування ідеї комп'ютерної імітації. Основний зміст ігрової імітації полягає в тому, щоб виховати у лікаря практичне вміння безпомилкової диференціальної діагностики клінічно подібних захворювань, своєчасного встановлення достовірного діагнозу й оптимального лікування хворого в найкоротші терміни [4].

Також при розробці критеріїв системи оцінки якості підготовки враховується три основних компоненти: рівень знань, навички самостійної роботи й уміння застосовувати знання на практиці. При розробці цих критеріїв забезпечується єдиний підхід у тлумаченні змісту кожного з трьох компонентів. При визначенні змісту поняття «рівень знань» викладачами кафедри враховується глибина і тривалість знань, рівень мислення, вміння синтезувати знання з окремих тем, наявність структурного аналізу навчального матеріалу, вміння складати розгорнутий план відповіді, давати точні формулювання, правильно користуватися понятійним апаратом, володіння навичками і прийомами виконання практичних завдань.

При перевірці навичок самостійної роботи з урахуванням профілю спеціаліста відповідно до сучасних уявлень включаються навички пошуку необхідної літератури, орієнтація в потоці інформації з обраного фаху, знання основних видів літератури, довідкових видань, навички пошуку літератури в бібліотеках, навички науково-дослідної роботи.

Проте основний висновок полягає в тому, що клінічний досвід, необхідний для остаточного формування лікаря, його інтуїція не можуть мати точного кількісного вираження [6].

Серед важливих проблем дистанційної форми освіти в Україні варто також виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Совсун О. Про дистанційну освіту у вишах. Zn, ua. - 15 квітня, 2020.
2. Berezhna S., Prokopenko I. Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities // Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. – 2020. – Vol. 12, Is. 1 Sup. 2. – P. 130-135).
3. ©Наука та метрика <https://nim.media/articles/vikoristannya-osvitno-naukovogo-instrumentariyu-v-umovakh-karantinu-u-kiyivskomu-medichnomu-universitet>
4. Мінцер О.П. Реформування системи медичної освіти в світлі концепції “суспільство знань” / О.П. Мінцер / [Електронний ресурс].
5. Проблеми впровадження ДО в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://www.osvita.org.ua/distance/ukraine/vprov>.
6. Скрипник Л.М. “Дистанційна медична освіта: сучасні реалії та проблеми” «Архів клінічної медицини» №2 (18) - 2012

ВПЛИВ ГІПЕРТИРЕОЗУ НА ПРОТІКАННЯ ВАГІТНОСТІ І КОРЕЛЯЦІЮ АКУШЕРСЬКИХ УСКЛАДНЕНЬ

Меренкова Ірина Миколаївна

Асистент кафедри «Акушерства
гінекології та дитячої гінекології»

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Арзуманова Інеса Володимирівна

Базян Аїда Арменівна

Русанов Олег Дмитрович

Студенти

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Введення. Гіперпаратиреоз (ГПТ) є третім за поширеністю ендокринним розладом після цукрового діабету та захворювань щитовидної залози. Згідно з ВОЗ ГПТ може мати серйозні наслідки як для матері, так і для плода. Частота випадків материнських ускладнень під час вагітності може досягати 67%.

Мета роботи. Метою даного дослідження є оцінка частоти акушерських ускладнень та самовільних абортів у жінок з доведеним діагнозом ГПТ.

Матеріали та методи. До досліджуваної групи увійшли 74 жінки у віці 20–40 років, яким діагностовано ГПТ (вміст кальцію в сироватці крові $\geq 10,5$ г/л на плановому скринінгу). Жінки були включені до остаточної вибірки дослідження, якщо вони відповідали наступним критеріям: діагноз ГПТ був діагностований до, під час або після вагітності; перший підвищений рівень кальцію в сироватці крові був виявлений до або під час першої вагітності; та не проводилась успішна паратиреоїдектомія (тобто, нормалізація рівня кальцію в сироватці крові). Демографічні та клінічні параметри досліджуваної групи були зібрані шляхом урахування таких факторів: вік на початку вагітності, кількість попередніх вагітностей, кількість попередніх самовільних абортів, час від першого виявлення гіперкальціємії до настання вагітності, максимальний рівень кальцію зафіксований в сироватці крові, рівень паратиреоїдного гормону

(ПТГ) під час діагностики, та час проведення паратиреоїдектомія (якщо проводилась). Були також зафіксовані всі задокументовані ускладнення вагітності, включаючи спонтанні аборти, передчасні пологи (22–36 тижнів), прееклампсію, багатоводдя, маловоддя, затримку внутрішньоутробного розвитку плоду, кесарів розтин, вакуум-екстракція плоду, гестаційний вік плоду при розродженні. Для жінок, які мали більше однієї вагітності протягом досліджуваного періоду, кожна вагітність аналізувалась окремо.

Результати обстеження. 70 вагітностей (94,6%) закінчилися пологами. Самовільні аборти були зафіксовані під час трьох вагітностей (4,1%) та передчасні пологи під час однієї вагітності (1,4%). Підвищений рівень кальцію в сироватці крові був виявлений під час першої вагітності у 14 жінок (18,9%); у решти 60 пацієнтів була зафіксована гіперкальціємія в середньому за ± 29 місяців до розглянутої вагітності. Результат вимірювання середнього 24-годинного рівня кальцію в сечі: у 55 пацієнток (74,3%) становив $401,1 \pm 162,7$ мг, у 25 пацієнток (33,8%) становив > 400 мг. Підвищений рівень ПТГ у сироватці крові (з подальшим діагнозом ГПТ) були отримані під час першої вагітності у 17 жінок (23%), до цієї вагітності у 23 жінок (31,1%) і після пологів у 34 жінок (45,9%). 12 пацієнток (16%) мали дані про ускладнення, пов'язані з ГПТ (нефролітіаз у 9 пацієнток та остеопороз у 3 пацієнток). На момент збору даних 43 жінки (58,1%) перенесли паратиреоїдектомію, ще 11 були направлені на операцію. У 38 прооперованих пацієнток було видалена паратиреоїдну аденому з наступною нормалізацією рівня кальцію в сироватці крові. 5 із 43 прооперованих пацієнток були вагітними на момент паратиреоїдектомії та в усіх п'яти спостерігалась норма кальціємія після хірургічного втручання (під час подальших пологів ускладнень у матері та дитини не було). Іншим 37 жінкам паратиреоїдектомію проводили через певний час після пологів. З 20 жінок, які були не прооперовані та не направлені на паратиреоїдектомію, у 13 спостерігалась легка гіперкальціємія (до 10,8 г/л), у 7 не виявили аденому паращитовидної залози при ультразвуковому дослідженні. Порівняння показників жінок, які перенесли паратиреоїдектомію, та тими, хто цього не

зробив, показало, що виконання операції було пов'язане зі значною гіперкальціємією як у вагітних, так і у невагітних, але не залежало від частоти самовільних абортів або будь-яких ускладнень, пов'язаних з вагітністю. Усім пацієнткам, які були включені в дослідження, було менше 50 років, і тому вони відповідали хірургічним критеріям паратиреоїдектомії. Однак лише 43 жінки (58,1%) були врешті оперовані. З них у 38 пацієнток (88,4%) була паратиреоїдна аденома, а у чотирьох (9,3%) - гіперплазія паращитовидної залози. Дане дослідження має кілька обмежень. По-перше, не аналізувались материнські симптоми, про які повідомлялося у зв'язку з гестаційним ГПТ (м'язова слабкість, біль у скелеті, запор та втома). По-друге, не досліджувались наслідки ГПТ для новонароджених. Нарешті, хоча дані про вагітність, пологи або аборти були встановлені у всіх випадках, ретроспективний збір даних з медичних карток несе потенційний ризик неповної доступності даних, як клінічних, так і лабораторних.

Висновок. Оскільки вагітність, як правило, пов'язана зі зниженням вмісту кальцію в сироватці крові та пригніченням ПТГ, саме підвищений рівень кальцію в сироватці крові з виявленим ПТГ вказує на ГПТ у матері (26). Звичайно, участь ендокринолога у ранній діагностиці ГПТ у матері, збільшує шанси на проведення паратиреоїдектомію у жінок з ГПТ вчасно та без ускладнень. Однак запобігання з точки зору акушерських ускладнень, виявлено не було. Первинний ГПТ під час вагітності трапляється рідко. Значна частина випадків залишається не діагностованою, хоч і повторні дослідження крові можуть показати підвищений рівень кальцію в сироватці за місяці та роки до початку вагітності. Дослідження показує, що більшість жінок з ГПТ під час вагітності мають лише легку гіперкальціємію, яка, як правило, не пов'язана з підвищеним ризиком акушерських ускладнень. Через невелику кількість жінок з важкою гіперкальціємією в межах дослідження, неможливо було проаналізувати її потенційний вплив на результати вагітності чи у зменшенні ризику самовільних абортів.

КЛЕТОЧНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЛИПИДНОГО ОБМЕНА КАК МАРКЕР МЕТАБОЛИЧЕСКИХ СДВИГОВ ПРИ ИШЕМИЧЕСКОМ ИНСУЛЬТЕ

Соловьева Евгения Тарасовна

к.м.н., ассистент

Харьковский Национальный

медицинский университет

г. Харьков, Украина

Введение. Метаболические сдвиги, как известно, играют особую роль при ишемическом инсульте не только в остром, но и в восстановительном периоде. В настоящее время подробно изучены этапы развития атеросклеротического процесса в артериальной системе, определено ведущее место дислипидемии и даже разработаны эффективные унифицированные рекомендации по их коррекции. Действительно, на плазменном уровне показатели липидного обмена исследуются широко и давно стали обязательными для протоколов обследования пациентов с сосудистым риском. Однако на клеточном уровне, где их изменения менее вариабельны, эти показатели изучены недостаточно.

Цель работы. Для более тонкой оценки состояния липидного обмена, нами был использован метод определения числа липидсодержащих лейкоцитов, который позволил оценить степень нарушения метаболизма в восстановительном периоде ишемического инсульта.

Материалы и методы. Пациентам (n=76) в восстановительном периоде атеротромботического ишемического инсульта проводилось исследование процентного содержания липидсодержащих лейкоцитов по методу Байлифа и Кимброу, с последующим расчетом среднего гистохимического коэффициента (СГК). Средний гистохимический коэффициент рассчитывается по формуле Г.Астальди и Л.Верга: $СГК = 3a + 2b + 1v + 0г / 100$, где цифры 3,2,1,0 – степень интенсивности окрашивания (от+++ до 0), буквы а,б,в,г- число клеток с разной интенсивностью реакции, а цифра 100- число клеток при подсчете. Для этой

цели все больные были распределены на 2 группы, согласно срокам заболевания. Первая группа (n=41) – больные в раннем восстановительном периоде ишемического инсульта, (от 21 дня до 6 месяцев), вторая группа (n=35) – лица в позднем восстановительном периоде (от 6 месяцев до года).

Результаты и обсуждение. При анализе результатов обследования обращало на себя внимание снижение СГК у всех обследуемых групп со значительным перевесом по числу лиц в позднем восстановительном периоде. Так, если в первой группе данный показатель снизился не более, чем на 30%, то во второй - на 52% в сравнении с СГК лиц контрольной группы (n=34). Полученные свидетельства о том, что с окончанием острого периода ишемического инсульта на клеточном уровне не прекращаются метаболические сдвиги, поскольку снижение способности лейкоцитов к захвату липоидов свидетельствует об истощении фагоцитарной активности данных клеток. Если первичное накопление жира в лейкоцитах можно охарактеризовать как компенсаторную реакцию, то полученные данные могут свидетельствовать о том, что в восстановительном периоде фагоцитарная активность лейкоцитов, и, соответственно, мера защиты неуклонно снижается, что является прогностически неблагоприятным фактором.

Выводы. Учитывая то, что лейкоциты накапливают липоиды еще до миграции к стенке сосуда, эта способность может быть объектом для подробного изучения с последующим выделением особых групп пациентов склонных к пролонгированному метаболическому дисбалансу. Кроме того, пациенты в восстановительном периоде инсульта нуждаются в подробном изучении как плазменных так и клеточных показателей липидного обмена и последующей медикаментозной коррекции.

ОСОБЛИВОСТІ ЧАСОВИХ ТЕРМІНІВ ПЕРЕТИСНЕННЯ ПУПОВИНИ НЕДОНОШЕНИХ ДІТЕЙ

Смолен Юліана Олександрівна

здобувач вищої освіти медичного факультету

Маринчина Ірина Миколаївна

к.мед.н., асистент

«Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, Україна

Резюме. Пуповину перетинали сотні тисяч разів в день протягом сотень тисяч років. Таким чином, можна було очікувати, що час поділу НЕ буде спірним. Однак це питання врівноважує інтереси двох пацієнтів (матері і дитини), які можуть по-різному розглядатися трьома клініцистами (акушеркою, акушером і неонатологом), яким доручено їх лікування, і яке часто ускладнюється в різних обставинах.

Ключові слова: пуповина, плацента, недоношені діти, пологи, перетискання пуповини.

При народженні приблизно третина крові дитини знаходиться в плаценті. З огляду на те, що негайне перетискання пуповини запобігає передачі цієї крові дитині, чому негайне перетискання стало нормою? Є багато можливих причин. Страх материнської кровотечі прискорив плацентарні пологи. Формальні постанови заохочували швидку вентиляцію дітей з асфіксією новонароджених і наказували діяти з 30-секундними інтервалами [1]. Ендотрахеальна інтубація «перед першим вдихом» для покращення стану немовлят, народжених через меконій [1], і для введення сурфактанту недоношеним дітям змушують лікарів затискати пуповину в короткі терміни, далі немовлят передавали неонатологам, і тенденція до поспіху глибоко вкорінилася.

Затискання пуповини через 1-3 хвилини після пологів збільшує запаси гемоглобіну і заліза у здорових доношених дітей без збільшення післяпологової кровотечі в матері [6]. Але не слід забувати і про 150 мільйонів дітей, народжених передчасно щороку (приблизно по 2 дитини в секунду) [6]. Оскільки більшість немовлят дихає спонтанно, [5] і неінвазивна підтримка, як було показано, перевершує негайну інтубацію і сурфактант для всіх, то існує вікно для відстроченого перетискання пуповини.

Метааналіз, який включав в себе випробування стискання через 30-180 секунд серед недоношених новонароджених, показав більш низьку захворюваність, ніж ту, що спостерігається при негайному перетисканні [6]. Не дивлячись на те, що різні організації рекомендували відстрочене перетискання пуповини, впровадження цього було повільним, [7,8] оскільки дослідження були невеликими, і клініцисти турбувалися про можливу гіпотермію і відстрочену реанімацію новонароджених. Але що, якщо це дійсно корисно? Недоношеність - основна причина смерті немовлят в країнах, що розвиваються і розвинених країнах. Відстрочене затискання - це безкоштовне втручання, яке може бути негайно реалізоване всюди. Якщо у нього є переваги, важко переоцінити його потенційну важливість.

У журналі Tarnow-Mordi [7,8] повідомляють про результати Австралійського дослідження перетискання пуповини, в якому 1566 немовлят, народжених до 30 тижнів вагітності, були випадковим чином розподілені для стискання негайно або через 60 секунд. Не було суттєвої різниці між двома групами по первинному результату - смерті або серйозній захворюваності впродовж 6 тижнів життя після народження. Немовлята в групі відстроченого перетискання мали більш високий середній рівень гематокриту, ніж діти в групі негайного затиску, і в меншості отримували переливання еритроцитів. Показники за шкалою Апгар між двома групами суттєво не відрізнялися, і різниця між групами в температурі немовлят під час дослідження не мала клінічного значення.

Як і у всіх випробувань, у цього також були обмеження. Число немовлят, які відповідають критеріям відбору, що народилися в центрах під час дослідження, не повідомлялося, але, з огляду на поширеність передчасних пологів, воно, ймовірно, було кратно числу включених в дослідження. Часті порушення протоколу привели до скорочення поділу між групами (у 26% немовлят у групі відстроченого перетиснення пуповини був час між пологами і затиском пуповини менше 60 секунд, в основному через занепокоєння лікаря про дитинку).

Це випробування має важливе значення для досліджень і практики. У тварин аерація легень викликає значне збільшення легеневого кровотоку, який відводить кров з системного кровообігу. Затискання пуповини після аерації дозволяє плацентарній циркуляції підтримувати венозне повернення перед навантаженням шлуночків, забезпечуючи плавний перехід [8]. В майбутніх дослідженнях слід зосередити увагу на перетисканні стосовно початку дихання або вентиляції, а не на кількості секунд після народження. Автори правильно заявляють, що необхідні більш масштабні дослідження, щоб визначити, чи є реальне зниження смертності. З огляду на кількість передчасних пологів щорічно, невелике збільшення часу може призвести до величезної кількості немовлят, що вижили.

Можливі великі випробування в пологовому залі, але перешкоди залишаються. Вимога про письмову інформовану згоду робить можливим виключення більш хворих немовлят, народжених без попередження. Для таких досліджень варіант отримання відстроченої згоди (зарахувати учасників, а потім запросити згоду залишитися в дослідженні) в екстрених випадках може бути доречним і необхідним.

Результати цього дослідження, поряд з іншими даними, припускають, що можливість перетиснути пуповину через 60 секунд безпечна і може мати переваги. Клініцистів слід спонукати не панікувати і чекати. Це вимагає зміни культури, що є нелегко в пологовому залі, де може бути смерть і судово-медичні проблеми.

В основному, лікарі поспішають повільно, намагаючись робити все правильно, а не просто швидко. Але їм доведеться змиритися з тим, що немовлята, яких найбільше жадаєш взяти в руки, - діти з апное і недоношені - можуть отримати найбільшу користь від відстроченого стискання пуповини. Можливо, їм буде потрібно навчитися надавати підтримку диханню немовлятам в безпосередній близькості від їхніх матерів, щоб вони могли залишатися прикріпленими до плаценти. Акушерам і неонатологам доведеться ефективно працювати разом в умовах обмеженого простору – щоб в кінцевому випадку все пішло на користь дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kluscow M, Hooper SB. Використання фізіології для визначення часу перетискання пуповини. *Semin Fetal Neonatal Med* 2015; 20: 225 – 231.
2. O'Donnell CPF, Kamlin COF, Davis PG, Morley CJ. Плач і дихання вкрай недоношених дітей відразу після народження. *J Pediatr* 2010 року; 156: 846 – 847.
3. Rabe H, Diaz-Rossello JL, Duley L, Dowswell T. Вплив строків стискання пуповини та інших стратегій, які впливають на стан плаценти при передчасних пологах, на результати для матері і дитини. Кокранівська база даних *Syst Rev* 2012.
4. Каттвінкель Дж, вид. Підручник неонатальної реанімації. Елк Гроув, Іллінойс: Американська академія педіатрії, 2006.
5. Макдональд С.Дж., Міддлтон П., Доусвелл Т., Морріс П.С. Вплив строків стискання пуповини доношених дітей на результати матері та новонародженого. Кокранівська база даних *Syst Rev* 2013.
6. Рохас-Рейес М.Х., Морлі К.Дж., Соллі Р. Профілактичне використання сурфактанту в порівнянні з виборчим використанням для запобігання захворюваності та смертності недоношених дітей. Кокранівська база даних *Syst Rev* 2012.

7. Тарнов-Морді В., Морріс Дж., Кірбі А. і ін. Відстрочене або негайне перетискання пуповини у недоношених дітей. N Engl J Med 2017; 377: 2445 – 2455.

8. Хайке Рабе, Джилліан М.Л. Гайт, Хосе Л. Діас-Росселлі, Лелія дулею,. (2019) Вплив часу стискання пуповини та інших стратегій, які впливають при передчасних пологах на результати для матері і дитини. Кокранівська база даних систематичних оглядів 117.

УДК : 618.48+618.36]-073.43:618.2-056.83

**УЛЬТРАЗВУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЛАЦЕНТИ І ПУПОВИНИ ПІД
ЧАС ВАГІТНОСТІ ПРИ НАЯВНОСТІ ШКІДЛИВИХ ЗВИЧОК В
ДОПОЛОГОВОМУ ПЕРІОДІ**

Стахова Вікторія Вікторівна

здобувач Вищої освіти медичного факультету

Маринчина Ірина Миколаївна

к.мед.н., асистент

«Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, Україна

Вступ. Проблема тютюнопаління, особливо, у вагітних представляє великий науковий інтерес для акушер-гінекологів і перинатологів. У вагітних, які ведуть здоровий спосіб життя в порівнянні з вагітними, які мають шкідливі звички набагато рідше виникають ознаки плацентарної дисфункції. Актуальність проблеми пояснюється великим числом ускладнень під час вагітності, пологах та післяпологовому періодах.

Мета дослідження. Провести ультразвукове дослідження і виявити особливості плаценти, пуповини і амніона у вагітних які мають шкідливі звички для покращення діагностики стану плода.

Матеріали і методи. Згідно поставленої мети було проведено ультразвукове дослідження вагітним жінкам з наявністю і відсутністю шкідливих звичок (тютюнопаління). УЗД було проведено 110 жінкам віком від 20 до 45 років. Основну групу склали 60 жінок, які мають шкідливі звички, зокрема тютюнопаління, контрольну групу склали 50 жінок, які ведуть здоровий спосіб життя.

Розподіл вагітних основної та контрольної груп здійснювався за такими критеріями: 1) одноплідна вагітність, головне передлежання плода; 2) наявність або відсутність фактора куріння під час вагітності; 3) відсутність фактора впливу алкоголю; 4) відсутність важкої екстрагенітальної патології; 5) добровільну згоду вагітної на обстеження.

У І групу включені 50 вагітних, що ведуть здоровий спосіб життя. В ІІ групу - 60 вагітних, які мають шкідливі звички (тютюнопаління). Проведено порівняння показників розвитку плода в групі вагітних, що страждають тютюнопалінням в двох підгрупах: Іа підгрупа - 30 вагітних жінок, які зловживають тютюнопалінням тільки в І триместрі; Іб підгрупа – 30 вагітних жінок, які зловживають тютюнопалінням протягом всієї вагітності. Всі вагітні взяли участь в дослідженні добровільно.

Було проведено дослідження плаценти, пуповини і навколоплідних вод. Здійснено вимірювання і оцінка розташування, товщини, структури і ступення зрілості плаценти, кількості судин пуповини та навколоплідних вод.

Під час дослідження провели співвідношення показників параметрів плаценти, пуповини, навколоплідних вод з центильними таблицями відповідно до гестаційного терміну зі значеннями в інтервалі Р 5 - Р 95 як нормальних, нижче Р 5 - низьких, вище 95 - високих.

Обговорення результатів дослідження.

Після проведення тесту на визначення ступеня нікотинової залежності (тест Фагерстрема) виявлено низький ступінь у 85% вагітних, середній ступінь в 5% і високий ступінь в 10% . Тривалість куріння в досліджуваних жінок складала від 1 до 4 років. На момент дослідження термін вагітності складав 31 тиждень.

Дим після тютюнопаління викликає значні функціональні і структурні зміни в плаценті [1,2]. Під час дослідження було виявлено, що товщина плаценти вагітних потрапляє в інтервал Р 5 - Р 95 центильних таблиць у 93% вагітних, що зловживають тютюнопалінням та у 100% вагітних, що ведуть здоровий спосіб життя. Але товщина плаценти менш Р 5 і більше Р 95 зустрічалися тільки в групі вагітних, що зловживають тютюнопалінням. Це означає, що у даної групи наявні порушення розвитку плаценти і високий ризик розвитку плацентарної дисфункції [3]. Товщина плаценти у вагітних, що зловживають тютюнопалінням $32,5 \pm 3,86$ мм а у жінок, які ведуть здоровий спосіб життя - $34,1 \pm 3,12$ мм. Було визначено, що у вагітних, які зловживають

тютюнопалінням в два рази частіше виявлялися кальцинати в плаценті, порівняно з жінками, які ведуть здоровий спосіб життя ($p < 0,002$). Ці дані відображені у таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика плаценти, навколоплідних вод та пуповини при проведенні УЗД в групах вагітних, що ведуть здоровий спосіб життя та зловживають тютюнопалінням.

Параметр	Кількість вагітних			P
	I група (n=50)	IIa підгрупа (n=30)	IIb підгрупа (n=30)	
Діаметр пуповини звужений	1(2.5)	14(35.0)	10(32.5)	<0,001
Товщина плаценти потоншена	0(0.0)	1(3.5)	2(6.5)	>0.05
Ступінь зрілості нормальний	45(90.0)	28(92.5)	26(87.5)	>0.05
Кальцинати в плаценті	16(32.5)	15(50.0)	22(75.0)	<0,002
Розширення лакун в плаценті	15(30.0)	8(25.0)	5(15.0)	>0.05
Кількість вод: маловоддя	0(0.0)	1(2.5)	1(2.5)	>0.05
Плацентарна дисфункція	8(15.0)	14(47.5)	22(72.5)	<0,01

Примітка: значення P розраховано за допомогою χ^2 Пірсона

Під час дослідження виявлено, що тютюновий дим не впливає на кількість навколоплідних вод. При вимірюванні діаметру пуповини виявлено, що у 2/5 вагітних жінок, що зловживають тютюнопалінням діаметр пуповини становить 16.0, а у здорових жінок 17.0. У 75% вагітних, що зловживають тютюнопалінням виявляються ознаки плацентарної дисфункції [4]. Тривале тютюнопаління призводить до розвитку морфологічних і структурних змін в плаценті.

За результатами ультразвукового дослідження виявлено, що незалежно відмовилися вагітні в 1 триместрі від тютюнопаління чи курили протягом усієї вагітності такі показники, як товщина, ступінь зрілості плаценти, кількість

навколоплідних вод, діаметр пуповини однаково мали відхилення від норми [5,9]. Також у 75% вагітних, що зловживали тютюнопалінням протягом усієї вагітності виявлено кальцинати в плаценті в більшій кількості, ніж у жінок, що відмовилися від шкідливої звички в 1 триместрі. А наявність кальцинатів ускладнює плацентарну дисфункцію [5,6].

Результати параметрів які були дослідженні у вагітних жінок вказують на негативний вплив і токсичну дію диму після тютюнопаління в ембріональному періоді під час формування плаценти і пуповини [7,8].

Висновки. Таким чином, під час дослідження ми підтвердили, що у вагітних із шкідливими звичками (тютюнопаління) відбувається розвиток плацентарної дисфункції. Це можна підтвердити за допомогою ультразвукової діагностики спостерігаючи зменшення товщини плаценти і діаметра пуповини та виявлення кальцинатів в плаценті. При відмові в 1 триместрі вагітності від тютюнопаління зменшується ймовірність відкладення кальцинатів в плаценті та ступінь плацентарної дисфункції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бессолова Н.А., Кисельова Л.Г., Чумакова Г.М., Соловйов А.Г. Вплив ніотинової залежності вагітних на розвиток плода і адаптацію новонароджених // Наркологія. 2008. Т. 7. № 11. С. 49-52
2. Біч Т.А., Кирилова Е.Н., Кухта Е.А. Клініко-морфологічні аспекти хронічної ніотинової інтоксикації у вагітних // Репродуктивне здоров'я. Східна Європа. 2015. № 1. С. 73-86
3. Іванова Л.А., Ільїн А.Б., Абашин В.Г. Плацентарна дисфункція - проблема гіпердіагностики // Журн. акушерства і жіночих хвороб. 2015. № 2. С. 34-37
4. Стрижаков А.Н. та ін. Патофізіологія плода і плаценти. М.: ГЕОТАР-Медіа. 2015. 176 с.
5. Мерц Е. Ультразвукова діагностика в акушерстві та гінекології: в 2 т. М.: МЕДпресс-інформ. 2011

6. Котікова І.В. та ін. Особливості перебігу вагітності у курінні // Ріс. Вісн. акушера-гінеколога. 2016. № 1. С. 46-50
7. Семенова Т.В., Аржанова О.Н., Беспалова О.Н. та ін. Особливості перебігу вагітності та результатів пологів при тютюнопаління // Журн. акушерства і жіночих хвороб. 2014. Т. LXIII. №2. С. 50-58
8. Martin JA, Hamilton BE, Osterman MJK, Driscoll AK, Drake P. Births: final data for 2016. Natl Vital Stat Rep 2018;67:1-55.
9. Wu S, Kocherginsky M, Hibbard JU. Abnormal placentation: twenty-year analysis. Am J Obstet Gynecol 2005;192:1458-1461.

**ДОСВІД ЛІКУВАННЯ ДЕПРЕСИВНИХ ТА ТРИВОЖНО-ФОБІЧНИХ
РОЗЛАДІВ У ПАЦІЄНТІВ, ЩО ПЕРЕНЕСЛИ ГОСТРІ ПОРУШЕННЯ
МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВО- МЕДИЧНОГО
КЛІНІЧНОГО ЦЕНТРУ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ**

Тещук В. Й.

Заслужений лікар України

кандидат медичних наук

доцент

начальник ангіоневрологічного відділення

клініки нейрохірургії і неврології

Військово-медичного клінічного центру

Південного регіону України

полковник медичної служби

м. Одеса, Україна

Тещук Н. В.

лікар-невролог

Центру медичної реабілітації та санаторного лікування

«Одеський» м. Одеса, Україна

Руських О. О.

студент 6-го курсу

III-го медичного факультету Одеського

національного медичного університету

м. Одеса , Україна

Нами в умовах ангіоневрологічного відділення (АНВ) клініки нейрохірургії і неврології Військово - медичного клінічного центру (ВМКЦ) Південного регіону (ПР) помічено, що гострі порушення мозкового кровообігу (ГПМК) в 10 % ускладнюються депресивними та тривожно-фобічними розладами. Депресивні та тривожно - фобічні розлади являються типовими ускладненнями ГПМК. Поширеність депресій після інсульту коливається від 30 до 44% — за даними популяційних досліджень, а від 25 до 47% - серед хворих з 3 по 6 місяць після гострих цереброваскулярних станів, від 35 до 72% - серед пацієнтів закладів нейрореабілітації протягом року після ГПМК. Вказані

розлади погіршують прогноз, щодо відновлення когнітивної функції, повсякденної життєдіяльності, підвищують ризик повторних ГПМК та можливість виникнення летальних випадків. Наявність депресивного розладу в анамнезі, за нашими даними, збільшує ризик ГПМК на 25%, збільшує смертність від нього на 70 %. Тимоаналептична терапія депресивних та тривожно-фобічних розладів, асоційованих із ГПМК дозволяє зменшити госпітальну летальність, смертність та підвищити ефективність реабілітації у цього контингенту пацієнтів. При виборі антидепресантів насамперед слід враховувати профіль побічних ефектів і ризик взаємодії з іншими медикаментозними засобами. Застосування трициклічних антидепресантів (ТЦА) не може бути рекомендоване внаслідок високого ризику ускладнень з боку серцево - судинної системи (збільшення інтервалу PQ, відмінної інотропної дії) та деліріозної симптоматики. Препарати з групи СІЗЗС (циталопрам, сертралін) краще переносяться пацієнтами з післяінсультними депресіями, і не поступаються ТЦА за тимоаналептичною активністю. Ми призначали циталопрам у дозі 10 мг-40 мг на добу, застосування препарату було ефективним у 39% пацієнтів (зниження кількості балів по шкалі депресії HDS_{17} більше ніж на 40 %). Також ми використовували при лікуванні цього гурту пацієнтів поєднання цитопраму у дозі 10 мг- 40 мг та ноофену в дозі 500 мг на добу. Комплексне застосування цих препаратів було ефективним у 62% хворих (зниження кількості балів по HDS_{17} більше ніж на 50%) .

Раннє (протягом першого місяця після ГПМК) застосування антидепресантів в поєднанні з ноофеном дозволяє попередити розвиток післяінсультної депресії (ПІД) та суттєво прискорити відновлення повсякденної життєдіяльності. Ефективність поєданого застосування сертраліну та ноофену з метою профілактики ПІД відмічена нами у пацієнтів, що перенесли ГПМК. Добова доза сертраліну становила 50 мг на добу , ноофену 500 мг на добу. Серед пацієнтів, які після ГПМК протягом року приймали сертралін в поєднанні з ноофеном поширеність депресій не перевищувала 7%. Вірогідні відмінності спостерігалися вже на 4 тижні лікування. У пацієнтів, що приймали

сертралін в поєднанні з ноофеном, значно менше відмічалось серцево-судинних ускладнень, протягом першого року, після перенесеного ГПМК. Профілактичне застосування сертраліну в поєднанні з ноофеном дозволяло нам зменшити тривалість стаціонарного лікування .

Таким чином, доведена перевага нормалізуючого впливу комплексного застосування сертраліну в поєднанні з ноофеном при лікуванні депресивних та тривожно-фобічних розладів у пацієнтів, що перенесли ГПМК.

ВПЛИВ ПОЛІМОРФІЗМУ A1166C-ГЕНА РЕЦЕПТОРА АНГІОТЕНЗИНУ II ПЕРШОГО ТИПУ НА ПЕРЕБІГ АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ У МЕШКАНЦІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шманько Володимир Васильович

д-р мед. наук, проф.

Гніхдюх Роман Володимирович

аспірант

Тернопільський національний

медичний університет

ім. І.Я. Горбачевського МОЗ України

м. Тернопіль, Україна

Вступ. Артеріальна гіпертензія (АГ) найбільш поширене неінфекційне захворювання не лише в Україні, але й в усьому світі та є основним фактором ризику серцево-судинних подій. Згідно з епідеміологічними даними поширеність АГ в популяції складає приблизно 40% населення працездатного віку, а серед пацієнтів похилого віку збільшується до 60-70%. Зважаючи на велику кількість факторів ризику розвитку АГ, вивчення генетичних аспектів як індивідуального чинника ризику, і раннього ураження органів-мішеней при АГ, прогнозу перебігу цієї хвороби, а також можливість виділити окремі групи високого ризику щодо ГЛШ є актуальним завданням сучасної медичної науки.

Мета дослідження. Вивчити генетичні фактори пов'язані із розвитком АГ та їх вплив на розвиток гіпертрофії задньої стінки лівого шлуночка у мешканців Тернопільської області.

Матеріали та методи. Нами було обстежено 38 пацієнтів, що знаходились на стаціонарному лікуванні у терапевтичному відділенні Козівської ЦРЛ Тернопільської області хворих на АГ II ст. віком від 45 до 75 років. Середній вік обстежуваних становив $(63,25 \pm 11,1)$ років. Всі обстежені були розділені на 3 групи залежно від носійства генотипів гена AGTR1: до першої групи включено 9 пацієнтів з генотипом C/C, до другої – 18 з генотипом A/C і до третьої – 11 з генотипом A/A.

Окрім загальноклінічного обстеження, пацієнтам проводилось добове моніторування артеріального тиску, ультразвукове дослідження серця та доплероехокардіографія (співвідношення (Е/А, у.о.).

Результати і обговорення. Аналізуючи дані добового моніторування АТ нами встановлено, що середньодобовий САТ у першій групі становив $(161,8 \pm 4,56)$ мм.рт.ст., у другій – $(159,0 \pm 3,93)$ мм.рт.ст., у третій – $(145,4 \pm 2,91)$ мм.рт.ст., тоді як середньодобовий ДАТ у пацієнтів першої групи – $(95,8 \pm 2,88)$ мм.рт.ст., другої - $(92,36 \pm 3,01)$ мм.рт.ст., третьої - $(88,5 \pm 2,48)$ мм.рт.ст.

При вивченні морфо-функціонального стану міокарда ми з'ясували, що товщина задньої стінки лівого шлуночка (ЗСЛШ) становила $(1,3 \pm 0,05)$ см, $(1,2 \pm 0,04)$ см, $(1,12 \pm 0,05)$ см – у хворих першої, другої та третьої групи відповідно. Виявлено достовірно більшу товщину ЗСЛШ у хворих із С-алелем (СС+АС-генотипи) над АА-генотипом на 13,85 ($p < 0,05$) і 6,7% ($p < 0,05$) відповідно.

Щодо діастолічної дисфункції міокарда, то вона спостерігалась в усіх пацієнтів (відношення Е/А було менше ніж одиниця). Істотної різниці між генотипами АGTR1 ми не спостерігали.

Висновки. Таким чином, нами встановлено, що поліморфізм А1166С-гена рецептора ангіотензину II першого типу асоційований з розвитком артеріальної гіпертензії у мешканців Тернопільської області та є додатковим предиктором розвитку гіпертрофії лівого шлуночка.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВВОДНОГО ПЕРИОДА АНЕСТЕЗИИ ПРИ ОФТАЛЬМОЛОГИЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЯХ У ДЕТЕЙ

Юсупов А. С.

Маматкулов И. А.

Файзиев О. Я.

г. Ташкент

Республика Узбекистан

Ташкентский Педиатрический

медицинский институт

Актуальность. Наиболее ответственным этапом анестезиологического обеспечения является период вводного наркоза, который требует контроля и регуляции центральной гемодинамики и вегетативных сдвигов, которые создают условия обеспечения гладкого течения индукции и последующих этапов анестезии при проведении офтальмологических операций у детей.

Цель: Оценить эффективность анестезии с применением пропофола, фентанила и ингаляцией севофлурана при офтальмологических операциях у детей.

Материал и методы. Исследование проведено у 36 детей в возрасте 3-14 лет при офтальмологических операциях (по поводу катаракты, глаукомы, косоглазия). Больные были разделены на две группы: В первой группе больных индукция в наркоз осуществлялась применением пропофола (2,5 мг/кг) и фентанила (2,0 мкг/кг). Во второй группе больных индукция осуществлялась с применением пропофола (2,5 мг/кг) и кетамина (4 мг/кг в/в).

Изучали клиническое течение анестезии с мониторингом показателей АДс, АДд, сатурации кислорода. На всех этапах анестезиологического обеспечения проведены исследования состояния центральной гемодинамики методом эхокардиографии (ЭхоКГ), вегетативного баланса методом кардиоинтервалографии (КИГ).

Результаты и обсуждение. Результаты проведенных исследований показали, что показатели гемодинамики у детей первой группы

характеризовались относительной стабильностью, при этом отмечалась определенная тенденция к повышению показателей АДс – на 11%; АДд – на 13% чем от исходных аналогичных данных детей второй группы. У пациентов 1 группы отмечено изменение показателей центральной гемодинамики - повышение сердечного индекса (СИ) на 8,2%; уменьшение общего периферического сопротивления сосудов (ОПСС) – на 14,1%. Однако, течение основного этапа наркоза у пациентов 1 группы характеризовалось относительным уменьшением АДс купированное проведением гемодилюции. Данное состояние было выявлено у детей с продолжительным течением операции, травматичностью и относительной кровоточивостью. У больных первой группы наблюдалось относительное увеличение симпатической активности регуляции ритма сердца и выход из состояния наркоза после операции характеризовался ранним пробуждением.

Заключение. Таким образом, пропофол в сочетании с субнаркотической дозой фентанила и севофлурана может являться препаратом выбора для вводного наркоза и усиления анестезиологической защиты при офтальмологических операциях у детей. Полученные данные изменений показателей центральной гемодинамики и КИГ свидетельствуют об обеспечении эффективной анестезии с сохранением гемодинамической стабильности при умеренной стимуляции симпатической активности.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ АНКІЛОЗИВНОГО СПОНДИЛОАРТРИТУ ТА КОМОРБІДНОЇ ПАТОЛОГІЇ ПРИ НЬОМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Якименко Олена Олександрівна

д.мед.н., професор

Закатова Лідія Володимирівна

к.мед.н., доцент

Антіпова Наталія Миколаївна

к.мед.н., асистент

Тбілелі Вікторія Валеріївна

к.мед.н., доцент

Тихончук Наталя Сергіївна

к.мед.н., асистент

Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Анкілозивний спондилоартрит (АС) – хронічне запальне системне захворювання, що відноситься до групи серонегативних спондилоартропатій, яке асоційоване з HLA-B27 [J. Sieper, J. Braun, M. Dougados, 2015]. Загальна поширеність АС в світі становить 0,1-1,9%, захворювання вражає переважно чоловіків у співвідношенні 3:1 віком від 20 до 40 років [M. Dougados, D. Baeten, 2011]. За даними статистики України в 2009-2018 рр. поширеність АС серед дорослого працездатного населення складала 22,1-26,9 на 100 тис. населення, а захворюваність – 1,9-2,8, що відображає зріст даних показників в динамиці [В.М. Коваленко, В.М. Корнацький, 2016]. АС характеризується розвитком системного запального процесу з переважним ураженням хребта, наявністю хронічного больового синдрому, схильністю до прогресування з розвитком ранньої інвалідизації, що має велике соціальне значення [Е.Л. Насонов, 2015].

Мета роботи. Провести аналіз поширеності АС за даними ревматологічного відділення Багатопрофільного медичного центру Одеського національного медичного університету, вивчити особливості перебігу та найбільш важливі коморбідні стани при цьому захворюванні.

Матеріал та методи. Обстежено 124 хворих на АС. Було проведене повне клініко-лабораторне обстеження для верифікації діагнозу АС (ACR/EULAR, 2010; ВНОР 2007). За даними ревматологічного відділення кількість хворих на АС суттєво зросла (в 2005 р. – 5,7%, в 2019 р. – 14,5%).

Результати та обговорення. Серед 124 хворих переважали чоловіки – 96% (119 осіб), жінки – 4% (5 осіб), віком 18-72 роки (середній вік – $39,5 \pm 1,0$ років). Хворі були розділені на групи залежно від віку: I група молодого віку (18-44 роки) – 64,5% (80 осіб); II група середнього віку (45-59 роки) – 33,9% (42 особи); III група старшого віку (60 та більше років) -1,6%, (2 особи).

Дебют захворювання в цілому відбувався в віці 8-49 років, за групами: I молодого віку – в 8-41 рік у чоловіків ($25 \pm 0,8$ роки), в 18-31 рік у жінок ($25 \pm 2,5$ роки); II група середнього віку – в 15-49 роки ($32 \pm 1,0$ роки); в III групі – в 45 років.

Тривалість хвороби в цілому складала 1-38 років, за групами: в I у чоловіків – 1-29 років ($10 \pm 0,6$ роки), у жінок – 2-24 р. ($4 \pm 3,9$ роки); в II – 6-38 років ($19 \pm 1,1$ роки); в III – 22 роки.

Клінічні форми АС: переважала центральна – у 71,8%, периферична – у 26,6%, вісцеральна – у 1,6% хворих. В середньому віці (II група) порівняно з молодим (I група) переважала центральна форма (78,6% проти 67,5%), в молодому віці переважала периферична форма (31,2%) проти 19% в середньому віці.

Ступінь активності запального процесу в цілому була такою: I та II ст. – у 42,7% (у 53 осіб), III ст. – у 14,6% (у 18 осіб).

Рентгенологічні стадії захворювання: I ст. - 12,1% (15 осіб), II ст. – 33,1% (41 особа), III ст. – 55% (68 осіб). Рентгенологічні стадії сакроілеїту: I ст. – 4,2% (5 осіб), II ст. – 33,8% (42 особи); III ст. – 28,2% (35 осіб), IV ст. – 33,8% (42 осіб).

Функціональна недостатність хребта, суглобів в цілому була I ст. у 2 осіб (1,6%), II ст. – у 83 осіб (66,9%), III ст. – у осіб (31,5%). Інвалідами за цим захворюванням була 51 особа (41,1%).

В структурі коморбідних станів переважала артеріальна гіпертензія (АГ) - у 31 особи (25,8%): у 10% хворих I групи, 50% хворих II групи та 100% хворих III групи. Ішемічну хворобу серця (ІХС) було діагностовано в 1 хворого (0,8%), III групи.

Захворювання щитоподібної залози (ЩЗ) заняли друге місце в структурі коморбідності - у 9 хворих (7,2%): вузловий зоб у 3,2% хворих, автоімунний тиреоїдит - у 4% (усі хворі належали до I та II груп).

Висновки. Таким чином, аналіз даних, які були отримані, свідчить про зріст поширеності АС в м. Одесі.

Зберігається значне переважання чоловіків (96%), молодого (64,5%) и середнього (33,9%) віку, але зростає кількість жінок, що хворіють на АС.

Серед коморбідних станів у хворих на АС перше місце займала серцево-судинна патологія (25,8%), друге – ендокринна патологія (8,8%).

В структурі серцево-судинної патології переважала АГ (25%), в структурі ендокринної – захворювання ЩЗ (7,2%).

PHARMACEUTICAL SCIENCES

PHARMACY EDUCATION FOR FOREIGN STUDENTS.

Chitishvili V. V.

Semenova L. V.

Toryanik L. A.

Plotnikova N. V.

Teachers of English of the Foreign Languages Department

Filyanina N. M.

Professor of the Department of Fundamental

and language training

National University of Pharmacy

Kharkiv, Ukraine

Abstract: The need to provide better quality higher education, in connection with integration into the European Union, has led to the need to teach in English. Ukrainian universities strive to increase the number of foreign students in order to obtain international education. This article reveals the necessity to conduct research on the problem of formation of pedagogical skills and components among English language teachers

Key words: Learning environment, pedagogical skills, formation of pedagogical skills, master of educational and pedagogical sciences, pedagogical culture, pedagogical technique, pedagogical communication technique, and training.

Materials and methods. The following research methods were used to determine the teacher's readiness for innovative pedagogical activities: analysis, observation, conversations and comparisons.

Results and discussion: International students start their education at the Preparatory Faculty. The University, in particular the Preparatory Faculty, strives to

create a learning environment in which a foreign student will develop as a person and specialist.

Applicants come mainly from East Asian countries whose languages belong to completely different linguistic families.

Thus, there is a need to study in English.

The modern world is ruled by knowledge. Only highly qualified specialists are currently in demand in the international labour market.

The aim of the Preparatory Faculty today is to equip international students with basic knowledge and the latest achievements of humanity, to teach them to apply knowledge in practice, to find and analyse the necessary information, and to apply it in practice, working in different countries of the world.

Because Ukraine has become part of the global community, there is a need for personnel who can perform their duties not only within the country, but also in other countries. There is also a keen interest in sufficiently qualified teachers, who will work with colleagues from other countries with interest. The process of active integration of our country into the world economy is already underway. Moreover, changes are taking place in various areas: political, economic and education.

As the contingent of one study group in a non-linguistic university can be very diverse both in terms of the level of knowledge and individual psychological data, it is important to take into account such personality traits as anxiety and emotional stability. Students with high emotional stability are distinguished by endurance, emotional maturity, sustainability of interests and needs.

This has created a need for international students to study in English. Moreover, this is not an experiment, but a method of teaching.

Foreign language is not only a subject of mastery, it is a means of obtaining knowledge in various disciplines, as well as knowledge about the culture, history and economy of the country, about the national characteristics of pharmacy in comparison with the specifics in their native countries. In addition, the preparatory faculty gives business communication skills.

So why study in English? First of all, it is a requirement of the time of our foreign partner universities (including Erasmus+ programme, which allows students to choose to study in several EU countries at once). Thus, the university gives a competitive advantage to foreign students in the labor market. It is learning in English that gives them this undeniable advantage. Students who speak professional English can learn a lot of advanced theories, opinions, points of view and ideas that exist in the modern world.

In addition, by learning English and using it as a working tool, students are able to obtain information from the source. They do not need to contact professional translators or wait for the publication of new foreign textbooks or articles. This saves their time and enables them to evaluate and analyse the information themselves, without the teacher's interpretation. Moreover, access to up-to-date information allows them to deepen the learning process and improve the quality and quantity of knowledge provided at a pharmaceutical university. Many terms used in pharmacy came from English.

Thus, learning in English, students quickly understand the meaning of terms, easily remember and begin to use them in a professional context, in their oral and written presentations.

In addition, because of constant training and development of all speech aspects of English - reading, speaking, listening, writing short and long reports, essays and final works - international students can communicate and write in English competently and professionally. They are able to discuss problems and analyse serious issues related not only to the language of their profession, but also to a more general problem.

Teaching in English will allow foreign teachers invited to lecture on various programs. During such lectures, foreign students will be actively involved in the learning process, creating interactive communication in the audience. The result of such training will be the highest results of the students, which they will show during their internships in different countries of the world.

English teacher's readiness for innovative pedagogical activity is a multi-component, multi-functional, purposeful, logical and dynamic process of qualitative changes in professional knowledge, skills, and motivations, professionally significant and personal qualities. English teacher's positive motivation for innovation is due to the satisfaction of his personal and professional needs, such as development and the desire to apply the new; to improve the level of pedagogical skills, overcoming professional difficulties, the desire to be successful, etc.

International students will not only get used to studying in English, but will also get used to constant analytical work with a huge amount of materials. The control system encourages international students to study every day, prepare for every class and actively participate in discussions rather than learning mechanically the material.

Thus, studying in English enables international students to continue their studies both in our country and abroad. There is a huge advantage for teachers who are constantly improving their English language skills.

In conclusion, the advantages of this training method are obvious. Of course, learning and teaching in English is not easy, but the feeling that you can overcome these difficulties for a high purpose motivates both teachers and students.

Thanks to the cooperation between Ukraine and the European Union in the field of higher education, advanced achievements of the European education system are being transferred and applied in practice, taking into account the specifics of modern Ukraine. This provides additional opportunities and increases the level of higher education in our country. It was emphasized on the importance of practical classes and training focused on the formation of pedagogical skills and its components, including the ability to analyse the professional activity of English language teacher; to identify the main components of pedagogical skills; to master the main elements of pedagogical techniques: such as speech culture and contact interaction; to master the lecturer's skills etc.

The teacher's positive motivation for innovation is due to the satisfaction of his personal and professional needs, such as development and the desire to apply the

new; to improve the level of pedagogical skills, overcoming professional difficulties, the desire to be successful, etc.

Observations of the educational process, the results of research training allowed to establish that with constant friendly attitude to students the degree of rigidity becomes lower, but the coefficient of interaction with each other and with the teacher increases significantly, there is joy from language partnership (regardless of level of education), the motive of training is formed.

If you do not take into account the temperament of the student in the educational process, it will be more difficult to reveal personality traits. Of course, the educational process is built in such a way that the teacher does not have the opportunity to deal with each separately, but to distinguish among students four types of temperament and take this into account when allocating tasks, determining the scope and timing of tasks, grading and more.

A special place in the construction of pedagogical intercultural communication is given to the initial stage of education of foreign students, which is complex and ambiguous period of adaptation and socialization.

The article considers the pedagogical technologies of formation of pedagogical skills, pedagogical culture and pedagogical technique of masters of educational and pedagogical sciences, including: case technology, interactive technologies, training technologies, distance learning technologies, Internet technologies, information and communication technologies, etc.

Conclusions: The need to provide the best quality of higher education, in connection with integration into the European Union, caused the need for training in English. Universities of Ukraine try to increase the number of foreign students in order to obtain international education. It was proved the relevance of the study of the formation of pedagogical skills of foreign language teachers' by providing a clear organization of the educational process in English programme using the best traditions of domestic and foreign experience, modern pedagogical technologies and educational innovations.

LIST OF REFERENCES:

1. EU enlargement to the East: preconditions, problems, consequences. - M.: Nauka, 2003. - P. 292–296.
2. Buravlova K. M. Formation of pedagogical skills of a teacher of a higher school. *Spirituality of the individual*. 2015. Issue.4. P.5-10.
3. Kristen Gatehouse, Key Issues in English for Specific Purposes (ESP), Curriculum Development. No.10.October 2001.
4. Hoffmann L. Ukraine on the way to Europe / L. Hoffmann, F. Muellers. - K: Feniks, 2001. – P. 343.

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОЧИЩЕННЯ ВОДИ ДЛЯ ІН'ЄКЦІЙ

Решетняк Людмила Расулівна

кандидат технічних наук, доцент

Стаховська Вікторія Сергіївна

магістр

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Введення. Для виробництва імунобіологічних, бактерійних і деяких ін'єкційних препаратів не завжди придатна вода для ін'єкцій, отримана дистиляцією. Тому часто виникає необхідність у доочищенні води і одержанні «особливо чистої води для ін'єкцій», тобто високоочищеної стерильної, апірогенної, вільної від домішок органічних і неорганічних речовин. В статті представлена технологія очищення води для ін'єкцій комбінованими методами мембранного розділення.

Мета роботи. Удосконалити технологію очищення води для ін'єкцій.

Матеріали та методи. Досліджувалась вода на ступінь забруднення методом визначення апірогенності та методом визначення контамінації мікроорганізмами.

Результати і обговорення. Вода для ін'єкцій — (лат. Aqua ad iniectabilia) вода, яка використовується як розчинник при приготуванні лікарських препаратів для парентерального застосування (вода для ін'єкцій *in bulk*) або для розчинення чи розведення діючих речовин безпосередньо перед парентеральним застосуванням. За органолептичними показниками вона являє собою прозору, безбарвну рідину без смаку та запаху. Згідно з ДФУ вода для ін'єкцій повинна відповідати вимогам, що висуваються до води дистильованої, й бути апірогенною. Вода для ін'єкцій *in bulk* одержують із води питної або води очищеної шляхом дистиляції згідно з валідованими методиками та процедурами при регулярному контролі її питомої електропровідності та мікробіологічної чистоти в процесі виробництва. Одержання здійснюється в

асептичних приміщеннях, де категорично забороняється виконувати будь-які роботи, не пов'язані з процесом дистиляції, перегонкою питної або знесоленої води. Для цього використовують термокомпресійні аквадистилятори або їх частини, які контактують із водою, виготовлені з нейтрального скла, кварцу або підходячого металу [1].

Проблемою при одержанні води для ін'єкцій є забруднення дистиляту пірогенними речовинами, що відбувається шляхом перенесення дрібних крапель води або винесення їх потоком пари в конденсатор. Тому обладнання має бути забезпечене ефективним пристроєм для запобігання захопленню крапель, а також належне утримування й технічне обслуговування обладнання. За вихідну воду береться вода очищена [1].

В процесі дистиляції вода переводиться в пару і назад в рідку фазу, при цьому відбувається відділення домішок. Дистиляція є найбільш ефективним методом очищення води для різних цілей. В якості обладнання на цій стадії використовуються одно- чи багатокорпусні дистилятори. Найбільш ефективні багатокорпусні установки. У них вода послідовно переганяється через декілька колон (зазвичай від 3-х до 8-ми). Початкова вода (вода на вході) проходить в протитечії з конденсатом і поетапно нагрівається на кожному ступені.

Тому для того, щоб запобігти забрудненню води пірогенними речовинами, контамінуванню, а також з метою впровадження більш енергоефективного, економічно доцільного методу нами запропоновані наступні стадії очищення води для ін'єкцій .

1. Підігрів і термостатування. Для подальшої стадії зворотнього осмосу необхідно підтримувати температуру води в заданих межах. При низьких температурах пропускну спроможність мембрани істотно знижується, а при високій - може розчиняти смоли пом'якшувачів. Устаткуванням цієї стадії можуть бути теплообмінники із застосуванням одного з видів .

2. Груба фільтрація. Груба фільтрація видаляє з води частки розміром більше 100 мкм. В якості устаткування для грубої фільтрації використовуються фільтри з піщаним завантаженням. Вибір сорту піску залежить від результатів

аналізу води з урахуванням сезонних змін. Фільтр періодично промивається, його справність контролюється різницею тиску води до і після фільтрації.

3. Пом'якшення. Ця стадія дозволяє знизити жорсткість води за рахунок видалення іонів кальцію і магнію, значно понизити зміст іонів перед подачею води для очищення на іонообмінники і мембрани зворотного осмосу. В якості устаткування на цій стадії можуть служити автоматичні пом'якшувачі, які працюють по принципу заміни іонів кальцію і магнію іонами натрію. Вони періодично регенеруються розчином хлориду натрію. Справність роботи пом'якшувача можна контролювати періодичним виміром жорсткості води на вході і на виході.

4. Фільтрація через вугільний фільтр. Ця стадія дозволяє понизити концентрацію органічних речовин і хлору. Використовуються стандартні патронні фільтри з активованим вугіллям. Справність фільтру контролюється різницею тиску води до і після фільтрації.

5. Зворотний осмос. На стадії зворотного осмосу вода очищається від органічних сполук і солей. Видалення домішок відбувається за рахунок пропускання води через напівпроникну мембрану при величині тиску, що перевищує осмотичне. Для збільшення ефективності процесу використовується тангенціальна подача води до поверхні мембрани при рециркуляції. Устаткування є системами мембран, які мають розміри пор 0,0005 - 0,001 мкм. Контроль здійснюється виміром питомої електричної провідності води на виході з системи.

6. Ультрафіолетове опромінення. Фотохімічне окислення води ультрафіолетовими променями з довжинами хвиль 185 і 245 нм усуває сліди органічних сполук і вбиває мікроорганізми у воді. Ультрафіолетове опромінення з довжиною хвилі 254 нм може бути використане також і для запобігання розмноженню бактерій в резервуарах для зберігання води для ін'єкцій. Устаткування є ультрафіолетові лампи. Правильність роботи ламп контролюється по їх випромінюючій здатності.

7. Ультрафільтрація. Призначена для видалення з води пірогенів і інших розчинених органічних речовин, молекулярна маса яких перевищує 10 000 (маса молекули, виражена в атомних одиницях маси води, яка дорівнює 18). Устаткування є системами мембран, які мають діаметр пор 0,001 - 0,05 мкм. Речовини, що затримуються ультрафільтраційною мембраною, розташовуються в області молекулярних мас від 10 000 до 1 000 000. Вода проникає через мембрану, тоді як забруднення затримуються. Правильність роботи системи контролюється по різниці тиску води до і після ультрафільтрації.

8. Деіонізація. Дозволяє очистити воду від іонів - заряджених часток. Устаткування для деіонізації є колонками з іонообмінною смолою. Розрізняються деіонізатори роздільної дії (катионо – аніонообмінними) і змішаної дії. Контроль правильності роботи здійснюється виміром питомої електричної провідності води на виході з системи.

І останньою стадією очищення води для ін'єкцій залишається дистиляція.

9. Дистиляція. Принцип її роботи не змінився.

Висновки. В результаті удосконалення очищення води для ін'єкцій на фармацевтичному підприємстві отримуємо високоочищену, стерильну, апірогенну, вільну від домішок органічних і неорганічних речовин воду для ін'єкцій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна Фармакопея України : в 3 т. / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». — 2-е вид. — Харків: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2015. — Т. 1. — 1128 с.

CHEMICAL SCIENCES

VINYLATION OF CYANURIC ACID BY ACETYLENE AT HIGH PRESSURE

Ziyadullayev Anvar

Tashkent Chemical Technological Institute
Republic of Uzbekistan
Tashkent

Introduction: Properties of cyanuric acid and its derivatives have been investigated by many scientist such as J. Liebig, F. Wohler, A.V. Hoffmann, I.V. Gauthier, O. Laurent, Sh. F. Gerard, Sh. A. Wurz, F.F. Beilstein. However properties, vinylation, and isomerization of this cyanuric acid and its derivatives must be investigated in more degree. Investigations of russian scientists V. Zhorin, M.R. Kiselev and V.A. Kotenev have been developed to determination influence of main factors on thermal processes of mixtures of polymers based on cyanuric acid under high pressure [1-3]. To study the process of synthesizing vinyl compounds of cyanuric acid based on catalytic vinylation with the participation of a solvent and a catalyst under high pressure.

Purpose. Synthesis of vinyl compounds of cyanuric acid of homogeneous-catalytic conditions by it's reaction with acetylene at high pressure.

Materials and methods. Reaction vinylation of cyanuric acid was carried out by homogeneous catalytic method in reactor of the ПЦГ type 1.6-100 / 6 K1 at a pressure of 10 atm. at different temperatures and duration of reaction with acetylene.

Results and discussion: Synthesis of vinyl compounds of cyanuric acid was carried out at atmospheric pressure [6], in this investigation vinylation was carried out at a pressure 1–20 atm. with participation of solvents of dimethylformamide, dimethylsulfoxide and catalyst ZnO and at this were obtained all ethers of cyanuric

acide. Synthesis of vinyl compounds of 2,4,6-trihydroxy 1,3,5-triazine was first carried out by catalytic vinyl in high-base system due to the active hydrogen atom in the molecule with the presence of acetylene at atmospheric pressure [4-5]. Reaction was carried out under high pressure to study the effect of pressure on the synthesis of vinyl compounds of cyanuric acid. Dimethylformamide (DMF) and dimethylsulfoxide (DMSO) were used as a solvents, the pressure to was equaled from 10-20 atm. zinc oxide was used as catalyst and at this formation of mono, di and three-vinyl ethers of 2,4,6-trigidroxy 1,3,5-triazine was observed.

The vinyl reaction of 2,4,6-trihydroxy 1,3,5-triazine at 10 atm. was carried out in drying of 2-6 h and 100-160 °C in the presence of catalysts DMSO, DMF and zinc oxide in the liquid phase.

In orde to accelerate the reaction to increase product yield and reduce the risk of acetylene decomposition, the system was diluted by inert gas (nitrogen). Vinylation of 2,4,6- trihydroxy 1,3,5-triazine was carried out in the presence of systems DMSO+ZnO and DMF+ZnO. It was investigated the in flense effect of reaction duration and temperature on carring out reaction and yields of forming compounds.

As mentioned above, zinc oxide reacts which 2,4,6-trigidroxy 1,3,5-triazine with formation of intermediate in the system which further has accelerated the vinyl process as an active catalyst.

In the system zinc cyanurate acts as an active catalyst and prevents the addition of anions into the reaction mixture. However zinc oxide is more effective catalyst at using in combination with organic solvents. (DMSO and DMF). The reaction was carried and will formation of mono-vinyl ether at 2 h; di-vinyl ether at 4 h, three-vinyl ether at 6 h with high yields and at 8 h yields of all vinyl ethers sharply decreased. (Table 1)

Table 1

The influence of reaction duration in presence of DMSO + ZnO on the yield vinyl ethers of 2,4,6-triglyceride 1,3,5-triazine

Temperature, °C	The products and the reaction time is 2 hour yield, %			Totally %
	I	II	III	
100	34.6	8.4	6.2	49.2
120	40.4	10.8	8.6	59.8
140	52.6	12.4	10.2	75.2
160	20.8	6.8	4.6	32.2
	The reaction time is 4 hour			
100	14.3	28.8	10	55.1
120	15.8	34.6	12	64.7
140	16.4	46.8	18	81.2
160	6.6	20.8	8.6	35.4
	The reaction time is 6 hour			
100	4.2	8.4	46.6	59.2
120	4.2	10.3	58.4	72.9
140	4.8	8.2	76.6	86.9
160	-	-	37.8	37.8

Analysis of the results has shown that when reaction was carried is the precense catalyst DMSO + ZnO at 2 h and 140 °C (I) -monovinyl ether 52.6, (II) di-vinyl ether 12.4, (III) –three-vinyl ether 10.2 %. At synthesis of at 4 h and 140 °C yields of mono-vinyl ether was 16.4, divinyl ether 46,8, three vinyl ether 18%; at synthesis 6 h and 140 °C yields of ethers were monovinyl ether 4.8, divinyl ether 8.2, trivinyl ether 76.6% of time at vinyulation of correspondence. Influence of pressure on the yield of products was investigated.

The reaction was carried out in DMSO and DMF solutions during 2,4,6 h (Table 2). The structure of mono, di-vinyl and three-vinyl ethers of cyanuric acid synthesized on the basis of 2,4,6-trigidroxy 1,3,5-triazine was proved by spectral methods IQ-, ¹H and ¹³C-NMR and also their physical constants were determined. The spectral results of obtain vinyl ethers are presented below.

Table 2**The influence of pressure on the yield of vinyl ethers
(140 °C) of cyanuric acid**

Reaction duration	Pressure, (atm)	Yield,% in the presence of DMSO	Yield,% in the presence of DMF
2	1	-	-
	10	75.2	68.4
	20	75.4	64.3
4	1	52.5	34.4
	10	81.2	73.9
	20	81.4	70.6
6	1	62.6	39.7
	10	89.6	81.2
	20	89.8	76.5
8	1	37.9	35.2
	10	56.8	44.2
	20	54.2	43.8

According to the results analysis of the yield of acetic vinyl ether at atmospheric pressure was 52.5 h for 4 h. 62.6 in 6 hours; There was a dramatic decrease at 8 h and 37.9%, when the reaction was carried out in the presence of a DMSO solvent at 10 atm. pressure; 75.2 in 2 hours; 81.2 in 4 hours; 89.6 in 6 hours. During hours at 2, 4, 6 hours at increased pressure to 20 atm. there was little change in product yields: 75.4; 81.4 only at reaction time 8 h was observed decreasing of yield from 89.8 to 54.2 %. It is show from the table, that the product was synthesized with higher yields at using DMSO in comparison will such at carried out in the presence of DMF.

Conclusions. The vinylation of cyanuric acid of acetylene has been investigated at different conditions at high presence. It was shown that at vinylation of this acid using of system DMF+ZnO and DMSO+ZnO yields of forming ethers were higher at using system DMSO+ZnO that is this system was more effective.

REFERENCES

1. T. R. Aslamazova, V. A. Kotenev, N. Yu. Lomovskaya, and A. Yu. Tsivadze. Prot. Met Phys. Chem. Surf. 2014. vol.-50. no.-5. -P. 620–627.
2. V. I. Mur. 2,4,6-trichloro-1,3,5-triazine and its future applications // Russ. Chem. Rev. 1964. -33: -P. 120-121.
3. A.B.Parmanov, S.E.Nurmonov, Sh.Djumagulov, J.Isomidonov. Synthesis of divinyl ester of adipic acid // European Journal of Molecular & Clinical Medicine. ISSN: 2515-8260. Vol. 07, Iss. 07, 2020. P. 909-920.
4. Ziyadullaev A. E, Nurmonov S.E, Parmonov A.B. Study of the catalytic reaction of acetylene. Journal of science. Lyon, France. №8 2020. P-11-15.
5. Ziyadullaev A, Nurmonov S, Kalyadin V, Parmonov A, Jumartova U. Homogeneous catalytic vinylation of 2,4,6-trihydroxy-1,3,5-triazine by acetylene at high pressure. The scientific heritage. № 44 (2020). P-11-17.
6. Ziyadullaev A.E., Nurmonov S.E., Parmonov A.B., Jumartova U.U., Mavloniy M.I. Mathematical processing of the results of synthesis of vinyl ethers of cyanuric acid // East European Scientific Journal № 3(55), 2020. P. 61-70.

**ТРИ КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В
БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ ОДНІЄЇ
ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ПІСНІ**

Ткач В. В.

Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, Україна

Кушнір М. В.

Мінакова Т. Г.

Чернівецька гімназія №5, Україна

Петрусяк Т. В.

Чернівецька музична школа №1, Україна

Останнім часом, діти поступово втрачають інтерес до вивчення точних та природничих наук. Це пояснюється рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, одним із яких є недосконалість традиційного педагогічного підходу до учнів. Одним із засобів зацікавлення учнівської аудиторії до пояснюваного матеріалу є задіяння міжпредметних зв'язків. Хімічний матеріал дозволяє підібрати міжпредметні зв'язки хімії із будь-яким предметом шкільної програми – як природничо-математичного, так і суспільно-гуманітарного та мистецького циклу, включаючи музику, що буде показано у даній роботі.

Тут подані три приклади оригінальних задач. При її підготовці автори орієнтувалися на типи та рівень складності завдань іспитів з хімії, які були задані у різні роки у школах різних штатів Бразилії. В них формулювання умови задачі здійснюється через переосмислення текстів відомих пісень з точки зору хімічних речовин або процесів, що описуються у них. Дані задачі засновані на португальській пісні «A casa da Mariquinhas» (муз., сл. Сілва Тавареш)

É numa rua bizarra

A casa de Mariquinhas.

Tem na sala uma guitarra,

Janelas com tabuinhas.

Vive com muitas amigas
Aquela de quem vos falo,
E não há maior regalo
Que a vida de raparigas.
É doida pelas cantigas,
Como, no campo, a cigarra.
Se cantam fado à guitarra,
De comovida, até chora
Na casa alegre, onde mora...

É numa rua bizarra

Para se tornar notada,
Usa coisas esquisitas –
Muitas rendas, muitas fitas,
Peças de cor variada.
Pretendida e desejada,
Altiua, como as rainhas,
Ri das muitas coitadinhas,
Que a censuram mormente,
Por verem cheia de gente
A casa de Mariquinhas.

É de aparência singela,
Mas muito mal mobilada.
No fundo, não vale nada
O tudo da casa dela...
No vão de cada janela,
Sobre a coluna uma jarra,
Conchas de chita com barra,
Quadros de gosto magano,

E, em vez de ter um piano,
Tem na sala uma guitarra.

Pra guardar seu parco espólio,
O cofre-forte comprou
E, como o gás acabou,
Ilumina-se a petróleo.
Limpa as mobílias com o óleo
De amêndoa-doce, e, mesquinhas,
Pasmam, defronte, as vizinhas,
Pra ver o que lá se passa,
Mas ela tem, por pirraça,
Janelas com tabuinhas.

У пісні описується інтер'єр дому у Порту, який належав жінці на ім'я Марія Марікіньяш. Тепер це найбільший дім португальського фаду у місті. Він описувався в португальській пісенній творчості настільки часто, що його макет зберігається у музеї фаду у Лісабоні.

Текст пісні написаний особливим віршем, відомим під назвою глоса. Глосою називають вірш на основі віршованого уривку, розміщеного на початку або в епіграфі (відомого як мото), побудований так, що в кінці кожної строфи міститься відповідний рядок із мотто – в кінці першої строфи – його перший рядок, в кінці другої – другий і т.д.. Глоса вперше з'явилася в іспанській та португальській поезії епохи Відродження, де для неї використовувалася децима – десятирядкова строфа з римуванням АВВААССДДС. Вона ж і використовується у пісні.

Дана пісня є основою для задач 1 – 3.

1. В тексті описано, що Марікіньяш стала використовувати нафту в якості джерела освітлення, «коли газ закінчився». До появи електричного освітлення в якості джерела світла використовувалося полум'я, утворюване при спалюванні вуглеводнів і інших горючих газів. Під словом «газ» мається на

увазі так званий «світільний газ», що складався на 50% із водню, на 34% із метану і на 16% із чадного газу.

1.1. Запишіть реакції горіння компонентів світільного газу. У двох із трьох реакцій утворюється вода. В яких саме?

1.2. Щодо нафтового газу, вкажіть невірне твердження

а) Продуктами повного згоряння нафтового газу будуть тільки Карбон діоксид та вода

б) Двоє із трьох компонентів світільного газу входять також і у синтез-газ

в) Об'єм метану в одному молі світільного газу за н.у. складає 7,616 л

г) При окисненні водню ступінь окиснення Гідрогену спадає від 0 до -1

г) При окисненні метану ступінь окиснення Карбону змінює знак мінуса на плюс, залишаючись такою ж за модулем

1.3. Лампа має форму зрізаної піраміди, в основах якої знаходяться квадрати зі сторонами 16 (денце) і 8 (горлянка) см. Висота піраміди складає 14 см. Відомо, що газ заповнює лампу на три чверті (об'єми газів виміряні за нормальних умов). Знайдіть масу утвореного при повному згорянні газу з наступним охолодженням лампи водного конденсату.

2. У пісні також згадується, що героїня протирає меблі олією із солодкого мигдалю (порт. Amêndoa-doce), запах якої є дуже приємним.

Олія із мигдалю традиційно використовувалася у народній медицині як лікарський засіб, одорант та харчова добавка. Це пов'язано із присутністю в ній різних речовин - в тому числі, мигдалевої кислоти (Рис. 2) та її естерів, естерів, амідів та нітрилів

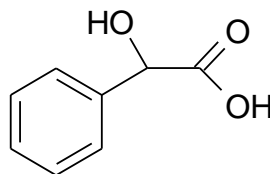

Рис. 2. Мигдалева кислота

Мигдалева кислота вважається малотоксичною, однак в дуже концентрованих розчинах стає подразником шкіри. При потраплянні на шкіру вона викликає сильне подразнення і утворення пухирів.

2.1. Трьома реакціями покажіть властивості мигдалевої кислоти як карбонової кислоти, гідроксикислоти та ароматичної сполуки. Чому гідроксигрупа в складі мигдалевої кислоти більш кислотна, ніж у бензиловому спирті?

2.2. Щодо мигдалевої кислоти, вкажіть невірне твердження

а) Мигдалева кислота також відома як 2-гідрокси-2-фенілетанова кислота

б) Мигдалева кислота має два стереоізомери, оскільки є оптично активною.

в) Мигдалева кислота вступає в реакції електрофільного заміщення

г) Ізомером мигдалевої кислоти є *n*-гідрокси-*m*-метилбензойна кислота

г) При дії на мигдалеву кислоту 23 г натрію утворюється водень об'ємом 11,2 л (н.у.)

2.3. Знайдіть масу мигдалевої кислоти, за реакцією якої з металевим натрієм можна заповнити на третину воднем (н.у.) посудину в формі призми. В основі призми знаходиться рівносторонній трикутник зі стороною 32 см. Висота призми складає $35\sqrt{3}$ см.

3. Окрім запашних речовин мигдалева олія містить і ненасичені жирні кислоти, характерні для рослинних жирів. Окремо варто відзначити пальмітолеві кислоти, які містять один подвійний зв'язок (Рис. 3):

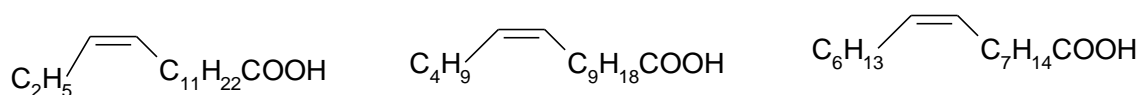

Рис. 3. Цис-ω-3-, цис-ω-5- та цис-ω-7-пальмітолеві кислоти

Тут цифра після літери ω означає номер атома Карбону, починаючи від метильної групи, який утворює подвійний зв'язок із сусіднім.

3.1. Проілюструйте трьома реакціями властивості ненасичених карбонових кислот як алкенів та карбонових кислот. Покажіть схематично цис-транс ізомерію і назвіть ненасичені вказані на рисунку карбонові кислоти за

номенклатурою ІЮПАК. Що таке йодне число. Знайдіть йодне число для пальмітолевих кислот.

3.2. Щодо ненасичених карбонових кислот, вкажіть невірне твердження

а) Ненасичені карбонові кислоти знебарвлюють бромну воду та розчин Калій перманганату

б) Окиснювальне озонування мононенасичених карбонових кислот призводить до утворення однієї насиченої монокарбонової та однієї насиченої дикарбонової кислот

в) При приєднанні одного молю йоду до пальмітолевої кислоти по закінченні реакції маса продукту вдвічі переважає масу реагенту

г) Пальмітолеві кислоти містять на один атом Карбону менше, ніж пальмітинова

г) Пальмітолева кислота окиснюється в умовах реакції Вагнера до дигідроксикислоти, яка, в свою чергу, окиснюється до дикетону

3.3. Посудина в формі призми із рівностороннім трикутником зі стороною 32 см в основі і $35\sqrt{3}$ см заввишки містить водень (н.у.)

Знайдіть масу пальмітолевої кислоти, дією на яку металевого натрію можна отримати відповідну кількість водню?

Знайдіть масу пальмітолевої кислоти, яка гідрується даним об'ємом водню. Яка карбонова кислота при цьому утворюється?

TECHNICAL SCIENCES

PEDESTRIAN SAFETY PROBLEMS ON GROUND PEDESTRIAN CROSSINGS

Gordiienko Serhii Mykolaiovych

Senior Lecturer

Kalishevska Yuliia Vitaliivna

student

O.M. Beketov National University
of Urban Economy in Kharkiv
Kharkiv, Ukraine

Introductions. While in most European countries the pedestrian mortality rate is declining from year to year and, for example, in the capital of Finland in 2019 no pedestrians died on the roads of Helsinki, in Ukraine pedestrian collisions remain one of the most common types of accidents. And according to statistics, over the past decade, pedestrians accounted for almost 30% of all fatal injuries caused by road accidents.

According to official reports of the Patrol Police, in just 10 months of the current 2020, 6 624 accidents involving pedestrians were recorded, and a number of other high-profile accidents at pedestrian crossings were added to them in November. In particular, in Kharkiv, terrible collisions with pedestrians took place at intervals of several days:

- On November 7, 2020, a Volkswagen car flew to a safety island, where four people were waiting for a green traffic light. [1];

- On November 11, 2020, an elite BMW SUV knocked a pregnant woman to death at a crosswalk [2];

- On November 23, 2020, a pedestrian died under the wheels of a car and suddenly ran onto the roadway of Lev Landau Avenue. [3].

It should be noted that according to the World Bank and the WHO, Ukraine ranks one of the last places in Europe in terms of pedestrian deaths, which negatively affects not only the country's image but also significantly affects the quality of life of citizens

The Aim of this work is to analyze the situation in Ukraine and find ways to solve traffic safety problems at land pedestrian crossings.

Materials and methods. The number of accidents that occurred in Ukraine due to violations of the rules on pedestrian crossings during the last 14 years is presented in Table. 1 .

Table 1

The number of accidents on pedestrian crossings

Years	Total road accident	Dead	Injured
2008	1785	153	1639
2009	1821	133	1682
2010	1740	134	1611
2011	1741	109	1531
2012	1919	159	1642
2019	1673	108	1674
2020	1596	85	1571

However, the general dynamics of pedestrian collisions for the period from 2006 to 2020 (10 months) is also interesting, which can be determined on the basis of official statistics of the Center for Road Safety and Automated Systems of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (Table 2). [4].

We will note that for the specified period the total number of road accidents in which collisions with pedestrians took place, steadily decreases. The overall decrease is about 44%, but today they are essentially every twentieth accident in Ukraine, as evidenced by the diagram (Fig. 1).

As of November 1, 2020, this amounted to 6 624 cases, 678 of which were not without injuries of varying severity (Fig. 2), and 901 collisions were generally fatal (Fig. 3).

Table 2

Number of road accidents in category «Pedestrian collision»

Years	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2019	2020
Total road accidents with collisions	19552	22565	17078	12934	11972	12082	11980	8612	6624
Road accident with victims	18998	22038	16323	12358	11415	11221	11018	3454	5946
Dead	3015	3682	2846	1899	1844	1863	1900	1261	901
Injured	17505	20384	15081	11525	10605	10321	9934	8005	5458

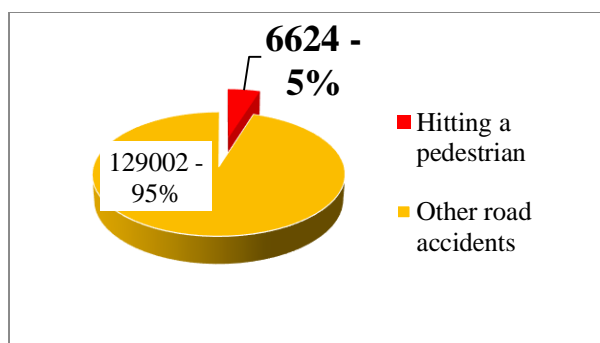

Fig. 1. The part of collisions with pedestrians in the total number of accidents

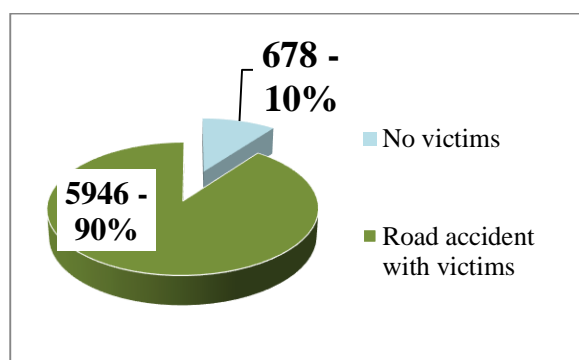

Fig. 2. The part of victims of pedestrian collisions

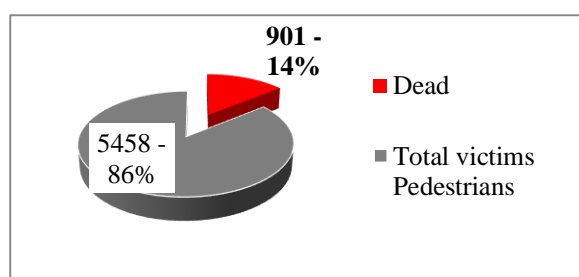

Fig. 3. Number of fatal collisions with pedestrians

It is significant that the total number of dead pedestrians during this period significantly exceeds the combat losses in eastern Ukraine (13,100-13,300 according to the UN) [5].

Results and discussion. It should be noted that the goal of the Strategy to increase the level of road safety in Ukraine, adopted for the period up to 2024, is to reduce by at least 30 percent the death rate from road accidents. However, its substantive part is not devoted to specific measures, but mainly to general principles and areas of implementation.

This indicates that the Strategy does not pay enough attention to pedestrian safety, and the very measures to improve pedestrian safety at land crossings were lost somewhere between a road safety audit, road safety assessment and strengthening the responsibility of road users.

It is noteworthy that the draft Concept of the state target program to improve pedestrian safety in Ukraine for the period up to 2020 paid much more attention to these issues.

In particular, the goal was to reduce the number of dead and injured pedestrians by 50% and even identified the main «culprits» of pedestrian deaths and injuries, namely:

- crossing the road in an unspecified place;
- unexpected exit to the carriageway;
- violation of the rules of pedestrian crossings;
- appearance on the road while intoxicated;
- non-fulfillment by pedestrians of road signs and traffic light signals.

However, the Concept has not been approved, and some of its provisions are morally outdated and need to be revised today. In particular, it should be noted that in the above-mentioned documents there is a certain substitution of concepts and measures. Yes, the term Concept, in fact, is a plan, and it is in it that the general principles and directions of implementation should be announced. And if the Strategy is a way to achieve the goal, then it should be devoted to identifying possible solutions to problems.

Unfortunately, such misunderstandings are quite common in Ukraine, which leads to the disruption of causal links between theory and practice, between intentions and implementation, and therefore requires joint discussion by experts from the international community.

Conclusions. Taking into account the results of the analysis, it should be noted that the main reasons that hinder the improvement of pedestrian safety and the development of effective measures to prevent accidents are legislative, organizational and engineering shortcomings.

Potentially dangerous for pedestrians should be considered:

- insufficient analysis of the causes of collisions with pedestrians for the purpose;
- lack of means of monitoring the road network;
- imperfection of the medical care system;
- lack of systematic preventive work with pedestrians and children;
- weak information support;
- unsatisfactory condition of sidewalks, streets and roads.

Regarding other important causes of fatal collisions with pedestrians in Ukraine, special attention should be paid to:

- Insufficient number of regulated and off-street pedestrian crossings;
- insufficient road lighting;
- driving under the influence of alcohol;
- Exceeding the speed limit by drivers.

It should also be noted that judging by the recent high-profile collisions with pedestrians, the effectiveness of speed limits to 50 km/h was insufficient.

At the same time, they should become more priority in terms of improving road safety in Ukraine [6]:

1. Development of schemes of the organization of traffic;
2. Organization of Central Traffic Control Points;
3. Widespread introduction of information boards;

4. Construction and arrangement of a sufficient number of regulated and off-street pedestrian crossings;
5. Increasing the construction of roundabouts;
6. Taking measures to control compliance with traffic rules, namely the widespread use of monitoring systems and automatic speed recording;
7. Introduction of modern street lighting systems and road signs;
8. Comprehensive repair of streets and roads.

REFERENCE

1. U Kharkovi` stalasya zhakhlyva DTP: avtomobi`l` nayikhav na chotir`okh pi`shokhodi`v (vi`deo) [Electronic resource] – Resource access mode: <https://www.unian.ua/incidents/dtp-u-harkovi-u-harkovi-stalasya-zhahlyva-dtp-mashina-najihala-na-chotiroh-pishohodiv-novini-harkova-11210708.html>
2. U Kharkovi` pozashlyakhovik zbiv na smert` vagi`tnu na perekhodi` - ZMI (vi`deo 18+) [Electronic resource] – Resource access mode: <https://www.unian.ua/incidents/dtp-u-harkovi-pozashlyahovik-zbiv-vagitnu-zhinku-novini-harkova-11217182.html>
3. U Kharkovi` pi`d chas DTP pi`shokhodu vi`di`rvalo golovu (foto, vi`deo 18+) [Electronic resource] – Resource access mode: <https://www.unian.ua/incidents/u-harkovi-pishohodu-vidirvalo-golovu-foto-video-18-novini-harkova-11230244.html>
4. Statistika DTP v Ukrayini` za peri`od z 01.01.2020 po 31.10.2020 [Electronic resource] – Resource access mode: <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/>
5. U OON povi`domili pro ki`l`ki`st` zhertv bojovikh di`j na Donbasi` [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-zhertvy-viyny-na-donbasi/30818348.html>
6. Theoretical aspects of modern engineering: collective monograph / Hnes L., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2020.356 p., P. 260-265

NEW CATALYSTS FOR CARBON MONOXIDE CONVERSION

Kuznietsov Serhii

Ph.D. assistant professor

Venger Olena

Ph.D. assistant professor

Stepanenko Daria

Grishuk Anastasia

students

Kherson National Technical University

Kherson, Ukraine

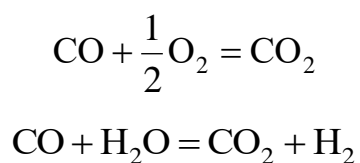
Abstract. A new method and tubular apparatus for cleaning industrial waste gases from carbon monoxide have been proposed. The composition and method of applying a highly efficient Zn-Cu-Cr-Al catalyst on tubular carriers for cleaning large volumes of gases contaminated with carbon monoxide have been developed.

Keywords: gas cleaning from carbon monoxide, catalyst, tubular carriers.

When boilers operate on liquid or gaseous fuels, harmful substances are emitted into the atmosphere, the most dangerous of which are nitrogen oxides, sulfur dioxide, carbon monoxide, suspended solids, vanadium oxides and benzopyrene.

Known methods of cleaning and neutralizing waste gases from nitrogen dioxide, sulfur dioxide and other harmful impurities by absorption or catalysis. As for the purification of gases from carbon monoxide, this issue still remains unresolved.

There are known methods for cleaning process gases from carbon monoxide, for example, in the synthesis of ammonia, but these methods are completely unsuitable for the ecological cleaning of waste gases, since require the use of high pressures and sophisticated technological equipment. Since carbon monoxide under normal conditions is an indifferent gas, the most effective method of purification is catalytic, by oxidizing CO to CO₂. The reaction of catalytic oxidation of CO with oxygen or water vapor is well studied.

However, the existing catalysts for this reaction cannot be used for sanitary cleaning of gases. There are several reasons that prevent the use of known methods. The main one is the high cost of catalysts and high energy costs for heating gases. In addition, solid impurities are often present in the exhaust gases, which clog the catalyst. We have developed catalysts that are devoid of these disadvantages and are able to solve the problem of cleaning exhaust gases from carbon monoxide. It is known that the catalytically active substances of CO oxidation are the following compounds: Fe, Mn, Pt, Ar, Cu, V₂O₅, Pd, Ni, etc. Our research in this direction has led to the development of new types of catalysts that meet the requirements of environmental catalysis. The method for preparing the catalyst consists in adding aluminum, cement and ammonia water to the mixture of catalytically active substances. The porous structure of the catalyst is formed due to the intensive reaction of the interaction of ammonia water with metallic aluminum, which leads to foaming of the reactants with subsequent solidification of the contact mass. The resulting catalyst is used either by applying a pasty contact mass to the inner surface of the pipes, or by crushing the hardened mass into pieces of 5-25 mm in size. Due to the simplicity of manufacture and low cost, the production of large batches of catalysts by the above-mentioned method is not difficult and they can be widely used for sanitary cleaning of gases from carbon monoxide in various industries, including boiler exhaust gases. The challenge was to find the optimal catalyst composition with maximum activity. It is known that the most active substances included in the composition of the catalytic mass are oxides of Zn, Cr, Cu. The optimal catalytic mass was determined by the method of mathematical planning of experiments.

ZnO - 2%; CuO - 8%; Cr₂O₃ - 6%; Al - 40%; Cement - 44%.

The studies of the synthesized catalysts were carried out in a laboratory setup. Gas samples were analyzed at the entrance to the reactor and at the exit from it. During operation, the diameter of the tubes, temperature, volumetric velocity, and gas

concentration were changed [1-3]. The results of the study of tubular reactors are shown in table. 1.

Table 1

CO conversion rate in tubular reactors

Temperature °C	Average conversion rate, %			
	Tube diameter, mm.			
	10	15	20	30
150	20	18	13	11
200	45	38	32	30
250	67	60	52	48
300	89	80	74	69

In the studies, the gas space velocity was 6000 h^{-1} , the CO content was 2%. The catalyst begins to show activity at a temperature of 150°C , with increasing temperature the degree of CO conversion increases and reaches a maximum at 300°C . In small diameter tubes, better contact between the gas and the catalyst is achieved and the conversion is increased. Under industrial conditions, the tube diameter should be 40-50 mm. and the length of the tube (up to 2 - 3 m.). The practical application of the synthesized catalysts makes it possible to purify large (industrial) volumes of waste gases with a high degree of efficiency.

REFERENCES

1. Патент на винахід UA 62855A Україна, МПК 7 B01D47/00, C10K1/00. Спосіб очищення відхідних газів котельних від оксиду вуглецю та пристрій для його реалізації / Кузнецов С.І. (Україна); Заявл.04.09.03; Опубл. 15.12.03, Бюл. №12, 2003.

2. Патент на винахід UA 62856A Україна, МПК 7B01D47/00, B01D47/08, C10K1/00, C10K1/34. Спосіб очищення відхідних газів котелень текстильних підприємств / Кузнецов С.І. (Україна); Заявл. 04.09.03; Опубл. 15.12.03. Бюл. №12, 2003.

3. Патент на винахід №67180 МКВ F23J11/00. Пристрій для очищення і утилізації тепла відхідних газів / Михайлик В.Д. Михайлик С.В. Кузнецов С.І. ХДТУ., Бюл. №6, 2004.

AN ANALYSIS OF THE USAGE COMPUTING RESOURCES IN BLOCKCHAIN NETWORKS

Lokotarov Yevhenii

Student

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Kyiv, Ukraine

Introduction. Currently blockchain has already been spread and used in government and private areas, performs variety of tasks such as: digital document management, cryptocurrency, resource trading, deals affirmation (smart contracts) [1]. Looking at IT technologies' development and its rapid delivery, it's a solid stance that in the near future the blockchain technology will be definitely developed in domains of improving mining algorithmics, peer-to-peer networks organization and involving a huge amount of computing resources in order to solve specific issues for private companies and government organizations [2].

An assertion has been described above involves an issue based on one of the most important processes in the blockchain – mining.

Mining represented as a computing process the gist is that to select a hash value which satisfies concrete conditions (for instance a certain symbols amount in a hash value must be set as a zero) [3]. Thanks to mining it's possible to prove by other blockchain users that the transaction (in a blockchain terminology it's a structure containing a payload for instance a sum of money, an amount of used or sent resources etc.) was truly received by another user and the data hadn't been counterfeited (this process is entitled as a proof of concept) [2]. For a successful mining a reward which is able to compensate costs on the energy, computing resources acquisition and maintenance is considered.

It's necessary to mention that the more users in the network, the more resources for a mining process needs to be taken into the account. It's an unknown information how many computing resources is possessed by a miner and, as a

consequence, it involves a competition for a reward obtaining via the first correct hash value calculation. Basing on this fact we come to the issue of the usage and optimal resources organization.

Aim. An issue of the optimal resources' organization and usage involves to another one – a creation of automated information system (ERP – Enterprise Resource Planning) able to account, manage, maintain and process purchases of computing assets.

Materials and methods. The list of organizational processes to be planned: computing resources accounting, resources configuration management, maintenance work management, facilities acquisition management. In order to select devices for future computing nodes, the catalog containing a detailed list of facilities is presented and allows to organize planning subsequently.

Processes are described as work orders. They are created, edited, processed and promoted to the next steps by the users with a specified list of definite authorization rights. The orders' lifecycle is represented as steps (each step has a status). On each step the order has an assignee which must perform actions according to its rights.

The system is suggested to be implemented with the “Client-Server” architecture via Java ecosystem on the server side and JavaScript one with React.js on the client side. The system requires an execution of ACID principles and it's possible to store the data as documents so too. These requirements may be satisfied by MongoDB and Spring Framework transaction management API. The technologies choice is based on their constant evolve, formed architecture and high development speed with them.

Results and discussions. The result is an analysis of blockchain technology and mining process, requirements formation, management and planning resources organization.

Conclusions. A rapid development of IT technologies and especially a blockchain one involves new requirements, issues, approaches such as the most effective way of resources usage. A solution as an automated system of resource

planning and organization has been proposed as a variant to maximize an outcome of computing powers' usage.

REFERENCES

1. Сегеда І. В., Локотарев Є. О., Шаповал В. О. Реалізація використання блокчейн-технологій у енергетичному секторі. / Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського Серія:Економіка і управління Том 30 (69). № 4, 2019, С. 160-165 (DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-51>)
2. Nakamoto S. A Peer-to-Peer Electronic Cash System [Електронний ресурс] // Bitcoin. – Режим доступ до ресурсу: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
3. Цифровая энергетика: видение, практики, технологии : Информационно-аналитические работы 2018 г. / Инфраструктурный Центр EnergyNet. — [б. м.] : [б. и.], 2018. — 224 с.

DETERMINATION OF MAXIMUM VOLTAGE

Pavlenko Oleh

Pryshchepa Yevhen

Postgraduates

Tymoshenko Anatolii

Candidate of Technical Sciences, Docent

Institute of Computer Technology

University «Ukraine»

Kyiv, Ukraine

Introductions. In automation systems there is a problem of determining the largest or smallest voltage among several. The simplest solution to this problem is to use a diode assembly, ie each voltage source through the diode is connected to the circuit for determining the maximum voltage [1]. This voltage is usually applied to a voltmeter and a resistor with an additional voltage source. But the voltmeter determines only the value of the maximum voltage. To determine the location of the maximum voltage, it is necessary to include a current indicator in each branch. The magnitude of the current in the branch with the highest voltage depends on the magnitude of the maximum voltage and the parameters of the additional voltage source. If among the determining voltage sources the maximum differs significantly from the others, then such a simple scheme solves the problem. When the maximum voltage among several voltage sources, or close to it is present in several sources, the current will flow through several diodes. In this case, it is difficult to detect the maximum. In addition, the internal resistance of the voltage source and the resistance of the diode significantly affect the amount of current.

Aim: To consider the original schemes that significantly improve the performance of the highest voltage indicator.

Materials and methods: Analysis of known schemes and original schemes, which are fundamentally different from the known ones. The proposed schemes of indicators have a wider range of voltages and high efficiency.

To improve the performance of the indicators of a simple circuit, it is necessary to connect a negative voltage through a resistor with high resistance (Fig. 1).

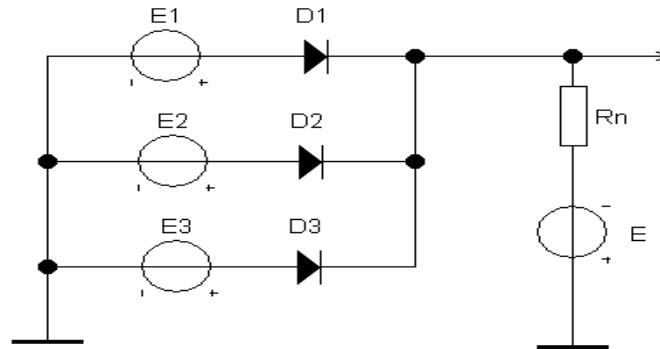

Fig. 1 Maximum voltage indicator.

Here E_1, E_2, E_3 - voltage sources, among which you need to find the largest.

D_1, D_2, D_3 - diodes.

E is the source of additional voltage of the indicator.

R_n is a resistor with a high resistance value.

In this scheme, at small values of the studied voltages, the current will be determined mainly by the resistance of the resistor R_n . In the case where all branches have the same (or - close to the same) voltage, the current source E will be distributed through several branches. In this case, it is difficult to determine the maximum voltage. Therefore, such a simple circuit using only passive elements (diodes) does not always determine the maximum signal.

Analog comparators were studied [2-4]. In these schemes determine the output outside the threshold values of the studied voltage. In the review work [2] various schemes of analog comparators are considered. All of them are mainly designed to determine the out-of-threshold value of the studied voltage. The scheme of an analog two-threshold comparator is considered in [3,4]. This circuit fixes the voltage in a given range. Therefore, to improve the process of indicating the maximum voltage using active elements - transistors.

An example of such a scheme in Fig. 2. presented in [5].

In this scheme, the values of analog signals on the emitters of transistors VT1-VT4 are compared. The largest signal on the emitter opens the base of its transistor and blocks other transistors. The bases of the transistors are interconnected. Only the

signal with the largest instantaneous value passes at the outputs of the circuit. Other channels are blocked due to a voltage drop across the common base resistor. Only the maximum signal appears on the collector of the open transistor. In the scheme there is no supply voltage and therefore operable in limited voltages (0.7 V to units of volts) for those shown in Fig. 2. parameters of transistors.

In fig. 2. a fragment of the maximum voltage indication circuit is displayed.

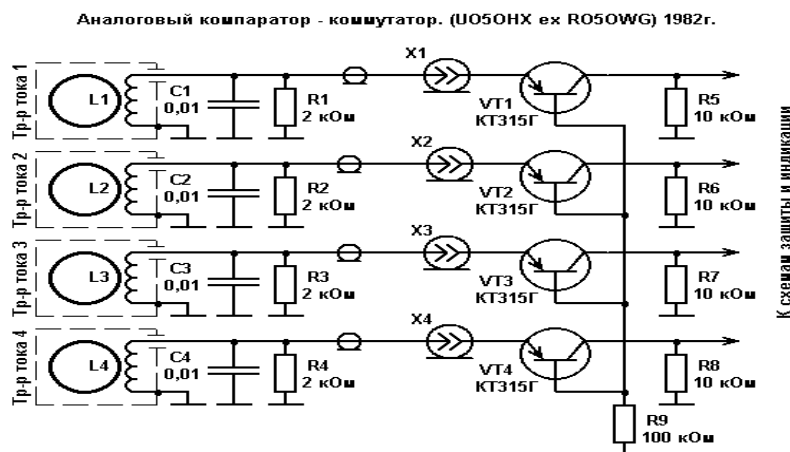

Fig. 2. Circuit of an analog comparator.

The circuit uses transistors, which significantly improves the accuracy of determining the maximum voltage. But the efficiency of these circuits at a large number of identical voltages is very questionable.

Results and discussion: improving indicators

The following are the schemes of maximum voltage indicators, which are qualitatively different from those considered. It is proposed to use the two-pole with negative resistance. By two-pole with negative resistance is a circuit in which the voltage is opposite to the voltage across the usual resistor when connected to a current source. [6]. A two-pole with negative resistance can be created with an inverse amplifier and input and output resistors connected in series. This scheme was first used in the construction of an electronic model to determine the critical path in the network. [7-8]. Before the era of personal computers, such models were used in solving network planning and management problems [8].

The first schemes of indicators using negative resistance are proposed in [9-10]. The scheme of indication of the greatest voltage is considered in fig. 3 for three electrical branches.

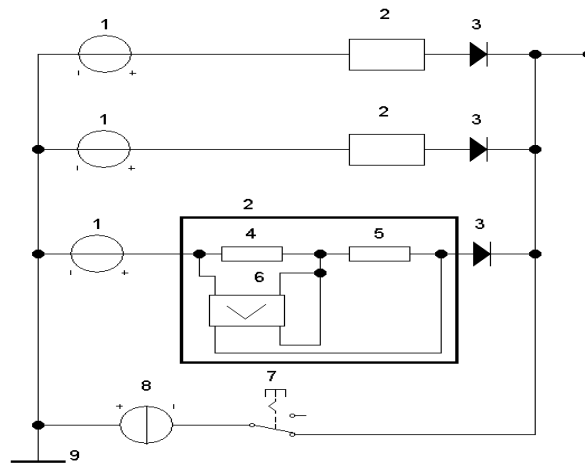

Fig. 3. The scheme of the indicator of the greatest tension from three branches.

Here 1. Voltage sources, among which the largest is determined.

2. two-pole with negative resistance

3. diodes

4, 5. resistors.

6. inverse amplifier

7. key.

8. current source.

9. common point of voltage sources and current sources ("ground").

Each voltage source 1 is connected to the resistor 4 by a positive pole. The other poles of the resistor 4 are connected to the resistor 5, respectively. The second poles of the resistors 5 are connected through the cathodes of the diodes 3. Parallel to the poles of the resistor 4 is connected to the input of the DC amplifier 6, in which the inverse output is connected in parallel with the resistor 5. The output pole of the highest voltage indicator is connected through the switch 7 to the negative pole of the current source 8. points ("earth") 9.

In this circuit, after switching on the switch 7, the source current 8 flows through the branch with the maximum value of the source voltage 1. The voltage drop at the output of the amplifier is greater and opposite to the voltage drop at the

internal resistance of the voltage source 1, resistor 4 and diode 3. Therefore, the current source 8 does not reduce the voltage source 1, and maintains or increases.

Because of the non-linear current-voltage characteristics of the diode 3 is difficult to implement immutability voltage source 1 at the cathode of the diode 3. It is easier to implement its increase. Its potential will block the diodes of other branches. In this case, if the voltage in the other branch is greater than the specified, but less than the output of the indicator, the circuit will not determine the new maximum voltage. To change the new state, the current source 8 must be switched off. In addition, the maximum voltage is increased due to the negative resistance. Therefore, it is necessary to measure the voltage at the output of the voltage indicator when the current source 8 is turned off with a key 7. The negative resistance scheme was improved in [11-15].

Conclusions The considered scheme of indication of the greatest voltage has a trigger effect. It is operational even if all voltages are equal. In it the current will always flow only on one branch. This allows the indication of the maximum voltage at a small value of current. To change the state of the voltage indicator, it is necessary that the current source is zero. Determination of the value of the maximum of voltage must be performed at zero value of the current. Therefore, such circuits can be used to automatically select the maximum voltage source.

REFERENCES.

1. Radio engineering: Encyclopedic textbook: Textbook. manual / Ed. YL Mazor, EA Machusky, VI Pravda. - K.: Вища шк., 1999.
2. Analog comparators [Electronic resource] https://www.gaw.ru/html.cgi/txt/doc/comparator/comp_1.htm.
3. Basic scheme of the window detector (two-threshold comparator "with a window") [Electronic resource] <http://radioprogram.ru/post/453>.
4. Simplify Your Life with an Analog Window Detector [Electronic resource] <https://www.allaboutcircuits.com/technical-articles/simplify-your-life-with-an-analog-window-detector/>

5. Analog comparator - switch [Electronic resource]
http://radioshemy.narod.ru/konstruktion/comp_com/comp_com.html.

6. The use of "negative resistance" in models of network analysis problems / Bulletin of the University "Ukraine", 2018, № 2 (21/2) "Informatics, Computing and Cybernetics", pp.42 - 46.

7. Author's certificate № 183495 / Device for modeling network graphics./ AG Tymoshenko, OIPOTZ 1966 Bull. №21.

8. Kostenko, LI Electronic modeling of operations research problems [Text] / LI Kostenko, AG Timoshenko, E. Z. Trainin; K.: Nauk. opinion, 1973. - 163 p.

9. "Specialized electric modeling. machines and devices ". / Improving the performance of the extreme voltage indicator. / Tymoshenko AG, Ed. IC of the USSR Academy of Sciences 1968 issue 1. Kiev

10. Author's certificate № 233774 / Indicator of the highest voltage. / Tymoshenko AG, OIPOTZ №3, 69r.

11. Author's certificate № 271130 / Extreme signal indicator / Tymoshenko AG, Samoilov VD, Trainin EZ, OIPOTZ №17, 70.

12. Author's certificate №1368854 / Indicator of the highest voltage. / Tymoshenko AG, Berezin VG, OIPOTZ №3 1988.

13. Patent for utility model №4112 / Lowest voltage indicator / Tymoshenko AG, K. of the State Department of Intellectual Property dated January 17, 2005. Bull. № 1.

14. Patent for utility model №37702 / Lowest voltage indicator / Tymoshenko AG, Lishchyna VO, Tetelbaum IS, K. Registered in the State Register of Patents of Ukraine, 10.11.2008.

15. Patent for utility model №37705 / Indicator of the highest voltage / Tymoshenko AG, Kit GV, Sapsay SS, K. Registered in the State Register of Patents of Ukraine, 10.11.2008.

UDK 614.8:004

**USAGE OF GEOINFORMATION SYSTEMS (GIS)
TO PREVENT EMERGENCIES**

Zyma Oleksandr

Candidate of Technical Sciences

Associate Professor

Pahomov Roman

Candidate of Technical Sciences

Associate Professor

Redkin Oleksandr

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor

National University

“Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”

Abstract: Factors that cause natural and man-made emergencies are identified. It is investigated that in order to increase the content and provision of information it is necessary to take into account the maximum amount of initial data, information from different sources, and spatial binding allows to make this information convenient for its perception and use in decision making.

It is determined that the methods of GIS analysis allow to correctly implement complex spatial models of complex assessment of the state of the environment and at the same time to study combinations of different natural and man-made factors, to model and predict the development of an emergency situation.

Key words: accident, geoinformation systems, emergency situation, model of natural factor, model of man-made factors.

The ecological, economic and socio-political situation on the territory of Ukraine (in oblasts, cities, districts) is characterized not only by natural-geographical conditions, level of development, peculiarities of production and transport infrastructure, but also by the nature and scale of negative impact of emergencies on the environment [1].

The protection of the population, the economy and the environment from various emergencies largely depends on pre-existing measures to prevent and eliminate emergencies of natural and man-made nature.

Factors that cause natural emergencies:

- increase of anthropogenic impact on the environment, which provokes or intensifies the negative consequences of dangerous natural phenomena;
- irrational placement of objects of economic and industrial activity;
- resettlement of people in areas of potential natural danger;
- lack of environmental monitoring systems or their insufficient efficiency;
- weakening of state systems for monitoring emergencies, low probability of forecasting dangerous natural phenomena;
- lack of cadastres of potentially dangerous areas [2].

Factors that cause man-made emergencies:

- irrational, placement of potentially dangerous objects on the territory of the country under conditions of technogenic safety;
- low efficiency of introduction of resource-, energy-saving and other safe technologies; operation of potentially dangerous objects; progressive growth of wear and tear of various branch funds (especially housing and communal services);
- imperfection of the legal framework governing interdepartmental cooperation at different levels [2].

Timely forecasting of probable hazards in emergencies, ie possible conditions in which there will be or are likely threats of negative factors and impacts of emergencies on the population, objects of the economy and the environment, significantly reduces the negative consequences for human life, economy and environment.

In some cases, early prediction of the possible development of emergencies can almost completely eliminate the destructive effects of hazards.

To increase the content and provision of information it is necessary to take into account the maximum amount of initial data, information from different sources, and

spatial binding allows to make this information convenient for its perception and use in decision making [3].

The advantage of geoinformation methodology to address this issue is that GIS allows you to identify and manage spatial relationships between topological objects representing real-world objects, combine information with an electronic map, create new objects, connections, associate new attributes and perform GIS analysis.

GIS is a software and hardware complex that provides collection, display, processing, analysis and dissemination of information on the spatial distribution of objects and phenomena on the basis of electronic maps, related databases and related materials.

That is, GIS is a data management system that allows you to link spatial information (geographical location of processes and objects) with descriptive information resources [3].

To use GIS for emergency solutions, you need to create a database structure. To do this, the basic geoinformation resource or cartographic basis (the only digital topographic and geodetic basis of the city, digital orthophoto plan) must be supplemented with thematic information resources with the appropriate attributive component (thematic layers: law enforcement agencies, medical institutions, civil defense repositories, epicenters) or problem-oriented information resources, which are combined into a certain system with the formation of a new resource to solve a particular problem, such as areas of release of highly toxic substances into the atmosphere, areas of flooding depending on the height of rising water levels in nearby rivers and others.

GIS accumulates traditional operations when working with databases (query and statistical analysis), with the advantages of full visualization and geographical (spatial) analysis provided by the map.

This uniqueness provides a unique opportunity to use GIS in solving a wide range of tasks related to the analysis of phenomena and events, forecasting their possible consequences and planning strategic decisions.

Based on this, a special class of tasks that solve them with the help of geographic information technologies is modeling and forecasting of emergencies in order to prevent their occurrence and planning measures to eliminate the consequences, which is possible through the use of modeling tools integrated into GIS packages and algorithmic part of the software created on the basis of departmental calculation methodologies.

Thus, the use of GIS to prevent emergencies allows:

- receive operational information about emergencies;
- to determine the shortest and fastest routes of emergency rescue services and emergency response forces, routes of evacuation of the population from the emergency zone;
 - determine the number of victims of emergencies and the required number of forces and resources needed to provide assistance;
 - predict the emergency process in order to avoid or reduce the negative impact on the population, territory and environment;
 - assess the economic damage [4].

Conclusions. We can conclude that the methods of GIS-analysis allow to correctly implement complex spatial models of integrated assessment of the environment and at the same time to study combinations of different natural and man-made factors, to model and predict the development of an emergency situation.

These technologies lead to fast and efficient operation of data that has a clear, detailed (clear coordinate, three-dimensional) spatial binding, data storage, fast and easy access to them.

REFERENCES

1. Danilishun B.M., Stepanenko A.V., Ralchuk O.M. Security of the regions of Ukraine and strategy of its guarantee. Vol.1. Natural and man-made (ecological) safety. – K.: Nauk. dumka, 2008. – 389 p.
2. Sonko S.P., Zhupinas S.I., Plishchenko S.S., Yanchevskii A.S., Vinnik N.V., Golubkina O.M. Emergencies and civil protection of the population: textbook. Manual – Lviv: «Magnolia», 2007 – 232 p.
3. Shypulin V.D. Fundamentals of GIS analysis: textbook. Manual. – Kh.: KhNUME, 2014. – 330 p.
4. Karpetz K.M. K.M. Regarding the possibility of forecasting the quality of the environment and preventing emergencies using GIS technologies. Problems of emergencies: Coll. Science. ave. / NUCD of Ukraine. – Vol. 17. 2013. – pp. 66-71.

ДИНАМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РІВНЯ СКЛАДНОСТІ У ПРОЦЕДУРНО ГЕНЕРОВАНОМУ КОНТЕНТІ

Завойських Юлія Андріївна

Магістрант

Козуб Юрій Гордійович

д.т.н., доцент

Луганський національний університет

ім. Тараса Шевченка

м. Старобільськ, Україна

Вступ. У міру ускладнення ігор зростає кількість досліджень алгоритмів, які контролюють безперервне створення та адаптацію ігрового середовища, але дослідження комбінацій цих аспектів існує замало. Аналіз участі та майстерності гравців у віртуальному середовищі є ретельно дослідженою темою у світі ігор, хоча вона надзвичайно широка та важка для визначення.

Мета роботи – провести дослідження процедурного генерування вмісту (Procedural Content Generation, PCG) та динамічного регулювання складності (Dynamic Difficulty Adjustment, DDA) при створенні комп'ютерної ігри, та вплив їх комбінацій на залучення гравців.

Матеріали та методи. Для створення ігрового застосування було залучено методологію комбінації технологій PCG та DDA. PCG - це техніка генерації, яка передбачає нескінченне, автоматичне та штучне створення вмісту за допомогою алгоритмів. В іграх - це процес генерації ігрового контенту за допомогою процедурних алгоритмів генерації PCG. Найбільш відомими PCG формами в іграх є печері або підземелля у Rogue (AI Design 1980), технікою PCG користувалися для розповсюдження зброї, броні та інших предметів по всій ігровій області у PlayerUnknown's Battlegrounds (Bluehole 2017), а також для створення ворожого та навколишнього ігрового середовища Minecraft (Mojang 2011).

DDA визначено у багатьох наукових роботах і є відносно новою концепцією, яка досліджується в ігровій індустрії. Використання DDA часто

полягає в наступному: ігри повинні збільшувати або зменшувати складність, щоб відповідати рівню навичок гравця, врешті-решт знаходиться рівноважний ступінь складності, який відповідає здібностям гравця. DDA значною мірою побудовано на теорії потоку Михайла Чіксентмігая. Потік описує загальне відчуття повного занурення в поточну діяльність, спричинене ідеально збалансованим відчуттям виклику та досягнення, це елемент дизайну, який розробники використовують для того, щоб автоматично контролювати потік гри навколо дій гравця.

Результати та обговорення. З використанням концепції циклу даних цих технологій розроблено ігровий проєкт, щоб зрозуміти значення налаштувань поточного програвача, в циклі даних використовуються заздалегідь визначені значення, які представляють непільговий стиль гри. Це дозволяє циклу даних впливати на швидкість генерації типу та рівня відповідно до уподобань гравця. Наприклад, якщо гравець показує, що він здатний взаємодіяти з об'єктами взаємодії (Interactable Object, InOb) вищого рівня, DDA скерує генерацію до InObs вищих рівнів. Цикл даних виводить швидкості генерації яка є максимально можливою частотою ітерацій, виходячи з частоти введення необроблених даних.

Рис. 1. Цикл даних DDA

Це означає, що кожного разу, коли гравець взаємодіє з об'єктом, необроблені дані використовуються для оновлення значень параметрів, які

зберігаються та порівнюються з показниками впливу, а потім цикл повторюється (рис.1).

Для реалізації процедурної генерації контенту та динамічного урегулювання рівня складності у рамках дослідження були створені спеціальні програмні об'єкти взаємодії. InOb описує будь-який вміст гри, створеного алгоритмом процедурної генерації, розробленим для цього проекту. Всього створено в грі дванадцять InObs та тринадцять унікальних об'єктів. Якщо об'єкт є InOb, це означає, що він розроблений спеціально для того, щоб гравець взаємодіяв з ним і отримував від нього очки. Існує два методи отримання очок за допомогою взаємодії об'єктів, виконую трюки та збирання кульок - маленьких сферичних об'єктів у збірних панелях кожного InOb. Єдиний не InOb-об'єкт, який можна процедурно генерувати, є смуга шипів, призначений лише для того, щоб «знищити» гравця, видаливши всі InObs з поточної ігрової області та повернувши його назад до стартової точки.

У ігровому проекті існує чотири класи InObs, які називаються типами. Кожен тип дозволяє по-різному взаємодіяти з гравцем. Тип пандусів (рис. 2) - це рампи, по яких гравець може проїхати, щоб зібрати кулі, і якщо машина їде досить швидко, отримати достатньо часу в повітрі для виконання трюків.

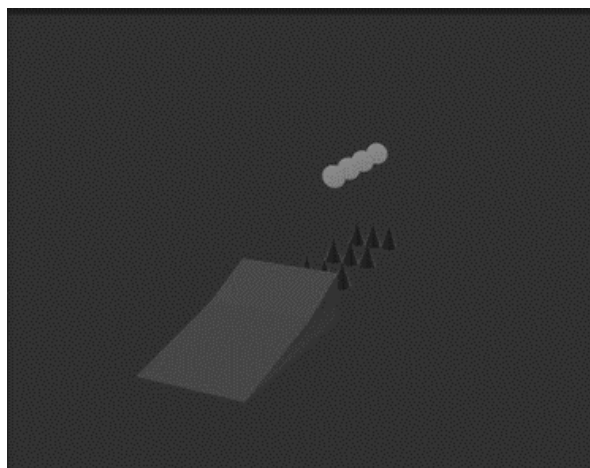

Рис. 2. Рампа для взаємодії

Тип прискорення швидкості можна описати як ворота, через які гравець може проїхати. Коли гравець проїжджає Speed Boost, збирає кулі, і машина отримує значний приріст швидкості руху вперед. Тип руйнованих стін - це

великі стіни, через які гравець може проїхати, стукаючи о їх частини та збираючи кулі у відповідь. Тип ям з шипами - подібно до смуги шипів, за винятком того, що ями менші і над ними плавають кулі.

Основна взаємодія гри та гравця відбувається на нескінченно проїзній площині, яка є об'єктом що складається з тридцяти двовимірних ігрових елементів Unity. Пул об'єктів - це економічна техніка розробки ігор для управління станами повторюваних елементів. Для економії місця та пам'яті, позиція Z цих елементів оновлюється залежно від позиції гравця. Коли гравець рухається вперед, перед ним безперервно і нескінченно генеруються дорожні плитки. Гравець також може рухатись у зворотному напрямку, але тоді буде показано великий знак «Неправильний шлях», і для них не створюватиметься InObs. Також є невидимі стіни, які заважають гравцеві їхати занадто далеко вліво або вправо.

Гра розроблена з використанням методів DDA, щоб впливати на рівень генерування різних типів, та методів PCG для створення цих об'єктів та контролю їх розміщення на відповідній плитці. Об'єкти завжди випадково генеруються на деякій відстані від центру. PCG контролюється початковим значенням, яке завжди відповідає часу на початку гри. Таким чином, не існує двох однакових ігор, і гравці можуть рухатися вперед нескінченно.

Цей стиль генерації означає, що гравець повинен приймати рішення з якими об'єктами взаємодіяти, коли вони рухаються, спрямовуючись до фінішу. Таким чином, гравця явно та неявно навчають рухатись лише вперед, і він повинен цілеспрямовано спрямовувати до конкретних InObs, щоб набирати очки. Завдяки цьому сучасні методи PCG можна дослідити у контрольованій системі.

Висновки. За результатами дослідження було створено методологію та оптимізації підсистеми PCG, а також виявлено потужну точність пасивного циклу даних DDA при впровадженні у ігровий проєкт.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФІЛІВ КОЛІСНИХ ПАР ШВИДКІСНИХ ТА ВИСОКОШВИДКІСНИХ ПОЇЗДІВ

Малюк Сергій Валентинович

асистент

Державний університет
інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

Вступ./ Introductions. Розвиток високошвидкісного руху пов'язаний із прагненням забезпечити мінімальний час у дорозі, максимальні робочі швидкості, збільшити пропускну спроможність залізничних магістралей і підвищити комфортабельність для пасажирів.

Світовий досвід будівництва та експлуатації високошвидкісних магістралей в країнах Європи і Азії свідчить про те, що реалізація таких проектів створює основу динамічного зростання економіки країни і підвищують її стійкість, поряд із власною ефективністю, виступають каталізатором розвитку галузей промисловості, малого та середнього бізнесу, економічного підйому міст і регіонів.

Економіка і добробут суспільства тісно пов'язані з розвитком мережі залізниць, де одним з ключових напрямків є розширення полігону швидкісних і високошвидкісних перевезень.

Головна мета розвитку високошвидкісного руху - це прискорення темпів економічного зростання і підвищення якості життя населення за рахунок створення мережі швидкісного і високошвидкісного залізничного сполучення, що забезпечує оптимальне для пасажирів співвідношення швидкості і безпеки, комфорту і вартості проїзду.

Мета роботи./ Aim. Метою даної роботи є узагальнення знань щодо профілів бандажів колісних пар швидкісних та високошвидкісних поїздів, виявлення проблем, котрі виникають при запровадженні швидкісного та високошвидкісного руху, дослідження можливості збільшення ресурсу коліс, за

рахунок вдалого підбору профілю, узагальнення теоретичних досліджень по розробці профілів коліс для швидкісного та високошвидкісного руху.

Матеріали та методи./ Materials and methods. При введенні в експлуатацію високошвидкісних поїздів, через деякий час в результаті досліджень технічного стану колісних пар, можна побачити на поверхні кочення численні вищербини.

Металографічні дослідження механічних властивостей металу дефектних колісних пар в зонах виникнення вищербин показали, що дефекти на поверхнях кочення контактно-втомного походження, утворення яких сталося внаслідок інтенсивної пластичної деформації поверхневого шару і утворення в ньому численних мікротріщин. Відсутність в поверхневому шарі гартівних структур типу мартенситу і спрямованої поздовжньої деформації показує, що утворення мікротріщин не викликане проковзуванням коліс колісних пар по рейках при русі в режимах тяги і гальмування. Крім того візуальний огляд колісних пар показує, що ширина робочої зони на поверхні кочення коліс мала і становить близько 30-40 мм.

На підставі раніше зазначеного можна зробити висновок, що інтенсивна пластична деформація поверхневого шару поверхні кочення, утворює в ній мікротріщини і, як наслідок, виникнення численних вищербин викликано вузькою зоною контактування поверхонь кочення коліс, що є результатом взаємодії профілів коліс і рейок.

Поліпшення характеру руху екіпажу можливе або за рахунок коригування параметрів екіпажу, або за допомогою розробки нового профілю колеса. У рухомому складі що експлуатується, зміна його характеристик жорсткості або демпфуючих параметрів вимагає значних витрат коштів і часу на відміну від переточки коліс колісних пар на новий профіль, оскільки обточування коліс є звичайною технологічною операцією при експлуатації всіх видів рухомого складу.

Пошуки раціональних профілів коліс колісних пар і рейок, а також раціональних конструктивних рішень, як в області рейкового шляху, так і в

області рухомого складу стали проводитися практично одночасно з появою залізничного транспорту. На початковому етапі ефективність тих чи інших технічних рішень оцінювалася за результатами експлуатаційних спостережень. Зі збільшенням швидкостей руху, з ростом обсягів і номенклатури вантажів, що перевозяться, а також з розвитком пасажирських перевезень назріла необхідність в проведенні експериментальних і теоретичних досліджень процесів, що відбуваються при взаємодії рухомого складу та колії, з метою забезпечення безпеки руху, задовільних динамічних якостей екіпажів та збереження вантажів. Ці дослідження, присвячені різним аспектам взаємодії рухомого складу та колії в кінці 19-го і першої третини 20-го століття стали формуватися в окрему галузь науки. Значна їх частина була присвячена вибору профілю коліс колісних пар рухомого складу.

Спроби уніфікувати профіль, нормувати окремі його елементи, котрі, в першу чергу впливають на безпеку руху, робилися неодноразово. Так в тому ж 1881 року було зроблено перший крок в цьому напрямку, було встановлено єдина відстань між внутрішніми гранями коліс колісних пар. З ростом пасажирських перевезень постало питання поліпшення плавності ходу пасажирських вагонів і, як наслідок, виконання експериментальних робіт з оцінки впливу конічності поверхні кочення на динаміку екіпажу. Необхідність в безпечному проходженні стрілочних переводів і кривих послужила поштовхом до розвитку теоретичних і експериментальних робіт по визначенню таких елементів профілю, як кут нахилу конічної частини гребня, висота гребня, граничний знос його по товщині. В результаті в 1902 році вперше був запропонований об'єднаний профіль коліс для локомотивів і вагонів. Однак він не мав широкого застосування. У 1915 доопрацьований з урахуванням експлуатаційних спостережень цей профіль був наказом Міністерства шляхів сполучення введений в експлуатацію як єдиний профіль для рухомого складу. Однак у зв'язку з подальшими політичними подіями в країні він також не набув поширення.

При проведенні теоретичних досліджень використовуються основні положення теоретичної механіки механічних систем, динаміки дискретних механічних систем і теорії випадкових процесів.

Всі теоретичні дослідження були спрямовані на визначення кількості металу, що зношується, при взаємодії коліс і рейок. Визначення кількості зношеного металу при взаємодії коліс і рейок, є однією з головних задач при моделюванні еволюції профілів і розрахунках величини зносу. У технічній літературі представлені різні способи вирішення цього завдання.

Висновки./Conclusions. Вибір необхідного профілю колісних пар має дуже важливе значення для розвитку швидкісного та високошвидкісного руху. В результаті підбору правильного профілю, можна уникнути появи на поверхні кочення вищербин та мікротріщин, що несе за собою підвищення ресурсу колісних пар, збільшення інтервалів між обточками та зниження опору руху в місці контакту колеса і рейки.

ОПТИМІЗАЦІЯ СИНХРОНІЗАЦІЇ, КЕРУВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ СТАНІВ СПИСКІВ З ПОСТОРІНКОВИМ ВІДТВОРЕННЯМ

Моссур Данило Євгенійович
студент-магістр
Національний ТУ
«Дніпровська політехніка»

Вступ. Майже не можливо зараз знайти мобільний додаток, який не містив би хоча б один список. Бізнес, як і ринок, дуже змінливий, тому майже всі данні зберігаються не на пристроях користувачів, а на серверах. Списки – не виняток. Такі умови впливають на стани відображення, оскільки даних під час запуску додатку на пристроях немає, то поки він буде загрузатися користувачу потрібно відобразити відповідний стан. Якщо це буде просто пустий екран користувач подумає що додаток не відповідає і може без зволікань установити додаток конкурентів і бізнес втратить клієнта. Таких станів декілька і вони розповсюджуються майже на кожен список.

Таким чином, ми маємо частину бізнес логіки, яка повторюється і можна написати абстрактну реалізацію таких станів. Але існуючі бібліотеки створюють цілий ряд обмежень для їх використання на ряду з неможливістю змінити їх код тільки сповільнює процес розробки додатка.

Мета роботи: Підвищення ефективності та швидкості виконання типових завдань при побудові мобільних додатків шляхом створення програмної бібліотеки.

Матеріали та методи. Спираючись на проведеній у роботі аналіз вимог до екранів ПЗ, на яких використовуються списки з посторінковими запитамі, можна побудувати бізнес модель станів у вигляді графу. Таку модель зображено на рис. 1.

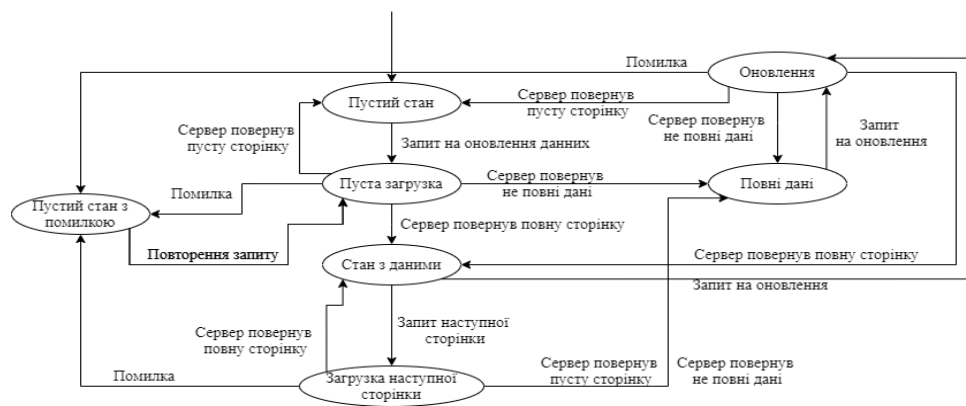

Рис 1. Граф бізнес моделі станів екрану з посторінковим списком

Використовуючи в якості бази для подальшого аналізу граф станів приведений на рис. 1, можна стверджувати, що кількість станів для екрану відображення списку з посторінковими запитами скінченна. Кількість подій які можуть змінювати ці стани також скінченна. Тому можливим рішенням задачі буде скінченний автомат. Скінченний автомат, або як ще його називають у англійській літературі, машина станів – це математична розрахункова модель, абстрактний автомат, який може знаходитись в одному зі скінченної кількості притаманних йому станів. Перехід з одного стану в інший називається транзакцією. Новий стан скінченного автомату буде обраний спираючись на вхідні дані, які викликали транзакцію та попередній його стан. Для вирішення поставленої задачі побудуємо скінченний автомат для відображення станів списку з посторінковим завантаженням PFA (Pageable Final Automaton).

Спираючись на аналіз області застосування можна побудувати множину станів автомату та записати її у вигляді формули 1

$$Q = \{ \text{Empty}, \text{EmptyProgress}, \text{EmptyError}, \text{Data}, \text{Refresh}, \text{NewPageProgress}, \text{FullData} \} \quad 1)$$

В якості вхідних параметрів скінченний автомат посторінкового відображення може отримувати події від користувача, через користувацький інтерфейс та події які сповіщають про результат запиту. Алфавіт автомату з умовними позначеннями подій відображений у формулі(2).

$$\Sigma = \{ \text{Restart}, \text{RefreshEvent}, \text{LoadMore}, \text{NewPage}, \text{PageError}, \text{Edit} \} \quad 2)$$

Функція переходів між станами (табл. 1) є повною, тож усі переходи є визначеними. Лівий стовбець таблиці описує дійсний стан автомату на момент додання нової події. Тип події вказано у першому рядку таблиці. Пусті клітинки вказують на те, що подія не буде оброблена та стан автомату залишиться незмінним.

Таблиця 1

**Таблиця функцій переходів скінченного автомата
для екранів з посторінковими списками**

	Restart	Refresh Event	Load More	New Page	Page Error	Edit
Empty	Empty Progress	Empty Progress				Data / Empty
Empty Progress				Data/ Empty	Empty Progress	NewPageProgress / EmptyProgress
Empty Error	Empty Progress	Empty Progress				
Data	Empty Progress		New Page Progress			Data / Empty
Refresh	Empty Progress	Refresh		Data/ Empty	Empty Progress	Refresh / EmptyProgress
New Page Progress	Empty Progress			Data/ Empty	Empty Progress	NewPageProgress / EmptyProgress
FullData	Empty Progress	Refresh				FullData / Empty

Початковим станом необхідно рахувати стан Empty, оскільки жодних даних не було ще отримано і пам'ять автомата пуста, хоча за кращими практиками користувацького інтерфейсу необхідно завантажувати дані одразу. Перше завантаження буде викликано додатком спираючись на його стан. Оскільки користувач може перервати роботу не тільки автомата, а й всього додатку у будь-який момент, то будь-який стан з множини станів автомату можна рахувати кінцевим. Оскільки користувач може перервати роботу не тільки автомата, а й всього додатку у будь-який момент, то будь-який стан з множини станів автомату можна рахувати кінцевим. Таким чином мова скінченного автомата приймає всі можливі слова, складені з алфавіту Σ (3).

$$L(PFA) = \{\omega \in \Sigma^*\}$$

3)

Результати та обговорення. Використовуючи для подальшої роботи розроблені та побудовані модель станів та мову скінченного автомату, можна побудувати ERR-діаграму класів (рис. 2) для основної частини бібліотеки, метою якої є встановити базову логіку зміни станів та синхронізації відтворюваних списків. Основним класом буде Paginator основною задачею якого є агрегація всіх сутностей які мають відношення до скінченного автомату. Таким чином вкладені класи Action та State відповідають мові автомату та множині його станів відповідно, а метод reducer зберігає функцію переходів станів скінченного автомату.

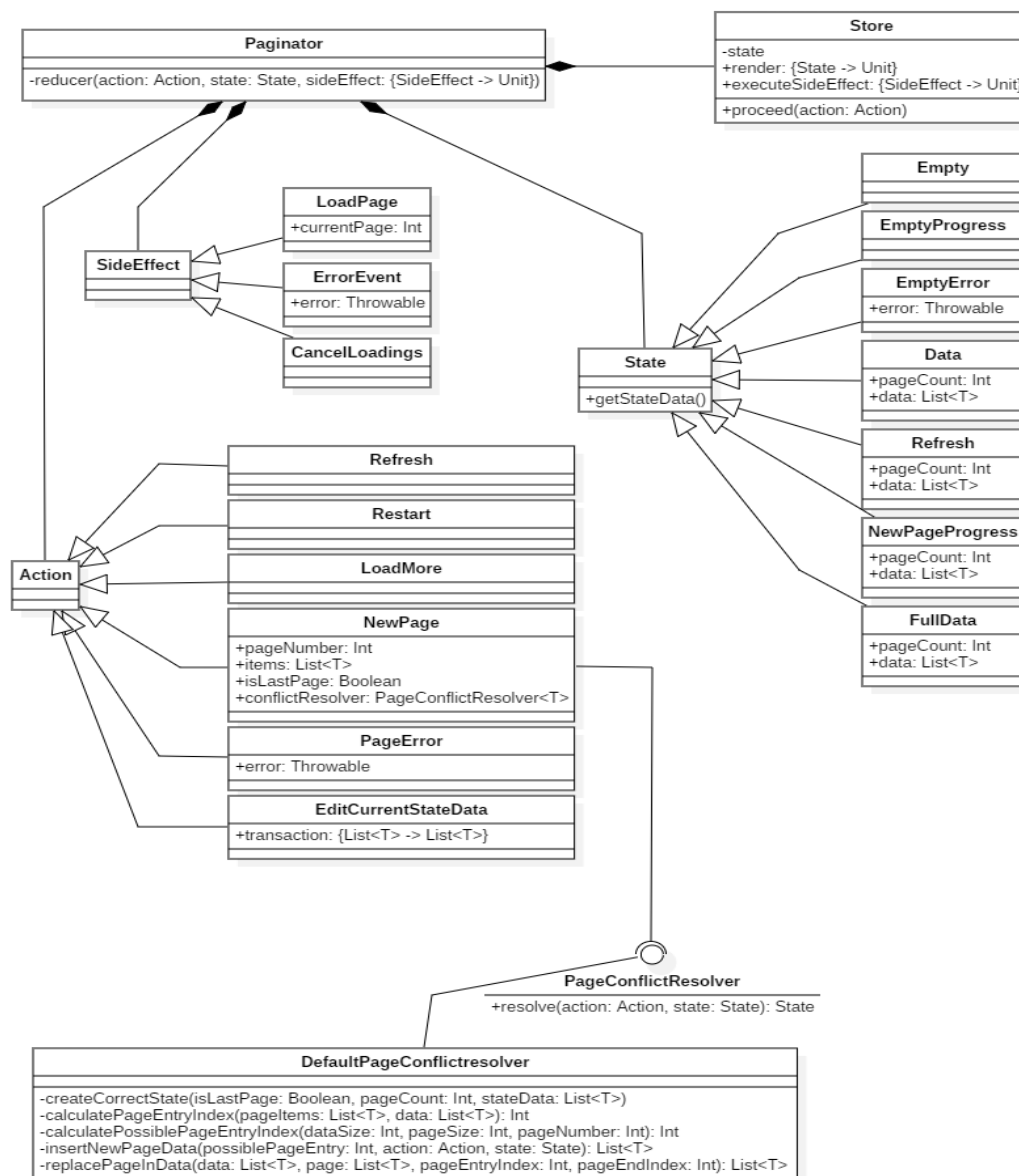

Рис. 2 EER-діаграма класів моделюючих скінченний автомат PFA

Виходячи із загального положення і користуючись в якості аргументу та логічного обґрунтування сукупністю раніше згаданих емпіричних знань саме функція переходів станів визначає коли необхідно завантажити наступну сторінку, обробити помилку чи відмінити дійсне завантаження даних, до класу `Paginator` необхідно додати утилітний клас `SideEffect` за допомогою якого можна сповістити оточення про необхідність обробки вище зазначених випадків.

Пам'ять скінченного автомату представлена об'єктом класу `Store`, який окрім стану зберігає функції для зворотного сповіщення оточення про зміну стану та необхідність обробки сайд ефекту.

Задля запобігання проблем касту об'єктів до певних типів, а також для більшої гнучкості до усіх методів та класів, які працюють зі списком даних було додано тип `T`, який обмежує можливі варіанти доданих даних. Такі типи також називають дженеріками або шаблонами.

Висновки. Основною метою проекту було створення максимально ефективного інструменту для вирішення типових задач з відтворення екранів які містять списки з посторінковими запитамі. Як результат, в процесі роботи над проектом було розроблено бібліотеку, яка містить скінченний автомат станів списку та оптимізує логіку з відображення станів та елементів списків.

Функціональна частина бібліотеки розроблена на мові `Kotlin`, а скрипт модуля на `Groovy` для системи автоматичного збирання проектів `Gradle`, що дозволяє використовувати дане вирішення для крос-платформних проектів з використанням технології `Kotlin Multiplatform Mobile`. Для короткої документації проекту було застосовано мову `Markdown`.

**АНАЛІЗ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА
МОЛОКОПЕРЕРОБНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ТА КОМПЛЕКСНА
ТОВАРОЗНАВЧА ОЦІНКА ЙОГУРТІВ ПІДВИЩЕНОЇ
БІОЛОГІЧНОЇ ЦІННОСТІ**

Одарченко Дмитро Миколайович

д-р. техн. наук, проф.

Сподар Катерина Вікторівна

Карбівнича Тетяна Василівна

канд. техн. наук, доценти

Позднякова Лілія Олександрівна

студентка

Харківський державний університет

харчування та торгівлі

м. Харків, Україна

Вступ. Питання здорового способу харчування, на сьогоднішній день, набуває все більшого значення, адже на українських молокопереробних підприємствах, проблема якості та безпечності продуктів є дуже актуальною, тому що, молочні продукти потрапляють в харчовий раціон людини ще змалечку.

На сьогоднішній день, в Україні працює велика кількість великих і малих підприємств, що випускають молочну продукцію, асортимент якої дуже різноманітний. Проте їх неналежні умови виробництва, зберігання та транспортування не задовольняють критеріям міжнародних та державних вимог, і в підсумку споживач отримує неякісний молочний продукт. Адже, порушення вище згаданих процесів, негативно впливає на якість кінцевої продукції і тим самим не задовольняючи потреби споживачів.

Тому, найдоцільнішою та найефективнішою, на теперішній час, є міжнародна система якості – НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Point) – аналіз небезпечних чинників і контроль критичних точок на підприємстві.

Впровадження такої системи, на харчовому виробництві, в тому числі і молокопереробному, дає можливість забезпечити основоположні принципи будь-якого підприємства, це безпека та якість продукту, що виготовляється, а також дає змогу контролювати виробництво сировини, переробку, зберігання, транспортування та використання, на всіх етапах виробничого процесу [1].

Мета роботи. Метою досліджень було проведення аналізу діючої системи управління якістю на підприємстві «Danone» та товарознавчої оцінки якості кисломолочного напою – йогурту, підвищеної біологічної цінності.

Об'єкти та методи роботи. Проаналізувавши літературні дані об'єктом досліджень було обрано показники системи управління якістю на підприємстві «Danone» та споживні властивості йогурту підвищеної біологічної цінності.

Для визначення найбільш якісної основи для розробки йогурту підвищеної біологічної цінності, було обрано три зразки класичних йогуртів – зразок №1 «Danone», зразок №2 «Яготинське», зразок №3 «Галичина».

Товарознавча оцінка йогуртів проводилася відповідно ДСТУ 4343:2004. «Йогурти. Загальні технічні умови» [2].

Під час проведення товарознавчої оцінки було використано такі методи дослідження, як теоретичні (аналіз маркування), органолептичні (смак запах, консистенція, колір), фізико-хімічні (активна та титрована кислотність, вміст сухих знежирених речовин).

Аналіз підприємства «Danone» проводився за критеріями «програми-передумови», відповідно до принципів НАССР, а саме адміністративні приміщення, туалет, кімната для перевдягання, службовий вхід для працівників, зайнятих на виробництві, санітарний бар'єр, приймання сировини, зберігання сировини, підготовка до переробки, відходи, виробництво, зберігання пакувальних матеріалів, упаковка, зберігання готової продукції.

Результати та обговорення. Першочерговим завданням було проведення аналізу діючої системи управління якістю на підприємстві «Danone».

Danone — це потужний світовий виробник молочних продуктів високої якості, основним принципом якого є нести здоров'я в кожний дім. Компанія

працює у двох напрямках, це сегмент Tradі (традиційні молочні продукти – молоко, сметана, кефір) та Modern (йогурти, десерти, сирки). В Modern сегменті «Активія» – бренд №1 за об'ємами реалізації йогуртів у 2018 році. Частка бренду в сегменті – близько 20%. Серед найпопулярніших Tradі брендів – «Простоквашино», «Яготинське», «Слов'яночка», «Молокія», «Біла Лінія». Серед найпопулярніших Modern брендів – «Активія», «Живинка», «Чудо», «Дольче», «Галичина» [3].

Проаналізувавши діючу систему управління якістю підприємства «Danone» за критеріями «програми-передумови», відповідно до принципів НАССР, можна зробити висновок, що даний виробник дотримується усіх зазначених норм міжнародної системи НАССР та проводить контроль на кожному етапі виробництва.

Наступним етапом було проведення товарознавчої оцінки класичних йогуртів. Для визначення найбільш якісного зразка та для подальшого розроблення нового йогурту підвищеної біологічної цінності, була проведена товарознавча оцінка трьох обраних зразків.

Відповідно до вимог ДСТУ 4343:2004. «Йогурти. Загальні технічні умови», йогурти повинні мати чистий кисломолочний смак та запах, без стороннього присмаку, з кольором продукту від білого до світло-жовтого, з ніжною однорідною консистенцією без газоутворень.

Дослідження показало, що зразки №1 «Danone» та №3 «Галичина» мають чистий кисломолочний, без сторонніх присмаків і запахів смак, однорідну ніжну з порушеним згустком консистенцію, без газоутворень, та білий притаманний даному продукту колір, тобто усі органолептичні показники знаходились в межах норми, зазначених нормативною документацією.

Зразок №2 «Яготинське» мав також кисломолочний, без сторонніх присмаків і запахів смак, але консистенція виявилась з достатньою кількістю газоутворень, що вплинуло на смакові якості кінцевого продукту.

Дослідження фізико-хімічних показників показало, що титрована кислотність зразка №2 і №3, з результатами 78T⁰ та 77 T⁰, з нормою від 80 до

140 T⁰, дещо перевищує норму, а зразок №1, з результатом 95 T⁰, знаходиться в допустимих межах, відповідно до ДСТУ 4343:2004 «Йогурти. Загальні технічні умови». Визначення активної кислотності йогуртів показало, що зразки №2 і №3 не відповідають вимогам зазначеної нормативної документації, з результатами 3,8 рН та 3,9 рН, з нормою від 4,8» 4,0 рН. Результат зразку №1 є в межах норми – 4,5 рН, що свідчить про свіжість йогурту.

Судячи з отриманих даних, під час перевірки вмісту сухих знежирених речовин, зразок №1 показав гарний результат –9,5%, з нормою не менше 9,5%, а інші два зразки виявились недостатньо якісними, з результатами 7,3 % та 7,9%. Виробникам слід пильніше контролювати сировину, що використовується під час виробництва продукції, адже результати свідчать про недостатню кількість білку та мінеральних речовин в йогурті.

Таким чином, можна відмітити, що не всі досліджувані виробники дотримуються вимог під час виробництва йогурту, що є дуже важливим фактором якості та підтримки своєї конкурентоспроможності на ринку України.

Так, експериментально було визначено органолептичні та фізико-хімічні показники якості трьох зразків йогуртів. Об'єктом для розробки нового йогурту підвищеної біологічної цінності було обрано йогурт ТМ «Danone», жирність якого 2,2 %, так як даний зразок став найкращим серед інших зразків йогуртів, відповідно до вимог нормативно-правових документів.

Для підвищення біологічної цінності даного зразку йогурту додамо до нього новий інгредієнт, а саме екстракт лаванди.

Лаванди – ефірне масло, що володіє антимікробним і антивірусну дію, флавоноїди сприяють поліпшенню кольору шкіри, біологічно активні речовини і мікроелементи, що впливають на зростання кровотворення, розмноження, що регулюють обмін речовин, дубильні і поверхнево-активні речовини.

Екстракт лаванди містить ряд корисних речовин, а саме цинеол, танін, цитраль, урсолову, валеріанову, капронову кислоти, тритерпенові сполуки, дубильні речовини, борнеол, кумарин, мінеральні солі [4].

Під час проведення товарознавчої оцінки лаванди, дотримувалися вимог ГОСТ 31791-2017 «Эфирные масла и цветочнотравянистое эфиромасличное сырье» [5]. Проаналізувавши органолептичні показники якості екстракту лаванди встановлено, що даний продукт повністю відповідає вимогам нормативно-правової документації, а саме на зовнішній вигляд – легкорухлива рідина, має світло-жовтий колір із зеленим відтінком та характерний для свіжої рослини, приємний запах.

Отже, додавши екстракт лаванди до йогурту «Danone» проведемо органолептичну та фізико-хімічну оцінку нових зразків йогуртів підвищеної біологічної цінності.

Для проведення даного дослідження було розроблено 5 різних варіацій йогуртів, а саме: зразок №1 – йогурт «Danone» + 0,1% екстракт лаванди; зразок №2 – йогурт «Danone» + 0,2% екстракт лаванди, зразок №3 – йогурт «Danone» + 0,3% екстракт лаванди, зразок №4 – йогурт «Danone» + 0,4% екстракт лаванди, зразок №5 – йогурт «Danone» + 0,5% екстракт лаванди.

Основаючись на органолептичній оцінці йогуртів підвищеної біологічної цінності, було виявлено найбільш гармонійне поєднання йогурту з екстрактом лаванди у зразку №2, тому подальші фізико-хімічні дослідження проводилися саме для цього зразка. Встановлено, що кислотність титрована – 94°Т; кислотність активна – 4,7рН ; масова частка сухих жирних речовини 96 %.

Аналізуючи отримані результати досліджень, можна зробити висновок, що новий вид йогурту з додаванням 0,2% екстракту лаванди повністю відповідає вимогам ГОСТ 31791-2017 «Эфирные масла и цветочнотравянистое эфиромасличное сырье».

Висновок. Проаналізувавши діючу систему управління якістю підприємства «Danone» за критеріями «програми-передумови», відповідно до принципів НАССР (адміністративні приміщення, туалет, кімната для перевдягання, службовий вхід для працівників, зайнятих на виробництві, санітарний бар'єр, приймання сировини, зберігання сировини, підготовка до переробки, відходи, виробництво, зберігання пакувальних матеріалів, упаковка,

зберігання готової продукції), можна зробити висновок, що даний виробник дотримується усіх зазначених норм міжнародної системи НАССР та проводить контроль на кожному етапі виробництва.

Згідно з результатами органолептичної оцінки 5 зразків йогуртів з додаванням екстракту лаванди, можна зробити висновок, що зразок №1 має зовсім непомітне додавання екстракту, а до зразків №3, №4, №5 було додано занадто велику кількість екстракту, яке, у свою чергу, зовсім затьмарило притаманний молочнокислий смак та аромат йогурту та було відмічено розшарування двох фракцій у зразках №3, №4, №5, а ось зразок №2 виявився найбільш смачним та в міру ароматним.

Аналізуючи результати дослідження фізико-хімічних показників зразку №2, можна зробити висновок, що новий вид йогурту з додаванням 0,2% екстракту лаванди повністю відповідає вимогам ГОСТ 31791-2017 «Эфирные масла и цветочнотравянистое эфиромасличное сырье».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Одарченко А. М., Сподар К. В., Карбівнича Т. В., Албатова Я. Ю. Підвищення конкурентоспроможності підприємства молочної промисловості, за рахунок впровадження системи НАССР. Молодий вчений, 2016 (40). С. 908–912.
2. ДСТУ 4343:2004. «Йогурти. Загальні технічні умови».
3. Офіційний сайт «Danone» в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://danone.ua/#danone>
4. Лікарські рослини в таблицях та схемах: Навчальний посібник. О. О. Аннамухаммедова, А. О. Аннамухаммедов. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016 – 187 с.
5. ГОСТ 31791-2017 «эфирные масла и цветочнотравянистое эфиромасличное сырье».

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕФЕКТЫ ПРИ ПРОКАТКЕ НЕПРЕРЫВНОЛИТОЙ ЗАГОТОВКИ ИЗ НИЗКОУГЛЕРОДИСТОЙ СТАЛИ

Сухомлин Владимир Иванович

к. т. н., доцент

Плошенко Людмила Сергеевна

Евдокимова Таиса Анатольевна

Студенты

(ГБУЗ) «Днепровский государственный
технический университет»
г. Каменское, Украина

Введение./Introduction. При порезке непрерывнолитой заготовки машиной кислородно-газовой резки на мерные длины по 12 метров образуются потеки жидкого металла. Металл в жидком состоянии имеет низкую вязкость и сравнительно высокое поверхностное натяжение, что приводит к медленному его стеканию с места пореза. В итоге, после разрезания, на краях заготовки остаются «языки» застывшего металла, которые необходимо вручную обрезать для предотвращения закатывания застывшего металла в тело катанки при последующей прокатке. Такие «языки» застывшего металла называют *грат*.

Цель работы./Aim. Определить какой метал находится в «закатах» катанки из низкоуглеродистой стали: грат или металл другого происхождения.

Материалы и методы./Materials and methods. Из подката (заготовка диаметром 20 мм) и катанки диаметром 5,0 мм из стали SAE1006 изготовлены образцы с явными признаками «заката» чужеродного металла. Исследования микроструктуры отобранных образцов проводили на оптическом микроскопе Zeiss Axiovert 200 и растровом микроскопе РЕМ-106И. Энергодисперсионный анализ проводили на (СЭМ) LEO EVO 50 XVP (Carl Zeiss) с энергодисперсионным детектором INCA-energy 350 (Oxford Instruments). Метод энергодисперсионного анализа позволил с высокой локальностью оценить химический состав участков структуры на металлографических шлифах.

Химический состав исследуемой стали приведен в таблице 1.

Таблица 1

Химический состав стали SAE1006

Марка стали	C	Mn	Si	S	P	Cr	Ni	Cu
SAE1006	0,08	0,34	0,23	0,03	0,006	0,09	0,08	0,10

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Как выглядит закатанный «гат» представлено на макроснимке заготовки из стали SAE1006. На макроснимке (рис.1) отчетливо виден чужеродный слой металла, накатанный на основной металл заготовки.

Рис. 1. Накатанный чужеродный металл на заготовку из стали SAE1006 диаметром 20 мм.

Исследования микроструктуры катанки диаметром 5,0 мм на металлографическом микроскопе показали отличие в микроструктуре основного металла и накатанного чужеродного (Рис.2). На рисунке 2, а видна мелкозернистая область металла на краю образца. Аналогичная структура видна на образце из другой плавки (Рис.2, б). Увеличение светового микроскопа не позволяет различить особенности микроструктуры исследуемых образцов,

поэтому дальнейшее изучение структуры было проведено на растровом микроскопе с рентгеновским энергодисперсионным анализатором.

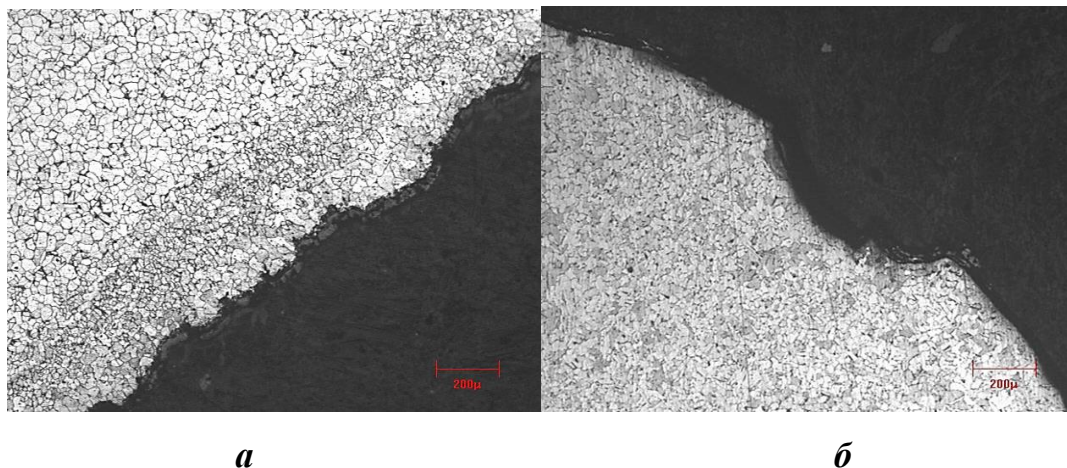

Рис.2 - Внешний вид микроструктуры в зоне дефектов: *a* – образец «бурежки» катанки Ø 5,0 мм стали марки SAE1006; *б* – микроструктура в зоне дефекта другого образца катанки Ø 5,0 мм стали марки SAE1006.

Рентгеновский микроанализ, по существу, является анализом поверхностного слоя образца, поэтому к подготовке этой поверхности необходимо подходить с соблюдением некоторых правил. Основные требования этих правил: поверхность образца должна быть отполирована, не иметь царапин и не протравлена на структуру [1].

На образцах катанки с вкатанным чужеродным металлом были получены данные по спектральному составу вторичного рентгеновского излучения от области «заката» (Рис. 3) и от области основного металла (Рис. 4). На Рис.3 указано 10 точек, с которых были получены данные о количественном содержании химических элементов в закатанном металле. Правее от этих точек находится темная область. Это пластическая масса, которой заливают образец перед его шлифовкой и полировкой. Так как между основным металлом и закатанным есть пустоты и поры, то туда проникает пластическая масса и становится своеобразной границей между основным металлом и закатанным.

В таблицах 2 и 3 результаты рентгеновского микроанализа.

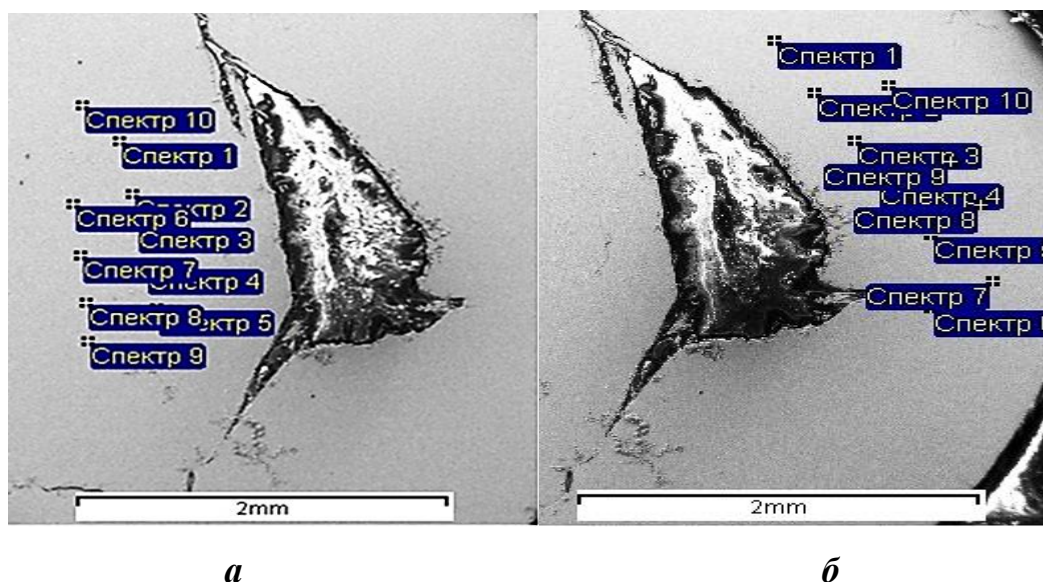

Рис. 3 . Микроструктура полированного образца в пластической массе.
a - точки спектрального анализа от «заката» *б* – от основного металла

Таблица 2

Процентное содержание химических элементов в области «заката»

Спектр	В стат.	О	Si	Ca	Mn	Fe	Cu	Итого
Спектр 1	Да				0.36	99.00	0.64	100.00
Спектр 2	Да	2.96	0.59		0.66	95.78		100.00
Спектр 3	Да					99.46	0.54	100.00
Спектр 4	Да					99.43	0.57	100.00
Спектр 5	Да	4.20		1.09		94.12	0.60	100.00
Спектр 6	Да					100.00		100.00
Спектр 7	Да	3.35				99.62	0.78	100.00
Спектр 8	Да					99.25	0.75	100.00
Спектр 9	Да					99.26	0.74	100.00
Спектр 10	Да					99.34	0.66	100.00
Макс.		4.20	0.59	1.09	0.66	100.00	0.78	
Мин.		2.96	0.59	1.09	0.36	94.12	0.54	

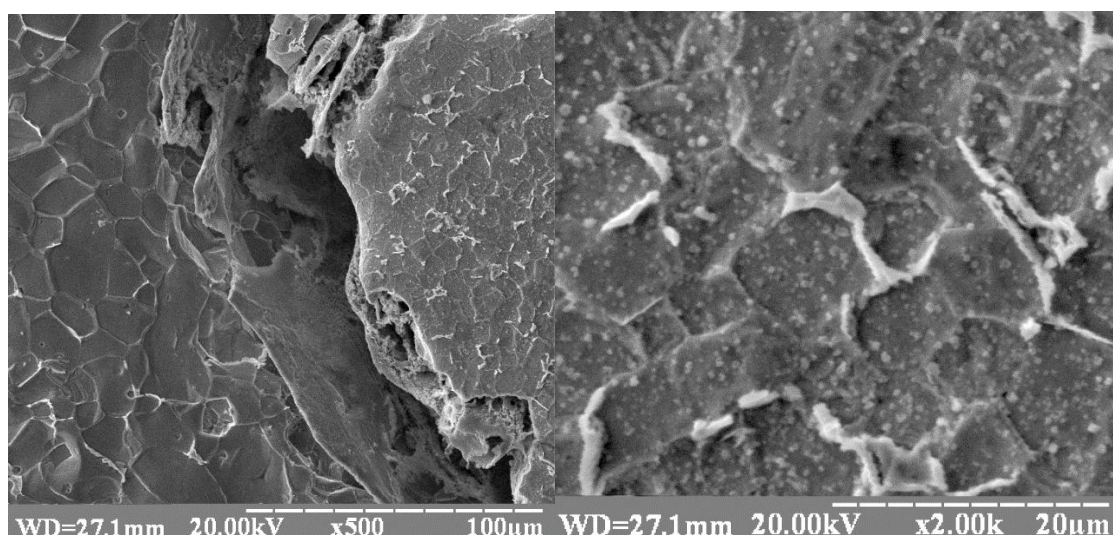
Таблица 3

Процентное содержание химических элементов в основном металле

Спектр	В стат.	Si	Ca	Mn	Fe	Итого
Спектр 1	Да				100.00	100.00
Спектр 2	Да			0.36	99.64	100.00
Спектр 3	Да	0.19	0.21	0.33	99.27	100.00
Спектр 4	Да			0.45	99.53	100.00
Спектр 5	Да			0.35	99.65	100.00
Спектр 6	Да	0.17	0.20	0.31	99.31	100.00
Спектр 7	Да	0.18		0.29	99.52	100.00
Спектр 8	Да	0.17		0.32	99.50	100.00
Спектр 9	Да			0.40	99.60	100.00
Спектр 10	Да			0.36	99.64	100.00
Макс.		0.19	0.21	0.45	100.00	
Мин.		0.17	0.20	0.29	99.27	

В таблице 2 красным цветом указано содержание кислорода в некоторых точках внедренного металла (левая часть рис.3, *a*). Содержание кремния и марганца значительно выше паспортного для стали SAE1006. Эти данные говорят о том, что исследуемый металл пересыщен кислородом из-за высокой окисляемости стали в среде чистого кислорода при высоких температурах, а содержание марганца и кремния повышено в результате большого коэффициента диффузии из металла в жидкую ванну реза [2].

Структуру заготовки диаметром 20 мм исследовали на растровом микроскопе. При увеличении $\times 500$ (Рис.4, *a*) структура основного металла (левая часть снимка) является типичной для такой стали. Ввиду малого количества углерода, в структуре преобладают зерна феррита, а перлитные колоннии встречаются редко.

a)

б)

Рис.4 Микроструктура заготовки из стали SAE1006 с «закатом» :

***a)* слева основной металл, справа закатанный при увеличении $\times 500$,**

***б)* структура заката при увеличении $\times 2000$.**

Структура в правой части снимка (Рис.4,*a*) принадлежит закатанному металлу и отличается от структуры основного металла. При большем увеличении Рис.4, *б)* хорошо просматриваются мелкие (от 0,3 до 1,0 мкм) частицы карбидов. Такую структура в стали SAE1006 не представляется возможным получить никакими известными режимами обработки. С большой

вероятностью можно утверждать, что, судя по структуре, закатанная часть металла принадлежит легированной стали с карбидообразующими элементами (Cr, W, V). Энергодисперсионный рентгеновский микроанализ позволит более точно определить состав такого «заката».

Выводы./Conclusions.

1. Установлено, что основной причиной появления «закатов» при производстве катанки является грат, который не всегда удаляется после порезки кислородно-газовой горелкой непрерывнолитой заготовки.

2. Появление среди «закатов» металла с феррито-карбидной мелкодисперсной структурой сигнализирует об износе прокатных валков, что и приводит к выкрашиванию металла валков с последующим закатыванием его в заготовку.

3. Избавиться от проблем с «закатами» можно путем строгого соблюдения технологии подготовки непрерывнолитой заготовки к прокатке и графика технического обслуживания валков черновой клетки.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Практическая растровая электронная микроскопия. Под редакцией Дж. Гоулдстейна и Х. Яковица. Перевод с английского под редакцией В. И. Петрова - М.: «Мир», 1978. - 656с.

2. Металловедение и технология металлов: Учебник для вузов С о л н ц е в Ю П., Веселов В. А., Демянцевич В. П. и др. М.: Металлургия. 1988, 512 с.

ОЦІНЮВАННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ МЕТОДАМИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Тимошенко Юрій Олександрович

к. т. н., доцент

Скидан Богдан Олегович

студент 6-го курсу

кафедра математичних методів системного аналізу

інститут прикладного системного аналізу

“Київський Політехнічний Інститут

ім. І. Сікорського”

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Важливою частиною науки про дані є алгоритми та методи машинного навчання. Саме вони, як інструмент аналізу кредитної історії клієнта є одним із тих ключових засобів, що дозволяють отримати конкурентну перевагу на ринку кредитування. Основна задача що постає перед банками — це бінарна класифікація, тобто моделям потрібно маючи деяку інформацію про клієнтів відділити надійних позичальників від ненадійних. Завдяки розвитку апаратного забезпечення, став можливий розвиток алгоритмів машинного навчання, збільшення їх швидкості роботи, покращення точності результату, значно зріс обсяг інформації доступний для навчання таких моделей. Ще однією перевагою таких систем це відсутність так званого «людського фактору». Оскільки ця методика є повністю незалежна від впливу людини вона мінімізує ризики, що пов'язані з помилками персоналу.

Мета роботи./Aim. Метою цього дослідження є вдосконалення існуючої методології оцінювання платоспроможності фізичних осіб, проведення моделювання методами машинного навчання, збір результатів та порівняння основних характеристик різних систем машинного навчання.

Матеріали та методи./Materials and methods. Дослідження полягало у тому щоб навчити моделі, методами машинного навчання, передбачати

здатність позичальників до повернення взятих на себе коштів. Детальний опис методів та засобів для моделювання, обробки вхідних даних та способів оцінювання якості роботи моделей було проведено у другому розділі. До методів які описані у цьому дослідженні належать: логістична регресія, метод опорних векторів та метод випадковий ліс. Також для якісної їх роботи у другому розділі було детально описано методи балансування вибірки, оскільки при її відсутності більшість класифікаторів не досягне поставленого результату

Результати та обговорення./Results and discussion. В таблицях 1-3 наведено результати роботи всіх класифікаторів. Потрібно зазначити що до таблиці додано найкращі результати роботи класифікаторів за певних умов(збалансованість даних, запобігання перенавчання).

Таблиця 1

Порівняння результатів роботи класифікаторів на незбалансованих даних та без запобігання перенавчання.

Назва	Точність(accuracy)	ROC	Час роботи, с.
LogReg	0.94	0.54	35
SVM	0.93	0.51	2717
Random Forest	0.997	0.999	28

Таблиця 2

Порівняння результатів роботи класифікаторів на збалансованих даних та без запобігання перенавчання.

Назва	Точність(accuracy)	ROC	Час роботи, с.
LogReg	0.55	0.53	55
SVM	0.52	0.51	4723
Random Forest	0.997	0.999	53

Таблиця 3

Порівняння результатів роботи класифікаторів на збалансованих даних та при запобігання перенавчання.

Назва	Точність(accuracy)	ROC	Час роботи, с.
LogReg	0.55	0.53	55
SVM	0.52	0.51	4723
Random Forest	0.90	0.96	47

Потрібно зазначити що запобігання перенавчання проводилось тільки для методу випадкових лісів, та в таблиці наведено як порівняння результатів з іншими методами.

Як можна помітити найкращим результат показує модель Random Forest, хоч і є проблеми з перенавчанням, але якщо спробувати їх подолати зменшивши відсоток даних тренувальної вибірки відносно всіх даних, то отримуємо покращений результат.

Отримано результат який показує значні переваги методу Random Forest перед іншими моделями, як по часовим затратам так і по точності прогнозу. Також треба звернути увагу що час роботи моделей здебільшого складається з часу їх навчання та при застосування в реальних умовах, тобто коли моделі вже навчені час роботи буде значно меншим.

Висновки/Conclusions. За результатами тестування моделей виявилось, що жодна з розглянутих моделей не може коректно працювати у випадку незбалансованості даних по класам. Але після проведення балансування найкраще себе показав метод Random Forest, який продемонстрував точність прогнозу 90% та високий результат по метриці ROC 0.96. Наступним після цього методу йде логістична регресія з точністю на рівні 53% та ROC на рівні 0.55. І найгіршим методом для розв'язання даної задачі при схожих даних є метод опорних векторів. Який при значних витратах часу показав досить поганий результат з точністю 49,5% та roc 0.493 що означає якщо робити навпаки до того що рекомендує цей алгоритм, то отримаємо кращий результат.

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Тимченко Надія Миколаївна

к.е.н., доцент

доцент кафедри економіки та морського права

Херсонська державна морська академія

м. Херсон, Україна

Кузьменко Олена Юрївна

аспірантка кафедри транспортних технологій

та механічної інженерії

Херсонська державна морська академія

м. Херсон, Україна

Вступ. Важливим елементом стратегічного розвитку як транспортних підприємств, так і їх логістичної інфраструктури є державна підтримка та стимулювання модернізаційних процесів, зокрема в частині розвитку енергоефективного рухомого складу та ІТ-технологій у сфері логістики, а також державного регулювання цін та тарифів у галузі перевезень.

Окрім того, важливим напрямком саме державного сприяння має стати гармонізація вітчизняного законодавства у сфері транспорту із світовим нормативами та міжнародними нормами.

Ціль роботи. Основною метою дослідження є обґрунтування стратегічних орієнтирів забезпечення ефективності логістичної інфраструктури транспортних підприємств шляхом окреслення найгостріших проблем, визначення способів їх подолання через визначення необхідності державної підтримки розвитку логістичної інфраструктури транспортних підприємств України.

Матеріали та методи. При проведенні досліджень нами використано дані літературних джерел та дані проведених наукових досліджень щодо розвитку логістичної інфраструктури транспортних підприємств України.

Результати та обговорення. Стратегічні напрямки розвитку транспортних підприємств можуть різнитися за певними видами логістики (мікрологістика – логістика виробничих процесів транспортна логістика – логістика вантажопотоків та супутніх потоків (інформаційних, фінансових, сервісних, матеріальних тощо) та макрологістика – логістика руху товарів, включаючи складський її компонент), але все ж планові орієнтири та цілі розвитку будуть близькими.

Відповідно, наступним стратегічним орієнтиром розвитку логістичної інфраструктури транспортних підприємств є диверсифікація та взаємне узгодження перспективних завдань діяльності різних типів елементів логістики.

Транспортний бізнес, як і будь-який інший сучасний вид підприємницької діяльності, має бути відповідальним.

В даному контексті мова йде, в першу чергу, про екологізацію транспортних послуг, адже саме перевезення є одним із основних джерел забруднення навколишнього середовища. Відповідно, забезпечення екологічності перевезень є наступним стратегічним орієнтиром розвитку логістичної інфраструктури транспортних підприємств.

Важливим елементом розвитку логістичної інфраструктури є пошук нових форм термінової доставки (just-in-time delivery), котра на сьогодні, зважаючи на пандемію вірусу у світі, виходить на перший план уваги транспортних підприємств.

Така форма доставки створює швидкий вхідний грошовий потік, високу додану вартість, але є організаційно складною та ризикованою.

Збій на будь-якому етапі ланцюжку реалізації доставки може звести нанівець усі логістичні заходи та зусилля, відповідно він має бути максимально коротким: виробник – кур'єр – споживач. Процеси логістики включаються на етапі прийняття замовлення, підбору кур'єра, вибору маршруту та отримання оплати від споживача.

Тому процеси just-in-time delivery забезпечуються засобами мультимодального транспорту (автомобілі, мотоцикли, скутери, велосипеди,

електросамокати, ролики, піші кур'єри тощо), сучасними бездротовими платіжними терміналами для різноманітних форм оплати товарів та послуг, системами оперативної супутникової навігації, а відповідно – постійним швидкісним бездротовим інтернетом.

Слід зазначити, що саме каналами інформаційно-технологічних комунікацій, в порівнянні з розвиненими країнами, вітчизняне населення та автотранспортні підприємства забезпечені на високому рівні. Бездротовий швидкісний інтернет в Україні доступний, покриття якісне, а тарифи порівняно низькі.

Отже, можемо узагальнити основні стратегічні орієнтири розвитку логістичної інфраструктури транспортних підприємств наступним чином (рис.1).

Розвиток логістичної інфраструктури транспортних підприємств дозволить не лише покращити якість роботи транспортних підприємств, зокрема в частині створення передумов розширення комерційної ініціативи, скорочення обігових витрат та зростання рентабельності діяльності, а і може стати поштовхом для розвитку інших галузей економіки.

Розвинена транспортна система всередині країни та її інтегрованість у світовий простір забезпечує доступність та мобільність ресурсів для всіх сфер виробництва, оперативність поставок та оптимальні умови для ритмічності виробничих процесів.

Рис. 1 Основні стратегічні орієнтири розвитку логістичної інфраструктури транспортних підприємств

Будь-який розвиток потребує інвестицій та державної підтримки відповідної галузі. В такому випадку роль держави полягає у забезпеченні сприятливого інвестиційного клімату шляхом формування урядових гарантій щодо вкладень у пріоритетну галузь, податкових преференцій, ліберальних та рівних умов, інформаційної відкритості тощо.

Конкретними державними кроками в напрямку розвитку логістичної інфраструктури транспортних підприємств можуть стати наступні заходи:

- створення транспортно-логістичних парків, котрі поєднуюватимуть транспортні термінали та складські комплекси з необхідними умовами як короткострокового, так і довгострокового зберігання товарів, що забезпечить високу маневреність оптово-посередницьких ланцюгів торгівлі та транспортування;

- координація транспортних потоків за оптимальними маршрутами, тобто створення обладнаних доріг та залізниць, вагових пунктів, вузлів перевантаження тощо. Органи місцевого самоврядування повинні приймати активну участь в створенні загальнодержавних транспортних маршрутів, визначаючи безпечні їх складові, враховуючи інтереси населення та перевізників;

- розробка методичних рекомендацій щодо договірних відносин у сфері логістики, алгоритмів укладання угод, їх типового змісту, рекомендацій щодо типів страхування вантажу і транспорту;

- часткове державне регулювання цін та тарифів у сфері транспорту;

- часткова приватизація елементів транспортної інфраструктури, котра перебуває у власності держави на сьогодні.

Головним стимулом та умовою розвитку логістичної інфраструктури та транспортних підприємств в цілому залишається нарощення обсягів промислового виробництва в країні, товарних потоків, в т.ч. експортно-імпортних. Основною умовою є реальність товарообороту, а не виведення капіталу за межі України.

Висновки. На сьогодні постає гостра необхідність у створенні новітньої системи логістичного управління, котра ґрунтується на використанні супутникових технологій, інформаційних ресурсів та, навіть систем Big Data. Досягнення окреслених стратегічних орієнтирів дозволить знизити вартість перевезень, поліпшити їх якість та оперативність, створити умови здорової конкуренції перевізників, особливо в сфері пошуку клієнта, а не додаткового

заробітку з тих споживачів, які вже вимушено звернулися до певного перевізника.

За умови досягнення бажаного рівня розвитку логістичної інфраструктури стає можливою повна інтеграція вітчизняних транспортних підприємств у світовий простір перевезень, збалансування інтересів перевізників та споживачів транспортних послуг, а в результаті – зростання надходжень до бюджету від даної галузі.

Звичайно, ефективна транспортно-логістична система потребує значних інвестицій, але при цьому, сама виступає компонентом створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, тобто здатна буде генерувати приплив інвестицій в інші сфери економіки в майбутньому.

ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУ АНАЛОГОВИХ ЕЛЕКТРОННИХ СХЕМ НА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Ушкаренко Олександр Олегович

д.т.н., доцент

Малахова Надія Григоріївна

Лаптев Олександр Іванович

Волинський Владислав Олегович

Студенти

Національний університет кораблебудування

ім. адм. Макарова

м. Миколаїв, Україна

Вступ. Нестационарність характеристик та параметрів окремих елементів, що входять до складу електронної системи, впливає на характеристики всієї системи та може призвести до погіршення якості її функціонування при дії зовнішніх факторів. Розвиток інформаційних технологій та їх тісна інтеграція з електронікою дозволяють реалізувати завдання проектування та аналізу систем на якісно новому рівні, з використанням програмних засобів, що мають графічний інтерфейс користувача. В роботах [1-3] зазначено та обгрунтовано те, що формалізований запис будь-яких процесів перетворення сигналів має бути поданий у вигляді аналітичних символів, які у своїй послідовності повинні формувати функціонально закінчену математичну модель. Для цифрових схем була сформована аналітична форма запису різних логічних функцій і правила перетворення їх функціональних структур [4]. Для аналогових електронних систем також необхідно сформулювати аналітичну форму запису різних функціональних структур. З огляду на зазначене можна стверджувати, що дослідження в області параметричного аналізу систем, вдосконалення методів побудови моделей систем та їх окремих елементів, аналізу електронних систем та створення відповідного інструментарію є достатньо актуальними.

Мета роботи полягає у розробці графоаналітичних моделей біполярних транзисторів для їх використання при аналізі електронних схем на структурно-

функціональному рівні, інтеграції розроблених моделей з об'єктно-орієнтованою мовою програмування у вигляді функціональних структур і створенні програмного забезпечення для розрахунку, параметричного аналізу та моделювання підсилювального каскаду із загальним емітером.

Матеріали і методи. Досягнення поставленої мети відбувається з використанням вдосконаленого методу побудови графоаналітичних моделей компонентів електронних кіл. Напівпровідникові функції $f(n-p-n)$ і $f(p-n-p)$ $n-p-n$ і $p-n-p$ структур можуть бути записані у вигляді аналітичних виразів, представлених на рис. 1, а, б, відповідно.

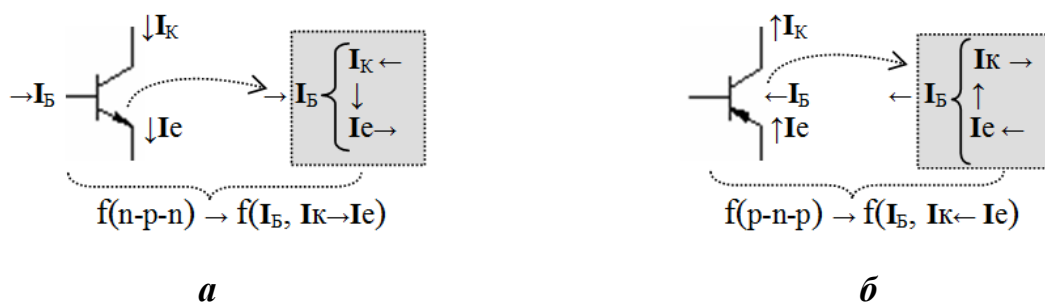

Рис. 1. Представлення $f(n-p-n)$ і $f(p-n-p)$ функціональних структур

Символи $n-p-n$ і $p-n-p$ формалізовані до символів (\downarrow) – n -провідності і (\uparrow) – p -провідності між функціональними зв'язками аргументів струму колектора I_C і аргументом струму емітера I_E в їх системі ($\{$) і повністю еквівалентні графічному зображенню транзисторів відповідної провідності. Але якщо врахувати, що в принципових схемах струми I_C , I_E і струм бази I_B не пишуть, то запропонований запис напівпровідникових функцій у вигляді аналітичної структури $f(I_B, I_C \rightarrow I_E)$ і $f(I_B, I_C \leftarrow I_E)$ містить таку інформацію. Такий запис в більшій мірі відповідає процесу, який реалізується в напівпровідникових $n-p-n$ і $p-n-p$ структурах при активізації аргументів струму I_C і I_E з одного боку системи, і ця активізація безпосередньо пов'язана зі зміною аргументу струму бази I_B по іншу сторону систем напівпровідникових функцій $f(I_B, I_C \rightarrow I_E)$ і $f(I_B, I_C \leftarrow I_E)$. При цьому функціональні входні зв'язки (\downarrow) і (\uparrow) аргументів струму I_C і I_E , і символа провідності (\downarrow) – n або (\uparrow) – p , формують послідовну структуру перетворення аргументів струму в структурі функцій $f(I_B, I_C \rightarrow I_E)$ і $f(I_B, I_C \leftarrow I_E)$.

Формування математичної моделі закону Ома в його структурно-функціональному запису аналогового логіко-динамічного процесу перетворення вхідного аргументу $U_{вх}$ продемонстровано в функціональній структурі на рис. 2.

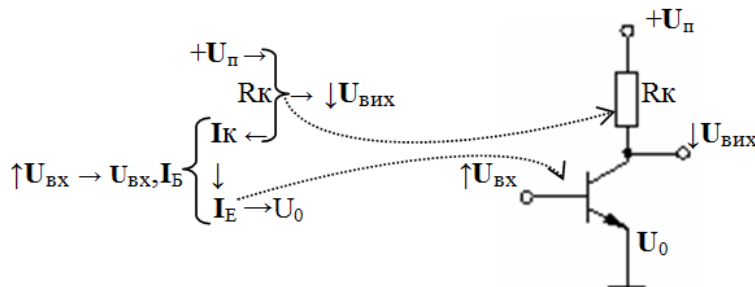

Рис. 2. Відповідність між аналітичною моделлю та її схемною реалізацією

На рис. 2 позначено $\uparrow U_{вх}$ – вхідний аргумент напруги, а $\downarrow U_{вих}$ – перетворений аргумент напруги.

З аналізу графоаналітичного виразу на рис. 2 випливає, що аналітична форма запису і схемна реалізація транзисторного підсилювача, по суті, повністю еквівалентні, і є процесом перетворення вхідного аргументу $\uparrow U_{вх}$ з невеликим рівнем аналогового сигналу в результуючий вихідний аргумент $\downarrow U_{вих}$ зі збільшеним рівнем аналогового сигналу, в основі якого лежить напівпровідникова функція $f(I_B, I_K \rightarrow I_E)$. З аналізу так само випливає, що з одного боку, будь-який аналоговий логіко-динамічний процес перетворення аргументів, який сформований на рівні принципової схеми, може бути записаний у вигляді математичної моделі на аналітичному рівні. З іншого боку, поєднуючи наведені вирази в графоаналітичній структурі (рис. 3), можна стверджувати, що математична модель аналогового логіко-динамічного процесу перетворення аргументів на структурно-функціональному рівні, і в її схемній реалізації повністю еквівалентна закону Ома.

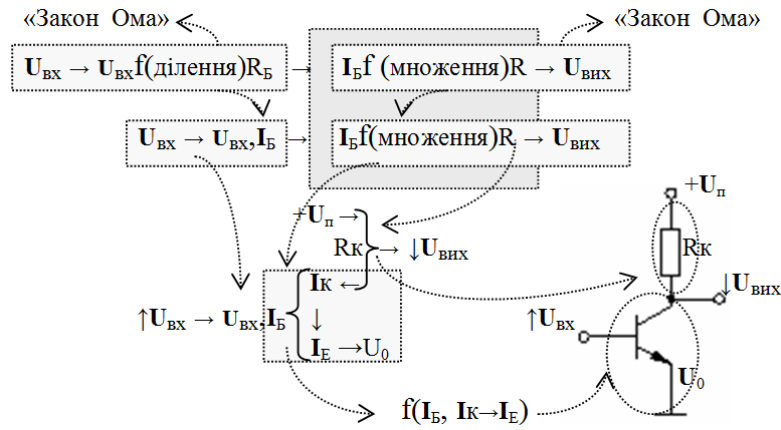

Рис. 3. Математична модель аналогового логіко-динамічного процесу перетворення аргументів на структурно-функціональному рівні

Функціональна напівпровідникова структура « $f(I_B, I_K \rightarrow I_E) \& f(R)$ », по суті, виконує процедуру множення $f(\text{множення})$ вхідного аргументу струму $U_{вх} \rightarrow U_{вх}, I_B \rightarrow \langle I_B \rangle$ з формуванням перетвореного аргументу напруги $U_{вих}$. При цьому особливістю аналітичної форми запису (рис. 3) є те, що в ній на рівні аргументів і функцій однозначно відображена логіка формування перетвореного аргументу $\downarrow U_{вих}$. Для уточнення функціонального взаємозв'язку аргументів можна записати графоаналітичну структуру (рис. 4), яка вже на іншому рівні несе інформацію про взаємозалежну логіку перетворення аргументів.

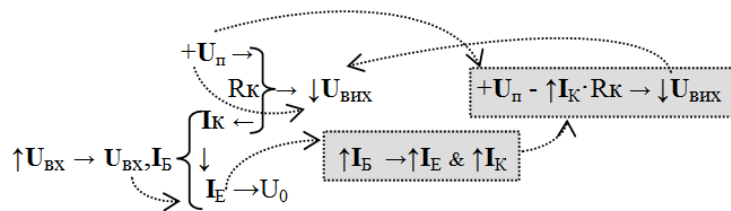

Рис. 4. Функціональний взаємозв'язок аргументів в моделі

Функціональна структура з резисторною функцією $f(R_K)$ у вихідному графоаналітичному виразі також може бути записана у відповідності до її алгебраїчних властивостей у вигляді послідовної функціональної структури):

$$f(R_K) \rightarrow f(R_1 \& R_2)$$

Далі, функціональна структура з резисторною функцією $f(R_2)$ може бути піддана перенесенню за своїм функціональним зв'язком, і сформуванати корисну властивість в скоригованому виразі. В математичній моделі (рис. 4) можливе

перенесення функціональної структури з резисторною функцією $f(R_2)$ за функціональними зв'язками структури напівпровідникової функції $f(I_K, I_B)$, як показано на рис. 5.

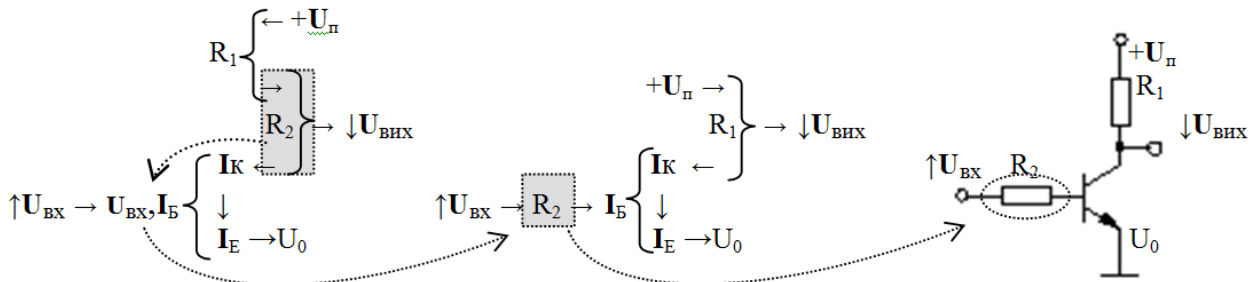

Рис. 5. Перенесення резисторної функції $f(R_2)$ за функціональними зв'язками структури напівпровідникової функції $f(I_K, I_B)$

Процедура перенесення тільки резисторної функції $f(R_2)$ за функціональними зв'язками структури напівпровідникової функції $f(I_K, I_E)$ представлена на рис. 6.

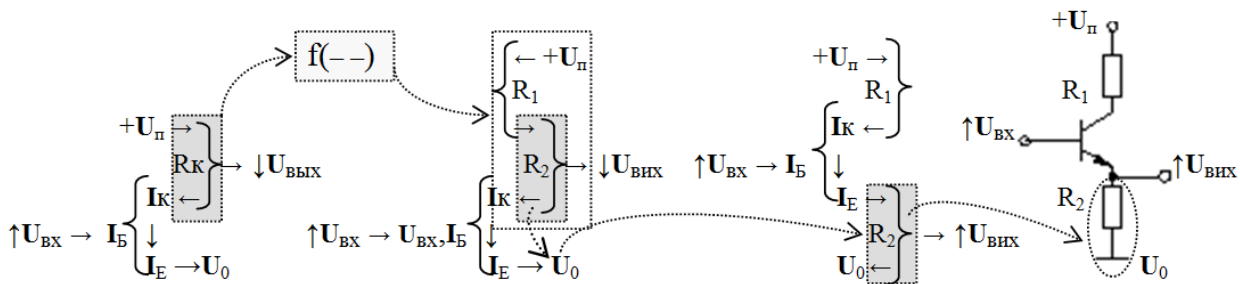

Рис. 6. Перенесення резисторної функції $f(R_2)$ за функціональними зв'язками структури напівпровідникової функції $f(I_K, I_E)$

Слід зазначити, що в даній ситуації перенесення є як повним, так і не повним, оскільки один з функціональних зв'язків резисторної функції $f(R_2)$ за допомогою напівпровідникової функції $f(I_K, I_B)$ є функціональним зв'язком резисторної функції $f(R_1)$.

На рис. 7 представлено один з можливих варіантів реалізації інтерфейсу програмних засобів розрахунку та аналізу підсилювального каскаду із загальним емітером. В процесі розробки програми було використано розроблені графоаналітичні моделі елементів та виконано їх імплементацію у вигляді функціональних структур.

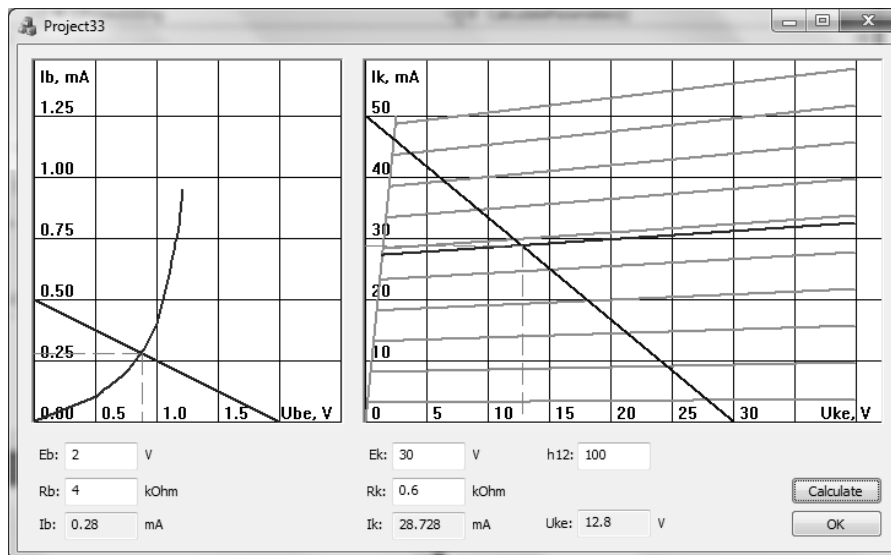

Рис. 7. Інтерфейс програмних засобів розрахунку та аналізу транзисторного підсилювача

Результати та обговорення. На основі проведеного аналізу встановлено, що класичні методи формування математичних моделей елементів аналогових електронних кіл, в основі яких лежать напівпровідникові $n-p-n$ та $p-n-p$ структури, мають резерви для вдосконалення. Розроблено функціональні структури напівпровідникових функцій $f(n-p-n)$ і $f(p-n-p)$, які представлені у вигляді графоаналітичних виразів та містять інформацію про процеси перетворення сигналів, що в них відбуваються. Розроблено інструментальні засоби у вигляді програмного забезпечення для автоматизації процесів розрахунку та параметричного аналізу підсилювального каскаду із загальним емітером, які було реалізовано з використанням об'єктно-орієнтованої мови програмування C++.

Висновки. Графічний інтерфейс програмних засобів для параметричного аналізу електронних систем – це інструмент, який покликаний полегшити організацію досліджень, розуміння отриманих результатів аналізу та їх передавання для використання в зовнішніх додатках. Саме розробка такого інструментарію є кінцевим результатом виконання представлених результатів роботи. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що запропонований в роботі підхід до аналізу електронних кіл з використанням інформаційних технологій, з одного боку, дозволяє більш глибоко розуміти

процеси перетворення сигналів, що відбуваються в електронних системах, а з іншого – сприяє системному формуванню професійної підготовки фахівців, при якій вони будуть мати у своєму розпорядженні систему знань та вмінь в актуальних для них областях електроніки та інформаційних технологій, які в сучасному світі нерозривно пов'язані.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Ю.Я. Бобало, Р.І. Желяк, М.Д. Кіселичник, З.О. Колодій, Б.А. Мандзій, В.М. Якубенко, Математичні моделі та методи аналізу електронних кіл. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013.

2. В.М. Рябенський, А.О. Ушкаренко, “Метод синтезу математичних моделей логіко-динамічних процесів контролю та керування,” Технічна електродинаміка. Тем. випуск, Ч. 2, С. 121-125, 2011.

3. Singh B., Singh Meena, Roy Sanjay Kumar, “Mathematical Modeling of Electronic Devices and Circuits,” AIP Conference Proceedings 1324, 2010. pp. 65-69.

4. Г.Ф. Кривуля, В.М. Рябенський, Л.П. Петренко, “Методика формування математической модели сумматора в формате троичной системы счисления,” Автоматизированные системы управления и приборы автоматики, №145, С. 121-133, 2008.

ДОСЛІДЖЕННЯ КОРИСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

Цюцюра Микола Ігорович

д.т.н., доцент

професор кафедри інформаційних технологій

Єрукаєв Андрій Віталійович

к.т.н., доцент кафедри

Степаненко Микола Олександрович

Хмеленко Євген Вадимович

Студенти

Київський національний університет

будівництва і архітектури

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Станом на 2020 рік, на Землі нараховується 7 млрд людей, неймовірна кількість виробництва продуктів та надання послуг. Виробництво настільки масштабне, що можливості виробництва значно перевищують істотний попит. Схожий період - період змін, - я виділяю як зародження реклами. Так, колись давно були місцеві лавки. Продавці торгували настільки далеко, наскільки поширилась слава про них між людьми. Потім люди вигадали власні бренди, торгові марки, рекламні вивіски та оголошення. Далі поява радіо, телебачення - реклама на них. Це велика та цікава історія, як змінювалась реклама, як все більше людей дізнавались про нові продукти новими способами. Як з'явився маркетинг. Як людям почали нав'язувати необхідність та користь товарів або послуг. Але зараз ми бачимо абсолютно новий етап. На даний момент можливості виробництва неймовірно великі, настільки, що придбати усі вироблені продукти люди не можуть. Ми прийшли до перевиробництва. А як можна вирішити проблему зайвого виробництва? Як не марнувати матеріали та час, не отримувати великі збитки? Відповідь - прогнозування споживання. Саме це відрізняє нинішнє виробництво від виробництва минулого.

Ціль роботи./Aim. Ціль роботи - дослідити корисність персональної інформації для сучасної економіки.

Матеріали і методи./Materials and methods. Раніше не було таких можливостей дізнатись про попит чи його відсутність на певній території або за іншими категоріями. Зараз, у епоху інтернету, від нас береться неймовірна кількість інформації. Наведу конкретний приклад: погоджуючись з ліц. угодою компанії Майкрософт, ви надаєте ім'я, фамілію, електронну пошту, адресу, номер телефону, інше. Ваш вік, стать, локацію, країну. Дані про ваші інтереси. Дані про те, з ким ви контактуєте, з ким підтримуєте відносини. Компанія збирає ваші паролі. Збирає ваші платіжні дані. Збирають зміст ваших повідомлень, листів, будь-якого тексту, усіх файлів та документів. Усі мережеві дані ваших пристроїв, тобто компанія має профіль ваших інтернет-пристроїв у спільній мережі. Дані про конфігурацію пристрою. Дані про встановлене програмне забезпечення.

Багато соціальних мереж та додатків також збирають інформацію про вас. Також вони отримують дані від третіх осіб. Отже ми дізнались як багато про нас збирають прямої інформації за нашою згодою, але це не все.

Далі йде збір інформації про інформацію - метадані. Наприклад з якого браузера ви зайшли на веб сторінку, на яку камеру було зроблене ваше фото, який ваш мобільний оператор, чи часто користувач відвідує певні місця. Усі такі дані не є прямими, і майже нічого не значать по одинці. Але вони збираються як ваш великий цифровий профіль и продаються у рекламних цілях. Тобто, наприклад, Майкрософт купує Додаткову інформацію про вас і потім буде намагатися надавати вам персоналізовану рекламу. А тим часом спеціалісти з обробки великих баз даних будуть робити прогнози з приводу споживацької здатності для даного бренду у даному регіоні у даний час. Велику популярність набирає професія дата саєнтіст – тобто людина, яка вміє робити вдали і необхідні висновки з великих об'ємів прямої і не прямої інформації.

Як саме отримують цю інформацію? Для великих компаній кожен з нас представляє лише незначний цифровий портрет. На багатьох веб сторінках

відстежується поведінка користувача. Сторінка збирає інформацію про те як швидко ви читаєте, як швидко ви друкуєте. Збирає відбиток вашого браузера, вашого пристрою. Яка мова та часовий пояс встановлений на ньому. Усе це може додаватись до вашого цифрового портрету, якщо, наприклад, Google чи Facebook придбають ваші дані у складі бази. Тоді усі ваші дані будуть об'єднані і прив'язані до вашого портрету. Також, додатки можуть використовувати дані про кількість ваших грошей. Наприклад, такі дані збирає додаток для знайомств Tinder. Такі додатки як Instagram та Facebook постійно відстежують вашу активність та слухають через ваш мікрофон чим ви цікавитесь, для надання персональної реклами. Також, вас слухає система Android та IOS.

Отже, ми дізнались що компанії збирають різноманітні данні про своїх користувачів, з чого роблять прогнози споживання та рекламують продукти. Але зважаючи на велику кількість користувачів, виникає проблема обробки даних про них. Бази є занадто великими, для класичних методів аналізу. Для вирішення цієї проблеми було створено особливі методи аналізу - аналіз великих даних.

Але що саме з себе представляє Big Data? Великі дані у повному сенсі, в більшості отримують інформацію від підприємств. **Велікі дані** (англ. *Big Data*) в інформаційних технологіях — набори інформації (як структурованої, так і неструктурованої) настільки великих розмірів, що традиційні способи та підходи (здебільшого засновані на рішеннях класу бізнесової аналітики та системах управління базами даних) не можуть бути застосовані до них. Кінцевою метою цієї обробки є отримання результатів, які легко сприймаються людиною та є ефективними в умовах безперервного росту й розподілення інформації по численних вузлах обчислювальної мережі.

Є три основні характеристики великих даних:

- Їх обсяг (англ. *volume*),
- Швидкість накопичення нових даних та їх обробки (англ. *velocity*)
- Різноманіття типів даних, які можуть оброблятися (англ. *variety*)

Приклади застосування

-Політика

Серед відомих випадків застосування великих даних можна назвати перемогу Барака Обама на президентських виборах 2012 року. Аналітики виборчого штабу Обама активно використовували big data для аналізу настроїв виборців та коригування програми кандидата. Великі дані також є одним з ключових інструментів роботи Агентства національної безпеки США — у дата-центрі, що знаходиться у штаті Юта аналізуються дані, які АНБ збирає про користувачів в інтернеті

-Планування міст[ред. | ред. код]

Соціальні мережі та геолокаційні сервіси представляють величезні обсяги інформації, аналіз якої є дуже важливим для прикладних задач містобудування, таких як проектування транспорту, аналіз суспільної думки, виявлення та координація надзвичайних ситуацій тощо

Медицина

Медичні big data допомагають запобігти розвитку хвороби на ранній стадії завдяки аналізу серцево-судинного тиску, пульсу, дихання та рівня цукру в крові^[8].

– У Великій Британії методи big data прийняті на озброєння Міністерством охорони здоров'я^[en]. Аналізуючи інформацію про те, які рецепти виписують медики, аналітики міністерства намагаються оцінювати потреби британців в ліках та оптимізувати доставки препаратів в різні частини країни^[5].

– У 2013 році завдяки електронній медкартці, де зберігалась уся інформація про пацієнта, вчені знайшли залежність між мозковою деградацією та цукровим діабетом.

– У 2020 році за допомогою великих даних відбувається боротьба з коронавірусом. Компанія гугл розробила технологію відстеження контактів людей за допомогою телефонів. Забезпечення здатне робити прогнози поширення хвороби, що допомагає вводити протиепідеміальні міри.

Як і містопланування, хороший стан здоров'я впливає на покупну здатність людей. Люди із задоволеними базовими потребами покращують економіку.

Результати та обговорення./Results and discussion. За результатами проведеного дослідження виявлено, що на даний момент вже багато сервісів та виробників створюють плани виробництва та фінансові прогнози за допомогою сучасних методів обробки великих масивів даних. Це дозволяє уникати перевиробництва, та більш точно передбачати покупну здатність за ознакою місця, соціальної групи, тощо.

Висновок./Conclusions. Зараз інформація є, не боюсь цього слова, новою нафтою. Один з найцінніших ресурсів завдяки новим можливостям. Ми можемо бачити боротьбу за інформацію про користувачів, а також я навів приклади, що показують як дорого цінується наша інформація для третіх осіб. Інформація вивела нав'язування товарів та послуг, тобто маркетинг, на новий рівень. А також інформація дозволяє уникати збитків та покращує логістику, розташування виробництв. Інформація зараз дозволяє прогнозувати попит так точно, як ніколи раніше в історії. Причина цього – підвищення точності збору даних, підвищення різноманітності отриманих даних. Саме тому я вважаю що зараз інформація є дуже важливою у сучасній економіці, що довів аргументами.

АНАЛІЗ КОРИСТУВАЦЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ ТА КЕРУВАННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИМИ ВУЗЛАМИ БЛОКЧЕЙН-МЕРЕЖ

Шаповал Віталій Олегович

Студент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ. Наразі технологія блокчейн активно впроваджується в різноманітних галузях і виконує такі задачі як: електронний документообіг, криптовалюти, торгівля ресурсами, смарт-контракти. Можливість заробляти криптовалюту в блокчейні можлива завдяки процесу майнінгу, де майнери використовують власні комп'ютери задля реалізації факту затвердження транзакції (proof of concept) і отримують за це винагороду [1].

Мета роботи. Питання організації та використання ресурсів, приводить до задачі створення ERP системи, яка могла би проводити облік, керування, обслуговування та організацію закупівель обчислювальних ресурсів з точки зору користувачької взаємодії.

Клієнтський додаток пропонується виконати за допомогою мови програмування JavaScript та бібліотеки React.js.

Матеріали і методи. В даній системі передбачається організація процесів: обліку обчислювальних ресурсів, керування конфігураціями ресурсів, керування профілактичними роботами, закупівля обладнання. Для підбору необхідного обладнання також наявний деталізований каталог обладнання, який дозволяє проводити планування.

Процеси описані у вигляді замовлень (Work Orders). Вони створюються, редагуються, змінюють свій статус користувачами з конкретним набором прав. Життєвий цикл представлений у вигляді фаз (кожній фазі притаманний статус). На кожен із цих фаз назначено користувача, який, відповідно, повинен

виконати дії із вище вказаним замовленням згідно зі своїми правами. Результатом виконання замовлення є документ (наприклад акт на виконання робіт, документ на замовлення обладнання тощо).

В системі пропонується 4 типи користувачів зі своїми типом прав на виконання різноманітних дій: адміністратор користувачів, адміністратор замовлень, адміністратор каталогу, адміністратор обладнання.

Адміністратор користувачів відповідає за профілі інших типів що наявні в системі. Припускається, що таких адміністраторів може бути декілька, якщо в системі кількість користувачів інших типів буде велика. Дані адміністратори здатні працювати з профілями, змінювати їх статуси, актуалізувати або затверджувати їх права, виконувати пошук та фільтрацію користувачів. Діаграма прецедентів представлена на рисунку 1.

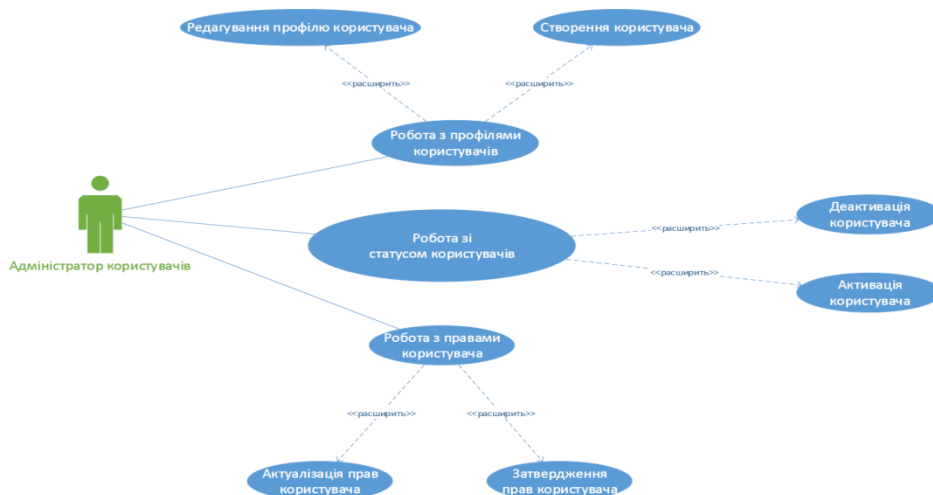

Рис. 1. Діаграма прецедентів адміністратора користувачів

Адміністратор замовлень керує різноманітними типами замовлень (на профілактичні роботи, на закупку обладнання, на встановлення обладнання, на редагування конфігурацій), може здійснювати пошук та фільтрацію замовлень (за датою, типом, статусом). Також даний тип адміністраторів здатний здійснювати процес частини замовлень до кінцевого стану (таких як на закупку), формувати вихідний документ і передавати його особам, що відповідають за закупку обладнання. Діаграма прецедентів зображена на рисунку 2.

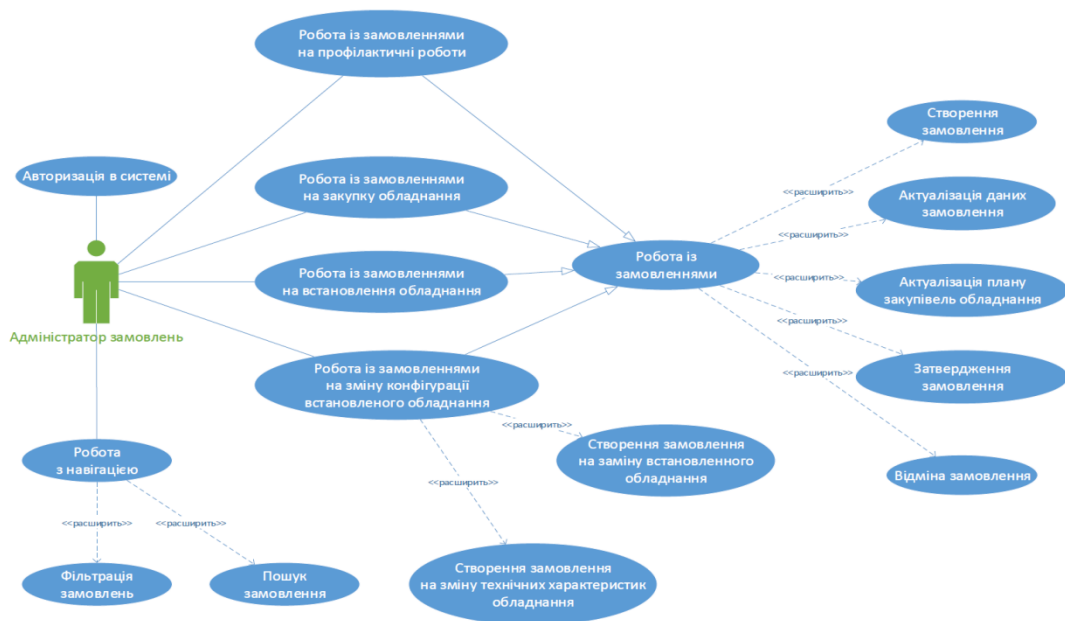

Рис. 2. Діаграма прецедентів адміністратора замовлень

Каталог – це компонента додатку, яка представлена у вигляді словникових даних обладнання, які використовуються іншими компонентами додатку. Для адміністрування каталогу необхідна окрема група користувачів. Діаграма прецедентів представлена на рисунку 4.

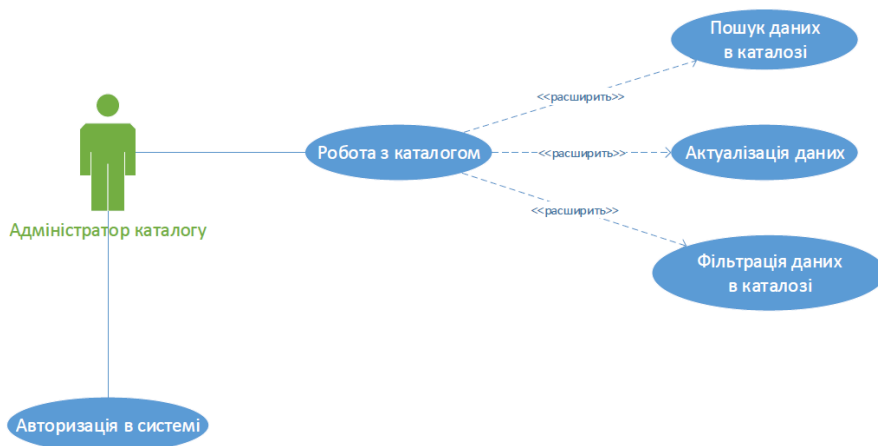

Рис. 3. Діаграма прецедентів адміністратора каталогу

Для роботи з обладнанням в системі наявний відповідний тип користувачів – адміністратори обладнання. Вони здатні працювати із замовленнями вже на кінцевому етапі, отримують акт на виконання робіт і працюють безпосередньо із обладнанням.

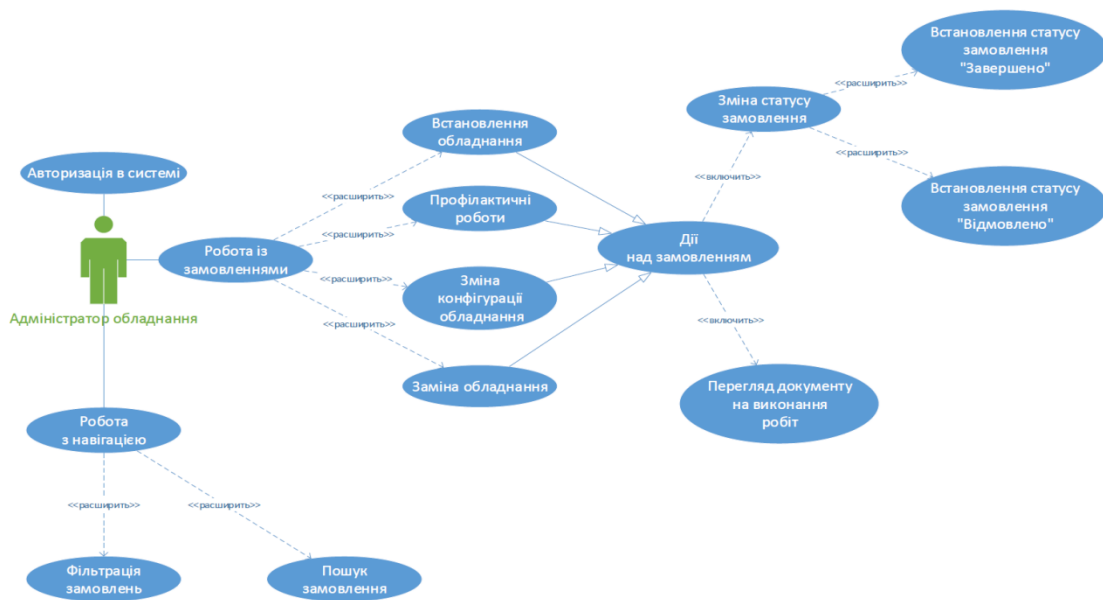

Рис. 4. Діаграма прецедентів адміністратора обладнання

Результати і обговорення. Системи керування і планування ресурсів включають в собі автоматизацію складних процесів, що призводить до взаємодії великої кількості користувачів та об'єктів. Для вирішення таких задач одним із варіантів є оркестрація процесів через замовлення.

Висновки. Розглянуто систему обліку, керування, обслуговування та організацію закупівель обчислювальних ресурсів з точки зору користувацької взаємодії, розглянуто типи користувачів та їх прецеденти.

І.Сегеда І.В., Локотарев Є.О., Шаповал В.О. Реалізація використання блокчейн-технологій у енергетичному секторі. / Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Серія:Економіка і управління Том 30 (69). № 4, 2019, С. 160-165 (DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-51>)

ОПТИМИЗАЦИЯ БАЛОЧНОЙ КЛЕТКИ УПРОЩЕННОГО ТИПА

Янин Алексей Евгеньевич

к.т.н., доцент

Новикова Светлана Николаевна

старший преподаватель

Херсонский государственный
аграрно-экономический университет

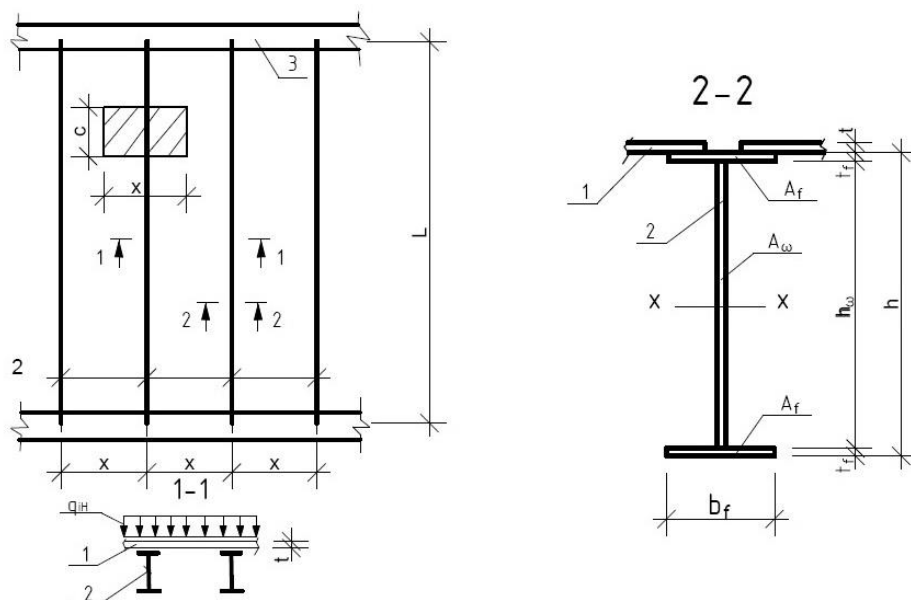
г. Херсон, Украина

Введение. В современных условиях экономия стали имеет важное значение. Поэтому строительные конструкции необходимо проектировать таким образом, чтобы при заданной действующей нагрузке расходы стали были сведены к минимуму.

Цель работы заключается в исследовании возможности подбора схемы размещения стальных балок в плане, соответствующей критерию экономичности. В качестве такого критерия можно рассматривать расход стали на балочную конструкцию в целом.

Материалы и методы. Рассмотрим балочную клетку упрощенного типа, когда на вертикальные несущие конструкции (стены, колонны) опираются стальные балки двутаврового профиля. На них укладывается настил в виде листа стали (рис.1).

Шаг балок X попробуем подобрать так, чтобы суммарные затраты стали на балки и настил были минимальными. Такой шаг $X=X_0$ будем называть оптимальным. Для его нахождения составим целевую функцию стоимости стали для настила и балок на 1 м^2 перекрытия, переменным аргументом которой является шаг балок X . Затем исследуем эту функцию на экстремум [1]. Если экстремум будет соответствовать минимуму функции и положительному значению аргумента, то оптимальный шаг балок X_0 может быть найден.

1 - стальной настил

2 - стальные балки двутаврового профиля

3 - вертикальные несущие конструкции (стены, колонны)

Рис. 1. Балочная клетка упрощенного типа

Результаты и обсуждение. Выделим по длине балки некоторый участок шириной C (см. рис.1). Стоимость стали для настила и балок на участке перекрытия, площадь которой равна $C \cdot X$

$$St = \Pi_{\text{н}} \cdot t \cdot c \cdot x \cdot \rho_{\text{ст}} + \Pi_{\text{б}} \cdot A_{\text{б}} \cdot c \cdot \rho_{\text{ст}}, \quad (1)$$

где $\Pi_{\text{н}}$ и $\Pi_{\text{б}}$, грн/кг - цена 1 кг стали соответственно для настила и балок;

$\rho_{\text{ст}}$, кг/м³ - плотность стали;

t - толщина настила;

$A_{\text{б}}$ - площадь поперечного сечения двутавровой балки (рис.1)

$$A_{\text{б}} = 2A_{\text{ф}} + A_{\omega} \approx 2b_{\text{ф}}t_{\text{ф}} + ht_{\omega}, \quad (2)$$

где $A_{\text{ф}}$ - площадь поперечного сечения одной полки;

A_{ω} - площадь поперечного сечения стенки.

Стоимость стали для настила и балок на 1 м² перекрытия

$$S = \frac{St}{c \cdot x} = \rho_{\text{ст}} \left(\Pi_{\text{н}} t + \Pi_{\text{б}} \frac{A_{\text{б}}}{x} \right). \quad (3)$$

Величины t и $A_{\text{б}}$ зависят от X . Выразим их через X и подставим в формулу (3).

Предельное отношение X/t , исходя из равенства прогиба настила посередине пролета предельно допустимому прогибу, выражается формулой [2]

$$\frac{x}{t} = \frac{4n_{\text{он}}}{15} \left(1 + \frac{72E_1}{n_{\text{он}}^4 q_{1\text{н}}} \right), \quad (4)$$

где $n_{\text{он}}$ - величина, обратная предельно допустимому прогибу;

$q_{1\text{н}}$, кН/м^2 - эксплуатационная (нормативная) полезная нагрузка на перекрытие;

E_1 - модуль упругости стали при невозможности поперечных деформаций настила.

Правая часть формулы (4) не зависит от X . Тогда функцию $t(x)$ можно записать в виде

$$t_{(x)} = x \cdot \frac{1}{\frac{4n_{\text{он}}}{15} \left(1 + \frac{72E_1}{n_{\text{он}}^4 q_{1\text{н}}} \right)} = x \cdot p_1, \quad (5)$$

где

$$p_1 = \frac{1}{\frac{4n_{\text{он}}}{15} \left(1 + \frac{72E_1}{n_{\text{он}}^4 q_{1\text{н}}} \right)} = \text{const}. \quad (6)$$

Примем, что две одинаковые полки и стенка двутавровой балки имеют вид прямоугольников. При этом высота балки h является оптимальной и вычисляется по формуле [3]

$$h = \sqrt[3]{\frac{3}{2} \lambda_{\omega} W}, \quad (7)$$

где $\lambda_{\omega} \approx h/t_{\omega}$ - заданная гибкость стенки ($\lambda_{\omega} = \text{const}$);

$W = M/R_{\text{y}}\gamma_{\text{с}}$ - требуемый момент сопротивления поперечного сечения из условия прочности балки по нормальным напряжениями [4];

R_{y} - расчетное сопротивление стали по пределу текучести;

$\gamma_{\text{с}}$ - коэффициент условий работы.

Изгибающий момент M посередине пролета балки зависит от неизвестного шага X и выражается формулой

$$M = \frac{q_{1н} x \gamma_f l^2}{8}, \quad (8)$$

где γ_f - коэффициент надежности по нагрузке;

l - пролет балки.

Тогда W является функцией от X :

$$W_{(x)} = \frac{q_{1н} x \gamma_f l^2}{8R_y \gamma_c} = x \cdot p_2, \quad (9)$$

где

$$p_2 = \frac{q_{1н} \gamma_f l^2}{8R_y \gamma_c} = \text{const}. \quad (10)$$

Величину W выразим через размеры поперечного сечения

$$W = \frac{I}{0.5h} = \frac{1}{0.5h} \left[\frac{t_{\omega} h^3}{12} + 2A_f (0.5h) \right] = \frac{h^3}{6\lambda_{\omega}} + A_f h, \quad (11)$$

где I - момент инерции поперечного сечения.

Из формулы (11) выражаем площадь поперечного сечения одной полки A_f через W и представляем в виде функции от X с учетом формул (7) и (9)

$$A_{f(x)} = \frac{1}{h} \left(W - \frac{h^3}{6\lambda_{\omega}} \right) = \frac{3}{4} \sqrt[3]{\frac{2x^2 p_2^2}{3\lambda_{\omega}}}. \quad (12)$$

Площадь поперечного сечения стенки A_{ω} также представляем в виде функции от X с учетом формул (7) и (9)

$$A_{\omega(x)} = ht_{\omega} = \frac{h^2}{\lambda_{\omega}} = \frac{3}{2} \sqrt[3]{\frac{2x^2 p_2^2}{3\lambda_{\omega}}} = 2A_{f(x)}. \quad (13)$$

Функция площади поперечного сечения балки примет вид

$$A_{\sigma(x)} = 2A_{f(x)} + A_{\omega(x)} = 3 \sqrt[3]{\frac{2x^2 p_2^2}{3\lambda_{\omega}}} = x^{2/3} p_3, \quad (14)$$

где

$$p_3 = 3\sqrt[3]{\frac{2p_2^2}{3\lambda_\omega}} = \text{const.}$$

Из формулы (3) с учетом формул (5) и (14) получим целевую функцию стоимости стали для настила и балок на 1 м^2 перекрытия

$$S(x) = \rho_{\text{ст}} \left(\Pi_{\text{н}} t(x) + \Pi_{\text{б}} \frac{A_{\text{б}}(x)}{x} \right) = \rho_{\text{ст}} \left(\Pi_{\text{н}} p_1 x + \Pi_{\text{б}} p_3 x^{-\frac{1}{3}} \right). \quad (15)$$

Первая производная целевой функции

$$\frac{dS(x)}{dx} = \rho_{\text{ст}} \left(\Pi_{\text{н}} p_1 - \frac{1}{3} \Pi_{\text{б}} p_3 x^{-\frac{4}{3}} \right). \quad (16)$$

Приравняв ее нулю найдем значение $X=X_0$, при котором целевая функция имеет экстремум

$$x_0 = \left(\frac{1}{3} \frac{\Pi_{\text{б}} p_3}{\Pi_{\text{н}} p_1} \right)^{\frac{3}{4}}. \quad (17)$$

Легко убедиться, что этот экстремум соответствует минимуму функции.

После подстановки в формулу (17) выражений для постоянных параметров p_1 и p_3 получим

$$x_0 = \sqrt[4]{\left(\frac{2}{3} \right)^3 \left(\frac{\Pi_{\text{б}}}{\Pi_{\text{н}}} \right)^3 \frac{1}{\lambda_\omega} \left(\frac{3q_{1\text{н}} \gamma_f}{16R_y \gamma_c} \right)^2 \left[\frac{4n_{\text{он}}}{15} \left(1 + \frac{72E_1}{n_{\text{он}}^4 q_{1\text{н}}} \right) \right]^3}. \quad (18)$$

При выводе формулы для X_0 предполагалось, что поперечное сечение балки подбирается исходя из обеспечения прочности по нормальным напряжениям. При этом жесткость балки при оптимальном шаге X_0 может быть не обеспечена.

Выясним, для каких значений шага X жесткость балки обеспечена при равенстве левой и правой частей условия прочности по нормальным напряжениям. Для этого решим следующую систему:

$$\frac{q_{1\text{ф}} x \gamma_f l^2}{8W} = R_y \gamma_c; \quad (19)$$

$$\frac{5 q_{1f} x l^3}{384 EI} \leq \frac{1}{n_o}; \quad (20)$$

$$I = W \cdot 0,5h; \quad (21)$$

$$h = \sqrt[3]{\frac{3}{2} \lambda_{\omega} W}; \quad (22)$$

где $1/n_o$ предельный относительный прогиб балки.

Неравенство (20) выражает собой условие жесткости балки, а уравнение (19) вытекает из условия прочности.

Исключив из системы I ; W ; h , получим такое условие

$$x \geq \left(\frac{5 R_y \gamma_c n_o}{24 E \gamma_f} \right)^3 \frac{16 R_y \gamma_c}{3 q_{1H} \gamma_f \lambda_{\omega}} l = X_{\text{жостк}}, \quad (23)$$

где $X_{\text{жостк}}$ минимальный шаг балок из условия жесткости.

Из выражения (23) следует, что для обеспечения жесткости балок, их шаг должен быть не менее величины $X_{\text{жостк}}$.

Выясним, в каком случае при найденном X_o обеспечена жесткость балок. Для этого надо подставить $X=X_o$ из формулы (18) в условие (23). После преобразований получим:

$$\lambda_{\omega} \geq \left(\frac{5 R_y \gamma_c n_o}{24 E \gamma_f} \right)^4 \left(\frac{16 R_y \gamma_c}{3 q_{1H} \gamma_f} \right)^2 \frac{3 \Pi_H}{2 \Pi_{\sigma}} \frac{1}{\frac{4 n_{\text{OH}}}{15} \left(1 + \frac{72 E_1}{n_{\text{OH}}^4 q_{1H}} \right)} = \lambda_{\omega, \text{const}}. \quad (24)$$

Правая часть этого условия ($\lambda_{\omega, \text{min}}$) пропорциональна R_y в шестой степени, то есть очень быстро растет при увеличении R_y . Поэтому, чтобы обеспечить жесткость балок при $X = X_o$, R_y должно быть достаточно малым.

Выводы. В результате проведенных исследований было установлено, что:

- существует принципиальная возможность подобрать шаг балок, который соответствует минимальной стоимости перекрытия;
- задача имеет практический смысл при относительно низкой прочности стали и относительно больших пролетах балок.

В дальнейших исследованиях целесообразно рассмотреть целевую функцию приведенных затрат с учетом эксплуатационных расходов.

ЛИТЕРАТУРА.

1. Металеві конструкції: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Нілов О.О., Пермяков В.О., Шимановський О.В. та ін.. – К.: Вид-во «Сталь», 2010. – 869 с.
2. Металлические конструкции. Общий курс: Учебник для вузов /Е.И. Беленя, В.А. Балдин, Г.С. Ведеников и др.; Под. общ. ред. Е.И. Беленя. 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Стройиздат, 1986. – 560 с., ил.
3. Зорин З.Я. Стальные конструкции. Проектирование на стадии КМД / З.Я. Зорин, А.А. Новицкий. – Киев: Сталь, 2015 – 268 с.
4. ДБН В.2.6-198:2014. Сталеві конструкції. Норми проектування». – Київ: Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, 2014. – 199с.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

UDK 535.247.4:535.243

RESEARCH OF THE ENERGY STRUCTURE OF THE SURFACE ARSENIDE GALLIUM AT ADSORPTION GERMANIUM

Chernikov Nikolay Grigorievich
cand.phys.-math. sciences, ass.prof.

Chernikova Irina Demyanovna
senior lecturer

Stanislavova Natalia Anatolievna
bachelor, gr. GM-19d

Nedobega Vladyslav Alexandrovich
master, gr. GM-19dmb

Volodymyr Dahl East Ukrainian National
University, Severodonetsk city, Ukraine

Introduction. Gallium arsenide and its surface properties attract much attention of researchers due to the possibilities of its wide application in techniques of micro- and nanoelectronics. Despite numerous surface studies semiconductors, many questions regarding its properties and processes at the boundary of two phases are not yet sufficiently clarified, especially with regard to the influence conditions on the surface on the energy spectrum of electrons in crystals.

Objective. To study the effect of adsorption of germanium atoms on the properties of the surface layer of gallium arsenide, as well as on the structure of the energy spectrum of electrons, the method of photoemission – the energy distribution of photoelectrons.

Materials and methods. By changing the conditions on the surface, for example, if you deposit foreign atoms on the surface of the substance, you can

influence the properties near-surface layer. Research shows that the adsorption of a substance on a solid substrate leads to various changes in the characteristics of the solid surface, such as the work function, the mobility of charge carriers in the surface layer, photoemission properties, etc. These changes occur as in as a result of the appearance of an electric field in the layer of the near-surface space charge, and in a change in the electronic structure of a solid near the surface. Study of the surface of solids and its effect on the physical properties of the latter are carried out by different methods: optical, diffraction of slow electrons, field effect, study of the contact potential difference, methods of electron spectroscopy, as well as the method of photoemission. Each of these methods has its own advantages and disadvantages [1]. However, the advantage of the photoemission method is that it allows one to obtain more information about the energy spectrum electrons in semiconductors and thus gives the ability to track changes in this spectrum when surface conditions change.

Highlighting previously unresolved parts of a common problem. Especially many works have recently been devoted to the study of the effect of adsorption of Cs, Cs-O on the surface properties of gallium arsenide by the photoemission method. This is due to the fact that in this case an effective emitter with a negative electronic affinity for an electron is obtained [2–4]. However, most of these studies are purely practical nature and do not pay due attention to elucidating the surface properties of gallium arsenide.

The high efficiency of photoemission with heavily zinc-doped p-type GaAs ($p \approx 1 \cdot 10^{19} \text{ cm}^{-3}$) upon adsorption of Cs-O is due to the conditions arising in this case by the appearance of a negative electron affinity [4]; however, high photoemission efficiency was also observed in samples P-type GaAs with significantly lower doping level with germanium ($p \approx 5 \cdot 10^{17} \text{ cm}^{-3}$) with the same surface treatment with cesium Cs and oxygen O [5].

Formulation of the problem It can be assumed that the high efficiency of photoemission in p-type GaAs samples doped with germanium could be caused either by the effect of germanium on the bulk properties, or by the special conditions

formed on the surface of gallium arsenide due to the presence of germanium atoms there.

In this regard, it is of interest to find out how the adsorption of germanium atoms affects the photoemission from samples of gallium arsenide single crystals of various types of conductivity.

The result of the study. The studies were performed under the same vacuum conditions in a nanometric ultrahigh-vacuum photoelectron spectrometer [6] on GaAs samples (both n-type and p-type) whose physical parameters are presented: current carrier concentrations for each n-type sample used, respectively: $5 \cdot 10^{15} \text{ cm}^{-3}$; $1,24 \cdot 10^{17} \text{ cm}^{-3}$; $3,1 \cdot 10^{18} \text{ cm}^{-3}$ and p-type $1,4 \cdot 10^{19} \text{ cm}^{-3}$; inconsistencies in intelligence: $4350 \text{ cm}^2/\text{V s}$; $4000 \text{ cm}^2/\text{V s}$; $3200 \text{ cm}^2/\text{V s}$; $42,3 \text{ cm}^2/\text{V s}$; resistivity: $1,16 \cdot 10^{-2} \text{ Ohm cm}$; $3,84 \cdot 10^{-3} \text{ Ohm cm}$; $9,47 \cdot 10^{-3} \text{ Ohm cm}$; $4,6 \cdot 10^{-3} \text{ Ohm cm}$. The orientation of the planes was controlled by the X-ray diffraction method, and the deviation from the indicated direction did not exceed 3° . Each of the four: 1n - (110), 2n - (110), 3n - (111) and 4p - (110) of the studied samples of the plane were ground and chemically polished in a mixture 1 (H_2O_2): 3 (H_2SO_4): 1 (H_2O).

All studies were carried out at different thicknesses of the Ge coating of the GaAs surface under the same vacuum conditions ($p = 2 \cdot 10^{-9} \text{ Pa}$), the results obtained for all samples could be compared with each other. The thickness of the adsorbed Ge layer was determined from the time of deposition from a calibrated source. The film thickness in one coating cycle was $\sim 3 \text{ \AA}$ and taking into account the sizes of germanium atoms (the radius of germanium atoms is $\sim 1,32 \text{ \AA}$), we can assume that the formed film corresponds to a coating monolayer.

The deposition source was calibrated by the Tolansky interference method for measuring the thickness of layers of adsorbed germanium atoms.

Energy distribution of photoelectrons $N(E)$ with GaAs when its surface is covered with Ge. The energy distribution of photoelectrons was measured for both the uncoated and germanium-coated surfaces of samples 2n and 4p (Fig. 1.). It can be

seen that for all degrees of coverage θ , the distributions have two maxima, one of which I corresponds to the direct interband transition in gallium arsenide ($E = 4.6$ eV) and is also observed in the energy distribution of the sample uncoated with germanium. The second maximum II for both studied samples is located at the same energy distance from maximum I. This energy distance is less than the energy distance between the maxima on curves 4 in Fig. 1. For sample 4p, the intensity of maximum II when poured with germanium $\theta = 2$ is significantly higher than the intensity of maximum I. For sample 2n, the differences between the intensities of maxima I and II are much smaller.

When the degree of coverage with germanium θ changes, the intensity of maxima I and II changes: with an increase in the intensity of maximum II, the intensity of maximum I decreases. The highest intensity of maximum II is observed at $\theta = 2$

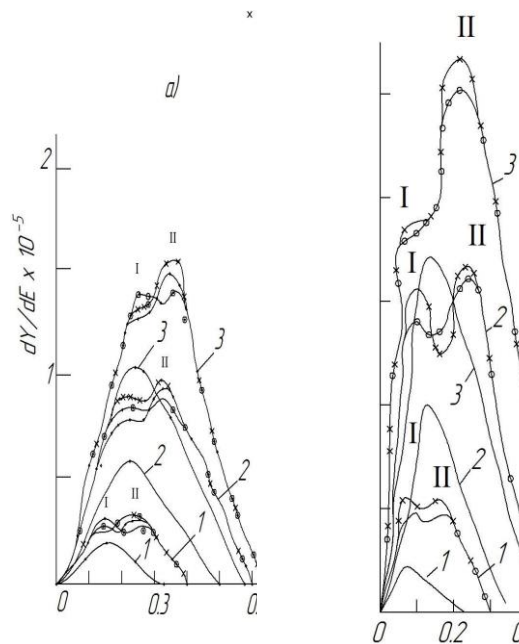

Fig. 1. Energy distributions of photoelectrons for samples 2n (a) and 3p (b). The curves were taken at different values of photons $h\nu$, eV: 1 - 4.68; 2 - 4.89; 3 - 4.99 (without germanium coating), 1' - 4.68; 2' - 4.89; 3' - 4.99 (when coated with germanium: (a) • - 1 monolayer; b) x - 2 monolayers; c) * - 3 monolayers). On the X axis, the energy E is measured in eV.

monolayers, but at $\theta = 3$ monolayers, the intensity of this maximum decreases, while the intensity of maximum I.

With a change in the photon energy $h\nu$, as can be seen from the presented experimental data (Fig. 2.), the maxima of I and II shift along the energy scale so that $\Delta E_{\text{max}} \neq \Delta h\nu$. This indicates that the observed electronic transitions are direct. The electronic transition energy corresponding to maximum II on the energy distribution curves is 4.7 eV. There is no transition with such an energy.

A similar transition was not found in the study of GaAs with a reduced work function by coating Ba and BaO [7], as well as in the works of other authors.

If we assume that the observed transition is due to the optical excitation of electrons in the germanium layer, then the intensity of this transition, as the degree of coverage θ of the gallium arsenide surface with germanium increases, should also increase. However, as the degree of coverage θ increases, the intensity of this electronic transition decreases, as is observed in the experiment (Figs. 2a and 2b - curves 3'b and 3'c). Therefore, there is no reason to attribute this electronic transition to germanium alone.

The authors in showed the value of the local action of an electric field on the local electronic structure of a solid. If we assume that in the case of interaction of germanium with gallium arsenide, a similar effect of germanium atoms on the electronic structure of gallium arsenide occurs, then the additional maximum is possibly due to this effect.

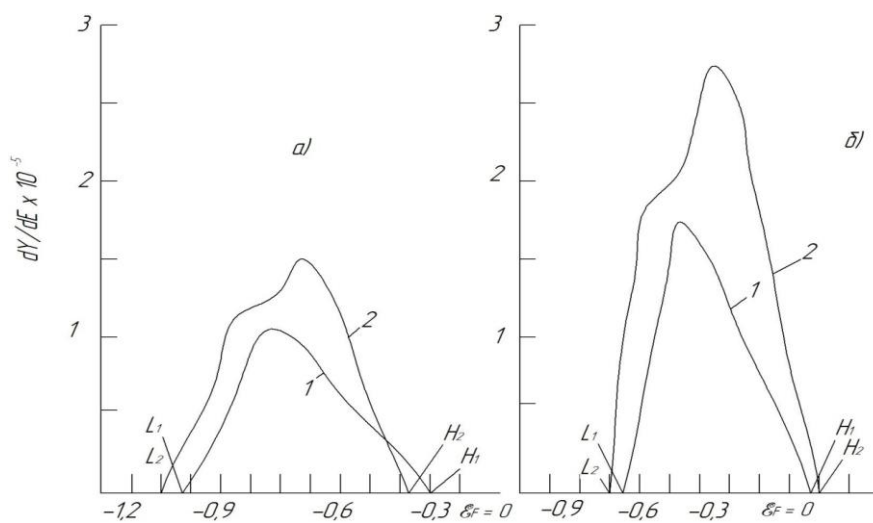

Fig. 2. Energy distributions of photoelectrons from samples 2n (a) and 4p (b) shifted by $h\nu$. Curves 1 - without germanium coating; 2 - when covered with germanium. The photon energy is $h\nu = 4.99$ eV.

An analysis of the energy distributions carried out by the method of shifting the energy distributions by the photon energy $h\nu$ (Fig. 2a and Fig. 2b) showed that the adsorption of germanium atoms on the surface of gallium arsenide single crystals leads to a slight decrease in the photoelectron work function. This decrease (Fig. 2a) for sample 2n is due to the shift of the low-energy edge of the distribution $(E_F - L_2) > (E_F - L_1)$, i.e. due to a change in the electronic affinity χ . For sample 4p, an insignificant shift of the high-energy edge ΔH towards the Fermi level E_F is observed; the bending of the zones is slightly reduced; the low-energy edge of the L_1 distribution shifts so that $(E_F - L_2) > (E_F - L_1)$, and, consequently, for a p-type GaAs sample, when germanium is adsorbed on its surface, the electron affinity χ decreases.

The energy parameters experimentally obtained for samples 2n and 4p from the spectral distributions of the quantum yield in the work and the energy distributions of photoelectrons in this work are presented in Table 1.

Table 1
Energy parameters GaAs

№ образца	$h\nu_0$, eV	φ_T , eV		$(E_F - E_V)_C$, eV	χ , eV	φ_0 , eV
2n	4,3	4,13	1,372	0,17	2,90	1,20
2n _{Ge}	4,24	4,06		0,18	2,84	1,19
4p	4,43	4,33	- 0,032	0,10	3,03	- 0,13
4p _{Ge}	4,34	4,23		0,06	2,94	- 0,09

It can be seen from the results presented in the table that the decrease in the photoemission threshold $h\nu_0$ and the thermionic work function φ_T for n-type GaAs samples upon the adsorption of Ge atoms on the surface of gallium arsenide single crystals is due to a decrease in the electronic affinity χ . The position of the Fermi level E_F remains almost unchanged. In a p-type GaAs sample, upon adsorption of Ge atoms on the surface of gallium arsenide single crystals, along with a decrease in the electron affinity χ , an insignificant change in the band bend φ_0 on the GaAs electron surface is observed.

The behavior of the maxima in the energy distributions of photoelectrons with a change in $h\nu$ and the degree of coverage θ (Figs.1a and 1b) suggests that the

interaction of germanium atoms with gallium arsenide atoms leads to a local change in the electronic structure in the semiconductor.

Conclusions

1. In the energy distributions of photoelectrons, along with the maximum at corresponding to the transition in GaAs in the Σ direction with an energy of 4.6 eV, an additional maximum with an energy of 4.7 eV is observed. This additional maximum cannot be attributed to the direct transition in GaAs, as well as to the transition in Ge.

2. The change in the thermionic work function ϕ_T during the adsorption of germanium on the gallium arsenide surface is due to a decrease in the electronic affinity χ , while a slight decrease in the bands is observed in the p-type GaAs sample.

3. The interaction of germanium with gallium arsenide, possibly, leads to a local change in the electronic structure in GaAs, which, apparently, leads to the appearance of an additional electronic transition and stimulates an increase in photoemission.

In the future, it is planned to consider this experiment in more detail with the use of additional optical methods for studying the essence of the issue of direct electronic transition

LIST OF REFERENCES

1. Кремков М. В. Корпускулярная низкоэнергетическая диагностика поверхности твердого тела / Кремков М. В. – Академия наук Узбекской ССР. Институт электроники имени У. А. Арифова; Ташкент: изд-во «ФАН» Узбекской ССР, 1986.– с.164.

2. H. Sonnenberg Photocathodes of gallium arsenide with negative electron affinity / H. Sonnenberg – Appl. Phys. Lett., 1970. 16. p. 245 – 248.

3. Fischer T. E. Determination of Semiconductor Surface properties by means of photoelectric emission / Fischer T. E. – North-Holland Publishing Co., Emgsterdam, Surface Science, 1969, 13. p. 30 – 52.

4. Sommer A. H. Photoemitters with negative electron affinity / Sommer A. H. – J. Appl. Phys., 1972. 42 p. 2158 – 2164/

5. Schade H., Nelson H., Kressel H. High efficiency of emission from GaAs photocathodes doped with Ge / Schade H., Nelson H., Kressel H. – Appl. Phys. Lett., 1971. 18. p. 121 – 126.

6. Кулышев А. М., Черникова И. Д., Черников Н. Г. Нанометрический корпускулярный фотоэлектронный спектрометр / Кулышев А. М., Черникова И. Д., Черников Н. Г. – Вісник СНУ ім. В. Даля, сб. наук. праць. Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, №5(222) 2015. – с. 40 – 45.

7. Кулышев А. М., Черникова И. Д., Черников Н. Г. Влияние состояния поверхности полупроводников на работу выхода фотодетекторов./ Кулышев А. М., Черникова И. Д., Черников Н. Г. – Вісник СНУ ім. В. Даля, сб. наук. праць. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, №2(226), 2016. – с. 112 – 123.

НАПРУЖЕНИЙ СТАН СКІНЧЕНОГО ЦИЛІНДРУ ПІД ДІЄЮ ВЛАСНОЇ ВАГИ

Філіпчук Анастасія Олександрівна

магістр прикладної математики
студентка

Вайсфельд Наталія Данилівна

д. ф.-м. н., професор
завідуюча кафедрою
«Методи математичної фізики»

Процеров Юрій Сергійович

к. ф.-м.н., доцент кафедри
«Методи математичної фізики»
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Вступ./Introduction. У даній роботі досліджено напружений стан скінченного кругового пружного циліндра, кругова поверхня якого вільна від напружень, що деформується під впливом власної ваги. Крім того, за початковими умовами циліндр закріплено на торцях. Для вирішення цієї задачі кінцеві інтегральні перетворення Фур'є застосовувались безпосередньо до початкової задачі, а саме до рівнянь рівноваги та до граничних умов. Зазначена задача була зведена до одновимірної векторної граничної задачі в області перетворень з урахуванням перетворень невідомого переміщення. Розв'язок отриманої задачі було отримано за допомогою використання апарату матричних диференціальних обчислень. Отримані формули переміщень мають невідому функцію, яку було знайдено розв'язанням відповідного сингулярного інтегрального рівняння.

Проблема рівноваги пружного циліндра кінцевої довжини є однією з найстаріших серед задач пружності. Широкий огляд статей та ідей, присвячених цій темі, наводиться в роботі [1], де також зазначено, що деякі проблеми, пов'язані з оцінкою напруженого стану циліндра, досі не було

розв'язано через їх складність. Одна з таких проблем розглядається в цій статті, де розв'язано трьохвимірну задачу для ізотропного пружного циліндра кінцевої довжини, що знаходиться під дією власної ваги. Результати, які було отримано, важливі не тільки для розробки теоретичних методів, а ще й для практичного попиту на інженерні проблеми.

Мета роботи./Aim. Об'єктом дослідження є технології застосування різноманітних методів до проблем пружності. Предметом дослідження є деформація пружного кругового циліндру, який, як було зазначено вище, закріплено на кінцях. Мета роботи – отримання поля переміщень та напружень, що задовольняють початковим умовам задачі.

Матеріали та методи./Materials and methods. В даній роботі використовуються наступні математичні методи та підходи:

- введення безрозмірних змінних;
- кінцеві інтегральні перетворення Фур'є;
- апарат матричних диференціальних обчислень;
- контурне інтегрування;

Перш ніж розглянути постановку задачі слід зазначити у чому полягає особливість описаного у даній статті алгоритму. Новизна запропонованого методу полягає в застосуванні інтегральних перетворень безпосередньо до рівнянь рівноваги. Це дозволяє побудувати одновимірну крайову задачу в області перетворень. Отриману векторну крайову задачу розв'язано за допомогою методу матричних диференціальних обчислень. Вперше такий підхід було запропоновано і застосовано у [2, 3]. Його використання зводить вихідну задачу до сингулярного інтегрального рівняння, яке розв'язується за допомогою методу ортогональних многочленів.

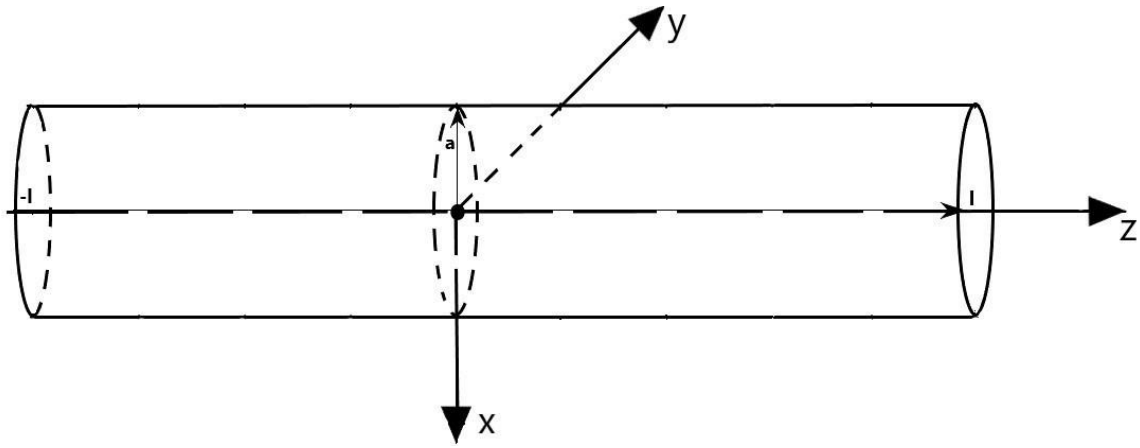

Рис. 1. Пружний круговий циліндр

Розглянемо пружний круговий циліндр радіуса a та довжиною $2l$, що займає в циліндричній системі координат область $0 \leq r \leq a$; $-\pi \leq \varphi \leq \pi$; $-l \leq z \leq l$ (рис. 1). Циліндр закріплено по торцях $z = \pm l$, а бокова поверхня циліндра вільна від напружень. Циліндр деформується під дією власної ваги. Переміщення циліндру U_r, U_φ, U_z задовольняють рівняння рівноваги:

$$\begin{cases} \Delta U_r - \frac{1}{r^2} U_r - \frac{2}{r^2} \frac{\partial U_\varphi}{\partial \varphi} + \frac{2}{\kappa - 1} \frac{\partial \theta}{\partial r} = -\frac{\gamma}{G} \cos \varphi \\ \Delta U_\varphi - \frac{1}{r^2} U_\varphi + \frac{2}{r^2} \frac{\partial U_r}{\partial \varphi} + \frac{2}{\kappa - 1} \frac{1}{r} \frac{\partial \theta}{\partial \varphi} = \frac{\gamma}{G} \sin \varphi \\ \Delta U_z + \frac{2}{\kappa - 1} \frac{\partial \theta}{\partial z} = 0 \end{cases} \quad (1)$$

де $\Delta f = \frac{1}{r} \frac{\partial}{\partial r} \left(r \frac{\partial f}{\partial r} \right) + \frac{1}{r^2} \frac{\partial^2 f}{\partial \varphi^2} + \frac{\partial^2 f}{\partial z^2}$ – оператор Лапласа в циліндричній

системі координат, $\kappa = 3 - 4\mu$, μ – коефіцієнт Пуасона, $\theta = \frac{1}{r} \frac{\partial}{\partial r} (r U_r) + \frac{1}{r} \frac{\partial U_\varphi}{\partial \varphi} + \frac{\partial U_z}{\partial z}$ – об'ємне розширення, γ – питома вага матеріалу циліндра, G – модуль зсуву.

Проблема є симетричною щодо змінної z , тому достатньо розглянути область $0 \leq r \leq a$; $-\pi \leq \varphi \leq \pi$; $0 \leq z \leq l$. З огляду на це, граничні умови записано таким чином:

$$\begin{aligned} \left. \frac{\partial U_r}{\partial z} \right|_{z=0} = 0, \left. \frac{\partial U_\varphi}{\partial z} \right|_{z=0} = 0, U_z|_{z=0} = 0 \\ U_r|_{z=l} = 0, U_\varphi|_{z=l} = 0, U_z|_{z=l} = 0 \end{aligned} \quad (2)$$

$$\begin{aligned}
\sigma_r|_{r=a} &= 2G \left(\frac{\partial U_r}{\partial r} + \frac{3-x}{2(x-1)} \theta \right) \Big|_{r=a} = 0 \\
\tau_{r\varphi}|_{r=a} &= G \left(r \frac{\partial}{\partial r} \left(\frac{1}{r} U_\varphi \right) + \frac{1}{r} \frac{\partial U_r}{\partial \varphi} \right) \Big|_{r=a} = 0 \\
\tau_{z\varphi}|_{r=a} &= G \left(\frac{\partial U_z}{\partial r} + \frac{\partial U_r}{\partial z} \right) \Big|_{r=a} = 0
\end{aligned} \tag{3}$$

Потрібно отримати поле переміщень та напружень, що задовольняють рівняння (1) та граничні умови (2),(3).

Результати та обговорення./Results and discussion. До системи рівнянь Ламе було застосовано інтегральне перетворення Фур'є за змінною ξ :

$$\begin{aligned}
\check{U}_k(\rho) &= \int_0^1 \hat{U}(\rho, \xi) \cos(\vartheta_k \xi) d\xi; \\
\check{V}_k(\rho) &= \int_0^1 \hat{V}(\rho, \xi) \cos(\vartheta_k \xi) d\xi; \\
\check{W}_k(\rho) &= \int_0^1 \hat{W}(\rho, \xi) \sin(\vartheta_k \xi) d\xi;
\end{aligned}$$

після чого задачу було зведено до одновимірної крайової задачі в області перетворень, яка переформулюється у вигляді векторної крайової задачі:

$$\begin{cases} L\bar{y}(\rho) = \bar{f}(\rho) \\ / \\ V_i[\rho] = \gamma_i, \gamma = 0, i \end{cases} \tag{4}$$

Крім того, було введено оператор $D_\rho f = \frac{1}{\rho}(\rho f')'$, а L у системі (4) є диференціальним матричним оператором порядку 3×3 , а $\bar{y}(\rho)$, $\bar{f}(\rho)$ – вектори, що мають нижче вказаний вид:

$$= \begin{pmatrix} \kappa \left(D_\rho - \frac{4}{\rho^2} \right) - b_k^2(\kappa - 1) & D_\rho - \frac{2}{\rho} \frac{d}{d\rho} & 2\kappa \left(\frac{d}{d\rho} - \frac{1}{\rho} \right) \\ D_\rho + \frac{2}{\rho} \frac{d}{d\rho} & \kappa D_\rho - b_k^2(\kappa - 1) & 2b_k \left(\frac{d}{d\rho} + \frac{1}{\rho} \right) \\ -b_k \left(\frac{d}{d\rho} + \frac{2}{\rho} \right) & -b_k \frac{d}{d\rho} & -b_k^2(\kappa + 1) + (\kappa - 1) \left(D_\rho - \frac{1}{\rho^2} \right) \end{pmatrix},$$

$$\bar{y}(\rho) = \begin{pmatrix} W_k^{(1)}(\rho) \\ W_k^{(2)}(\rho) \\ W_k^{(3)}(\rho) \end{pmatrix}, \bar{f}(\rho) = \begin{pmatrix} 0 \\ 2 \frac{\gamma \alpha^2 (-1)^k}{G \vartheta_k} (\kappa - 1) \\ (\kappa + 1) (-1)^k \alpha^2 \chi(\rho) \end{pmatrix}.$$

Введемо функції $W_k^{(i)}(\rho)$ – нові невідомі функції, пов'язані з вихідними переміщеннями за формулами:

$$W_k^{(1)}(\rho) = U_k(\rho) + V_k(\rho),$$

$$W_k^{(2)}(\rho) = U_k(\rho) - V_k(\rho),$$

$$W_k^{(3)}(\rho) = W_k(\rho).$$

k – параметр Фур'є. Функція $\chi(\rho)$ – невідома функція, $\chi(\rho) = \left. \frac{\partial W}{\partial \xi} \right|_{\xi=1}$.

Граничну векторну задачу (4) розв'язано за допомогою апарату матричного диференціального обчислювання. Компоненти вектора $\bar{y}(\rho)$ побудовано в явному вигляді. Застосування обернених перетворень Фур'є до цих компонент призвело до остаточних виразів переміщень. Проблема, нарешті, буде вирішена, якщо невідома функція $\chi(\rho)$ буде знайдена. Слід побудувати нормальні напруження $\sigma_z(\rho, \varphi, \xi)$ та задовольнити граничну умову на циліндричній поверхні. Після деяких перетворень отримано сингулярне інтегральне рівняння щодо невідомої функції $\chi(\rho)$. У процесі розв'язання задача зводиться до нескінченної системи лінійних алгебраїчних рівнянь. Розв'язок рівняння записано у формі

$$\chi(\rho) = \sum_{n=1}^{\infty} \chi_n \frac{T_n(\tilde{t})}{\sqrt{1 - \tilde{t}^2}}$$

Висновки./Conclusions. Таким чином в даній роботі було виконано перехід у простір трансформант та введено безрозмірні змінні задля спрощення ведення розрахунків. Після чого було побудовано фундаментальну матричну систему розв'язків, а для того, щоб розв'язати поставлене завдання, побудовано розв'язок в просторі трансформант і знайдено інтегральне рівняння. На наступному етапі за допомогою модифікованих функцій Беселя було виконано перехід до функцій, не залежних від комплексної змінної. У результаті розв'язок знаходився у вигляді ряду по многочленам Чебишова. Для

знаходження коефіцієнтів χ_n була використана мова Python, за допомогою якої реалізовано функцію знаходження даних коефіцієнтів

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Meleshko V., Tokovyy Yu., Barber I. Axially symmetric temperature stresses in an elastic isotropic cylinder of finite length //Journal of Math. Science. – 2011. – № 5. – 646-669 с.
2. Popov G., Protserov Yu., Gonchar I. Exact solution of some axisymmetric Problems for Elastic Cylinders of Finite length taking into account //Intern Applied Mech. – 2015. – №.4. – 391-402 с.
3. Menshykov O., Menshykova M., Vaysfeld N. Exact analytical solution for a pie-shaped wedge thick plate under oscillating load //Acta Mechanica. – 2017. – 228, № 12. – 4435-4450 с.
4. Камке Э. Справочник по обыкновенным дифференциальным уравнениям. М.: Наука, 1976, 568 с.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

НОВІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Любчук Ольга Костянтинівна

д. держ. упр., професор

Гойман Крістіна Дмитрівна

студентка

ДВНЗ

«Приазовський державний технічний університет»

м. Маріуполь, Україна

Вступ. Щороку з'являється все більше нових напрямків, технологій, проектів в туризмі, що обумовлено стрімким розвитком туристичної галузі у світі. Географія туристичних подорожей, потреби та запити туристів за останні десять років у світі туристичних подорожей сильно змінилися, що призвело до появи нових тенденцій в розвитку туріндустрії.

Метою роботи є здійснення аналізу та систематизація світових тенденцій розвитку сучасного туризму.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети використовувалися такі наукові методи, як теоретичний аналіз, порівняльний аналіз, метод синтезу, метод класифікації.

Результати та їх обговорення. В розвитку туристичної галузі на сучасному етапі з'являється все більше нових тенденцій, які впливають на розвиток економіки різних країн світу. Серед них виокремлюється така тенденція як «об'єднання різних місцевостей в одну подорож», що обумовлено невеликим часовим періодом відпочинку та бажанням економити дорогоцінний час та отримати побільше вражень туристами. Наступною сучасною тенденцією розвитку туризму є тенденція «проведення відпустки

недалеко від місця свого проживання», що втілюється в організацію відпочинку (вихідного, святкових днів).

Ще однією тенденцією в розвитку організації туристичних подорожей є тенденція «поєднання різних видів транспортного переміщення» та спостерігається відмова від перельотів на користь пересувань поїздом або автобусом, що обумовлено задоволенням потреб безпеки та потреб в релаксації, зниження тривожності та відходження від проблем буденності. Як вважають дослідники, поява даної тенденції також обумовлена боротьбою з глобальними змінами клімату для мільйонів людей, які натхненні акціями 17-річної еко-активістки Грети Тунберг, стала одним з важливих чинників при плануванні подорожей. Найбільша частка викидів CO₂ припадає на викиди літаків. А так як боротьбу за збереження навколишнього середовища очолює молоде покоління, то їх відмова від подорожей на далекі відстані незабаром позначиться на туристичних потоках [1].

Наступною тенденцією в розвитку сучасного туризму є тенденція «microcation – екофрендлі». Вона проявляється у виборі подорожей на потягах, велосипедах, піших походах. Такий тренд виник на противагу мейнстріму минулих років, овертуризму. Сюди ж можна віднести ретрити вихідного дня, фітнес-кемпи, коуч-програми. Ще однією з нових тенденцій є тенденція «реабілітаційного туризму», що проявляється в попитах та пропозиціях туріндустрій щодо оздоровлення туристів [2]. Для сьогодення характерним стає те, що все більше людей обирає активний відпочинок, який включає плавання, підйоми на вершини, піші або велопоходи. Дуже популярні різні піші маршрути, серед яких - Тихоокеанська стежка (США), Каміно де Сантьяго (Іспанія) та інші. Наступною тенденцією розвитку сучасного туризму є тенденція «аундеграундного» туризму, яка проявляється в подорожах в не дуже відомі або незвичайні місця замість відвідування всесвітньо відомих локацій, які переповнені туристами.

Проведене дослідження дозволило виявити також тенденцію «альтернативного» туризму. Дана тенденція проявляється в становленні

аскетичного туризму, коли свідомо вибирають відпочинок з відмовою від багатьох зручностей, благ цивілізації і надмірностей. Крім того, відбувається становлення тенденції «Slow travel» як можливості залишитися в одному місці, щоб зрозуміти повсякденне життя іншого міста або чужої країни, нової культури, звичаї, особливості національної культури та побуту. За даними Mambara, туристи стали на менше віддавати перевагу екстремальному туризму. Все більше мандрівників приваблює досвід спілкування і перебування в атмосфері місцевого колориту, занурення в своєрідну етнокультуру країни, яку вони відвідують. Туристичні компанії і готелі все більше пропонують розважальні програми з етноконтекстом: кулінарні уроки, дегустація вин та місцевих страв, майстер-класи з локальними ремеслами. У зв'язку з цим велику популярність здобувають маленькі готелі з місцевим колоритом. Набуває все більшу популярність тенденція фестивального туризму. Прикладом є розвиток даного виду туризму в місті Маріуполі, що реалізується в проведенні наступних фестивалів - MRPL City Fest, Фестиваль «Вільний Маріуполь», StartUp GogolFest, день Європи, фестиваль Холі.

Наступною світовою тенденцією в розвитку туризму є задіяність в організації подорожей соціальних мереж та інтернет-майданчиків. Використання соціальних мереж дозволяє організовувати самостійні подорожі: сучасні туристи планують свої мандрівки, бронюють готелі та замовляють індивідуальні екскурсії та індивідуальні послуги. Уже понад 60% українців планують подорожі самостійно. Скажімо більше, 28% подорожують поодиночі, що трохи більше, ніж в Європі (27%) і в середньому по світу (24%). Тренд самостійних мандрівників з кожним роком набирає обертів [3].

Туристичні компанії прагнуть використовувати меседжери, оптимізувати робочі процеси і прискорювати час обробки клієнтських запитів, для чого впроваджують штучний інтелект і тестують механізми прямих бронювань через месенджери і боти. Використання технологій для рутинних запитів дозволяє обслуговувати клієнтів швидше. Індустрія туризму активно підхоплює тенденції на інформатизацію простору: з'являється все більше агрегатів, що

дозволяють туристу самостійно вибирати квитки, готель, апартаменти. Жоден готель сьогодні не може обійтися без застосування систем автоматизації. Деякі готелі вже застосовують електронних консьєржів. Використання ж смартфонів - одна з найпопулярніших інновацій [4].

Все більше туристів середнього та похилого віку зацікавлені в розвитку оздоровчого туризму, що сприяє розвитку даного напрямку туристичної галузі. Тенденція розвитку реабілітаційного та оздоровчого туризму базується на використанні особливостей зеленого туризму. Даний вид туризму передбачає відпочинок далеко від цивілізації і галасливих міст, з проживанням на фермі або приватній садибі. Організація оздоровлення та реабілітації безпосереднє залежить від можливостей самого туриста та місця, де він зупинився. Сенса реабілітації проявляється також в організації відпочинку без міського ритму, в спілкуванні з природою, в харчуванні натуральними продуктами та використанні безпечних технологій приготування їжі.

Іншою популярною світовою тенденцією є тенденція розвитку гастрономічного туризму, що передбачає відвідування гастрономічних фестивалів, традиційних місцевих свят. Наприклад, у Таїланді - це ритуал Сонгкран - новорічне святкування буддиської віри, Октоберфест, що проходить в місті Мюнхені у Німеччині, фестиваль слонів в Індії, щорічний міжнародний фестиваль снігових скульптур в Харбіні (Китай) та ін. Все більше людей цікавляться маленькими ресторанчиками з домашньою кухнею, куди ходять місцеві жителі. Туристи готові зробити свою подорож більш тривалою, щоб нікуди не поспішати і отримати максимум вражень [5].

Інша сучасна туристична тенденція - це розвиток віртуального туризму. Даний тренд проявляється в рішенні надання туристичним компаніям мультимедійного контенту, що забезпечується через технологічний стандарт, який вже освоюється авіакомпаніями, готелями та іншими постачальниками туристичних послуг в усьому світі. Вже сьогодні можна забронювати готель, попередньо вивчивши номер за допомогою VR. За допомогою віртуальної реальності можна вибрати машину в оренду, вивчити в деталях пляж, на якому

хочеш проводити час своєї відпустки [6]. Нові розробки все більше впроваджуються в сферу туризму. Цифрові гіді і віртуальні турагенти, відстеження свого багажу в режимі реального часу і доповнена реальність, яка дасть можливість ознайомитися з пунктом призначення ще до прибуття. Доступність навушників і пристроїв для повного занурення сприяє популяризації VR і кидає виклик традиційному туризму. Туристичні компанії можуть відкрити віртуальний світ подорожей для тих туристів, хто раніше не міг собі цього дозволити.

Одним із популярних трендів в розвитку світового туризму - тенденція стилю життя веганів і вегетаріанців. Тому для них важливі кафе і ресторани з повноцінним харчуванням без продуктів тваринного походження. З огляду на попит на подібний відпочинок, багато країн активно розвивають інфраструктуру для мандрівників-вегетаріанців. Індія, наприклад, славиться величезною кількістю вегетаріанських ресторанів, а в місті Сурат незабаром відкриється перший в світі п'ятизірковий готель для вегетаріанців. Не менш активно розвиває даний напрямок і Малайзія - цьому, як і в випадку з Індією, сприяють особливості національної кухні, основу якої складають страви з рису і овочів. На острові Пенанг знаходиться найбільша кількість малайзійських вегетаріанських ресторанів, а готель Bayview Beach Resort вже сім років задовольняє по суботах вегетаріанські буфети, пропонуючи гостям значний вибір ласощів [7]. Деякі європейські країни пішли ще далі: Британія, наприклад, організовує спеціальні вегетаріанські тури, які користуються чималим попитом. Щось подібне пропонують і італійці: в ході туру «Органічна Тоскана» вегетаріанці вживають виключно свіжі овочі та фрукти.

Продовжується становлення тенденції «поєднання роботи та подорожей». Мандрівники воліють заробляти гроші під час відпочинку. Тим більше, що з розвитком інтернет-технологій робота фрілансерів цілком стала можлива на березі моря або в горах і не вимагає присутності в задушливому офісі. Поєднувати приємне з корисним, а головне збільшувати час перебування в

готелях дозволяє акцент готелів на розвиток умов для ведення бізнесу на відстані: хороший wi-fi та наявність професійного коворкінгу [8].

Все більше прихильників має світова тенденція «комплексне задоволення». Вона проявляється в прагненні туристів задовольнити декілька своїх запитів одночасно. Зокрема, наприклад, поєднання спільного відпочинку старшого покоління з внуками; потреба у відпочинку разом з родиною та отримання послуг оздоровлення, послуг пізнання оточуючого світу завдяки новим екскурсіям. Тобто, виокремилась нова світова тенденція, яка проявляється в поєднанні відпочиваючого, оздоровчого, ділового, сімейного та культурно-просвітницького туризму одночасно. Іншим прикладом є поєднання роботи з волонтерством або інших видів культурного обміну. В умовах пандемії в Україні відбувається становлення тенденції розвитку внутрішнього туризму. Дана тенденція знаходить все більше прихильників в Україні як на управлінському та обивательському рівнях.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволило проаналізувати та систематизувати новітні тенденції в розвитку світового туризму та виокремити затребуваність в розвитку внутрішнього туризму в Україні.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Усвідомлений туризм. Названо головні тревел-тренди 2020 року. Тревел-гід Big Seven Travel [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://life.nv.ua/travel/puteshestviya-2020-eksperty-nazvali-glavnye-trevel-trendy-poslednie-novosti-50066631.html>

2. Туристичні новини Названо головні тренди в туризмі 2020 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://piligrim.ua/news/nazvani-glavnye-trendy-v-turizme-2020>

3. Туризм 2020 року - тренди, які неможливо було уявити 20 років тому [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<https://mind.ua/ru/publications/20208210-turizm-2020-trendy-kotorye-nevozmozhno-bylo-predstavit-20-let-nazad>

4. Тенденції та проблеми розвитку світового туризму Автор: Фролова Олена Андріївна [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://vestnik.guu.ru/jour/article/viewFile/1334/735>

5. Тренди подорожей на 2020 рік, ТВ2 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://tv2.today/Na-stile/Trendy-puteshestviy-na-2020-god>

6. Тренди в туризмі в 2020 році. Для Welcome Times розповів Артем Чернишов [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://welcometimes.ru/opinions/trendy-v-turizme-v-2020-godu>

7. Vitiana. Тренди в туризмі – 2020 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://vitiana.com/trendy-v-turizme-2020/>

8. 10 трендів туризму в 2018 р. Джерело: Mambara.com [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.mambara.com/RU/news/2018/221_10-trendov-turizma-v-2018-g.htm

PEDAGOGICAL SCIENCES

UDC 372.862

PREPARATION OF THE FUTURE TEACHER OF TECHNOLOGIES FOR INNOVATIVE PEDAGOGICAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL EDUCATION OF SENIOR STUDENTS

Chubar Vasily Vasilievich

k. ped. n., associate professor

Central Ukrainian State

Vladimir Vinnichenko Pedagogical University

Kropyvnytskyi, Ukraine

Abstract. The article is devoted to the problem of preparation of future teachers of technologies for innovative pedagogical activity in the process of profile training of senior pupils of production technologies. The authors carried out a theoretical analysis of scientific sources on various issues of methods of using innovative technologies in the modern educational process; the ways of improvement of a technique of preparation of future teachers of technologies for innovative activity in the course of profile training of senior pupils of technologies are offered.

Key words: profile training, innovative technologies, project method, stages of project activity, teacher competence.

Formulation of the problem. Socio-economic processes in Ukraine necessitate the modernization of education, which involves changing and improving all its components, including higher pedagogical education. The main task of its modernization is the training of teachers who have developed personal and professional qualities and are able to carry out innovative pedagogical activities. To solve this problem, it is necessary to purposefully form the innovative competence of future teachers of technology in the process of higher pedagogical education,

contributing to their professional and personal development, as well as the formation of innovative potential [5; 7].

Analysis of current research. Analysis of the state of preparation of future teachers of technology for innovative pedagogical activities allows us to conclude that the current state of application of innovative approaches to both teacher training and their use in future pedagogical activities.

These aspects are the focus of research by Ukrainian and foreign scientists who have studied: patterns, structure, content, models, conditions and results of innovation in secondary and higher education (V. Bepalko, I. Dychkivska, Y. Maksymov, A. Nine , V. Palamarchuk, O. Pekhota, G. Selevko and others); theoretical and methodological bases of teacher training for innovative activity (O. Kozlova, K. Makogon, R. Skulsky); formation of students' readiness for innovative pedagogical activity (M. Anisimov, T. Demidenko, O. Dubasenyuk, I. Shorobura, etc.); personal characteristics of subjects of innovative activity, features of perception and distribution of innovations, formation of innovative style of thinking (G. Gerasimov, V. Delia, L. Ilyukhina, S. Miller, etc.) theory and a technique of examination and monitoring of educational innovations (O. Lokshina , T. Novikova, O. Orlov, A. Rykun, V. Stepanov, D. Wilms, etc.). O. Kobernyk, M. Korets, V. Madzigon, V. Sydorenko, V. Steshenko, A. Tereshchuk, V. Tytarenko, A. Tsyna and others studied the problem of realization of profile education of high school students of technologies.

The above-mentioned authors have published their scientific and scientific-methodical concepts in a number of works on the implementation and improvement of their specialized training in technology in general secondary education.

The study of scientific literature gives grounds to believe that in the conditions of innovative development of education in Ukraine the question of practical readiness of future teachers of technologies for innovative activity is aggravated. The problems are that the theoretical study of new approaches, concepts, technologies does not provide a fully effective formation of the experience of practical actions needed by

future teachers of technology to implement the educational process in either traditional or innovative activities.

Young professionals, as noted by A. Verbytsky, have problems with the transition from educational to professional activities, in particular "Contradictions between the abstract subject of educational and cognitive activities (texts, sign systems, action programs) and the real subject of future professional activity, where knowledge is not given in pure form, and given in the general context of production processes and situations "[3, p. 51].

Thus, the problem of practical preparation of future teachers of technology for innovative pedagogical activities in the process of specialized training of high school students in production technologies is relevant and requires its solution [1; 3; 4; 8; 11; 12; 13].

The purpose of the article is to find ways to improve the practical training of future teachers of technology for pedagogical innovation in the process of specialized training of high school students in production technologies.

Research methods. The study uses interrelated methods: study, analysis and systematization of educational, methodological, psychological, pedagogical and sociological literature; system and problem-searching methods to identify ways to improve the practical training of future teachers of technology for innovative pedagogical activities in the process of specialized training of high school students in production technologies; formulation of conclusions and prospects for further scientific research [1; 3; 7; 8].

Presenting main material. When researching ways to improve the practical training of future teachers of technology, they used the definition that innovative pedagogical activity is a process of creation, introduction and dissemination in educational practice of new ideas, tools, pedagogical and management technologies, which increase indicators (levels) of structural components. education, there is a transition of the system to a qualitatively different state "[2, p. 338].

In addition, guided by the provisions: «...the success of innovative pedagogical activities implies that the teacher is aware of the practical importance of

various innovations in education not only at the professional but also at the personal level, and its implementation requires not only knowledge of pedagogical innovation, but also of this type of activity "[10, p. 156].

We take into account that the practical preparation of future teachers of technology for innovative pedagogical activities in the process of specialized training of high school students in production technologies can be carried out in the following aspects:

- improvement of the educational process through the development and implementation of appropriate educational programs; selection and elaboration of new directions of activity and ideas; creation and implementation of innovative projects; planning and implementation of pedagogical innovations to improve the quality of the educational and cognitive process;

- development of abilities of future teachers due to acquisition of new competences; broadening of horizons; changes in motivation both for innovative pedagogical activity and for pedagogical activity in general; acquisition and rethinking of experience and reformatting of developments (ie focus on personality).

In the study we will focus on the second aspect of this problem, focusing on the provision that the effectiveness of practical training of future teachers of technology in the process of specialized training of high school students of production technology will increase if innovative pedagogical activities:

- will be considered as a methodological activity that has a complex, multifaceted nature and is the unity of scientific, technological, organizational activities and aimed and motivated to implement new or transform known scientific knowledge, ideas, approaches and practical developments in technology education;

- will be implemented by replacing reproductive types of educational activities with productive ones to form readiness for innovative activities, taking into account professional and personal opportunities.

Formation of readiness of future teachers for innovative pedagogical activity in the course of profile training of senior pupils of technologies was carried out in the following pedagogical conditions:

- use of professionally oriented educational environment created on the basis of the analysis of components of educational process;
- application of the context approach in the process of preparation of future teachers of technologies for innovative pedagogical activity;
- stimulation of students' cognitive activity by means of ICT.

In addition, we used pedagogical technologies aimed at implementing the following areas: the introduction of the achievements of psychological and pedagogical science in practice, as well as the study, generalization and use of advanced pedagogical experience. The result of the educational process was the readiness of future teachers of technology to implement innovative approaches through the use of both theoretical and practical innovations, as well as those that traced at the junction of theory and practice. He is ready to be «... author, developer, researcher, user and promoter of new pedagogical technologies, theories, concepts» [12, p. 180–181].

Preparation of future teachers of technologies for effective purposeful innovative pedagogical activity was carried out by use of didactic methods, receptions and tasks which actualized: personal innovative potential; professional development; professional competence (purpose, knowledge, skills, abilities, methods of action, experience of qualified pedagogical activity, etc.); implement subject-subject interaction with all participants in the educational process.

In the process of research used pedagogical technologies, methods and techniques aimed at developing the personality of the future specialist and promoting the formation of:

- key and professional competencies, readiness for effective realization of intellectual and creative potential in professional activity;
- constant motivation for effective activity in the specialty, self-realization and self-development.

In the process of forming the readiness of future teachers of technology to implement innovative pedagogical activities, its main features were the focus on solving educational problems, which are characterized by the lack of ways to solve them. The educational process, respectively, aimed at developing students' competence to develop non-traditional ways to solve problems of specialized training of high school production technologies, as well as finding innovative approaches and possible solutions to non-standard educational situations, creative application of knowledge, skills and abilities.

The content of innovative pedagogical activity of future teachers of technology was considered as an integrated scientific and applied problem that combines scientific knowledge, technical solutions, models of production processes; socio-economic and humanitarian aspects of the educational process. It requires the use of new teaching methods and technologies, as well as the modernization of technical devices, the formation of basic skills of invention and innovation, improvement of technological process, environmental protection, etc. The solution of this problem was carried out in the process of educational activities by performing various creative tasks and projects.

Based on the analysis of the developments available in the scientific and methodological literature on their implementation, the following stages were used:

- awareness or forecasting of public needs;
- search for ways to solve the problem;
- practical implementation;
- approbation of the result;
- dissemination of innovations [4; 7; 8].

The optimal implementation of the proposed sequence ensured the purposeful selection, evaluation and application of future teachers of technology in their future professional activities proposed by science of new ideas, methods and experience of colleagues.

The structure of readiness of future teachers of technology for innovative pedagogical activity is defined as a multicomponent characteristic of the personality, containing the following components:

- motivational (motives, interests and needs of the individual, as well as orientations: values, social, worldview);

- cognitive (system of individual resources of the individual: professional knowledge, information about innovative technologies and about own innovative potential: methodical, general-professional, technical-technological);

- creative (creative abilities of the individual: awareness, self-analysis and self-assessment of their own pedagogical activities and its results; determination based on their own experience of optimal methods and techniques of innovation, as well as creative, reflective and prognostic approaches) [1, p. 12];

- Gnostic (research orientation of the individual, which involves the constant expansion of knowledge, skills, abilities; research of the process and results of their own work: intellectual, information-analytical, organizational, constructive, design, communicative), - practical (readiness of the person to successfully realize educational tasks on the basis of practical experience of innovative pedagogical activity) [1, p. 12; 6, p. 282-288].

The level of formation of the components of innovative pedagogical activity in future teachers of technology was determined by the following indicators: high (innovative); sufficient (constructive); middle (reproductive); low (initial); insufficient.

On the basis of the conducted research the following indicators of readiness of future teachers of technologies for innovative pedagogical activity are defined:

- ability to find information from different sources; analyze, transform, formalize and forecast the further use of the received information, create, store and accumulate new information, use it to solve current professional problems;

- readiness to plan innovative pedagogical activities in the field of technological education of students and develop appropriate documentation;

- ability to select educational material, develop the structure of the educational process, establish interdisciplinary links;
- to diagnose problems in the field of application of innovative pedagogical technologies in technological education, including to investigate a subject branch, to allocate a problem field, to formulate a problem;
- to search for possible solutions to the problem through innovative pedagogical activities, to focus information around the problem;
- to check and evaluate the result of innovative pedagogical activities in the field of technological education through the use of qualitative and quantitative analysis;
- flexibly refocus on teaching another profile of technology training;
- to introduce the advanced pedagogical experience of innovative activity in the practice.

Conclusions. In the process of finding ways to improve the training of future teachers of technology for innovative pedagogical activities in the process of specialized training of high school students of production technologies proposed: conditions of realization of pedagogical technologies, methods and methodical receptions, and also tasks which actualize: personal innovative potential; content of innovative pedagogical activity; the structure of their readiness for innovative professional activity as a multicomponent characteristic of personality; indicators of readiness of future teachers of technologies for innovative professional work.

The study considers a separate aspect of the problem of improving the training of future teachers of technology for innovative professional activities in the process of specialized training of high school students in production technologies.

It is desirable to direct further work to:

- development of a system of indicators of readiness of future teachers of technologies for innovative pedagogical activity;
- Improving the educational and methodological support of the educational process for the formation of the readiness of future teachers of technology for innovative professional activities;

REFERENCE

1. «Derzhavnyy standart bazovoy i povnoy zahalnoy serednoy osvity». Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy ot 23 lystopada 2011h №1392 [State standard of basic and full general secondary education. Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine from November, 23 of 2011h № 1392]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p.pdf> [in Ukrainian].
2. Hure, L.I., Kirsanov, A.A., Kondratev, V.V., & Yarmakeev, I.E. (2006). Intehgrativnye osnovy innovatsionnoho obrazovatelnoho protsessa v vysshei professionalnoi shkole: monohgrafiia [Integrative foundations of an innovative educational process in a higher professional school: monograph]. A.A. Kondratev (Ed) Moscow: VINITI [in Russian].
3. Prikaz MON vid 21 zhovtnia 2013h №1456. «Kontseptsiiia profilnoho navchannia v starshiy shkoli» [Order Department of education and science from october 21. 2013h № 1456. «The concept of profile training in high school.]. (2013, 21 october) Labor preparation at modern schoo», 10, 2-10 [in Ukrainian].
4. Verbitskii, A.A. (1991). Aktivnoe obuchenie v vysshei shkole: kontekstnyi podkhod: metodicheskoe posobie [Active Learning in Higher Education: A Contextual Approach: Method. allowance]. Moscow: Vysshaia shkola [in Russian].
5. Antonova, O.S. (2011). Pedahoghichna kreatyvnist u strukturi pedahoghichnoi obdarovanosti vchytelia [Pedagogical creativity in the structure of pedagogical talent of a teacher]. Novi tekhnolohgii navchannia: Naukovo-metodychnyi zbirnyk. Instytut innovatsiinykh tekhnolohgii I zmistu osvity Ukrainy. Akademiia mizhnarodnohg spivrobitnytstva z kreatyvnoi pedahoghiky – New learning technologies: Scientific method. by. / Institute of Innovative Technologies and Content of Education of Ukraine, Academy of International Cooperation in Creative Pedagogy. Kyiv-Vinnytsia, 69, 11-17 [in Ukrainian].
6. Gerasimov, H.I., & Ilyushina, L.V. (1996). Innovation v obrazovanii: sushchnost I sotsialnye mekhanizmy [Innovation in education: essence and social mechanisms]. Rostov na Donu: NMD «Lohgos» [in Russian].

7. Klarin, M.V. (1995). Innovatsii v mirovoi pedahoghike: obuchenie na osnove issledovaniia, ihgry i diskussii. Analiz zarubezhnohgo opyta [Innovation in global pedagogy: learning through research, play and discussion. Analysis of foreign experience]. Rihga: NPTS «Eksperiment» [in Latviia].

8. Ohgienko, O.I, Kaliuzhna, T.H., Milto, L.O., Radchenko, Yu.L., & Kotun K.V. (2016). Formuvannia hgotovnosti maibutnikh vchyteliv do innovatsiinoi diialnosti: teoriia i praktyka: kolektyvna monohgrafiia [Formation of the readiness of maybutnyh readers before innovation activity: theory and practice: Collective monograph]. Kyiv: IPOiOD NAPN [in Ukrainian].

9. Shevchenko, L.S. (2017). Pidhgotovka maibutnikh uchyteliv do innovatsiinoi diialnosti: kontekstnyi pidkhd [Preparing future teachers for innovative pedagogical activities: a contextual approach]. Informatysiini tekhnolohgii v osviti–Information technology in education, 1, 180-190 [[in Ukrainian].].

10. *Stain B.S.* Memory and Creativity // Handbook of Creativity. - Ed. of J.A. Glover and other. - Plenum Press, N.Y. and London. 1988.

11. Vashchenko, L.M. (2008). Innovatsii v osviti. [Innovations in education] Entsuklopediia osvity. Akad. ped. nauk Ukrainy – Encyclopedia of Education. Academy of Pedagogical Sciences of Ukraineюю. V.H. Kremen (Ed) Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

12. Ohgiienko, O.I. (2015). Teoretychni zasady innovatsiinoi pelahgichnoi osvity. [Teoretychni zasady innovatsiinoi pelahgichnoi osvity]. Pedahoghichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohgii: naukovyi zhurnal – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: sciences. Magazine, Sumy: SumDPU imeni A.S. Makarehka, 1 (44), 154-152 [in Ukrainian].

13. Dychkivska, I.M. (2004). Innovatsiini pedahoghichni tekhnoloi. Navchalnyi posibnyk [Innovative pedagogical technologies. Tutorial]. Kyiv: Akademvylav [in Ukrainian].

AN ACOLOGICAL APPROACH AS A STRATEGIC GUIDELINE IN A PROFESSIONAL TRAINING OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Kazak Yuliia

PhD student

Pavlo Tychyna Uman State

Pedagogical University

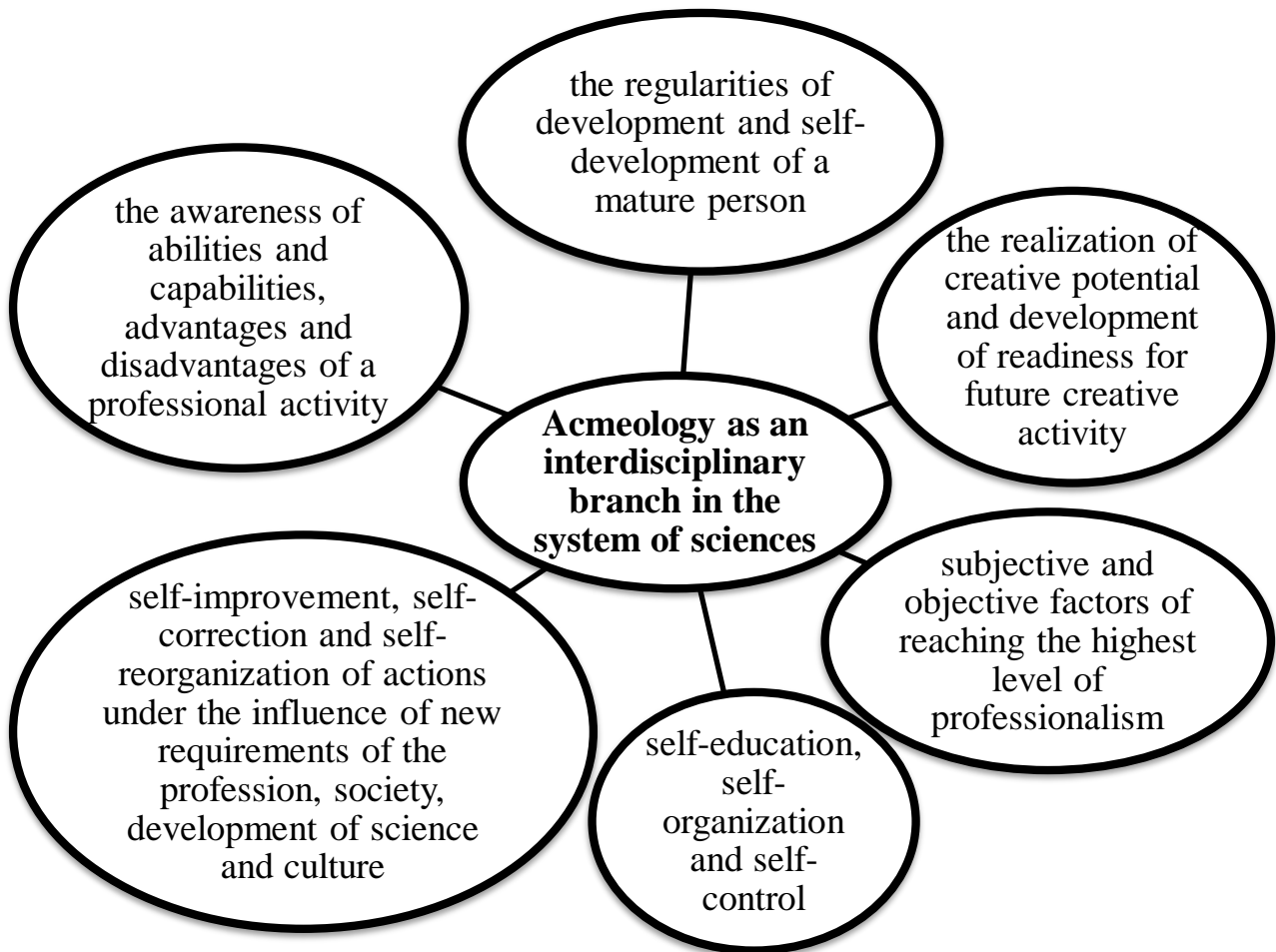
Introduction. In the light of European integration processes, there is an urgent need to modernize the system of pedagogical education in accordance with the challenges of the XXI century. It presupposes the choice of new approaches to the formation of a professional competence of a modern foreign language teacher and the implementation of the chosen approaches in an educational process of high school.

In the light of the above-mentioned, one of the effective ways of the formation of a professional competence of a future foreign language teacher is the individualization of training, personal and professional development of a future specialist in the system of higher education. It may be realized owing to the acmeological approach to learning which presupposes the mastery of ways of understanding of the surrounding world, profession for the self-realization of future teachers in a professional environment.

The aim of the article is to analyze the peculiarities of an acmeological approach in the light of modern educational transformations.

Results and discussion. The term “acmeology” comes from the Greek word “acme” which means “top”, “peak”, and “the highest degree”. The term under analysis was coined by a Russian researcher N. Rybnikov in 1928 to denote the science dealing with the study of “the development of mature individuals”. The basic principles of acmeology were developed by the academician V. Bekhteriev. In the middle of the XX century an outstanding psychologist B. Ananiev defined the place of acmeology in the system of sciences and placed it between pedagogy and gerontology. A comprehensive study of adult development was initiated under the leadership of an academician B. Ananiev.

Acmeology is the science focused on the study of the person's achievement of the highest peaks in the life activity and the self-realization of a creative potential, which is the basis of universal potential [3, p. 5]. The research problems of acmeology were visualized by us with the use of the picture 1.

Picture 1. Acmeology: the main research problems

(developed by the author on the material of the research of N. Nosovets [4])

The first institution of higher education of an acmeological profile was the St. Petersburg Acmeological Academy. It was opened in 1995, nowadays it the St. Petersburg Institute of Psychology and Acmeology. The Psychological and Acmeological Service was also established at the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine. Acmeology is also researched by the Department of Professional Training of the National Agency of Ukraine for Civil Service, the Sevastopol National University of Nuclear Energy and Industry, the Ukrainian Centre for Cultural Studies at Mykhailo Drahomanov National Pedagogical University and other institutions of higher education. In 2007, the

Ukrainian Academy of Acmeological Sciences was established at the Borys Hrinchenko Kyiv University.

Acmeological researches are still carried out within the mentioned scientific and educational institutions, in particular acmeological technologies are also developed due to their activity. For example, a group of researchers consisting of I. Semenov, S. Stepanov and others developed a number of psychological and pedagogical technologies for the development of professional skills of the personnel. A group of acmeologists: O. Bodaliiov, A. Derkach, E. Klymov, I. Semenov, E. Suslova, E. Yablok developed a program of general and applied acmeology courses for students and PhD students.

In a narrow sense, acmeology may be analysed as a doctrine of professionalism. Nowadays scientists have outlined the main approaches and trends in the study of the essence and features of professionalism in general (B. Ananiev, O. Bodaliiov, V. Bodrov, V. Merlyn, K. Hurevych, E. Ivanova, E. Klymova, V. Shadrykov) and the professionalism of pedagogical and managerial activity in particular (I. Bahaieva, N. Kuzmina, N. Losieva, V. Maksymova, A. Rean, V. Panchuk and others). However, there are still many unsolved problems in both general and applied acmeology. That is why, in 2006 the All-Ukrainian public organization “Ukrainian Academy of Acmeological Sciences” was established, which united the efforts of scientists and specialists in the fields of pedagogy, psychology, economics, jurisprudence, sociology, linguistics, management, etc., working in different regions and explore various aspects of acmeological theory and practice.

The current state of development of acmeological researches is associated with a philosophical understanding of both the development of the individual and society in general. Nowadays, the subjects of acmeological development include not only people, but also the organizations, a living environment – social and professional.

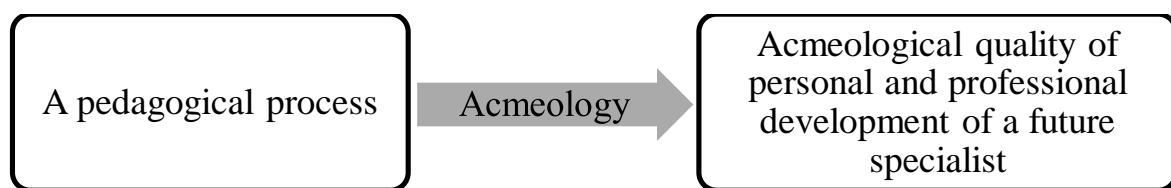
At present, acmeology is considered to be a field of scientific knowledge in the system of human sciences, revealing the regularities, factors for self-realization of creative potential of the individual on the way to higher achievements, both

professional and non-professional, as well as regularities, factors and conditions of progressive development of social communities.

The aim of acmeology is the development of a person and the society which helps a person to reach the highest degree of professional development (acme-peaks).

The object of acmeology is a mature person who develops progressively and reaches the highest degree of professional development.

The subject of acmeology may be represented by the laws and regularities, conditions and factors that contribute to a progressive development of the individual and society [5].

Picture 2. An acmeological approach as a strategic guideline (developed by the author on the material of the research of O. Dubaseniuk [2])

As it may be seen from picture 2, an acmeological approach is a strategic guideline that transforms an educational process into an acmeological quality of personal and professional development of a future specialist in the field of education.

Modern scientists distinguish several groups of basic tasks of acmeology as a field of scientific activity, including tasks, related to the further development of theoretical and methodological foundations of acmeology, determining its status in the system of humanities. One of the groups is the tasks aimed at studying the general and individual regularities of achieving acme. The next group of tasks is focused on the development of acmeological models of professionalism for various types of socially useful activities (pedagogical, medical, military, etc.). Among others, there are tasks aimed at developing acmeological technologies of progressive development of personality, communities of people [1, p. 18–31].

Conclusions. Nowadays an acmeological approach considers professionalism as a systemic phenomenon that characterizes the state of personality and activity of the teacher, it is a condition for him to achieve the highest indicators in personal and social development, professional activity, creativity.

REFERENCES

1. Деркач А. А. Современные задачи акмеологии как метанауки и метапрактики. *Вестник Российского университета дружбы народов*. Серия: Психология и педагогика. Москва, 2003. Вып. 1. С. 18–31.
2. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Житомир-Київ, 2015. Вип. 84. С. 25–30.
3. Ніколаєску І. О. Практичні основи розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору: навч.-метод. посібник. Черкаси: ОШОПП, 2012. 54 с.
4. Носовець Н. М. Теоретичні основи педагогічної акмеології в підготовці майбутнього вчителя. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_26 (Дата звернення: 12.12.2020).
5. Сергеев О., Богданов І. Акмеологічний принцип: його сутність і призначення. *Зб. наук. праць. Педагогічні науки*. Херсон, 2000. Вип. 15. С. 147–153.

INTRODUCTION OF BLENDED LEARNING TECHNOLOGY

Skaskiv Anna

Assistant Professor of Computer Science

Ternopil Volodymyr Hnatiuk

National Pedagogical University

Ternopil, Ukraine

Introductions. Finding optimal models and content to achieve software learning outcome. The use of online technologies makes learning more technological. Technologies can both improve and worsen its effectiveness, and therefore it is necessary to thoroughly study all the theoretical and methodological principles of teaching. For high-quality blended learning in a particular discipline, it is necessary to choose which types of activities will have the best effect online (synchronously or asynchronously), and which — through direct contact, to what extent and in what sequence. Distance or online technologies are the basis for the interaction of the subjects of the educational process in both blended learning and distance learning. In distance learning, the indirect interaction of subjects through online technology is crucial. This type of education is defined by the Law of Ukraine "On Education" as a separate form of education — distance.

Aim. To present the model of blended learning of TNPU as approach, pedagogical and technological model, methodology, which along with Internet technologies is also based on direct interaction between students and teachers in the classroom.

Materials and methods Simple introduction of technologies in traditional teaching can make the educational process somewhat more adapted to modern requirements, but will not fundamentally change its effectiveness. Such training can be called high-tech. Understanding blended learning as a learning model that gives students certain elements of control over the study of the material and the ability to personalize learning, opens up much broader prospects. The basis for the effective

use of blended learning is the technological readiness of teachers, students and educational institutions, as well as thorough methodological training of each discipline, choosing the optimal model of the learning process, designing a learning scenario as a sequence of actions and experience gained during the course. only classroom classes, and above all independent work of students. Qualitatively implemented blended learning significantly improves the educational process. Technological solutions are able to ensure the availability of materials, the possibility of constant support for students, the convenience of monitoring the learning process, automation of part of the teacher's work. Methodical approaches provide immersion of students in the learning process, learning the material, effective interaction between subjects, personalization of learning [2].

Results and discussion. Basic approaches to the implementation of any model of blended learning are important, and the specifics of each discipline and individual pedagogical approaches of the teacher create the preconditions for the formation of their own effective models. Well-known are rotational models, which are also used in the educational process of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, among them the inverted classroom, flexible model, self-mixing model and in-depth virtual model. But this list is not unique, and the classification is quite conditional, as often different models are combined or supplemented, based on the needs of individual courses and student groups in the field.

There are several potentially important factors that may change each year and thus affect the course scenario: the specifics of the context in a particular situation, the number of students in the group; in what year of study students take the course; minimum and maximum duration and frequency of classes; place and method of classes [1]: in the classroom, in the laboratory, online; academic discipline more theoretical or practical; students have special life situations, special educational needs; with what motivation they come to the course, what are their expectations from the course; which learning style is preferred.

To implement an effective model of blended learning, it is necessary to approach the planning of the entire process of studying the discipline as a set of

interconnected types of student learning activities. To do this, you need to: clearly articulate the expected learning outcomes of the course and understand how they relate to the goals of the educational program; understanding how we can assess the progress of achieving expected learning outcomes at different stages; a plan of topics and activities for the whole course, where each element is directly related to the expected learning outcomes.

Each course contains three components that must be consistent with each other:

1. Expected learning outcomes, which are consistent with the objectives of the educational program and program learning outcomes.
2. Assessment, which verifies the identified learning outcomes.
3. All activities during the course that are aimed at achieving learning outcomes.

To design or adapt the course, both theoretical and practical, we propose to use an approach: to structure students' learning, focusing on assessment, which is specifically designed to demonstrate that applicants have achieved the objectives of the course [3].

If the objectives of the course are a general vector, then to understand whether we have progressed towards these objectives, we need a clear description of the learning outcomes that will demonstrate this progress. It is a description of the knowledge, skills, abilities and key competencies required to demonstrate the achievement of the course objectives during the final assessment. It should be clear to applicants statements that describe what applicants will be able to do at the end of the course. One model that will help at this stage is the SOLO (Structure of the Observed Learning Outcomes) taxonomy [4]. SOLO illustrates qualitative differences between students' responses because it describes levels of understanding. SOLO taxonomy classifies understanding into five levels:

1. Prestructural: at this level the student does not understand the question.
2. Unistructural understanding: the answer contains only one aspect.
3. Multistructural: The answer contains several unrelated aspects.
4. Relational: The answer has several logically related aspects.
5. Extended abstract: Demonstration of an abstract and deep understanding, broader than was provided in the course, and its application to other situations.

Conclusions. Because well-formulated learning outcomes clearly define where a teacher plans to take his or her students at the end of the course, they significantly help students navigate the process. It is for this purpose that learning outcomes are included in the syllabi of each discipline and the lecturer can refer to them from time to time, showing students how the proposed tasks and activities will help them achieve a particular result.

During the semester, a dialogue is conducted with students on the effectiveness of learning to determine how much they think they have progressed in achieving these results. Clear learning outcomes not only help in the final assessment, but also correctly guide the educational process.

LITERATURE:

1. Developing Learning Outcomes. URL: <https://citl.indiana.edu/teaching-resources/course-design/developing-learning-outcomes/index.html>.
2. L. Dee Fink. A Self-Directed Guide to Designing Courses for Significant Learning. URL: <https://tinyurl.com/zmschsm>.
3. Skaskiv A. STEM-Approach to the Transformation of Pedagogical Education / Nadiia Balyk, Galina Shmyger, Yaroslav Vasylenko, Vasyl Oleksiuk, Anna Skaskiv. Monograph «E-learning and STEM Education». Katowice – Cieszyn. University of Silesia. 2020. ISSN 2451-3644 (print edition) ISSN 2451-3652 (digital edition). URL: <http://elar.fizmat.tnpu.edu.ua/handle/123456789/1127>.
4. SOLO Taxonomy. URL: <https://www.johnbiggs.com.au/academic/solo-taxonomy>.

A CRITICAL ANALYSIS OF CLIL APPLICATION IN PHYSICS CURRICULUM OF SECONDARY SCHOOL EXPLOITED IN NIS SCHOOLS IN KAZAKHSTAN

Sultanbekova Akbota
Yerkinbekova Akmaral
Teachers
Nazarbayev Intellectual
School of Nur-Sultan

Introductions. With the rise of globalization, the wave of new changes and reforms touched almost all developing countries including Kazakhstan. In his address to the people of Kazakhstan in 2012, the first President Nazarbayev established the goal of entering the World Arena by developing the country's economy and human capital. Consequently, trilingual education was introduced to facilitate the achievement of the established goal. In particular, Content and Language Integrated Learning (CLIL) was picked by educators as an approach.

From the moment of its introduction into the Kazakhstani education system, CLIL has been applied and practiced at NIS schools since 2009 (Bridges, 2014). It is important to note that NIS schools are autonomous and the most funded schools in the country. Moreover, NIS teachers have an opportunity to attend international workshops and seminars on CLIL. In contrast, teachers from local mainstream schools are trained via a cascade model of in-service teacher training where authentic knowledge and message might be lost. However, reforms piloted in NIS schools are being transferred to mainstream schools in Kazakhstan. Hence, mainstream school teachers are likely to follow the steps taken by NIS teachers when employing CLIL themselves. As NIS schools are chosen to be a platform for piloting CLIL and other novelties such as criteria-based assessment in the national education system, it is significant to give a critical analysis to the curriculum currently used by NIS teachers.

The curriculum chosen to be analyzed is developed by NIS school in partnership with Cambridge University (Bridges, 2014). Particularly, this kind of

curriculum helped to witness Cambridge's contribution to Kazakhstani education system development and to what extent the local conditions are considered.

Aim. In this way, the aim of this paper is to review, analyze, and evaluate the application of CLIL in the curriculum of Physics for Grade 8 utilized by NIS schools. Our critical analysis is led by the following guiding questions:

- What does the literature say about assessment of language and subject content?
- To what extent does the curriculum indicate awareness of what the literature says about assessment issues in CLIL?

Materials and methods. Assessment in CLIL, likewise in general assessment, is acknowledged as a part of instruction (Llinares et al., 2012), a part of curriculum design (Nation & Macalister, 2010), and a major source of evaluation (Nation & Macalister, 2010; Pokrivčáková, S. et al., 2015). According to Williams (2003), assessment is a “tool for learning rather than the end of the learning process” (p. 34). Therefore, assessment serves as a learning opportunity through provision of feedback, motivation to be involved in the learning process, and organization of teacher - student dialogue.

There are several types of assessment that are categorized in the following way: 1) formal vs. informal; 2) formative (process-oriented with ongoing grades; assessment *for* learning) vs. summative (product-oriented with final grades; assessment *of* learning); 3) analytic (grades components of a final product, more objective) vs. holistic (general grade). Both analytic and holistic assessments utilize rubrics – assessment tools or guidelines evaluating students' progress and achievements based on a range of criteria (Dale, Van der Ez, & Tanner, 2010). There are analytic (shows the overall quality of student's knowledge and skills) and holistic (give detailed feedback for each dimension) rubrics used in CLIL assessment. The biggest advantage of rubrics is provision of feedback to students (Sadler, 1989).

As CLIL includes both content and language of the subject, there are many challenges with the assessment. Firstly, the dual focus of CLIL includes two assessment processes where the extent of each component is important and should be

balanced (Kiely, 2011). Secondly, there is an issue with the purpose of assessment in CLIL: whether the focus is on the comprehension of learning materials or on successful implementation of CLIL policy. Third, there is an issue of how the teachers judge and make a decision about a student's progress in learning as assessment depends on teachers' professional experience, knowledge, and language proficiency as well. Overall, the CLIL method has to answer the following practical questions in assessment: *Why? How? and What?*

Considering the purpose and the questions of the project, a case study design within a qualitative research method was applied.

The object of the project is a curriculum of Physics for Grade 8 used by NIS schools. The rationale for the choice is a dearth of studies on teaching Physics through CLIL in Kazakhstani context. By analyzing the correspondence of Physics' curriculum used in NIS school with the CLIL requirements set by scholars, we tried to fill the gap in the literature and identify the elements of the current curriculum which could be improved.

Document analysis was chosen as an appropriate analytical framework for critical analysis of Physics curriculum because it served as "a valuable source of information" (Creswell, 2014, p. 245). It gave us an opportunity to analyze and interpret the findings from the curriculum of Physics used by NIS schools. During the qualitative close reading procedure we reviewed the curriculum, identified the principles of assessment in CLIL from the literature, analyzed the curriculum, and examined to what extent it indicates awareness of what is said in literature about assessment issues.

Results and discussion. According to the Physics curriculum, teachers are given an Assessment Guidance Document on Formative Assessment for particular Learning Objectives. Since we had no access to this document, we had to analyze the assessment part shown in the curriculum. As it was mentioned, assessment is an important part of curriculum design and it should be planned during the curriculum development (Nation & Macalister, 2010), nevertheless, current curriculum lacks any information about assessment. In particular, there are no assessment requirements or

rubrics for both formative and summative assessments. Conversely, it requires a teacher to build his or her own rubrics apart from the existing assessment criteria given in the Assessment Guidance Document (Figure 5). Particularly, it tells teachers:

Success criteria	<p><i>Copy the success criteria from the Assessment Guidance Document for teachers on Formative Assessment (FA) for the selected LO.</i></p> <p><i>Create your own success criteria for the LO not selected for FA.</i></p>
------------------	---

Fig. 1. Success criteria

Giving each teacher responsibility to create his or her own criteria of assessment might lead to estrangement from standards. If so, then why do we need standards? Moreover, is there a guarantee that all teachers can create a success criterion that is common and applicable for particular grade students and assess objectively? The literature says that teachers rely on their knowledge, professionalism, language skills and other abilities when assessing the students which means teachers sometimes might be biased or lacking the competence to assess (Dale, van der Ez, Tapper, 2010).

Another issue found from the curriculum is that Suggested teaching activities are mostly oriented to content learning rather than language learning. For instance, there are two tasks given for one lesson in the curriculum where students are required to: 1) draw a difference between two thermometers (pharmacy and laboratory); 2) measure the temperature using an up-to-date ear thermometer, thermocouple, and temperature sensors in groups. These tasks seem to prescribe the use of content knowledge for both whole class and separate groups. Despite having discussion tasks, there is a risk that students will shift from foreign language to their L1 (first language).

To sum up, the assessment is lacking the information for proper analysis. Nonetheless, assessment is fundamental to the success of CLIL.

Conclusions. The critical analysis revealed that, despite being interconnected and reflecting each other, content and language are prioritized over assessment in Physics curriculum for 8th graders exploited at NIS schools. Nevertheless, the curriculum, as whole, was found to indicate awareness of what the literature says about linguistic demands, teaching content and assessment issues in CLIL. However,

the correspondence of teachers' practices with curriculum instructions is also of great importance. In this regard, teachers' significant role in appliance of curriculum in practice was detected.

REFERENCES

1. Bekenova, A. (2016). *Content and Language Integrated Learning (CLIL) as a response to the trilingual education implementation: Teachers' perceptions, practices, and challenges*. Unpublished Master's thesis. City, Country: Institution. Retrieved from Nazarbayev University Graduate School of Education. Retrieved from https://testconf.nis.edu.kz/wp-content/uploads/2017/01/1-Bekenova%D0%90_eng.pdf
2. Bridges, D. (Ed.) (2014). *Educational reform and internationalisation: The case of school reform in Kazakhstan*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
3. Calsamiglia, H., & Van Dijk, T. (2004). Popularization discourse and knowledge about the genome. *Discourse & Society*, 15(4), 369-389. doi: 10.1177/0957926504043705
4. Cambridge ESOL Examinations. (2011). *Teaching Science through English - a CLIL approach*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
5. Carrasquillo, A., & Rodriguez, V. (2009). *Language minority students in the mainstream classroom*. Trowbridge, UK: Cromwell Press Ltd.
6. Cenoz, J., Genesee, F., & Gorter, D. (2014). Critical analysis of CLIL: Taking stock and looking forward. *Applied Linguistics*, 35(3), 243-262. <https://doi.org/10.1093/applin/amt011>
7. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL Content and Language Integrated Learning*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
8. Cummins, J., & Early, M. (2015). *Big ideas for expanding minds: Teaching English language learners across the curriculum*. Ontario, Canada: Rubicon Publishing Inc.

9. Dale, L., van der Ez, W., & Tanner, R. (2010). *CLIL skills*. Leiden, Netherlands: ICLON, Universiteit Leiden.
10. Dalton-Puffer, C. (2007). *Discourse in content and language integrated learning (CLIL) classrooms*. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins Publishing Co.
11. Fillion, B. (1979). Language across the curriculum: Examining the place of language in our schools. *McGill Journal of Education*, 14(001). Retrieved from <http://mje.mcgill.ca/article/view/7253/5192>
12. Kelly, K. (2010). A new challenge for Chemistry education. *Chemistry International*, 32(5), 4-7. <https://doi.org/10.1515/ci.2010.32.5.4>
13. Llinares A., Morton T., & Whittaker R. (2012). *The roles of language in CLIL*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
14. Massler, U. (2011). Assessment in CLIL Learning. In S. Ioannou-Georgiou, & P.Pavlou, (Eds.), *Guidelines for CLIL Implementation in Primary and Pre-primary Education* (pp. 114-136). European Union, PROCLIL. Available at http://arbeitsplattform.bildung.hessen.de/fach/bilingual/Magazin/mat_aufsaeetze/clilimplementation.pdf Kiely, R. (2011). The role of L1 in the CLIL classroom. In Ioannou-Georgiou, S. & Pavlou, P. (Eds.), *Guidelines for CLIL Implementation in Primary and Pre-primary Education* (pp. 55-65). European Union, PROCLIL. Available at http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/Anglika/teaching_material/clil/guidelinesforclilimplementation1.pdf
15. Nation, I. S. P., & Macalister, J. (2010). *Language Curriculum Design*. New York & London: Routledge. Nazarbayev, N. (2012, December 14). Address of the President of the
16. Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, to the People of Kazakhstan. Astana: Akorda. Retrieved from http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-nenazarbaevtyyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-2012-zhylgy-14-zheltoksan Pokrivčáková, S. et al. (2015). *CLIL in Foreign Language Education: E-textbook for foreign language teachers*. Nitra, Slovakia: Constantine the Philosopher University. 282 s. ISBN 978-80-558-0889-5.

Retrieved from https://www.tedu.edu.tr/sites/default/files/content_files/research_files/e-textbook_clil_in_fle_-_final2.pdf

17. Sadler, R. (1989) Formative assessment and the design of instructional systems. *Instructional Science*, 18(1), 1-25.

18. Syzdykbayeva, R. (2017). *Students' attitudes and perceptions of content and language integrated learning in a secondary school* [unpublished master's thesis]. Nazarbayev University Graduate School of Education. Williams, M. (2003). Assessment of portfolios in professional education. *Nursing Standard*, 18(8), 33-37. doi: 10.7748/ns2003.11.18.8.33.c3485

DEVELOPMENT OF FEELING OF RHYTHM IN EARLY CHILDREN

Tsuranova Oksana

PhD in Musical Art, Docent
Cathedra of Piano, Head of the Cathedra
student

Musienko Maria

Public Institution
«Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy»
Kharkiv Regional Council

Introductions. Music education is a purposeful and systematic process. One of its main tasks is the development of rhythmic abilities. From the first year of life, children encounter numerous forms of rhythmic action, and then she participates in them. For example: they walk, dance, jump, associate movements with a song. This shows the rhythm and development of these abilities. Sense of rhythm plays an important role in the development of auditory and tactical skills.

Aim. The aim of the study is to study and generalize the actions that affect the rhythmic development of young children.

Materials and methods. The rhythm of a piece of music is often compared to a person's pulse. The concept of «rhythm» (derived from the Greek – «dimension», «tact») – is the alternation of speech, sound, image elements in their respective sequences, periodic uniform division of sounds, movements, images on such grounds as strength, duration, etc.; one of the three main elements of music, along with melody and harmony, the temporal organization of the sequence and grouping of durations of sounds and pauses, not related to their pitch.

Sense of rhythm is the ability to move, experience music, react emotionally to it, feel the musical rhythm and accurately reproduce it. At an early age, the sense of rhythm is manifested through the perception of a piece of music, directly accompanied by certain motor reactions, more or less accurately transmitting the rhythm of music. This is the basis of all manifestations of musicality, which are

associated with the perception of temporary musical movement. During this period, children are dominated by the sensorimotor nature of musical perception.

Positive emotions are evoked by music at a fast pace, as it allows the child to express their feelings, moods and impressions. The sense of rhythm is primarily manifested in the fact that to improve the perception of music, it is accompanied by certain movements, ie the perception of music has an active auditory-motor nature, which shows the «active» natural rhythmic accentuation.

Perception and reproduction of musical rhythm can be obtained only on the basis of a sense of rhythm, ie on the basis of emotions based on motility, movement or other actions. To prove the rhythmic line, the child will find some motor support that will help in the reproduction of rhythmic movements. Musical-rhythmic sensation is a musical ability that is manifested in the ability to actively (in motor reactions) to experience music, to feel the emotional expressiveness of musical rhythm, to accurately reproduce it and create new rhythmic combinations.

Results and discussion. For children from an early age it is necessary to create conditions for the assimilation and development of their musical culture. Some children are able to achieve a high level of musical development, others may be more modest. It is important that from an early age children learn to treat music not only as a means of entertainment, but also as an important phenomenon of spiritual culture. Only by developing the needs, interests, emotions, feelings, tastes of children (musical and aesthetic consciousness), you can involve them in musical culture, lay its foundations.

Rhythmic activity enriches the child's perception, promotes the development of musicality, affects the formation of various mental functions. It is well known that interest facilitates and stimulates development. The joy that children get through rhythmic exercises and games has a good effect on their overall development.

Conclusions. When listening to music, children have an intuitive need to move to the beat of the rhythm. Such an elementary emotional response to rhythm is the primary manifestation of musicality. Spontaneous motor-emotional reaction of children should be made meaningful, rhythmic, expressive. For example, to learn to

walk clearly and confidently to marching music, to move smoothly – to a lullaby, to clap persistently – to a fast dance, and so on. Children's need to move must be used and properly directed. The work uses mainly those movements that are known to children from life and do not require special time for their detection and assimilation: simple hand movements, running, walking, basic dance steps.

Thus, the importance of rhythmic activity goes far beyond only musical and aesthetic education, affects the emotional state, correlates the coordination apparatus of young children.

SUCCESS OF GENDER SOCIALIZATION OF ADOLESCENTS IN THE FAMILY

Yashnyk Svetlana

Doctor of Pedagogics
professor of the Department of Psychology
of The National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

Babak Marharyta

Student
student of Faculty of Humanities and Pedagogics
of The National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

Introductions. The problem of gender socialization of adolescents is relevant, because at this age the individual seeks to realize and expand their self-understanding. Adolescence determines the further development of personality, which is a process by which due to social and cultural environment the ideas about their self-image as a carrier of male or female social roles are formed.

Gender-role identity is formed in the process of gender socialization. This process takes place, on the one hand, as the individuals adopt the values of the gender culture from the previous generations, on the other hand, as their values evolve, because young people are constantly seeking for change. The reflections about gender socialization of personality can be found in psychoanalytic theory (S. Freud), the theory of gender typification (social learning) (E. McCobby, J. Bardwick, I. Duvan), the theory of cognitive development (L. Kohlberg, J. Piaget, A. Maslow), the theory of the "new psychology of gender" (J. Stockcard, M. Johnson), the theory of gender roles (J. Manny, T. Parson, R. Bales) and the theory of social construction of gender (M. Mead). All these theories focus on different aspects of gender socialization complement each other.

Aim. Gender socialization is an integral part of the process of socialization, which includes three components: the cognitive component is the formation of gender identity (the child's perception of themselves as a carrier of a particular gender and

typical behavior that corresponds to their gender); behavioral component involves the adoption of typical patterns of behavior based on the gender of the individual; the emotional component is defined by the understanding of the traditional gender roles, value formation and certain gender-specific needs, that are closely related to the moral development of the individual, which contributes to formation of psychological differences between boys and girls. There are two phases of gender socialization: adaptive (external adaptation to existing relations between genders, social norms and gender roles) and internal (adoption of male and female roles, values, stereotypes).

Materials and methods. Gender socialization contributes to the formation of the behavior based on the gender roles, which includes: behavior that implements social, normative expectations that determine what men and women should or should not do; behavior of a person of a certain gender after adoption of different social roles; social behavior that implements a set of expectations, stereotypes, requirements imposed by society on males or females.

Thus, the behavior of adolescents that is based on the gender roles can be defined as a special model of social behavior that reflects the system of one's ideas about their gender image, which is manifested in different situations, activities, relationships between girls and boys, due to standards of male and female behavior. The structural components of the psychological gender of the adolescent are presented in table 1.

Chronologically, the first stage of gender-role identity is socialization in the family. Parents decide what boys and girls should be like based on cultural stereotypes and personal experiences. For the child family is a model of heterosexual partnership, where love and relationship between partners are learned through the processes of differential reinforcement and differential imitation. Differential reinforcement is when acceptable behavior based on the gender role is encouraged and unacceptable is punished by social disapproval. Differential imitation is when a person chooses models of gender behavior in groups close to them and begins to imitate the behavior adopted there.

Table 1.**Structural components of adolescent psychological gender.**

Structural components	Contents of indicators
Cognitive	knowledge of one's gender; knowledge of their gender-role identity in the family; knowledge of their gender-role identity in adult life; knowledge of difference in activities based on gender roles; knowledge of female and male traits of adults;
Behavioral	choice of behavior in interaction with an adult based on gender; choice of a role in interaction with peers based on gender and defining it as a priority; choice of gender-appropriate behavior; choice of male standards of behavior when interacting with peers; choice of female standards of behavior when interacting with peers.
Emotional	desire to conform to patterns of the behavior based on the gender roles; desire to be similar to father or mother; the desire to have as a role model a person of the same gender; desire to interact with adolescents of another gender or their own; desire to be involved in various activities with peers of the same gender; desire to gain experience of behavior based on the gender role of another gender.

Assessing the family as a factor in the gender socialization of adolescents, we want to emphasize the following aspects: parents inevitably influence both the psychological and sexual development of children; parents do not unilaterally influence the child, but interact with them; this interaction is determined by the correspondence between the gender of the child and parents; parents' contribution is not quantified by "more - less", but depends on their relationship; family gender-role identity significantly determines the child's reactions to the later influences; the success of family influences significantly depends on the degree of their accordance to the child's existing innate features of masculinity-femininity; the family serves as a "refractive" filter on the child's entry into psychosexual culture. Factors that influence gender socialization of adolescents are presented in Figure 1.

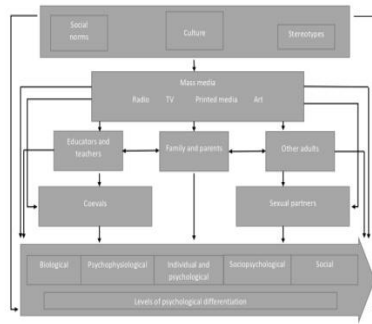

Figure 1. Factors that influence gender socialization of adolescents.

In adolescence, the problems of mature gender-role identity become more and more relevant. A final restructuring in the functioning of the hypothalamic-pituitary-adrenal system, in which the hormonal function of the gonads increases, occurs and by the end of its functioning (gonadostat) becomes similar to that one of adults. According to medical scientists, the secretion of hormones is closely related to activities, interests, personal attitudes. Thus, changes in the body of adolescents and the appearance of secondary sexual characteristics and erotic experiences contribute to the formation of gender-role identity of an adult, in which accordance to the generally accepted patterns of masculinity-femininity plays a leading role. Main characteristics of gender-based behavior of adolescents are: differentiation between love and sexual relations; experimental nature of sexuality; compulsive masturbation (tendency to repeat behavioral acts - emotional, cognitive and motor), which acts not as an addition to partner sex, but as an alternative to it; intersex relationships as a sign of adulthood; prevalence of homoerotic feelings. Thus, the adolescent stage of gender-role identity is crucial in the formation of gender-role identity of the individual. This is due to the fact that in adolescence a mature gender-role identity, as an individual's awareness of their gender, as a subjective analysis, as the experience of gender role, which is manifested in the unity of sexual awareness and behavior, is fully formed. We conducted a study that examined the formation of gender-role identity of adolescents in complete and incomplete families. The study group included 12 adolescents from complete and 10 adolescents from single-parent families aged 12-15 years (students in grades 6-9). From them - 12 girls and 10 boys. Except that, 11 adults were interviewed. The following methods were used in the study: BPP questionnaire "Parent-child interaction" (adolescent version); revalidated

analogue of BSRI ("Masculinity, femininity and gender personality type"); personal attributes questionnaire (J. Spence, R. Helmreich, G. G. Stapp); questionnaire for diagnosing parental attitudes OPO (G. Varga, V. Stolin); questionnaire for parents "Parenting styles". Interpretation of the results of the study was carried out using such methods of statistical data processing as correlation, comparative and cluster analysis. Correlation analysis of primary data allowed us to trace the relationships and interdependencies between the data gathered from interviews. This made it possible to trace a certain structure and find out the characteristics of the gender socialization of adolescents. Thus, there are direct links between femininity and scales - the cult of the family, authoritative parenting, inflated moral responsibility. Inverse - with uninvolved parenting. Adoption of gender role takes place in the period between puberty and early adulthood, and during the coming of age social influence, pressure from adults and peers force upon adolescents their traditional gender role.

The gender role integrates the specific features of the individual as a representative of a particular sex. This is defined in boys as a manifestation of masculinity, and in girls - femininity. Masculinity is more common in men and femininity in women. Timeliness and completeness of the process of mastering the gender role through the formation of psychological traits of masculinity and femininity depends in adolescence on: self-confidence, integrity of self-perception, certainty of attitudes and the effectiveness of communication and interaction with others.

How the structure of the family (complete or incomplete family) affects the formation of gender-role identity of adolescents. The results of research on the gender-role identity of adolescents indicate that the adequacy of this process depends on the composition of the family. A *complete family* where each parent influences the gender-role identity of the adolescent. The condition for the correct formation of gender-role identity is the presence of a complete family with the traditional gender roles. The formation of harmonious behavior for gender requires the simultaneous adoption of the child of both roles: paternal - masculine; maternal - feminine. Gender-role identity is formed not only by adopting a similar gender role of an adult

(father or mother), but also through understanding the role of another gender of one of the parents. Feminine and masculine traits in children from complete families can develop due to the following circumstances: if the upbringing of the child in the family is characterized by authoritarian or authoritative parenting and excessive control (regardless of the gender of the child) - the adolescent will form a feminine gender identity; if the upbringing is based on disregard for the interests of the child, indifference and lack of control on the part of the parents - masculine gender-role identity.

Incomplete family (single mother). In the case when the mother tries to replace the father in the family and tries to combine the roles of both father and mother. But she is not able to play the role of both parents. Under such conditions, the child's gender-role identity begins to "distort" and becomes similar to the feminine type of behavior. If the father leaves the family early enough, the boys learn the female type of behavior, or have idea of male patterns of interaction that are not like the real ones. The closer the child is to the mother, the less active they are, the less they are able to resist the aggression. The less close a child is to their father, the more likely they are to have low self-esteem, they are more likely to favor material and individualistic values and have less moral and social values. The role of the father in the child's adoption of the gender role is important. The main standards of gender-based behavior are parents. The father gives the child law, order and discipline, they are necessary for the child throughout their development. A father is a source of security for a teenager. *Incomplete family* (single father). Adolescents' interactions with their mothers are very emotional, the child feels supported and accepted; identification is generally positive and harmonious. If there is no mother in the family, there will be no harmony, the children will grow up confused and insecure, it will be difficult for them to make decisions. The father also cannot replace the mother. Thus, the family plays an important role in shaping the gender-role identity of adolescents. Therefore, it is important that the child has both female and male examples of gender-based behavior. It is at this time that adolescents develop patterns of relationships with their future sexual partners and children. Currently, there is a large number of single-

parent families. Of particular interest is the educational potential of a single-parent family in terms of the specifics of its life and social status. A single-parent family lives in more difficult circumstances, as all problems (from financial to psychological) are solved by the mother or father alone. The main factor that determines the educational failure of a single-parent family is moral and psychological. In a single-parent family, the relationship between parents and children is much more limited. That's why a family needs a father and a mother.

Results and discussion. Adolescents raised in single-parent families are characterized by emotional distance from the father and the formation of a symbiotic relationship with the mother. Adolescent boys from single-parent families are brought up without a gender role model. Adolescent girls from single-parent families do not feel the restraining influence of the parental figure. Parental upbringing in single-parent families is perceived differently by adolescents of different genders: boys are more likely to experience dictates from their mothers, formalism and despotism from their fathers, and girls are more likely to experience a lack of positive interest from their mothers. Disfunctional child-parent relationships in a single-parent family lead to significant disruptions in the process of formation of gender-role identity: adolescent boys - infantilization, feminization and the formation of maladaptive ideas about marriage; adolescent girls - masculinization, the formation of maladaptive ideas about the partner relationships. However, even in a single-parent family, can be created conditions for the formation of a harmonious gender-role identity of the boy. First of all, it is the high prestige of the father, which creates the conditions for the formation of adequate ideas about gender roles. And for girls, the father is an example of a defender and influential figure.

Conclusions. Thus, in order to form a harmonious, adaptive, functional gender-role identity, a teenager needs a close, emotionally rich relationship with both mother and father. In this case, incomplete family does not necessarily lead to destructive consequences in the formation of the child's personality, but disfunctional relationships are more common in single-parent families.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ КОМАНДНОЇ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бардус Ірина Олександрівна

д.пед.н., доцент

Бардус Олена Олександрівна

Студентка

Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ, Україна

Вступ. Однією з провідних форм роботи над створенням програмного забезпечення комп'ютерної техніки у великих ІТ-компаніях є колективна. Колективна форма роботи при створенні ІТ-продукту, як правило, передбачає одночасну диференційовану роботу декількох ІТ-фахівців, які відповідають кожен за свою ділянку роботи з проектування, підготовки ресурсів, тестування тощо. За такої форми організації роботи над створенням програмного забезпечення відбувається взаємоконтроль і посилення відповідальності за свою роботу перед усіма учасниками колективу. У зв'язку з цим для забезпечення конкурентоспроможності своїх випускників заклади вищої освіти повинні навчати їх колективній розробці програмного забезпечення на дисциплінах з програмування.

Мета роботи. Висвітлити методику навчання майбутніх ІТ-фахівців командної розробки програмного забезпечення у закладах вищої освіти.

Матеріали та методи. Матеріалом для розгляду проблеми слугували наші попередні роботи присвячені формуванню навичок командної роботи у майбутніх ІТ-фахівців [1, 2], а також досвід практичної розробки програмного забезпечення на основі методологій Kanban та Scrum.

Результати та обговорення. Для навчання майбутніх ІТ-фахівців командної розробки програмного забезпечення зміст професійної підготовки з програмування, на нашу думку, має містити такі теми:

1. «Гнучка методологія розробки ПЗ», присвячена поняттю, маніфесту

та особливостям Agile методології розробки програмного забезпечення;

2. «Kanban» висвітлює методологію бережливого виробництва і бережливої розробки програмного забезпечення (Lean Software Development), зокрема Kanban;

3. «Scrum» розглядає загальні положення методології управління проектами Scrum; порівняння з Kanban. Висвітлено поняття спринту, беклогу, особливості планування спринту, життєвий цикл спринту, Daily Scrum Meeting, тестування та демонстрація продукту, ретроспективу та планування наступного спринту.

Засвоєння теоретичного матеріалу цих тем доцільно організувати на лекційних заняттях, а практичне – на лабораторних та під час самостійної роботи студентів.

Розглянемо методику формування навичок командної роботи у майбутніх ІТ-фахівців під час їх практичної навчально-пізнавальної діяльності. Зазвичай організація та керування колективної розробки програмного забезпечення в ІТ-компаніях виконується за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення (Jira Software Cloud, Trello, Basecamp, Slack та інших). Однак застосування цих програмних засобів у навчальному процесі заклади освіти не завжди можуть собі дозволити через їх достатньо високу щомісячну ціну.

Через це нами за допомогою системи керування контентом WordPress та мови гіпертекстової розмітки HTML і каскадних таблиць стилів CSS розроблено сайт, який дозволяє керувати колективною розробкою програмного забезпечення студентами.

Отже, розглянемо методику створення групою студентів по п'ять осіб веб-сторінки за допомогою розробленого нами сайту.

Першим кроком потрібно всім учасникам пройти реєстрацію на сайті (рис. 1).

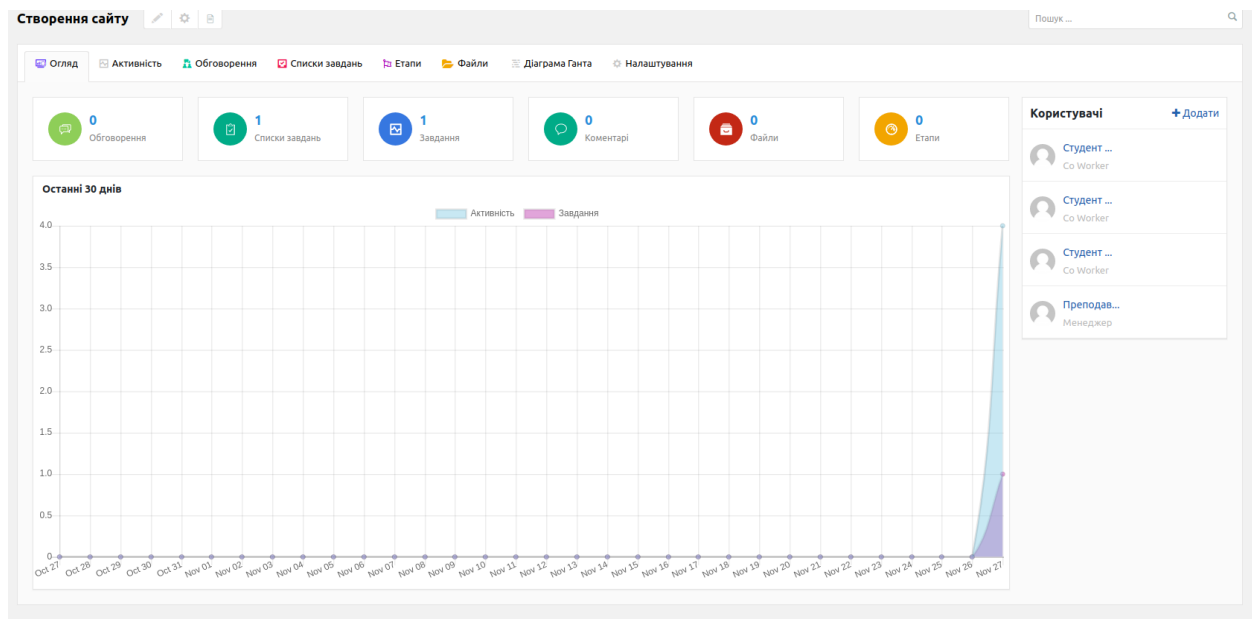

Рис. 1. Зовнішній вигляд адміністраторської частини сайту

Потім викладачу або лідеру групи, потрібно створити в розділі сайту «Управління проектами» новий проект. Наприклад «Створення сайту» і в середині нього зробити чотири канбан дошки «Потрібно зробити», «В роботі», «Тестування», «Виконано». Створити на дошці «Потрібно зробити» завдання по розробці сайту. Кожне завдання закріпити за конкретним студентом. Список задач може містити: створення технічного завдання; прототипування; створення макета дизайну сайту; верстка; програмування; наповнення контентом; тестування; здача готового проекту.

У кожного завдання є вікно налаштувань, в якому, у разі необхідності, можна додати коментар, терміни виконання, приблизний час на виконання і можливість приховати завдання від інших учасників групи. Також в цьому розділі відображаються усі зміни в завданні.

Також адміністратор може прикріпити всі необхідні для виконання проекту файли та коментарі до них (рис. 2).

Після створення завдань студентам, закріпленим за проектом, і за якими закріпили завдання, прийдуть повідомлення. Якщо у студента виникли питання, він може задати їх прямо в обговоренні завдання.

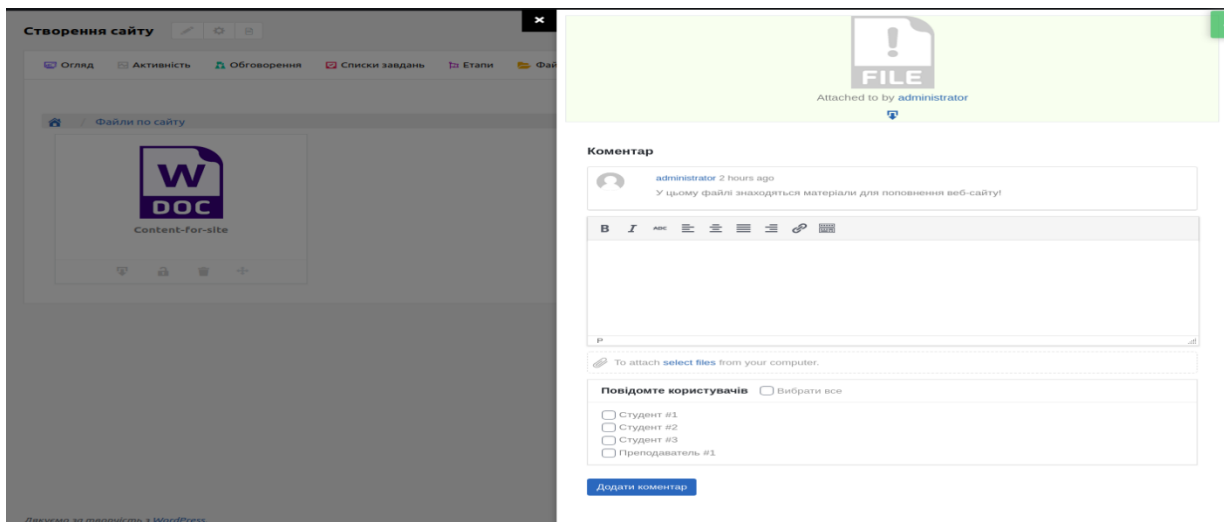

Рис. 2. Приклад сторінки сайту із завантаженням файлів та додаванням коментарів до них

Після виконання своєї частини завдання кожен студент повинен перемістити свою задачу з однієї канбан дошки на іншу (рис. 3).

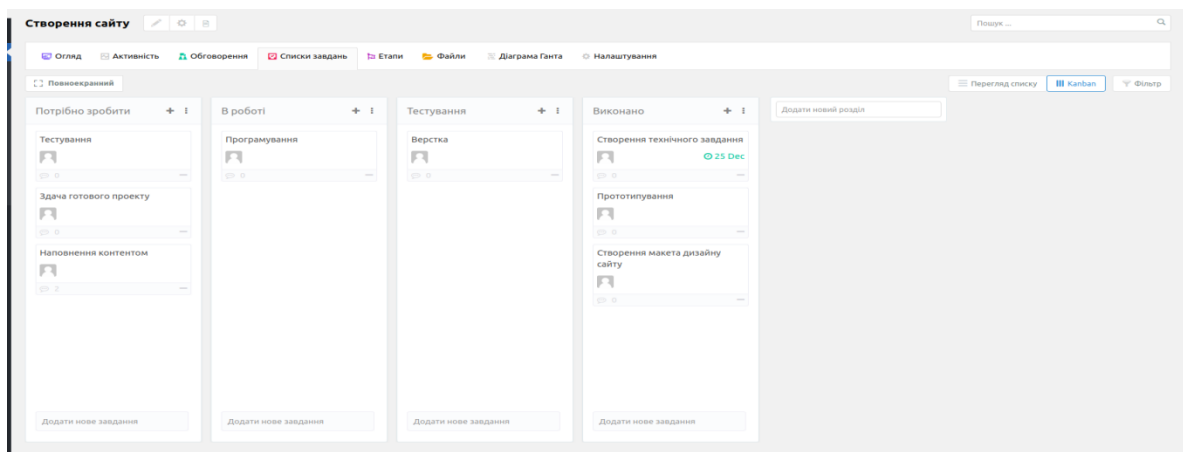

Рис. 3. Вигляд канбан дошки під час роботи над проектом

Кожен член групи може спостерігати за загальним виконанням завдань інших студентів, а також коментувати їх роботу.

Отже, розроблений нами сайт дозволяє організувати колективну розробку програмного забезпечення, яка відповідає реальній професійній діяльності ІТ-фахівця.

Висновки. Організація колективного створення програмного забезпечення майбутніми ІТ-фахівцями за допомогою розробленого сайту дає змогу максимально наблизити навчальну діяльність студентів до реальних умов роботи в ІТ-компанії. У майбутніх ІТ-фахівців не тільки формуються навички

командної роботи, а й проявляються лідерські якості, відповідальність, комунікативність, управлінські та інші професійно важливі якості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бардус І. О. Теоретичні засади розроблення форм навчання майбутніх ІТ-фахівців продуктивної професійної діяльності // *Інноваційна педагогіка*. – 2020. – Вип. 25. – Т. 2. – С. 13–15.

2. Бардус І. О. Формування навичок командної роботи в майбутніх ІТ-фахівців // Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Вип 31. – Том 3. – С. 31-35.

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ РЕФОРМУВАННІ СИСТЕМИ

Гончаренко Наталя Миколаївна

Викладач Вищої категорії

Ткаченко Андрій Сергійович

Студент

Харківського державного автомобільно-

дорожнього коледжу

м. Харків, Україна

Соціально-економічний розвиток нашої країни на сучасному етапі висуває нові вимоги до людського чинника не тільки в галузі виробництва, а й у сфері освіти. Необхідність виходу на передові рубежі науково-технічного прогресу, забезпечення високої ефективності виробництва, найбільш повного розвитку творчого потенціалу суспільства – все це ставить перед освітніми закладами нові навчальні та виховні завдання.

Необхідно, щоб навчання формувало сучасний тип мислення, новий стиль діяльності, орієнтований на максимально ефективно вирішення виробничих, соціальних, культурних і багатьох інших проблем. Останнім часом зміцніло розуміння того, що створення правового суспільства – комплексна наукова і практична проблема. Суспільний розподіл праці зумовлює різноманіття юридичних напрямів підготовки, професій і професійних структур суспільства. Виконання певних видів юридичної діяльності потребує відповідної кваліфікації фахівця, що, в свою чергу, є неможливим без засвоєння знань необхідного рівня та професійної підготовки.

Ось чому питання використання педагогічних технологій є провідним під час фахової підготовки майбутніх юристів. На методологічному і теоретичному рівнях проблему використання педагогічних технологій розглядали багато знаних вітчизняних і зарубіжних науковців: О. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Безпалько, Б. Блум, В. Бондар, Д. Брунер, Г. Грейс, Дж. Керол, В. Коскарлі, М. Кларін, В. Лозова, Л. Ланда, І. Підласий, О. Рівін, Н. Тализіна, Н. Щуркова та

ін. Ці дослідження довели, що застосування педагогічних технологій має здійснюватися у взаємозв'язку з найважливішими принципами наукової організації педагогічної праці.

Проте, нині ще немає точного визначення терміну "педагогічні технології", також недостатньо уваги приділено питанню застосування педагогічних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх юристів. Усвідомлення актуальності зазначених проблем зумовило появу певної кількості науково-педагогічних досліджень різних аспектів професійної підготовки юристів і обумовлено необхідністю удосконалення та підвищення навчально-пізнавальної діяльності студентів освітніх закладів.

Метою є обґрунтування моделі впровадження інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес для підвищення його якості, висвітлення досвіду та особливостей їх впровадження на сучасному етапі.

Розвиток дистанційного навчання пов'язаний з використанням соціального конструктивізму, почався орієнтовно у 2000 році, коли в Україні почався розвиток дистанційного навчання. Домінуючими технологіями були електронна пошта, форуми, конференції. Для оптимально організованого процесу діяльності, була створена система програмованого навчання, яка показала непогані результати у процесі алгоритмізації діяльності.

Навчання – це перехід від однобічних настанов до тлумачень, від відкриттів до знань. Студенти мають усвідомити, чому саме навчальний матеріал даного заняття з дисципліни вони мають опанувати протягом визначеного терміну.

Для керування та удосконалення навчального процесу, для найліпшого закріплення студентами вивченого матеріалу, були запропоновані тести з відповідями «так» – «ні» і обов'язковий зворотний зв'язок для відпрацювання згідно з еталоном потрібної якості виконання дій. Когнітивний підхід стверджує, що навчання включає пам'ять, мотивацію та мислення, а також міркування грають важливу роль у навчанні.

Акт навчання полягає у створенні зовнішньої мережі вузлів. Метод коннективізму базується на концепції, що інновації потребують відкритості, яка породжує себе (масові відкриті дистанційні курси); відкритість та інновації вимагають творчості та участі; особисті знання повинні структуруватися та взаємодіяти; у студента повинна бути можливість розкрити себе. Ключовими компонентами коннективізму є автономія, зв'язність, різноманітність та відкритість.

Він робить акцент на використанні Веб 2.0 та вмінні вчитися; спонукає студентів досліджувати нові засоби сприйняття навчання та знань, пропонує їм бути незалежними, брати ініціативу та відповідальність за навчання на себе, заохочує студентів підключатися до інформації, ідеям та людям для створення мережі знань та сумісно конструювати знання, які є відносними та контекстними. Аналіз цих підходів показує, що у багатьох своїх ідеях та правилах вони збігаються, адже основною метою їх всіх є можливість удосконалення діяльності через інформацію.

Стратегії біхевіоризму можуть використовуватись для вивчення фактів («що»), когнітивізм – для вивчення процесів та правил («як»), а стратегії конструктивізму – для відповіді на питання «чому» (високий рівень мислення, який забезпечує персональне розуміння та навчання, згідно із ситуацією та контекстом).

Всі психологічні теорії (біхевіоризм, когнітивізм, конструктивізм) зосереджуються на інтернаціоналізації (навчання, які відбувається у нас), тоді як коннективізм стверджує, що навчання відбувається через екстерналізацію. Коннективізм та мережне навчання передбачають постійне розширення знань. Коннективізм реалізується через масовий відкритий дистанційний курс (МВДК), який створює команда тьюторів (в даному випадку – викладачами відділення «Правознавство») для всіх бажаючих сумісно обмінюватися знаннями та досвідом. МВДК ґрунтується на активній участі студентів відділення, які самі організовують участь у відповідності з цілями навчання, попередніми знаннями і навичками, а також загальними інтересами.

Під час ознайомлення студентів з новою темою, або під час написання практичних робіт, для закріплення вивченого матеріалу, студенти використовують інтерактивні технології, Інтернет, ПС «Ліга-Закон», сайт Верховної ради України та інше. Вони самостійно задають пошук відповіді питання, яке їх цікавить та шукають вірну відповідь.

Застосування таких методів під час вивчення дисципліни викликає інтерес до навчальної теми, перетворює аудиторію пасивних спостерігачів на активних учасників заняття. Якщо викладач у своїй роботі буде використовувати активні форми та методи навчання, то це важливе питання буде вирішеним саме собою, оскільки активні форми навчання будуються на інтерактивних методах, коли існує взаємозв'язок не лише між викладачем і студентом, а й між студентами у навчанні.

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО АНТИУТОПІЮ В ШКОЛІ: СИСТЕМА ПИТАНЬ І ЗАВДАНЬ

Євмененко Олена Валеріївна

к.філол.н., доцент

Ніколаєва Тетяна Анатоліївна

студентка

Маріупольський державний університет
м. Маріуполь, Україна

Вступ. У сучасних науковців немає одностайності в трактуванні літературного феномену антиутопії, навіть не існує єдиного терміну. Поширеними в українському літературознавстві є поняття антиутопія та негативна утопія. Але незважаючи на те, що терміни утопія, антиутопія, дистопія мають єдиний корінь – «topos», префікси підкреслюють відтінки їх тлумачення. Ю. Жаданов, В. Чалікова, стверджують, що якщо дистопія – абсолютна антитеза утопії, то антиутопія – це лише заперечення принципу утопії, що дає більше свободи.

Розглядаючи сучасні генологічні концепції антиутопії, М. Іконнікова виділяє такі: самостійний жанр; жанрова модифікація утопії; ідейно-тематичний різновид наукової фантастики [1, с. 126].

Під час вивчення жанрової специфіки антиутопії, обговорення сучасних соціальних проблем на уроках літератури в старшій школі так само виникають певні складнощі.

Мета роботи. Запропонувати систему питань та завдань для формування уявлень про жанр.

Матеріали та методи. За новою програмою з зарубіжної літератури розвиток жанру антиутопії вивчають у 11 класі. Проаналізувавши декілька підручників із зарубіжної літератури для учнів 11 класу, створених за новою програмою, задля з'ясування основних педагогічних акцентів при вивченні жанру антиутопії, спостерігаємо, що педагоги й вчені-методисти підтримують

думку, що жанрові моделі «утопія» - «антиутопія» можна вважати тезою і антитезою, адже поява антиутопії продиктована крахом усіх реальних утопій ХХ століття. Н. Кадоб'янська та Л. Удовиченко, наприклад, подають таке трактування жанру: «Антиутопія – це зображення в літературі небезпечних наслідків, пов'язаних з експериментами над людством задля його «поліпшення», певних, часто принадливих соціальних ідеалів, антитеза утопії» [2, с. 143]. А О. Ісаєва акцентує на соціальному передбаченні майбутнього: «антиутопія – це жанр художньої літератури, що критично висвітлює уявне майбутнє, зокрема його небезпечні наслідки, пов'язані з різноманітними експериментами над людством з метою його «покращення» [3, с. 106].

Як інструмент для пізнавальної активності старшокласників варто використовувати прийоми навчальної дискусії, запитання різного рівня. «Технологія розвитку критичного мислення орієнтована на запитання як основну рушійну силу мислення, що навертає учнів до їхньої власної інтелектуальної енергії. У процесі мислення саме запитання виступає його пусковим механізмом – тим сірником, що його запалює» [4, с. 12].

Результати й обговорення. Більшість учнів сучасної школи займають головним чином позицію слухача. Якщо ж вступає у діалог, то, як правило, надає перевагу закритим запитанням, обмежується короткими відповідями. Окрім доволі популярних методів «товстих» і «тонких» запитань або «Ромашки запитань» слід залучати й інші.

З метою покращення вміння учнів ставити запитання пропонуємо застосувати метод «Питальні слова» під час роботи над текстом роману-антиутопії Дж. Орвелла «1984», для активізації самостійного мислення учнів, певної провокації учнів, а також формулювання власних висновків. Використовуючи питальні слова що, де, чому, навіщо, як, коли та інші, учні мають скласти якомога більше відкритих запитань, при цьому питальні слова не мають повторюватися.

Наприклад: Хто був праобразом Старшого брата? Чому у романі «1984» ніхто не мав права на кохання? Навіщо Вінстона Сміта залишили живим? Яким

буде світ кінця ХХІ століття? Таким чином можна укласти банк запитань на майбутнє.

Ефективним для розуміння складного тексту, на нашу думку, є метод «Почережні запитання», запропонований О. Пометун [4, с. 39]. Метод передбачає роботу в парах (один учень читає частини тексту і відповідає на запитання, поставлені другим учнем). Разом вони мають дійти спільної думки. Вчитель обирає текст для читання і заздалегідь визначає, які одиниці тексту будуть обговорюватися (кожне речення чи кожний абзац).

Наприклад: продовжуючи роботу з романом «1984» надати для спільного читання ті частини розділу 9, які стосуються розділів книги Емануїла Голдштайна «Теорія та практика олігархічного колективізму». Учні мають обговорити гасла «Неуцтво – це сила», «Війна – це мир», слова Новомови стопзлоч, дводумство тощо.

Для рефлексії наприкінці уроку крім метода «Мікрофон» можна застосувати метод «Подвійний щоденник». Узагальнюючи власні враження від уроку, учні мають заповнити таблицю, де визначить для себе, на які питання він отримав відповіді на уроці, над якими питаннями йому слід подумати вдома.

Висновки. Завданням вчителя літератури є не тільки ознайомити учнів зі здобутками митців та якісними художніми творами, але й навчити їх критично мислити, узагальнювати інформацію, ставити важливі запитання.

Антиутопія – жанр, який дозволяє спроектувати майбутнє, прагнути позитивних зрушень, опираючись на усвідомлення помилкових ідей минулого. Залучаючи для цього ефективні методи, учитель формує в учнів здатність до активної соціальної позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іконнікова М. В. Антиутопічний дискурс у контексті сучасних генологічних концепцій. Вопросы духовной культуры. Філологіческие науки. С.124 – 126. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/35125/31-Ikonnikova.pdf?sequence=1>
2. Кадоб'янська Н. М., Удовиченко Л. М. Зарубіжна література. Рівень стандарту : підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. Х. : ТОВ «СИЦІЯ», 2019. 256 с.
3. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мельник А. О. Зарубіжна література (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. К. : УОВЦ «Оріон», 2019. 224 с.
4. Пометун О. Запитання на уроці: Навіщо? До кого? Як і про що? : метод. посібник для вчителів загальноосвітніх шкіл. Київ, 2019. 96 с.

ОСОБЛИВІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З СИНДРОМОМ ДАУНА

Карпенко М. С.

здобувач освіти першого рівня

Бойко С. П.

Науковий керівник

асистент кафедри дошкільної освіти

Криворізький державний педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Загальновизнано, що процес соціалізації залишається одним з провідних завдань навчання і виховання, що потребує пошуку найбільш ефективних засобів та методів досягнення цієї мети. Особливо гостро постає це питання стосовно дітей з особливими освітніми потребами. На сьогодні, однією із відомих генетичних аномалій є синдром Дауна. Проблема соціалізації дошкільників з синдромом Дауна, надання їм комплексної психолого-педагогічної допомоги в останні роки стала предметом пильної уваги як вчених психолого-педагогічного профілю, так і практиків. Інтерес до неї пов'язаний багато в чому з наявністю стійких негативних стереотипів щодо можливостей розвитку таких вихованців і відсутністю науково обґрунтованих даних про можливості їх навчання і виховання.

Проблема соціалізації була предметом дослідження Л. Виготського, Д. Ельконіна, Л. Венгера, Л. Божович, А. Мудрика, А. Богущ, І. Зверева, О.Кононко. Особливість соціалізації дітей з особливими освітніми потребами Тарабасова Л., Олійник Г., Соціальна адаптація дітей з синдромом Дауна О.В. Колосова, Е.В. Колосова. Дослідження рівня соціального розвитку дошкільників із синдромом дауна в умовах інклюзивної групи І Михновецька.

Мета роботи. Теоретично обґрунтувати особливість соціальної адаптації дітей молодшого дошкільного віку з синдромом Дауна.

Матеріали і методи. Використаний метод контент-аналізу науково-психологічних джерел відповідно до мети дослідження.

Результати та обговорення. Традиційно під соціалізацією слід розуміти процес засвоєння та відтворення нею культурних цінностей і соціальних норм, а також саморозвитку і самореалізації в тому суспільстві, у якому людина проживає [1]. Відтак, ми вважаємо, що набуття і засвоєння молодшим дошкільником з синдромом Дауна соціальних цінностей є складним процесом, але одним із важливих для його повноцінного становлення як особистості. Синдром Дауна - одна з найбільш розповсюджених патологій, що зустрічаються приблизно у одного 700-900 новонароджених.

Причиною виникнення даного синдрому є поява зайвої хромосоми 21-ї пари. Як відомо, хромосомний набір людини є постійною ознакою виду і складається із 46 хромосом або 23 пар. До складу статевих клітин (яйцеклітина і сперматозоїд) входять по 23 хромосоми, тобто тільки по одній з кожної пари. При заплідненні поєднуються полові клітини батька й матері і відновлюється нормальний хромосомний набір людини. Із заплідненої клітини розвивається організм, всі клітини якого будуть мати по 46 хромосом.

Однак іноді в процесі створення статевих клітин відбувається порушення механізму розходження парних хромосом, і в одну клітину потрапляють обидві копії однієї пари, що призводить до появи першої зародкової клітини, яка буде складатися із 47 хромосом. При синдромі Дауна такою "зайвою" хромосомою є хромосома 21-ї пари, що приводить до регулярної трисомії-21 [2]. На сьогодні спеціальна педагогіка має безліч спеціалізованих програм, що сприяють активному засвоєнню соціального досвіду таких дітей.

Однією з найбільш успішних на наш погляд, є програма австралійських фахівців «Маленькі сходинки». Названа програма сприяє педагогічній допомозі дітям від народження до 4-річного віку, що мають синдром Дауна. Ця програма представлена з восьми книг, в яких представлені основні принципи корекційного навчання дітей з синдромом Дауна. Автори наголошують, що батьки – це найкращі вчителі дитини [3]. На наш погляд, успіх цієї програми полягає у тому, що як відомо, найближче оточення дитини – сім'я, і саме

завдяки першому цьому першому соціальному інститутові дошкільник з синдромом Дауна може отримати, засвоїти досвід взаємодії.

Висновки. Таким чином, у соціалізації дітей молодшого дошкільного віку з синдромом Дауна першочергову роль відіграє саме сім'я, адже у сім'ї дитина отримує та засвоює найперший соціальний досвід. *Перспективу дослідження* ми вбачаємо у подальшому дослідженні механізмів становлення дошкільників з синдромом Дауна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. О. М. Галус. Соціалізація особистості: сутність, концептуальні підходи у наукових теоріях, напрямках, школах. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". - 2010. - № 2. - С. 69-75.

2. А. М. Савицький. Особливості раннього розвитку дітей з синдромом Дауна. К-ПНУ імені Івана Огієнка, факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології. С. 178-185.

3. Мозолюк-Коновалова О. Організація корекційно-виховної роботи з дошкільниками із синдромом Дауна. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2011. Вип. 2. С. 130-139.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВЗАЄМНОМУ ПОРІВНЯННІ ДОСВІДУ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ

Кикоть Оксана Анатоліївна

Студентка

Дніпровська академія неперервної освіти

м.Дніпро, Україна

Вступ./Introduction. Сьогодні виникла необхідність докорінно змінити ставлення українського суспільства до осіб з особливими потребами, які до недавнього часу в певній мірі були соціально ізольованими, у напрямі сприяння їх розвитку та самореалізації. Включення у суспільне життя людей із функціональними обмеженнями фізичного розвитку тісно пов'язано із правовою регламентацією цієї проблеми. Ратифікація міжнародних документів та прийняття низки вітчизняних нормативно-правових актів є закономірним результатом євроінтеграційних прагнень нашої держави.

Однак, досягнення пріоритетних цілей, щодо рівних можливостей для людей із особливостями психофізичного розвитку, необхідно запровадити комплекс заходів, що забезпечить їх повноцінну інклюзію в освітній процес, що в подальшому може забезпечити дітям з особливими освітніми потребами досягти індивідуально високих показників особистісного розвитку, подальшу інтеграцію в соціальне середовище, зайняти в ньому належне місце.

Реформа освіти в напрямку впровадження інклюзії підкріплюється змінами в законодавстві України, які відповідають основним міжнародним документам у сфері забезпечення прав дітей. Інклюзивна освіта заснована на ідеології, яка виключає будь-яку дискримінацію учасників освітнього процесу та визнає, що всі діти можуть реалізувати своє право на освіту, а їх відмінні особливості заслуговують на повагу. Для України інклюзивна освіта є педагогічним нововведенням і одночасно вимогою не тільки часу, а й одним з міжнародних зобов'язань, з моменту ратифікації Конвенції ООН про права інвалідів.

ЮНЕСКО розглядає інклюзію не як проблему щодо сприйняття індивідуальних особливостей розвитку будь-якої дитини, а як можливість включення всіх дітей в освітнє середовище, в позитивному ставленні до індивідуальних особливостей учнів. Тому рух у напрямку інклюзії – це певна філософія в освіті. Інклюзія, як освітня концепція держави, є особливо важливою для ухвалення політичних рішень щодо стратегій розвитку, які спрямовані на усунення причин і наслідків дискримінації, нерівності та виключення осіб з обмеженими можливостями. Важливим інструментом для розуміння інклюзивності в освіті є інструмент моніторингу «Індекс інклюзії», який був розроблений у 2006 році британськими вченими Мелом Ейнскоу та Тоні Бутом. На сьогодні «Індекс інклюзії» перекладений на 34 мови і використовується у 15 країнах світу. У 2011 році «Індекс інклюзії» був перекладений і на українську мову та після його апробації був схвалений Науково-методичною комісією з професійної педагогіки, психології та змісту професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України для використання у дошкільних, загальноосвітніх і професійно-технічних освітніх закладах України.

Мета роботи./Aim. Виявити загальні спільні риси впровадження інклюзивної освіти в країнах Західної Європи; дослідити можливість використання такого досвіду в Україні. Наукова новизна полягає в порівняльному дослідженні створення умов для впровадження інклюзивної освіти на державному рівні, готовності закладів освіти до інтеграції в освітній процес дітей з особливими освітніми потребами, та наступності між всіма ланками освіти.

Матеріали та методи./Materials and methods. На сучасному етапі триває реформування освітньої галузі в Україні. Одним з пріоритетним напрямком стало впровадження інклюзивної освіти. Порівнюючи досвід країн Західної Європи (Великобританія, Німеччина, Данія, Італія та інш.) – можна зазначити, що інклюзивна освіта там давно займає пріоритетні позиції та спрямована на дотриманні рівних прав людини на освіту, на підтримку трансформацій

надання освітніх послуг, на оновлення змісту професійної підготовки спеціалістів, а також на розробку ефективних механізмів розвитку інклюзивних освітніх закладів, створення безпечного середовища.

Реформа системи освіти також означає зміну світогляду на можливість навчання дітей з особливими потребами в контексті кожного закладу освіти. Конкретні освітні потреби є більш широким поняттям і можуть, зокрема, включати потребу у дитячій психосоціальной підтримці чи розробці конкретних підходів до вивчення української мови дітьми з іншомовного середовища. У той же час, обдаровані діти також охоплюються такими вимогами, що їхній вік, освітня програма та навчальний план можуть значно відрізнятись від інших учнів у класі. Італія стала однією з перших країн, яка визнала інклюзивну освіту найкращою для дітей з особливими освітніми потребами. В 70-х роках 20-го століття на захист осіб з порушенням психічного розвитку стало громадське об'єднання «Демократична психіатрія». Саме завдяки їх активній громадянській позиції, в 1972 році було розпочато освітню реформу. Мета полягала в тому, щоб ввести суттєві зміни в функціонування психіатричних лікарень, де перебували в ізоляції особи з різними видами психічних розладів. В даний час понад 90% дітей з порушеннями психофізичного розвитку мають змогу відвідувати освітні заклади загального типу. Освітні департаменти надають консультативну допомогу батькам та вчителям навчальних закладів. Допомагають провести діагностику освітніх потреб дитини, організувати для неї оптимальні умови. До консультативних послуг залучають адміністраторів шкіл, корекційних педагогів, соціальних працівників, а також, при необхідності, медичних працівників.

В Німеччині, завдяки діяльності громадської батьківської організації «Життєва допомога», на початку 1970-х років розпочалося суттєве реформування освітньої галузі. Активні батьки, які виховували дітей з різними видами патологій, почали відстоювати права своїх дітей на освіту. Так, Міністерством у справах освіти, релігії і культури було прийнято низку нормативно-правових актів, які надали право кожній дитині з обмеженими

можливостями обирати навчальний заклад, де їй забезпечували психолого-педагогічний супровід, незалежно від ступеня і складності захворювання. Також в кожному регіоні існують ресурсні центри, реабілітаційні заклади та соціальні служби, які надають підтримку дітям з особливими освітніми потребами. Бельгія має цікавий досвід навчання дітей з обмеженими можливостями. [22] Підтримку таких дітей забезпечують психологічні, соціальні та медичні служби, які об'єднали в єдиний центр надання додаткових спеціальних послуг. Такі центри організовуються в окремих територіальних громадах та поділяються на шкільні та позашкільні. Фахівці центру надають допомогу в першу чергу родинам, діти яких мають особливі освітні потреби, а також педагогам, у вигляді консультацій, тренінгів, практичних занять.

Слід відокремити досвід Австрії щодо впровадження інклюзивної освіти. В 80-х роках ХХ століття в країні функціонувала добре налагоджена система спеціальної освіти, яка включала спеціальні школи для дітей з порушеннями зору та слуху, порушеннями опорно-рухового апарату, вадами розумового розвитку, емоційно-вольовими розладами та складними комплексними порушеннями. Такі школи були відокремлені від загальноосвітніх закладів. Освітня система та носила диференційований характер. Керуючись ідеями рівності в здобутті освіти, у 80-х роках в різних провінціях стали масово організовуватися соціальні групи, до яких входили батьки дітей-інвалідів, вчителі, працівники різних медичних та освітніх установ. Через деякий час вони об'єдналися в одну громадську організацію та звернулися до Міністерства освіти з ініціативою щодо проведення експерименту з інтегрованого навчання дітей з особливостями розвитку.

Експеримент поставив на меті апробацію чотирьох моделей інтегрованого навчання, а саме:

- інтегровані класи;
- взаємодіючі класи;
- малокомплектні класи;
- звичайні класи.

За результатами експерименту, який тривав кілька років, найбільш ефективною моделлю стали інтегровані класи. Така модель із залученням шкільних консультантів працювала найкраще в сільській місцевості. Нажаль, не результативними виявилися взаємодіючі та малокомплектні класи, від впровадження яких надалі відмовилися. В цілому комплексний експеримент з інтеграції дітей з особливими освітніми потребами був оцінений як успішний. Це дало можливість ввести в штат шкіл спеціальних педагогів та впровадити функціонування 290 інтегрованих класів, 24 взаємодіючих класів.

Розглянемо досвід таких країн як Польща, Словаччина, Чехія. Ці країни успішно впровадили форми повного та часткового інтегрування. Варто зазначити, що освіта Чехії має так зване зворотне інтегрування – тобто всі спеціалізовані школи мають змогу навчати дітей, у яких відсутні вади психофізичного розвитку, – «інтеграція навиворіт». Класи формуються переважно за нозологіями, але включають дітей без патологій розвитку (не більше ніж 25% від загальної кількості). Також при спеціальних школах існують навчальні центри для молоді. Головна мета таких центрів – введення інклюзивної форми навчання, тобто інтегрування учнів до загальноосвітньої школи за місцем проживання. Слід зазначити, що сьогодні українська система освіти більш орієнтована на надання якісних та доступних послуг з психолого-педагогічних і корекційно-розвивиткових послуг саме для дітей з особливими освітніми потребами. Діти з ООП потребують певних матеріальних витрат для забезпечення корекційної складової освіти, на доступність шкільних будівель та приміщень, а також для підвищення кваліфікації всіх педагогічних працівників закладів освіти. Аналіз досвіду зарубіжних країн з надання освітніх послуг дітям, які мають особливості психофізичного розвитку, засвідчує, що у більшість з них запровадили реформи соціальної освіти. Важливим є те, що у багатьох демократичних країнах, таких як Фінляндія, Бельгія, Франція, Ірландія, Іспанія, Швеція, діти з обмеженими психофізичними можливостями мають змогу отримувати освіту як в спеціальних навчальних закладах, так і в закладах загального типу. Саме вивчення та аналіз зарубіжного досвіду,

дозволяє поступово оптимізувати процес запровадження інклюзивної освіти в Україні.

Результати та обговорення./Results and discussion. Інклюзія – це тривалий та складний процес. Використання «Індексу інклюзії» впродовж 10 років у міжнародній практиці та початковий досвід його використання в Україні свідчать про позитивний вплив цих матеріалів на розуміння інклюзії в цілому та інклюзії в освіті, зокрема, на використання інклюзивної термінології і, перш за все, вплив цих матеріалів на процеси організаційного розвитку.

Звичайно, що матеріали «Індексу інклюзії» не є єдиними – існують також індикатори інклюзивної освіти для Європи, розроблені Європейською агенцією з розвитку освіти для осіб з особливими потребами та інші. Цінність даних матеріалів у тому, що кожен заклад освіти може адаптувати їх до своїх власних потреб і особливостей своєї діяльності. Цей інструмент передбачає максимальну участь усіх учасників освітнього процесу – від найменших дітей у дитячому садку, до учнів у загальноосвітніх та професійно-технічному закладів, педагогів, батьків, інших членів місцевих громад. Слід зазначити, що інклюзивна освіта не є альтернативою спеціальній освіті, проте вона значно розширює її можливості. Забезпечення рівних освітніх можливостей дітей з особливостями розвитку потребує розробки комплексу заходів для забезпечення їх повної інтеграції в освітній процес, впровадження нових методів та технологій навчання, виконання норм національного законодавства та міжнародних договорів (конвенцій) про доступ до освіти всіх громадян без винятку.

Висновки./Conclusions. Освітня політика України орієнтована на розширення доступності та покращення якості інклюзивної освіти, гуманізацію освітнього процесу, зниження рівня соціальної нерівності щодо реалізації конституційного права на освіту в порівнянні з світовим досвідом інклюзивного навчання, яке базується на реформах соціальної освіти та важливим кроком в організації можливості отримувати освіту як в спеціальних навчальних закладах, так і в закладах загального типу. З огляду на світові

тенденції розвитку освіти, в Україні все більшого поширення набуває спільна форма навчання й виховання дітей з особливостями розвитку та їх здоровими однолітками. Таке навчання відповідає потребам дітей з особливими потребами і сприяє гуманітарним, соціальним та економічним аспектам розвитку таких осіб.

Для України основними механізмами досягнення результату стало: створення спеціальних умов в закладах освіти; розвиток середовища, відкритого до дітей з особливими освітніми потребами; проектування індивідуального маршруту розвитку, розробку індивідуальних програм розвитку та проектування інтегрованого освітнього процесу. В рамках програми «Індекс інклюзії» відбувається комплексне оцінювання виконання вимог до впровадження інклюзії в країнах світу, в тому числі і України. Варто зазначити, що інклюзивна освіта стала пріоритетним стратегічним напрямком освітньої реформи та вимагає не лише нормативного законодавства в сфері освіти, а й консолідації спільних зусиль на забезпечення права дітям з особливостями розвитку отримати якісні освітні послуги. Питання забезпечення рівного доступу до високоякісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами на рівні дошкільної та загальної середньої освіти повинно бути стандартизовано на законодавчому рівні. Освіта дитини з особливими освітніми потребами спрямована на її адаптацію в соціокультурному просторі та повинна допомогти їй в самовизначенні та самореалізації з урахуванням її індивідуальності. Тому, інтегрування дітей із особливими освітніми потребами в заклади освіти – це процес, який набуває усе більшого розповсюдження в Україні.

ФОЛЬКЛОРНІ ТРАДИЦІЇ І РОЗУМІННЯ ПРОЦЕСУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Курило Наталія Григорівна
Вискребенцева Альона Вікторівна
Гончаренко Леся Іванівна
Северина Вікторія Станіславівна
Чаленко Тетяна Володимирівна
Міщенко Олена Вілеріївна

викладачі

ДПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти»

Андросова Валентина Іванівна

Паненко Віра Андріївна

керівники гуртків

Сумський палац дітей та юнацтва

Анотація У статті подається аналіз проблем національної самоідентифікації українців, принципи, методи та механізми українського націєтворення, самовизначення та значення становлення української нації в процесі українського державотворення та інтегрування українського суспільства до глобального функціонування; описується правове закріплення статусу корінної нації та його значення у побудові процвітаючої держави.

Ключові слова: суспільство, нація, фольклор, ідентичність, самовизначеність, державність.

Вступ. Міжнародна інтеграція та формування міжнародних спільнот визначає новий рівень розвитку людського суспільства, рівень функціонування держав, обсяги економічної співпраці, темпи наукового прогресу, методи і способи розвитку людства. На сьогодні кожна країна і житель у світі прагнуть знайти нові засоби до покращення життя, але з усієї сукупності держав та суспільств лише невелика їх частка досягають успіху в цій справі. Найбільш видимою причиною цього можна назвати цивілізованість таких суспільств. Як стверджував Р. Емерсон: «Істинний показник цивілізації - не рівень багатства і

освіти, не величина міст, не об'єми врожаю, а образ людини, який виховується країною». І якщо виходити з цього твердження, то можна сказати, що саме культура, загальний характер суспільства, його самовизначеність і є передумовою процвітання. Така передумова визначається терміном «національність».

Мета статті:

- визначити залежність української фольклористики як джерела високої духовності у формуванні самовизначеності та побудови Української самобутньої держави;

- установити правові джерела україністики як основи національного самовизначення та право на національну ідентичність та її місце і значення у побудові Української держави;

- визначити шляхи оптимізації творення української нації на прикладі фольклорних творів.

Основна частина. ХХІ століття стало епохою глибинних, революційних трансформацій, пов'язаних з руйнацією або навіть з виродженням не тільки традиційних, а й модерних соціальних структур, та формуванням нового глобального універсуму, у якому (з першого погляду - еkleктично) поєднуються риси різних цивілізаційних укладів. Поліфонія глобальних трансформацій змушує не просто осмислювати їх логіку, а й порушувати та вирішувати питання щодо можливості суб'єктів історії - людини і суспільства - впливати на їх розгортання, конструювати майбутнє заради свого виживання та розвитку. Глобальний устрій формується на основі вже усталених і розвинутих суспільних формацій, які в силу свого рівня розвитку можуть адекватно і розумно функціонувати поряд з іншими, продукуючи розвиток і побудову нового, інформативного, розумного суспільства, здатного забезпечити людство прогресом [1].

Синонімічні терміни "етнос" і "нація" перекладаються з грецької та латини одним словом "народ". Латинське слово нація (nation) особливо прижилося в Західній Європі, де переважна більшість народів здавна мала

власні держави. Тому поняття "нація" у наш час набуло значення "одержавлений народ", тоді як словом "етнос" користуються найчастіше для позначення народу взагалі, незалежно від того створив він власну державу чи має колоніальний статус в державі сусідів.

І нація і єдність і держава,
З'єднали разом з вічністю світи,
Де ти нащадок роду славних предків,
Ведеш, до заповітної мети.
І є країна світла і багата,
І линуть вдаль говірки та пісні,
Які руйнують рабські темні ґрати,
І йдуть нащадки вільні панувати,
В далекі та омріяні степи.

Н.Курило

Народ або етнос - це історично сформована людська спільнота, яка відрізняється від сусідів окремою власною територією (батьківщиною), культурою, мовою, психічним складом та свідомістю. Народ, що історично дозрів до створення власної держави, називають нацією. Отже, нація - це вища форма розвитку етносу. В сучасному світі народ може існувати лише у формі нації, тобто у власній державі. Єдиною альтернативою може бути колоніальний статус в іншій державі, що незворотно веде до асиміляції і смерті бездержавного етносу. Перші спроби висвітлення проблеми взаємозв'язку між художньою літературою, народною творчістю та їх взаємовпливів сягають початку ХІХ століття, коли в Україні відбувався активний розвиток фольклористики й етнографії. Над вивченням цієї проблеми активно працювали М. Костомаров, І. Срезневський, М. Максимович, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, В. Петров (Домонтович) та ін.

Аналіз наукових праць учених-фольклористів, літературознавців, письменників показав, що найбільш значущим ідейно-художній вплив

народнопоетичної словесності був у період становлення літератури, формування її основних естетичних позицій.

Важливими для нашого дослідження є досягнення М. Грушевського, М. Драгоманова, І. Франка, які, поклавши в основу дослідження літератури вивчення усної народної творчості, розв'язали одну з головних проблем тогочасного літературознавства: бачення цілісності історії української літератури, її специфічних особливостей як національної літератури. Учені доводили, що художня сила багатой української народнопоетичної творчості надихала на органічне, глибинне засвоєння її ідейно-естетичних надбань писемною літературою.

Взаємовпливи усної й писемної літератури в епоху середньовіччя, ренесансу, бароко, класицизму, сентименталізму, романтизму, реалізму досліджували М.Максимович, І.Франко, В.Петров (Домонтович)

Д. Чижевський, сучасні вчені М.Дмитренко, Д.Наливайко, В.Погребенник, Н.Шумада, М.Яценко, І.Денисюк, С.Росовецький, О.Вертій та ін.

Звернемо увагу на морально-етичну сутність поняття, що полягає у розкритті народознавчого аспекту фольклору, спонукали нас дослідження вчених (М.Жулинський, В.Шевчук, Н.Савушкіна, Г.Насмінчук) про фольклоризм як художнє явище, що розширюється до етнокультурного чи соціально-етнографічного явища.

На основі порівнянь наукових досліджень фольклористів і літературознавців зроблено висновки, що діапазон фольклоризму в українській літературі досить широкий і найчастіше визначається на основі фольклоризму індивідуальної творчості окремих письменників: від введення митцями слова окремого фольклорного жанру, до створення на основі народних мотивів, сюжетів цілком оригінальних художніх епічних, драматичних, поетичних творів; використання фольклорного стилю з його епітетами, системою художніх образів, характерними паралелізмами, поетичними прийомами.

У методичній науці досліджувана нами проблема частково знайшла своє розв'язання вже в перші десятиліття ХХ ст., коли інтенсивно починає розвиватися національна школа. У цей час перевага надавалась комплексному вивченню народної й літературної творчості, яке передбачало послідовне опрацювання різних форм народної і зразків індивідуальної поетичної творчості з поясненням переходу від фольклорної до письменницької творчості; широким висвітленням зв'язків національної і світової культур.

Подальшого розвитку проблема з'ясування зв'язків народної й літературної творчості знайшла своє відображення в працях учених-методистів Т.Бугайко, Ф.Бугайка, М.Рибникової, О.Мазуркевича, Ф.Поліщука, Л. Удод та ін.

Аналіз методичної літератури показав, що з'ясування фольклорних джерел творчості українських письменників важливе для виразного читання тексту, уміння в читанні передавати красу й принаду художніх образів, збагачення мовлення (усного й писемного) та розвитку мислення, бачення красивого й потворного, виховання найкращих рис характеру (М. Рибникова); систематизації й закріплення здобутих під час вивчення фольклору знань із теорії літератури, формування уявлень про фольклор як основу художньої літератури, її народності; розуміння ролі образу-персонажа в творі, аналізу мотивів вчинків героїв і правильної її оцінки (Л. Удод, Ф. Поліщук, О. Скиба); осмислення художньої майстерності письменників, особливостей мови їхніх творів як засобу вираження думок і почуттів автора, що створює особливу художню форму, від довершеності якої залежить повнота і виразність змісту, осягнення художнього тексту – це дає можливість навчати учнів аналізувати текст у єдності форми й змісту, глибоко розкривати національне коріння творів (Т. Бугайко, Ф. Бугайко); забезпечення чуттєвого, емоційного сприйняття, активного мислення, гостроти думки, критичного осмислення і творчого засвоєння художнього твору (О. Мазуркевич). Яскравим прикладом такої прив'язки до просторового маркованого локусу є перекази про гори (Маківка, Карпати) та стрілецькі могили-кургани (на Лисоні, під Семиківцями, під

Перемишлем), які внесли і закріпили у сучасній українській фольклорній традиції цілу парадигму символічних значень. Вони стали уособлювати не тільки втрачену 305 свободу, стрілецьку славу, незламний бойовий дух юних лицарів першого українського війська нової доби, про що ми писали у нашій статті «Актуалізація образу «могила» у сучасній фольклорній традиції про січових стрільців» [6, 264-265], але й державницьку потугу українців і силу їхньої націотворчої волі. Нашу думку добре ілюструє один із переказів із домінуючим топонімічним мотивом (Подаємо текст, який розшифрували за методикою змішаної системи поєднання пунктуаційних знаків з додатковими позначками і курсивно-шрифтовими позначенням інтонаційно виділених виконавцем слів, яку успішно апробували О.Бріцина та І.Головаха (див.: Бріцина О., Головаха І. Прозовий фольклор села Плоске на Чернігівщині: тексти та розвідки. – К.: Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України, 2004. – С. 54-55)), який ми записали 10 липня 2008 р. у с. Гнильче Підгаєцького р-ну Тернопільської обл. від Сміха Івана, 1949 р.нар. Прикметно, що запис цього історичного переказу зроблено було на горбах при околиці села, звідки виднілися, на думку оповідача, залишки трьох символічних курганів, що суттєво вплинуло на характер деталізацій у тексті: «У нас окопами переріті усі, буквально, ліси Розказував родич [стрийко Сміх Михайло] сказав, я пригадую, що тут є таке урочище, називається «Курган». От, коли почалося січове стрілецтво, то січові стрільці збудували три кургани (які в дев'ятнадцятому році після закінчення світової війни Поляки просто їх розвезли руками нашими. Мали гроші). Бо це кургани, які символізували три періоди української державності: період княжий княжої доби, період козацтва і період якраз січового стрілецтва. (І на цих курганах проходили фестивалі молоді. То найвища точка – чотириста сімдесят вісім метрів над рівнем океану. Рівняється сім метрів нижче карпатських гір. Карпати там внизу, а вони наверху. Звичайно, вони вищі навіть внаслідок Карпат. А там, де найвища точка, там були три кургани). І до сьогоднішнього дня називають «кургани». Люди пам'ятають їх» [8, с. 29]. Як бачимо, розгортання події шляхом зіткнення

сюжетного (минулого) часу із дійсним (теперішнім) часом, що послідовно виражений через низку уточнень та доповнюючих коментарів оповідача, не руйнують жанрової цілісності усного переказу. Вони дозволяють простежити рух твору, а за виразно інтонованими зонами виділити важливі мовленнєві константи (три кургани, княжий, козацтво, січове стрілецтво, молодь), які забезпечують стійке змістове ядро переказу («своєрідний концепційний згусток» за О.Бріциною). Незважаючи на досить лаконічно-реалістичну форму відтворення, зазначимо, що текст цілком належить до регіональної фольклорної традиції топонімічних прозових творів, в яких стрижневими є історичні мотиви. Зокрема маємо на увазі походження назви села Завалів (також з Підгаєцького р-ну Тернопільської обл., у якому ми записували перекази на січову стрілецьку тематику), пов'язують із легендою про насипання у давні 306 князівські часи трьох валів, які мали охороняти місцевих мешканців від татарської навали [15, с. 13]. У медіальній частині аналізованого вище переказу епічну статику порушує динамічний епізод-вставка із сюжетотворчим мотивом «поляки розрили стрілецьку могилу», що наповнює твір енергетикою метафори «розритої могили». Цей мотив дуже поширений і типовий для даної тематичної групи творів. Разом з ним у комплексі виступає доповнючий мотив «відновлення стрілецької могили», що нерідко в інших переказах у різних варіантних вирішеннях, наприклад через метафоричні образи («А могила виросла! Вже Зелені свята – вже є могила. Вже не завалєт вдень»), чи як актуалізація символіки числа («тричі насипали») складає основу сюжету. Наприклад, у тексті, який ми записали у с.Розвадів Миколаївського р-ну Львівської обл. від Семен Ген Ганни, 1927 р.нар.: «...Було. Було таке. Було таке / то навіть таке було, що, наприклад, вдень поляки знищили [стрілецьку могилу]. А на рано люди капелюхами, жінки в подолках несли землю. І насипали знов, і ставили березові хрести на такі могили. От.» [8, арк. 36]. Сакральність, а відтак незнищенність вознаменованої хрестом стрілецької могили, що виражений у цьому та інших переказах, підтверджує також одну з характерних рис духовної самобутності українців – їхню глибоку релігійність. І цим проявляються

етнопсихологічні підвалини колективного бачення ідеальної моделі держави саме як християнської України, заснованої на духовній рівності, братерстві та соціальній симпатії: «Говорили, що сипали ту могилу. Тоди, як її зачели сипати, то так. Шо сипали її, сипали її вночі. Тоди відтам уже били... шо вони її висипали ... сипали вночі... Як з тої сторони зачели вже бити (то видко, шо рускі), бити, шо знову розсунули її чисто. Аж тоди вони вже ся додумали, вже шо висипали і поставили хрест. Як вже поставили хрест, тоди на ню вже ніхто не бив. А вони докінчили її сипати. То на ню догори було двацять дві сході. Така була висока вона зроблена. Двацять дві сході було на ню догори вийти. А нагорі то десь, певно, мала з десять квадратних метрів. Отакий як круг був [показує] десять метрів. Вона нагорі така широка була, шо була рівно, а тоди туда так високо. Така була висипана». [8, 31]. Традиційний канон зображення незвичайних розмірів могили сягає світоглядних обріїв народних легенд та етіологічних переказів, де образ високої могили (кургану) пов'язаний із місцем поховання персоніфікованої сили, втіленої через образи богатирів, відважних велетнів, а пізніше – сильних духом запорожців: «У степу, де невеличкі могилки та долини, – то сестри богатиревої, а де високі – то великих богатирів» [2, 14]. Образ хреста, що традиційний і для стрілецької пісенності, додає до постійних візуально-зображальних епітетів, що співдіють у парі з символом “могила” («висока», «глибока», «широка», «уквітчана»), 307 емоційно-сміслової глибини, виразної сакральності та героїзації. Водночас цей культовий предмет, що є одним з основних знаків поховальної обрядовості і несе виразну символіку смерті [2, 52], втілює тут оптимістичну ідею – воскресіння свободи. Таке еволюційне наповнення символіки хреста посилювалося глобальною тенденцією часу Першої світової війни. На думку відомого французького історикаантрополога Філіппа Ар'єса, ця війна сприяла небувалому перед тим поширенню і престижу громадянського культу полеглих й розцінювала монументальне зображення хреста як загальний символ надії [1, 47]. Розвиває це спостереження далі Е.Д.Сміт. Він стверджує, що меморіали та цвинтарі полеглих солдатів Першої світової війни виразно демонструють дві

ідеї – національне і релігійне відродження, що злилися в культурі «почесної смерті», яка полягала в найвищій жертві в ім'я нації. Таким чином через пам'ять про жертву постійно оновлювалася пам'ять про саму націю [3, 73]. Властиво не здобувши суверенної соборної національної держави та зазнавши гірких розчарувань і втрат під час польсько-української війни 1918-1919 рр., ті українці, які залишилися у складі Польської держави, плекали свою національну ідентичність завдяки сформованому у міжвоєнний період громадянському обряду масового поклоніння стрілецьким могилам, що відобразилося у численних меморатах.

Неможливо не усвідомлювати вплив мудрості поколінь, виражену у фольклорі, на розвиток світогляду людини, становлення її особистості; зі з'ясуванням витоків таланту митців художнього слова; характеристикою особливостей індивідуального стилю письменника; аналізом авторського тексту. Такі відомості про творчі зв'язки українських поетів, прозаїків, драматургів з фольклором знаходять своє відображення на різних етапах вивчення їхньої творчості під час лекції вчителя, його роз'яснення, коментованого читання художніх текстів. Запитання й завдання, уміщені в методичних посібниках, в основному носять репродуктивний характер. Самостійній роботі учнів відводиться увага на факультативних заняттях, під час гурткової роботи, рідко пропонуються випереджувальні завдання і завдання пошуково-дослідницького характеру.

Висновки.

1. На сьогодні найголовнішою проблемою українського суспільства є нерозуміння значення визначеності своєї національності. Ідентифікація себе як приналежного до певної нації визначає спільний характер, спільну поведінку, спільні морально-етичні цінності, а отже і спільне бачення шляху і способів прогресу України і визначення пріоритетів, ціннісних формацій у розумінні функціонування суспільства. Тож можна сказати, що формування української нації є не самоціллю, а засобом для формування повноцінної держави.

2. Нагальною проблемою на сьогодні залишається юридично- правове

визначення положення української нації в українській правовій базі, тобто легітимізація і визнання української нації.

3. Україна має всі передумови для повноцінного процесу націєтворення, оскільки суспільні дослідження вказують на визначення кожного члена цієї суспільної формації приналежним себе до цієї суспільної формації і визначають високий рівень довіри і розуміння одне до одного, що ми визначаємо як головний фактор націєтворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронкова В.Г. Формування антропологічної парадигми політичного менеджменту в умовах глобалізації. // Гуманітарний вісник Запорізької державної академії. Вип. 34. - Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2008. - С. 31-49;

2. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм: Пер. з англ.— К.: Таксон, 2003. — 300 с.

3. Грицак Я. Про можливість побудови політичної нації в окремо взятій (У)країні або Чого нас учить досвід Польщі. - незалежний культурологічний часопис «Ї» число 13 / 1998/ Нова Європа.

4. Залізник Л.Л. Від Склавинів до української нації. Матеріали, статті з історії України.

5. Колодій А. Рукопис брошури Нація як суб'єкт політики. - Львів: Кальварія, 1997. -55 с.

6. Савлук С. Наслідки глобалізації для розбудови України // Персонал. - №4. - 2007. - С.23-36.;

7. Чи є українська нація та національні меншини в Україні? // Персонал Плюс. - № 8 (106) 21 - 27 лютого 2005 року

8. Степаненко В. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: інститути, практики, цінності// Українське суспільство: 10 років незалежності / За ред. В.Ворони. - К.: ІС НАН України, 2001. - С. 169-183.

МОДЕЛЬ ПОБУДОВИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Леонов І. В.

Студент 2 курсу

групи ЗП-19/1м

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Спеціалізація «Загальна педагогіка»

«Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради»

м. Дніпро, Україна

Сучасною і надзвичайно ефективною є модель системи виховання в закладі освіти – це впровадження і розвиток системи самоврядування в учнівський колектив. Розвиток учнівського самоврядування можливий тільки в тому випадку, якщо він забезпечений грамотною педагогічною підтримкою.

В сучасній теоретичній та методичній літературі немає єдиної думки у визначенні терміна «самоврядування». Педагоги-практики, дослідники часто різні педагогічні факти, явища позначають одним і тим же поняттям. Йдеться про такі поняття як «самоврядування», «учнівське шкільне самоврядування», «співуправління» та ін. Різне тлумачення – одна з причин того, що педагоги, працівники методичних установ і органів освіти не можуть визначити сутність самоврядування, його призначення та функції в учнівському колективі [1].

Зокрема, одні доводять необхідність стверджувати в школі тільки адміністративне керівництво учнівським колективом, інші стверджують, що слід розвивати не самоврядування, а співуправління, треті роблять спробу підмінити учнівське самоврядування громадським самоврядуванням школи.

У «Педагогічній енциклопедії» учнівське самоврядування розглядається «як форма організації життєдіяльності колективу учнів, що забезпечує розвиток їх самостійності в прийнятті та реалізації рішень для досягнення суспільно значущих цілей» [1, с.56].

Не заперечуючи цього, багато педагогів проте різним чином розставляють акценти. Одні за основу беруть керівництво колективом і розглядають самоврядування як частину системи управління. інші розуміють самоврядування як форму організації колективного життя. Треті – як можливість учнів реалізувати своє право на активну участь в управлінні всіма справами школи.

Перш за все хотілося б звернути увагу на типову оману багатьох педагогів, які під самоврядуванням розуміють створення органів самоврядування. Вважається, що чим більше таких органів, тим краще йде справа з самоврядуванням в школі, в установі додаткової освіти.

Відомо, що спільна діяльність має три основні режими: керівництво, управління і самоврядування. Ми будемо розуміти під самоврядуванням діяльність дітей по організації своєї життєдіяльності [2].

Головний сенс самоврядування полягає в тому, що з його допомогою учасники шкільного життя отримують можливість впливати на шкільну політику - як через участь у прийнятті рішень, якими керується адміністрація навчального закладу, так і через власну активність в управлінні внутрішніми шкільними процесами.

Самоврядування робить шкільне життя предметом спільної творчості всіх її учасників. З визначення самоврядування зрозуміло, що воно є самостійною, спільною діяльністю учнів і виникає тільки тоді, коли є конкретна область їх життєдіяльності, яка може бути повністю віддана в їх управління[3].

Слід зазначити, що таке рішення не буває простим для педагогів, тому що самоуправлінська діяльність не може жодним чином контролюватися педагогам і може стати джерелом руйнування виховної системи. У той же час з теорії самоорганізації відомо, що саме такі зони хаосу і стають джерелами розвитку, оновлення системи.

Справжнє дитяче самоврядування - не в копіюванні дорослих органів управління, різних «пірамід влади» (Парламентів, Президентів) і тим більше не в наявності так званих «днів самоврядування (які, як правило, стають лише

грою дітей «В шкільну адміністрацію» і «в вчителів»). Сенс дитячого самоврядування полягає в тому, щоб діти здобували особистий досвід демократичних відносин і здатність до його рефлексії [4].

На думку Л. І. Новікової, процес самоврядування мало відрізняється від процесу управління: і тут, і там постановка цілей, реалізація їх в діяльності, аналіз результатів і висунення перспектив. Дитяче самоврядування проте має особливості. Постановка цілей, висунення перспектив, складання програми їх реалізації - все це повинні робити самі діти; інакше це навряд чи можна буде назвати самоврядуванням. Діти, однак, всього цього робити не вміють. І ось тут у дорослих з'являється спокуса все зробити самим: «видати» цінну перспективу, захопити дітей чимось, що здається дорослим захоплюючим.

Внаслідок діти погоджуються, голосують «за», але не захоплюються. І тоді навіть продуманий педагогом план залишається на папері або виконується формально[5].

Але, підкреслює Л. І. Новікова, припустимо, що вчителям вдалося захопити дітей якоюсь привабливою ідеєю. Тепер треба її реалізувати, тобто організувати колективну діяльність, насичену контактами і зв'язками, актами взаємодопомоги, ситуаціями змагальності, успіху, творчості. Далеко не кожен учитель вміє це робити, і не кожна дитина тим більше. Тоді визначаються відповідно до плану ділянки, призначаються відповідальні, складаються графіки, і учні відпрацьовують свої «борги». Створюється видимість колективної роботи [5].

Колективні ж відносини при цьому не складаються. Підведення підсумків і аналіз результатів теж вимагають спеціальних навичок. Інакше з потужного засобу формування у дітей почуття господарів школи - самі придумали, самі зробили і цей процес перетворюється на формальність. Зовсім інша справа, коли підведення підсумків - творчий звіт, свято. Такому підведенню підсумків треба вчитися і педагогам, і дітям.

Навчитися підводити підсумки порівняно легко; набагато складніше аналізувати виховний ефект того, що зроблено. Необхідно відповісти на

питання, чи проведена справа є ефективною для розвитку колективу, для задоволення соціально цінних потреб дітей? які були труднощі і накладки? Хто залишився в стороні і чому? такий аналіз необхідний: саме він є запорукою того, щоб наступний управлінський цикл висунення перспективи, організація справи і т.д.

Розглянемо типові труднощі, що виникають в різних освітніх установах при становленні і розвитку самоврядування у них[6].

По-перше, визначення можливих сфер самоврядування учнів. Очевидно, навіть при прояві ініціативи школярів сфери господарського та фінансового управління освітньою установою НЕ можуть бути віддані їм на відкуп.

По-друге, облік віку учнів в процесі самоврядування.

По-третє, побудова взаємин педагогів і учнів при наявності в школі самоврядування. Це, мабуть, найскладніше питання для педагогів. Сам по собі вираз «організація самоврядування», існуючи в педагогічному середовищі, за великим рахунком не має право на існування, тому що передбачає активне втручання педагогів в процес самоврядування.

Досягти максимальної самостійності школярів можливо в процесі послідовної, систематичної підготовки учнів до самоврядування. У цьому процесі педагогам повинна належати вирішальна роль.

Нерідко шкільним педагогам доводиться стикатися і з такою проблемою як небажання школярів брати участь у самоврядуванні, брати на себе відповідальність за ту чи іншу справу. «Навіщо нам головний біль, зайві турботи, та й часу шкода»- можна почути від старшокласників, на плечі яких нерідко лягає основний тягар організації шкільних справ, участі в реалізації різних проектів.

Сьогодні методика колективних творчих справ набула широкого поширення. Потрібно сказати, що вона надає хороші можливості як для підготовки учнів до самоврядування, так і згодом для реального самоврядування учнів у школі. В ході підготовки та проведення КТС її учасники спільно визначають мету, об'єкт, предмет своєї діяльності,

домовляються про засоби і способи її реалізації, керують процесом її здійснення, рефлексують результат [7].

Велике значення для нормального функціонування системи шкільного самоврядування відіграє та нормативна-правова база, на підставі якої формується і розвивається конкретна модель самоврядування в конкретному виховному закладі.

Серед актів, які регулюють дані питання можна відзначити, перш за все, Конституцію України, різні міжнародні конвенції і пакти з прав дитини і людини, закони України в сфері освіти, інші нормативні акти, систему яких, в кінцевому рахунку, завершує статут школи і положення про шкільне самоврядуванні.

Ми вважаємо, що сучасні концепції виховання вибудовані на ідеях педагогічної підтримки суб'єктивності особистості, її свідомості, відповідальності, активності. Для прояву цих якостей необхідно простір свободи, де людина мала б можливість вибирати, оцінювати, робити вчинки, відстоювати свою думку. Загальною ознакою сучасних концепцій є орієнтованість на особистість, розвиток її потенціалу.

Перетворення у всіх сферах життя суспільства проводяться з метою забезпечення свободи самореалізації індивіда в усьому обсязі його життєвих інтересів. Для ефективної діяльності в такому випадку стає дуже важливою орієнтація професійних освітніх установ на формування особистості нового соціокультурного типу: гуманної, творчої, духовної, прагматичної, а це вимагає підвищення відповідальності на всіх рівнях освіти, осмислення практичного досвіду, розробки теоретичних основ живильного процесу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Поліщук О. П. Виховання моральних цінностей у сучасній початковій школі. Актуальні питання педагогіки та психології: шляхи теоретичного і практичного вирішення проблем: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф., м. Одеса, 17–18 берез. 2018 р. Одеса: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2018. С. 82–84.
2. Кремень В. Г. Світ знання: людина, наука, освіта. Київ: Т-во «Знання України», 2016. 87 с.
3. Мясищев В. Н. Структура личности и отношение человека к действительности. Психология личности: хрестоматія / под. ред.: Ю. Б. Гишпенрейтер, А. А. Пузыря, В. В. Архангельской. М.: АСТ: Астрель, 2009. С. 10–13.
4. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання: теоретикодидактичний аспект: монографія: у 2 кн. Миколаїв: МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. Кн. 1. 379 с.
5. Формування ціннісних орієнтирів навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах: монографія / за ред. В. В. Мачуського. Київ: Вид-во «Сталь», 2017. 220 с.
6. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.: у 2 кн. / ред. О. В. Сухомлинська. Київ: Либідь, 2005. Кн. 2: ХХ століття. 552 с.
7. Журба К. О. Теоретико-методичні засади виховання смисложиттєвих цінностей у школярів основної і старшої школи: автореф. ... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2019. 40 с.
8. Бех І. Д. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. Початкова школа. 2018. № 1. С. 5–10.
9. Зимянський А. Р. Психологічні умови розвитку моральної самосвідомості підлітків: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. унт «Острозька академія». Острог, 2015. 20 с.

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Марков Роман Анатолійович
Викладач кафедри спеціальної
фізичної підготовки
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

Вступ. На сьогоднішній день фізична підготовка є основною складовою практичної діяльності працівників Національної поліції України. Підготовка до майбутньої професії здійснюється у закладах вищої освіти на заняттях з спеціальної фізичної підготовки. Проте, дана можливість удосконалювати особисту фізичну підготовку не приваблює всіх курсантів, що зумовлено низьким рівнем мотивації до цього. Аналіз даної проблеми дасть можливість з'ясувати, що призводить до невисокої мотивації курсантів до занять з спеціальної фізичної підготовки та визначити, яке місце займає мотивація у досягненні успішного результату курсантів, пов'язаних з розвитком та покращенням фізичних якостей.

Ціль роботи полягає у визначенні необхідності мотивації курсантів у закладах вищої освіти, а також в обґрунтуванні важливих аспектів, що впливають на бажання займатися спеціальною фізичною підготовкою.

Матеріали і методи. Серед різних чинників, що впливають на успішні результати під час навчальних занять у закладах вищої освіти мотивація курсантів посідає головне місце. Аналіз останніх джерел та праць, відомих науковців дало змогу визначити суть та значення мотивації у практичній діяльності працівників поліції та з'ясувати основні напрямки її покращення та стимулювання. Літературні праці таких науковців, як Д. Мак-Клелланд, А. Маркова, Т. Матіс, А. Орлов, Р. де Чармс свідчить про те, що більш вмотивовані люди досягають кращих результатів у різних сферах життя. Однак

С.Ю. Бабенко, С.В. Занюка, О.М. Зварищук, В.В. Петровського, Т.Ю. Круцевич вважають, що вмотивованості недостатньо для досягнення найкращих результатів так, як у фізичній підготовці важливими є вік особи, темперамент, психологічний розвиток та соціальне формування особистості. Під час написання даної роботи були використані методи теоретичного аналізу й аналізу літературних джерел, а також педагогічне спостереження.

Результати і обговорення. Перш за все для всебічного розуміння даного питання необхідно визначити поняття мотивації. Як відомо мотивація - це певна сила, що змушує людей діяти і досягати поставлених цілей. Це стимул, який змушує нас наполегливо працювати та підштовхує до успіху. Також можна сказати, що саме мотивація, це те, що формує багато аспектів людської поведінки, які відповідають за здійснення тих чи інших вчинків[1].

З наукової точки зору існує два види мотивація: зовнішня та внутрішня. Внутрішня мотивація полягає у прагненні досягнути особистих цілей та найкращих результатів, необхідності вдосконалення. Проте зовнішня мотивація виражається у стимулі з боку інших людей. Прикладом даного виду можуть бути винагороди, привілеї, або ж навпаки примус і загроза покарання. Якщо педагог спеціальної фізичної підготовки буде намагатися стимулювати внутрішню мотивацію курсанта, за допомогою зовнішньої мотивації, то й результат діяльності буде кращим. На сьогоднішній день існують різні форми та методи стимулювання студентів та курсантів до занять з фізичної підготовки. Найрозповсюдженішими серед них є: пояснення корисливого впливу від даного виду діяльності, а саме на фізичне здоров'я та психоемоційний стан особи, стимулювати бажання мати красиве спортивне тіло та бути в змозі у необхідний час затримати особу, не наражаючи себе на небезпеку за рахунок спеціальних прийомів вивчених у даній дисципліні. Задля покращення мотивації серед курсантів у закладах вищої освіти необхідно запровадити новий методичний підхід, спрямований не тільки на розвиток рухових здібностей, вмінь і навичок, але і на надання спеціальних теоретичних знань формуючих у курсантів мотивації до фізкультурної діяльності, виховання у них

потреби до фізичного самовдосконалення. Невдоволення організацією процесу фізичного виховання у навчальному закладі призводить як до нерегулярного відвідування занять з рухової активності, так і до зниження мотивації до фізкультурних занять у позаурочний час[2]. Тому слід проводити позаурочні тренінги, які допоможуть курсантам визначити мету та зрозуміти необхідність зайняття спортом. Такий спосіб є найбільш ефективним, він дасть змогу змотивувати на зайняття з спеціальної фізичної підготовки у початковий час. так і саморозвиватися та удосконалюватись у вільний від навчання час.

Висновок. Аналізуючи вище зазначене питання, варто зауважити, що мотивація курсантів посідає головне місце у прагненні особи до занять з спеціальної фізичної підготовки. Формування мотивів та стимулів до занять фізичним вихованням – це психолого-педагогічна система навчально-виховного процесу фіксування та закріплення позитивних мотивів у потребі фізичного розвитку, здорового способу життя особистості, використовуючи прикладні знання, вміння, навички, що забезпечують готовність курсанта до професійної діяльності[3]. Робота над вмотивуванням з боку, як педагога, так і курсанта є необхідністю. Дана потреба зумовлює обов'язковість створення та проведення особливих тренінгів на яких буде розглянуто основні аспекти, які створюють бар'єр зі сторони майбутнього поліцейського до даної дисципліни та допоможуть визначити головні методики для формування цілей й мотивації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Що таке МОТИВАЦІЯ — визначення простими словами. Поняття мотивації. URL: <https://termin.in.ua/motyvatsiia/>
2. Олексієнко Я. І. Формування мотивації до занять фізичною культурою у школярів – запорука зміцнення їхнього здоров'я URL: <http://www.pdaa.edu.ua/np/pdf2/5.pdf>
3. Годлевський П.М Юськів С.М. Формування мотивації до занять фізичної підготовки URL:<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/26872/1/Godlevskiy.pdf>

ВЫПОЛНЕНИЕ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ - ОСНОВА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ

Майборода Мария Николаевна

к.э.н., доцент кафедры

Харьковский национальный технический университет

сельского хозяйства имени Петра Василенка

г. Харьков, Украина

Введение. Одной из важных целей устойчивого развития до 2030 года для мира и Украины в целом - «Обеспечить комплексное и справедливое качественное образование и поощрять возможности обучения в течение всей жизни для всех», объединяющей несколько важных направлений развития образования - доступность, справедливость, качество, привлечения и всестороннее поощрение. Практически в каждом из перечисленных направлений для Украины есть свои недостатки: доступность - так каждый может получать знания, но не всем они доступны с финансовой точки зрения; качество - может теряться в результате наращивания объемов образовательной подготовки; привлечения и всестороннее поощрение - эти направления находятся в стадии становления.

Цель работы. Проанализировать возможности получения фундаментальной подготовки специалистов, в основе которой лежит выполнения качественных, затребованных, актуальных, перспективных научных исследований.

Материалы и методы. Сегодня в просторах интернета и в различных коммерческих заведениях мы встречаем множество различных курсов, вебинаров, информации относительно различных сфер деятельности, что в свою очередь сокращает количество студентов в высших учебных заведениях. Закончив такие курсы, получив сертификаты молодежь идет работать, при этом имея очень узкие и ограниченные знания и только для выполнения определенных задач, то есть не получается фундаментальную подготовку. Для

дальнейшего обучения обычно недостаточно времени или недостаточно возможностей. Обычно такие работники не могут достичь желаемых результатов, успешности, запланированной карьеры.

Результаты и обсуждения. Обучение в вузе предоставляет больше преимуществ для будущего специалиста. Во-первых, образование в высших учебных заведениях охватывает совокупность учебных предметов, которые прямо или косвенно относятся к кругу определенной специальности и формируют более широкое представление о будущей сфере деятельности, что даст возможность быть более эрудированным, разбираться и понимать все процессе, а не отдельные составляющие. Во-вторых, обучения в коллективе на протяжении определенного времени, не короткого, помогает научиться формировать отношения в коллективе, уметь находить компромиссы, решать конфликтные ситуации, научиться принимать решения по важным вопросам, быть социально ориентированными и т. д. В-третьих, в процессе обучения человек решает практические задачи, их не одна и не две, тем самым может попробовать себя в различных ситуациях и попытаться найти решение с помощью квалифицированных педагогов и специалистов, учиться их решать, есть возможность окунуться в сам процесс деятельности определенного предприятия.

В процессе дальнейшего развития, совершенствования квалификаций, знаний в определенной сфере каждому человеку нужно повышать, усовершенствовать свои знания и навыки. В этом случае как раз и станут необходимы различные курсы, переподготовка, повышение квалификации, вебинары, лекции по определенной тематике и др.

Окружающий мир не стоит на месте, он постоянно движется, совершенствуется, появляются новые технологии, появляются новые ресурсы. Поэтому, чтобы мы постоянно двигались вместе с окружающим миром, нам необходимо повышать свои знания, специализацию, навыки в любом возрасте.

В современных условиях развития научно-технического обеспечения, интенсивного увеличения объемов научной и научно-технической информации

особое значение приобретает подготовка в высших учебных заведениях высококвалифицированных специалистов, с высоким профессиональным и общенаучной подготовкой, способных к самостоятельной творческой работе, разработки и внедрения новых прогрессивных технологий и результатов.

Научное исследование - это особая форма процесса познания, целенаправленное, систематическое изучения объектов, в котором используются методы и средства науки, которое завершается формированием знания об исследуемом объекте.

Этапы процесса научного исследования:

1. Обоснование научной проблемы, формулировка темы исследования.
2. Постановка цели и конкретных задач исследования.
3. Определение объекта и предмета исследования.
4. Накопление необходимой научной информации, поиск литературных и других источников в соответствии с темой и задачами исследования, их изучение и анализ.
5. Отработка гипотез и теоретических предпосылок исследования.
6. Разработка программы и выбор методов проведения исследования.
7. Выполнение исследований согласно разработанной программе и методике.
8. Обработка, анализ, описание процесса и результатов исследования.
9. Обсуждение результатов исследования.
10. Формулировка выводов и оценка полученных результатов, их публичная защита.

В каждом научном исследовании можно выделить два уровня: эмпирический, на котором происходит процесс накопления фактов и теоретический - достижение синтеза знаний (в форме научной теории).

В процессе научного исследования надо подбирать только научные факты, отображающие объективные свойства вещей и процессов. На основании научных фактов определяются закономерности явлений, выводятся законы и строятся теории. Научные факты определяются и такими свойствами, как

достоверность, новизна, объективность, точность. Достоверность научного факта базируется на его безусловном реальном существовании. Новизна научного факта свидетельствует о принципиально новом, неизвестный до сих пор процессе, явлении, предмете. Это не обязательно научное открытие, но новое знание о том, чего мы до сих пор не знали. При подборе фактов необходимо быть научно объективным. Нельзя отвергать факты только потому, что их трудно объяснить или найти им практическое применение.

Выбор темы является ответственным этапом и решающим образом предопределяет результат научного исследования. При выборе темы основными критериями должны быть новизна, актуальность и перспективность; наличие теоретической базы; возможность выполнения темы в определенном учреждении; связь темы с конкретными планами и долгосрочными программами; возможность получения от внедрения результатов исследования определенного эффекта: технического, экономического и социального.

Что такое актуальность, или "кому это нужно?" Иначе говоря - "Какой отрасли знаний или производства и для чего необходимы предложенные научные результаты исследования?». Актуальность вытекает из сущности проблемы, а проблема всегда возникает тогда, когда старое знание уже не может удовлетворять потребности, а новое еще не приобрело развитой формы.

Выводы. Фундаментальную подготовку специалистов необходимо проводить в высших учебных заведениях, а также с использованием различных повышений квалификации, разнообразных лекций, практических мероприятий по усовершенствованию полученных знаний. Выполнение научных исследований играет важную роль в подготовке специалистов, так как в их основе лежат новизна, актуальность и перспективность определенной темы.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОСВІТИ ТА ІНТЕГРАЦІЇ РОБОТОТЕХНІКИ, ІНЖЕНЕРНОЇ ТА КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ ТА EMBEDDED- РОЗРОБНИКА У ВНЗ

Мітяшкіна Т. Ю.

к.п.н., доцент, Ph.D.

Харківський національний технічний університет
сільського господарства ім. Петра Василенка

Мета досліджень: Дослідження теоретичних аспектів освіти у ВНЗ через інтеграції робототехніки, дизайну, інженерної та комп'ютерної графіки, embedded напрямлення у навчальному процесі.

Основні матеріали досліджень. ВУЗи повинні постійно вдосконалювати та підвищувати освіту студентів у своїй галузі. Для підвищення результатів роботи студента з різних дисциплін у вищих навчальних закладах використовують різноманітні підходи, методи, форми і засоби інформаційних комп'ютерних технологій навчання, а саме інтеграції через робототехніку, інженерну, комп'ютерну графіку, 3D моделювання та embedded напрямлення. Незважаючи на популярність цього напрямку у роботодавців та ВНЗ, компетентних розробників не так багато. Вся справа в тому, що навчання таких інженерів, студентів можливо тільки на спеціальній апаратурі, вартість якої вимірюється десятками тисяч доларів та з ґрунтовною розробкою теоретичних, практичних аспектів освіти, її інтеграції через різноманітні предмети, також іт-спрямування. Це все значно підвищує витрати на навчання фахівців, студентів.

Так як тільки інженер-робототехнік чи Embedded-розробка об'єднує в собі вміння створювати програмне забезпечення та основні знання і навички в інженерії. Необхідно розуміти фізичні процеси різноманітних електричних компонент, - датчиків, актуаторов, логіки SoC (в основному ARM) тощо. Крім того, такі фахівці повинні орієнтуватися в процесах перетворення одного типу енергії в іншу, знати яким чином працюють реле різних типів тощо [1, 2].

Наприклад, якщо ви працюєте з автомобільними технологіями, то крім програмування важливо розуміти апаратну частину пристрою - будь то інформаційно-розважальна система, інструментальний кластер або системи допомоги водієві. Більш того, необхідно розуміння різноманітних моделей передачі даних між пристроями, не тільки по протоколам типу I2C, OneWire, CAN, а й розуміння фізичних механізмів обміну інформацією, так як всі лінії передачі даних мають свої унікальні характеристики.

Ще потрібно розбиратися в цифровій безпеці - забезпечувати захищену передачу інформації всередині однієї системи, наприклад, убезпечити її від атак посередників. Розробник повинен розуміти, як система буде підтримуватися на всіх етапах використання. Отже, інтеграція робототехніки, дизайну, інженерної та комп'ютерної графіки, embedded направлення у навчальному процесі стає невід'ємною частиною освіти у технічних ВНЗ.

Постановка проблеми. Таким чином на сучасному етапі розвитку ВНЗ виникає багато питань, пов'язаних з ефективною організацією освіти, зокрема ідея розробки та використання методології системи STEAM-освіти через інтеграцію робототехніки, інженерної, комп'ютерної графіки, 3D моделювання та embedded направлення.

Готувати кадри для цієї галузі - завдання непросте. Роботи сьогодні абсолютно нова галузь досліджень, в яку «поринули» університети. Також це стосується вбудованих систем, як однієї з найбільш перспективних напрямків на ринку труда). Знання такого студента можуть охоплювати як створення будь-яких розумних будинків, контроль і облік енергоспоживання, водоспоживання, (через програмно-апаратні засоби), управління інкубаторами, теплицями, автоматизація тваринництва, управління дронами та іншими безпілотниками, медичні роботи тощо. В таких проектах «чистого» програмування як правило нема. Треба володіти знаннями з різних галузей освіти (потрібно вміти в руках тримати паяльник (механіка), володіти знаннями в схемотехніці і працювати в зв'язці з механіками, мати уявлення про принципи роботи виконавчих механізмів, загальні знання датчиків, сервоприводів, тощо,

програмування С та асемблер, інженерної та комп'ютерної графіки, креслення тощо). По суті, ця спеціальність лежить на стику програмування і апаратної інженерії, їх інтеграції. Завдання бувають різними - від розробки драйвера для якогось модуля до інтеграції коду з існуючим ПЗ. Все залежить від конкретного проекту. Іноді обов'язки обмежуються тільки роботою з платою, а іноді Embedded-розробники беруть участь в написанні бізнес-логіки продукту або розробці самого «заліза» [1, 2]. За 5 років кількість ІТ-фахівців в Україні подвоїлася і виросло з 90 до 180 тисяч. Через залучення STEAM – освіти у навчанні, поєднання інтеграції робототехніки, інженерної графіки, креслення, дизайну, комп'ютерної графіки, 3-D моделюванню ін. у ВНЗ ми можемо підготувати таких спеціалістів, а сьогодні – наших студентів.

Отже, в ВУЗах інтеграцію розглядають як доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи [3] STEAM-освіти. Інтеграція передбачає взаємопроникнення різних частин попереднього цілого, що супроводжується ускладненням, зміцненням зв'язків, які існують між ними, і обов'язковим створенням нових зв'язків, наприклад, як робототехнічна інтегрована дисципліна. Такий процес веде до утворення нової цілісності - інтеграційному комплексу з робототехніки, інженерної графіки, дизайну, комп'ютерної графіки та 3-D моделюванню тощо. Інтеграцію робототехніки, інженерної графіки, дизайну, комп'ютерної графіки та 3-D моделюванню у навчанні можливо розглянути як відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тим (тематична інтеграція). Інтеграція може бути повною, коли створюють інтегрована система на основі об'єднання в єдине ціле знань з різних предметів [3]. Що і утворюється при інтеграції цих предметів. Сьогодні у ВНЗ в рішенні означених задач безумовно належить STEAM – проектуванню, яке об'єднує елементи робототехніки, інженерної графіки, 3D моделювання, дизайну (як інженерного мистецтва), програмування, embedded направлення, електроніки, математичні та механічні розрахунки тощо. STEAM навчання складається із шести етапів: постановка проблеми - питання (завдання),

обговорення, дизайну проекту, будови, тестування й розвитку. Ці етапи і є основою систематичного проектного підходу, який застосовують наші студенти. У свою чергу, співіснування або об'єднане використання різних можливостей цієї системи є основою креативності й інновацій у техніці. Таким чином, одночасне вивчення й застосування науки й технології, творчості та дизайну може створити безліч нових інноваційних проектів.

Висновки. Така освіта дає безліч можливостей, варіантів, навичок в різноманітних напрямках - створювати мобільні додатки, розробляти роботів, проектувати віртуальну реальність, вивчаючи основи програмування, роботу з соцмережами тощо. Такі технічні вміння виходять за межі компетенцій вузьких спеціалістів. Все це можливо завдяки технічній базі та розробленим методам та підходам у рамках STEAM-освіти і роботизації через інтеграцію робототехніки, інженерної графіки, дизайну, комп'ютерної графіки та 3-D моделюванню ін. Інженери з робототехніки отримують найбільш різносторонні та глибокі знання, уміння та навички в ІТ-технологіях.

Таким чином, впровадження підходів та методів інтеграції STEAM – освіта та навчання, природничих наук, інженерної творчості і математичні, механічні розрахунки, робототехніку та інжиніринг, embedded напрямлення у навчальному процесі є нагальною потребою для ВНЗ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

- 1) <https://senior.ua/articles/embeddedresheniya-cto-eto-i-cto-nuzhno-znat-razrabotchiku>
- 2) <https://dou.ua/lenta/articles/embedded-dev-position/>
- 3) Мітяшкіна Т.Ю., Міленін А.М. Роботизація і ІТ-технології промисловості. Проблеми та ВНЗ /VI Международная научно-практическая конференция «DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF WORLD SCIENCE» 19-21 февраля 2020 года Ванкувер, Канада. Стр. 793-796 (https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/dynamics-of-the-development-of-world-science_19-21.02.2020.pdf)

НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

Молотай Лілія Антонівна
Пасечник Світлана Володимирівна

ст. викладачі

Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Вступ./Introduction. Розвиток міжнародних ділових зв'язків, інформаційних технологій, тенденції до глобалізації надають великі можливості спілкування із зарубіжними колегами, у зв'язку з чим зростає потреба у фахівцях зі знанням іноземної мови.

Іноземна мова стає універсальним засобом професійного, ділового життя, навчання іноземної мови на інженерних спеціальностях стає невід'ємним компонентом розвитку і формування професійної компетентності у студентів. Високий рівень професійної компетентності фахівця досягається наявністю у нього професійних вмінь, набутих за час навчання у ЗВО.

Актуальною є, таким чином, професійно-комунікативна підготовка з іноземної мови, що має на меті навчання студентів професійно-спрямованого іншомовного спілкування. Відповідно, особливої актуальності набуває професійно-орієнтований підхід до навчання іноземній мові на інженерних спеціальностях, який передбачає формування у студентів навичок іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення.

Професійно-орієнтоване навчання є одним з центральних об'єктів досліджень вітчизняних і закордонних вчених (Бревстер Е., Гедерер Х., Джекобсон С., Макош М., Моро Б., Рюшоф Б., Стенберг К., Астафурова Т. М., Пассов Є. І., Тарнопольский О.Б.).

Аналіз існуючих підходів до навчання іноземної мови в системі вищої професійної освіти, дослідження з проблеми мовної підготовки майбутнього фахівця свідчать про те, що мовна підготовка випускника університету не повною мірою відповідає потребам суспільства і вимогам часу, не дозволяє фахівцю вирішувати професійні завдання і задовольняти особисті потреби в іншомовному середовищі на належному рівні.

Мета роботи./Aim. Метою статті є дослідити умови та засоби реалізації професійно-орієнтованого навчання іноземної мови на інженерних спеціальностях.

Матеріали і методи./Materials and methods. В основі дослідження використовувався аналіз теорії професійно-орієнтованого навчання, а також особистісно-діяльнісного та компетентісного підходів, що є важливими передумовами його реалізації.

Результати і обговорення./Results and discussion. Метою професійно-орієнтованого навчання є поєднання опанування професійно-спрямованою іноземною мовою з розвитком особистісних якостей студентів, знанням культури країни мови, що вивчається, та набуттям спеціальних навичок, що ґрунтуються на професійних і лінгвістичних знаннях. Отже, професійно-орієнтоване навчання іноземній мові на інженерних спеціальностях включає вивчення іноземної мови як засобу оволодіння фахом і як засобу професійного спілкування.

Процес навчання професійно-спрямованого спілкування з метою розвитку і формування професійної компетентності буде більш ефективним при дотриманні наступних умов:

- організація процесу навчання на основі особистісно-діяльнісного підходу;
- відбір змісту навчання професійно-орієнтованого іншомовного спілкування має здійснюватися на ситуативно-тематичній основі;
- використання в якості засобу навчання автентичних матеріалів, відібраних з урахуванням лінгвістичних, методичних, культурологічних

параметрів і принципів навчання професійно-спрямованого іншомовного спілкування;

– використання новітніх педагогічних та інформаційних методик і технологій, спрямованих на розвиток і формування професійної компетентності у студентів.

Зупинимось на цих умовах детальніше. Реалізація особистісно-діяльнісного підходу дозволяє зорієнтувати навчання на особистість студента, тобто, процес навчання набуває особистісно-сміслового спрямування. Акцентується увага на формуванні навичок вироблення власних стратегій вирішення задач. Значна увага приділяється самоконтролю та самооцінці. Завдання викладача полягає у керуванні процесом навчання, налагодженні співпраці, застосуванні методу опорних сигналів.

Робота з фаховими текстами, вивчення спеціальних тем для розвитку усного мовлення, вивчення термінологічного словника-мінімуму мають відбуватися з урахуванням специфіки профілюючих спеціальностей. Використання автентичних матеріалів підібраних за певним фахом та тематикою на заняттях з іноземної мови сприяють не лише ефективному засвоєнню фахової лексики студентами немовних спеціальностей, але й формуванню компетентісних якостей майбутніх фахівців, розкритості під час спілкування на фахову тематику, позбавленню страху перед допущенням помилок у спілкуванні, впевненості у своїх силах, бажанню висловлювати свої ідеї та доводити істинність висловлюваних міркувань.

Для ефективного формування професійно-спрямованої комунікативної компетентності студентів інженерних спеціальностей важливим є створення на заняттях з іноземної мови середовища іншомовного спілкування. Виконання цього завдання стає не можливим без використання сучасних освітніх технологій.

Інформатизація освіти – одна з найважливіших умов розвитку сучасного суспільства. Адже саме у сфері освіти виховуються люди, яким належить формувати нове інформаційне суспільство. Інформаційні технології в освіті

дозволяють: змінювати характер розвитку, набування і збереження знань; оновлювати зміст навчання і методи викладання; змінювати роль викладача у процесі навчання (постійний діалог, перетворення інформації у знання та розуміння). Тому пошук і розгляд нових засобів та способів викладання є зараз актуальним. Особливо важливим є опанування різноманітних сервісів, які надає мережа Інтернет. А далі – відбір найбільш ефективних саме для впровадження в освітній процес. Застосування Інтернет-сервісів дає можливість: урізноманітнити перебіг аудиторних занять, активувати самостійну підготовку учнів, студентів; пропонувати учням, студентам нові форми проєктної діяльності.

Сучасні технології в освіті – це проєктна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з програмним забезпеченням та мультимедійним обладнанням, дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій в програмах PowerPoint, Canva, Adobe Spark, Genially, використання інтернет-ресурсів.

Сервіс Canva є платформою для створення банерів, візитівок, ілюстрацій і постерів, презентацій та іншої інфографіки.

Сервіс Adobe spark є платформою для створення плакатів, листівок, постів для соціальних мереж, відео тощо. Основна його перевага – у можливості створення мультимедійних лонгвідів. Особливо цікаві ефекти можна використовувати у режимі слайд-шоу.

Основне завдання проєктної технології полягає у створенні умов для активної спільної учбової діяльності студентів у різних навчальних ситуаціях, в яких кожен відповідає не лише за результат своєї роботи, але і за результат роботи всієї групи. Метод проєктів дозволяє перетворити заняття в дискусійний майданчик, де вирішуються цікаві, професійно важливі проблеми. Його можна застосувати, як на заняттях так і для самостійної роботи. Він забезпечує розвиток пізнавальної активності студента, має на меті активізацію процесу пізнання і осмислення нового, є продуктивною технологією творчого вирішення професійних завдань; забезпечує психологічно комфортне

середовище для навчання студента; включає образне мислення. Метод проєктів як технологія навчання найбільш відповідає рішення завдань навчання професійно-орієнтованого спілкування іноземною мовою.

Однією з найперспективніших інноваційних технологій на даний час вважається “кейс-метод” – навчання з використанням конкретних навчальних ситуацій. Студенти включаються в ситуації, максимально наближені до реальної практики, до пошукової діяльності, аналітичної та оціночної роботи, вчаться відстоювати власну точку зору, доводити правомірність або хибність того, що аналізується. Під час розв’язання кейса студенти не тільки використовують отримані знання, але й виявляють свої особисті якості, зокрема вміння працювати у групі, а також демонструють рівень бачення ситуації та рівень володіння іноземною мовою.

Кейс-метод передбачає командний характер пізнавальної діяльності, творчий підхід до пізнання, поєднання теоретичних знань і практичних навичок, глибоке занурення у ситуацію. Технологія „кейс” досить сильно впливає на професіоналізацію учнів, сприяє їхньому дорослішанню, формує інтерес і позитивну мотивацію до навчання. Кейс-технології дають змогу виявити різноманітні точки зору, розвинути навички аналізувати та мислити критично.

Кейс-метод застосовується нарівні з іншими методами викладання. Чим вищий рівень освітньої програми, тим легше та ефективніше працювати з кейсами. Під час використання кейс-методу навчання необхідно дотримуватися певних правил складання кейса, брати до уваги особливості роботи з кейсом у різних вікових групах, дотримуватися організаційних правил роботи над кейсом у групі і, крім того, слід правильно визначити роль викладача, оскільки під час використання кейс-методу роль викладача суттєво відрізняється від традиційної: він передає свої повноваження учням, його керівна роль зводиться до мінімуму. Втручання вчителя в роботу учнів повинно бути обмеженими, воно зводиться лише до регулюючої функції, вчителю відводиться роль спостерігача. Учнів обов’язково треба підбадьорювати, відмітити сильні і

слабкі сторони рішень. При використанні кейс-методу оцінки в балах не виставляються, а лише оцінюється рівень участі учнів в роботі.

Використання кейс-методу відкриває широкий простір, для творчості, самостійності, розвиває практично мислення, уміння аналізувати інформацію, формулювати і розв'язувати проблеми, а також формує життєві компетентності.

Найбільшу складність під час навчання усному іншомовному професійному спілкуванню в умовах відсутності відповідного професійного мовного середовища є навчання мовної поведінки, адекватної типовим ситуаціям майбутнього професійного спілкування. Одним з головних шляхів вирішення зазначеної проблеми і одночасно однією з умов ефективного навчання усному іншомовному професійному спілкуванню є використання на заняттях ситуацій та рольових ігор, що сприяють створенню імітації професійного іншомовного середовища, підвищують мотивацію студентів до спілкування іноземною мовою і формують у них усвідомлення потреби використовувати відповідні мовні зразки і тактику мовної поведінки.

Надзвичайно актуальними в наш час стають інформаційні технології. Одним з видів навчання за допомогою мережі Інтернет є дистанційна форма навчання.

Загалом дистанційне навчання розширює можливості здобуття освіти студентами, які не можуть відвідувати заклади освіти з різних причин (стан здоров'я, систематичне заняття спортом, проживання на неконтрольованій території, перебування за кордоном тощо), а також забезпечує неперервність освітнього процесу у випадках надзвичайних обставин.

Елементи дистанційного навчання активно розвиваються і використовуються на сучасному етапі в умовах змішаного навчання. Вона надає змогу впроваджувати інтерактивні технології викладання матеріалу, широко використовувати найкращі навчальні ресурси, надає можливість студентам обирати місце та час навчання, підвищуючи його творчий і

інтелектуальний потенціал за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, уміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою і самостійно приймати рішення.

Дистанційне навчання надає здобувачам вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчого самовираження, знаходження та закріплення різних професійних навичок, а викладачам в свою чергу дозволяє реалізовувати абсолютно нові форми і методи навчання із застосування концептуального і математичного моделювання явищ і процесів.

Успішним прикладом запровадження елементів дистанційної освіти є застосування системи Moodle, яка дозволяє викладачам створювати власні online-курси та керувати змістом сайту.

Крім того, у студентів існує можливість розвиватись професійно шляхом використання в навчальному процесі платформи Web 2.0, навчальних платформ від провідних університетів світу Coursera, +Acumen, які розміщують свої курси переважно англійською мовою.

Висновки./Conclusions. Отже, для реалізації професійно-орієнтованого навчання у підготовці фахівців інженерних спеціальностей на заняттях з іноземної мови необхідно будувати процес навчання на основі особистісно-діяльнісного та компетентісного підходів, продовжувати модернізацію змісту навчання, пошук найбільш ефективних методик та освітніх (інформаційних) технологій, що дозволяють якісно поліпшити навчальний процес. Розробка курсів дистанційного та змішаного навчання потребує практичної роботи та напрацювання значної теоретичної бази. Розвиток дистанційного навчання буде продовжуватися і вдосконалюватися із розвитком інтернет-технологій і вдосконаленням методів дистанційного навчання.

**СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЦИВІЛЬНІЙ
АВІАЦІЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ**

Нечепорук Яна Сергіївна

к.пед.н., докторант кафедри педагогіки
та менеджменту освіти

Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка
м.Кропивницький, Україна

Вступ. Тенденція розвитку іншомовної освіти, що охопила майже весь світ не обійшла і простори Радянського Союзу. Цей процес відбувався досить мляво та без особливої перспективи на майбутнє. Однак в кінці ХХ століття, з початком періоду перебудови, розвиток іншомовної освіти почав новий і більш стрімкий виток. В даній статті ми намагатимемось прослідкувати вплив іноземної мови та мовної політики на основні принципи і методики її викладання під час підготовки професійних фахівців, в даному випадку авіаційних.

Мета статті. Головною відмінністю, яка прослідковується протягом усього періоду трансформації політики СРСР щодо вивчення іноземних мов, це перехід від інструментального граматико-перекладного підходу до методу лінгво-культурного занурення; від пасивного засвоєння до активного сприйняття, розуміння тексту (контексту) з подальшим його ефективним використанням. Співвідносний білінгвізм у процесі вивчення іноземної мови в професійній освіті, коли комуніканти сприймають іноземну мову крізь призму рідного та співвідносять іншомовні лексеми, граматичні структури з рідною мовою, змінився на так званий координативний білінгвізм, коли дві мови існують у свідомості паралельно та застосовуються в різних функціональних сферах.

Матеріали і методи. Підґрунтям для будь-якої професійної іншомовної підготовки має бути якісне вивчення іноземної мови в закладах середньої освіти. Аби проаналізувати стан іншомовної підготовки в закладах професійного спрямування слід перш за все розглянути загальні тенденції вивчення іноземної мови в школах. Переламним для вивчення та викладання іноземних мов став післявоєнний періодом. В цей час був прийнята постанова Ради Міністрів СРСР № 3488 від 4 жовтня 1947 р. і Ради міністрів РСФСР від 17 червня 1948 року, згідно з якими було засновано спеціалізовані школи з поглибленим вивченням іноземних мов. У постанові 1947 р. зазначалось, що вивчення іноземних мов було організовано незадовільно. Адже вимоги у Постанові ЦК ВКП(б) від 25 серпня 1932 року, згідно з якою органи освіти мали б забезпечити учням можливість вивчення однієї іноземної мови, не були виконані. Певна кількість шкіл (близько 500 з 6189 по всьому СРСР) взагалі не вивчали іноземну мову.

Там, де іноземна мова все ж таки вивчалась, акцент робили на німецьку мову, англійська і французька мови викладались в небагатьох школах. Станом на 1948 рік англійська мова викладалась у 16% шкіл, а французька – у 7%. Постановою 1947 року встановлювалось наступне співвідношення викладання іноземних мов у міських загальноосвітніх школах: англійська мова - у 45%, французька - у 20%, німецька - у 25%, іспанська – у 10%. Міністерствам освіти союзних республік дозволялось вводити викладання однієї із іноземних мов з 3 класу. Міністерствам освіти РСФСР та Українській РСР дозволялось з метою підготовки осіб, які досконало володіли іноземною мовою, організувати у 1948/49 навчальному році 4 чоловічі школи (на той час велика кількість шкіл були розділені на чоловічі та жіночі) з викладанням низки навчальних предметів в старших класах іноземною мовою: в Москві – 2 школи, в Ленінграді і Києві по 1 школі.

Якщо ж говорити про професійну освіту то тут в Радянському Союзі був цілий комплекс спеціалізованих професійних навчальних закладів, що випускали висококласних спеціалістів для кожної сфери суспільного життя

країни. Не була виключенням і авіаційна галузь. Серед них слід назвати льотні навчальні заклади, які функціонували на території сучасної України: Всеукраїнська школа льотчиків (Полтава), Кіровоградське вище льотне училище цивільної авіації, Кременчуцьке льотне училище цивільної авіації, Полтавська вища школа штурманів ВПС, Харківське вище військове авіаційне училище льотчиків імені Героя Радянського Союзу С.І. Грицевца та Чернігівське вище військове авіаційне училище льотчиків імені Ленінського комсомола. Навчальні заклади такого типу мали хорошу матеріально-технічну базу, яка повністю забезпечувалась державою і не дивлячись на занадто ідеологізованість системи освіти СРСР, її ефективність, особливо якість інженерно-технічної підготовки відзначали навіть політичні опоненти Радянського Союзу.

Але поряд із високим рівнем професіоналізму, авіаційні фахівці майже не володіли англійською мовою. Або ж, іншими словами, до певного періоду в історії авіації їм вона була непотрібна, адже більшість рейсів відбувались в межах СРСР і техніка, що використовувалась в СРСР була вітчизняна, тому авіаційні фахівці до певного часу не мали потреби у вивченні іноземної мови.

Друга половина ХХ століття стала часом розквіту радянської цивільної авіації СРСР відповідно й української. Країна переживала період індустріалізації, відновлення партнерських відносин із зарубіжними країнами. Повітряний флот цивільної авіації (єдиного державного авіаперевізника «Аерофлот») поповнювався головним чином за рахунок вітчизняної авіатехніки.

Сучасні лайнери, деяким не було аналогів навіть у світовій цивільній авіації, виходять на внутрішні та міжнародні рейси. Київський аеропорт став місцем для наступних міжнародних рейсів: Белград, Берлін, Братислава, Будапешт, Варна, Варшава, Відень, Дрезден, Дюссельдорф, Загреб, Лейпциг, Париж, Прага та Цюрих.

Відтепер авіаційні фахівці, які мали бажання працювати не просто на рівні льотних авіаційних загонів, а так би мовити, в елітній цивільній авіації,

мали проходити курси щодо підвищення кваліфікації з англійської мови, адже саме вона була і є офіційною міжнародною мовою авіації.

Результати та обговорення. Такий стрімкий розвиток дав поштовх для певних змін в системі іншомовної підготовки авіаційних кадрів. Більшість науковців, які працювали над проблемою професіоналізації іншомовної освіти, наголошували на необхідності її методологічних змін. Методисти вважали, що іноземна література, яку вивчали майбутні фахівці мала відображати професійний характер для відпрацювання усного мовлення.

Безперечним досягненням того часу було прийняття Постанови Ради Міністрів СРСР від 27 травня 1961 року «Про поліпшення вивчення іноземних мов». В цьому документі окрім низки пунктів щодо розвитку вивчення іноземних мов в загальноосвітніх школах, вперше було охарактеризовано свідомо-практичний метод (А.П. Старков).

Також цей документ сформулював практичні, виховні, освітні та розвиваючі цілі іншомовної підготовки. Акцентується увага на володінні іноземними мовами, як засобом професійного спілкування, а знання іноземної мови, як один із показників освіченості радянського фахівця. В той же час робляться спроби створення єдиної методики вивчення іноземної мови в неможливих навчальних закладах.

Висновки. Враховуючи те, що льотні навчальні заклади УСРС напряму підпорядковувались окремому авіаційної державному відомству, то їх розвиток іншомовної підготовки стримувався тим, що радянська методика вивчення іноземної мови була відносно в замкненому просторі, мало взаємодіяла із закордонними науковими працями.

Лише в кінці ХХ століття в історії професійно-орієнтованої іншомовної освіти з'явився комунікативно-орієнтований метод, що давав можливість майбутнім авіаційним фахівцям набути саме комунікативні компетенції, що передбачали практичне володіння іноземною мовою.

Адже ця авіаційна мова призначена для забезпечення зв'язку (обміну повідомленнями) між пілотом і диспетчером УПР; цій мові властиві вкрай

специфічна лексика, вирази і функції; кінцевим результатом володіння авіаційною англійською мовою є комунікативна компетенція, а не лінгвістична правильність.

Наразі фундаментальні принципи, методики та стандарти вивчення авіаційної англійської мови досліджені та викладені в окремому документі ІКАО (Міжнародна організація цивільної авіації) Cir 323 AN/185 Рекомендації щодо програм навчання авіаційній англійській мові.

Сучасні задачі іншомовної професійної підготовки включають в себе певний зміст, критерії та умови, які відрізняють її від вивчення мови в будь-якій іншій сфері людської діяльності.

ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Панченко Людмила Федорівна

викладач вищої кваліфікаційної категорії

Заступник директора

з соціально-гуманітарної та виховної роботи

КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний

коледж ім. Т.Г. Шевченка»

м. Умань, Україна

Анотація: У статті розкрито необхідність збереження тенденцій стійкого розвитку інноваційної діяльності в системі вищої освіти відповідно до положень сучасної освітньої політики держави. Доведено, що під час впровадження інновацій в освітній процес підвищується якість знань здобувачів освіти.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, тенденції, інноваційна діяльність, розвиток, завдання.

Мета статті – визначити основні завдання інноваційної діяльності вищої освіти України в сучасних умовах.

Постановка проблеми: Інноваційна діяльність в закладах освіти – це розробка, розповсюдження та застосування освітніх інновацій. Освітніми інноваціями є дидактичні, виховні, управлінські системи, та їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності. Усвідомлення того, що зміст та інноваційні технології освіти не є сталими, постійно модернізуються це і є потужною мотивацією для викладачів та студентів опанування ними нових вершин професійної майстерності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На державному рівні інноваційні процеси в системі освіти регулюються Конституцією України, законами України «Про загальну середню освіту», «Про охорону дитинства», «Про інноваційну діяльність», «Про науково-технічну діяльність». Питання

інноваційного розвитку освіти знайшло відображення в Положенні МОН України «Про інноваційну педагогічну діяльність».

Термін «інновація» походить від латинського слова «*innovatio, novo*» (змінювати, поновлювати, винаходити) й означає введення нового [1, с. 25]. У сучасній науковій літературі інновації розглядаються в цілому як нові форми організації праці й управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки різноманітні установи та організації, але й певні галузі соціальної життєдіяльності людей.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники востаннє десятиліття приділили достатню увагу проблемі інноваційної діяльності освітніх закладів. Зокрема, проблема педагогічної інновації відображається у працях Е. Роджерс і Р. Агарвала Роджерс вони розуміють інновацію як ідею, метод або об'єкт, що сприймаються індивідом як нові [2, с. 144]. К. Левін колись зауважив: «якщо бажаєш глибоко розібратися в роботі будь-якого пристрою, намагайся поліпшити його» [3, с. 143].

Польські науковці Я. Домбровський та І. Коладкевич відмітили що сам процес створення інновацій повинен враховувати реалізацію трьох фаз, що йдуть одна за одною: відкриття (виникнення нової ідеї), перше її використання, розповсюдження використання і впровадження ідей і рішень [4, с. 109–110]. Інновації є наслідком свідомої, цілеспрямованої діяльності суб'єктів організації. Зокрема, проблема педагогічної інноватики відображається у працях К. Ангеловські, Л. Даниленко, В. Паламарчук, І. Підласого, А. Пригожина, а особливості інноваційної педагогічної діяльності досліджується В. Загвязинським, В. Кан-Каліком, Л. Подимовою, В. Сластьоніним, Н. Лапіною. Н. І. Лапін визначає інновацію як зміну структури і процесу функціонування соціотехнічної системи, що свідомо вводиться і в основних рисах відтворюється та має на меті підвищення ефективності цієї системи як елемента або підсистеми [6, с. 11].

Вітчизняні вчені розглядають інновацію в освіті як:

- процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому;
- результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем;
- актуальні, значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток;
- продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, розповсюдження та використання нового засобу (новизни, нововведення) в галузі педагогіки та наукових досліджень;
- нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки окремі установи й організації, а й різні сфери діяльності;
- процес оновлення чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення мети;
- процес здійснення цілеспрямованих на перетворення певних компонентів у структурі або функціонуванні організації;
- нові ідеї, дії або адаптовані ідеї, або такі, для яких настав час реалізації;
- нововведення в галузі техніки, організації праці й управління, що ґрунтуються на використанні досягнень науки і передового досвіду, а також застосування цих нововведень у найрізноманітніших галузях і сферах діяльності.

Освітні педагогічні інновації – це творчий пошук навчальних технологій, оригінальних виховних ідей, форм та методів виховання, нестандартні підходи в управлінні, а також зростання культури, мислення, світогляду педагогічної майстерності викладачів і керівників. Тобто творчий пошук веде до розвитку особистості педагогів. Реалізуючи принцип інновацій в закладі освіти, керівник

спільно з науково-педагогічним складом вносить зміни до діяльності закладу й тим самим покращує результати.

Саме творчий пошук впливає на студентів під час проведення занять, вони краще сприймають матеріал, в них пробуджується власні бажання випробувати свої можливості в інноваційній діяльності.

Критерії педагогічних інновацій викладачів:

- новизни (розрізняють абсолютний, локально-абсолютний, суб'єктивний рівні новизни);
- оптимальності (передбачає досягнення високих результатів за умови найменших витрат часу та засобів);
- результативності та ефективності (враховує стабільність позитивних результатів педагогічної діяльності);
- можливості творчого застосування у масовому досвіді (придатність апробованого досвіду для впровадження у педагогічну практику).

Кожний член педагогічного колективу в процесі інноваційної діяльності може виступати як автор, дослідник, користувач нових педагогічних ідей, теорій, концепцій, методик і технологій.

Основним завданням наукової та інноваційної діяльності в закладах освіти є здобуття знань шляхом проведення наукових досліджень, розробок та їх спрямування на створення та впровадження нових конкурентоспроможних технологій, забезпечення інноваційного розвитку суспільства та підготовки фахівців інноваційного типу на ринку праці.

Управління інноваційним процесом в закладі вищої освіти вимагає від адміністрації аналізу та оцінки педагогічних інновацій викладачів, а саме створення умов для їх реалізації, застосування на практиці.

В інноваційному закладі освіти долаються стереотипи педагогічного мислення, здійснюють глибинні системні перетворення, які стосуються аспектів реформування освітнього процесу. В таких закладах де педагогічний та студентський колективи експериментують, апробують, впроваджують нові педагогічні ідеї, технології, можна вважати інноваційними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абдульханова К. А. Психология и педагогика [Текст] / К. А. Абдульханова, М. В. Васина, Л. Г. Лаптева, В. А. Слостенина. – М. :Совершенство, 1998. – 153 с.
2. Роджерс Э. Коммуникации в организациях : пер. с англ. [Текст] / Э. Роджерс, Р. Агарвала-Роджерс. – М. : Экономика, 2000. – 176 с.
3. Левин К. Современные информационные технологии [Текст] / К. Левин. – М. : Школа-Пресс, 2008. – 205 с.
4. Домбровський Я. Інноваційна практика польських підприємств [Текст] / Я. Домбровський, І. Каладкевич. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2005. – 131 с.
5. Перлаки И. Нововведения в организациях : пер. со словац. [Текст] / И. Перлаки – М. : Экономика, 1991. – 144 с.
6. Лапин Н. И. К разработке теоретических основ нововведений [Текст] / Н. И. Лапин // Проблемы инноватики и экспериментатики : матер. семинара. – Таллин, 1989. – С. 6–15.
7. Закон України «Про загальну середню освіту» : за станом на 1 бер. 2011 р. / Верховна Рада України // Освіта України : нормативна база. – К. : КНТ, 2011. – С. 93–116.
8. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р., № 40 – IV: за станом на 1 січ. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/>.

**ТРЕНИРОВОЧНЫЙ ПРОЦЕСС И ИТОГИ ВЫСТУПЛЕНИЯ
КИКБОКСЕРОВ НА ВСЕРОССИЙСКОМ ТУРНИРЕ «ЛИГА
ЧЕМПИОНОВ» 2020 ГОДА**

Потеряхин А. А.

Магистрант второго курса
факультета физической культуры
Белгородский государственный
национальный исследовательский университет

Тренер-преподаватель
высшей категории по кикбоксингу

МБУДО ДЮСШ №4

г. Белгород, Россия

Воронин И. Ю.

Кандидат педагогических наук
доцент кафедры спортивных дисциплин
Белгородский государственный
национальный исследовательский университет

г. Белгород, Россия

Аннотация. Целью работы является подготовка кикбоксеров на всероссийском турнире «Лига Чемпионов» 2020 года. В качестве гипотезы исследования было выдвинуто предположение о том, что увеличение физической подготовки поможет спортсменам успешно выступить на всероссийском турнире. Было проведен один учебно-тренировочный сбор и выявлен результат тренировочного процесса.

Ключевые слова: Кикбоксинг, физическая подготовка, всероссийский турнир.

Введение. Современный кикбоксинг представляет собой такой вид спорта, где используется боксерская техника рук и ударная техника ног тхэквондо [6, с. 43; 7, с. 15]. В настоящее время в нем выделяют следующие разделы: поинтфайтинг, лайт-контакт, кик-лайт, фулл-контакт, фулл-контакт с

лоу-киком, К-1, музыкальные формы [9, с. 26; 10, с. 34]. В кикбоксинге могут органически сочетаться занятия в группах спортивного мастерства и группах здоровья [5, с. 22]. На уровне спорта высших достижений кикбоксерам необходимо комплексно использовать физическую, технико-тактическую и психологическую подготовку [1, с.4; 2, с. 4; 3, с. 2; 4, с. 6]. Специалисты отмечают, что современный кикбоксинг характеризуется значительной вариативностью действий технико-тактического мастерства и комплексным развитием основных физических качеств, которые имеют выраженный скоростно-силовой характер [8, с. 10]. Таким образом, исследование физической и технико-тактической подготовки кикбоксеров различной квалификации является актуальной проблемой.

Цель. Подготовка кикбоксеров к всероссийскому турниру «Лига Чемпионов» 2020 года.

Методы и организация исследования. В исследовании были использованы следующие методы: анализ литературных источников и педагогический эксперимент. Для оценки динамики изменений в процессе педагогического эксперимента было выступление на всероссийском турнире с 13 по 15 ноября 2020 года в г. Самара. Исследование проводилось на базе СОШ № 21 г. Белгород в спортивном зале кикбоксинга. В качестве испытуемого выступали спортсмены МБУДО ДЮСШ №4 г. Белгорода. Тренировочный процесс проводился один раз за ноябрь 2020 года при подготовке к всероссийскому турниру. Учебно-тренировочные сборы прошли на физическую подготовку с 2 по 12 ноября 2020 (таблице 1).

Таблица 1

Тренировочный процесс физической подготовки

02.11.20	03.11.20	04.11.20	05.11.20	06.11.20	07.11.20	08.11.20
24 раунд	22 раундов	20 раундов	18 раундов	16 раундов	14 раундов	Выходно й.
09.11.20	10.11.20	11.11.20	12.11.20	13.11.20	14.11.20	15.11.20
12 раундов + 12 раундов	9раундо в + 9 раундов	браундо в + 6 раундов	Выезд	Турнир	Турнир	Турнир

Все упражнения проводились на протяжении одного и того же времени: 2 минуты с 30 сек перерывом.

Результаты и их обсуждение. Результаты выступления кикбоксеров на всероссийском турнире «Лига Чемпионов» с 13 по 15 ноября 2020 года в г. Самара представлены в таблице 2:

Таблица 2

Результат всероссийского турнира «Лига Чемпионов» с 13 по 15 ноября 2020 года

Медали	Поинтфайтинг	Лайт-контакт	Всего
Золото	1	2	3
Серебро	4	1	5
Бронза	3	5	8
Итого	8	8	16

Таким образом, увеличение физического потенциала кикбоксеров позволило с успехом выступить на всероссийском турнире «Лига Чемпионов» 2020 года в г. Самара и завоевать 3 золота, 5 серебра и 8 бронз.

Заключение Физическая подготовка в тренировке спортсменов высокого класса имеет приоритетное направление в учебно-тренировочном процессе. Одним из основных, в этой связи, является выявление «проблемных» зон подготовки кикбоксеров и целенаправленное воздействие на них, позволяет не только улучшить его физическое состояние, но и значительно повысить результативность соревновательной деятельности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Воронин, И. Ю., Потеряхин А. А. Кикбоксинг. Ближний бой и физическая подготовка: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 64 с.
2. Воронин, И.Ю., Потеряхин А. А. Кикбоксинг. Лайт-контакт: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 56 с.
3. Воронин, И. Ю., Потеряхин А. А. Кикбоксинг. Поинтфайтинг: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 56 с.

4. Воронин, И. Ю., Потеряхин А. А. Кикбоксинг. Техника для начинающих спортсменов: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 56 с.
5. Воронин, И. Ю. Физическая подготовка кикбоксера в годовом цикле [Текст] / И. Ю. Воронин, А. А. Потеряхин. - Научный журнал «Дискурс» - 2017 - 11 (13). - 21-26 с.
6. Иванов, А. Л Кикбоксинг [Текст] / Киев: Книга-Сервис, Перун, 1995. – 312 с.
7. Клещев, В. Н. Кикбоксинг. Учебник для вузов [Текст] / М.: Академический проект, 2006. –228 с.
8. Потеряхин А. А. Кикбоксинг. Татами–дисциплины: учебно–методическое пособие / А. А. Потеряхин, В. Л. Кондаков, И. Ю. Воронин. – Белгород: ООО «Эпицентр», 2020. – 160 с.
9. Ashley, S. Kickboxing [Текст] / England: Lumina Press, 2011. – 139 p.
10. Falsoni, E. Kickboxing the phenomenology of a sport [Текст] / Milan: miolografiche s.r.l., 2011. – 205 p.

СПІВВІДНОШЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Татаренко Галина Вікторівна

к. ю. н., доцент

завідувач кафедри конституційного права

Степанова Ганна Анатоліївна

студентка

Східноукраїнський національний університет

імені Володимира Даля

м. Сєвєродонецьк, Україна

Вступ. Сучасному суспільству потрібні компетентні, сформовані та цілісні, здатні до здійснення складних форм інтелектуальної роботи висококваліфіковані працівники. Ця потреба зумовила підвищення ролі вищих навчальних закладів (далі- ВНЗ) у формуванні професійних компетентностей.

Останнім часом відбулось суттєве збільшення ролі інформатизованої освіти: в освіті вимагають змін в організації навчального процесу та формують нові пріоритети в підготовці майбутніх спеціалістів. Велика роль надається самоосвіті, формуванню у студента таких важливих елементів «самовідчуття» як: мотивація, впевненість, ціннісна структура особистості і провідними компонентами цього є потреба в постійному самовдосконаленні. Разом з цим, увагу зосереджено також на дистанційних методах навчання і дистанційних освітніх програмах.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є обґрунтування необхідності та доцільності впровадження дистанційного навчання, співвідношення дистанційної та заочної форм навчання, а також на основі сучасного стану впровадження дистанційної освіти в Україні та за кордоном, розглянути її особливості, переваги, труднощі, недоліки, перспективи та значення для вищої освіти України в сучасних реаліях.

Матеріали і методи. Аналіз літератури, щодо проблеми дослідження засвідчує значний інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців до питань

розвитку сучасної освіти. Проблеми з питань розвитку дистанційної освіти висвітлювали в своїх роботах багато науковців, таких як С. О. Сисоєва, Г. Є. Кедрова, В. В. Колос, А. А. Андрєєв, Є. Полат, А. Хуторський та інші. Психологічним особливостям дистанційного навчання приділили увагу у своїх дослідженнях такі вчені як: О.М. Хара та М.А. Міщенко. Але, незважаючи на досить велику кількість наукових досліджень, сучасна дистанційна освіта в Україні нагадує традиційні форми заочного навчання, без застосування всіх можливостей принципово нових форм і методів навчання.

Результати та обговорення. Заочне навчання бере свій початок більше ніж сто років назад в Англії. На той час люди заселяли віддалені володіння Британської корони і знайшли альтернативу очному навчанню в вигляді заочного навчання шляхом листування з закладами освіти та їх викладачами. Згодом зручності навчання поштою були оцінені жителями провінційних містечок, віддалених від великих навчальних центрів. За часи Радянського Союзу, заочне навчання охоплювало широке коло споживачів освітніх послуг. Багато осіб, що мали дипломи кваліфікованого робітника, молодшого спеціаліста працювали за фахом та навчалися заочно з метою отримання вищої освіти.

Зараз заочна форма навчання широко застосовується в українських ВНЗ. Виняток складають медичні спеціальності де практично не має заочної форми навчання (виняток - фармацевтичні факультети). Широку дискусію серед освітян викликав проект Концепції розвитку юридичної освіти, яким пропонується скасувати заочну форму підготовки для бакалаврів спеціальності «Право». Мотивами скасування є начебто низький рівень знань випускників, але, самі автори Концепції, коментуючи її положення говорять, що така ситуація може бути пов'язана не з формою навчання, а скоріше з його якістю та методами.

Протягом останніх двох десятиріч років, відбувається процес переходу від традиційного навчання до навчання на базі комп'ютерних технологій. І виникає, можна сказати, заміна або альтернатива заочній формі навчання, така

форма, як дистанційна. Сучасні інформаційні технології дають змогу підвищити та вдосконалити ефективність освітнього процесу. Під час реформування освіти у вищих навчальних закладах прогресивно розробляється концепція дистанційної освіти, що передбачає розробку різноманітних технологій, у тому числі технології змішаного навчання. За концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні дистанційна освіта - це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірнього, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання [1]. Але не слід плутати дистанційну освіту з заочною, хоча вони і дуже схожі. Заочна освіта - потокова. Це загальний для всіх навчальний план, загальні терміни здачі контрольних і курсових робіт, сесія узимку і в літку у визначений термін. Здобуття освіти за заочною формою відбувається під час короткочасних сесій та у проміжку між ними.

Що стосується дистанційного навчання - це спосіб отримання освіти із використанням комп'ютерних та сучасних інформаційних технологій, що надає студентам змогу навчатися на відстані, без відриву від роботи та виїзду за кордон. Серед інших назв дистанційного навчання використовуються і такі, як «відкрита освіта», «електронна освіта», «віртуальне навчання» тощо. Такий спосіб отримання знань передбачає комфортну та зручну для кожного студента обстановку та можливість навчатися без відриву від роботи. На відміну від заочного навчання, з яким часто порівнюють дистанційну форму, остання передбачає не лише постійну самоосвіту та роботу з засвоєння знань, а і постійний контакт як із викладачами, так і з іншими студентами, в той час як заочна форма освіти передбачає спілкування з викладачем лише декілька разів на рік [2].

Наразі, дистанційне навчання дуже поширено закордоном. Інформатизація освіти США зараз має пріоритетом не наповнення навчальних закладів апаратними засобами, а створення мережевої освітньої інфраструктури. На перший план виноситься ідея навчання в інтерактивному спілкуванні з використанням мережевих засобів. Водночас продовжує набувати

поширення ідея використання мережевих освітніх ресурсів. Це, в основному, університетські банки даних, мультимедійних ресурсів, лекцій провідних викладачів тощо. Щодо України, то провадження такої форми навчання, як дистанційна, почалося ще з 2000 року. У 2004 році було затверджено Положення про дистанційне навчання в якому було закріплено систему дистанційної освіти в Україні, розписано функції центрів дистанційної освіти - від локального до головного, принципи організації управління системою. Наразі чинний Наказ МОН від 25.04.2013 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», а також Наказ МОН від 08.09.2020 «Деякі питання організації дистанційного навчання».

Так, згідно наступних документів ВНЗ перейшли на дистанційне навчання з 12 березня 2020 року: Лист МОН України 11.03.2020 №1/9-154 [9], Наказ МОН України від 16.03.2020 “Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID 19”[6], а також згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». Так, запровадження тривалого карантину і змушений перехід усіх закладів освіти, в тому числі і ВНЗ, на дистанційне навчання продемонструвало всі успіхи і проблеми достатньо нових освітніх технологій.

Звичайно, що дистанційне навчання має низку переваг перед іншими формами навчання. Так, практично не виходячи з дому чи не покидаючи свого робочого місця, можна підтримувати регулярний контакт з викладачем за допомогою ІТ-технологій, у тому числі відеозв'язку, та одержувати структурований навчальний матеріал, представлений в електронному вигляді.

Можемо зробити висновок, що в дистанційному навчанні варто бачити, такий собі, інструмент для вирішення майже всіх проблем сучасної освіти і можливо саме він стане каталізатором для швидкого зникнення традиційних шкіл та університетів. Адже, характерними рисами дистанційного навчання є:

гнучкість, модульність(кожний окреми курс створює цілісне уявлення про окрему предметну область, що дозволяє з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, що відповідає індивідуальним чи груповим потребам), паралельність (навчання здійснюється одночасно з професійною діяльністю або з навчанням за іншим напрямком), велика аудиторія, економічність, технологічність, соціальна рівність, інтернаціональність, якість.

Перелік переваг дистанційної освіти доведений вже і дослідженнями, серед них можна виділити: актуальність, що передбачає використання найсучасніших засобів для здобуття інформації, ІКТ та можливостей Інтернету; порівняно більші обсяги інформації, яку можна отримати в умовах дистанційного навчання у коротші строки; зручність, за якої кожен студент має можливість обрати власний ритм та режим отримання знань у комфортній для нього обстановці, що сприятливо вплине на сам процес навчання; індивідуалізація, що дає змогу кожному студенту узгодити навчання зі своїми потребами; доступність, що передбачає економію часу та коштів за рахунок використання навчальних приміщень та представлення вільного доступу до навчальних матеріалів; гнучкість, яка надає можливість викладати матеріал відповідно до рівня підготовки та базових знань студентів, створюючи додаткові сайти з необхідною інформацією та сайти, на яких студенти можуть обмінюватися інформацією, відповідаючи на запитання один одного та навчатися, навчаючи інших; відсутність географічних бар'єрів, за якої відпадає необхідність дорогого переїзду та проживання в інших країнах, а натомість надається можливість спілкування з викладачами та студентами по всьому світу без обмежень [3].

Експериментально підтверджено, що якість і структура навчальних курсів, так само як і якість викладання при дистанційному навчанні, часто набагато краща, ніж при традиційних формах навчання [4, с. 491].

Проблемою дистанційного навчання є те, що, все ж таки, є частина учнів і студентів які до кінця навчального року з різних причин так і не змогли

впоратись з новими технологіями, опанувати нові програми, навчитися розділяти свій час і самоорганізовуватися.

Наступною проблемою стало те, що не всюди є доступний і достатньо швидкий Інтернет, тому частина студентів не завжди могли отримувати знання в повному обсязі.

Не можемо не зазначити, що відчувається збільшення обсягу навантаження під час карантину. Ми вважаємо, що це можливо через опанування нових інструментів і технологій, налагодження комунікації.

Однією з невирішених проблем залишається - проходження виробничої практики, адже вона передбачає, в залежності від обраної професії, участь у реальних судових засіданнях, лікуванні хворих чи виробничому процесі на підприємстві, роботу з певними приладами чи обладнаннями.

Слід погодитися з думкою І. Г. Власенка, що при тривалому дистанційному навчанні студент припиняє правильно формулювати свої думки, висловлюватися та проводити дискусійне обговорення. Разом із тим така форма навчання потребує свідомого і мотивованого підходу до отримання освіти. Можливість навчатися у зручний час може перетворитися не на систематичне навчання, а на постійну прокрастинацію цього виду діяльності. Саме тому дистанційна форма потребує особливої самоорганізованості та вміння розрахувати свій час [5, с. 12].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши розвиток і охарактеризувавши дистанційне навчання, ми можемо зазначити, що в Україні воно розвивається, особливо останній рік, але навчальні заклади, які застосовують цю форму організації навчального процесу зазначають, що, безумовно, як і в кожній формі отримання знань, у дистанційній є свої недоліки, але їх подолання стає можливим завдяки рокам практичного застосування цієї форми не лише як допоміжної та однієї з побічних, а як можливо рівної класичній формі здобуття освіти. Зважаючи на викладене вище, ми можемо передбачити певні тенденції розвитку дистанційного навчання, такі як збільшення кількості масових відкритих дистанційних курсів, розробка

програм дистанційного навчання, комбінування переваг дистанційного навчання із класичною формою освіти, здобування вищої освіти більшістю населення, переймання здобутків зарубіжних країн для вдосконалення рівня освіти в нашій країні. Отже, подальший розвиток дистанційного навчання є обов'язковим і актуальним у наш час, а його вдосконалення прямо залежить від розвитку інтернет-технологій і вдосконалення методів самого дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.).
2. Що таке дистанційна освіта: як вона працює? [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://www.vsemisto.info/osvita/2355-sho-take-vysha-osvita-jak-vona-prazjuje>.
3. Що таке дистанційна освіта: як вона працює? [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://www.vsemisto.info/osvita/2355-sho-take-vysha-osvita-jak-vona-prazjuje>.
4. Штихно Л. В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти. Молодий вчений. 2016. № 6 (33). С. 489-493.
5. Власенко І. Г. Впровадження дистанційного навчання - вимога сучасності. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія : матеріали міжвуз. вебінару (м. Вінниця, 31 берез. 2017 р.) / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С. 12–14.

**МИСТЕЦЬКО-ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ ТА ДОРОСЛИМИ
МУЗИЧНО-ОЗДОРОВЧИЙ МАЙСТЕР-КЛАС
«СВІТ МАНДРІВ МАРІЇ ПРИЙМАЧЕНКО»**

Трофімченко Ірина Євгенівна
музичний керівник ХДНЗ №54

Заводяна Наталія Василівна
музичний керівник ХДНЗ №37

Таушан Олена Григорівна
музичний керівник ХДНЗ №15

Шевчук Оксана Григорівна
музичний керівник ХДНЗ №34

Боднар Світлана Володимирівна
музичний керівник ХДНЗ №6

Гончарук Алла Дмитрівна
музичний керівник ХДНЗ №21

Симон Наталія Григорівна
музичний керівник ХДНЗ №5

Туркот Алла Вікторівна
вихователь-методист ХДНЗ №43

Шаронова Віра Олександрівна
музичний керівник ХДНЗ №33

Малашевська Ірина Анатоліївна
доктор педагогічних наук

професор кафедри
мистецьких дисциплін і методик навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м.Хмельницький, Україна

Введення./Introductions. Щоденні стреси, складний плин життя в сучасному суспільстві, негативно впливає на особистість сучасної людини, на її фізичне та психологічне здоров'я. Мистецтво покликане вирвати людину із сірих буднів, наповнити яскравими враженнями, лікувати душу. Поєднання кількох видів мистецтв, до прикладу, музичного та художнього, підсилюють терапевтичний ефект кожного з них. Творчість Марії Приймаченко, своїми казковими, фантастичними та дещо дитячими образами, налаштовувало людей

під час майстер-класу на більш відкрите, довірливе спілкування, налагодженню контакту, сприяло вивільненню творчого потенціалу. Використання української етнічної музики сприяло національному відгуку самосвідомості, емоційному розкриттю, справляло підбадьорюючий ефект.

Ціль роботи./Aim.

Мета: задовільнити потребу людини в отриманні позитивних вражень, емоційної насолоди способом занурення у світ мистецтва та забезпечити зняття емоційного напруження.

Завдання:

- розвивати емоційне сприйняття, творче бачення, уяву, асоціативне мислення, естетичний смак;
- спонукати до образного перевтілення та імпровізації через пантоміму, пластику, жести, спів, звуконаслідування, гру на музичних інструментах, Body Percussion;
- сприяти вмінню швидко налагоджувати контакт з незнайомими людьми;
- вчити урівноважувати емоційний стан через нетрадиційні техніки малювання;
- гармонізувати емоційно-чуттєвий стан.

Матеріали та методи./Materials and methods.

Музичний матеріал:

- Традиційна скрипкова музика Рівненського Полісся. Полька - мазурка «Ой, ти полька «Рухля» (до картини «Зелений змій»);
- гуцульська музика (гуцульські духові інструменти, трембіта) у виконанні Троїстих музик (до картини «Мавпочка грає у дудочку»);
- укр. нар. «Козацька танцювальна» (до картини «Ваня птиці доганя»);
- слов'янська етно - музика «Карпати України» «Туман війни» (до картини «Лякаха»);

- укр. нар. пісня «Ой, на горі женці жнуть» (до картини «Соняшники цвітнуть, хлопці в армію йдуть...»);

- Барток. Музика для струнних, ударних і челести (до картини «Це чудо хоче йти вперед, а його зад тягне назад»);

- Етнічні землі. Українська традиційна музика. «Полька». (до картини «Ведмеді і бджоли»);

- музика із опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм» (до картини «Дарую внуку Іванку соняхи....»);

- В. Барвінський «Пісня лірника» (до картини «Дика кішка»);

- сл. В.Самійленка, м. К. Стеценко «Вечірня пісня» у виконанні Белли Руденко;

- Д. Красноухов «Кольорова картинка» з альбому «Лети»;

- альбом Ольги Гури «Українські колисанки «Ходить сон».

Оформлення холу художнього музею та виставкової зали: У холі розташований круглий стіл, вкритий ватманом, на якому знаходяться різнокольорові олівці. В одному з кутків зали стоїть столик з атрибутами (хустинки, штучні квіти соняхів, різнокольорові рукавички), в протилежному - розміщені ще два столи, вкриті ватманом. На одному - музичні інструменти, на іншому – акварельні фарби, пензлики, ватні палички, губки, ємкості з водою, серветки. Біля столів знаходиться корзина, в яку будуть покладені інструменти після техніки з озвучування полотен Марії Приймаченко.

Технічне оснащення: аудіоапаратура, електронний носій з музичним матеріалом.

Хід майстер-класу

Музикотерапевт зустрічає гостей у холі художнього музею, дзвонить у дзвіночок – відкриває музикотерапевтичний процес.

1. **Привітання** (техніка налагодження контакту між учасниками процесу) Учасники заходу підходять до круглого столу, вкритого ватманом. Звучить музика Д. Красноухова «Кольорова картинка» з альбому «Лети». Музикотерапевт малює доріжку олівцем з різнокольоровим стержнем від себе

до будь-кого з присутніх, пропонує таким чином познайомитися, називаючи своє ім'я та промовляючи йому приємне побажання. Так учасники майстер-класу презентують себе та знайомляться один з одним.

Після знайомства до майстер-класу долучається екскурсовод музею, запрошує усіх відвідати експозицію «Диво-звірі Марії Приймаченко», коротко знайомить відвідувачів з творчістю майстрині, звертає увагу на гармонійне поєднання традиції, індивідуальності та сучасності. Адже Марія Оксентіївна - глибоко національний митець, що оперує архетипами, символами, притаманними і рідній українській, і загальнолюдській культурі.

Звучить колискова сл. *В.Самійленка, м. К. Стеценко «Вечірня пісня» у виконанні Белли Руденко.*

Музикотерапевт звертається до слухачів:

- Давайте зануримося у дитинство. Що вам нагадують ці звуки? У мене перед очима з'являються елементи картин, що нас оточують у цій залі. Чому ж ці спогади такі близькі, чому так гріють душу? Тому, що вони - родом з дитинства. Прості і такі знайомі. Майстриня володіє бездоганними відчуттям ритму. Її форми завжди добре узгоджені одна з одною. І водночас вони не статичні, а якісь особливо рухливі: рослини, навіть пелюстки квітів, подані у взаємодії. Всі елементи картин утворюють своєрідний ансамбль зі своїм ритмом і формами. Важко не провести паралелі з музикою. Адже ритмічність, ансамбль, контрасти, акценти, сюжетність, завершеність притаманні більшості музичних творів.

Слід звернути увагу на сім основних особливостей, що характеризують картини Приймаченко:

- невибагливість у художніх матеріалах (використання звичайнісіньких фабричних гуашевих фарб у поєднанні з клеєм ПВА, стандартного паперу в якості полотна);
- супровід картин підписами – примовками;
- уникання етнографічно-точного відтворення орнаментів;

- заповненість тла картини кольором та дрібними деталями (крапками, рисками, тощо);
- метафори через зображення звірів;
- олюднення тварин (особливо вражають очі, подібні до людських);
- масштабні перебільшення, як спосіб передачі реалістичності фантастичного.

Музикотерапевт пропонує учасникам розділитися на три команди, кожна з яких має обрати для відтворення пластикою, мімікою та жестами серед картин, розташованих на одній стіні, те полотно, що їм до вподоби.

2. *Техніка: музично-пластичне зображення художніх образів.*

Кожна група учасників по чергово зображає обрану картину в рухах, а дві інші намагаються відшукати відтворене полотно серед представлених на стіні (рис.1).

На підготовку відводиться 3-5хв. Показ пластичного етюд супроводжується завчасно підібраним до кожного твору художниці музичним супроводом.

**Рис.1 Музично- пластичне зображення картини М. Приймаченко
«Це чудо хоче йти вперед, а його зад тягне назад»**

По закінченню презентацій кожної групи музикотерапевт звертає увагу на столи з музичними інструментами.

3. *Техніка: озвучення полотен Марії Приймаченко*

- А тепер продовжимо роботу у сформованих вами групах. Спробуйте насолодитися образами, зображеними на цих 23 картинах. Оберіть ще один

художній твір Марії Оксентіївни і озвучте його за допомогою звуків та інструментів, які на вашу думку найкраще відтворюють емоції, викликані обраним полотном.

Групи учасників через 3-5хв. демонструють своє бачення картини міні-оркестрами (рис.2), використовуючи різні техніки озвучення (вокалотерапію, музикування, Body Percussion, тощо).

Рис.2. Творчий процес озвучення картин

Музикотерапевт розповідає:

- Художниця описувала початок свого творчого шляху так: Якось біля хати, над річкою на завітчаному лузі пасла вона гусей. На піску малювала різні квіти, що росли навколо. А потім помітила синюватий глей (кольорову пластичну глину), набрала його в пелену і оздобила власну хату настінним розписом... Вчинок дівчини припав до душі усій околиці – незабаром її чекало перше замовлення.

На столах на вас чекають матеріали, які використовувала у своїй творчості Марія Приймаченко. Пропоную і вам відчути себе у ролі майстрині. Спробуйте висвітлити на папері свої враження від зустрічі з творчістю художниці. Логічним завершенням колективної роботи має стати підпис-примовка до картини.

Учасники підходять до столу з фарбами і під звучання народних пісень у виконанні Ольги Гури (з альбому «Українські колісанки «Ходить сон») створюють спільне полотно (рис.3).

Рис. 3 Малюнок створений спільними зусиллями учасниками майстер-класу

4. *Завершення майстер-класу.*

Учасники розглядають створену картину. Діляться враженнями. Лунає дзвіночок, сповіщаючи про завершення музикотерапевтичного процесу.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Даний майстер-клас був проведений педагогами творчої лабораторії музкерівників міста Хмельницького із педагогами України у стінах Хмельницького обласного художнього музею, під час демонстрації виставки "Диво-звірі Марії Приймаченко". По закінченню майстер-класу його учасники відмітили значне піднесення емоційного стану, психологічне розвантаження, приємне легке спілкування з незнайомими людьми. Також було відмічено учасниками, що підсвідомі почуття та емоції легше викласти у творчості, ніж виразити у словесній формі.

Висновки./Conclusions.

Атмосфера художнього музею, доповнена шедеврами українського етнічного музичного мистецтва, ніби огортає дивними образами, переносить людину у світ казкових персонажів, що сприяє можливості людини тимчасово відокремитися від буденого життя, зануритися у світ мистецтва і відкритися його лікувальним властивостям та духовному збагаченню. Поєднання якісних зразків мистецтва сприяло підсиленню позитивного впливу терапевтичного ефекту майстер-класа.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ОСОБЛИВОСТІ НЕВРОТИЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Воловик Аліна Сергіївна

магістр психології

Єльчанінова Тетяна Миколаївна

Жванія Тарас Валеріанович

к.психол.н., доценти

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди м. Харків, Україна

Вступ. Студенти – соціальна група, яка відіграє важливу роль у суспільстві. Специфічність їхньої провідної діяльності, тобто процесу отримання професійно спрямованих знань, включає значні психологічні та фізичні навантаження, негативний вплив яких простежується в тенденції до появи та зростання випадків невротичних реакцій. Невротизація безпосередньо впливає на когнітивні процеси, ефективність пізнання, та перш за все на увагу, яка обслуговує діяльність пізнавальних процесів та виступає запорукою засвоєння знань, умінь та навичок. Порівнюючи стан психічного здоров'я різних соціальних груп було виявлено, що саме для студентства ця проблема є найбільш актуальною. Проте розробленість питання особливостей невротичних реакцій у даній категорії населення є недостатньою. Це може пояснюватись з однієї сторони клінічними особливостями, коли депресія набуває так званого «маскувального характеру», а з іншої сторони, соціально-психологічними причинами, адже студенти в більшості випадків не усвідомлюють хворобливість свого стану.

Мета роботи – аналіз і систематизація актуальних психологічних та міждисциплінарних досліджень, спрямованих на вивчення особливостей, чинників та проявів невротичних реакцій у студентів.

Матеріали і методи. Відповідно до мети застосований комплекс теоретичних методів, до якого увійшли: аналіз, теоретичне узагальнення, порівняння, систематизація психологічних даних з проблеми дослідження.

Результати і обговорення. Невротичні реакції – це зрив адаптаційних механізмів, що виникає під впливом потужної першої або чергової значимої особистісної проблеми (Романовський В., 2001). За Міжнародною статистичною класифікацією хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я (МКХ-10) невротики входять до блоку невротики, пов'язаних зі стресом та соматоформних розладів – F40-F48 (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision, 2015).

Scheff, Keupp, Cas, Bor, Hoffmann, Sullivan, I. Павлов, Б. Карвасарський, О Лазурський та ін. вважають, що прогностична значущість різноманітних невротики реакцій залежить від загальної динаміки нервово-психічного стану людини, а не тривалості і глибини розладу.

Дана реакція може проявлятися у двох варіантах:

1. має епізодичний характер у здорової людини, при нормалізації стану не лишить після себе ніяких слідів;

2. в інших випадках реакція такого ж характеру при тій самій тривалості може спостерігатись у людини, яка вже знаходиться у хворобливому, невротики стані, при цьому вона вписується в клініку невроту як його складова частина.

Загальне співвідношення вищезгаданих станів можна представити у вигляді ланцюга з наступних ланок: *одиночна невротики реакція – невротики реакції, які частішають та ускладнюються – доневротичний стан – клінічно сформований неврот - пролонговані невротики стани, які повторюються – невротики розвиток особистості («набута психопатія»)* (Грищук М, 2010).

Ці дані підтверджують думку про те, розвиток невротики реакцій залежить від так званого початкового стану, адже один і той же набір умов може викликати зовсім різні реакції у людей в залежності від їх сприйняття ситуації (Fleeson, 2001; Sherman et al., 2015).

Окрім цього, було доведено, якщо брати до уваги особу, яка від самого початку має високий рівень невротизації, то при наявності ситуативних впливів, навіть якщо вони позитивно вплинуть на загальне самопочуття, після деякого часу відмічається тенденція повернення до свого вихідного стану (Vallacher and Nowak, 2007).

Характеризуючи людей з високим рівнем невротизації відмічено, що вони проявляють високий рівень виснаженості після роботи, незалежно від того, яким він був до роботи. У порівнянні з не невротизованими виявлено, що у них є залежність між даними показниками (Kammeyer-Mueller, 2016). Також особи з високим рівнем невротизації характеризуються підвищеною чутливістю до стресу. Вони схильні використовувати неефективні стратегії подолання, такі як уникнення і відволікання, заперечення, самокритика, прийняття бажаного за дійсне, що призводить до виснаження енергії (Herpner et al., 1995).

Невротичні реакції тісно пов'язані з депресивними, тривожними станами. Деякі дослідження виявили, що існує негативна кореляція між невротизмом і задоволеністю життям (Ireland Molly E., 2015).

Юність (від 17 до 20-23), як вважає О. В. Толстих – це другий перехідний період у розвитку особистості (Кулагина И., 2001). Перед ними стоїть ряд складних та відповідальних задач. Неприятливі суспільні або мікросоціальні умови можуть бути передумовою гострих психологічних конфліктів (кризове протікання юності), як наслідок – невротичні (тривожні, депресивні) реакції, що розвиваються в рамках дезадаптації (Оверчук В., Кушнір Ю, 2017; Брагіна К., 2001; Гавенко В., 1991). Неприятливі психічні стани дезорганізують функціонування пізнавальних процесів, зокрема показники стійкості, концентрації, переключення уваги знижуються, що в свою чергу негативно впливає на успішність студентів. Вченими доведено, що незадоволеність життям, його умовами, особистісними досягненнями можуть впливати на виникнення невротичних реакцій і підвищують вірогідність проявів клінічної депресії (Poropat A., 2011).

Дані дослідження індивідуальних відмінностей підтверджують, що

показники уваги у студентів з невротичними реакціями є нижчими ніж у не невротизованих (Baer, Smith, Hopkins, Krietemeyer, Toney, 2006).

Було виявлено, що студенти, які мають високий рівень невротизації з більшою вірогідністю будуть переживати на собі відчуття провини, зниження настрою, трактують звичайні ситуації як загрозливі, незначні розчарування вважають безнадійно складними, а також часто сором'язливі в поведінці (Nettema et al., 2006).

Так як стрес є одним із основоположних причин виникнення невротичних реакцій, були дослідження, в яких намагалися виявити його джерела у студентів. Зазвичай вказують на три основні області: академічний тиск (перенапруженість інформацією, страх невдач і відставання), соціальні та фінансові проблеми (Shendarkar A., 2013).

Висновки. В результаті теоретичного узагальнення наукової інформації з даного питання доведено нагальну актуальність і значущість вивчення проблеми особливостей невротичних реакцій у студентів.

Визначено, що невротичні реакції – це зрив адаптаційних механізмів, що виникає під впливом потужної першої або чергової значимої особистісної проблеми.

Обґрунтовано механізм деструктивного протікання невротичних реакцій, який складається з ланцюга наступних ланок: одинична невротична реакція – невротичні реакції, які частішають та ускладнюються – доневротичний стан – клінічно сформований невроз - пролонговані невротичні стани, які повторюються – невротичний розвиток особистості («набута психопатія»). Їх розвиток залежить від способів сприйняття ситуації людиною.

Актуалізовано увагу на передумовах виникнення невротичних реакцій: несприятливі суспільні або мікросоціальні умови можуть викликати гострі психологічні конфлікти (кризове протікання юності), як наслідок – невротичні (тривожні, депресивні) реакції, що розвиваються в рамках дезадаптації. Несприятливі психічні стани дезорганізують функціонування пізнавальних процесів, зокрема показники уваги у студентів з невротичними реакціями є

нижчими ніж у не невротизованих.

Узагальнено фактори, наявність яких є причинами невротичних реакцій, а саме: незадоволеність життям, його умовами, особистісними досягненнями, стреси через академічний тиск, соціальні та фінансові проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брагина К. Р. Изменения параметров психологического возраста у студентов за последние 10 лет и их связь с депрессивной симптоматикой. Медицинские исследования. 2001. Т. 2, вып. 1. С. 87–90.

2. Гавенко В. Л. Взаимовлияние психофизиологических особенностей, психических расстройств и формирования гипертонической болезни, их диагностика, профилактика, прогноз: автореф. дисс. на соиск. науч. степ. докт. мед наук: спец. 14. 01. 16. Харьков, 1991. 39 с.

3. Грищук М. М. Психопрофілактика та психокорекція початкової невротизації дітей шкільного віку: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2010. 325 с.

4. Кулагина И. Ю., Колюцкий В. Н. Возрастная психология. Развитие человека от рождения до полной зрелости: Учеб. пособие. Москва: ТЦ «Сфера», 2001. 464 с.

5. Оверчук В. А. Кушнір Ю. В. Психологічні особливості студентів з особливими потребами в умовах навчання у ВНЗ. *International Scientific and Practical Conference World Science*. 2017. № 10. С. 34-38.

6. Романовский В. А. Психогении. Невротические реакции, неврозы, невротические развития. 2001. URL: http://www.psichology.vuzlib.su/book_o343_page_4.html

7. Hettema JM, Neale MC, Myers JM, Prescott CA, Kendler KS. A population-based twin study of the relationship between neuroticism and internalizing disorders. *Am J Psychiatry*. 2006. No 163(5). P. 857–864.

8. Baer R. A., Smith G. T., Hopkins J., Krietemeyer J., Toney L. Using self-report assessment methods to explore facets of mindfulness. *Assessment*. 2006. No

13. P. 37–45.

9. Fleeson, W. Toward a structure-and process-integrated view of personality: traits as density distributions of states. *J. Pers. Soc. Psychol.* 2001. P. 1011–1027.

10. Heppner P. P., Cook S. W., Wright D. M., Johnson W. C. Progress in resolving problems: a problem-focused style of coping. *J. Couns. Psychol.* 42, 1995. P. 279–293.

11. Ireland Molly E. Neuroticism and Attitudes Toward Action in 19 Countries. *Journal of personality*, 2015. No 83(3). P. 243–250.

12. Kammeyer-Mueller J. D., Simon L. S., and Judge, T. A. A head start or a step behind? Understanding how dispositional and motivational resources influence emotional exhaustion. *J. Manag.* 42. 2016, P. 561–581.

13. Poropat A. E. The Eysenckian personality factors and their correlations with academic performance. *Br J Educ Psychol.* 2011. No81(1). P. 41–58.

14. Shendarkar AT, Patil V. A study of stressors in medical college students (hostelities) in northern Maharashtra. *J Indian Acad Forensic Med.* 2013. No 35(3). P. 227–229.

15. Sherman R. A., Rauthmann J. F., Brown N. A., Serfass D. G., and Jones, A. B. The independent effects of personality and situations on real-time expressions of behavior and emotion. *J. Pers. Soc. Psychol.* 109, 2015. P. 872–888.

16. Vallacher, R. R., and Nowak, A. Dynamical social psychology: finding order in the flow of human experience in *Social psychology: Handbook of basic principles.* eds. Kruglanski, A. W., and Higgins, E. T. *New York: Guilford Publications.* 2007. P. 734–758.

ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІВ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Еверс Ія Михайлівна

асистент кафедри
соціальної психології і психології управління
Дніпровський національний університет
ім. Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Актуальність. Відповідно до стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки професія психолога входить до переліку найбільш затребуваних, так як із урахуванням викликів майбутнього надзвичайно важливим стає внесок фахівців, які дбають про психічне здоров'я людини. Таку думку експертів вже оприлюднили Forbes, BBC, Trade Schools Colleges та експерти дослідницької групи «Digitale Transformation» (м. Бонн) [7].

За прогнозами дослідників уже в найближчі 5–10 років суттєво зміниться ландшафт затребуваних професій. Тенденція до неоіндустріалізації, впровадження концепції Індустрії 4.0, розвиток ІТ-технологій та, звичайно, екологічні проблеми змушують психіку людини пристосовуватися до умов, досвіду перебування в котрих не мали попередні покоління. За такої ситуації перед психологами постають також нові завдання. А, отже, професійна самореалізація психолога не може складатися виключно із теоретичних знань, певних практичних умінь та навичок, а також норм поведінки. Реалізація психолога в професійній діяльності залежатиме від глибинних смислових та ціннісних якостей особистості самого фахівця, від усвідомлення свого місця в професійному середовищі та житті загалом.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Феномен професійної самореалізації як такої був предметом вивчення К. Альбуханової-Славської, О. Бондаренка, Є. Ільїна, А. Кісельової, Л. Корастильової, А. Маслоу, М. Мескона, Г. Олпорта, К. Роджерса, С. Рубінштейна та ін. Ці вчені розглядали

самореалізацію як цілеспрямований процес розкриття та опредметнення сутнісних сил особистості в її професійній діяльності. На їхню думку саме від особистих зусиль самого фахівця залежить його гармонійний розвиток, його становлення як суспільно активної особистості. Часто вирішальне значення має наявність у людини орієнтування на самовдосконалення та самореалізацію, які є обов'язковими для досягнення професіоналізму та успіху в житті.

Мета дослідження – визначити психологічні особливості професійної самореалізації психологів.

Під час нашого дослідження було визначено, що самореалізація психолога у професії, як і будь-якої особистості, детермінована мотиваційними, інтелектуальними, ціннісно-сенсовими особливостями [3]. Узагальнено рівень професійної самореалізації конкретного психолога можна характеризувати відповідно до рівня його професійного розвитку, професійних досягнень, професійного досвіду та затребуваності його професійних знань та умінь [6].

Професійна самореалізація прямо пов'язана із соціальною ситуацією конкретного часу та країни. Про наявність такого зв'язку свідчать результати досліджень багатьох вчених, зокрема О. Асмолова, М. Гінзбурга, Д. Леонтєва, А. Петровського. На нашу думку, як ніколи актуальними стають вимоги більшості професійних об'єднань психологів щодо обов'язкового проходження особистої психотерапії та регулярної співпраці з супервізорами у групі або індивідуально. Наприклад, ситуація невизначеності (як економічної – внаслідок обмеження діяльності багатьох сфер через COVID-19, так і політичної – внаслідок збройних конфліктів в деяких країнах) звичайно впливає на ефективність психологів те ж. Завдяки ж особистій психотерапії та роботі з супервізорами є можливість зберігати ресурсний стан, а, значить, підвищувати рівень своєї реалізації у професії.

Висновки. Професійна самореалізація психолога – це складний багатоступінчастий процес, під час якого спеціаліст перетворює свій потенціал на реальні професійні надбання (теоретичні знання та практичні вміння) [6]. Параметри професійної самореалізації психолога можуть змінюватися через

об'єктивні та суб'єктивні умови життя та професійної діяльності спеціаліста [2]. Сама ж специфіка професійного становлення та діяльності психолога містить в собі основні запоруки для досягнення максимально можливого рівня самореалізації в професії за умови виконання вимог, передбачених професійним об'єднанням, членом якого є психолог (особиста психотерапія та регулярна робота з супервізорами).

ЛІТЕРАТУРА

1. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни / Альбуханова-Славская К.А. – М.: [б. и.], 1991. – 198 с.
2. Богатырева О.О. Личностные факторы профессиональной самореализации: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / О.О. Богатырева. – М., 2009. – 25 с.
3. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере / Коростылева Л.А. – СПб.: Речь, 2005. – 222 с.
4. Перегончук Н.В. Професійна компетентність і професійна самореалізація майбутнього психолога в умовах трансформаційного суспільства. Науковий вісник Херсонського державного університету. УДК 159.932.2. Серія Психологічні науки. Випуск 6. Том 2. 2016.
5. Психологія особистості: словник-довідник / за ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 320 с.
6. Семенухин П.Ю. Психологические детерминанты профессиональной самореализации личности лидера: дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук: 19.00.01 / Семенухин П.Ю. – Новосибирск, 2008. – 156 с.
7. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки – Київ, 2020. Джерело: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf
8. Троценко Н.Є. Професійне самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах: дис. на здобуття вченого ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 / Троценко Н.Є. – К., 2012. – 244 с.

ВНУТРІШНІ КОНФЛІКТИ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМИ МЕХАНІЗМАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ

Котлова Людмила Олександрівна

к. психол.н., доцент

Ковальчук Катерина Петрівна

студентка спеціальності «Психологія»

Житомирський державний

університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. В умовах високої соціальної та психологічної напруженості дослідження внутрішніх конфліктів і його характеристик є дуже важливим, оскільки саме внутрішні стани тягнуть за собою низку проблем особистісного розвитку, зміни ставлення до себе, а також створюють нездорову взаємодію з соціумом, що веде до деформації умов і можливостей саморозвитку і самореалізації особистості. Внутрішній конфлікт залишається одним із найбільш складних досліджуваних явищ в психології, не дивлячись на те, що конфліктологія наразі розвивається досить динамічно.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати наукову проблему внутрішніх конфліктів студентів з різними механізмами психологічного захисту.

Матеріали та методи. Основні методи, які було використано – аналіз наукової літератури, узагальнення відібраної інформації, її систематизація та синтез.

Результати та обговорення. Студентський вік – віковий період, який можна розглядати як найбільш значущий етап у розвитку особистості. І пов'язано це, перш за все, з тим, що його результатом є внутрішня єдність, цілісність поведінки, уміння пов'язувати внутрішні і зовнішні життєві події, єднання з певними соціальними групами, привласнення їх норм і цінностей.

В цьому віці молода людина має сама приймати рішення, ставити перед собою життєві цілі, будувати власне життя. Вибір професії та навчання в ВУЗі свідчать про професійне самовизначення. Це дуже складний, але в той самий

час, важливий етап в житті, так як від правильного рішення з приводу вибору професії залежить майбутнє людини, її задоволеність життям, самореалізація.

В цей період розвиток самосвідомості проходить досить інтенсивно. Самооцінка стає незалежною від зовнішніх оцінок, стабілізується рівень домагань. Так, на думку М. Тутушкіної, студент вищого навчального закладу знаходиться на завершальному етапі формування самосвідомості і характеризується неадекватною самооцінкою, неприйняттям відповідальності за свої дії, тобто недостатньою соціальною зрілістю, яка може привести до того, що своєю поведінкою студент не завжди дотримується правил, прийнятим в суспільстві. Внаслідок чого студент в процесі міжособистісного спілкування проявляє некомпетентність, яка перешкоджає йому оцінити реальне ставлення до нього студентської групи та інших людей [9]. Головне психологічне придбання ранньої юності - відкриття свого внутрішнього світу. Знаходячи здатність занурюватися в себе, в свої переживання, юнак заново відкриває цілий світ нових емоцій. Відкриття свого внутрішнього світу з однієї сторони – це радісна і хвилююча подія, а з іншої – викликає і багато тривожних, драматичних переживань. Внутрішнє «Я» не збігається з «зовнішньою» поведінкою, актуалізуючи проблему самоконтролю.

Емоційні зміни в цей період багато в чому визначаються механізмами психологічного захисту, які використовують юнаки та дівчата в якості способу адаптації до мінливих зовнішніх і внутрішніх умов: зростання соціальної відповідальності, необхідність слідувати соціальним нормам, збільшення потреб на тлі нестачі можливостей їх задоволення, зміна пріоритетів в мотиваційній сфері і т.д Лише до кінця юнацького віку молода людина починає опановувати психологічні захисні механізми, які не тільки дозволяють йому ззовні захищати себе від стороннього вторгнення, але і зміцнюють його внутрішньо. Рефлексія допомагає передбачити можливу поведінку іншої людини і підготувати зустрічні дії; зайняти таку внутрішню позицію, яка може захистити більше, ніж фізична сила [2]. Під час навчання в ВУЗі студенти переживають кризи, суперечності, конфлікти. Вони визначають

конструктивний або деструктивний шлях розвитку особистості. Найпоширенішим і складно аналізованим конфліктом є внутрішній конфлікт.

Так З. Фрейд вказував, що внутрішній конфлікт виражається в амбівалентності людських почуттів, яка посилюється суперечливістю соціального життя і доходить до стану конфлікту, який проявляється в неврозі [7]. К. Хорні писала, що внутрішній конфлікт іноді з'являється на поверхні, тобто сприймається свідомістю саме як конфлікт. Так людина може розриватися на частини і страждати від усвідомлюваного конфлікту, коли всупереч своїм хитроцям, що допомагають в інших обставинах, вона з'ясовує, що стоїть перед необхідністю прийняти важливе рішення. Або, здогадуючись, що швидше за все необґрунтовані страхи і заборони перешкоджають реалізації його бажань, вона може зрозуміти, що внутрішні потяги, які суперечать один одному виникають з більш глибоких джерел [8].

Внутрішній конфлікт розглядається К. Роджерсом як неузгодженість між Я-реальним і Я-ідеальним. Індивід може погано усвідомлювати Я-реальне, яке, як правило, витісняється (самообман). Механізми психологічного захисту і компенсація сприяють формуванню помилкового «Я», що перешкоджає особистісному розвитку. Люди прагнуть зберегти позитивний образ про себе, свою Я-концепцію. Помилковий образ Я автоматично витісняє реальні несприятливі, з точки зору соціуму, оцінки Я [6].

За К. Левіним «внутрішній конфлікт - це ситуація, в якій на суб'єкта одночасно діють протилежно спрямовані сили приблизно однакового розміру, і суб'єкт змушений робити вибір: між позитивною і негативною тенденціями; між позитивною і позитивною тенденціями; між негативною і негативною тенденціями» [3]. У 80-90-ті роки ХХ ст. внутрішній конфлікт вивчалися Ф. Василюком, Т. Титаренко, Ю. Юрловим. Так, Ф. Василюк вивчав внутрішній конфлікт як один з видів критичних життєвих ситуацій (поряд зі стресом, фрустрацією і кризою), що виникає в результаті зіткнення внутрішніх мотивів. Науковець розглядає внутрішній конфлікт як зіткнення двох внутрішніх мотивів, які відображені в свідомості у вигляді самостійних цінностей.

Внутрішній конфлікт, згідно Ф. Василюка, протікає в формі особливого «ціннісного переживання», і його показником є сумнів в істинній цінності мотивів і принципів, якими керувався в житті суб'єкт [1].

Говорячи про внутрішній конфлікт, слід зазначити, що в «чистому вигляді» внутрішній конфлікт не існує, і він є результатом впливу на особистість соціального середовища. Внутрішні конфлікти можна поділити на дві підгрупи, виходячи з природи протиріч, які лежать в основі конфлікту: конфлікти, як результат переходу об'єктивних протиріч у внутрішній світ людини; конфлікти, які виникають в суперечностях внутрішнього світу особистості [4].

Вирішення конфлікту відбувається на несвідомому рівні за рахунок роботи системи психологічного захисту, отже, мета психологічного захисту полягає в ослабленні внутрішніх конфліктів (напруги, занепокоєння), обумовленого протиріччям між інстинктивними імпульсами несвідомого і засвоєними (інтеріоризованими) вимогами зовнішнього середовища, що виникають в результаті соціальної взаємодії. Послаблюючи цей конфлікт, захист регулює поведінку людини, підвищуючи його пристосованість [5].

Висновки. Студентський вік є досить важливим періодом в розвитку особистості, так як в цей період відбувається інтенсивне засвоєння соціальних цінностей, формування життєвих позицій, формуються самосвідомість і моральні якості особистості, які необхідні в подальшому для самостійного життя. Під навчання у ВУЗі при наявності сприятливих умов у студентів відбувається розвиток всіх рівнів психіки і в даний період студент стикається з подоланням великої кількості внутрішніх конфліктів.

З зростаючим числом внутрішніх конфліктів допомагають впоратися механізми психологічного захисту. Ці механізми застосовуються людиною безпосередньо на практиці, найчастіше без роздумів, на підсвідомому рівні, оскільки це вже притаманне їй природі. Кожна людина ставить до своїх внутрішніх переживань по-своєму, обираючи ті стратегії виходу з конфліктної ситуації, які їй більш підходять. Одні поринає в роздуми, аналізує ситуацію,

інший починає активно діяти, а хтось піддається впливу емоцій. Важливим є розуміння і прийняття своїх власних індивідуальних особливостей, виробити свою манеру вирішення внутрішніх протиріч і сприятливе ставлення до них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюк Ф.Е. Психология переживания. Москва: Изд-во МГУ, 1984. 200 с.
2. Донцов Д.А., Донцова М. В. Психологические особенности юношеского (студенческого) возраста. *Образовательные технологии*. 2013. № 2. С. 34-42.
3. Левин К. Разрешение социальных конфликтов. Санкт-Петербург: Речь, 2000. 408 с.
4. Лобанова Н. Е. Психологическая характеристика внутриличностного конфликта. *ВЕСТНИК Мордовского университета. Серия «Психологические науки»*. 2011. № 2. С.51-53.
5. Особистісне зростання в умовах трансформації сучасного суспільства: монографія / Ред. колегія: Т. В. Коломієць, Т. Ю. Кулаковський, Г. В. Пирог; за науковою редакцією професора Л. П. Журавльової. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020. 308 с.
6. Роджерс К. Консультирование и психотерапия. Москва: Изд-во Института психотерапии, 2006. 512 с.
7. Фрейд З. Введение в психоанализ: лекции. Ч. 2. Сновидения. Москва: Наука, 1989. С. 50–153.
8. Хорни К. Наши внутренние конфликты. Конструктивная теория невроза. Академический проект, 2007. 240 с.
9. Черкасова, Т.В. Социальные конфликты в молодежной среде [Текст]: дис. канд. социол. наук / Т.В. Черкасова. Уфа, 1997. 171 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧИННИКІВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІВЧАТ ТА ХЛОПЦІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Лаас Марина Вікторівна

аспірантка

Житомирський державний педагогічний

університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. Для юнацького віку є важливим розвиток емоційного інтелекту, адже він допомагає активно включатися в різні події життя, правильно будувати стосунки з оточенням, самореалізовувати себе. Інтенсивний розвиток емоційного інтелекту зумовлюється біологічними, соціальними та внутрішніми чинниками. Недостатньо вивченими є внутрішні чинники розвитку емоційного інтелекту.

Мета роботи. Дослідити особливості розвитку таких чинників емоційного інтелекту, як емоційна саморегуляція, емпатія та потреба в афіліації.

Матеріали та методи. Використано опитувальник «Діагностика емоційної зрілості» О.Я. Чебикіна [4, С. 238-244], спрямований на вивчення особливостей емоційної сфери. Він містить три шкали: «експресивність», «саморегуляція» та «емпатія». Також кожна шкала має дві підшкали внутрішньоособистісного та міжособистісного рівня. Тест-методика діагностики мотивів афіліації А. Мехрабіана [5] дає можливість дослідити типові поєднання мотивів «прагнення до людей» та «страх бути відкинутим». Вибірка складала 286 осіб, зокрема 143 хлопця та 143 дівчини юнацького віку. Застосовано t-критерій Стьюдента за допомогою програми Statistica 6.0.

Результати та обговорення. Емоційний інтелект розглядався як здатність людини розуміти та контролювати власні емоції і емоції оточуючих, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей [1, с. 51]. Проаналізувавши різні означення феномену, його структури та

особливості в юнацькому віці, до внутрішніх чинників емоційного інтелекту віднесли емпатію, емоційну саморегуляцію, потребу в афіліації.

«Емпатія – особлива форма психічного відображення суб'єктом (емпатуючим) об'єктивної реальності, що опосередкована внутрішнім світом суб'єкта (емпата). Суть емпатії полягає у відображенні суб'єктом емпатії, світу переживань емпата і трансформації цих переживань у власні» [2, с.292]. Емоційна саморегуляція відіграє важливу роль в розвитку емоційного інтелекту та формуванні зрілої особистості. В.В. Зарицька визначає емоційну саморегуляцію як процес впливу на власний фізіологічний і нервово-психологічний стан, який залежить від бажання людини керувати власними емоціями, переживаннями та поведінкою. Вона не дається від народження, а розвивається в процесі життя [3, с.33]. Термін афіліація було введено американським психологом Генрі Мюрреєм, який вважав основною потребою людини це потребу в афіліації, основною метою якої є взаємний, довірливий зв'язок один до одного, прихильне ставлення, підтримка.

Результати дослідження вказують, що хлопці мають достовірну перевагу в прояві інтроекспресивності ($t = 3,56$; $p \leq 0,001$), естраекспресивності ($t = 2,23$; $p \leq 0,05$), та експресивності ($t = 3,19$; $p \leq 0,05$), порівняно з дівчатами (рис. 1). Вони проявляють мимовільні прояви емоцій у міміці, рухах. Це допомагає їм краще виражати свої думки, емоції, справлятися з емоційними переживанням, передавати іншим свій емоційний стан. Завдяки цьому вдається будувати вдале спілкування з іншими, краще розуміти та взаємодіяти з ними. Також юнаки краще проявляють інтросаморегуляцію ($t = 2,96$; $p \leq 0,01$), а юнки – екстрасаморегуляцію ($t = 7,11$; $p \leq 0,001$), проте не виявлено відмінностей у проявах власне саморегуляції. Юнаки краще регулюють власні емоційні стани, реакції відповідно до ситуації, регулюючи таким чином поведінку, зосереджені на власних переживаннях. Завдяки цьому здатні справлятися зі власними деструктивними емоціями, переживати емоції різного діапазону, викликати й підтримувати бажані емоції й тримати під контролем небажані, володіють прийомами стабілізації свого емоційного стану. Юнки ж краще впливають на

поведінку інших людей, успішно розуміють та контролюють емоції інших, зосереджені на міжособистісній взаємодії. Завдяки цьому вони відкриті, емпатійні, краще йдуть на контакт.

Дівчата мають достовірну перевагу в прояві інтроемпатії ($t = 3,91$; $p \leq 0,001$), та емпатії ($t = 2,85$; $p \leq 0,01$), порівняно з хлопцями, також не виявлено відмінностей у проявах екстраемпатії між дівчатами та хлопцями. Юнки краще ніж юнаки відчувають та розуміють емоційні стани, причини поведінки інших людей, здатні до співчуття. Завдяки цьому вони проявляють чуйність, емоційність, співчутливість, адекватно використовують емпатію для позитивної взаємодії.

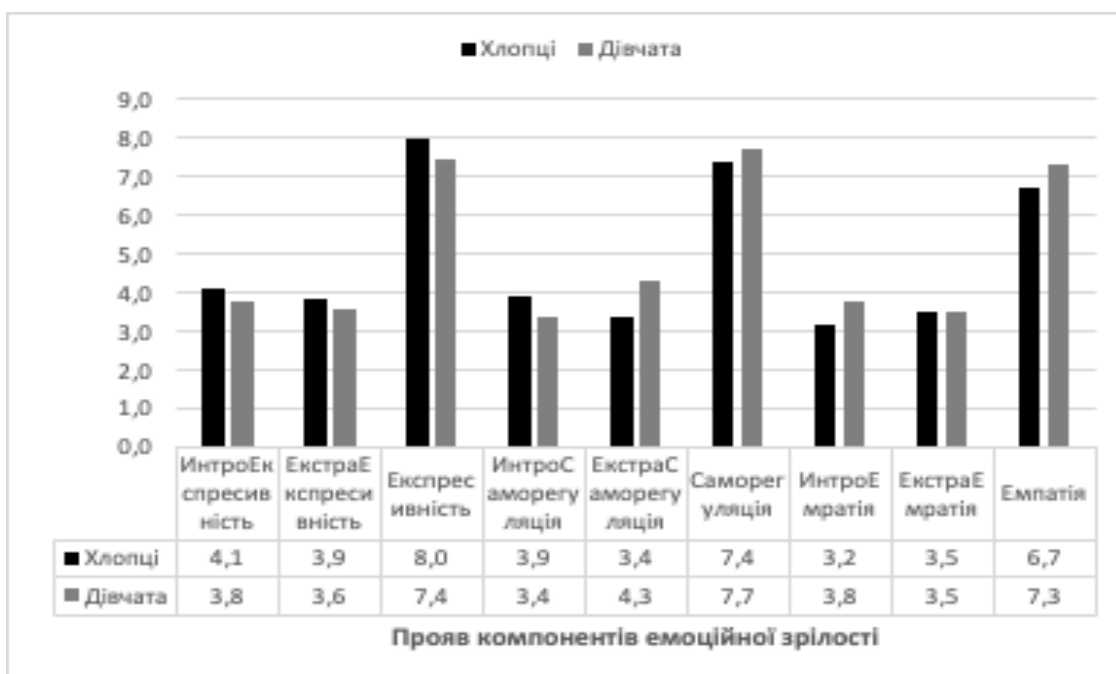

Рис. 1. Статеві особливості розвитку емоційної зрілості в юнацькому віці

Наступним кроком нашого дослідження було вивчення особливостей потреби в афіліації у юнацькому віці (рис. 2). Результати дослідження вказують, що не існує відмінностей у показниках прагнення до прийняття та страху відкидання між юнаками та юнками. Вони на одному рівні прагнуть бути включеними в соціальну групу та спілкуватися з оточуючими, при цьому не мають бажання бути відкинутими, не прийнятими іншими.

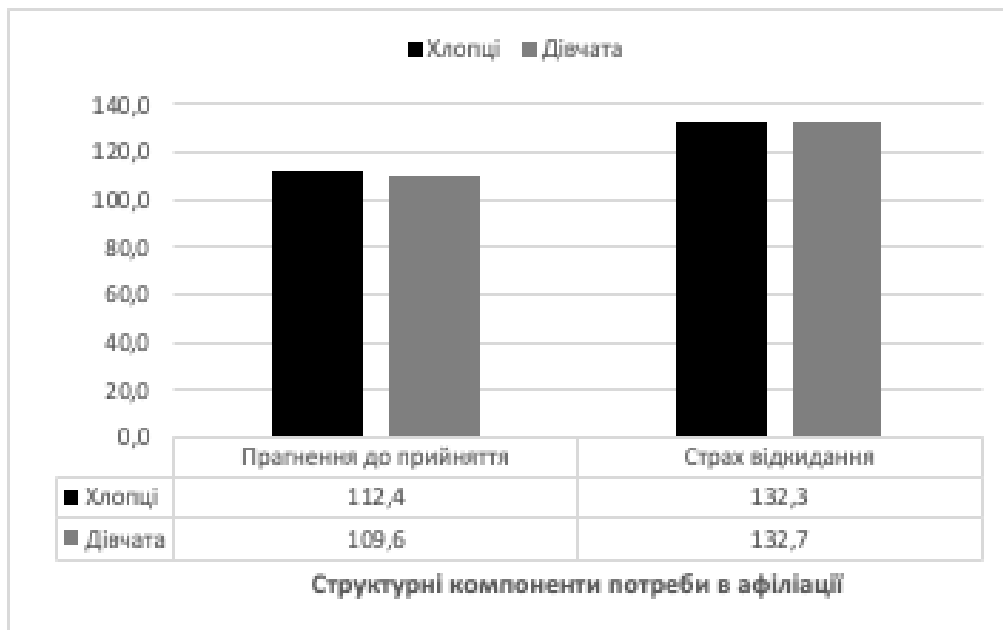

Рис. 2. Статеві особливості прояву потреби в афіліації в юнацькому віці

Особистості з розвиненим мотивом афіліації виявляють велику активність в спілкуванні з іншим, досягають більш високих результатів в роботі, коли вони працюють в складі групи. Розвиток особистості в юнацькому віці пов'язаний з розширенням нових видів діяльності, можливостями зростання, умовами нового середовища, які можуть лякати: бути неприйнятним в новому колективі, бути самотнім.

Висновки. Отже юнаки краще ніж юнки регулюють власні емоційні стани, реакції відповідно до ситуації, регулюючи таким чином поведінку, зосереджені на власних переживаннях. Завдяки цьому здатні справлятися зі власними деструктивними емоціями. Дівчата юнацького віку краще ніж хлопці впливають на поведінку інших людей, успішно розуміють та контролюють емоції інших, зосереджені на міжособистісній взаємодії.

Завдяки цьому вони відкриті, емпатійні, краще йдуть на контакт, відчують та розуміють емоційні стани інших, причини їхньої поведінки, здатні до співчуття. Це вказує на розвиток внутрішньоособистісного емоційного інтелекту у юнаків та міжособистісного – у юнок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / пер. с англ. А. П. Исаевой. М.: АСТ Москва, 2009. 478 с.
2. Журавльова Л.П. Психологія емпатії: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328с.
3. Зарицька В.В. Саморегуляція емоцій в структурі емоційного інтелекту. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія*. Харків, 2010. № 6. С. 33-37.
4. Чебыкин А. Я. Диагностика социально-психологических особенностей эмоциональной сферы личности. *Эмоциональная регуляция учебной деятельности: сб. материалов Всесоюзной конференции / под общ. ред. А. Я. Чебыкина*. Москва, 1988. С. 238-244.
5. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Изд-во Ин-та Психотерапии, 2002. 490 с.

ПРОБЛЕМА САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Лукова Світлана Володимирівна

аспірантка кафедри психології
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Надьон Вікторія Петрівна

аспірантка кафедри психології
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Аркатова Олена Сергіївна

аспірантка кафедри психології
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Коломійцев Геннадій Анатолійович

аспірант кафедри психології
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Вступ. Проблема особистісної саморегуляції для психологічної науки не є абсолютно новою, вона безпосередньо пов'язана зі становленням суб'єктності як особливої якості особистості, що формується, тому це питання є ключовим у психологічній науці і вивчається у багатьох аспектах. Як фундаментальна проблема, саморегуляція виникла на межі природничих, суспільних та гуманітарних наук. Вона посіла гідне місце у системі наукового пізнання, у якому предметом аналізу є не лише власне регуляторні процеси, а й функції, механізми, прийоми та способи саморегулювання особистісних проявів. Різноманітність гіпотез у виділенні її психічної реальності підкреслила феноменологію цього явища. Було окреслено проблемний та об'єктивно інформаційний простір, що формує нові напрямки, концепції та положення

стосовно предмету вивчення, й спонукає до пошуку теоретичних обґрунтувань та практичного ефекту.

Мета: провести теоретичний аналіз проблеми саморегуляції у психологічній науці, висвітлити основні підходи до вивчення регулятивних процесів індивіда.

Розвиток уявлень про саморегуляцію особистості відбувався поступово. Спочатку панувала ідея про єдність свідомості та діяльності, згідно якої людина як суб'єкт могла реалізовуватися лише в різних видах активності, а процес пізнання навколишнього світу піддавався виключно свідомій регуляції.

У другій половині ХХ ст. під впливом фізіології та кібернетики відбувалось обговорення підходів до вивчення саморегуляції. У контексті структурно-функціонального підходу вивчались моделі регуляції. З позицій діяльнісного підходу увага була зосереджена на аналізі діяльності. У результаті розгляду загальних закономірностей перебудови динамічного стереотипу особистості у відповідності з вимогами середовища та соціальних реакцій було виділено два специфічних способи моделювання дійсності – активність і регуляція цієї активності (на кожному рівні організації психіки).

Вивчення загальної здатності до саморегуляції, функціональної структури її процесів було здійснене О. О. Конопкіним, що згодом стали основою для подальших досліджень. Серед яких індивідуальний стиль саморегуляції (В. І. Моросанова), структура та функції регуляторного досвіду (О. К. Осницький), структура саморегуляції в навчальній діяльності школярів різного віку (Н. Ф. Круглова), саморегуляція студентів (О. В. Білоус, Г. С. Пригін), регуляторні процеси у різних видах професійної, навчально-професійної діяльності та профорієнтації (О. О. Конопкін, В. К. Коверга, Л. С. Нерсенян, О. К. Осницький та ін.).

Структурно-функціональна модель усвідомленої регуляції описана у науковій школі О.О.Конопкіна стала основою для розробки концепції усвідомленого саморегулювання довільної активності людини при досягненні поставлених цілей у різних видах діяльності. Фундаментальним досягненням у

ній стала система реалізації суб'єктної цілісності особистості, у якій акцент ставився на цілеспрямовану активність, що мала певний сенс, відносно якої людина виступала тим, хто цю діяльність ініціює, здійснює. Так, дослідження саморегуляції базувалося на уявленні про людину як про дійсного суб'єкта своєї довільної активності. Людина як суб'єкт власної діяльності має можливість здійснювати вибір умов, що відповідають певній задачі, аналізуючи при цьому способи її розв'язання і оцінюючи результати з поправкою на можливість корекції виконавчих дій. Усвідомлена цілеспрямована регуляція є одним із важливих і принципово необхідних психічних механізмів реалізації внутрішньо детермінованої активності суб'єкта.

У рамках структурно-функціонального підходу В. І. Моросанова висуває гіпотезу про те, що особистісні особливості впливають на діяльність за допомогою сформованих індивідуальних способів саморегуляції активності. На її думку, лише в індивідуальних особливостях саморегулювання відображається те, як людина планує, програмує досягнення мети, враховує значущі умови оточуючої реальності, оцінює і корегує власну активність, прагнучи отримати бажані результати.

Модель регуляторного досвіду людини запропонована О. К. Осницьким ґрунтується на ідеї важливості осмислення знань про можливості саморегуляції як самоуправління власними стратегіями життєдіяльності і розв'язання поставлених завдань. Вона являє собою структуровану систему знань, вмінь і переживань, що впливають на успішність регуляції діяльності та поведінки. До основних компонентів його моделі належать досвід рефлексії, ціннісно-мотиваційний досвід, досвід звичної активізації, операційний досвід та досвід співпраці. Складові частини саморегуляції були представлені вченим у вигляді цілей, засвоєних умінь, образів керуючих впливів, звичних оцінок переживань успіху й помилковості дій. У якості механізму, що сприяє синтезу безпосередньо-чуттєвих оцінок і логічних інтерпретацій, виступала рефлексія, а сам процес розглядався у контексті проживання, відчуження, подолання та перегляду ситуації. За О. К. Осницьким, саморегуляція особистості в її

структурно-функціональному аспекті – це процес нейтралізації різноманітної вихідної інформаційної невизначеності до рівня, що дозволяє ефективно здійснювати цілеспрямовану діяльність.

Таким чином, з позицій структурно-функціонального підходу сучасні дослідники зуміли позначити абстрактно-логічну модель саморегуляції, що дозволяє визначити функціональні блоки та інформаційні ланки, задіяні в регуляторних процесах.

Дослідження саморегуляції особистості на засадах діяльнісного підходу проводились М. І. Бобневою, Г. В. Суходольським, Е. В. Шороховою, В. О. Ядовим та іншими. На думку цих дослідників саморегуляція виступає системно-організованим процесом внутрішньо психічної активності людини за ініціацією, побудові, підтримці і керівництву різними видами діяльності індивіда, спрямованим на досягнення визначених ним цілей .

Згідно В.П. Бояринцеву, під саморегуляцією розуміють механізм забезпечення внутрішньої активності людини різноманітними психічними засобами, де активність і саморегуляція виступають як дві взаємодоповнюючі сторони – активність виражає мінливість і рух, а саморегуляція забезпечує сталість та стабільність безпосередньо активності.

Спираючись на теорію діяльності Г. Ш. Габреєва запропонувала багаторівневу систему саморегуляції життєдіяльності, де під життєдіяльністю вона має на увазі всі можливі прояви людської активності. Система являє собою два блоки: зовнішній блок регуляції забезпечує вибір оптимального особистісного функціонування і психічного стану, внутрішній блок визначає процеси збереження гомеостазу у відносно закритій частині системи, що відповідає за діяльність організму, спрямовану на пристосування.

Отже, у контексті діяльнісного підходу саморегуляція особистості – це індивідуальний контроль суб'єкта за власними діями, спрямований на пошуки конкретних регуляторних особистісних факторів.

Суб'єктно-діяльнісний підхід до дослідження висунув на перший план проблему її психологічного механізму, як важливої системної суб'єктної якості.

У зв'язку з цим було поставлене питання позначення особистісних детермінант, що виступають своєрідними модуляторами індивідуальної активності суб'єкта у процесі висування, організації та досягнення цільових орієнтирів. Суттєвий вклад у розробку проблеми особистісної саморегуляції у рамках суб'єктно-діяльнісного підходу вніс Н. І. Ярушкін. Вчений детально описує її психологічні закономірності та механізми. Згідно його концепції, соціальна поведінка особистості регулюється взаємодіючими між собою процесами саморегуляції та самоорганізації. Ці процеси відображають об'єктно-суб'єктні стосунки особистості зі своїм мікро- та макросередовищем та виконують різноманітні функції: саморегуляція забезпечує соціально-психологічну адаптацію особистості, а самоорганізація її відносно автономність, незалежність і самореалізацію. Системоутворюючим психологічним механізмом регуляції соціальної поведінки, на думку автора, є її спрямованість на саморегуляцію та самоорганізацію, що детерміновані особливостями взаємодії різнорівневих особистісних структур.

Суб'єктно-діяльнісний підхід дозволив цілісно підійти до вивчення саморегуляції особистості, здійснювати якісний та кількісний аналіз діяльності людини як суб'єкта доцільної активності.

Варто виокремити суб'єктний підхід до вивчення саморегуляції. На цих засадах саморегуляцію розглядають як здатність особистості свідомо керувати власною діяльністю, ставити собі завдання та досягати їх. Особистість виступає у ролі суб'єкта, який регулює власну поведінку й активність. Даний аспект висвітлений у роботах Л. Бурлачука, О. Киричука, В. Роменця, Т. Титаренко та інших.

Згідно соціально-когнітивній парадигмі, розробленій на основі теорії соціального навчання А. Бандури, саморегуляції відводиться особлива роль у загальній соціально-когнітивній теорії поведінки. Б. Циммерманом висунуте положення про те, що регуляторні навички є джерелом суб'єктивності, що лежить в основі самовідчуття людини. Вчений описав розуміння структури системи саморегуляції, вплив на неї соціального контексту та середовища, а

також дисфункції саморегуляції та напрямки її розвитку. Тлумачення саморегуляції як тріади взаємодії особистісних, поведінкових процесів та процесів середовища значно відрізняється від розуміння саморегуляції як своєрідного внутрішнього стану, риси чи здібності, генетично обумовленої або відкритою в собі самою людиною. На противагу цьому соціально-когнітивна парадигма визначає саморегуляцію в термінах контекстуально-специфічних процесів, які циклічно використовуються для досягнення особистісних цілей. Ці процеси тягнуть за собою не тільки метакогнітивні знання, уміння, а також й афективні, й поведінкові процеси, й віру в свою ефективність, які служать цілям контролю. Циклічна взаємодія цих процесів, реакцій та переконань описується через послідовність трьох фаз: планування, виконання та саморегуляція.

Згідно цієї теорії існують чотири рівні розвитку навичок саморегуляції. Перший рівень (спостереження) передбачає ознайомлення з навичкою через спостереження моделі правильного виконання. На другому рівні (наслідування) відбувається імітоване виконання загального патерну або повторення стилю виконання моделлю з використанням соціальної допомоги. Третій рівень (самоконтроль) передбачає незалежну демонстрацію навички в структурованих умовах. На четвертому рівні (саморегуляція) виявляється адаптивне використання навички у внутрішніх та зовнішніх умовах, що змінюються.

Соціально-когнітивний підхід представив саморегуляцію як тріаду взаємодії циклічних процесів (особистісних, поведінкових та процесів середовища). Було визначено рівні розвитку навичок саморегуляції.

У рамках ієрархічної парадигми аналізу функцій контролю і зворотного зв'язку було розроблено цілий ряд ідей, що мають важливе значення для концептуалізації саморегуляції людини. Серед них теза про те, що саморегуляція – самонавідна система з контрольованим зворотним зв'язком, поведінку спрямовано на цілі і цілі, що визначають поведінку, формують ієрархію за рівнями абстракції. Переживання афекту (і впевненості, і сумніву) також бере початок із процесу контролю зворотного зв'язку, який бере до уваги

більш експліцитні темпоральні тиски. Впевненість та сумнів тягнуть за собою патерни наполегливості, відмови від подальших дій щодо досягнення мети і ці дві реакції на труднощі, що виникають, формують дихотомію у поведінці.

Карвер та Шайер звертають увагу на ієрархічні відношення між цілями. При цьому виходять із припущення, що цілі можна диференціювати за рівнем абстрактності. Абстрактні цілі виявляються пов'язаними з конкретними цілями у ієрархії рівнів абстракції. В ієрархічній системі існують як мінімум два способи збільшення значущості конкретної цілі. Перший: чим більш безпосередньо конкретна дія сприяє досягненню певної мети високого рівня абстракції, тим більшу значущість вона має. Другий: дія, яка сприяє досягненню одразу кількох цілей, більш значуща, ніж та, завдяки якій досягається тільки одна ціль.

Завдяки ідеям, що були висунуті у рамках ієрархічної парадигми, значно розширюється розуміння механізмів саморегуляції.

Розвиток психологічної науки за останнє століття збагатив уявлення вчених про природу саморегуляції, її механізми та закономірності. Проте на сьогодні не існує єдиного тлумачення поняття саморегуляції та механізмів її формування.

Висновки. Таким чином, розглянувши проблему особистісної саморегуляції з точки зору різноманітних наукових шкіл та напрямків, ми визначаємо особистісну саморегуляцію як єдиний процес, що забезпечує інтеграцію та організацію особистісних та когнітивних особливостей індивіда для досягнення цілей діяльності і поведінки. Процес усвідомленої саморегуляції сприяє більш гармонізації поведінки, на її основі розвивається уміння керувати собою згідно поставленої мети, відповідно до вимог життя та професійних чи навчальних завдань.

Перспективним є подальше дослідження механізмів саморегуляції, підбір методик для дослідження саморегуляції у навчальній та спортивній діяльності дітей та підлітків.

СТРУКТУРА СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ТІЛА В КОНТЕКСТІ ОСНОВНИХ СФЕР ТІЛЕСНОГО ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ

Хомуленко Тамара Борисівна

д.психол.н., професор
завідувач кафедри практичної психології

Туркова Дар'я Михайлівна

к.психол.н.
докторант кафедри практичної психології

Лесніченко Ніна Павлівна

аспірант кафедри практичної психології

Миронович Богдан Сергійович

аспірант кафедри практичної психології
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Вступ /Introduction. Існуючі уявлення про зв'язок локусу контролю із патернами психологічних рис, поведінки та тілесності особистості дозволяють говорити про значущу роль рівня інтернальності тілесного у структурі локусу контролю особистості у психосоматичних розладах та проявах феноменів нормального функціонування організму (Хомуленко, & Крамченкова, & Туркова, & Лесніченко, & Миронович, 2020). У свою чергу, ставлення до власного тіла – є показником нормального тілесного функціонування до якого звикла людина, специфічна чутливість до циклічних процесів у тілі, а також тілесних ритмів, здатність відчувати найменші зміни від нормального функціонування і можливість передбачати тілесні реакції (Shields, & Mallory, & Simon, 1989).

В юнацькому віці відбувається завершення формування особистості з відповідними показниками психічного розвитку, належним рівнем функціонування вищих психічних функцій і процесів, усталеною ідентичністю. До структури саморозуміння й самосвідомості входить також розуміння власної тілесності – тілесного Я. Якісний психологічний супровід гармонійного,

здорового психічного розвитку спонукає нас зосередити увагу на структурних компонентах тілесного локусу контролю, як необхідної складової нормального психосоматичного функціонування організму й особистості.

Тілесний локус контролю – це свідома чи несвідомо спрямованість фокусу уваги особистості на інтерпретацію стану тілесного Я й тілесних відчуттів зокрема, мотивуючи цей стан зовнішніми (екстернальний тип) чи внутрішніми каузальними зв'язками (інтернальний тип). Психометричними ідентифікаторами тілесного локусу контролю визначенно ставлення до основних сфер тілесного – сфери здоров'я і хвороби; краси і зовнішності, харчової та сексуальної поведінки, фізичної активності і спорту (Хомуленко, & Крамченкова, & Туркова, & Лесніченко, & Миронович, 2020).

Вище сказане обумовлює доцільність розкриття ставлення до власного тіла представників юнацького віку через психометричні ідентифікатори ТЛК, адже нестача структурованих даних з цього приводу впливає на ефективність розробки розвивальних/корекційних програм чи якісного психологічного супроводу процесу розвитку тілесного інтернального локусу контролю особистості.

Мета роботи /Aim. Експериментальним шляхом визначити структуру ставлення до власного тіла в юнацькому віці у відповідності до основних сфер тілесного.

Матеріали і методи /Materials and methods. Задля реалізації мети нашого дослідження, в якості збору діагностичного матеріалу нами було використано авторську методику Т. Б. Хомуленко, В. О. Крамченкової, Д. М. Туркової «Тілесний локус контролю» (ТЛК) (Хомуленко, & Крамченкова, & Туркова, & Лесніченко, & Миронович, 2020) та Body Awareness Questionnaire (Shields, & Mallory, & Simon, 1989), опитувальник, що визначає усвідомленість власного тіла.

При розробці нашої авторської методики ТЛК ми мали за мету подати психодіагностичний інструмент і алгоритм визначення кількісного та якісного рівнів вираженості тілесного інтернального локусу контролю. У даному

дослідженні ми зосереджуємо нашу увагу саме на сферах тілесного локусу контролю, які ми не виділяли окремими шкалами, проте за логікою опитувальника ми можемо визначити відповідність питань сферам тілесного. У цій публікації вважаємо за доцільне розширити межі застосування авторської методики діагностики ТЛК з акцентом на вивчення сфер тілесного: сфери здоров'я і хвороби; краси і зовнішності, харчової та сексуальної поведінки, фізичної активності і спорту. В якості методу математико-статистичної обробки нами було використано агломеративний ієрархічний кластерний аналіз методом Уорда на основі евклідової дистанції з побудовою дендрограми (Рис.1.), що відображає результати класифікації характеристик ставлення до тіла представниками юнацького віку шляхом їх послідовного об'єднання (агломерації) в групи; така обробка дала можливість виявити особливості структурування досліджуваних дескрипторів ставлення до тіла в залежності від основних сфер тілесного. Всі розрахунки були виконані за допомогою програми IBM SPSS Statistics 23.0.0.0.

Результати і обговорення /Results and discussion. Експериментальною вибіркою слугували респонденти віком від 17 до 24 років у кількості 96 осіб. Результати статистичного аналізу представлені у вигляді дендрограми з використанням методу міжгрупових зв'язків поданої на рис.1.

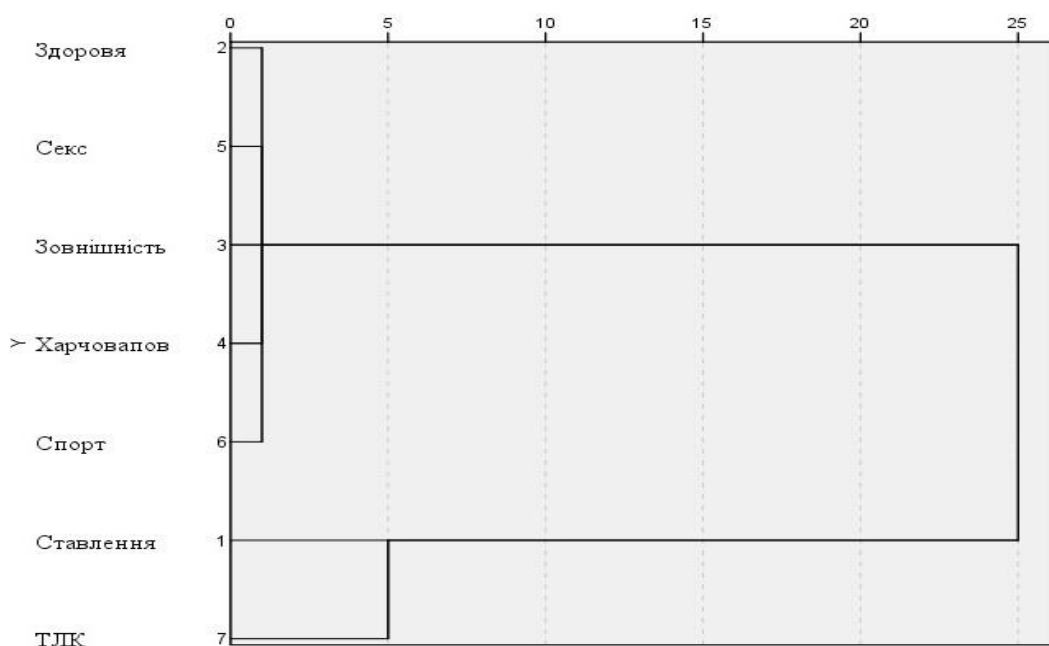

Рис.1. Структура ставлення до власного тіла по відношенню до сфер ТЛК

Як бачимо з рис.1. утворюється один великий кластер до якого входить ставлення до власного тіла, що розкривається через такі сфери ТЛК як: краса і зовнішність; харчова поведінка; фізична активність та спорт. Також бачимо, що інший значущий кластер утворено з показників ставлення до власного тіла та загального показника ТЛК. Тобто, в цілому, в структуру ставлення до власного тіла входить тілесний локус контролю, проте, провідними сферами виступають лише три вищезазначені. Як бачимо, сфери здоров'я і хвороби та сфера сексуальної поведінки на дендрограмі виступають уособлено. Можемо, таким чином, зробити висновок, що завершальний етап формування особистісної структури представників юнацького віку має розрізнені взаємозв'язки між компонентами тілесного локусу контролю, а точніше, не має чітко сформованої системи. Всі сфери ТЛК є суттєвими й з точки зору психосоматичних феноменів нормального функціонування мають бути збалансованими в особистості. Це наводить нас на думку щодо перспектив подальших досліджень з приводу розробки адекватних розвивальних програм покликаних збалансувати сфери ТЛК у представників юнацького віку шляхом включення в загальну структуру ставлення таких сфер як: здоров'я і хвороба та сексуальна поведінка, які (як бачимо з рис.1.) представлені в особистості але самі по собі, як окремі утворення.

Висновки /Conclusions. Отже, результати нашого дослідження обумовили нас до наступних висновків:

1. Юнацький вік є сензитивним для остаточного формування тілесного інтернального локусу контролю.

2. Тілесний локус контролю входить в структуру ставлення до власного тіла особистості.

3. Ставлення до власного тіла у контексті сфер тілесного носить вибіркового характер: 3 сфери (краса і зовнішність; харчова поведінка; фізична активність та спорт) включені до структури, 2 (здоров'я і хвороба та сексуальна поведінка) – лишаються поза нею.

4. Шлях оптимізації структури ставлення до власного тіла вбачаємо в розробці розвивальної програми, покликаної включити такі сфери ТЛК, як здоров'я і хвороба та сексуальна поведінка до загального розуміння тілесного представниками юнацького віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хомуленко Т. Б., Крамченкова В. О., Туркова Д. М. (2019). Тілесний локус контролю як копінг. *Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (28 лютого – 1 березня 2019 року, м. Суми) / Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. С.361-363.*
2. Хомуленко Т. Б., Крамченкова В. О., Туркова Д. М., Лесніченко Н. П., Миронович Б. С. (2020). Методика діагностики тілесного локусу контролю. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія. Харків. Випуск 62. С.293-316.*
3. Shields S. A., Mallory, M. E., & Simon, A. (1989). The Body Awareness Questionnaire: Reliability and validity. *Journal of Personality Assessment. 53, pp.802-815.*

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Шмалей Світлана Вікторівна

д.п.н.,професор

Нікулін Єгор Олегович

Фін Ліна Євгенівна

студенти

Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Професійна діяльність суттєво впливає на стан здоров'я та працездатність фахівців морської галузі, зокрема , зумовлює психоемоційний стрес, гіпертонічні коливання тиску, ішемічні стани серцевого м'яза, порушення мозкового кровотоку, зниження когнітивних характеристик, погіршення показників вищих психічних функцій .

Професійна діяльність фахівців морської галузі реалізується в напружених виробничих умовах , серед яких стресогенними вважають: складний графік роботи з аритмічними навантаженням; довготривалий режим вахти та відрив від звичного родинного і соціального кола; впливи комплексних хімічних та фізичних факторів середовища та судового обладнання; кліматичні та часові десинхронози.

Зазначене вище зумовило мету./aim роботи – дослідити стан психофізіологічного здоров'я фахівців морської галузі в умовах професійного стресу

Методи та методики. /Materials and methods. В дослідженні брали участь 47 фахівців морського флоту, які представляли різні професійні групи(спеціалісти берегових служб, представники плавскладу) з досвідом роботи 5=10 років. Методи дослідження об'єднували психологічні методики особистісного спрямування (опитувальники ЕРІ Р.Кеттела, Д.Спілбергера – Ю. Ханіна, В.Зунга, Люшера) та аналіз амбулаторних карток з результатами

електрокардіографії, електроенцефалографії (за згодою). Вивчення амбулаторних карток дозволило з'ясувати певні фізіологічні параметри (показники артеріального тиску, характеристики кардіограм та енцефалограм, рівень ліпідного обміну).

Результати та обговорення./Results and discussion Важливо відзначити, що вплив професійного стресу підтверджується найбільшою розповсюдженістю артеріальної гіпертонії серед капітанів та штурманів, професійна діяльність яких супроводжується гіподинамією та психоемоційним напруженням.

Встановлено, що психологічний статус фахівців морської галузі, у яких виявлено діагноз гіпертонічної хвороби I-II ступеню, характеризується підвищеним значенням реактивної та особистісної тривожності, збільшенням показників екстраверсії та нейротизму. В обстежуваних домінує ейфоричний (65%) та сенситивний (27%) типи ставлення до хвороби, порушення формули сну, наявність фобій (страх втрати працездатності, медичного огляду, інвалідності). Виявлені зміни особистісних та професійних психологічних характеристик, надмірна збудливість, невірноваженість, емоційна лабільність, зниження стресостійкості, виснажливність особистісних ресурсів психологічного захисту, що може призводити до хронізованих соціальних наслідків.

Таким чином, збільшення реактивної та особистісної тривожності, рівня депресивності, зменшення емоційної стійкості та готовності до екстрених дій свідчать про низькі адаптаційні можливості, не достатньо якісний професійний відбір, підґрунття формування стресогенного серця.

Аналіз наданих електроенцефалограм свідчить про наявність інверсії α -ритма при виконанні дозованих проб, що вказує на судинне ураження головного мозку. Електроенцефалограма таких фахівців також характеризувалась збільшенням амплітуди тета-ритма.

Результати ЕКГ-дослідження у спокої, у відповідь на дозовану пробу та при добовому моніторингу свідчать, що для фахівців, які професійно пов'язані з впливом психоемоційного стресу, притаманні порушення процесів

реполяризації у вигляді змін форми, полярності, амплітуди зубця Т, шлуночкові та над шлуночкові екстрасистолії, пароксизмальна тахікардія. Роль психоемоційного перенапруження у формуванні ритму серця підтверджується виявленими кореляційними зв'язками розвитку екстрасистолії, пароксизмів тахікардії з відхиленнями в результатах психологічних тестів Люшера та Д. Спілбергера–Ю. Ханіна. Зареєстровані порушення ритму є потенційно загрозливими для хиття та безпеки фахівців. В той же час, жалоби виявлені лише у частини обстежених, що вказує на необхідність керуватися результатами інструментальних досліджень, а й суб'єктивними відчуттями. Враховуючи, що професійна діяльність фахівців морської галузі пов'язана з ризиком розвитку катастроф та людськими жертвами, надзвичайно актуальним вбачається поглиблене кардіологічне обстеження з метою виключення загрозливих станів при стресорному ураженні серця.

Висновки./Conclusions.; Довготривалі психоемоційні перенавантаження зумовлюють зворотне гальмування, викликають перенапруження, тобто стрес

Для фахівців морської галузі, які перебувають під впливом професійного стресу, доцільно проводити комплексні поглиблені обстеження з вивченням спектра ліпідів крові, оцінку вегетативного балансу серцево-судинної системи, психологічне тестування щодо особистісних характеристик та стресостійкості, ЕКГ у спокої, при стрес-тесті та добовому моніторингу за Холтером, ехокардіографічне обстеження.

Встановлено, що взаємовплив психічних та соматичних складових викликає стан м'язового напруження та підвищення тону симпатичної нервової системи, формує м'язові зажими. Подолання м'язового спазмування та відновлення свободи рухів повертає здатність до адекватної взаємодії з оточуючим середовищем.

Отже, корекція психоемоційного фону забезпечить зниження ризику розвитку як професійного стресу, так і різноманітних психосоматичних захворювань.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

ОТНОШЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ К УПРАВЛЕНИЮ СОБСТВЕННЫМ ЗДОРОВЬЕМ

Заливанский Борис Васильевич

к.с.н., доцент

Самохвалова Елена Владиславовна

к.с.н., доцент

ФГАОУ ВО

«Белгородский государственный национальный
исследовательский университет»

г. Белгород, Россия

Введение. Укрепление здоровья нации, безусловно, является одной из важнейших задач России. В ее решении задействованы не только учреждения здравоохранения, оказывающие населению услуги в этой сфере. Важнейшая роль принадлежит государственным, муниципальным институтам, общественным организациям, нацеленным на изменение невнимательного отношения жителей страны к собственному здоровью. Специалисты в сфере государственного и муниципального управления понимают, что «... успех медиков невозможен без участия пациентов. Важно, чтобы люди акцентировали внимание на ответственном отношении к своему здоровью ...» [1].

В этих целях в Белгородской области в 2016 году главой региона был инициирован проект «Управление здоровьем» [2], а в 2019 году Белгородской областной Думой был принят закон «О развитии семейной медицины в Белгородской области» [3]. В то же время жители, даже в особых условиях карантина ввиду распространения коронавирусной инфекции «COVID-19», зачастую не готовы следовать принципам здоровьесберегающего поведения. А,

следовательно, актуальной становится оценка эффективности действий, предпринимаемых органами власти, в том числе через призму отношения к ним населения.

Целью работы является диагностика отношения жителей городского округа «Город Белгород» к собственному здоровью и к проектам, реализуемым органами региональной власти в сфере здравоохранения, в частности к проекту «Управление здоровьем».

Материалы и методы. Для достижения целей исследования были использованы социологические методы, а именно анкетный опрос, проведенный в 2018 году, при участии авторов, среди жителей областного центра – Белгорода (N = 400).

Результаты и обсуждение. Одной из основных целей деятельности органов региональной и муниципальной власти в Белгородской области является формирование у белгородцев нового подхода к собственному здоровью, потребности следить за ним систематически и регулярно, а не от случая к случаю. В этой связи социологические инструменты помогают органам власти понять, что именно жители области, которым адресованы проектные и программные мероприятия, вкладывают в понятие «здоровье», насколько сформированы у них установки здорового образа жизни и профилактики, а не лечения заболеваний.

В ходе опроса жителей областного центра выяснилось, что в основном для них «быть здоровым» означает «не иметь болезней» (такой вариант выбрали 76,75% респондентов), реже встречается мнение, что быть здоровым – это «вести здоровый образ жизни» (33,25%), иметь душевный комфорт (25%) или быть социально благополучным (23,5%). При этом респонденты до 39 лет чаще других связывают здоровье с ведением здорового образа жизни, что неудивительно, так как молодежь чаще занимается спортом и физкультурой, чем старшее поколение. С душевным комфортом, чаще других, связывают здоровье опрошенные в возрасте 40-49 лет.

В то же время понимание, что профилактика является залогом отсутствия болезней, к сожалению, встречается не часто. Так, например, всего 10% опрошенных планируют регулярно обследоваться в созданных, в рамках проекта «Управление здоровьем», офисах семейного врача, приближенных к территории проживания обслуживаемого населения и нацеленных на профилактику, диагностику, лечение заболеваний, формирование здорового образа жизни и санитарно-гигиеническое просвещение населения. Еще почти каждый четвертый опрошенный белгородец (23,5%) хотел бы пройти обследование, но регулярно этого делать не может, ввиду нехватки времени, финансовых средств и других причин. Однако, практически каждый третий (31,5%), по-прежнему, готов обращаться к врачу только в случае болезни, еще 4% жителей принципиально не планируют пользоваться услугами офисов семейного врача.

Рис. 1. Распределение ответов на вопрос «Готовы ли Вы управлять своим здоровьем совместно с Вашим семейным врачом?»

Семейный врач – это профессия, которая приобрела большую популярность в 70-х годах в США. Поход к такому доктору позволяет сэкономить время и деньги: при ангине пациенту не придётся постоянно метаться между терапевтом и ЛОРом, а при первых признаках аллергии – срочно записываться на приём к дерматологу. Достаточно прийти на осмотр к семейному врачу или даже сообщить ему симптомы по телефону. Семейные врачи должны знать всю историю болезней своего пациента и все

наследственные заболевания в семье. Ранее в России данная практика была только частной, теперь же появилась ей появилась государственная альтернатива. Однако на практике, только 41% опрошенных белгородцев считает, что работа семейного врача имеет свою специфику, 47%, напротив, уверены, что никаких различий с участковым терапевтом нет, а 12% затруднились оценить разницу между ними.

Что касается уровня доверия к офисам семейного врача, то чуть менее половины опрошенных (47,25%) выразили свое доверие данной практике. Не доверяют офисам 29,25%, при этом доля затруднившихся ответить составляет 23%. Больше всего офисам семейного врача доверяют респонденты 40-49 лет, а не доверяют – белгородцы старше 50 лет. Основными причинами недоверия к офисам семейного врача являются: нехватка квалифицированных кадров (так посчитали 11,75%), недоверие к самой идее семейной медицины (11%). Большинство же (38,5%) затруднились ответить на вопрос.

Ведение здорового образа жизни является элементом профилактики заболеваний в будущем на что, как мы уже говорили выше, также направлен указанный проект. Однако, большая часть жителей города слабо информирована о проектных мероприятиях, реализуемых в этом направлении. 43,25% респондентов отметили, что ничего не знают об этом проекте, 21,5% слышали только название, 22,25% что-то слышали о нем и лишь 11,5% участников опроса оказались информированными о нем.

Более всего информированы об этом проекте оказались респонденты 30-39 и 50-59 лет. Менее информированной частью населения являются молодые люди (до 29 лет), среди них самая большая доля, ничего не знающих об «Управлении здоровьем» (53,76%). Это довольно ожидаемый результат так как представители молодежи менее всего склонны интересоваться медицинскими услугами в силу возраста. Возможно, такие результаты зависят и от того в каких источниках белгородцы чаще всего получают информацию о проекте. Среди источников основными являются официальные СМИ, учреждения здравоохранения, медиа, напротив, используются редко.

В то же время в современных условиях возрос запрос населения на подобные проекты. В целом, несмотря на плохую информированность, среди многих респондентов наблюдаются позитивное восприятие упомянутого проекта. Люди малознакомые с целями проекта «Управление здоровьем» ждут от него положительных результатов.

Возможно, это связано с тем, что в настоящее время любые действия направленные на реорганизацию медицины вызывают некоторый оптимизм. Более всех по отношению к данной инициативе положительно настроены респонденты 40-49 лет, 63,34% из их числа ждут положительных результатов. Меньше всех положительных результатов ожидают молодые люди, но среди них больше всего затруднившихся ответить (33,33%).

Выводы. В современных условиях значительно возрос запрос жителей территорий на действия власти, по созданию условий для сохранения здоровья, профилактике и лечению заболеваний. Примером попытки решения подобных вопросов органами власти может служить реализация на территории Белгородской области проекта «Управление здоровьем».

Однако информационное, идеологическое сопровождение проекта, к сожалению, было обеспечено недостаточно эффективно. Информация о концепции управления здоровьем и реализуемых проектных мероприятиях слабо распространяется, а официальные источники, транслирующие информацию об этом, пользуются малой популярностью.

В результате, о готовности следить за своим здоровьем с семейным врачом и проходить профилактические осмотры высказались немногие жители областного центра. Наряду с низкой информированностью о подобных возможностях, причинами такого положения дел являются неправильное представление о семейных врачах, недоверие к офисам семейной медицины. В то же время главной причиной все еще остается «небрежное» отношение белгородцев к профилактике заболеваний, которое, в условиях пандемии может оказаться губительным.

В этой связи, представителям власти всех уровней необходимо более активно подключать социо-культурные механизмы, формирующие ценности здорового образа жизни, бережного отношения к собственному здоровью.

ЛИТЕРАТУРА:

1. В Белгородской области проходят мероприятия, приуроченные к Всемирному дню безопасности пациентов. – Режим доступа: <https://belregion.ru/press/news/index.php?ID=43923>.

2. Проект «Управление здоровьем» вывел систему первичной медицинской помощи Белгородской области на новый уровень развития. – Режим доступа: <http://council.gov.ru/events/news/103937/>

3. О развитии семейной медицины в Белгородской области: Закон Белгородской области от 01 марта 2019 года №361. – Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/553134449>.

ART

УДК 792.09

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА І ТЕАТРАЛЬНОЇ МУЗИКИ

Берелет Володимир Ілліч

заслужений артист України

старший викладач

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Берелет Лілія Ігорівна

заслужена артистка України

старший викладач

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Введение./Introduction. Театр і музика завжди були необмеженими часовими мистецтвами (хоча перебіг часу в театрі не тотожній часу музичного твору). Вони впливають на людину своїм образним змістом, символічною мовою, простотою, щирістю емоційних відголосів, спроможні передати припустимі стани взаємодії людини і світу без обмеження. І театр, і музика цілісно реконструюють реальність, яка ніби «відроджується» у мистецтві, як форма засвоєння знань повсякденної життєдіяльності. В прадавніх обрядах єдиним був ритм, його можна простежити і в музиці, і в танцювальних рухах, і в ритуальних діях.

Народна творчість, як невичерпне джерело і театру, і музики визначила єдність різних жанрів і стала закономірним поворотом в еволюції театрального

мистецтва. Саме в Україні утворилося гармонійне поєднання мови, танцю, музики, тобто характерні риси українського національного театру.

Мета роботи./Aim. Метою статті є аналіз взаємозв'язку сценічного (театрального) мистецтва і театральної музики, тобто ті знання що розкривають особливості формування духовного розвитку особистості засобами театрального мистецтва.

Виклад основного матеріалу./ Presenting main material. Театральна музика є творчою діяльністю, пов'язаною із сценічною дією, вона не буває одностилістичною і не є самоціллю. Вона як вид мистецтва завжди існує як невід'ємна частина духовного самотворення, узагальнює досвід національних (а в сенсі театру – сценічних) надбань. В театральній музиці духовні ідеали віднадають із світоглядним діянням, детермінують розвинений кшталт буття, відзначають природу сценічної дії як царини вселюдських вартостей і виборюють мірила активізації помислу людини.

Ясна річ, що виставу створює колектив театру (сценарісти, режисер, актори, декоратори, освітлювачі сцени і т.д.), та провідним носієм сценічної дії є актор. В його творчості втілена природа театру: здатність захоплювати глядачів художнім видовищем, творчим процесом його втілення. Щоб підкреслити, укрупнити вплив актора на глядачів «наскрізним» елементом (тобто підкреслити всі сфери спілкування актора з глядачем) – музикою, потрібно прискорити адаптацію особи до представлених уявлень.

Можна простежити певну закономірність впливу музики на хід сценічної дії:

- незалежна художньо-естетична система;
- функційність жанрів за історично складеними умовами;
- безперервність інтонаційного розгортання в єдності тематичного матеріалу і виконавських засобів;
- певний зв'язок різних, часто контрастних епізодів;
- невід'ємна частина цілого;
- ілюстративність, яскравість, дохідливість;

Відомо, що музика, створена для театру, вже сама по собі театральна, вона всотує у себе видовищність, акторську гру і режисуру. Але типи співіснування театральної дії і музики у цілому сценічного твору можуть бути різними - від відносної рівноправності до поглинання одної іншою.

Музика як неупереджений фактор належить до театрального, дієвим, тобто вона має відношення до характеру даної сцени, в якій прямо вказується на елементи музики - інструменти, пісні, які співають, доносяться звуки зовнішнього світу тощо; фантазія авторів та режисерів нескінченна.

Музика віддзеркалює особисте зауваження автора, може включатися поза сценою, розкривати чуттєвий, змістовний текст дії, або визначати наступні події - в контексті театральних сцен музика дістає самостійні драматургічні загадування, визначні для художнього образу.

Музика може повідувати сумарній настрій драматичної п'єси, коли композитор тлумачить її зміст як своєрідне формування власного інтонаційного розвитку. Вона адресована природно глядачеві, який зрозуміє її роль у художньо-драматичному контексті, і усотає як самодостатню мистецьку цінність.

Музика неодмінно повинна розкрити зміст сцени, її атмосферу, яскравіше висвітлити події драматичного твору. Тобто, музична концепція вистави має велике значення саме для українського театру, музика була і залишається одним із головних допоміжних елементів сценічного дійства.

Музика дає змогу відчувати атмосферу не тільки окремої сцена, але і всієї вистави, вона повинна бути лаконічною, конкретною і більш-менш простою за формою.

Якщо музика пов'язана суто із сюжетом вона повинна:

- допомагати розкрити характери героїв вистави;
- акумулювати темпоритм сценічної дії;
- створювати атмосферу, настрій сценічної дії;
- оповідувати про дію, яка невідома або невидима глядачам.

Якщо музика умовна, вона має:

- емоційно підсилювати мову актора;
- підкреслювати характерні особливості дійових осіб;
- створювати настрій сцени, ускладнювати конфлікт.

Музичне рішення і музичний образ достеменно прикрашають сценічну дію. Режисер повинен разом із композитором (або музичним керівником театру) скласти музичну партитуру вистави. При цьому необхідно пам'ятати про навички аналізу музичного твору на рівні визначення компонентів його художнього світу.

Висновки./Conclusions. Театральне мистецтво та музичне мистецтво є складовою частиною системи «умовних форм», які здатні виконувати свою специфічну функцію, що разом виконують завдання духовного синтезу, дозволяють сформувати світоглядну культуру глядача, здійснити інтеграцію у змісті художньо-мистецьких знань. Реалізовувати, на основі спільного для цих видів мистецтв тематизм, пов'язувати і відображати у сценічній дії і музиці різні аспекти життя та естетико-мистецтвознавчу інтеграцію, на основі введення споріднених для різних видів мистецтв понять і категорій – естетичних, художньо-мовних, жанрових, стильових у тематичне поле художньої театральної-музичної культури.

**ВИСВІТЛЕННЯ ГЕРОЇЧНИХ ТЕМ У ДУМАХ ТА ІСТОРИЧНИХ
ПІСНЯХ І ВИКОРИСТАННЯ ЇХ У СУЧАСНИХ ВИСТАВАХ**

Данчук Леонід Іванович

кандидат мистецтвознавства, професор
Житомирський державний університет
імені І. Франка
м. Житомир, Україна

Авраменко Петро Михайлович

заслужений артист України
Житомирський державний університет
імені І. Франка
м. Житомир, Україна

Вступ./Introduction. Кожна країна в будь-якій епосі віимагає своїх героїв, які є мірилом політичної ситуації, свідчать на щабель організації суспільства та моральні поступки певних людей. Типаж героя завжди є злободенним, винятково за кризових, переламних станів, коли шукання та утвердження звитяжного вчинку дає спроможність не лише відзначати, а й окреслювати шляхи розвитку суспільства,

Мета роботи./Aim. Метою статті, не домагаючись на вичерпність дослідження, є висвітлення героїчних тем в думах та історичних піснях як жанрах усної народної творчості. Сьогодні проблему героїчного акту доцільно аналізувати не як абстрактну суцільну категорію, а як поняття конкретно-історичне.

Матеріали і методи./Materials and methods. На Україні в першій половині ХІХ ст. поживавлюється національне життя, національний рух. Передова частина українських діячів історії, мистецтва, літератури бореться за розвиток своєї культури, мистецтва з усіма властивими їм національними рисами. Розростається почуття національної самоповаги, воно заохочує до вивчення історії свого народу, його мови, культури. Появляються перші

реалістичні твори національною мовою, видаються фольклорні збірки, чиниться спроба унормувати особливості української мови.

Життя цього фазису показало власні закони і до таких суспільно значимих галузей мистецтва, як театр і драматургія. У Києві, Харкові, Полтаві, Одесі та інших містах України заснуються професіональні театри. Порівняно з вертепним театром та шкільною драмою це був доконечний поступ по шляху подальшого розвитку народного театру. Заснування таких театрів істинною мірою протегувало створенню українського національного репертуару.

Від «Наталки Полтавки», «Назара Стодолі» до п'єси В. Гоголя, Я. Кухаренка, і особливо Т. Шевченка й К. Квітки-Основ'яненка, які відображали реальне життя й послужили розширенню ідейно-тематичного спектру всієї української літератури.

Не всі п'єси були рівнозначними за своїм художнім рівнем. Але дуже важливо те, що у них було зібрано багато пісень – побутових, ліричних, історичних, дум.

Характерне захоплення авторів усім вітчизняним, своєрідним, це заслуговує на увагу як реакція на нівелювання української мови і літератури. Саме в драматургії зародились нові смаки і тенденції - все більше виявляється прагнення до більш широкого застосування української літературної мови.

Тема визвольної боротьби українського народу та її відображення в усній народній творчості, зокрема в думах та історичних піснях, цікавила багатьох учених-фольклористів, письменників, композиторів другої половини ХІХ та ХХ століть. Серед них – М. Максимович ("Малоросійські пісні"), П. Житецький ("Думки про народні малоруські думи"), І. Франко ("Студії над українськими народними піснями"). Збиранням, дослідженням і виданням праць з українського героїчного епосу займалися також М. Драгоманов, В. Антонович, П. Чубинський, М. Лисенко, М. Старицький, В. Гнатюк, Ф. Колесса, Леся Українка, Б. Грінченко, Д. Яворницький та багато інших. Вони розглядали фольклор як складову духовної культури українського народу. Особливе місце

наукових студіях над усною народною творчістю відводилося народним думам та історичним пісням.

Образи мужніх, сильних духом і благородних героїв, які заради свободи й незалежності вітчизни йшли на смерть, змальовані в різних жанрах усної народної творчості. У думах, наприклад, дії героїв набирають великого епічного узагальнення, в них втілюється могутність народних мас. У близьких за тематикою та поетикою історичних піснях відображено історичну пам'ять народу, звучить гострий осуд соціальному та національному гніту, виражаються волелюбні прагнення народних мас та змальовані образи їх захисників.

Фаховий аналіз фольклорних творів героїчної тематики дає можливість сучаснику заглибитися в історію боротьби українського народу за право на життя та національне першородство. Адже в думах та історичних піснях опоетизуються подвиги попередніх поколінь в ім'я Вітчизни, підноситься на високий п'єдестал лицарство, мужність, сила, відвага і самопожертва заради національної ідеї. У них також проявляються особливості формування світогляду нашого народу та становлення його духовної культури.

Американський вчений А. Роппорт, наприклад, у своїй книзі "Стратегія і совість", стверджує, що "по мірі розвитку військової техніки героїчний компонент війни зникає. Положення героя нічим не відрізняється від положення боягуза. Героїв не буде – будуть тільки жертви" (1, с. 255-256).

Але історія свідчить - це не характерно для українців та інших слов'янських народів. Згадаймо українських героїв: Самійла Кішку, Івася Коновченка, Богдана Хмельницького, Петра Сагайдачного, Марусю Богуславку, Максима Залізняка, Устима Кармалюка, Олексу Довбуша, Івана Гонти та ін.

В розуміння героїчного в різні епохи вкладався різний зміст, вони можуть бути визначені тільки на основі аналізу особистості в історії, а також характеру і змісту епохи. Не варто називати вчинок героїчним, якщо відсутня конкретна прогресивна мета і її соціально вартісний зміст.

У мистецтві, особливо в драматичних творах, важливий показ морального процесу становлення героя, його еволюції, внутрішнього руху до того, що може стати потім подвигом, дозволяє йому бути сучасним героєм у повному розумінні цього слова.

Дослідник героїчної теми в українському театрі Л. Данчук відзначає: "Героїзм – це найвищий вияв моральних, ідейних і фізичних сил людей, їх самовіддана і мужня дія в особливо складних і небезпечних умовах, які вони чинять в ім'я батьківщини для досягнення усвідомлення героями конкретних суспільно необхідних по треб або гуманістичних прогресивних ідеалів. Мистецтво не фіксує, не констатує, не ілюструє, а доводить процесом; від мистецтва чекають не парадності, а морального і естетичного піднесення особистості, питання про те, яку людину ми хочемо подарувати майбутньому, є визначним у проблемі героїчного, оскільки здатність до героїчного вчинку починається з розвитку його моральних якостей (2, с. 21-25).

Отже, можна відзначити, що в українській пісенній творчості герой – це людина, яка з найбільшою силою втілює у собі типові риси свого народу, риси свого покоління, своєї епохи. Це різні люди, з різними характерами. Проте їх об'єднує спільна мета, в ім'я якої вони живуть, борються, перемагають. Ця висока мета – щастя народу, загальнолюдські ідеали.

Історизмом пов'язані всі народні пісні, але суто епічними вважаються жанри історичної пісні та думи. Народні думи виникли в XV-XVIII ст., у часи, коли український народ вів героїчну боротьбу проти татаро-турецьких набігів і польської шляхти. Вони передавалися із покоління в покоління, вбираючи в себе найдовершеніші вислови, що в образній формі відтворювали життя.

Відомо, що "думи чітко поділяються на історико-героїчні та соціально-побутові. До історико-героїчних належать твори, в яких відображено боротьбу українського народу проти татарської і турецької навали, а також події народно-визвольної війни 1648-1654 років проти шляхетської Польщі. До побутових дум відносимо твори на теми народного життя" (3, с. 4,5).

"Героїчні – це не тільки історичні пісні чи думи про певні події, славні військові походи, що увінчувалися перемогами. Серед наших пісень є багато сумних, у які виливалися сльози втрат, безсилля, розчарування, туга за втраченою свободою, покинутим рідним краєм", – пише дослідниця епосу О. Таланчук [(4, с. 3).

Персонажів дум, які боролися за соціальну справедливість та незалежність батьківщини, народ наділяє найвищими героїчними рисами. В народній уяві вони не вмирають після смерті, а живуть і житимуть у пам'яті нових поколінь. Цей мотив є основним в українському епосі:

Полягла козацька молодецька голова,
Як од вітру на степу трава:
Слава не вмере, не поляже,
Лицарство козацьке всякому розкаже!..

До найвидатніших образів героїчної історії українського народу XV-XVII ст. належать образи запорозьких козаків. У цих образах художньо відтворена реальна військова сила, створена українськими народними масами в ході боротьби проти соціального і національного гніту та проти турецько-татарської навали. Крім того, у піснях і думах знайшли відображення і ті соціальні суперечності, які мали місце на Запорожжі.

Про кобзарів-співців – виконавців українських дум і історичних пісень героїчної тематики – згадується в працях багатьох вітчизняних і польських авторів у XVI-XVIII ст. Водночас польська шляхта карала кобзарів-бандуристів, які своїм мистецтвом закликали народ до національно-визвольної боротьби, брали участь в антишляхетських повстаннях. Так, шляхетський суд виніс смертний вирок бандуристам Прокопові Скрязі із Остапова, Василеві Марченкові зі Звенигородки і Михайлові із Шаржиполя за їх участь у селянському повстанні, відомому під назвою "Коліївщина"(1768). Цей вирок занотовано в Коднянській книзі за 1770 р., що містить документи польського шляхетського суду.

За активну участь у козацьких збройних походах проти польської шляхти було заковано в кайдани кобзаря Дмитра Бандурку з Києва. Відомі також оповіді про народного співця Грицька – кобзаря з Прилуцького повіту, який влаштував втечу двадцяти козаків з турецького полону, за що йому викололи очі. Будучи сліпим, він дістався до України і продовжив своє кобзарювання. Про ті часи М. Грушевський у статті "Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання" писав, що "бачили ми, наприклад, як ті різні політичні і соціально-економічні зміни, пережиті українським народом протягом ХУІІІ-ХІХ ст. – скасування гетьманщини, Січі і козацького устрою, розділ Польщі, ліквідація кріпацтва – ослабили й до найзагальніших мотивів звели всю безконечно багату, барвисту і надзвичайно розгалужену поезію козаччини...

У другій половині ХІХ ст. майже без останку вимер козацький епос: з дум zostалися тільки деякі моралістичні теми, з історичних пісень – головно т. зв. нижче епічні пісні (5, с. 24).

Цю ж думку, але посилаючись на інші важливі джерела, висловлює сучасний дослідник кобзарства В. Кушпет, який пише, що "разом із знищенням російським царатом низового козацтва почався занепад і кобзарської діяльності. Якщо в численних народних зображеннях козака Мамає ми не бачимо незрячого співця, то описи кобзарів останніх століть подають лише співців, для котрих спів та музика були, в першу чергу, способом існування. Тому «жебрацький» період кобзарства потрібно розглядати як досить своєрідне явище за певних соціально-політичних умов на Україні, але не роблячи з нього аксіоми" (6, с. 37).

З другої половини ХУІІІ ст. суттєво змінюється кобзарський репертуар: гнівний, закличний зміст дум та історичних пісень значною мірою поступається місцем сумному, церковно-моралістичному змісту кантів і псалмів. І все ж кобзарі продовжували свою роль глашатаїв високої моралі та справедливості, хоч поліція під будьяким приводом забороняла кобзарські виступи, чинила побої співцям, нищила їхні інструменти.

Відходили в минуле боротьба проти турецько-татарської навали, події національно-визвольної війни проти польських магнатів, зменшувалася й потреба в героїчних думах та історичних піснях, які відображали ці події. На перший план висувалися проблеми кріпацтва, соціальної нерівності й боротьби проти неї.

Результати і обговорення./Results and discussion. Збирачі та дослідники неодноразово відзначали, що кобзарі поступово забували думи, бо на них зменшувався попит, і засвоювали більш популярні твори.

Відомості про кобзарів – виконавців українських народних дум – з'явилися вже на початку ХІХ століття. Так, у 1805 році В. Ломиковський від кобзаря Івана записав тринадцять дум. М. Лисенко в 1873 році записав мелодії дум і пісень, виконуваних О. Вересаєм, а Ф. Колесса, О. Сластьон, Леся Українка та К. Квітка в 1908-1910 роках зробили фонографічні записи від кількох кобзарів та лірників з Полтавщини та Харківщини.

Найбільш відомими на Україні є імена таких кобзарів як: Данило Бандурка, Матвій Волошин, Прокіп Скрыга, Василь Марченко, Гаврило Вовк, Архип Никоненко, Андрій Шут, Остап Вересай, Іван Кравченко-Крюковський, Трихон Магадин, Гнат Гончаренко та інші. Манера виконання ними епічних творів була різною: розповідь, чергування розповіді й співу, спів без акомпанементу і в супроводі народних музичних інструментів, речитативів. У період загострення класової боротьби та в революційні роки (1905 і 1907) в народі зростав попит на твори соціального і революційного змісту, про що засвідчує репертуар кобзарів Ф. Кушнерика, Є. Мовчана та ін. Крім того, популярністю користувались і думи про Самійла Кішку, Івася Коновченка, про бурю на Чорному морі, про Марусю Богуславку, а також "Дума про Богдана Хмельницького", історичні пісні про Данила Нечая, Байду, Максима Кривоноса, Морозенка, Гонту, Залізняка.

Кобзарі-бандуристи брали активну участь у процесі національного та духовного відродження України (1917-1921 рр.). Перша Українська капела кобзарів ("Хор кобзарів"), організована і керована "бандуристом у фраку"

Василем Ємцем, користувалася підтримкою українського Уряду. Третього листопада 1918 р. вона дебютувала в театрі Бергоньє з широкою програмою, до якої входили і кобзарські твори: "Дума про смерть бандурника", "Пісня про Морозенка", "Літав орел" та ін. Учасниками капели були М. Теліга, Ф. Діброва, А. Слідюк, Г. Копан, Г. Андрійчик, О. Дзюбенко, Ф. Панченко – всього з керівником вісім чоловік. Від цього колективу фактично починається родовід Національної заслуженої капели бандуристів України.

Висновки./Conclusions. Отже думи та історичні пісні – це дорогоцінна духовна спадщина українського народу. Про їх суспільне значення, естетичний рівень і художню довершеність пишуть науковці, композитори, мистецтвознавці. Саме тому ці твори живуть у віках, і саме тому сучасні режисери і актори повинні частіше і вдумливо використовувати в історичних виставах таке величне народне надбання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Rapoport. A Strategy and cuncience. – N. – Y. – 1971. – pp. 255-265.
2. Данчук Л. Героїка на українській сцені. – К.: ДАКККІМ - 1999.
3. Кирдан Б., Омельченко А. Народні співці-музиканти на Україні. – К. -1980 – С. 4-5.
4. Таланчук О. Героїчний епос українського народу. – К. - 1993. – С. 3.
5. Грушевський М. Історія України - Руси. – Харків: Держ. в-во України. - 1928. – С. 24.
6. Кушпет В. Національне музикування і "війна" самих з собою. – К. - 1995. – №1. – С. 37.

ХУДОЖНЯ ТА ІСТОРИЧНА ЦІННІСТЬ АФІШІ

Дементенко Олександра Юрїївна

Магістрантка кафедри графічного дизайну

КДАДПМіД ім. М. Бойчука

М. Київ, Україна

Вступ. Афіша є одним із найдавніших рекламно-інформаційних засобів привернення уваги щодо певного культурного заходу. Це повідомлення для публіки і розглядається воно як інформативний, психологічний і комерційний засіб. Афіша як різновид рекламного плакату покликана заохочувати до відвідування культурних заходів, висвітлювати події, які обіцяють організатори продемонструвати.

Окрім, власне, практичного аспекту використання афіші, вона може розглядатися як історичне джерело при вивченні та дослідженні мистецтва та історії театру, а також бути окремим мистецьким твором.

Інтерес до дослідження візуальної мови афіші полягає у розгляді афіші як інструменту із великим потенціалом соціокультурного впливу. Вона була зосереджена на культурних, мистецьких, благодійних та просвітницьких подіях. Афіша розглядається як і рекламний продукт, так і витвір мистецтва, на основі якого можна вивчати механізми свідомого психологічного впливу на перехожих, значення афіші як різновиду реклами, значення афіші в контексті розвитку світового графічного мистецтва.

Ціль роботи. Ціллю цієї роботи є аналіз художньої та історичної цінності афіші як різновиду плакату, на який значним чином вплинули книжкова та станкова графіка, фотографія та типографіка.

Матеріали та методи. В дослідженні використано методи порівняння та ретроспективного аналізу. В першу чергу було розглянуто суміжні сфери, що мали значний вплив на формування мистецтва афіші, закономірності розвитку та формування її констант. Крім того, було досліджено функції афіші та її вплив на соціо-культурне середовище.

Результати та обговорення. Становлення поняття театральної афіші розпочалося із рукописних давніх рекламних театральних оголошень у Древній Греції. Впродовж всього часу свого існування афіша зазнавала змін. Її композиція, техніки виконання, сюжети трансформувались відповідно до вимог часу. За досить тривалий час вона еволюціонувала до високого художнього рівня, котрий став рівнозначним із її інформаційною функцією.

Вкінці 19 ст. з'являється поняття «художньої афіші», а сам термін включав у себе не лише рекламний аркуш, а й «театральну програму». Лише потім програма як театральний жанр відділилася від афіші.

Можна впевнено стверджувати, що афіша є цілком самостійним мистецьким твором, текстовим чи з художнім зображенням, який певною мірою відтворює погляди та інтереси суспільства конкретного часового проміжку. На її основі можна робити висновки що до розвитку мистецтва та смаків публіки.

Афіша є посередником між глядачем та сценічним мистецтвом. Вона є досить достовірним джерелом інформації про репертуар закладу, склад робочої групи та виконавців, час та місце проведення того чи іншого заходу, правила поведінки для глядачів. За допомогою афіші можна відстежити особливості сценічного життя та деколи біографію митців (акторів, співаків тощо). Тому її можна вважати об'єктивним історичним документом.

Найдавнішим зразком реклами, відомого людству, є напис на горі Енг Шан 2278 р. до н.е. А найдавнішим зразком афіші є Єгипетський папірус, знайдений в Олександрії, створений приблизно у 164 р. до н.е.. На разі він зберігається в Луврі та розповідає про розшук рабів-утікачів. Давня Греція і Рим застосовували афіші для оголошення вистави, яка має відбутися чи цікавої торгової пропозиції для жителів своєї країни.

В Греції перші афіші з'явилися в V ст до н. е., а в Римі - ст I в до н. е. : мальовані і написані. Мальовані афіші вставлялися в рамку безпосередньо біля входу в театр. На ній могло розміщуватися зображення сценічної маски, зображення однієї з головних сцен дійства. Афіші другого типу писалися

червоними фарбами і вивішувалися в жвавих громадських місцях, залучаючи людей усіх соціальних станів. Театр був в той час явищем масовим і демократичним та збирав велику кількість людей різного достатку. На це в святкові дні з державної скарбниці за законом виділялися спеціальні засоби – теорикон, що в перекладі означає з грец *teorikon* – видовищні гроші.

В Римі організатори боїв і видовищ виготовляли квитки з інформацією про дії, одну частину яких видавали людям, іншу – розвішували по місту.

Перший плакат, надрукований на друкарському верстаті, був рекламою видання «Геометрії» Евкліда і не зберігся. А перша афіша датується 1469 роком в Німеччині, але і в Англії афіша набувала свого швидкого розвитку. Вони містили в собі тексти, що було зумовлено технічними можливостями друкарень та особливостями поширення інформації того часу. А перша ілюстрована афіша була створена Гераердом Ліном у 1491 році. Афіші цього часу виконувалися в одиничному екземплярі.

16 століття знаменується використанням афіші у якості реклами для ярмаркових видовищ та лотерей.

Перші сучасні афіші були монополією церкви і держави. На ранніх театральних афішах імена авторів і виконавців не вказувалися. Відомості про авторів п'єс і виконавців з'явилися тільки в 17 столітті.

У Франції в цей час було прийнято закон, котрий контролював виконання офіційних афіш лише чорним по білому, а «Афішне право», закон, прийнятий 1881 року, регламентував право на розклеювання афіші з метою перешкоджання поширення шкідливих і небезпечних оголошень.

Регулярні театральні афіші почали друкувати лише у 18 ст. з виникненням літографії. Це значно здешевило процес виготовлення графічних аркушів та збільшило їхній формат. Друк у цей час до 19 ст. лишався чорно-білим або на кольоровому тлі.

Одним з головних моментів становлення рекламного плаката в кінці XIX ст. стало бурхливе культурне життя, зокрема кабаре, кафешантан, танці,

сумнівні ревію, театр, художні та промислові виставки, відновлені Олімпійські ігри мали тоді визначальне значення та цікавили багатьох людей.

У 1865 році був винайдений фотохромолітографічний метод, при якому застосовувались фотографічні зображення. Завдяки цьому можна було отримувати будь-які кольори за рахунок трьох фарб – синьої, червоної, жовтої.

Основні принципи сучасного плаката було сформовано у 1866 році Жюлем Шере, котрий створив більше тисячі плакатів для маскарадів та виставок.

Еволюція форми афіші та трансформації її змісту та зовнішнього вигляду була обумовлена насамперед розвитком поліграфічного виробництва та соціальною потребою у взаємодії різного типу видовищних закладів із глядачем.

Афіша в своїй сучасній формі має ряд правил, що робить її ефективною. У зв'язку з тим, що рекламний простір платний, а час взаємодії з перехожими короткий, афіша має швидко та сильно впливати на свідомість, легко зчитуватись, з першого погляду доносити концептуальне наповнення, інтригувати.

Виконуючи визначену утилітарну функцію, афіша спрямована на вирішення конкретних соціальних задач, на формування етичних принципів і стереотипів із подальшим спонуканням глядача до дій.

Знання та використання прийомів залучення мимовільної уваги та запам'ятовування визначає успіх афіші. Єдність змісту і форми досягається в результаті цілісного і різнобічного психологічного впливу на глядача, шляхом звернення до його пам'яті, інтересів, мислення, емоційної сфери, особливостей сприйняття, до його творчих можливостей.

Засоби виразності та візуальна мова, яку вони безпосередньо формують, є базовими інструментами дизайнера. Саме візуальні образи є джерелом психологічного впливу на соціум в межах існування феномену афіші.

Висновки. Можна зробити висновки, що афіша – функціональний та практичний продукт, який крім того має власну художню та історичну цінність.

Театральна афіша є значною частиною образотворчого мистецтва та графіки. Вона, як сучасний рекламний плакат та історичне джерело, виконує інформаційну, психологічну, утилітарну, історичну та естетичну функції.

На підставі афіш можна частково окреслити тематичні рамки, які охоплюють культурне, мистецьке, економічне, політико-ідеологічне, спортивне, наукове, святкове, духовне життя тих чи інших територій та часового періоду.

Глибоке усвідомлення особливостей візуальної мови афіші відіграє важливу роль для розвитку та ефективності афіші в культурному середовищі. Однак афіша виконує не лише утилітарну рекламну функцію, а є ще й додатковим історичним джерелом при вивченні деяких аспектів певної доби та частиною культурного простору, самостійним мистецьким твором.

Сучасна графіка має ґрунтовне історико-культурне підґрунтя та отримує нові поштовхи до розвитку за рахунок великих можливостей сучасної поліграфії.

КОНЦЕРТ ДЛЯ ТРУБИ З ОРКЕСТРОМ А. ТОМАЗІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЖАНРУ

Карпик Володимир Богданович

магістрант

ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Якщо стильовий період бароко (між 1600 і 1750 роками) можна розглядати як «золоту еру» для мистецтва трубачів-віртуозів, то наступні півтора століття позначені помітним спадом. Гомофонія класичного та романтичного періодів, де домінував мелодизм, вивела натуральну трубу на другий план через її лімітовані технічні можливості. Ситуація кардинально змінилася вже на початку ХХ століття. Створення клапанної труби і прихід джазу в Європу відкрили композиторам новий потенціал інструмента. Оскільки труба отримала здатність виконувати увесь хроматичний звукоряд досить пізно, репертуар для неї був невеликим, на відміну від репертуару для інших інструментів. Саме тому в ХХ столітті спостерігається значна активізація творчості європейських композиторів для цього інструмента, різноманітна за формами і жанрами.

Концерт для труби Анрі Томазі є яскравим прикладом французького національного стилю ХХ століття. Цей твір протягом багатьох років був надзвичайно поширений в репертуарі трубачів Франції, проте його популярність у світі зросла нещодавно. Виконаний та записаний такими відомими музикантами, як Моріс Андре, П'єр Тібо, Вінтон Марсаліс, Ерік Ауб'єр та ін., Концерт А. Томазі визнаний не лише одним з найкращих, але й найскладнішим серед концертів для труби ХХ століття. Незважаючи на інтерес до цього концерту, залигається актуальною потреба в введенні до наукового обігу українського музикознавства теоретичного та виконавського аналізу композицій для труби Анрі Томазі.

Мета дослідження полягає у визначенні місця і значення Концерту для труби французького композитора Анрі Томазі в контексті еволюції жанру.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалами дослідження стали нотний текст партитури Концерту для труби з симфонічним оркестром та звукозаписи твору вільного доступу (Александра Баті, Пола Маркелоу, Сергія Накарякова та ін.). Основні методи дослідження, що використані в роботі – історико-хронологічний, історико-типологічний, теоретичного і семантичного аналізу, виконавсько-методичного аналізу та емпіричний метод спостереження за виконавською творчістю солістів-трубачів.

Результати і обговорення. З кінця XIX ст. труба, як музичний інструмент, конструювалась, переважно, в строях in C, B або in A. Стрій in C не потребував транспозиції, але у випадку з строями B та A правила транспозиції діяли такі ж, як і для кларнета. Завдяки новим конструкціям, труба отримала благородний, блискучий і водночас командний звук, і цей факт не міг оминати уваги композиторів того часу. Мелодичне письмо в оркестрових сольних партіях, різні інструментальні комбінації дуєтів, тріо та квартетів, стали звичними для труби, оскільки використовувались її варіантні та контрастні якості. Широкий динамічний діапазон – важлива перевага труби, що робить її доволі гнучким оркестровим інструментом, як у супроводі, так і в сольних фрагментах.

Технічний прогрес, попри застосування клапанів, допоміг ще й удосконалити інструмент до такої міри, що композитор може вільно використовувати трубу для будь-яких потрібних йому завдань. Кращий акустичний дизайн, використання металевих сплавів у конструкції, винайдення крон, що дозволяють грати настільки ж чисто по строю, як і на скрипці, а також сурдини, призначені для зміни тембрового забарвлення, не деформуючи тону чи висоту звучання нот, є одними з основних інновацій.

Саме в цьому світлі можна зрозуміти підстави написання оркестрових трубних партій французькими композиторами XX століття. Приклади творчості К. Дебюссі, М. Равеля, Ж. Ібера, демонструють їхню любов до

різностороннього використання інструмента від фанфар до мелодичних ліній, акцентуацію імпресіоністичного, колористичного письма, з використанням сурдин, невиразних ритмів та паралельних гармоній; помітна залежність від використання технічних прийомів та ефектів, які надають цій музиці характерного блиску, варіативності та віртуозності.

Найбільш характерними елементами французької трубної літератури є використання широкого спектру можливостей інструмента, а також його виразових засобів: теми з рисами витонченості, ліризму, драматичної напруженості, врівноваженості, імітації співу, фанфарних мотивів та гумору присутні в більшості зразків сольного репертуару (творчість А. Жоліве, А. Онеггера, Е. Боцца, Д. Енеску та ін.). Впливи джазової стилістики спостерігаються у творчості А. Томазі, Ш. Чайнеса, А. Десенкло, Р. Планель, зокрема у їх творах, написаних для труби соло в супроводі фортепіано чи оркестру у першій половині ХХ ст. Ці твори, окрім своїх художніх цінностей, представляють стилістику та інтерпретуючі елементи, які в більшості випадків похідні від гри на джазовій трубі. Їх характерні риси: ідентифікація традиційних джазових ідіом; прояв надзвичайно віртуозного характеру, включаючи екстремальні технічні вимоги та залучення високої теситури; часте використання нерівної артикуляції та змінної тривалості нот.

Анрі Томазі (1901–1971) – видатний французький композитор і диригент, один із засновників відомої музичної групи «Тритон» (Париж), до якої входили С. Прокоф'єв, Д. Мійо, А. Онеггер, Ф. Пуленк. В історію музичної культури Європи він увійшов як відомий оперний композитор та інструменталіст – автор численних концертів для сольних духових і струнних інструментів (флейти, гобоя, кларнета, саксофона, фагота, труби, валторни, тромбона, а також скрипки та альту) у супроводі симфонічного оркестру.

За своїм композиторським стилем А. Томазі серед когорти багатьох французьких композиторів ХХ століття значно вирізняється. Його називали «дикою квіткою» та «некласифікованим». У творах композитора яскраво проявилася індивідуальна манера письма, зокрема у використанні гармонії,

контрапункту та оркестровки, що побудована на власній музичній інтуїції, а не за законами класичної формотворчості. Музика А. Томазі принципово лірична. Мелодичні діатонічні лінії переважно підтримуються терцовими та політональними гармоніями. Також в його музиці можна почути як впливи мелосу французьких провінцій – Корсики, Провансу, так і екзотичні звуки та тематику Камбоджі, Лаосу, Сахари, Таїті. Він використовував багато стилів, включаючи східні речитативи і дванадцятитонову техніку, які були завжди особливими та унікальними для нього. Проте, звернення до традиційних форм дозволяє творчість композитора інтерпретувати як неокласичну.

У 1948 році А. Томазі пише один з найкращих своїх творів – «Концерт для труби», присвячений Людовіку Вейланту. Прем'єра твору відбулася 7 квітня 1949 р. За час, що минув від першого виконання, твір визнаний одним з найважчих серед концертів для труби ХХ століття, хоча в ньому не використано жодних авангардних музичних методів. Він вимагає від виконавця віртуозності техніки, свободи мислення, володіння тембровою та артикуляційною палітрою, широким діапазоном, витримкою та гнучкою динамікою у всіх регістрах.

Концерт написаний в пост-імпресіоністичному стилі, дещо нагадуючи музику К. Дебюссі та М. Равеля, яку Томазі, як диригент, інтерпретував бездоганно. Твір є одним з небагатьох для труби, який вимагає розширеної безсупровідної гри. Основна увага у всіх частинах надається суто трубі як сольному інструменту, з контрастуючим і яскравим гармонічним оркестровим матеріалом. Хоча цей твір можна вважати тональним, А. Томазі створює певну гнучкість стилю, що дозволяє швидко переходити до не пов'язаних між собою тональних центрів. Також часто використовуються різноманітні лади, синтетичні гами, джазові акорди, які надають Концерту певного екзотичного ефекту.

За будовою Концерт для труби з оркестром А. Томазі класичний – традиційно тричастинний (крайні частини рухливі та повільна середня), проте

його музика нестереотипна. В її основі – принцип монотематизму, рапсодичний тип розвитку.

Перша частина – Сонатне *allegro* з лаконічною (16 тактів) експозицією. Неочікувано замість потужного *tutti* початку частини звучить самотній фанфарний заклик труби, що нагадує каденцію. Кожна з коротких тем експозиції настільки яскрава і глибока за образним змістом, що з них виростає весь матеріал першої частини. Цікавою є побудова авторської каденції (в середній частині наспівна тема партії соліста накладається на барабанний дріб). Це свого роду «концерт в концерті», в якому присутня контрастна тема з елементами блюзу, яка має імпровізаційний характер.

Автор задіює усі технічні можливості інструмента, вимагає від виконавця віртуозності, імпровізаційності, яскравості звучання а також неабиякої виразності. Композитор демонструє використання політональності, паралельний акордовий рух, зміну метрів, а також різноманітність тембрів, тональних співставлень, звернення до джазу та інших музичних стилів. До прикладу, його письмо включає в себе використання «стрейт» сурдини та сурдини «грибок», на додаток до відкритого звучання інструменту у всіх динамічних рівнях. Концерт для труби з оркестром забезпечує відмінну відправну точку для самовираження виконавця, оскільки безліч фраз виконуються без акомпанементу. Ще однією перевагою концерту є те, що він був написаний для труби строю *in C*, що додає ще більшої яскравості та легкості звучання.

На відміну від класичних концертів (наприклад, Й. Гайдна, Й. Гуммеля), де без супроводу є тільки каденції, які, зазвичай, редагує кожен великий соліст, Концерт А. Томазі містить відкритий виклад невід'ємної авторської каденції, яка значною мірою вільна від оркестрового втручання. Виразні сольні уривки першої частини разом із розширеною каденцією забезпечують виконавцю свободу музичного висловлювання.

Друга частина – «Ноктюрн» – теж написана в класичній тричастинній формі. Це без сумніву, один з кращих світових зразків мелодичної музики для

труби, що поєднує елементи джазу та східні мотиви. Для неї характерна загадковість, що відображається у тембрі засурдиненої труби. В основі фактури частини – монотонна тема арфи, що асоціюється з нічним пейзажем, яка згодом переростає в драматичну кульмінацію, а після *crescendo* оркестру гасне з появою блюзової теми в партії труби, щоб знову зануритися у нічний спокій. Середній розділ цієї частини є особливо вільним і позначений в нотах як «*Comme une improvisation*» («як імпровізація»).

Третя частина – Фінал – підсумок твору і, одночасно ще один етап у розвитку матеріалу концерту. Тут можна впізнати й інтонаційні ходи з першої частини, і тему побічної партії, і остинатний супровід, і вже знайомі мотиви попередніх частин. Автор широко використовує гру тембрів, динамічні контрасти, співставлення крайніх регістрів, цікаві штрихові знахідки, трансформує характер тем, і таким чином досягає створення атмосфери свята з його віртуозним блиском і яскравими контрастами.

Безперервний супровід остинато забезпечує ритмічний драйв і постійний розвиток цієї частини, яка набуває форми дуже жвавого рондо, що включає всі інструменти оркестру. Значна кількість тематичного матеріалу цієї частини пов'язана з першою частиною. Вона вимагає від виконавця володіння подвійним стакато, гнучкості та легкості виконання у всіх регістрах.

Висновки. Концерт А. Томазі для труби з оркестром – один із кращих зразків концертного жанру для труби. Він є типовим зразком еволюції жанру, що відбувався паралельно удосконаленню інструмента. Якщо концерт епохи бароко містив контрастні парні частини, то вже класичні концерти містили три частини. Характерна для романтизму віртуозність у ХХ столітті відходить на другий план, презентуючи також тембральні та динамічні можливості оркестру, його взаємодію – діалог з солістом. Індивідуалізм композиторської творчості ХХ ст. дозволив зосередитися на тембрових і технічних властивостях інструмента труби, його широкому мелодичному діапазоні та блискучій техніці. У творчості Томазі це відображено шляхом впливів постімпресіоністичної стилістики та джазових і блюзових музичних характеристик.

Концерт для труби Анрі Томазі – складний твір, який вимагає від артиста володіння різними видами техніки і сурдинної гри. Діапазон твору – від Соль малої октави до Ре третьої (для труби строю in C). Композитор надзвичайно вдало використав тембральні можливості інструмента та оркестру, поєднавши їх у ліричній та часом екзотичній музиці. Концерт також вимагає вдосконалених артикуляційних навичок та виконавської гнучності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Докшицер Т.А. Путь к творчеству. Москва: Издательский Дом «Муравей», 1999. 83 с.
2. Мочурад Б. Концерт для труби з оркестром в аспекті жанрово-стильової еволюції: дис. канд. мистецтвознавства: спеціальність 17.00.03 – «музичне мистецтво». Львівська держ. музична академія ім. М.В.Лисенка. Л., 2005. 233 арк.
3. Томази А. Концерт для труби с оркестром (звукозапись). URL: <https://classic-online.ru/ru/production/21778>.

УНІКАЛЬНІСТЬ СТИЛІСТИКИ ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУСЛІМА МАГОМАЄВА

Медвейчук Ярослав Богданович
магістрант
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Постать Мусліма Магомаєва є яскравим прикладом професіоналізму, музикальності, надзвичайної щирості в музичній культурі. Він став дуже рано популярним співаком, завдячуючи цим якостям, завжди був щирим із глядачем. Різнобічно обдарований Муслім був не тільки співаком, він писав музику для театру і кіно, створював власні пісні, малював, володів літературними здібностями, дуже добре грав на фортепіано, часто акомпануючи собі. Неповторний баритон, високий артистизм і душевна щедрість Магомаєва підкорили не одне покоління слухачів. Діапазон його можливостей надзвичайно широкий - опери, мюзикли, неаполітанські пісні, вокальні твори азербайджанських і російських композиторів. Прикладом для майбутніх співаків є те, що Муслім Магомаєв, як він сам сказав на одному із інтерв'ю [1], основним його навчанням співу було прослуховування записів з пластинок таких співаків як: Енріко Карузо, Тітто Руффо, Бенджаміно Джилі, Джузеппе ді Стефано, Тітто Гоббі, та інших метрів вокального мистецтва. Дискографія співака складається із 45 грампластинок, десятки записів, 15 компакт-дисків: «Арії із опер і мюзиклів. Неаполітанські пісні», «Пісні Італії», «Благодарю тебя», та ін. Поряд з ним стоять не менш відомі співаки, які працювали в подібних жанрах, такі як: Едуард Хіль, Ренат Ібрагімов, Сергій Захаров, Вадим Мулерман, а також яскравим прикладом сьогодення для України є Василь Лазарович, який виконує як і естрадні так і оперні твори.

Мета дослідження. Дослідивши унікальність стилістики виконавської інтерпретації Мусліма Магомаєва, визначити основні принципи його роботи з вокальними творами.

Матеріали і методи дослідження. Основними методами дослідження є описовий, аналітичний та порівняльний методи. Користувалися інтернет-джерелами, статтями із газет, автобіографічною книгою Мусліма Магомаєва, та книгами інших авторів.

Результати і обговорення. Муслім Магомаєв був надзвичайно обдарованою особистістю в різних напрямках творчості. Це проявилось ще з дитинства коли він копіював виконання різних співаків. Коли йому запропонували озвучити персонажів мультфільма «Бременські музиканти» він із задоволенням погодився. Для нього не існувало виключно якихось одних напрямків у музиці. Він цікавився і проявляв себе у різних стилях, застосовуючи високий академізм і вимогливість до себе. Коли в нього раптом не звучала добре якась одна нота в творі він відразу знімав його з виконання. Він не дотримувався якихось закономірних шаблонів у музиці, завжди трактував її по своєму у межах дозволених композитором. Він любив експериментувати і не призирав нікого хто це робив. Творча особистість Мусліма Магомаєва і її формування є надзвичайно цікавою, тому що вона є дуже не ординарною, індивідуальною, багатоплановою. Розглядаючи різні періоди творчості співака, ми бачимо що у співака не має чітко виражено якогось виключно одного типу темпераменту. Його характер включає в себе сангвіністичний та холеристичний типи. За теорією Карла Юнга Муслім Магомаєв є екстраверт, так як йому притаманні риси: комунікабельності, отримання задоволення від спілкування з оточуючими, стимул існування від зовнішнього світу, самовираженості, сконцентрованості, бажання перебувати на публіці. Проте ми бачимо що в останні роки життя він стає дещо інтровертом, це зумовлено віковими особливостями, зміною діяльності та глибшого усвідомлення істинного буття на Землі. Розглядаючи творчі процеси особистостей, бачимо що Магомаєв схильний до анархічного процесу

творчості: спонтанність, непередбачуваність, перевага ідеї над деталями. За типом творчого процесу йому характерний діонійський тип: активний, емоційний, гіперболізований. Також йому притаманний Моцартівський тип: спрямованість на зовнішній світ.

Надзвичайно популярний, радянський, азербайджанський та російський оперний та естрадний співак, композитор Муслім Магомаєв народився 17 серпня 1942 р. в Баку у дуже відомій сім'ї. Його назвали на честь діда. Свого знаменитого родича Муслім не застав живим - він помер в 1937 році, за 5 років до народження внука, проте хлопчик завжди цікавився його життям і творчістю - дивився архіви, читав листи, слухав музику. Муслім знав, що повинен повторити його шлях [1, с. 54].

Естрадна творчість Мусліма Магомаєва розпочалася дуже рано. Надзвичайним успіхом і великими враженнями супроводжувалися його виступи в 60-70 рр. І для цього були вагомі причини. Різнобічно обдарований музикант з красивим, звучним голосом, артистизмом і темпераментом... В той час було всім абсолютно зрозуміло, що найвищий рейтинг був в азербайджанського співака. Для нього творять відомі композитори, такі як: Арно Бабаджанян, Олександра Пахмутова, Аркадій Островський, Марк Фрадкін [3, с. 64]. Завдяки Мусліму Магомаєву їхні пісні стають відомими шлягерами. Кожний його виступ приносить людям велику радість. На відміну від своїх естрадних колег він зовсім не відсторонював досягнення рок-культури. Проте вписуватися в загальний потік тогочасної моди в нього бажання не було. Магомаєв – прихильник серйозної естради [3, с. 64]. Основну якість пісні, він цинив в її мелодичному фундаменті. В 1969 році співак бере участь у пісенному фестивалі в Сопоті, де йому була присуджена перша премія [3, с. 64], а також у Каннах в цьому ж році. Фестиваль в Каннах взагалі був незвичайним. Унікальність його була в тім, що він мав виявити кращого із кращих – в нім брали участь тільки зірки світової естради. На доказ своєї слави і популярності, потрібно було представити беззаперечний аргумент: мільйонний тираж записаних пластинок. Рекорд Магомаєва склав чотири з половиною

мільйони пластинок. На конкурсі дійсно виступали найпопулярніші і найкращі співаки світу, які належали до різних естрадних напрямків і стилів: Мірей Мать'є і Моріс Шеваль'є, Сельваторе Адамо і Том Джонс. «Золотий диск» фестивалю отримав Муслім Магомаєв [4, с.152]. Муслім Магомаєв був тоді не єдиним представником нового напрямку естради. Поряд з ним з'явилися Е. Хіль, В. Вуячич, Й. Кобзон – виконавці, які пройшли курс академічного навчання в консерваторії. На естраді зазвучали голоси класичного строю [5, с. 390].

Муслім Магомаєв дуже критично ставився до себе: «Я сам на собі пережив презирливе відношення до естради, коли після успішного початку на оперній сцені, будучи солістом бакинського театру, несподівано зайнявся естрадою. Мене сварили всюди – знайомі і незнайомі люди, офіційно і неофіційно, з'явилася дуже критична стаття в журналі «Советская музыка», автор якої не так був зацікавлений співацькою долею і кар'єрою, як розчарований самим фактом «зради» високому мистецтву». «Естрада – не випадковість в моїй творчості, з неї я ще починав співати п'ятнадцятилітнім хлопчиком. Мені взагалі здається неправильна думка тих, хто вважає естраду недостойним жанром мистецтва для серйозного музиканта. Я з великим задоволенням виконую красиві пісні і дуже їх люблю. Можуть ж «великі» композитори писати легкі п'єси, то чому ж оперні співаки не можуть їх виконувати? Я звичайно не хочу покидати цей жанр і буду продовжувати в ньому працювати».

Шлях Мусліма Магомаєва до слави надзвичайно короткий. В двадцять років він виступав в Москві, у Палаці з'їздів на заключному концерті азербайджанського мистецтва. Концерт транслювався по телебаченню, тому популярність співака стала відразу всесоюзнаю, про нього всі заговорили з радісною стривоженістю. Концерт його, влаштований в московському Палаці спорту за два місяці зібрав багатотисячну аудиторію, потрапити на нього було неможливо. «Такої лаконічної афіші не бачили давно, – писала тоді «Смена» – «Дворец спорта. Концерт Муслима Магомаєва». Потрібно бути дуже відомим,

щоб так спокійно і просто повідомляти про свій намір виступити перед сімнадцятьма тисячами людей». Співак дуже переживав перед цим концертом. Через те, чи прийде публіка. Та все пройшло дуже вдало, в день концерту біля будинку Московської філармонії було дуже багато людей які хотіли почути співака, бажаючих почути його було скільки, що входні двері у вестибюль знесли фанати.

Естрада – це серйозне мистецтво, і так як в будь-якій області творчості, авторам та інтерпретаторам їх творів потрібні знання, професіональна культура та майстерність. Естрадне виконавство анітрохи не простіше, ніж оперне. І не нижче, якщо це справжнє мистецтво. На думку Мусліма Магомаєва: «Потребує воно можливо навіть ще більше повсякденної роботи, постійної «мобілізованості». В опері можна сховатись за сценічними атрибутами, за ансамблем, хором, оркестром. А на естраді ти один на один із слухачем розмовляєш, і чекаєш від нього реакції на почуте». Виконання Муслімом Магомаєвим естрадних пісень є надзвичайно професійним, відчувається його індивідуальний підхід до кожної музичної композиції. Як естрадний співак Магомаєв виступив на телебаченні на новорічному «Голубому вогнику» в 1964 р. Він співав популярну пісню «Come prima» і акомпанував собі на роялі. Ця пісня у виконанні Магомаєва у всіх, хто почув її, надовго залишилась у пам'яті. Тексту в ній багато хто не розумів – він співав італійською мовою, проте голос співака дуже повно виражав цілісність здорового почуття, в нім дзвеніла безмежна радість життя, так що вже не потрібні були ніякі слова. Він співав закриваючи очі, поюнацьки витягнувши шию, і цілком віддавшись плинну красивої мелодії. В одній із статей про Магомаєва було написано: «... співає як соловей», і це порівняння по відношенню до нього, аж ніяк не виглядало банальним. Дійсно, в його співі – і це складало суть його стилю – жила свобода та правдивість справжнього вокалу. Він співав тому, що йому самому це приносило велике задоволення. Одного разу в Тірасполі на балконі готелю Магомаєв влаштував імпровізаційний виступ для людей які заповнили міську площу, яким не вдалося потрапити на його концерт [4, с. 152].

Основний художній прийом Магомаєва – це прийом контрасту. Пісню зазвичай він починає тихо, майже наспівом прихилившись до мікрофону, і раптом несподівано, з неочікуваною пристрастю обрушує на слухача вибух звукової сили. Його манера не просто прийшла на зміну задушевному камерному стилю, замість змінних настроїв співак утверджував ясність почуттів. Звичайній людині він протиставляв сильну та визначну особистість. Його ліричним героєм став чоловік палких почуттів, мужній максималіст, який рветься до мети життя. Він говорив не про повсякденне, а про героїчні вчинки, він звертався не окремо до кожного, а зразу до всіх разом. Магомаєв співав на «весь голос». Нестійкій, розмитій інтонації мікрофонного «розмовного» співу він протиставив вольову наполегливість блискучого вокалу.

Висновки. Вивчення унікальності стилістики виконавської інтерпретації Мусліма Магомаєва, та основних принципів роботи над вокальними творами, є не лише захоплюючим і цікавим, але містить також надзвичайно велику практичну користь для вокалістів. В його талановитості немає жодних сумнівів, кожен із нас може практично переконатись в цьому, прослухавши аудіо та відеозаписи співака. Завдяки клопіткій і наполегливій праці Магомаєв залишив надзвичайно велику фонотеку своїх записів. А також власні книги про себе та інших метрів вокального мистецтва, в яких ми черпаємо всю глибину та простоту його життя.

Дослідивши унікальність стилістики виконавської інтерпретації Мусліма Магомаєва, ми можемо виокремити ряд положень які, на нашу думку, найкраще розкривають його всебічну обдарованість, а також принципи роботи з музичними творами:

1. Співак дуже ретельно ставився до музичної складової твору. Він ретельно працював над фразуванням, штрихами, темпами – тим, що не часто зустрічається у світі співаків, які сконцентровані здебільшого на вокалі та якості звучання голосу.

2. Його виконавству притаманна глибока психологічність виконання творів, багатство інтонаційних відтінків, гра звуковими відтінками.

3. Співаку властиві намагання досягти максимальної правдивості, людськості музичного образу чи персонажу. До кожного персонажа твору в нього власний індивідуальний підхід, який і визначає його неповторність з іншими виконавцями.

4. Процес творчих пошуків у Магомаєва тривав протягом всієї музичної кар'єри: безперервне удосконалення оперних партій, постійні пошуки, переосмислення тих чи інших творів.

Постать Мусліма Магомаєва надзвичайно багатогранна. Його творчість нам цікава не тільки завдяки високій професіональності виконавства та вокальної техніки співака, але й через сам життєвий шлях Магомаєва, його політичній свідомості та позиції, яка не мала впливу на його музичну діяльність на відміну від багатьох тогочасних співаків радянського союзу. А також те що він протягом всього свого життя піднімався на «Олімп» до великих співаків, завжди удосконалювався, не міняючи гідність на гроші. Завдяки всьому цьому і надзвичайній скромності та простоті його пісня звучатиме вічно!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Баженова Т. Естрада без парада / Таїсія Баженова. М. 1991. – 447 с.
2. Булгак Л. Певцы советской эстрады / М. 1977. – 223 с.
3. Орлова М. Живая легенда – М. Магомаев (НТВ 2007) / Марина Орлова. [Електронний ресурс] Режим доступу на веб-сайті: <https://www.youtube.com/watch?t=1&v=qXhpHLHIS9M>
4. Разаков Ф. За кулисами шоу-бизнеса / Федір Разаков. М. «Астрель». 2004. – 944 с.
5. Шапошнікова Е. Концертна діяльність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу на веб-сайті: <http://muslimmagomaev.ru/node/1012>

ВИХОВАННЯ САМООРГАНІЗАЦІЇ ТА САМОКОНТРОЛЮ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЕСТРАДНОГО СПІВАКА

Шинкарук Ірина Володимирівна
народна артистка України, доцент
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
М. Житомир, Україна

Вступ./Introduction. У процесі навчання майбутнього актора, діяча сценічного мистецтва, викладачу естрадного вокалу потрібно дотримуватись принципів системності, розвитку особистісного потенціалу, творчого розвитку студента ВИШу, а, найголовніше, самоорганізації, як цілісної структури. Самоорганізація розглядається як специфічний процес, в ході якого створюється, вдосконалюється усвідомлення своєї діяльності, що допомагає студенту уникати різноманітних проблем при роботі над власним голосом. Як особистість майбутній актор повинен постійно вивчати свій організм, емоції, вольові спрямування, що сприяє ефективному навчанню, самоаналізу, певної своєрідності звучання власного голосу (індивідуалізація голосу) та вмінню знаходити нестандартні рішення (спочатку разом з педагогом, а пізніше – на основі власного досвіду).

Мета роботи./Aim. Мета статті полягає в розкритті поняття самоорганізації студента ВИШу у класі естрадного вокалу та розвитку його індивідуальних здібностей

Матеріали та методи./Materials and methods. Питаннями викладання естрадного вокалу займалися Н. Дрожжина, С. Клітін, Дж. Колліер, Е. Кунін, У. Сарджент та ін. Спеціальність «Сценічне мистецтво» вимагає від студента ВИШу системний підхід до вокальної та виконавської індивідуальності студентів, розвитку вокальної творчості, яка поєднує в собі як інтелектуальні, пізнавальні, так і особистісні, мотиваційні характеристики. Будь-яке

трактування цих характеристик неминуче веде до виховання самоорганізації, ґрунтується на асоціації емоційних комплексів, уяві, інтуїції як результат – виявлення нових ідей.

Виклад основного матеріалу. Самоорганізація і самоконтроль це втілення психічної будови будь-якої людини, яка ніби «зчитує» інформацію, певні знаки вокального твору, самостійно вчиться аналізувати не тільки музичний текст (тобто інтонаційну, ритмічну, динамічну і т. д. структуру), але й всотувати в себе художні образи та переживання. Дійсно, педагог-вокаліст може пояснити той чи інший момент відтворення дихання, визначити чистоту інтонування, правильне відтворення ритмічного малюнку тощо, але вкласти свої душевні переживання у виконання студентом твору він не може. Тому самоорганізація на занятті з естрадного вокалу відбиває результати пізнання студентом задумок композитора (можна сказати пізнання людини людиною), у яких виявляється властивості даного твору, стиль, мислення, пристрасті, портрети (інтонаційні) героїв твору. Вокаліст завжди працює з образами, а не конкретними персонажами, його знання збагачуються вивченням справжніх людських почуттів і відносин. Тому дуже важливо, щоб майбутній актор вчився цим почуттям і відносинам споглядаючи реальне життя. А без самоорганізації та самоконтролю емоційне і почуттєве мислення не збагатиться.

Неодмінна умова такого аналізу і мислення – системно досліджувати і з'ясовувати зв'язки, розкривати і запам'ятовувати «відбитки» справжнього життя. Певно, дуже важко спочатку, навіть, неможливо без підказки педагога, визначити ті чи інші механізми відтворення художнього образу, досягнути духовну активність вокального твору. І тут на допомогу приходять самоорганізація та самоконтроль як продовження пізнавальної діяльності, можливість дослідити межі даного образу і створити стереотип виконання вокального твору.

І тут діють не тільки знання, вміння та навички, навіть мотиви, а захопленість, одержимість ідеєю вокального твору, саме тоді учень стає творцом. Він вчиться, контролює нові ідеї, знаходить і вирішує проблеми,

виказує нові судження, підходить критично до своїх попередніх наробок, сміливо відстоює власні думки та постулати.

Результативність такої роботи, самоорганізація та самоконтроль залежить перш за все від свідомості, яка аналізує неусвідомлені ідеї, дозволяє мисленню вирішити ряд загадок, а, по-друге, втілюють функцію пружини щодо усвідомлення низки асоціацій, які ведуть до точного усвідомлення художнього образу.

Власні зусилля особистості щодо самоорганізації та самоконтролю надають їй можливості орієнтуватись в світі (не секрет, що сучасна молодь погано сприймає дійсність, замінюючи її гаджетами та інтернетом), виконувати індивідуальні цілі.

Активність майбутнього актора виявляється у постійній роботі над собою, ця праця охоплює психічну, фізіологічну сферу життя. Йому постійно доводиться переборювати багато костенів, вони негативно впливають на професійний рівень. Для подолання цих скрут потрібні не тільки комфорт, звичне оточення, думаючий педагог, а й, перш за все самоорганізація та самоконтроль.

Стимулювати розвиток саморганізації та самоконтролю можна за такими параметрами:

- постійне розширення знань студента ВИШу;
- формування критичного ставлення до себе і до інформації;
- постійне обговорення ідей із педагогом (консультування);
- тренування мислення щодо розкриття художнього образу;
- формування інтересу майбутнього актора до естрадного вокалу, у зацікавленості у своїй творчості;
- пробуджування інтересу до вокального твору;
- формувати стійку увагу, правильно організувати роботу і відпочинок;
- вміти швидко переключатись з одієї ідеї до іншої;
- доброзичливість педагога і студента ВИШу.

Самоорганізація і контроль виховуються декількома етапами:

- несвідомий етап – виховання сукупності психічних процесів, які ще студент не усвідомлює і виконує на рівні інстинктів, підсвідомості. Це – виконання певних порад педагога, своєрідний тренінг;
- свідомий етап – самостійне виконання «важливих» надбань, запам'ятовування і власне коригування своїх дій;
- надсвідомий етап – власне самостійна творчість, усвідомленість основ буття.

Результати та обговорення./Results and discussion. Вчені різних країн стверджують, що будь-яка людина здатна до виховання самоорганізації та самоконтролю, користуватись ними як інструментами діянь. Це ефективний спосіб побудови лінії навчання майбутнього актора, розвитку основних етапів творчої діяльності. Тоді виникають і потреба, і зацікавленість, і прагнення творчо і художньо виконувати вокальний твір.

Висновки./Conclusions. Отже, виховання самоорганізації і самоконтролю – це процес створення стійкого результату виконаної роботи. Творча унікальність студента ВИШу досягне високого рівня, коли він свідомо, оригінально поставиться до власного буття, коли його зосередженість та творча ініціатива сприяє неповторності його повсякденного шляху до майстерності естрадного вокаліста.

HISTORICAL SCIENCES

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ЖІНОК В США

Корнієнко Аліна Юріївна

к.і.н.

доцент

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Рух жінок за виборчі права розпочався в XVIII ст. і, в основному в Європі. В Сполучених Штатах Америки суфражизм активізувався більшою мірою в XIX ст. і був тісно пов'язаний з боротьбою за звільнення рабів. Найбільш його продуктивна фаза припадає на період після Громадянської війни.

Мета роботи. Проаналізувати вихідні позиції руху американських жінок за виборчі права.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження складають діалектичні принципи наукового пізнання. Для висвітлення минулого в його історичному контексті застосовується принцип історизму.

Результати та обговорення. Боротьба жінок за виборчі права лунає з різних куточків світу. Основи цього руху були закладені в XVIII ст., а яскраві результати продемонструвало XX ст., коли жінки практично реалізували своє виборче право як в Європі, так і в Сполучених Штатах Америки.

В США вперше жінки отримали виборче право в 1776 році в штаті Нью-Джерсі. Воно діяло до 1807 року. А на загальному федеральному рівні американські жінки отримали право на голосування прийняттям XIX Поправки до Конституції США, яка набула чинності в 1920 році. До того, з 1914 року спроби її прийняти зустрічали опір, хоча не потужний. Позиції опонентів

розділялися практично порівну. Права жінок в головному документі США не обмежувалися. Каменем спотикання було те, що вони не могли ці права реалізувати.

У 1869 році Сполучених Штатах Америки була створена Американська асоціація за виборчі права жінок (American Woman Suffrage Association, AWSA). Ця організація діяла незалежно та самостійно протягом 21 року і боролася за виборчі права жінок. Послідовницею її була Національна асоціація американських жінок за виборчі права (National American Woman Suffrage Association, NAWSA), яка функціонувала до прийняття XIX Поправки до Конституції США.

Одна із представниць та засновниць Американської асоціації за виборчі права жінок Сьюзен Браунелл Ентоні, після невдалої спроби взяти участь в голосуванні на президентських виборах в 1872 році, в агітаційному турне по країні виголосила промову «Чи є участь у голосуванні злочином для громадянина Сполучених Штатів?». У цій промові Сьюзен Ентоні посилювалася на Конституцію США та цитувала її положення: «Усі люди створені рівними і наділені Всевишнім невіддільними правами. Серед них — право на життя, свободу і прагнення до щастя...», «Ми, народ Сполучених Штатів Америки, аби створити досконаліший союз, установити правосуддя, гарантувати внутрішній спокій ... запроваджуємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки». В цій агітаційній промові акцент робився на відсутність будь-яких обмежень для громадян, в документі не йшла мова виключно про білих чоловіків (які реалізовували свої виборчі права), мова йшла про народ.

Висновки. Формально, виборче право жінок в Сполучених Штатах Америки не було обмежене юридично, але був відсутній позитивний прецедент використання цього права. Наполягати на тому, що саме XIX Поправка до Конституції (1920 р.) відкрила нові можливості жінкам в політичній площині не є доцільним. Коректніше зауважити, що вона роз'яснила це право.

CULTUROLOGY

УДК 351.85.304

ФОРМУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Градівський Віктор Михайлович
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної
політики Національної академії державного
управління при Президентові України
г. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Швидкоплинні динамічні процеси, які визначають розвиток гуманітарної сфери на регіональному рівні, потребують подальшого вивчення не тільки окремих складових цієї сфери, але й її системної сутності. Відтак особливої актуальності набуває потреба аналізу взаємодії держави і громадянського суспільства у формуванні єдиного гуманітарного простору в Україні. В науці державного управління тема формування єдиного гуманітарного простору ще не знайшла належного висвітлення.

Розробляючи й упроваджуючи в життя державну політику формування єдиного гуманітарного простору, слід всебічно враховувати особливості культурного життя різних регіонів, які історично сформувалися під впливом комплексу політичних, економічних, соціальних, духовних, демографічних, геополітичних, етно-міграційних, природно-кліматичних та інших чинників. Насамперед потрібно зважити на те, що різні регіони України розвивалися під впливом різних культур і цивілізаційних процесів, які своєрідно позначалися на гуманітарній сфері в тому чи іншому регіоні.

Ситуація, яка склалася ще до початку російської агресії в Криму і Донбасі щодо державного управління гуманітарною сферою на регіональному рівні, є

явно незадовільною. Ті заходи, яких вживала (а часто лише декларувала) держава у цій царині, виявились неефективними через: їх безсистемність і непослідовність; відсутність чітко продуманої тактики, яка базувалась би на глобальному вивченні й усебічному врахуванні наявних особливостей не тільки культурного життя, а й економічної, соціально-політичної, демографічної, побутової та ін. ситуації; відсутність належної нормативно-правової бази, яка однозначно регулювала б управлінську діяльність у регіонах у контексті загальних закономірностей національного поступу українського суспільства, захисту національних інтересів; недосконалість кадрової політики держави щодо забезпечення регіонів фахівцями-управлінцями, спроможними наполегливо і водночас гнучко спрямовувати культурне життя в прийнятному для нації руслі; слабка, недостатньо нормативно визначена взаємодія центральних державних управлінських органів з регіональними; відсутність у більшості південно-східних регіонів, а також в окремих центральних і західних належної координації дій державних управлінських органів та органів місцевого самоврядування, часті випадки їх протистояння й навіть конфронтації, що, власне, є відображенням деформацій владної вертикалі в державі; недостатній рівень матеріального забезпечення заходів, спрямованих на розвиток гуманітарної сфери та формування єдиного гуманітарного простору, відсутність належного контролю за їх цільовим використанням.

Мета роботи./Aim. Теоретичне обґрунтування та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування та впровадження механізмів публічного управління розвитком гуманітарної сфери на регіональному рівні.

Відсутність цілісності й повноти гуманітарного простору в сучасних умовах зумовлює ціннісно-світоглядне розшарування українського суспільства, негативно позначається на забезпеченні національної єдності та соборності Української держави. Послідовне впровадження державної гуманітарної політики на регіональному рівні, яка у своїй основі спиратиметься на національно-культурні, історичні традиції українського народу, сучасні

соціально-економічні, політичні й соціокультурні реалії, сприятиме формуванню національної ідентичності, консолідації суспільства.

Матеріали і методи./Materials and methods. В основу дослідження покладено фундаментальні положення науки публічного управління та адміністрування, систему філософсько-світоглядних, загальнонаукових методів, що забезпечили об'єктивний та всебічний аналіз предмета, що досліджується, а також праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань механізмів публічного управління розвитком гуманітарної сфери на регіональному рівні. Філософсько-світоглядні підходи надали змогу дослідити поняття публічне управління гуманітарною сферою на регіональному рівні. При визначенні ключових понять (гуманітарний простір, гуманітарний розвиток, гуманітарна політика) було використано категорії і прийоми формальної логіки (поняття, визначення, доказ і спростування, судження, синтез, аналогія, узагальнення).

Теоретичною базою роботи стали фундаментальні положення науки публічного управління, соціології і права, узагальнені принципи та методи аналізу закономірностей суспільного розвитку регіону у перехідний період, а також праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань механізмів публічного управління розвитком регіону.

Результати та обговорення./Results and discussion. Метою регіональної державної політики в гуманітарній сфері є поглиблення на базі кращих традицій і надбань духовності українського народу процесу формування у населення всіх регіонів країни гуманістичного світогляду, системи моральних і культурних цінностей загальнонаціонального значення, утвердження патріотизму та високорозвиненої національної самосвідомості, що сприятиме зміцненню духовної, а відтак і соціально-політичної єдності суспільства, зниженню ідеологічного, культурного й політичного протистояння в ньому, посиленню конструктивної співпраці корінних народів і національних меншин й формуванню української політичної нації як найвищої форми історичної спільності народу.

До основних напрямків розвитку системи публічного управління гуманітарною сферою на регіональному рівні належать, передусім, такі: удосконалення інституційно-організаційної системи публічного управління гуманітарною сферою на регіональному рівні, забезпечення її відповідності потребам сучасного українського суспільства; удосконалення та гармонізація нормативно-правового регулювання гуманітарної сфери на регіональному рівні; залучення широкого кола суб'єктів до формування та реалізації державної політики в гуманітарній сфері на рівні регіонів; формування сучасної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників гуманітарної сфери, спроможної забезпечити потреби державної служби та місцевого самоврядування у висококваліфікованих кадрах.

Для досягнення головної мети публічного управління гуманітарною сферою на регіональному рівні передбачається вирішення таких основних завдань:

- визначення фундаментальних загальнонаціональних духовних цінностей, та забезпечення засобами дієвої культурно-освітньої політики адекватного сприйняття (насамперед шкільною і студентською молоддю, а також різними молодіжними субкультурами) таких цінностей, зокрема, власної правдивої історії, як важливої умови для консолідації перспективних у віковому сенсі верств українського соціуму, досягнення в ньому порозуміння з найгостріших проблем історичного минулого України; при цьому предметне поле такого порозуміння має включати історичний досвід та історичну пам'ять усіх регіонів та всіх поколінь українців;

- забезпечення правових, фінансово-економічних, організаційних умов для територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо розвитку культури, особливо народної культури на селі, шляхом збільшення частки видатків місцевих бюджетів на культурні цілі, переходу на програмно-цільовий метод бюджетного фінансування цієї сфери, залучення інвестиційних коштів на реалізацію програм культурного розвитку регіонів, якнайповнішого використання місцевих ресурсів та створення культурних індустрій;

- визначення цілей і пріоритетів, а також розроблення комплексного правового механізму з питань реалізації державної мовної політики на регіональному рівні; основними елементами такого механізму мали б стати: Концепція державної мовної політики, окремий Закон України "Про розвиток і застосування державної мови в Україні" та переглянутий і уточнений Закон України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних або міноритарних мов";

- розробка й реалізація загальнонаціональних та галузевих середньо- і довгострокових програм, спрямованих на гуманітарну інтеграцію регіонів України в єдиний національно-державний комплекс та формування національної ідентичності українського суспільства, яка має спиратися на базові, спільні для всіх громадян держави цінності й враховувати багатокультурність України як її суспільне надбання.

Серед основних заходів з реалізації державної політики в гуманітарній сфері регіонів мають бути.

1. Удосконалення нормативно-правової бази із залученням як вітчизняного, так і міжнародного досвіду з розв'язання проблем гуманітарного розвитку регіонів та гармонізації його із загальнодержавними процесами у цій сфері, зафіксованого у низці вітчизняних та міжнародних документів починаючи із "Загальної декларації прав людини" (1948 р.) і закінчуючи Міжурядовою програмою ЮНЕСКО із формування суспільства знань як вищого рівня розвитку інформаційного суспільства та комплексом документів, спрямованих на захист мовно-культурних прав національних меншин й узгодження їх гуманітарних інтересів із загальнонаціональними інтересами країни їх проживання: розробка та ухвалення законів України "Про стратегію досягнення загальнонаціональної єдності та суспільного порозуміння", "Про розвиток і застосування державної мови в Україні", "Про внесення змін і доповнень до Закону України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних і міноритарних мов"; розробка та ухвалення Концепції державної політики в гуманітарній сфері на регіональному рівні.

2. Створення й реалізація державних програм гуманітарного розвитку України та її регіонів: розвитку освіти й науки, повноправного функціонування державної мови в усіх без винятку регіонах; розвитку мережі культурних закладів, морального й патріотичного виховання населення регіонів; використання західноєвропейського досвіду розв'язання проблем управління гуманітарним розвитком; збереження й примноження культурного надбання етносів й етнічних груп; розробка та ухвалення державної програми "Національна ідентичність і багатокультурність в українському суспільстві"; розробка та ухвалення галузевої програми шкільних та студентських обмінів між регіонами "Пізнаємо Україну" тощо.

3. Участь у міжнародних програмах, спрямованих на розвиток гуманітарної сфери, розв'язання чи пом'якшення конфліктів гуманітарного характеру шляхом погодження інтересів регіонів та загальнонаціональних інтересів.

4. Розробка й упровадження галузевих програм розвитку гуманітарної сфери: розвитку освіти, науки, книговидавництва, кінематографії, бібліотечної справи тощо.

5. Створення спеціальних регіональних програм, спрямованих на розв'язання гуманітарних завдань, породжених специфікою функціонування тих чи інших складових гуманітарної сфери в певних регіонах (формування, наприклад, у населення Донбаського регіону адекватної історичної пам'яті, релігійної свідомості, національного патріотизму, популяризації української художньої книги тощо). А це потребує налагодження науково-обґрунтованої, політично виваженої, просвітницько-пропагандистської, виховної роботи.

Висновки./Conclusions. У результаті впровадження механізмів публічного управління в гуманітарній сфері в Україні має бути завершено формування спільного гуманітарного простору, який разом з економічним та соціальним простором є основою її територіальної та суспільно-культурної цілісності й унітарності.

Загальним результатом ефективної державної політики в гуманітарній сфері на регіональному рівні має бути гармонізація культурного розвитку різних регіонів країни, усунення наявних суперечностей між дійсним станом гуманітарної сфери чи її окремих складових у регіонах та потребою формування в Україні єдиного гуманітарного простору.

Мовна проблема, ставлення до вітчизняної історії, оцінки національно-визвольної боротьби українського народу, орієнтація на його традиційні духовні цінності, шанобливе ставлення до кращих зразків світової культури, неприйняття масової культури як ерзацу духовності, інші численні проблеми гуманітарного розвитку можуть бути розв'язані за умови науково обґрунтованої послідовної системної управлінської політики держави на загальнонаціональному та регіональному рівнях.

А це створить необхідну духовну основу консолідації нації як передумову її сталого прогресивного поступу. Зрозуміло, що всі ці заходи можуть бути реалізовані в повному обсязі лише за умови цілковитої ліквідації російської агресії та спровокованого нею кримінального сепаратизму в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соціальна і гуманітарна політика: підручник/ [авт.кол.: В.П.Трощинський, В.А.Скуратівський, М.В.Кравченко та ін.]; за заг.ред.Ю.В.Ковбасюка, В.П.Трощинського. – К.: НАДУ, 2016. - 792 с.
2. Державна політика в соціогуманітарній сфері : підручник / [авт. кол. : В.А.Скуратівський, В.П.Трощинський, П.К.Ситник та ін.]; за заг. ред. В.А.Скуратівського, В.П.Трощинського. – К. : НАДУ, 2010. – 284 с.
3. Купрійчук В. М. Гуманітарна політика українських урядів у добу національної революції (1917–1920 рр.) : монографія / В. М. Купрійчук. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2014. – 378 с.
4. Ситник П.К. Гуманістичні засади консолідації українського суспільства : монографія / П.К.Ситник. – К.: НІСД, 1996. – 44 с.

5. Ситник П.К. Духовність як рушійна сила суспільного розвитку. / П.К.Ситник // Державне управління в Україні: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / за заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2005 – 534 с.

6. Ситник П.К., Дербак А.П. Проблеми формування національної самосвідомості в Україні : Монографія, / П.К.Ситник, А.П.Дербак – К. : НІСД, 2004. – 226 с.

ПАЛАЦ СТУДЕНТІВ ДНУ – ПАЛАЦ ПОТЬОМКІНА – ЯК ЕКСКУРСІЙНИЙ ОБ'ЄКТ В ЕПОХУ ІНТЕРАКТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

Рудковська Оксана Володимирівна

Директор

Палацу культури студентів

Дніпровського національного університету

імені Олеса Гончара

Введення./Introduction. Об'єктом аналізу виступає перша кам'яна будівля Катеринославу – нині Дніпра – Потьомкинський палац - пам'ятка архітектури національного значення України – з поверненням нових інтерактивних форм роботи у сучасному просторі музейної практики. Розглядається робота з відвідувачами. Проблема залучення до музеїв зацікавленої публіки, зберігання і трансляція культурних цінностей - що висвітлює необхідність обговорення та впровадження нових форм та методів роботи.

Ціль роботи./Aim. Актуальними і неопрацьованими залишаються питання активізації історико-культурної рекреаційної складової туризму на Україні, які базуються на територіальній та архітектурній специфіці кожного окремого регіону, а в даному дослідженні Дніпровського краю.

Метою даного дослідження є визначення перспективних напрямків розвитку туризму через поєднання специфіки анімаційної ігрової складової з регіональною історико-культурною та архітектурною базовими основами у конкретному об'єкті культурної спадщини Дніпропетровщини. Розглядаючи питання специфіки історико-культурних дозвіллевих рекреацій, слід звернути увагу на першу кам'яну будівлю, яка була побудована архітектором Старовим у 1789 році на прохання князя Григорія Потьомкіна. Зараз це Палац студентів Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара – центр освіти, культури і дозвілля студентської молоді, освітян та просто небайдужих городян. Роздивляючись ситуацію 2020 року в умовах пандемії та занепадання

туристичної галузі, колектив Палацу замислився над трансформацією звичних форм роботи з залученням нових технологій для створення можливостей надання туристичних послуг та створення цікавого контенту для туристів.

Матеріали и методи./Materials and methods. Термін «інтерактив» походить від англійського «interact», де «inter» – взаємний, «act» – діяти, тобто інтерактивність – розкриття характеру взаємодії об'єктів. На сьогодні немає загально визначеного терміну. Але зазначається, що це принцип організації системи. Мета цієї системи досягається за допомогою її інформаційних елементів. Якщо вважати елементами музейної справи відвідувачів, працівників музеїв та музейні предмети, нас цікавитиме виявлення фактів інтерактивних зв'язків між ними.

Питання впровадження різних форм роботи з відвідувачами закладів музейного напрямку, реалізації методів доступності культурних цінностей розглядають українські дослідники: Л. Гайда, О. Караманов, Н. Капустина, І. Пантелейчук, Т. Сидоренко, Л. Твердохліб, Л. Чорна, які також дотримуються думки, що інтерактивність є процесом і результатом взаємозв'язку, зближення, об'єднання в єдине ціле. Важливо зазначити, що поняття інтерактивної культури розглядається науковцями, як нова універсальна форма роботи, яка доступна і цікава широкими верствами населення. Розглядаючи інтерактивні аспекти у музейній галузі Н. Капустіна та Л. Гайда зазначають, що «Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес (ми розглядаємо екскурсію, лекцію чи мистецький захід) відбувається за умов постійної активної взаємодії всіх учнів» [5; 136].

Сама будівля Палацу студентів представляє собою архітектурну пам'ятку, яка схожа на справжній казковий замок і переступивши його поріг інтерактивні методи роботи дозволяють проектувати досвід проживання цілого спектру станів людини. В цій атмосфері за допомогою художньо-педагогічних методів у процесі взаємодії з студентами та молоддю, співробітники Палацу намагаються налаштувати на той чи інший психологічний стан, що допомагає заглибитись, проникнути в сутність, що представлено в експозиції. Відповідно, можна

зробити висновок, що плідна взаємодія працівників культурно-освітнього закладу музейного напрямку та відвідувачів, які прагнуть нових емоційних складових, збагатилась новим напрямком інтерактивної освітньої роботи, направленої на формування нового формату загальної культури та навичок сучасного комунікативного розвитку особистості. Згадуючи вищевикладене, метою статті зазначаємо можливість висвітлення методів та необхідності висвітлення інтерактивного підходу до роботи у закладах музейного типу, таких як Палац студентів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Результати і обговорення./Results and discussion. Світ змінюється і течія часу плине і дає новий поштовх до підвищення раціонального суспільного мислення паралельно з іншими загальносвітовими змінами активізує інтерес до історичного пласту, що знаходить реалізацію в ідеї створення нового формату подання матеріалу.

Створення «віртуальних музеїв» - нова форма використання музейного простору та предметів.

Музейна експозиція віртуального музею принципово доводить, що зореве сприйняття історичних артефактів, пам'яток супроводжується відповідними аудіо та відео ефектами, тактильними відчуттями, можливостями «розчинитися» в експозиції і стати її частиною. З точки зору присутності це є максимально впливовим мотивом, бо кожна людина, яка відвідує музейний простір, краще запам'ятовує побачене: оптичні ефекти посилюють враження від побаченого. Особливостями віртуального серверу є можливість представлення великої кількості зображень творів мистецтва з залученням змістовного супровідного тексту.

Україна сьогодні налічує чимало інтерактивних музеїв: «Експериментаніум», Музей «Три після півночі» в Києві, Музей космонавтики в Житомирі, «Галерея науки і явищ навколишнього світу» (м. Київ). Тактильне сприйняття допомагає розрізнити ознаки усіх представлених експонатів музею, самостійно проводити цікаві експерименти. Для кожного відвідувача

проводиться екскурсія, під час якої розповідають про властивості та фізичні закони, які наочно демонструють можливості експонатів. Саме ці цікаві риси інтерактивності демонструє програма Палацу студентів ДНУ, характерний академічний стиль експозиції розширюється за допомогою театралізації окремих стендів та експонатів.

Відвідувачам дають змогу провести час з героями історичного минулого, з яким були пов'язані сторінки Палацу.

Головна мета – закликати під новим ракурсом поглянути на історичні події, починаючи з 1799 року, року коли було побудовано Палац і до сьогодення – коли Палац є підрозділом найбільшого університету Дніпропетровщини. Особливими ознаками музейних програм є, спрямованість на емоції, що виникають під час зустрічі з реальними об'єктами та історичними таємницями, можливість самостійно торкнутися музейного скарбу та формувати у відвідувачів індивідуального образного бачення оточуючого світу.

Початок цього напрямку активної діяльності започатковано у 70-х роках ХХ ст. Інтерактивні програми плідно розроблялись у музейних комплексах країн Західної Європи та США. Основою музейних інтерактивних програм стає гра, що швидко набула популярності у музеях світу [7; 42]. Наочне бачення подій дозволяє зачепити різні аспекти людської свідомості та культурного виховання. Прикладом такого музейного виховання є у Палаці програми «Гетьмани козацької слави». У Палаці створена єдина у Європі повна колекція портретів 17 найвідоміших гетьманів України, визнаних історичними літописами. Студенти факультету української філології та мистецтвознавства відтворили 15 портретів, які були знайдені у офіційних джерелах, а два портрети (гетьман Самусь та гетьман Петро Суховий) створили за описами і спираючись на власні дослідження. Основою візуалізації культурного напрямку лежить інтерактивний метод роботи з аудиторією, психологічна складова, що вбирає мотивацію відвідування музею, структуру індивідуальності відвідувача (психологічні особливості вікових категорій, образи мислення, особливості пам'яті, уваги, уявного та життєвого сприйняття тощо). У даному значенні

знання психологічних особливостей людини відіграє надзвичайно важливу роль, тому що така підстава виступає одночасно і потребою, і мотивом участі індивіда в інтерактивних екскурсіях, яка в умовах масової взаємодії може перетворити відвідувача з глядача на активного учасника, «дійову особу».

В основі методів роботи екскурсійного обслуговування Палацу покладена ідея відкритого музею, соціально важливого закладу для розвитку творчого потенціалу студентської молоді та громадян міста, укорінення у свідомості молодого покоління гуманістичних принципів. Колектив Палацу пропонує відвідувачам три типи просвітницьких програм, які містять інтерактивний аспект:

- тематичні цикли екскурсій і лекцій з історії та теорії мистецтва;
- програми творчого розвитку мислення засобами мистецтва для різних вікових груп;
- практичні заняття та майстер-класи в рамках екскурсійних проєктів.

Одним із різновидів таких методів роботи Палацу стає літературно-історична гра у формі квесту. Термін «квест» з англійської перекладається «пошук, предмет пошуку, пошук пригод» [1]. Ця форма гри налаштована об'єднати два напрями життя: мистецтво та освіту. Механізмом реалізації запропонованої форми гри можна уявити як діалог особистості з історією через спілкування з музейними цінностями. Сьогодні квести стали популярною та улюбленою формою освітньої роботи, що активно використовуються музейними працівниками. Можна припустити думки, що феномен інтерактивності базується на використанні музейними установами новітніх комп'ютерних технологій, виставкової діяльності, включаючи розвиток лазерного та голографічного мистецтва, використання інтерактивних відео інсталяції, анімації, скульптури, залучення різних форм театрального мистецтва, плей-бек театру, психологічних спостерегань. Це дає змогу утворювати нові типи музейних експозицій – інтерактивні, для залучення людей різних вікових категорій до активного діалогу. Поняття «віртуальна реальність» - таке звичне для молодого покоління - наштовхує на ідею

«віртуальної музейної реальності», яка може бути в основі народження і функціонування принципово нового явище – «віртуальний музей», в якому реалізуються всі можливі інноваційні музейні технології. На зміну пасивного відображення дійсності приходить активний вплив на свідомість людини.

Корисною метою інтерактивних заходів є створення умов для інтелектуального зростання, позитивного формування активної життєвої позиції в умовах освітнього виховного процесу, формування принципів дружніх стосунків з товаришами, умінню дослуховуватись та поважати до думки інших учасників процесу, вміння відстоювати власну позицію, а також забезпечення пізнавально-освітніх інтелектуальних процесів людини.

Під час підготовки екскурсійних заходів здебільшого використовується група фронтальних методів: «мозковий штурм», «незакінчені речення», «коло ідей», елементи дискусії тощо). Інтерактивні програми спрямовані на цільову аудиторію, їх ефективний аспект безпосередньо залежить від індивідуального підходу до кожної окремої групи відвідувачів.

Отже, перспективою для подальшого розвитку заходів у музеї може стати використання впровадження нових засобів інтерактивного процесу через пошук оптимального поєднання освітньо-виховних напрямлень і розважальних, рекреаційних способів. Успіх впровадження інтерактивної культури у музейну практику значною мірою залежить від вибору методів її реалізації. Саме це сприяє результативності впровадження процесу сприйняття музейної інформації, а також ефективність впливу на аудиторію.

Висновки./Conclusions.

1. Спираючись на досвід сучасного використання інтерактивної спроби культурного розвитку у музейних закладах, можна прослідкувати поступову еволюцію соціальних функцій: від збору та збереження культурного насліддя до науково-дослідницької роботи і ідеї просвітництва з метою виховання людини нової формації в сучасному середовищі. Можна певного сказати, що сучасний заклад музейного типу набуває статусу культурно-

освітнього закладу з елементами впровадження нового мислення аудиторії сучасного світу.

2. Впровадження нових методів деідеологізації суспільних явищ, трансформація концептуального мислення, поява нових інформаційно-освітніх технологій створили передумови для інноваційних змін у пропагуванні культурного спадку і розширення аспектів педагогічної діяльності.

3. Вивчення досвіду Палацу студентів ДНУ з підтверджує ефективність застосування технологій сучасності з урахуванням попиту на певні форми роботи з аудиторією різних вікових категорій: «віртуальних» та інтерактивних.

4. Екскурсійні інтерактивні програми – конкретна система форм і методів виховної роботи з аудиторією, що розрахована на сприяння розвитку естетичного виховання суспільства. Враховуються інтереси вікової аудиторії, що є важливим чинником формування повноцінної, розвинутої особистості. Високий рівень культурного потенціалу у подальшому часі сприятиме гуманізації та соціальному вихованню суспільства. Змога долучитися до скарбниці світової культурної спадщини й організації змістовного дозвілля. Розвиток інтерактивного напрямку діяльності активно впливає на форми плідного розвитку суспільства, студентської молоді, дає поштовх активно формувати інтерес до вітчизняної та світової історії культури.

Як висновок, музей (в даному випадку палац) стає відкритою установою, що будує роботу, враховуючи потреби відвідувачів.

Рядки китайського прислів'я точно передають всю суть викладеного: «розкажіть – і я забуду, покажіть – і я запам'ятаю, дайте мені зробити – і я зрозумію».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. А в Києві з'явився інтерактивний музей науки [Електронний ресурс]//Українська правда. – 2012. – черв. – Режим доступу: <http://www.life.pravda.com.ua/-technology/2012/03/2/97252/>
2. Белофастова Т. Актуальні проблеми реалізації культурно-просвітнього потенціалу сучасних музеїв / Т. Белофастова //Вісник КНУКіМ: зб. наук. пр. – К., 2002. – Вип. 6. – С. 160–167.
3. Василенко А. Музейна педагогіка та інтерактивні технології в контексті функціонування історико-культурного комплексу «Запорізька Січ»: до постановки проблеми [Електронний ресурс] /А. Василенко. – Режим доступу: <http://museum.dp.ua/article0179-2.html> 198 ISSN 2411-1546 Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Випуск 20/2014 (т.2)
4. Капустіна Н. Психолого-соціологічні дослідження ефективності музейних програм і занять для школярів / Н. Капустіна, Л. Гайда // Музей і відвідувач : метод. розробки, сценарії, концепції. – Дніпропетровськ. – 2005. – С. 27–34.
5. Капустіна Н. Статистичний аспект науково-просвітницької діяльності музею / Н. Капустіна, Л. Гайда // Роль музеїв у культурному просторі України й світу : стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі: зб. матеріалів загальноукр. конф. з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетров. іст. музею ім. Д. І. Яворницького. – Д. : АРТПРЕС, 2009. – Вип. 11. – 608 с.
6. Медведєва І. Розвиток музейно-педагогічної діяльності: навч. посіб. / І. Медведєва. – Краматорськ, 2009. – 60 с.
7. Сидоренко Т. Інтерактивні технології у навчально-виховному процесі / Т. Сидоренко // Директор школи, 2006. – № 46 (430). – С. 12–15.

POLITICAL SCIENCES

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК ІМІДЖЕВА ХАРАКТЕРИСТИКА БОЛГАРІЇ

Клим Руслана Дмитрівна

аспірантка

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Вступ. Корупція є однією з найголовніших проблем сучасного світу, адже немає такої країни, де б корупція була повністю викорінена. Жодна із соціально-політичних і економічних систем не мала, не має і не може мати повного імунітету до корупції, однак відмінність різних держав полягає не в наявності чи відсутності корупції як такої, а в її масштабах, характері корупційних проявів, впливі корупції на суспільні процеси. Враховуючи євроінтеграційний курс України, певний інтерес викликає досвід Республіки Болгарія (РБ) у розроблені механізмів боротьби з корупцією.

Метою даної публікації є аналіз особливостей антикорупційної політики Болгарії в процесі вступу до Європейського Союзу та набуття членства в цій міжнародній організації.

Матеріали та методи. Тривалий час у сфері наукових інтересів українських дослідників перебувають проблеми корупції. Зокрема, цьому питанню у своїх наукових працях приділяють увагу такі науковці, як: Т.С. Гжибовська, І.В. Кушнар'ов, С.М. Наумкіна, І.А. Кабанцева, Н.М. Рудік та інші. При написання даної публікації було використано методологію системного аналізу, що надало змогу комплексно дослідити особливості антикорупційної політики Болгарії, діяльність органів уповноважених на боротьбу з корупцією.

Результати та обговорення. Процес приєднання до Європейського Союзу став важливим чинником розвитку антикорупційної політики РБ. Тиск, а також всебічна допомога в розробці антикорупційної політики Європейської комісії, мотивували болгарський уряд до адаптації національного антикорупційного законодавства до вимог міжнародних антикорупційних актів [5, с.60].

Зазначимо, що в Болгарії також була оновлена система антикорупційних органів, зокрема при Раді Міністрів РБ створена Національна рада з антикорупційної політики. Відповідно до законодавства Рада виконує такі функції: координує розробку та оновлення проектів стратегій, програм і планів у галузі попередження і боротьби з корупцією; здійснює моніторинг і звіти про виконання прийнятих відповідних стратегічних і програмних документів та організовує незалежні зовнішні оцінки їх виконання; обговорює результати реалізації політики по боротьбі з корупцією та пропонує заходи щодо підвищенню їх ефективності; обговорює інформацію і конкретні проблеми в реалізації антикорупційної політики; обговорює і дає висновки щодо аналізів і доповідей, що мають відношення до боротьби з корупцією; вносить пропозиції про внесення змін до законодавства з метою ефективного проведення політики запобігання та боротьби з корупцією; заслуховує представників установ в контексті розробки і здійснення заходів щодо запобігання та боротьби з корупцією [2]. Крім того, для протидії і боротьби з корупцією в кожній із галузей влади діє окремий антикорупційний орган: Національна антикорупційна комісія Болгарії – попередження та боротьба з корупцією в законодавчих органах влади; Антикорупційний комітет судової системи; Комітет із попередження і протидії корупції при Раді Міністрів. Для координації дій та узгодженості заходів антикорупційної політики вищезазначених органів, у складі Національної ради створено Раду з координації антикорупційної діяльності. Також під час реформування системи органів було враховано зростаючу роль громадянського суспільства та створено Громадянську раду Національної ради із антикорупційної політики [1].

Однак, незважаючи на позитивну антикорупційну динаміку, проблема боротьби з корупцією й досі є актуальною для Болгарії. Так, за обрахунками 2019 року індексу сприйняття корупції РБ посідає 74 місце [7]. У звіті Трансперенсі Інтернешнл зазначається, що в Болгарії багато громадян не довіряють політичним установам і не відчують себе добре представленими в процесі прийняття рішень у країні. Маючи слабкий контроль над фінансуванням політичних партій та надієвий механізм стримувань і противаг, Болгарія також не має незалежних та прозорих ЗМІ [6].

Зауважимо, що політична корупція в Болгарії вражає своїми розмірами. Корупція настільки глибоко «в'їлась» у систему функціонування держави, що болгари кажуть: у країні немає мафії, тому що болгарська держава сама по собі – це мафія [4, с.199]. Часті корупційні скандали, які відбувалися тут ще з 1990-х і не припинилися до цього часу, зумовили хронічну недовіру болгар до політико-управлінських інституцій та місцевих еліт. Прикладами може слугувати ситуації 2014 року, коли до банкрутства був доведений Корпоративний торговий банк – один із найбільших банків РБ, а також березня 2019 року, коли кілька чиновників правлячої партії Громадяни за європейський розвиток Болгарії (ГЄРБ) опинилися в центрі корупційного скандалу, який був названий «Апартменгейт».

Також варто звернути увагу, що найбільша кількість випадків топ-корупції в Болгарії стосується тендерів для державних установ, які проводяться непрозоро. Завдяки журналістським розслідуванням і зусиллям «третього сектора» громадськості стають відомі численні приклади отримання членами родин чиновників переваг при розподілі державних замовлень, але проблема полягає в тому, що після оприлюднення інформації болгарська влада зазвичай не вдається до необхідних процесуальних дій, а громадськість бурхливо не протестує [5, с.61].

На думку І. Кушнарьова, серед причин «живучості» та недосяжності для закону політичної корупції в Болгарії є тотальне кумівство. Кожна новообрана влада призначає «своїх людей» на ключові посади в управлінні державою. Тому

будь-яке судове переслідування вищих і вже колишніх чиновників кваліфікується як «політичне переслідування» і ніколи не закінчується доведенням вини та покаранням. Гучні судові процеси тягнуться роками; тих, кого ще нещодавно гучно арештовували та звинувачували, болгарські судді повністю виправдовують, їхні справи «заморожують» або взагалі закривають, а фігуранти таких справ знову висуваються на виборні посади [3, с.60]. Прикладом є лідер ГЄРБ Бойко Борисов, який незважаючи на корупційні підозри тричі призначався прем'єр-міністром РБ, а його політична партія отримала перемогу на позачергових парламентських виборах 2017 року та місцевих виборах 2019 року.

Висновки. Вступ до Європейського Союзу сприяв прийняттю нового антикорупційного законодавства та створенню низки органів в РБ для протидії і боротьби з корупцією в системі державного управління. Однак, досі політична корупція є іміджевою характеристикою Болгарії, яка суттєво знижує ефект від фінансової допомоги ЄС. Корупційні викриття часто знівельовуються подальшою байдужістю як влади, так і громадськості. Тому констатувати сьогодні успіхи Болгарії у мінімізації корупційних практик, а також значну роль болгарського суспільства у цьому процесі не можемо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гжибовська Т.С. Антикорупційна політика в країнах Східної Європи: досвід для України // Вісник Маріупольського державного університету: зб. наук. праць. – Маріуполь: Маріупольський держ. у-т, 2019. – Вип. 25. – С. 83-93. – (Серія: Історія. Політологія) – URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5489/1/Gzhybovska.pdf>

2. За създаване на Национален съвет по антикорупционни политики : Постановление на Министерски съвет на Република България от 29.05.2015 № 136 (именения от 26.06.2015 № 160; именения от 123.02.2017 № 4). – URL: <http://anticorruption.government.bg/content.aspx?p=14>

3. Кушнар'ов І.В. Інструменти боротьби з політичною корупцією у країнах Центральної та Східної Європи: оцінка ефективності на прикладі Румунії та Болгарії / І. В. Кушнар'ов // Політикус. – 2017. – № 4. – С. 58–61. – URL: [file:///C:/Users/123/Downloads/polit_2017_4_14%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/123/Downloads/polit_2017_4_14%20(1).pdf)

4. Кушнар'ов І.В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Ко ре цького НАН України; Видавництво «Юридична думка», 2018. 408 с

5. Наумкіна С.М., Кабанцева І.А. Антикорупційні ініціативи болгарського громадянського суспільства: оцінка впливу на системну корупцію // Вісник ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. – Вип. 3. – С. 58-64– (Серія: Політичні науки) – URL: [file:///C:/Users/123/Downloads/6363-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-12776-1-10-20190315%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/123/Downloads/6363-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-12776-1-10-20190315%20(2).pdf)

6. Рудік Н.М. Боротьба з корупцією в державах-членах ЄС крізь призму «Індексу сприйняття корупції» Трансперсі Інтернешнл // Публічне адміністрування: теорія та практика, 2019. – Вип. 2(22). – URL: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2019-02\(22\)/5.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2019-02(22)/5.pdf)

7. Corruption Perception Index 2019 Bulgaria. – URL: <https://www.transparency.org/en/countries/bulgaria>

PHILOLOGICAL SCIENCES

UDK 81

THE BEAUTY OF SPEECH IN NIZAMI GANJAVI'S “TREASURE OF SECRETS”

Alizade Aliye Umran Ali Aga
Baku Slavic University
Lecturer

Annotation. Today, Nizami Ganjavi, who lives and is loved as our spiritual contemporary, has created unique pearls of world poetry by illuminating the subsequent development of Near and Middle Eastern literature with his genius poetic discoveries in his works. Nizami's art, which has gained a unique eternal position in the development of Azerbaijani public and artistic thought, has formed an unusually original stage and has survived to the present day, leaving centuries behind in our history.

Key words: Nizami Ganjavi, aesthetic power, human ideas, poem.

The greatness and aesthetic power of Nizami's legacy are reflected in his works in a highly artistic way, his life, the human ideas inspired by the poet with the bright expression of important, sublime desires and aspirations, humanistic views, literary and moral results help to fully integrate human character, call on generations to fight for high ideals, kindness and heroism, to feel and appreciate beauty and grandeur.

Nizami's spirit invites people to friendship and loyalty, kindness and unity, loyalty by instilling in them feelings of justice and love by educating them in the spirit of intolerance and hatred against all kinds of moral and social ugliness.

“All this shows the mystery of the great Nizami’s art, his irreplaceable, invincible genius, global and everlasting content:

Fələk qədər uca söz gətirməyincə ələ
Dövründən fələk kimi cəhd elə qalma hələ
Səy et, başı aşağı ol hər zaman, misli – şam,
Səhər yox, ancaq yanib ətrafı parlat axşam [1].

With these verses, the poet wants to say that when you do not find a word as high as fate, it is like fate, work tirelessly, make an effort. According to the past, the celestial bodies rotate, and the earth is stable. Work hard, not only in the morning but also in the evening.

The poet’s thoughts on the creation of man are also interesting:

Bu aşılıq meydana salmamışkən vəlvələ,
Yoxluqda varlıq səsi eşidilmişdir hələ.
Yoxluq, gizliliyində bir xoşbəxt işıq saçdı.
Vücuda gələn kimi hamıya qapı açdı.
O, pərizadələrin sonuncu uşağıdır.
O, insan övladının ümidi dayağıdır... [1].

That is, according to the law, Adam is the last child of the fairies, because a demon was created on earth before Adam. When he speaks of the wicked, the poet is referring to Satan, who deceived Adam.

The next verse has a figurative meaning – that is, it is the cause of man’s misfortune as a result of his excessive addiction to material goods.

Günah işləyən hər kəs üzr istəsə yaxşıdır,
Adəm də üzr istəyib bir yerə çatdı axır.
Tövbədən solmuş gülə su çilədi, su vurdu,
Öz sərəpərdəsini o sərəndibdə qurdu... [1].

According to legend, Adam wept in a blue robe that mourned for forty years in India. At last he washes away his sin with tears, and disaster strikes him. After that, blue grass grows under his feet. According to legend, in India, the blue grass

originated from Adam's tears. The meaning of the verses is as follows: Adam, blackened by the sin he had committed, sprinkled water on the withered smile.

He established his sarapard in that sarandib: sarapard is a word of Persian origin. It means the palace curtain (a room that used to belong to the king's close people, or more precisely, a large curtain in a large room, or a large curtain between the harem and the guest and reception room). The word Sarandib is also of Persian origin. It is a place in India called Ceylon. According to religious myths, Adam was expelled from paradise on this island, and it is said that his footprints remain here [3].

Explanation of the verse: Sarandiba fled and this is the reason why the Indians are black because they poured the black of their faces on the ground [1].

Even this incident suggests that the idol worshiped by the pagan Indians in the temples was Hadrat Adam (A.U).

Tövbədən ləzzət aldı, atdı günah yükünü
Aldı xəlifəliklə bir söz bu yer mülkünü.
Vəfa toxumu əkdı ədalət tarlasında,
O tarlanın vəqfini bağladı bizim ada...
Gəl bahar deryasında gül gəmissi ol barı... [1].

If we look at the interpretation of the verses, we can conclude that Nizami said here: "Adam, whose repentance was accepted, was chosen by God as the caliph and was given as a foundation to the children of mankind, and he called on the people to be just, faithful, not to oppress, and not to hurt anyone". He wanted to say, "Stay away from the people, turn away from people, confess all their evils, and turn to God" in the example of Adam, he advised everyone to be knowledgeable. According to Nizami, who worshiped, believed in, and nurtured God as the son of time, who created man, the "crown of creation", and gave him the kingdom of intellect and passion, this belief affirms the real world, its vital beauties, and is a human word no matter where it is. There is a small part of God in human nature, in the events of life, in nature, in the unity of all beauties, in the presence of goodness and light.

Nizami's god, who seeks a speck from God, the existence of God in every pattern, is only the god of goodness, light and beauty, and according to the poet, a

person who exists only in the beauties of nature, in the light of these beauties, that is, in his nature, where goodness, light, and beauty are concentrated, can rise to the status of “god” and “man must be the manifestation of God on earth”. It is a great honor to bear a human name. However, the essence of humanity has been lost because of the oppression, arrogance, bribery, cruelty, horrible crimes committed by people, and so on, which prevail in an environment of feudal spiritual life.

We come across these ideas in the “Treasure of Secrets” section of “The Conversation of Nushiravan and Owls”.

Xalqa zülm edir hər kim dağıtsa məmləkəti,
Ədalət üzərində durar şahlar dövləti
... Xalqa rahatlıq istə, əzmə, incitmə onu,
Utanmaqdan başqa şey deyil bu işin sonu... [1].

The great Uzbek poet and thinker of the 15th century Alisher Navoi considered Nizami, who was an example in all respects, to be an irreplaceable and genius teacher, and what he said about the Ganja master: “Nizami is a reliable treasurer of the pearl culture.

Nizami’s “Khamsa” is so great and heavy in its content and meaning that to measure it, you need a scale as big as the heavens, a stone as big as the earth” [4].

Qələmdir yel kimi sürətlə gedən
Əzəldən yüksəkdir yeri fələkdən
Bədhin ədhəmindən daha tez çapar
Onun Şəbdiz kimi bir surəti var

The author of these verses is Navai (meaning "two elephants" along with Nizami, the great Persian poet of Iran Firdovsi – A.U.)

Onların eşqi ilə içim iki cam,
Caminin mədhinə başlayım kəlam [5].

The treasurer of pearls of words, the owner of deep wisdom, master Nizami, who confirmed the valuable ideas of Alisher Navoi with his works, opened the door of his treasure full of wisdom with his work “Treasure of Secrets”. In this work, the

poet touched upon the issue of language, as well as the position and importance of the word.

He expressed his views on language and speech in different ways with the language of poetry, and although these ideas sometimes sound like purely linguistic issues related to the essence of language, the relationship of language to man and society, they are also rich in wise expressions.

Dilinə od sözü gətirən insan,
Bu sözlə ağzını yandırılmaz inan.

According to religious superstition, man was created from dust by divine power.

Demədikcə ürəyə söz ki cavab ver mənə,

Daxil olmazdı əsla can bu palçıq bədənə - in his verses, Nizami expressed his opinion that “the mud body created from the earth came to life with the tongue”. According to Nizami, who considers language to be one of the main distinguishing features of human beings from other living beings, language, which plays a significant role in the formation of man, is an event that occurs at the same time as man.

Əgər söz can ipini əyirməsəydi bir an,
Bu kələfin başını bəs hardan tapardı can?

That is, if words were not the basis of the soul, the soul would not be able to find the end of the word.

Söz ruhdur, can üçün ruh dərmandır

Can tək əkizliyi bəlkə bundandır – expressed his opinion in verses.

From time immemorial, it has been thought that the human body is revived by the spirit because it is considered “a lifeless mold of the human body without the soul”.

Taking these ideas into account, Nizami equates the word with the spirit in this sense and says, “We are the word, and this body is our balcony”.

Putting the word of the poet next to the man himself, in the “About the word” section of the “Treasure of Mysteries” he puts forward very valuable ideas that point to the antiquity of the developing language, the word:

Bu xəlvət pərdəsini açan zaman əlbəəl,
Söz oldu bu cahanda cəlvələnen ilk gözəl.
... O zamandan ki, qələm yazı yazdı, dürr saçdı
Bu dünyanın gözünü ən gözəl sözlə açdı.
Göz eşqin lüğətində öz canımızdır bizim,
Biz sözüük, bu bədənsə eyvanımızdır bizim... [1].

Academician Mammad Jafar reveals the religious and philosophical meaning of these verses from the “Treasure of Secrets”, as well as the verse “We are the word, this body is our balcony”: “... The poet speaks of the existence of the word before the end of the world, and this reasoning is indeed consistent with the ancient religious views of the word: “ In the beginning there was a word, and the word was with God, and the word was god. In the beginning, he was with God. Everything came into being through him, and nothing that came into being did not come into being without him” [2]. M.Jafar notes that the old Faust in the German poet Goethe’s “Faust” also thinks a lot about this religious reasoning – the basis of existence and the philosophical meaning of the word. The thought-provoking point of the work is that Faust moves his finger in his library on the interesting words in the Bible, which we have just mentioned, “Was there a word in the beginning, or an action?” He asks himself. Then he resolutely says, “No, there was a primitive action”, and thus expresses his materialist views on the origin of existence” [3].

“What is the word?” According to the poet, the answer to the question is abstract, colorless and invisible, so it is impossible to praise him:

Yoxdur zərrəcə rəngi baxasan öz nişanına,
Dil acizdir deməyə tərif sözün nişanına.
Odur ki, söz bir bayraq açar qəlbə, könüldə
Artıqdır və yersizdir orda qələm də, dil də [1].

In “Treasure of Secrets” Nizami writes the word as the most valuable, the most valuable thing.

Qələm ki bu həyatda tərənərək ilk dəfə.

Sözdən yazdı, diqqətlə baxsan birinci hərfə,

Yalnız sözlə qazandı kainat bu şöhrəti.

Bir bu qədər dedilər, azalmadı qiyməti.

Let's take another look at what is said about the word.

Taclılar tac sahibi sanmışlar sözü ancaq,

Bəzisi təfsir etmiş onu bir başqa sayaq.

Alaraq bizim sözü, öz qızılını mädən,

Söz sərrafı önün qoydu yerlərə birdən... [1].

As can be seen from the verses, the wise poet considered gold and silver to be priceless in exchange for the word, and by engraving the word in our memory as the beginning and the end of everything, crowned before the crowned and glorified in the universe, his incomparable value never diminished.

REFERENCES

1. Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı kitabxanası. XX cildə. IV cild. Nizami Gəncəvi. “Sirlər xəzinəsi”. Bakı, 1961.
2. Cəfər M. Nizaminin fikir dünyası. “Yazıçı” nəşriyyatı, Bakı, 1982.
3. Qurani Kərim “Bəqərə” surəsi // [https://az.wikisource.org/wiki/Quran_\(V.M%C9%99mm%C9%99d%C9%99liyev_v%C9%99_Z.B%C3%BCnyadov_t%C9%99rc%C3%BCm%C9%99si\)/%C6%8FIB%C9%99q%C9%99r%C9%99_sur%C9%99si](https://az.wikisource.org/wiki/Quran_(V.M%C9%99mm%C9%99d%C9%99liyev_v%C9%99_Z.B%C3%BCnyadov_t%C9%99rc%C3%BCm%C9%99si)/%C6%8FIB%C9%99q%C9%99r%C9%99_sur%C9%99si)
4. Vahid Ə.A., Dilvazi M., Ziyaqay Ə., Rahim M., Rəfibəyli N. Əlişir Nəvai. “Fərhad və Şirin”. Bakı, 2004.
5. Vahid Ə.A., Dilvazi M., Ziyaqay Ə., Rahim M., Rəfibəyli N. Əlişir Nəvai. “Seçilmiş əsərləri”. Bakı, 2004.

FEATURES OF FILM TEXT TRANSLATION (BASED ON SCIENCE FICTION MOVIES)

Borovykova Daria

Student

Sumy State University

Sumy, Ukraine

Introductions. Among the international exchange, film culture, especially film, has been promoted to be one of the dominant forms of culture in modern society. Extended beyond the field of art, it has become a part of people's lives and exerted a strong influence on the formation of people's language, living patterns and even values.

In order to appreciate the perfect original English film works, we have to resort to the translated ones. With such a big market and so huge an audience, film translation is undoubtedly one of the commonest forms of translation in our contemporary society.

Film is a kind of audio-visual art, where dialogues work together with visual images, sound tracks and music. Film translation, as a kind of mass multimedia translation, is a new field of art and translation.

Based on detailed analysis of the characteristics of film translation compared with general translation, two prevalent methods of film translation: dubbing and subtitling, and the constraints of each method, this paper attempts to categorize some feasible principles and requirements that account for successful film translation, which can be used to guide film translation practice.

Cinema is one of the most popular and relevant types of entertainment and art. Nowadays, films of different genres and in different languages are made, and in connection with the latter there is a need to translate them. Film translation has become a new trend in the world of traditional translation, so linguists and translators have paid close attention to it. However, so far not everything has been studied in this area, although the foundations have been laid and certain criteria have been derived,

which will be considered in this paper. In connection with the popularization of cinema, it is necessary to study the peculiarities of the translation of film text, for their high-quality transmission into the languages of other countries.

Currently, cinema is one of the most popular areas of society. It is difficult for modern man to imagine his existence without a cinema. The conditions of globalization contribute to the fact that foreign (mostly English-language) films make up a significant share of Ukrainian film distribution. This means that the volume of film production, which requires high-quality translation into Ukrainian, is steadily growing every year.

Aim. The aim of the study is to identify the features of the translation of English-language films into Ukrainian. The object of research is film text as a special text genre of translation activity.

Materials and methods. The following research methods were used to solve the tasks: methods of analysis and synthesis, which were used to collect and summarize the theoretical material on the research topic, as well as summarized the results of the study; the method of continuous sampling, by which the material was selected for analysis; descriptive-analytical method, which made it possible to process the selected

material; comparative-comparative method that allowed to compare texts original and translation in order to identify the transformations applied by the translator; transformation method, which was used to identify translation transformations in the translation of film text.

The film text is a dynamic system of sound-visual images, or a dynamic system of plastic forms, which exists in the screen conditions of space-time dimensions and conveys a sequence by audiovisual means development of the artist's thought about the world and about himself.

The communicative orientation of the film text is beyond doubt, since it is addressed to the viewer and is created specifically for the perception of the mass audience.

Translation into films in any of its forms (duplication, translation with subtitles or translation by “voice-over”) must meet certain criteria typical for translation activities in general, the main of which are compliance with the original and the naturalness of the sounding text of the translation, reflecting the taste and tact of the translator [1,p 155].

The text of the film includes dialogues, lyrics, voiceover and captions. This type of text has its own characteristics: unlike other types of translated texts, it is designed for instant perception, therefore, it should be informative and understandable to the viewer, limited by the time frame of sound, it is also accompanied by a video sequence that facilitates the choice of possible translation options.

Audiovisual translation is a translation multimodal and multimedia texts into another language and their transfer to another culture.

The peculiarities of audiovisual translation are various specific aspects of film text translation. The transmission of verbal and non-verbal information in this type of text is simultaneously carried out along the acoustic and visual directions, and the linguistic aspect ceases to play a decisive role [1,p 170].

There are two main types of film translation: dubbing and subtitling.

Subtitling is an abbreviated translation of the film's dialogues, reflecting their main content and accompanying in the form of printed text the visual series of the film in its original version, usually located at the bottom of the screen.

Dubbing - replacing the original speech with the speech in the translated language; special recording technique that allows you to replace the soundtrack of a movie with recording of the original dialogue with an audio track with a recording of the dialogue on target language and one of the types of translation [3].

However, subtitling involves the least interference with the original; in other words, it is the most neutral, minimally meditated method. Therefore, it is subtitling that contributes to experiencing the flavor of the foreign language, its mood and the sense of a different culture more than any translation mode. Plainly speaking, the audience enjoys the whole original film including sound and image, with the help of

subtitles. Dubbing is known to be the method that modifies the source text to a large extent and thus makes it familiar to the target audience through domestication. Its aim is to make the audience feel as if they were listening to actors actually speaking the target language. Subtitling, i.e. supplying a translation of the spoken source language dialogue into the target language in the form of synchronized captions, usually at the bottom of the screen, is the form that alters the source text to the least possible extent and enable the target audience to experience the foreign and be aware of its “foreignness” at all times.

In the process of translation, many factors contribute to the realization of an optimally approximated translation. Film translation, is no exception, which imposes a variety of constraints on the translator. Unlike other types of translation, film translation does not allow free condensation or deletion [1,p 130].

Results and discussion. In the process of translating film texts, the translator is faced with certain difficulties typical for this type of translation. In our study, we will list the main ones:

1)When translating a film text, it is possible to meet difficulties to pronounce combinations of sounds, which during the further process dubbing will be difficult to pronounce and will not match the original in tonality. Therefore, you should avoid these sound combinations, replacing them with simpler sounding synonymous word combinations.

2)In some cases, the translator may face difficulties technical nature, when the sheet with replicas is incomplete, and there is the need to translate dialogues and remarks, the perception of which by ear difficult. This can be translation during a chase, quarrels, translation of a conversation in a whisper, etc. Often the translator needs to guess the meaning of the dialogue from the context or from the video sequence.

3)Also, the text, when translated from English into Ukrainian, tends to increase in volume, and its sounding time is limited by the sounding time of the original and the change of film frames. This means that phrases must be formulated more compactly, using the compression technique (more compact presentation of thought

in one language by using semantically more capacious units of another language) or omission (zero translation) [4].

Providing articulatory synchronicity should give the viewer the impression of complete coincidence of sound and image, which is especially important in a movie.

The difficulty of translating direct speech and jokes is another feature of voice-over translation. In order to translate feature films, you must also be fluent in your native language. It is necessary to take into account the cultural level of the speaker, his age, the contextual meaning of phrases, the figurativeness of the syllable.

In addition, each nation has its own idea of humor, sometimes specific to other nations. It depends on the translator whether he can successfully translate a comic situation while retaining its exact meaning; whether he can recreate a funny situation so that the viewer can also smile at the moment.

As for translation transformations, based on the research of V.N.Komisarov, this work distinguishes three types of transformations, depending on the nature of the transformations: lexical (transliteration, translation transcription, tracing, some lexicosemantic substitutions), grammatical (literal translation, grammatical substitutions, division of a sentence) and lexical-grammatical (explication, antonymic translation and compensation) [2].

Conclusions. Analyzing different translations of film titles, we can make a conclusion that there is a great importance of working with the title during its localization. The sense can become completely different from the original one in case of misunderstanding and unsuccessful translation. In addition, we can confirm that the task which the translator deals with during the working process is very difficult. It requires a deep knowledge of language and a multicultural mindset.

The problem of translating a film text is complex and multifaceted, as in this type of translation the translator should take into account some features of the film text: unlike other types of translated texts, it is designed for instantaneous perception, so it should be informative and understandable to the viewer accompanied by a video series, which helps to select possible translation options.

REFERENCES:

1. Gorshkova VE Translation into cinema / VE Gorshkova Gorshkova. - Minsk, 2006. - 278 p.
2. Komissarov VM Modern translation studies / VN Komissarov. - M.: ETS, 2001. - 424 p.
3. Matasov RO Translation of film / video materials: linguocultural and didactic aspects - Minsk, 2009. - 211 p.
4. Neubert A. Pragmatic aspects of translation (Pragmatische Aspekte der Übersetzung). Leipzig, 1980. 164 p.

РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАНТНОГО АНАЛІЗУ ПРОСОДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ВОЛОДІННЯ МОВОЮ

Варлакова Антоніна Володимирівна
Аспірант кафедри
германської та фіно-угорської філології
Київський національний лінгвістичний університет

Вступ. При виборі методів дослідження, було обгрунтовано доцільність проведення інформантного аналізу. В ході аналізу аудитори-фонетисти, прослухавши оригінальні й озвучені українськими дикторами з різним рівнем володіння англійською мовою тексти, оцінювали природність їх звучання, легкість сприйняття інформації та відповідність вимовній нормі англійської мови. Результати проведеного аналізу створили передумови для розкриття специфіки просодичної організації англійського мовлення українців та виявлення просодичних параметрів, на які впливає реалізація ненаголошеного вокалізму.

Мета роботи. Результати інформантного аналізу слугуватимуть підґрунтям для проведення подальшого вивчення проблеми.

Матеріали і методи. Для реалізації експерименту було створено 4 відносно гомогенні групи дикторів. Таким чином, першу групу (Г1) склали 5 жінок викладачів філологічних дисциплін ВНЗ Києва, з високим рівнем володіння англійською мовою та досвідом публічних виступів, віком від 30 до 45 років.

До другої групи (Г2) увійшли 5 студенток-філологів 3 року навчання, з середнім рівнем володіння англійською мовою, віком 21-22 роки. Обрані студенти мають найвищі рейтингові бали з профільних філологічних дисциплін.

Учасниками 3 групи (Г3) стали 5 студенток-філологів 1 року навчання з середнім рівнем володіння англійською мовою за балами ЗНО, без профільних знань з теорії мови, віком 17-18 років.

Також, для порівняння та перевірки твердження про відтворення звуків іноземної мови через призму звуків рідної мови, було створено групу (Г4) з 5 студентів без філологічної освіти та профільних знань, що навчаються на технічних спеціальностях, і мають середній рівень володіння англійською мовою. Усі студенти даної групи мають найвищі рейтингові бали з англійської мови. Соціальні відомості про усіх дикторів відображені в табл. А.1 додатку А1.

В ході аналізу, використавши метод семантичного диференціалу, вдалося визначити групи дикторів з найменш природнім звучанням мовлення, встановити найважче для сприйняття озвучення та оцінити їх відповідність відповідності вимовній нормі.

Для проведення даного етапу експерименту було обрано метод семантичного диференціалу, який вперше запропонував Ч. Осгуд, досліджуючи індивідуальні ставлення слухачів до почутого. Реципієнти оцінювали спосіб презентації тексту певним диктором з позиції особистого враження за запропонованою шкалою. [1]. Процедура проведення експерименту полягала у тому, що аудитори-фонетисти, прослуховуючи фрагменти художніх текстів, оцінювали просодичні елементи за семибальними двополярними шкалами, кожна з яких представляє градацію певної ознаки. Після прослуховування аудіотексту, респондент оцінює спосіб презентації тексту за наведеними нижче ознаками, відмітивши у протоколі цифру оцінку від -3 до +3, яка найкраще характеризує ступінь вияву кожної ознаки у запропонованому фрагменті.

Кожна поділлка шкали має своє значення. В антонімічній парі "неприродний - природний" градація ознаки відбувається таким чином: -3 – цілком неприродний, -2 – майже неприродний, -1 – скоріше неприродний, ніж природний, 0 – нейтральний, +1 – скоріше природний, ніж неприродний, +2 – майже природний, +3 – цілком природний.

Метод семантичного диференціалу широко використовується у психолінгвістиці та психосемантиці й дозволяє оцінити асоціативні зв'язки, що виникають у свідомості людини під час сприйняття того чи іншого явища. Методика семантичного диференціалу є незамінною при вивченні психології сприйняття і поведінки людини, а тому часто застосовується у дослідженнях масової комунікації, реклами та цілком виправдана як метод аналізу мовлення.

Використання методу семантичного диференціалу для оцінки читання текстів українцями та носіями англійської мови дозволяє виявити різницю у сприйнятті однакових за змістом текстів, що мають різну просодичну організацію. Усереднені дані проведеного аналізу наведені в таблиці.

Таблиця 1

Оцінка англійського мовлення різних груп дикторів.

	Природність	сприйняття	нормативність
НМ	3	3	3
Г1	2	3	2
Г2	1	2	1
Г3	0	1	0
Г4	-2	-1	-1

Результати і обговорення. Таким чином, можна стверджувати, що студенти без філологічної освіти, спеціалізованих знань та з найменшим досвідом спілкування англійською мовою, були оцінені аудитором інформантами найнижче.

Інформанти працювали з друкованими текстами оповідань, які були подані з відповідними розділовими знаками та поділом на абзаци. На першому етапі аудитори-інформанти прослуховували експериментальний корпус текстів для оцінки їхньої відповідності нормі вимови англійської літературної мови. До нього увійшли тексти начитані носієм мови та чотирма групами дикторів-українців з різним рівнем володіння англійською мовою. На наступному етапі дослідження з текстів, озвучених українцями, було відібрано фрагменти для

подальшого аудитивного та інструментального аналізів. Уривки, визначені інформантами як такі, що не відповідають літературній нормі, не природні за своїм звучанням і ускладнюють розуміння змісту тексту в цілому, підлягали вивченню задля встановлення системи відхилень, що спричинили порушення їх просодичного оформлення мовлення.

Зважаючи на те, що службові слова, частіше за все, вживаються у зв'язному мовленні у слабких формах, з заміною повнозвучних голосних на редукований $\square\square\square\square E\square$, а більшість двоскладових слів містять ненаголошену голосну, яка в потоці мовлення зазнає комбінаторних змін, інформантам було запропоновано обрати з фрагментів лексичні одиниці, що відповідали таким критеріям:

1 група - не несуть емпатичного наголосу

- мають 2 склади, один з яких містить ненаголошений голосний

- належать до самостійних частин мови

2 група - не несуть емпатичного наголосу

-належать до службових частин мови

Слід зазначити, що 98% слів були обрані фонетистами для аналізу одностайно.

Висновки. Виконаний інформантами аналіз виявив, що, незважаючи на те, що диктори мали можливість ознайомитися із текстами до їх запису, вимовних відхилень та просодичних порушень уникнути їм не вдалося. Отож, унаслідок здійсненого інформантного аналізу було визначено, що тексти озвучені дикторами-українцями кожної з груп у більшій чи меншій мірі всі мають відхилення у просодичному оформленні. Інформантами також були виділені фрагменти з найбільшими порушеннями, що заважали коректному сприйняттю змісту тексту. Акустичний аналіз обраних фонетистами слів допоможе встановити причини вимовних порушень в англійському мовленні українців.

КОЛИСКА ДЛЯ КІШКИ ЯК АНТИУТОПІЯ К. ВОННЕГУТА В КОНТЕКСТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ СТОЛІТТЯ

Войтенко Леся Іванівна

д. філ. н., доцент

Одеський національний університет

ім. І.І.Мечникова

Вступ. «Колиска для кішки» (Cat's Cradle) – це роман-антиутопія Курта Воннегута, вперше опублікований в 1963 році. Автором проаналізовано проблеми науково-технічного прогресу та їх негативного впливу на духовний розвиток людства; релігії; засуджено гонку озброєнь. Твір становить собою своєрідну енциклопедію божевіль. Читаючи роман, читач може задуматись: куди ж зникли нормальні люди? Відповідь проста: нормальних людей дуже багато; перш за все це автор, Курт Воннегут; це ті, хто прочитав його книгу, посміявся, задумався і жахнувся разом з ним.

Мета роботи. З усіх проблем, порушених письменником у творах, найбільш яскраво він розробляє три:

- геть всі війни;
- контроль над технічним прогресом;
- порятунок природи.

На думку, Дж. Ірвінга, проблема порятунку природи від швидких темпів індустріалізації займає особливе місце в творчості письменника, адже К. Воннегут вказує на те, що людство не цікавиться власним майбутнім, і тим більше не цікавиться, яких непоправних змін може зазнати природа.

Матеріали і методи дослідження. Дія роману відбувається у вигаданому місті Іліум. Головний оповідач роману, Іона-Джон, планує написати книгу «The Day the World Ended», про те, що тоді робили відомі американці. Збір інформації він вирішив розпочати із діяльності самого «батька атомної бомби», Фелікса Хоннікера. Для того, щоб з'ясувати подробиці того дня, йому довелося розшукати усіх нащадків вченого, які згодом розповіли йому страшні таємниці

про свого батька та його відкриття. Сюжет роману будується навколо небезпечного винаходу професора – речовини під назвою «лід-дев'ять».

Іона-Джон дізнається, що вчений за наказом вищого командування, створює атомну бомбу, абсолютно не задумуючись про жителів Хіросіми та Нагасакі, доля яких вже давно була вирішена. На випробовуванні атомної бомби хтось зауважив: «*Science has now known sin*». Проте, що таке гріх, любов чи совість Фелікс Хоннікер, творець атомної бомби, не знав. Для корифея наук головною в житті була Наукова Істина. Для епохи НТР – це звична річ, коли уряд однієї держави може вирішувати подальше існування іншої. Таке суспільство відгороджене від решти світу, у них панує псевдокарнавал, бездушна злочинна влада, технократія, пригнічена особистість. Влада маніпулює людською свідомістю, примушуючи вірити сіру масу в те, що її життя – ідеальне. В це повірив і Фелікс Хоннікер.

Технологічні відкриття, котрі вводяться для вирішення однієї проблеми, що стоїть перед суспільством, створюють нові проблеми, які можуть бути ще більш складними. У романі «Колиска для кішки» письменник прямо вказує: якщо людство не усвідомлює це парадоксальне становище і не навчиться керувати ним, воно створить небезпечну та дуже нестійку систему. С. Белов вважає, що катастрофи, великі та малі, зумовлені в чималій степені фетишизацією наукового знання, яке перетворює людей в додаток технології, котра створює машино-подібних індивідів. О. Зверев вказує на те, що Іліум – це не картинка з натури. Це гротеск. Однак такий гротеск, в якому явно проявляються риси реальності. І перш за все прикмети філософії, етики та соціальної практики технократизму, цього зловісного породження НТР в буржуазних умовах.

Атомна бомба – це не останній винахід Хоннікера. Якось один піхотний генерал поскаржився на бруд, котрий створює незручності під час бойових дій. Науковець зацікавився проблемою «боротьби із брудом» і винайшов «лід-дев'ять», – речовину, яка здатна заморозити все живе на планеті. Все життя він цікавився головоломками більше, аніж реальними людьми. Головоломками

були то колиска для кішки, то «лід-дев'ять». Але такі забавки до добра не доводять: від винайденої речовини згодом загине острів Сан-Лоренцо.

«Лід-дев'ять» – це останнє, що «подарував» дослідник людству перед своєю смертю, а також єдине, що він залишив своїм дітям. Анжела, Ньют та Френк розділили дивну речовину на рівні шматки і мимоволі стали тими, від кого залежить подальше життя на планеті. У їхніх руках опинилась зброя масового знищення, адже для «льоду-дев'ять» не було нічого неможливого, всі був здатен зруйнувати все живе. Оповідач роману задумується: «*What hope can there be for mankind, I thought, when there are such men as Felix Hoenikker to give such playthings as ice-nine to such short-sighted children as almost all men and women are?*».

Результати і обговорення. Описана в романі історія останнього відкриття Хоннікера містить в собі застереження тим, для кого майбутнє людства – лише гра. Світова катастрофа – кінцева можливість НТР, коли її двигуном стає переконання в можливості універсального застосування наукового методу.

Першим від «льоду-дев'ять» гине «Папа» Монзано, другою жертвою був лікар фон Кенігсвальд. Згодом «лід-дев'ять» поглинув все живе: «*I opened my eyes and all the sea was ice-nine. The moist green earth was a blue-white pearl. The sky darkened. Borasisi, the sun, became a sickly yellow ball, tiny and cruel.* Це був початок кінця.

Живими залишились лише декілька людей, зокрема і оповідач роману, Іона-Джон. Несподівано для себе він знаходить записку від Боконона: «*These people made a captive of the spurious holy man named Bokonon.[...] The mountebank told them that God was surely trying to kill them, possible because He was through with them, and that they should have the good manners to die. This, as you can see, they did*». В його словах звучить гірка іронія. У смерті жителів Сан-Лоренцо вини «льоду-дев'ять» немає. Люди загинули через власну байдужість та обмеженість. У творі згадується гра в колиску для кішки, саме вона перетворюється на символ фатальної безвідповідальності, який знову і знову

виникає на сторінках алегорії Воннегута, як тільки йде мова про Хоннікера та його дітей, які успадкували від батька цю страшну відчуженість від життя, це принципове небажання усвідомити значення власних дій.

На трагедію острова Сан-Лоренцо також вплинув ще один аспект: релігія. Її важлива особливість полягає в тому, що це – фантастична форма відображення дійсності, а однією з її головних цілей є формування відчуття єдності людського роду. Об'єдналися і жителі вигаданого острова. Головною, однак забороненою, релігією на острові був боконізм – релігія, вигадана ніким іншим, аніж самим Бокононом і для самого себе. Він сам заснував республіку, сам оголосив себе поза законом, і сам вирішував, яких істин потрібно навчати. Єдиний момент, коли він чесний із собою та своїми послідовниками, зафіксований на сторінках його книги: «*All of the true things I am about to tell you are shameless lies*».

Коли Маккейб та Джонсон прибули на острів, вони з'ясували, що на острові не було нічого, окрім «*diseases, which they were at a loss to treat or even name*» (с. 129). Бококон та Маккейб прагнули здійснити в Сан-Лоренцо утопію. Саме тому Маккейб реформував всю економіку острова, законодавство, а Джонсон, вигадав нову релігію. Утопічність полягала в тому, що всі жителі острова повинні були мати однакі права, бути однаково забезпеченими, можливо, й навіть однаково щасливими. Однак вони не мали власної думки, отже, їм нав'язували чужу, ними керували заради власної вигоди. Мимоволі люди стали заручниками «мудрої» філософії Боконона, та «справедливого» режиму Маккейба.

Однак, до чого привела ця «солодка брехня»? Коли жителі Сан-Лоренцо опинились перед обличчям реальної загрози, вони були безпорадними, як врятувати себе та свій острів вони не знали.

На сторінках роману філософ Бококон стверджує, що принципом здорового суспільства повинна бути «динамічна напруга». Суспільство, він повчає, повинно бути засновано на протиставленні добра злу, і між добром та злом потрібно підтримувати напругу. Філософ стверджує, що не потрібно

змінювати структуру світу, щось у ньому міняти, варто лише прийняти пануюче у ньому зло як невідворотність долі: *«It was the belief of Bokonon that good societies could be built only by pitting good against evil, and by keeping the tension between the two high at all times»*. Народу острова Сан-Лоренцо Боконон збуває віру і терпіння, еліті – нігілізм і тотальну іронію. О. Зверев вважає, що боконізм – природня людська реакція на крайнощі технократичного прогресу з його прагненнями до «наукової» гуманності, яка насправді означає повне поневолення людини.

В боконізмі – виправдання світу, винайденого Воннегуттом, тому боконізму як релігії виправдання немає. Письменник не приховує: *«Truth was the enemy of the people, because the truth was so terrible, so Bokonon made it his business to provide the people with better and better lies»* .

Висновки. Таким чином, як стверджує В. Скороденко, боконізм – єдина форма релігії, гідна того світу, який представив Воннегут у своїй алегорії. За власною волею Боконон став центральним персонажем «комедії віри», яку він створив і в яку сам же повірив.

Катастрофа в Сан-Лоренцо зробила неможливим подальше існування на острові, адже як можна жити там, де нічого живого не залишилось: *«The ragged rim of oblivion was now inches from my curling toes. I looked down. My lukewarm sea had swallowed all. A lazy curtain of dust was wafting out to sea, the only trace of all that fell»*. Якщо тут йде мова про вигаданий острів, то зовсім інакша річ знищення Хіросіми та Нагасакі. Гаряче пекло, смертельний страх, повна розруха, хаос і трагедія – ось що сталося із містами, після атомного бомбардування урядом США. Здавалося, що в цих місцях люди жити не зможуть більше ніколи. Однак місцеві жителі вистояли та вижили, вони відбудували свої міста, спробували відновити екологію. Цей факт доводить те, що сила людського духу – безмежна

РОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТОРІЧЧЯ У АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Даскал Наталія Геннадіївна
студентка

Миколаївський національний університет
ім. В.О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

Вступ. Публіцистичний стиль англійської мови був відокремленим від інших стилів у середині XVIII століття. Наразі він має декілька підстилів: ораторська мова, радіо й теле-коментування, есе та публіцистичні статті [9]. Сфера масової комунікації, в якій обраний стиль використовується, займає значуще місце у житті людини, при цьому постійно розширюючись завдяки збільшенню кількості інформації, якою можна поділитися.

Публіцистичний стиль охоплює широке коло тем, які висвітлюються у наведених вище підстилях: політика, економіка, культура, спорт, події сьогодення тощо.

Основними цілями розгляду будь-якого питання є інформування, а також спроба вплинути на думку слухача або читача через логічну аргументацію та емоційність, що є однією з особливостей обраного нами для дослідження стилю [8].

Особливості стилістики англійської мови загалом та публіцистичного стилю як окремого явища вивчали відомі радянські лінгвісти І. Р. Гальперін і І. В. Арнольд й українські спеціалісти О. А. Потебня, Г. Я. Солганик, Т. Глушкова та інші [2, 7, 8, 10, 11].

Останні два представлені науковці є нашими сучасниками. Дослідження англомовних публіцистичних текстів не є чимось новим на сьогодні, але через певні зміни, що відбувалися протягом часу, та сучасні мовні тенденції, потреба дослідження у більш вузькому напрямі є актуальною. Тому, на наш погляд,

питання використання саме просторічних висловлень у даних матеріалах, так само як і їх збагачення, залишається малодослідженим.

Мета роботи – розгляд ролі виразів, характерних для розмовного стилю, що представлені у публіцистичних текстах, написаних англійською мовою.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи: синтез, систематизація та узагальнення теоретичного аналізу методичної літератури поданого у статті; визначення основних понять з досліджуваної проблеми, їх розгляд.

Результати і обговорення. Публіцистичний текст грає важливу роль у житті сучасної людини. Як ми вже наголошували, його найголовнішою метою є надання важливої для читача інформації та/або вплив на його думку за допомогою різних засобів та прийомів.

На основі нормативно-варіативного принципу лексика англійської мови поділяється на три складних лексичних рівня, протиставлених один одному:

- 1) літературний стандарт – академічна норма;
- 2) експресивна розмовна мова;
- 3) соціально-професійна розмовна мова. Зупинимося на детальному розгляданні другого пункту.

Сучасна розмовна мова – це соціолінгвістичне явище, яке широко використовується у повсякденній мові, у засобах масової інформації та у художній літературі [3, с. 2-3].

У газетно-журнальному тексті складно не помітити основний стилістичний фон, що є письмовою літературною нормою мови з деякими рисами її усного варіанту.

Традиційно частка розмовної лексики та усних синтаксичних структур в періодиці різних країн різна. Англійські та особливо американські тексти публіцистичного характеру вважаються менш академічними та трохи віддаленими від письмової літературної мови, на відміну від, наприклад, німецької преси [6, с. 195].

Автори газетних статей нерідко використовують стилістичні засоби (епітети, метафори), фразеологічні звороти, неологізми.

Це допомагає зробити текст до читача ближчим, втримати його увагу та заручитися його підтримкою [1].

Щодо використання просторіччя, то довгий час вважалося, що елементи розмовного стилю є наслідком недбалого використання слів. На думку Брайана А. Гарнера, в сучасному англійському вживанні, розмовні вирази стають видом прославлення [5].

Для встановлення майже товариських стосунків з читачами автори газетних текстів широко застосовують жаргонізми, епітети, фразеологічні звороти, неологізми, скорочення, які свідчать про намагання журналістів знайти спільну мову з аудиторією, наблизитись до її рівня, залучити до створення спільної думки про подію. Наприклад, використання таких скорочень, як «can't» або «isn't» є просторіччям, адже їх формальними варіантами є «cannot» або «is not».

В той час, як частина посібників з публіцистичного стилю дозволяють використання розмовних виразів, таких як скорочення, оскільки вони є розмовними, деякі з них не допускаються, наприклад, використання «like» у реченні «She was, like, really informal».

Спеціалісти (*The Associated Press Stylebook*) радять не використовувати просторіччя, такі як «pled» замість «pledged»; «cop» замість «police officer»; «phony» – «fake»; «overused» – «criticize» або «denounce» тощо [5].

Проведені К. Рюлеманом дослідження доводять, що кількість вживаних у медіа розмовних виразів дуже зросла. Можна навести наступні приклади: *yeah, oh, n't, that, well, know, yes, na* тощо. Він допускає, що ця тенденція буде тривати й надалі [4].

Висновки. Отож, нестандартні елементи літературної мови мають важливе значення, що відображають в тій чи іншій мірі функціонально-стилістичну варіативність лексики англійської мови.

Просторіччя показують психологію носія мови і ситуації повсякденного життя та мають спонтанний тип вираження та намагаються наблизити читача до думки автора тексту, а тому їх роль значуща саме для посилення впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громова Н. Лінгво-стилістичні особливості газетних текстів англomовної преси як засоби впливу на читацьку аудиторію. / Н. Громова. – Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. 2016. Вип. 23, с. 26-31.

2. Глушкова Т. Проблеми газетного мовлення в контексті професійних журналістських стандартів / Т. Глушкова // Журналістика в контексті сучасних професійних стандартів та трансформації журналістської освіти. – К., 2006.

3. Abrosimova N. A. Revisiting the use of expressive colloquial language for creating a comic effect (on the basis of short humorous stories). / N.A. Abrosimova. [Електронний ресурс]: http://www.tojdac.org/tojdac/VOLUME6-NOVSPCL_files/tojdac_v060NVSE120.pdf (дата звертання: 09.12.2020).

4. Rühlemann C. Colloquialization in journalistic writing: The case of inserts with a focus on well. / C. Rühlemann. [Електронний ресурс]: https://kw.uni-paderborn.de/fileadmin/fakultaet/Institute/anglistik-amerikanistik/Ruehlemann/Colloquialization.JHP.revised_3July2015.pdf (дата звертання: 10.12.2020).

5. Perlman M. Biting off more ‘informal language’ than you can chew. / M. Perlman. [Електронний ресурс]: https://www.cjr.org/language_corner/colloquial_slang_idiom_oh_my.php (дата звертання: 10.12.2020).

6. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. / И.С. Алексеева. – СПб.: Союз, 2001. – 288 с.

7. Арнольд, И.В. Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов / ред.: П.Е. Бухаркин, И.В. Арнольд . – 13-е изд., стер. – М. : ФЛИНТА, 2016 . – 384 с.

8. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка / И.Р. Гальперин – М., Едиториал УРСС, 2016. – 336 с.

9. Жумаева, Н. Г. Lexico-semantic analysis of publicistic style / Н.Г. Жумаева, Ч.Б. Самадова. – Текст : непосредственный // Молодой ученый. – 2016. – № 15 (119). – С. 589-590. [Электронный ресурс]: <https://moluch.ru/archive/119/32901/> (дата звертання: 09.12.2020).

10. Потебня А. А. Из лекции по теории словесности / А.А. Потебня – Типография К. Л. Счасни, 1894. – 166 с.

11. Солганик Г.Я. Стилистика текста: учеб. пособие / Г. Я. Солганик. – М.: Флинта, 1997. – 256 с.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Каширіна Ірина Олександрівна

старший викладач

Собчук Владислав Євгенович

студент юридичного факультету

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

Дніпро, Україна

Вступ. Питання перекладу фразеологізмів у юридичному дискурсі дуже актуально не тільки для теорії, але і для практики перекладу. Переклад фразеологізмів є складною задачею через те, що фразеологізми мають дуже виражене розмовне забарвлення. Спроба перекласти фразеологізми дослівно може призвести до недоречності і неточності, що у свою чергу порушує гармонію мовлення. Іноді весь зміст фрази та її склад в процесі перекладу стають зовсім невідомими, але за своїми функціями вони є відповідними і створюють в мові перекладу ті ж самі враження, що й оригінал носіїв іноземної мови. Фразеологізми використовують не тільки у художній літературі, а і в публіцистиці і в живому мовленні. Тому питання перекладу фразеологізмів є актуальною проблемою не тільки для літератури, а й взагалі загальною проблемою перекладу, у тому числі й у юридичному дискурсі.

Мета роботи. Розглянути проблему перекладу фразеологізмів у юридичному дискурсі. Дізнатися про роль та важливість перекладу. Визначення основних труднощів при перекладі юридичних текстів.

Матеріали і методи. Переклад юридичних фразеологізмів і текстів є дуже важливим для дипломатичних відносин між країнами, і належить до актуальних проблем практики перекладу. Правильно перекладений юридичний текст забезпечує співпрацю держав, їхніх юридичних осіб. Як ми вже зазначили, практика перекладу юридичних текстів використовується для покращення відносин між країнами. [1, с.322]. Перекладачі завжди були

основою дипломатичних відносин. Взагалі ця практика існує дуже давно, бо юридичні тексти, і фразеологізми використовувались під час укладання різних договорів між країнами. Сьогодні, через розширення міжмовної комунікації в аспекті права, вона набуває все більшого поширення. Юридичний переклад відноситься до спеціальних перекладів і він має свій спектр правил та особливостей. Важливість юридичного перекладу є дуже високою, оскільки помилки у такому тексті можуть призвести до конфлікту між сторонами юридичного дискурсу, з подальшим припиненням співпраці.

Результати і обговорення. Не точний переклад юридичного тексту та фразеологізмів включно, викликає багато труднощів. Ці труднощі з'являються завдяки своєрідності юридичної мови. Переклад юридичних фразеологізмів та взагалі текстів з англійської мови чи навпаки стає складною задачею для перекладача. Причиною цього є специфіка юридичної термінології, частиною якої виступають і фразеологізми. Також немало важливою причиною складності перекладу з англійської мови є різноманіття джерел права в англосаксонській правовій системі. Під час перекладу юридичних фразеологізмів перед перекладачем стає складне питання вибору еквіваленту цього виразу в іншій мові, на яку він перекладає. Часто перекладачі, коли не знаходять влучного еквіваленту прибігають до ретельного підбору одного з варіантних відповідників з урахуванням цілого ряду лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів. [2, с.576]. Але такий прийом перекладу використовують лише тільки тоді, коли стовідсотково немає еквівалентного перекладу. На юридичний переклад також впливає правова система країни. Чим краще налагоджена правова система в країні, тим легше буде перекладати юридичний текст та фразеологізми. Якщо взяти за приклад нашу правову систему та правову систему Великобританії то можна побачити багато відмінностей, які мають вплив на переклад текстів, і не тільки. Українська правова система має риси соціалістичного права, а Великобританія загального. Тому, для чіткого перекладу перекладач повинен мати знання в аспекті права та

володіти юридичною термінологією, та особливостями правових систем, між якими він створює комунікацію чи перекладає тексти в галузі права.

Висновки. Отже, детально дослідивши аспекти юридичного перекладу, ми віднайшли основні проблеми, які мають вплив на переклад юридичної термінології і текстів. Також з'ясували на якому рівні знаходиться актуальність проблеми – на високому. Ми можемо зробити висновок, що юридична мова має вплив на відносини між країнами, і роль перекладачів з юридичними знаннями, принаймні зі знаннями юридичної термінології, дуже важлива у сучасному світі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Чепурна О. В. Особливості методичної роботи над англомовними юридичними текстами у процесі перекладу. // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 2 (6). – С. 321-325.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанровостилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – С. 576.

TEACHER'S DESIGNED LEXICAL FEEDBACK TASKS IN A MEDICAL LANGUAGE CLASSROOM

Козка Ирина Кирилловна

к. фил. н, доцент

Баткина Марина Владимировна

Шубладзе Ольга Эдуардовна

Преподаватели

Харьковский национальный медицинский университет

г. Харьков, Украина

Introduction. Acquisition of vocabulary is the base of mastering a language. Such Ukrainian and foreign scholars as Bigych J.V., Galskova N.D., Haponova S.,V., Nikolayeva S.J., Panova L.S., Tarnopolsky O.V., Harmer J., Ur P. consider lexical habits to be the base of habits and skills formation in mastering a foreign language. It is crucial to learn students to use lexical items in speech: 'There is a big difference between being able to say what a word means and being able to use it' [6, p.24]. Reading has always been connected with vocabulary: 'Most growth in vocabulary knowledge must necessarily come through reading...',

'Increasing the volume of students' reading is the single most important thing a teacher can do to promote large-scale vocabulary growth' [6,p.32]. J. Harmer, D. Nunan, P. Ur and other prominent methodologists characterize a teacher as a curriculum developer, instructor, activator, provider of feedback, supporter, manager, assessor and motivator.

This leads to the understanding of the educational process as a not teacher-centered but student-centered tuition. The teacher should be able to design his or her tasks in addition to the recommended course-book, adapt, simplify and change educational materials according to the target and learning needs.

The issue of the means of control in acquiring and mastering scientific information is of crucial importance. Providing a feedback is one of the main teacher's function when a teacher designs tasks using different course-books, video materials, Internet resources, etc.

The aim of the work is to research the usage of teacher's designed lexical feedback tasks in a medical language classroom.

Materials and methods. We have analyzed the structure of different genres which exist for the demands of a medical community (informative leaflet, case presentation, abstract, doctor / patient interaction, case report, letter of referral, clinical incident reporting form, ward round entry, lab report, medication list, information pamphlet, etc.) and have come to the conclusion that in medical texts we can use successfully these '*moves*' and '*steps*'.

Results and discussion. We propose as *steps* here semantic clustering (mapping), illustrative sentences, technique of positive / negative meaning, word-forming elements study (how the words are built, adding prefixes and suffixes which change the meaning together with the change of parts of speech, etc.) and expansion technique ('*snowball effect*').

In the last procedure the teacher gives the learners a sentence like 'Ann's life is emotionally painful for her' and asks them to expand it using the other words from the text adding any grammar corrections. Illustrative sentences are used when the possibilities of context are insufficient and the teacher wants to highlight the exact meaning of the word.

Let's illustrate how the technique of semantic clustering works with the text 'A Very Personal Choice' for the specialty 'Nursing care' within the topic 'Psychiatry' [3,p. 100]. In the centre of the board we write the word 'SUICIDE' and draw the arrows to the group of words naming it as 'feelings' - *fear, shame, anger, guilt*. We elicit students to name exactly the feelings which as they think may result in suicidal decisions.

This is our first lexical group. The next group is called 'ANALYSIS'. Here we place such words and word expressions as '*to understand the motives*', '*to end somebody's own life*', '*to think long and hard*', '*physically or emotionally painful*'.

Our next group 'TYPES' begins with the expression '*impulse suicide*', then we add such words and expressions as '*most common amongst*' and '*attempts are inspired by*'. The last group 'PREVENTION MEASURES' comprises such words as

'to attempt', 'a warning sign', 'to assess risk', 'to establish relationships', 'to reveal or hide feelings', 'to train nurses', 'a non-verbal-clue', 'rules of confidentiality', 'to harm a person' and 'to protect a patient's safety'.

W.E. Nagy proposes some techniques of lexical skills formation which can develop learners' skills in reading: integration, repetition and meaningful use [6,p.9]. The integration is 'the need to relate the meaning of a new word to the students' prior knowledge' [6, 31]. Repetition takes place when the studied lexical items do occur repeatedly. We consider that these procedures can be correlated with *moves* and *steps* that are used in linguistic genre analysis.

The moves are those techniques which W.E. Nagy calls 'principles of effective vocabulary instruction' [6, p. 9]. In our previous work we called this process 'recycling of the lexical material' [4, p.44]. W.E. Nagy states that a context is not sufficient in a language instruction: 'Context used as an instructional method by itself, is ineffective as a means of teaching new meanings...' [6, p.7]. The main emphasis should be particularly placed on practice.

The teacher asks the questions like 'Which words have a positive meaning? Which words have a negative meaning?' to help the students single out the words which will be used later on in integrated activities in writing and orally.

In the text under discussion the words and word expressions *to invoke, anger, taboo, to kill, miserable, warning, disturbed, to hide, to harm somebody, to break rules, lack of openness*, etc. have a negative shadow of meaning. Such expressions as *to encourage, to understand, help, to prevent, vital role, opportunity, open questions, to protect*, etc. are 'positive' words. In the text 'Heart Failure'[3, p.75] which belongs to the genre of informative leaflet we can single out such lexical and semantic groups: 'Problems' and 'Treatment and Examination'.

The first lexical group comprises such words and expressions: *breathlessness, tiredness, fluid escape, heart failure, damage, heart attack and thickness of the walls*. The expressions *echocardiogram, to encourage to do exercises, to improve somebody's breathing, to prescribe, to reduce, ACE inhibitors, beta blockers* and *to fit a pacemaker* are included into the second group.

Working on the topic ‘Skin diseases’ with the students of specialties ‘Nursing care’ (Masters level) and ‘Technologies of medical diagnosing and treatment’ (Masters level) the teacher may ask the students to write an essay about etiology, symptoms and treatment of any infectious disease based on the information about the disease given in the course-book.

The teacher may ask guiding questions which cover the gist of a text and the answers to which may represent the plan of the text. For the text ‘Skin’ they are: What is epidermis? Where is basal cell layer situated? What is the dermis made of? What do sebaceous glands produce? Where is sweat produced? What does sweat come out through? What are the functions of subcutaneous fat?

The students may be asked to complete the chart (Noun-Adjective-Verb). The nouns are given: *contagion, infection, incubation, treatment, damage, effect, leader, prevention*). The task is to supply the adjectives (participles) and verbs. The teacher may ask the learners to write some pieces of advice for the letter-writers who wrote their letters to a magazine and described their skin conditions.

Then the teacher reads the replies given in the magazine and asks the students if any of advice is the same as theirs. In presenting materials the knowledgeable teacher discusses the questions: How far do you agree with these guidelines? Do they coincide with your point of view? Can you put them in order of priority: the most important, in your opinion, first, the least important last?

While discussing current issues of the topic ‘Skin diseases’ the students should master the major collocations which they will need in taking a history and case presentation: *a thick skin (‘insensitivity’); a thin skin (‘excessive sensitivity’); to abstain from alcohol; to suffer, to sustain damage; to administer, give, provide treatment; to get, receive, undergo treatment; to respond to treatment; to have, produce an effect; to take effect (e.g. The drug took effect); beneficial, harmful, exhilarating, minimal, practical, desired, dramatic, deleterious effect; to mar, negate, nullify, heighten an effect; to make, confirm a diagnosis, etc.*

The teacher may also present some idioms with a component *skin* to widen the general knowledge of English (for example, ‘to get under somebody’s skin’ – ‘to

irritate somebody’). While working on the topic ‘Surgery’ the teacher rearranges the definitions of some medical supplies and tools and the students should do matching: *a probe* is a long, thin metal tool used by doctors for examination, *a retractor* is a surgical instrument with which a surgeon can either separate the edges of a surgical incision or wound or can hold back underlying organs and tissues, *scissors* are designed to cut different types of a tissue smoothly and easily, *forceps* are used for grasping and holding objects, *a scalpel* is a small and extremely sharp bladed instrument used for surgical and anatomical dissection, *a needle* is a medical device used to hold body tissues together after an injury or surgery.

Conclusions. Having analyzed different genres we may conclude that such procedures as semantic clustering, illustrative sentences, positive/negative meaning analysis, word-forming elements study and sentence expansion can be used effectively to form students’ lexical habits while reading medical texts.

The perspective of a further research will deal with the methodological aspects of a genre analysis. So, we may summarize that the lexical feedback tasks designed by a teacher in addition to a recommended course-book encourage the effectiveness of tuition. Implementing the fundamental methodological principles of variety and flexibility into practice means that such tuition becomes meaningful and never monotonous to the learners.

REFERENCES

1. Evans V. Career Paths. Medical / V. Evans, J.M. Dooley, T.M. Trang. - Newbury : Express Publishing, 2011. - 43p.
2. Glendinning E.H. Professional English in Use. Medicine / E.H. Glendinning, R. Howard. - Cambridge: Cambridge University Press, 2007. - 175 p.
3. Kozka I.K. Vocabulary Platform in Implementing a Language Medical Program for Masters ‘Physical Therapy. Ergotherapy’ / I.K. Kozka // Мовна освіта фахівця : сучасні виклики та тренди: матеріали Всеукраїнської науково - практичної конференції, Харків, 17 січня 2018 р. - Харків : НІОУ ім. Ярослава Мудрого, 2018. - С. 44-45.
4. Nagy W.E. Teaching Vocabulary to Improve Reading Comprehension/ W.E.

Nagy. - Newark: International Reading Association, 2003. - 43 p.

5. Swales J.M., Feak C.B. Academic Writing for Graduate Students: Essential tasks and skills. Ann Arbor: University of Michigan, 2004. - 282 p.

6. Wahed A., Dasgupta A. Hematology and Coagulation. A Comprehensive Review for Board Preparation, Certification and Clinical Practice. Oxford: Elsevier Inc, 2015. - 305 p.

СТРАТЕГІЇ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Луценко Людмила Олексіївна

кандидат філологічних наук
доцент кафедри англійської філології

Корецька Дар'я Дмитрівна

магістрантка

Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Вступ./Introduction Значну роль у перебігу політичних подій відіграють стратегії і тактики маніпулювання, які заслуговують особливої уваги, оскільки політики за допомогою вірно обраних лінгвістичних засобів та стратегічно-тактичного комплексу намагаються впливати на поведінку виборців, що призводить до подальшого розвитку політичної лінгвістики.

У процесі комунікації мовці для досягнення мети оптимальними засобами широко застосовують маніпулятивні стратегії і тактики.

Мета роботи./Aim. Метою роботи є дослідити та проаналізувати різні підходи до класифікації стратегій й тактик маніпулятивного впливу.

Матеріали та методи./Materials and methods. Використовуємо загальнонаукові методи (індукції та дедукції, аналізу і синтезу), за допомогою яких досліджено сучасні класифікації стратегій й тактик маніпулювання

Результати та обговорення./Results and discussion. В умовах сьогодення спостерігається підвищення академічного інтересу щодо вивчення маніпулювання на тлі політичної комунікації.

Стратегії і тактики маніпулятивного впливу досліджувались у працях таких учених, як О. Міхальова, О. Шейгал, О. Паршина, О. Філінський і багатьох інших.

Великий тлумачний словник сучасної української мови дає такі визначення поняття «маніпуляція»:

- 1) виконувана руками складна дія, що зазвичай вимагає вправності, вміння;
- 2) рухи руки чи обох рук для виконання певного завдання;
- 3) *перен., розм.* те саме, що махінація; шахрайство [2, с. 644].

Водночас «махінація» – це «несумлінний, нечесний спосіб, витівка, хитрість для досягнення чого-небудь [там само, с. 653]. У психології маніпулювання пов'язують із прихованим впливом одного співрозмовника з іншим задля нав'язування опонентові своєї волі, вибору, установки, цінності або рішення. Здебільшого маніпулювання передбачає неявну мовну або емоційну гру з огляду на слабкості адресата. Слід зазначити, що структуру маніпулятивного механізму, за даними О. Попової, можна відобразити таким чином: *ціль → стратегія → тактика → прийом → перлокутивний ефект* [7, с. 278].

Найбільш відому й вичерпну класифікацію наводить Ольга Міхальова. Її класифікація ґрунтується на ідеї, що фактор, що спонукає учасників комунікації до взаємодії, – агональність. На думку Ю. Андреева, «агональний дух» – це прагнення до суперництва, в якому тільки й може по-справжньому себе проявити і таким чином самоствердитися сильна, непересічна особистість [1, с. 238]. Водночас дослідник В. Плетников вважає агональність (змагальність) одним зі складових явищ культури.

Він зазначає, що вона актуально або потенційно присутня майже в будь-якій діяльності: в спорті, в судах, в економіці, в політичних дебатах і в політичній боротьбі за владу [6, с. 114].

У зв'язку з викладеним вище, в дискурсивному політичному просторі лексичні одиниці можуть містити заклик до боротьби, а сам процес мовлення може сприйматися як такий, що виражає боротьбу.

Отже, у політичній сфері превалує здебільшого агональне мислення, а тому політична комунікація демонструє процес боротьби за владу, за її здобуття та утримання.

Ольга Міхальова на підставі агональності, а також наявності протиборчих сторін і спостерігача, який виступає адресатом, виокремлює три стратегії маніпулювання у політичному дискурсі:

1) стратегія на зниження. До тактик стратегії на зниження відносять: тактику аналіз-«мінус», звинувачення, безособового звинувачення, викриття, образи, погрози;

2) стратегія на підвищення. Серед тактик стратегії на підвищення: тактика «аналіз-плюс», презентації, неявні самопрезентації, відведення критики, самовиправдання;

3) стратегія театральності. Тактики стратегії театральності – це спонукання, кооперації, розмежування, інформування, обіцянки, прогнозування, попередження, іронізування та провокації [3, с. 42-43].

На поведінковому рівні агональність представлена прагненням учасників заволодіти комунікативною ініціативою, що виражається в активності, спрямованій на захоплення комунікативного каналу. Така активність може виражатися через епатаж (свідоме порушення загальноприйнятних норм комунікативної поведінки, що виявляється в скандальних проступках) та ігнорування (зневага, вираз відношення, за якого мовець навмисно не бере до уваги, не помічає реплік і заперечень співрозмовника) [3, с. 42-43].

Зазначені стратегії формуються під впливом таких факторів, як:

1) наявність протиборчих сторін (агональність, як і будь-яка боротьба, не може бути реалізована без суперника);

2) наявність адресата-спостерігача (агон – не тільки боротьба, але й театральна вистава, яка неможлива без глядачів) [3, с. 44].

Метою кожного з політичних опонентів постає звеличення своєї особистості та розвінчання особистості опонента, а також розгортання так званої «політичної вистави» перед глядачем, що допомагає заволодіти увагою

спостерігача та вплинути на його судження та умовиводи. Така лінія поведінки створює необхідні умови для того, щоб викликати у глядачів емоційний відгук.

Іншою вдалою класифікацією маніпулятивних стратегій і тактик вважаємо класифікацію Ольги Паршиної. У своїй дисертації лінгвіст виокремлює аргументативну, агітаційну та інформаційно-інтерпретаційну стратегії [5, с. 8]. Дослідниця Д. Найдіна пропонує класифікацію стратегій і тактик маніпулювання в залежності від аспекту об'єкта впливу, серед яких вона виокремлює інтелект, волю та відчуття [4, с. 124]. Вплив на інтелектуальну сферу людини може бути здійснено через апелювання до логіки та процесу умовиводів. Зазвичай мовці вдаються до прийому аргументації та наводять приклади, використовуючи математичні дані, оскільки людина схильна вірити зазначеній інформації та не перевіряти її достеменність.

Маніпулятивний вплив на волю людини здебільшого здійснюється за допомогою сугестії, навіювання, з огляду на схильність об'єкта впливу до стереотипізації понять і суджень з метою спрощення процесу аналізування інформації. Стереотипне мислення зумовлює несвідому відмову індивіда від перевірки даних, які надходять. Отже, з метою маніпулятивного впливу на волю адресата співрозмовник-маніпулятор використовує клішовані вирази та повторення і, таким чином, замінює установки адресата на ті, які необхідні маніпулятору. Вплив на відчуття людини відбувається у разі використання емоційно забарвленого мовлення (наприклад, метафор, порівнянь, широкого синонімічного ряду тощо), оскільки надає мовленню образності.

На підставі розглянутих аспектів, на які здійснюється вплив, Д. Найдіна розрізняє:

1) стратегію впливу на інтелект. Серед тактик, які виокремлює дослідниця, є хибна аргументація й аналогія; використання авторитету науки, цифр, статистичних даних, рейтингів; апеляція до анонімних джерел; використання надлишкової термінології; використання спрощень; констатація фактів;

2) стратегію впливу на волю. До тактик зазначеної стратегії належать: навіювання через повторення; використання стереотипізації або інформаційного голодування;

3) стратегію впливу на відчуття. Серед тактик: створення опозиції «свій – чужий»; створення помилкових асоціацій, загрози або схвалення; використання мовних засобів виразності та метафоричних моделей [4, с. 125].

Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що класифікація Д. Найдіної в окремих аспектах збігається з класифікацією, запропонованою О. Міхальновою. Прикладом може слугувати тактика «аналіз-мінус», «аналіз-плюс» та «інформування» (О. Міхальова), яка співвідноситься з тактикою хибної аналогії та аргументації, а також з тактикою апеляції до анонімних джерел (Д. Найдіна), оскільки в рамках зазначених тактик політичні діячі дають хибну оцінку постатям, подіям або ситуаціям, наводять хибні приклади та посиляються на неіснуючі джерела.

Висновки./Conclusions. Оскільки метою політичної взаємодії постає вплив на адресата з подальшим навіюванням ідеї щодо референтної ситуації, політичні діячі використовують мовні ресурси, які спрощують реалізацію комунікативних інтенцій мовця. До зазначених ресурсів належать комунікативні стратегії і тактики, в тому числі маніпулятивні.

Детальне вивчення наукових праць дозволяє зробити висновок, що дослідники пропонують класифікувати стратегії і тактики маніпулятивного впливу залежно від мети політичної комунікації, особливостей фактору агональності / змагальності, наявності спостерігачів; епатажності, ігнорування як інструменту впливу, характерних особливостей політичних опонентів та об'єкта впливу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев Ю. В. Цена свободы и гармонии. Несколько штрихов к портрету греческой цивилизации : серия «Античная библиотека», раздел «Исследования» / Андреев Юрий Викторович. – Санкт-Петербург : АЛЕТЕЙЯ, 1998. – 432 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Михалёва О. Л. Политический дискурс : Специфика манипулятивного воздействия: монография / Ольга Леонидовна Михалёва. – Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 256 с.
4. Найдина Д. С. Классификация стратегий и тактик манипулирования по аспекту объекта воздействия / Д. С. Найдина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2015. – № 4. : в 2 ч. Ч. 1. – С. 123–126. 43
5. Паршина О. Н. Стратегии и тактики речевого поведения современной политической элиты России : дис. ... д-ра филол. наук / Ольга Николаевна Паршина. – Саратов, 2005. – 325 с.
6. Плетников В. В. Агональность как тип состязательности : характеристика и сущностные черты / В. В. Плетников // Социум и власть. – Тюмень, 2017. – № 4 (66). – С. 114–121.
7. Попова Е. С. Структура манипулятивного воздействия в рекламном тексте / Е. С. Попова // Известия Уральского государственного университета. – 2002. – № 24. – С. 276–288.

ДИГІТАЛЬНА ПОЕЗІЯ: МОБІЛЬНІСТЬ І «ЗАСТИГЛІСТЬ» МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО СМИСЛОТВОРЕННЯ

Маріна Олена Сергіївна

д.ф.н., професор

Київський національний лінгвістичний університет

Київ, Україна

Анотація: У статті окреслюються орієнтири мультимодального смислотворення в англomовному дигатільному поетичному дискурсі. Останній визначається як різновид художнього дискурсу, конструювання якого відбувається у віртуальному середовищі у взаємодії низки семіотичних ресурсів, а також за допомогою цифрових засобів передачі інформації. Ключовими рисами сучасного англomовного дигітального поетичного дискурсу є мультилінійність, мультимодальність, гібридність, мобільність, інтерактивність, зокрема реципієнтності, та колективність авторства. Мультимодальне смислотворення в аналізованому дискурсі домінантно вирізняється мобільністю, тобто рухомістю, постійною мінливістю смислів, що, деколи, трансформуються у «застиглість».

Ключові слова: мультимодальне смислотворення, поетичний дискурс, мобільність смислів, застиглість смислів.

Вступ. Сьогодні мобільність є однією з основних характерних рис буття суспільства [4, с. 207]. Повсюдна мобільність сучасного світу слугує відправною точкою і концептуальним підґрунтям аналізу широкого спектру явищ, процесів, зв'язків, об'єктів, феноменів. Це поняття набуває певного відтінку нав'язливості – функціонування суспільства неможливе без мобільних телефонів, мереж і комунікації, а бути мобільним, особливо зараз у віртуальному просторі під час пандемії Covid-19, означає йти в ногу з часом. **Метою** цієї статті є висвітлити мобільність смислотворення в поетичному дискурсі, що має низку маніфестацій, іноді набуваючи застиглого характеру в

візуальних образах або стереотипно-рухомих смислах. Актуальність цієї статті зумовлена увагою академічної спільноти до дигітального дискурсу загалом та поетичного зокрема. Актуальність також пояснюється неузгодженістю теоретичних міркувань щодо дигітального поетичного дискурсу, а також термінопонять і методик, які застосовуються до його аналізу.

Матеріал, методи та обговорення результатів дослідження. Класична теорія мобільності виникає у соціології. У річищі цієї дисципліни це поняття тлумачиться, перш за все, як пересування суб'єкта в соціальному просторі, точніше аналізу піддаються засоби і способи, які застосовують індивіди і соціальні групи з метою змінити свій соціальний статус [4, с. 220].

Сьогодні цей феномен набуває нового звучання, а саме пропонується вивчення різноманітних мобільностей людей, об'єктів, образів, інформації, сміття в їх взаємодії, взаємозалежності та створенні ними низки соціальних ефектів. Мобільність виступає чинником конструювання культурно-естетичного, економічного, політичного та соціального середовища. Більше того, йдеться про панування тотальної ідеології мобільності, обговорюється зміна фундаментальної категорії "суспільство" на категорію "мобільність" [1, с. 76].

Отже, у дослідженні застосовуються методи мобільної парадигми в її переломленні крізь осмислення поетичних явищ, тобто аналізування дигітального поетичного дискурсу крізь призму мобільної стилістики, що фасилітує рух та коливання відповідної амплітуди від власне мобільності, рухомості смислотворення до абсолютно застиглих форм.

Обов'язковою умовою для кваліфікації поетичного дискурсу як дигітального є його безпосередня пов'язаність з цифровими технологіями. Іншими словами, особливості його генерування передбачають застосування цифрових технологій і його розгортання в електронному форматі.

На наше переконання, до дигітального художнього дискурсу варто віднести як (1) тексти (фрагменти такого дискурсу) створені виключно у цифровому середовищі за допомогою цифрових технологій, так і (2) друковані

художні тексти трансформовані в електронний формат, тобто оцифровані. Адже завдяки новим технологіям «нового дихання» набули зокрема поетичні твори Стівена Крейна, Роберта Фроста, Сильвії Плат, Джона Ешбері, Едварда Каммінгса та багатьох інших.

Виокремлюються, принаймні, три покоління сучасних англомовних дигітальних художніх текстів та відповідно «три хвили» їх наукового осмислення. Перші твори, які хронологічно почали з'являтися приблизно 25 років тому, похитнули традиційні уявлення про поняття «читач», «автор» та «художній текст» взагалі. Аналізуючи такі тексти, лінгвісти спирались на постструктуралістські теорії й методи. Друге покоління – це дигітальні тексти, які стали більш семіотично розмаїтими з різноманітними навігаційними опціями. Вони конструюються у різних модусах, а їх автори експериментують з розмиванням меж між різними формами мистецтва. Третє покоління – це так звана література соціальних мереж, яка створюється в соціальних мережах, як-от Фейсбук або Твіттер [2; 3].

Дигітальний поетичний дискурс типологізується таким чином: кінетична поезія (англ. *kinetic poetry*) – мобільна поезія, або поезія руху, коли на комп'ютерному екрані слова і словосполучення «танцюють», сполучаючись у різноманітні ансамблі. Процес конструювання значення і генерування смислів у кінетичних поетичних текстах відбувається у результаті сполучення візуального і кінетичного кодів. Знайдена поезія (англ. *found poetry*), яка створюється зі шматочків уже існуючих текстів, відібраних у мережі Інтернет. Поетичні тексти у програмному коді (англ. *code poetry*), які породжуються завдяки поєднання кодів комп'ютерних програм і поетичного мовлення. Інтерактивні поетичні тексти (англ. *interactive poetry*) постають синтезом власне поезії і комп'ютерної гри. Суголосною з інтерактивною поезією є гіпертекстова поезія (англ. *hypertext poetry*), що конструюється з фрагментів посилань на графічні, звукові або географічні об'єкти, а читач може у довільному порядку обирати власний шлях прочитання вірша. Існують і поетичні тексти Фейсбуку (англ. *Facebook poetry*).

Зупинимось детальніше на Фларф (англ. *Flarf-poetry*) та спам-поезії (англ. *Spam poetry*). Поетичний дискурс Фларфу складається виключно із запитів пошукових систем Інтернету, переважно *Google*. Автор поетичного тексту включає у рядок пошукової системи запит на «шокуючу» тематику на власний розсуд. З отриманих результатів складається вірш. Фларф є неологізмом, запропонованим поетом Г. Салліваном. Ця лексична одиниця слугує індикатором тих поетичних текстів, для яких характерними є інтенційні помилки, табуйована лексика, викривлення лексико-семантичних і синтаксичних зв'язків. У 2013 році було видано першу антологію фларф-поезії.

Проаналізуємо поетичний текст поета-фларфіста Майкла МкДжі «*My Angie Dickinson*», що став результатом запиту – *Angie Dickinson* – у пошуковій системі.

*Violet virgin mary voodoo
Mother is Isis—and there—
eerie Precision
of the eyes—Violet! –
elegant avian "neck" –
the well-machined
two daughters of Gun-
toting, bank robbing, Siamese twins—
such Matchless entertainment
in a "wife-beater"—shirt—*

Назва вірша є алюзією на працю *My Emily Dickinson* американської дослідниці Сьюзан Хоув, присвячену поезії відомої поетеси. Розмитість і невизначеність смислу поетичного тексту, що відбиває мобільність смислотворення, створюється через вживання власної назви – імені американської актриси *Angie Dickinson*, що одночасно закодує застиглість (історико-культурна пам'ять). У написанні слів з великої літери – *Precision / Violet! / Gun-toting / Matchless entertainment*, так само як і в графічних знаках – використання тире та пунктуаційних – знак оклику, відтворено ознаки

ідіостилію Емілі Дікінсон (знову застиглість). Номінативні одиниці *Gun-toting, bank robbing, Siamese twins* виступають інтертекстуальними, навіть ширше – інтерсеміотичними або інтердискурсивними сигналами кінематографічних жанрів, у яких знімалась кінозірка (Енджі Дікінсон), зокрема вестерни, кримінальні драми та детективи.

Висновки. Отже, смислотворення у дигітальному поетичному дискурсі сьогодення має «мобільно-застиглий» характер. Його розгортання відбувається у віртуальному середовищі за допомогою цифрових засобів передачі інформації. Дигітальний поетичний дискурс охоплює кінетичні поетичні тексти, знайдені тексти, поетичні тексти в програмному коді, інтерактивні та Фейсбук поетичні тексти, Фларф і спам-поезія. Ключовими рисами сучасного дигітального поетичного дискурсу є мультилінійність, мультимодальність, гібридність, мобільність, асистемність, інтерактивність, переосмислення текстових ролей, мінливість текстових меж, естетика інфантилізму, перебільшеної реальності, семантизація помилок, мобільність та, подекуди, застиглість смислотворення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Adey P. If mobility is everything then it is nothing: Towards a relational politics of im(mobilities) / P. Adey // *Mobilities*. – 2006. – Vol. 1, No. 1. – P. 75 – 94.
2. O’Sullivan J. *Towards a digital poetics: Electronic literature & literary games*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. 146 p.
3. Rustad H.K. *A Short History of Electronic Literature and Communities in the Nordic Countries* / H.K. Rustad // *Dichtung-Digital [Electronic Resource]*. – 2012. – Access Mode: <http://www.dichtung-digital.org/2012/41/rustad/rustad.htm>.
4. Sheller M., Urry J. The New Mobilities Paradigm. *Environment and Planning*. # 38. 2006. P. 207–226.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОЛОГІЗМІВ У ПЕРЕДВИБОРЧОМУ ДИСКУРСІ

Медвідь Олена Миколаївна
канд. філ. наук., доцент
Александренко Анна Іванівна
студентка
Сумського державного університету
м. Суми, Україна

Вступ. Динамічність в утворенні нових слів напрочуд помітна в ХХІ столітті. В основі виникнення нових слів зосереджена робота антропоцентрично орієнтованого механізму, мета якого – обслуговувати й висловлювати комунікативно-прагматичні номінативні, експресивні та образно-оцінні наміри комунікантів. Неологізм – це слово чи сполука, використані мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття в новому значенні й усвідомлюється носіями мови. Подібними словами за значенням на позначення цього поняття можна зустріти новотвір та okazіоналізм (авторський неологізм).

Мета полягає в з'ясуванні функціональних особливостей політичних неологізмів. Що виникають у передвиборчому дискурсі.

Матеріалами дослідження слугували комплекс суспільно-політичних та передвиборчих неологізмів, отриманих методом суцільної вибірки із статей англomовних газет та офіційних веб-сторінок представників влади. Під час вивчення були використані методи систематизації, класифікації та опису; контекстуальний, функціональний та метод аналізу словникових дефініцій.

Результати й обговорення. Як відомо, оновлення тезаурусу може відбуватися двома шляхами: шляхом запозичення іншомовної лексики та шляхом утворення власних лексичних новацій.

Існує два твердження, згідно з якими поняття «неологізм» застосовується щодо:

- повністю новостворених лексем на матеріалі мови, цілком відповідають словотворчим моделям, використовуються для позначення нових та невідомих раніше понять, наукових галузей, професій тощо. Наприклад 'bizmorrow', що означає «наступний робочий день», 'cornteen' – інтернет-сленг, що має значення «карантин; самоізоляція під час епідемії COVID-19»;

- повторно створений синонім вже наявного слова для детермінування вже наявного поняття, наприклад, 'cookies' – основне значення «печиво», нове – «інформація у вигляді текстових або бінарних даних, отримана від веб-сайту на веб-сервері».

За функціональними особливостями новотвори поділяють згідно таких причин:

- потреба називати нові предмети, явища, поняття 'coronavirus' — гостра респіраторна хвороба, яку спричинює коронавірус 2019-nCoV), 'spatique' – магазин, що пропонує спа-процедури та продукти для краси;

- потреба замінити назви точнішими, зрозумілими, які б більше відповідали нормам сучасної мови (лексичні неологізми): 'explosion' → 'boom', 'to surf the Internet' → 'to google', 'American football' → 'handegg'

- набуття словами, що вже існують у мові, нових значень (семантичні неологізми): 'tablet' (раніше – чотирикутна дошка, на яку наклеєний креслярський папір) – підвид сучасних комп'ютерів.

Новоутворене слово проходить наступні етапи: виникнення → узуалазація → акцептуалізація → лексикалізація. З цього можна зрозуміти, що неологізм не статичний елемент мови, а має процесуально-динамічну природу. Нові лексичні та фразеологічні засоби мови з'являються відповідно до мовних законів на позначення нових предметів і явищ, сутність яких відбивається у нових словах і нових значеннях.

Позамовні зміни в житті суспільства й закони мовної системи можуть впливати на семантичний розвиток слова та його значення. Мова –

відображення дійсності, своєрідне люстерко соціокультурного життя, що видозмінюється разом із суспільством. Найбільш популярними мовними інноваціями вважають мовні зрощення, скорочення, аббревіатури, що дозволяють виражати думку, використовуючи якомога менше мовних засобів та менше часу для її вираження.

В англійській мові становлення неологізмів, занесення їх до словників залежить від частоти їх вживаності, необхідності нового денотату. В середньому за рік виникає 800 нових слів, це порівняно велика кількість відносно інших мов світу.

Необхідно зазначити, що неологізми за своїм призначенням поділяються на лінгвістичні, лексичні, семантичні та власне авторські. Мовні неологізми збільшуються в частотному прояві згідно з виникненням нових концептів. Зазвичай, вони складають пасивну частину лексики та словника. Якщо протягом довгого часу потреба в застосуванні цих новоутворень є, то вони більше не входять до неологізмів. Такі слова вже стають частиною мовної лексики. Лексичні неологізми створюються в мові на основі вже наявних моделей. Семантичні неологізми – це нове значення вже наявного словникового відповідника.

Авторські та стилістичні неологізми – це слова, створені письменниками та поетами для того, щоб підсилити емоційну складову висловлювання. Такі неологізми зазвичай прив'язані до контексту та до автора. Функціональна особливість таких слів в тому, що вони створюють незвичайний літературний текст й привертають увагу реципієнтів.

Формування слів – це дуже важливий процес, оскільки орієнтований на спілкування та передачу наявних знань про світ. Більшість неологізмів – це похідні, тобто похідні від слів, утворені на основі тих, що вже існують. Абсолютно нові слова трапляються вкрай рідко. Поява нового слова є результатом боротьби двох тенденцій – розвитку мови та її зберігання. При цьому поява нового слова не завжди викликана прямими потребами соціуму в новому значенні.

Головною умовою доцільності утворення та використання неологізмів – зрозумілість. Звичайно, почувши нове слово, неможливо здогадатися про його значення без відповідного контексту. Коли значення таких слів стає знайоме, то їх використання вже зумовлюється інтенцією мовця говорити/не говорити одиницями новоствореної лексики в залежності від власних упереджень. Досить складно передбачити долю неологізмів: деякі з них – тимчасові й не залишаються в мовному обігу, в той час, коли інші – з довгим терміном дії, тому що сприйняті мовцями.

Нову культурно марковану інформацію може містити в собі конотативне значення неологізму. Нові лексикографічні одиниці, що мають додаткові конотативні значення, часто викликають у свідомості носія мови певні культурно-історичні асоціації, наприклад: англ. *rock barrel* – «державна годівниця, використання державної скарбниці в інтересах окремих штатів, а не всієї держави».

Різні сфери зазнають ряд змін, збагачуються новими явищами та особливостями, як у структурному, так і в семантичному відношенні, які потребують вивчення та розгляду. Тож, політична сфера – не виняток. Політичний дискурс – ресурс сильної влади, завдяки якому держава та громадські інститути спроможні проводити презентації та просування себе з урахуванням кращих сторін чи критикувати дійсність. Важливо, що характер суспільно-політичних неологізмів більш схильний до проектних, аніж до номінативних новоутворень.

Такі проектні новації не тільки називають певне явище, але і закликають звернути на нього увагу. Експресивність неологізмів досягається морфологічно забарвленими компонентами, в результаті чого новоутворені одиниці отримують більш виразний емоційний та експресивний відтінок. Тому виразність неологізмів може бути обумовлена контекстом.

Політичні неологізми не тільки збільшують лексичний склад мови, а до того ж виділяють передові сфери, дозволяючи орієнтуватися в політичному просторі. Мова – інструмент, що використовується для впливу на громадянську

свідомість та заклику людських мас до дій. Мова дає змогу політикам досягати цілей, якщо їх вони мають належне найменування. У сучасному мінливому інформаційному світі, вербалізація необхідна, так як людська свідомість сприймає краще те, що має влучну назву.

Функція впливу на читача/слухача слугує для того, аби переконати його / її у коректності викладених положень та тверджень або викликати бажану реакцію на логічне міркування, що має свій вияв у владі, емоційній напруженості висловлювання та зосередженні на тих явищах, які найбільш ефективні для досягнення певної мети.

Суть інформативної функції виявляється в інформаційних звітах, де інформація має соціальне та політичне значення. Отже, у центрі уваги - дуже широке питання, яке стоїть перед проблемами сучасного життя.

Номінативна функція полягає у представленні нових понять та предметів:

1) найменування нових соціально-політичних явищ: ‘These modern “hyperleaders” invert the relationship between politician and party’. [www.newstatesman.com, 8 March 2019]. Hyperleader – лідер політичної партії, який є більш популярним, аніж партія, яку він очолює, і який використовує соціальні мережі для взаємодії зі своїми прихильниками.

2) поняття, що характеризують прихильників певного соціального класу чи явища. ‘Responding to the Waspi campaign, Labour has unveiled an election pledge to compensate those affected’. [thesun.co.uk, 24 November 2019]. Waspi - аббревіатура "Жінки проти державної пенсійної нерівності": організація жінок, народжених у 1950-х роках, на пенсії яких вплинуло урядове рішення про підвищення пенсійного віку для жінок від 60 до 65 років.

Практично всі складні слова-неологізми в семантичному плані є одиницями переосмисленими і, нерідко, ідіоматичними: the front-runner - лідер, law maker - законодавець, mid-term election - вибори після вичерпання половини строку .

Таким чином, визначено, що неологізми можуть бути утворені не лише

шляхом додавання до вже наявного слова ще одного значення, запозиченням з інших мов, утворення неологізмів за шаблонами, шляхом конверсій, утворенням складного слова, або через скорочення, на основі звукової подібності, а також засобом абрєвіації.

І якщо мова є відображенням життя народу, а лексика свого роду лакмусовим папірцем для соціальних і культурних змін, то можна припустити, що нові слова, якими б незвичними і безглуздими вони не здавалися для більшої частини суспільства, з'являються і стають популярними не випадково. Їх поява закономірна, так як вони йдуть пліч-о-пліч з новими ідеями і цінностями.

Увага до причин і шляхів виникнення й поширення нової лексики та фразеології зумовлена необхідністю виявити закономірності в основі взаємодії процесів мовного оновлення та запозичення під впливом перекладу.

СТИЛІСТИКА БЛЕНДІВ В АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ: АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ

Медвідь Олена Миколаївна
Кандидат філологічних наук
Ципко Юлія Олексіївна
Студент
Сумський Державний Університет
м. Суми, Україна

Введение./Introductions. Дане дослідження розглядає комплексне вивчення функціонування лексичних одиниць – блендів у сучасному англomовному рекламному повідомленні. Серед різних типів словотвору в англійській мові блендинг займає особливе місце. Саме цей тип словотвору представляє чи не найбільший потенціал до надання слову експресивно-оцінного забарвлення. Саме цей спосіб утворення нових слів є одним із найбільш ефективних засобів вираження стилістичної конотації у словотворенні [Виноградов], що важливо для рекламних текстів.

У рамках русистики та українознавства на позначення цього способу словотвору переважно використовується термін «контамінація». Контамінація – це «сплав» двох слів або частин слів. В. Хлебніков пропонує називати цей процес «скорінням», а В. Набоков іменує дане явище «гібридом» [Эрстлинг, с. 133]. Нерідко вживається й термін «стягнення» для позначення процесу утворення слів-блендів.

У сучасній англійській філології, натомість, більш розповсюдженим став термін «телескопія» або «блендинг» (від англ. (*blending*, «*telescoping*»)). Термін «телескопія» виник для найменування цього способу словотворення у зв'язку з тим, що процес утворення слів нагадує складання трубок телескопу. У даному дослідженні вважаємо доцільним дотримуватися терміну, розповсюдженому в останніх дослідженнях – блендинг.

Цель работы./Aim. Основним призначенням рекламного тексту, як відомо, є привернення уваги та стимулювання збуту товарів та послуг. Ось чому його творці використовують різноманітні психологічні та лінгвістичні прийоми. Рекламні тексти повинні вирізнятися яскравістю, простотою, лаконічністю, доступністю, експресивністю та інформативністю. Для того щоб досягти поставленої мети, автори рекламних текстів користуються цілим рядом мовних засобів реклами: лексичних, графічних, стилістичних, фонетичних, синтаксичних, морфологічних та словотвірних.

Рекламний текст функціонує як текст масового впливу. Він утілює комунікативно-прагматичну настанову, завдання якої – забезпечити надійність, тривалість і ефективність аналізованого процесу комунікації. У рекламному повідомленні відбувається презентація комунікатора відповідній цільовій аудиторії, потенційним споживачам (користувачам, покупцям) [Костенко, с. 31]. Саме рекламний текст уміщує «більшість елементів рекламної комунікації: ідея комунікації і використані коди, які допомагають сприйняттю цієї ідеї одержувачем звернення. Рекламне повідомлення можна розглядати як головний засіб, основний інструмент досягнення мети рекламної діяльності» [Коваленко].

Материалы и методы./Materials and methods. У ході дослідження блендів у рекламних текстах було виділено такі методи передачі блендів з англійської мови на українську: словотвірний, метод суцільної вибірки, порівняльний, контекстуальний та структурно-семантичний – це сприяло комплексному перекладацькому аналізу.

У ході вивчення було виділено декілька методів передачі блендингових одиниць в рекламних повідомленнях українською мовою зі збереженням їх функцій: 1) транскодування; 2) калькування; 3) описовий переклад; 4) передача значення складним словом; 5) змішаний тип перекладу.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. У «Словнику лінгвістичних термінів» О. С. Ахманової контамінація визначається як «взаємодія мовних одиниць, які стикаються або в асоціативному, або в

синтагматичному ряді, що приводить до їх семантичних чи формальних змін та виникнення нової (третьої) мовної одиниці» [Словарь лингвистических терминов, с. 209].

О. В. Косович надає наступне визначення блендингу – це самостійний спосіб словотворення, що породжує своєрідні одиниці – контамінації (бленди), які володіють як універсальними, так і лінгвокреативними особливостями. Слова-бленди, на думку дослідника, є типом лексики, яка може бути створеною завдяки усіченню [Косович, с. 97]. Бленд, таким чином, це новий спосіб словотвору, при якому частина одного слова зливається, щоб утворити єдине слово з частиною іншого слова або з цілим словом.

Будучи універсальним та популярним способом творення нових слів, блендинг, попри те, є одним із найсуперечливіших явищ у сучасній лінгвістиці. Попри величезну кількість досліджень, на сьогодні немає одностайної думки щодо термінології, визначення самого процесу, його одиниць, меж і місця в сучасних лінгвістичних класифікаціях [Algeo, с. 725]. Це можна пояснити, в першу чергу, тим, що процес блендингу є надзвичайно неоднорідним, і всі його прояви неможливо описати на основі наявних у лінгвістиці законів і правил словотворення та фонетичних принципів.

Характерно, що деякі лінгвісти не визнають блендинг як самостійний, окремий спосіб словотвору. Наприклад, В. М. Лейчик, аналізуючи лексичні елементи, утворені з допомогою цього методу у французькій мові, вважає блендинг проявом народної етимології або ж аналогії [Лейчик, с. 16]. Інші ж дослідники, наприклад О. М. Лашкевич, вважають, що блендинг об'єднує у собі декілька способів словотвору, а саме складання основ і скорочення [Лашкевич, с. 39].

При цьому схожість із складанням основ полягає у тому, що сполучаються елементи двох слів, а зі скороченням цей спосіб має спільні риси оскільки обидві основи, виявляються скороченими до декількох букв. О. М. Лашкевич вказує, що отриманий таким способом бленд відповідає двом

вимогам до номінацій, утворених за допомогою як складання основ, так і скорочення:

1) цільнооформленість (умова при формуванні складного слова);

2) компактність мовних засобів (основна характеристика скороченого слова) [Лашкевич, с. 40].

Серед прибічників думки щодо блендингу як самостійного способу словотвору можна назвати Л. О. Тарасову [Тарасова], О. В. Косовича [Косович], О. В. Столярчук [Столярчук], А. А. Хромих [Хромых], О. М. Медвідь [Медвідь] та інших вчених, працями яких послуговуємося у рамках даного дослідження.

Хоча блендинг використовується для утворення принципово нових слів, переважно неологізмів та okazіоналізмів, цей спосіб словотвору має багату історію. Як влучно зауважив з цього приводу Т. Пайлс, стародавність та популярність – це дві найсуттєвіші характеристики блендів [Algeo, с. 47]. Свідченням їхньої стародавності є те, що бленди були зафіксовані ще у латинській та грецькій мовах, а також у санскриті.

Окрім того, за свідченнями лінгвістів, процес утворення блендів є характерним для багатьох мов і відбувається на всіх стадіях їхнього розвитку [Algeo, с. 47; Cannon, с. 725].

Соціолінгвістичний аналіз блендів демонструє, що вони можуть бути пов'язані майже з усіма сферами життя англomовного суспільства: інформаційними технологіями, економікою, географією, літературою і мистецтвом, лінгвістикою, модою, спортом, дозвіллям і багатьма іншими. Відповідно, бленди можуть бути частиною цілої низки дискурсів, що дозволяє їх поділити на групи, відповідно до їх дискурсивної ознаки. Так, можна виділити наступні дискурсивні групи блендів:

1. Економічні та політичні бленди (*stagflation* = *stagnation* + *inflation*; *reganomics* = *region* + *economics*);

2. Наукові та технічні бленди (*transistor* = *transfer* + *resistor*; *transputer* = *transistor* + *computer*);

3. Бленди на позначення товарів та послуг (*mailgram = mail + telegram*, *laundromat = to launder + automate*);

4. Бленди теле- та кіно-сфери (*webumentary = Web + documentary* – документальний фільм, створений на веб-сайті; *sitcom = situation + comedy* і т.д.);

5. Бленди сфери інформаційних технологій (*tradigital = traditional + digital*; *machinima = machine + cinema*) та багато інших.

Завдяки простоті та легкості їхнього утворення бленди є популярними і в мові реклами, адже вони компактні, однак місткі за своїм сенсом (що робить їх привабливим засобом для застосування у рекламних салоганах), привертають до себе увагу та мають яскраво виражене стилістичне забарвлення. Розглянемо функціональні особливості блендів у рекламних текстах.

Розглядаючи функціональний потенціал блендів у рекламному тексті, слід звернути увагу на те, що більшість блендингових лексичних одиниць є okazionalnymi утвореннями, які значною мірою відображають специфіку словотвору англійської мови.

Okazionalni бленди мають широкі можливості у вираженні інтенцій мовця або автору того чи іншого тексту, а також виступають як ідеальний мовний засіб для привернення уваги та зацікавлення реципієнта тексту. Вони викликають подив і спонукають до інтерпретації okazionalizmu та тексту, який його містить. Okazionalni словотвори також можуть надавати особливої експресії тексту. Такі слова руйнують стереотипи сприйняття.

Оскільки бленд є okazionalnym утворенням у межах рекламного тексту, він часто містить унікальну інформацію, покликану здійснити відповідний вплив на реципієнта, спонукати його до чогось. Тобто бленд-okazionalizm зазвичай володіє прагматичним значенням, відтворення якого і входить до задач перекладача. Англomovni бленди, які є об'єктом цього дослідження, відображають аналітичну природу англійської мови, її прагнення до лаконізму та стислості [Гамерська, с. 28].

Здебільшого бленди створюються з прагматичних причин, щоб дати назву новим продуктам, винаходам, ідеям або соціокультурним явищам. Слід також зазначити, що бленди використовуються для позначення тих речей, понять тощо, які потребують об'ємного опису, за допомогою більш конкретної, лаконічної або короткої форми.

Выводи./Conclusions. Загалом же, аналіз теоретичних праць, присвячених блендам, дозволяє виокремити такі провідні функції блендів у тексті:

1. Номінативна функція. Терміни можуть використовуватися у тексті з метою найменування того чи іншого явища, предмета, феномену. Зокрема, у тексті реклами можуть використовуватися й бленди-терміни, провідна функція яких – саме номінативна.

2. Естетична функція. Бленди прикрашають текст, роблять його більш цікавим та естетично цілісним, привертають увагу реципієнта.

3. Лудична функція. Ця функція блендів полягає у їх здатності до використання для гри слів. Ця функція також може передбачати залучення елемента гумору, іронію тощо.

4. Оцінна функція. Бленди можуть використовуватися у текстах реклами для оцінки того чи іншого товару, послуги, що рекламуються. Оцінка може бути нейтральною, негативною або позитивною.

Тож, функції, що виконують бленди у текстах, є досить різноманітними. Блендинг як засіб словотвору набирає значної популярності та зустрічається у багатьох мовах світу. Саме бленди як лексичні одиниці часто стають джерелом слово формуючих афіксів та поєднувальних лексем, використовуються у сфері інтернет комунікацій та складають частину термінології різноманітних наукових сферах. Як бачимо, дотепний характер та яскравий стилістичний потенціал блендів робить їх незамінними у сучасному світі.

ФУНКЦІОНУВАННЯ БЛЕНДИНГОВИХ ОДИНИЦЬ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ В ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ

Медвідь Олена Миколаївна

к.ф.н.

Глобіна Влада Миколаївна

студентка

Сумський державний університет

м. Суми

Україна

Вступ./Introduction. Нереально уявити сучасне суспільство без такого мовного феномену, як реклама, оскільки вона – важливий елемент масової культури, який швидко реалізується і пристосовується до потреб людини і є потужним засобом інформативності та впливу на будь-яку людину. Дослідженням поняття та видів реклами як лінгвістичного феномену займалися такі науковці: О. Арешенкова, В. Зірка, Б. Обритко, Т. Примак, С. Тюріна, В. Чернявська та інші.

Проблемам перекладу рекламних текстів присвячені праці таких науковців, як: М. Апетян, Д. Добровольська, А. Кагья, В. Комісаров, М. Лук'янчикова, Ю. Найда та інші.

Лінгвістичну сутність блендингових лексичних одиниць досліджувало багато вчених, серед них V. Adams, H. Gleason, S. Kemmer, H. Marchand, L. Sondek, H. Wentworth, A. Акопянц, I. Гальперін, О. Кубрякова, А. Левицький, Л. Омельченко, Н. Шведова, А. Янков та ін. Не зважаючи на значну увагу науковців окресленої проблеми тема функціонування блендингових одиниць англomовної реклами в перекладі українською характеризується недостатнім вивченням її проявів.

Актуальність теми зумовлена: по-перше, невеликою кількістю таких досліджень, по-друге, зростаючою увагою вчених до феномену рекламного тексту, по-третє, невгасаючим інтересом і важливістю розгляду особливостей перекладу англійських рекламних текстів українською мовою; по-четверте,

недостатньою вивченістю функціонування блендингових одиниць англомовної реклами в перекладі українською мовою.

Об'єктом дослідження є блендингові одиниці англомовної реклами.

Предметом дослідження є дослідження особливостей функціонування блендингових одиниць англомовної реклами в перекладі українською.

Мета роботи./Aim. – з'ясування особливостей англомовного рекламного дискурсу та вивчення засад перекладу блендингових одиниць англомовної реклами українською мовою на матеріалі дискурсу засобів масової інформації.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити поняття та види реклами як лінгвістичного феномену;
- здійснити аналіз особливостей англомовного рекламного дискурсу;
- охарактеризувати методологічні підходи до перекладу рекламних текстів;
- визначити основні способи і проблеми перекладу англомовних рекламних текстів;
- описати сутність поняття блендингу в сучасній англійській мові;
- з'ясувати функціонування блендингових одиниць при перекладі англомовної реклами.

Матеріали та методи./Materials and methods. На етапі збору та опрацювання інформації використовувалися методи порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення та компаративний підхід для якісної інтерпретації даних.

Компаративний метод дозволив здійснити порівняльний аналіз джерельної бази, відтак зорієнтуватися щодо стану розробки тематики дослідження функціонування блендингових одиниць англомовної реклами в перекладі українською мовою, а також виділити особливості та специфіку перекладених англомовних рекламних текстів українською.

За допомогою методу відбору та обробки лексичного матеріалу, а також методу компонентного аналізу здійснено вивчення композиційних та семантичних особливостей блендів.

Метод функціонального та перекладацького аналізу дозволив дослідити специфіку перекладу і функціонування блендингових одиниць англomовної реклами у дискурсі засобів масової інформації.

Результати та обговорення./Results and discussion. Поряд із традиційними типами словотворення (суфіксація, словоскладання, усічення та конверсія) стають все більш поширеними слова, утворені абрeвіацією, злиттям морфем та їх частин (blending в англійській термінології) та різні змішані типи лексичних одиниць.

Феномен блендингу відображає тенденцію англійської мови як такої, що є мовою аналітичного характеру, у стислості, економічній ефективності, але з урахуванням того факту, що англійська мова в даний час є мовою міжнародного спілкування. Бленди, переважно окaзiонального характеру, ускладнюють практику перекладу, оскільки такі слова належать до категорії безквівалентної лексики та вимагають від перекладача вправності та професіоналізму.

Блендинг є самостійним способом словотвору, прикордонним з абрeвіацією і словоскладанням через свої структурні особливості. Блендинг характеризується особливим характером словоорганізації, стилістичною забарвленістю та окaзiональністю» [1, с. 153].

Відомим американським лінгвістом Джоном Альджео було представлено ще в 1977 році схематичний аналіз лексичних блендів та розділено їх на три групи:

1. **Фонемне перекриття:** склад або частина складу розділений між двома словами.

2. **Усічення:** скорочення двох слів, а потім їх складання. Залежно від того, яка б частина слова не була відрізана, Джон Альджео називає чотири підгрупи усічення: усічення задньої частини, усічення передньої частини, усічення передньої і задньої частини, складне усічення.

3. **Фонемне перекриття та усічення:** скорочення двох слів до спільного складу, а потім складання [2, с. 47-64].

Рекламні новоутворення (оказіоналізми, бленди) – це результат авторсько-індивідуальної творчості, його мета: викликати у потенційних споживачів бажання придбати рекламований товар, вони мають бути оригінальними, створювати емоційно-експресивну, оцінну конотацію і викликати необхідні для копірайтерів асоціативні зв'язки. Для досягнення цієї мети оказіоналізми нерідко створюються за нетрадиційними словотвірними моделями і часто з порушенням мовних норм. Можна додати те, що в умовах рекламного дискурсу оказіональні утворення, як авторські новотвори, відсутні в узуальному функціонуванні і незалежно від моделі конструювання, здатні чинити прагматичний вплив на адресата.

Бленди, як повноцінні лексичні одиниці, мають набір морфологічних ознак, склад яких варіюється в залежності від часткової приналежності до похідної. Варто зауважити й те, що превалювання іменників в системі прикладів цієї пари мов, хоча такі частини мови, як дієслово, прикметник і прислівник, також представлені. Граматична категорія роду, як відомо, в англійській мові відсутня, а в українській мові рід бленда визначається за основним словом кореляти: *видвіжінка* <*висуванець* + *жінка* відноситься до жіночого роду; *левігр* <*Лев* + *тигр* - чоловічий рід; дитинство - середній рід. Ряд відмінкових форм української мови цілком відтворюється в блендингових утвореннях.

Більшість блендингових лексичних одиниць є саме оказіональними утвореннями, які значно відображають особливості словотвору англійської мови. При перекладі оказіоналізмів на одну з інших мов, зокрема й українську, важливо звертати увагу на внутрішню форму слова. Саме в ній полягає його семантична значимість, а також на контекст слова, який актуалізує це значення. З огляду на те, що бленд є оказіональним утворенням у межах рекламного тексту, він часто містить індивідуальну, оригінальну інформацію, покликану на здійснення певного потрібного впливу на реципієнта (глядача, слухача, читача), спонукати його до чогось.

Універсальні структурні особливості блендів передбачають освіту виробничих одиниць, як правило, на базі двох кореляторів, хоча кілька образів трьох елементних блендів також доступні в корпусі як української, так і англійської:

- *інтелевізійний* <Intel + телебачення + візіонер, газетний заголовок;
- *навлівазмій* <навлін + лев + змії [3, с. 120].

До низки блендів цього типу належать такі також одиниці (в дужках англійські бленди-прототипи): кока-колонізація <кока-кола + колонізація (*coca-colonization* <*coca-cola* + *colonization*) відіот <відео + ідіот (*vidiot* <*video* + *idiot*) Евросіма <Європа + Хіросіма (*Euroshima* <*Europe* + *Hiroshima*).

Для перекладу блендингових термінів можна використати прийом створення перекладачем власного okazionalizmu-бленду засобами української мови. Такий прийом має назву створення аналогічної моделі бленду. Із відібраних нами термінів-блендів утворити аналогічну модель для перекладу українською мовою можна від термінів *advergame* – *рекламогра та tagalogue* – журналог. Більшість термінів, втім, перекласти за допомогою такого прийому неможливо, він не є продуктивним, хоча і є одним із найцікавіших та здатних презентувати адекватний переклад зі збереженням структурних особливостей терміна і може уособлювати національні особливості мови.

Можливими є й більш креативні адаптації власної назви на тлі рекламного дискурсу, зокрема буквальний переклад корелятивів бленду-оніму. Назва бренду сушеної журавлини, популярної у Європі “*Craisins*” поєднує у собі слова *cranberry* та *raisins*, відповідно перекласти таку назву без втрати сенсу (проте без дотримання структурних особливостей слова), адаптувавши її під сприйняття україномовним споживачем, можна як «сушена журавлина».

Рекламний слоган FEBRUANY є поєднанням двох основ: назви місяця February та займенника any. Таким чином, автор слогана намагається в одній номінативній одиниці висловити два поняття, які розкриваються нижче основного тексту: *Starting February Istabsolutely ANY regular FOOTLONG isa \$5 FOOTLONG allmonthlong*. Це означає, що будь-який власник картки

FOOTLONG має право у лютому місяці придбати вказані на малюнку товари (Turkey breast, Italian V.M.T. та ін.) лише за 5 доларів. Аналогічні приклади ми зустрічаємо з уживанням інших місяців, напр., JANUANY тощо. Такі оказіоналізми дають поштовх для утворення аналогічних лексичних одиниць.

Відсутність перекладу власної назви може бути зумовлена також грою слів, яка лежить в основі такої номінації. Досить часто власники фірм дають своїм закладам цікаві, смішні, дотепні назви, які базуються на лінгвокультурних засадах англомовного гумору, а тому перекласти їх українською мовою без часткової втрати гумору / сенсу неможливо. Наприклад, назви перукарень “*Hairport*”, “*Hairatage*”, “*Headonizm*” будуються на тонкій мовній грі, яка залучає фонетичні особливості англійської мови, що унеможлиблює відтворення цих назв українською мовою.

Окремого розгляду потребує такий приклад новоутворення, як *Weblish* (*Web + Eng-lish*): “*The internet and e-mail have already spawned their own words and grammar which has been dubbed weblish*”. Переклад: «*Інтернет та електронна пошта вже породили свої власні слова і граматику, які отримали назву «веблійський»*». Цей гібрид утворений за допомогою словозлиття двох елементів, один з яких відомий читачам – *web* (*мережа*), а другий є усиченням від слова *Eng-lish* й у такому вигляді постає перед новими англомовними читачами.

Висновки./Conclusions. Отже, блендинг – відносно новий спосіб словотворення в англійській мові, що заснований на двох умовах: мовна економія та милозвучність, що зробила цей тип словотворення популярним на початку XXI століття. Конотація новизни з’являється у результаті складання двох елементів і позначення нового явища в англійській мові, що використовується при спілкуванні за допомогою SMS та Інтернету і характеризується широким використанням блендів, абревіатур, відсутністю заголовних букв, розділових знаків тощо, що може бути перспективою вивчення даної проблеми, особливо її соціолінгвальний і прагматичний аспекти, перекладацької специфіки в межах текстів реклами і маркетингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Недайвода О. О. «Блендинг» vs «Словоскладання». *Перекладацькі інновації* : матеріали X Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 20-21 березня 2020 р. / редкол. : С. О. Швачко, І. К. Кобякова, О. О. Жулавська та ін. Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 151-153.
2. Cannon G. Blends in English word formation. *Linguistics*. 1986. № 24. P. 725-753.
3. Вознесенский А. А. Стихотворения. Москва : Профиздат, 2001. 304 с.

ВОКАЛІЧНА СИСТЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ГОВІРКИ СЕЛА ПАРЦЕВО НА ПІДЛЯШШІ

Митнік Ірена
д. ф. н.
Бакунович Оксана
Студентка
кафедра україністики
Варшавський університет

Вступ Говірка села Парцево досі не вивчена, проте як підляські говірки, так і інші українські говірки на території Польщі, віддавна є об'єктом аналізу польських та українських діалектологів. Сподіваємося, що пропонуване дослідження буде скромним доповненням досліджень мови автохтонного населення Підляшшя.

Метою запропонованої статті є дослідження вибраних складових фонетичної системи української говірки села Парцево на Підляшші в північно-східній частині Польщі.

Джерельну базу становить діалектний матеріал, записаний у мешканців села у 2019 р. Його слід вважати унікальним, оскільки молоде покоління дедалі частіше відходить від говіркового мовлення своїх батьків.

Теоретичну базу статті формує цілісне дослідження фонетичної системи говірки Парцева Оксани Бакунович, проведене у рамках семінару на ступінь бакалавра на кафедрі україністики Варшавського університету.

Сьогодні Підляшшя, це неоднорідний регіон за національністю та конфесійною приналежністю. Поруч живуть православні та католики, а в деяких місцевостях також татари. Люди називають себе «тутешніми», «православними» або «руськими», не ідентифікуючи себе ні з українською, ні з білоруською націями. Складна політична та релігійна історія регіону, зміни державних кордонів, русифікація, міграція, зміни віросповідання призвели до того, що автохтонному населенню нині важко визначити свою національну та мовну тотожність.

Село Парцево розташоване між Бугом та Нарвою, поблизу Більська Підляського на території Підляшшя. Щодо діалектної приналежності регіону, як вважає М. Лесів «Корінне населення цієї території від р. Нарев на півдні аж до околиць Володави та Парчева на півночі широкою смугою на захід від державного польсько-українського кордону розмовляє або розмовляло говірками, що належать до північноукраїнського діалекту і які ми називаємо підляськими.»

Аналіз фонетичної системи української говірки села Парцево

1. Дифтонги

Підляські говірки, а також інші північноукраїнські, зберегли дифтонги, тобто звуки неоднорідної артикуляції, що є одною з їх найбільш поширених фонетичних рис. Ця риса характерна і для мови мешканців Парчева. У нашому матеріалі зафіксовано багато прикладів лексем, які ілюструють наявність двох типів дифтонгів: дифтонга переднього ряду [ie], що виник на місці етимологічних /e/, /ě/ під наголосом, напр. *Біел'с'к, діет'і, хотієлі, лієт, мієла, сієно, с'вієтліца, старієйшого, обієд, пієч, хлієб, всієм, квієти, с'нієг, бієгала, цієлий, вієкові, бієліє, зієля, вибієлювало, вмієши, хлієв, мієста, чоловієк, сусієда, горієло, с'ідієлі,*

та дифтонга заднього ряду [yo], що виник на позиції етимологічного /o/ у тзв. нових закритих складах, також у наголошеній позиції, напр. *вуон, буол'ш, пуотом, вуосієм, куол'ко, пієрожкуєв, піруєг, Труєйц'я, свєуєйс'кі, суєк, пуєл'с'кі, такуєм, руєк, стуєл, коструєг, муєй, спєкуєйно, буєк, туєл'ко, куєн'мі, до Спієчкуєв, до Вуєрлі, суєл', полякуєв, пуєст.*

2. Чергування звуків а – е

Праслов'янське **ę*, яке в загальноукраїнській мові зазнало деназалізації та перейшло у звук **а** після м'яких приголосних, у говірці села Парцево у наголошеній позиції замінилося в **а** з пом'якшенням попереднього приголосного, іноді, зокрема після **р**, без пом'якшення, напр. *пйат', с'ід'ат', двадцат'ь, прасті, прадемо, зажарат, наварат, снарад,* натомість у ненаголошеній позиції давнє носове **е** перейшло в **е**, напр. *дєс'єт', пометєю,*

запрегли, тресут, натресті, шеснадцет', колодець', светят, светіті, осветят.

У підляських говірках праслов'янське **ę*, перейшло, як правило, в *е* в позиції після твердих приголосних звуків.

3. Перехід голосного *е* в *о*

У досліджуваному матеріалі наявне явище переходу голосного *е* в *о*, як у середині слів, так і у флексії, напр. *Парц'ова* (Парцево), *ус'о*, *ковал'ом*.

Це одна з рис підляських говірок.

4. Перехід *о* в *і* та *у* в *і*

У говірці села Парцево помічено також заміну голосного *о* в *і* та *у* в *і*. Це явище ілюструють поодинокі записи: *кіміс'* – українське літературне *комусь* та *чоміс'* – українське літературне *чомусь*. Його можна вважати своєрідним, притаманним лише мові мешканців досліджуваного села, оскільки доступні опрацювання підляського діалектного ареалу цього явища не фіксують.

Підсумки

На основі зібраного мовного матеріалу визначено деякі особливості говірки села Парцево, які стосуються вокалічної системи. Підтверджено її приналежність до підляської групи говірок, що є частиною західньополіського діалекту. Визначено також її своєрідні риси. З огляду на складну історію регіону, приналежність до різних держав та значний вплив Церкви на формування суспільної свідомості, мешканці села Парцево та інших довколишніх місцевостей мову свого повсякденного спілкування називають «руською», кажуть, що говорять «по-своєму», а себе називають «тутешніми». Це своєрідний феномен, визначальна риса культури автохтонного населення не лише Парцева, але й інших населених пунктів Підляшшя.

Вивчення говірок надалі залишається актуальним, оскільки вони швидкими темпами зникають з мови молодого покоління і, таким способом, втрачається мовна спадщина попередніх поколінь. Говірки – це ж суттєвий елемент етнічної свідомості та культурної і мовної приналежності носіїв. Пізнаючи діалекте мовлення, можна ввійти у світ минулого, зафіксований у них, і зберегти цю напрочуд цінну частину нематеріальної культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бакунович О., Фонетична система говірки села Парцево на Підляшші. Дипломна робота, кваліфікаційний рівень: бакалавр. Робота написана під науковим керівництвом д-р габ. Ірени Митнік на кафедрі україністики Варшавського університету. Варшава. – 2020.
2. Жовтобрюх М. А., Русанівський В. М., Скляренко В. Г., Історія української мови. Фонетика. Київ. – 1979.
3. Ігнатюк І., Замітки про українські говірки на Підляшші // Наша культура. – 1959. – ч. 6.
4. Лесів М., Особливості говору українців Холмщини та Підляшшя // Борисенко В. (ред.), Холмщина і Підляшшя – історико-етнографічне дослідження. Київ. – 1997.
5. Лесів М., Українські говірки у Польщі. Варшава. – 1997.
6. Рощенко М., Кліщелівські говірки // Український календар 1981. – 1981. – С. 149-153.
7. Митнік І., Говір мешканців Холмщини. Ч. 1: словник весільної лексики // Koponenko I., Mytnik I., Romaniuk S. (red.), Тенденції розвитку української лексики та граматики, ч. 2, seria «W kręgu języka, literatury i kultury», t. 8. Warszawa. – 2015. – С. 146-161; Митнік І., Говір мешканців Холмщини. Ч. 2: словник побутової лексики // Koponenko I., Mytnik I., Romaniuk S., Тенденції розвитку української лексики та граматики, ч. 3, seria «W kręgu języka, literatury i kultury», t. 13. Warszawa. – 2016. – С. 46-57
8. Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny. – 1980-1993. – t. I-III.
9. Czyżewski F., Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy. Lublin. – 1986/
10. Czyżewski F., Fonetyka i fonologia polskich i ukraińskich gwar południowo-wschodniego Podlasia. Lublin. – 1994.
11. Janiak B., Polsko-ukraińskie związki językowe na przykładzie gwary Niemirowa nad Bugiem. Łódź. – 1995.
12. Kuraszkiewicz W., Ruthenica. Studia z historycznej i współczesnej

dialektologii wschodniosłowiańskiej. Warszawa. – 1985.

13. Smułkowa E., Słownictwo z zakresu uprawy roli w gwarach wschodniej Białostoczczyzny na tle wschodniosłowiańskim. Wrocław – Warszawa. – 1968.

14. Smułkowa E., Szkic systemów fonologicznych ruskich gwar Białostoczczyzny wschodniej // *Slavia Orientalis*. – 1968. – r. XVII. z. 3. – S. 415-418.

СТАНОВЛЕННЯ ТАДЖИЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ В РЕСПУБЛІЦІ ТАДЖИКИСТАН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Ядловська Ольга Степанівна

к. іст. н.

доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Тараніна Марія Василівна

здобувачка освіти 2-го курсу

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ. Мовне питання та відповідні ініціативи щодо забезпечення функціонування державної мови залишаються актуальними для багатьох країн колишнього СРСР. Безумовно, становлення державної мови у кожній з країн має свої особливості, часто пов'язані з етнічною специфікою регіонів, а також через фактор спорідненості мов за мовними сім'ями та групами, а, відповідно, їх залучування у мовлення серед різних етнічних груп. Однак є і спільна риса у реалізації мовного питання, адже складна історична спадщина радянського періоду наклала відбиток і на т. зв. мовну проблему через впровадження російської мови як державної у республіках СРСР. Відгомін цього і фактично руйнівний вплив російської мови та другорядне відношення до мов титульного етносу республік стало причиною виникнення своєрідних перехідних періодів запровадження законодавчих ініціатив щодо державної мови у багатьох країнах колишнього СРСР (окрім країн Балтії, Грузії, Республіки Азербайджан). Не стала виключенням і Республіка Таджикистан, де мовне питання та впровадження таджицької мови як державної стало нагальним та реалізованим фактично протягом останнього десятиліття.

Мета роботи. Проаналізувати становлення таджицької мови як державної в Республіці Таджикистан у період незалежності після розпаду СРСР та виокремити основні законодавчі ініціативи .

Матеріали та методи. Використання як джерельної бази засобів масової інформації, аналіз документів.

Результати та обговорення. Історія Центральної Азії та етнічна строкатість регіону, а також розмаїтість розповсюдження мов різних мовних сімей та груп стали підґрунтям для відносно складного процесу становлення таджицької мови як державної. До того ж слід врахувати, що російська мова мала широкий ареал залучення і суттєво впливала на вирішення проблеми мовного питання через високий відсоток населення, що використовував російську мову в повсякденні і не тільки. З іншого боку, таджицька мова суттєво відрізняється за своїм місцем в системі мовних сімей від російської що стало своєрідним захистом від мовної міксакції.

Таджицька мова – мова таджиків, а також країн Центральної Азії, належить до іранських, є державною мовою у Таджикистані, поширена також в Афганістані, близька до перської мови, алфавіт складено на основі арабського письма, тепер також на основі кирилиці [6], належить до алтайської лінгвістичної сім'ї. Численні народи, що говорять на мовах алтайської лінгвістичної сім'ї, поділяють на тюркські, монгольські і тунгусо-маньчжурські групи. Іноді її ще називають турансько-монгольської сім'єю. Однак спільність зазначених трьох груп до сих пір не доведена остаточно. Тому їх дуже часто розглядають як окремі мовні сім'ї. Незважаючи на численність і надзвичайну розкиданість, більшість тюркських мов значною мірою зберігають загальні риси. Носії окремих мов, як правило, можуть розуміти один одного та говорять на багатьох інших споріднених мовах. Однак близькість між різними мовами неоднакова, що пояснюється різними історичними долями народів, які розмовляють цими мовами [10].

За часів СРСР таджицька мова була поширена в Таджикиській РСР, в багатьох районах Узбецької РСР, частково в Киргизькій РСР і Казахській РСР,

а також в північному Афганістані. Чисельність тих, що говорили таджицькою у СРСР, близько 2 млн. осіб (згідно з переписом 1970 р.). Відноситься до південно-західної групи іранських мов. Виділяються досить великі діалектні групи: північна (говори Самарканду і Бухари, що лягли в основу сучасної літературної мови, Ферганської долини, Ура-Тюбе, Пенджикента та ін.), центральна або верхнезеравшанська, південна – каратегінські, кулябські, рогські, бадахшанські говірки, а також південно-східна або дарвазська. Словиковий склад мови включає, окрім таджицьких слів загальноіранського коріння, запозичення з арабської, узбецької і російської мов. Перші письмові пам'ятки відносяться до IX ст. В основі писемності – арабська мова, з 1930 р. в СРСР – латинська, з 1940 р. – російська графіка [5]. На сьогодні багатьма лінгвістами таджицька мова визнається підвидом або етнолектом перської мови поширений на основній території Таджикистану, в Горно-Бадахшанській автономній області до Ванджського району, анклавом в деяких районах Узбекистану (перш за все, в Самарканді і Бухарі, Сохській район а також в східній частині Сурхандар'їнської області) і півдня Киргизії.

Наприкінці першого десятиліття XXI ст. мовне питання та затвердження таджицької мови як державної знайшло свій вияв у імплементації ряду законодавчих ініціатив та остаточно усунуло російську мову з діловодства.

Російська мова втрачає статус мови міжнаціонального спілкування в Таджикистані. Відповідно нового закону «Про державну мову Республіки Таджикистан», тепер спілкуватися з органами державної влади і управління, підприємствами і установами, отримати інформацію і документи можна буде тільки державною мовою – таджицькою. Під час розгляду проекту закону парламентом президент Таджикистану Е. Рахмон у жовтні 2009 р. у телевізійному зверненні з нагоди Дня мови закликав до швидкого ухвалення нового закону про мову, створення при уряді Таджикистану Комітету з мови і термінології, а також висловився за розробку держпрограми розвитку національної мови. Звернення відбулось з нагоди 20-ліття ухвалення закону «Про мову» (22 липня 1989 р.), у якому йшлося, що державною мовою

республіки визначалася таджицька мова, а мовою міжнаціонального спілкування – російська мова. Закон давав кожному громадянину гарантію самостійного вибору мови спілкування з органами держави й управління, з підприємствами, установами й організаціями, отримувати інформацію і документи державною, російською або іншою прийнятною мовою [3].

При уряді Таджикистану планується створити Комітет з мови і термінології, повідомив глава держави Рахмон. Він також висловився за розробку держпрограми розвитку національної мови. В ухваленому 22 липня 1989 р. законі державною мовою республіки визначалася таджицька мова, а мовою міжнаціонального спілкування – російська мова. Закон давав кожному громадянину гарантію самостійного вибору мови спілкування з органами держави й управління, з підприємствами, установами й організаціями, отримувати інформацію і документи державною, російською або іншою прийнятною мовою. Згідно з проектом нового закону, кожен громадянин Таджикистану зобов'язаний знати державну мову, при цьому законопроект не регулює використання мови в особистих стосунках [4].

У 2009 р. глава держави Таджикистану закликав фахівців-мовознавців відповідальніше підходити до відбору, впорядкування і використання нових міжнародних термінів і понять у таджицькій мові. Таджицька мова широко використовуватиметься як мова науки і культури лише в тому випадку, якщо цією мовою буде створена наукова термінологія [8].

Таким чином, російська мова, що мала за конституцією країни статус міжнаціонального спілкування, цей статус втрачала. Таджицька мова широко використовуватиметься як мова науки та культури лише в тому разі, якщо цією мовою буде створено наукову термінологію. Населення Таджикистану становить 7,5 млн осіб. Найбільша етнічна меншина – узбеки, їх у країні близько 17%. Росіян і киргизів приблизно по 1% від загального населення республіки. Швидке впровадження таджицької мови в місцях компактного проживання узбеків є досить проблематичним і може негативно вплинути на внутрішньополітичну ситуацію в країні, яка і так є далекою від стабільної [2].

Однак мовна політика держави не зазнала змін і в подальшому отримала свій розвиток. 30 червня 2012 р. затверджена постановою урядом Республіки Таджикистан Програма розвитку державної мови Республіки Таджикистан на 2012-2026 рр. Таджицька мова в ролі державної знову стала вільно функціонувати в політичній, економічній та культурній сферах життя країни. Ця мова, маючи статус державної, в період незалежності вважається фактором об'єднання націй та народностей, що проживають у республіці. Сьогодні таджицька мова має велике значення при взаємодії з іншими країнами регіону, де говорять однією з таджиками мовою, у закріпленні спільних культурних зв'язків з народами Ірану та Афганістану, з персомовним населенням світу. У період державної незалежності таджицька мова відіграє важливу роль в розширенні та поглибленні культурних зв'язків з таджиками Узбекистану, Киргизстану, Казахстану, Ісламської Республіки Афганістан, Російської Федерації, а також з таджиками, що мешкають в країнах Європи та Сполучених Штатах Америки [...]. Відповідно до статті 3 Закону республіки Таджикистан «Про державну мову Республіки Таджикистан» державною мовою є таджицька. Кожен громадянин Республіки Таджикистан зобов'язаний знати державну мову. Відповідно до 4 закону всі нації та народності, що проживають на території Республіки Таджикистан мають право вільно використовувати свою рідну мову, за виключенням випадків, передбачених цим законом. Таджикистан створює умови для вільного застосування, захисту та розвитку бадахшанської (памірської) мови та ягнобської мови [1].

У 2013 р. таджицька влада зняла з вулиць міст та районних неселених пунктів рекламні щити та вивіски іноземною мовою. У рамках національної кампанії щодо усунення «мовних недоліків» назви магазинів, салонів краси та дорогих ресторанів, а також усю зовнішню рекламу перекладено на таджицьку мову. Влада підкреслює, що всі назви повинні бути затверджені з врахуванням національних, мовних та державних інтересів [7].

4 жовтня 2019 р. столиці республіки Душанбе Президент Таджикистану Е. Рахмон взяв участь та виступив на святковому заході на честь Дня державної

мови Республіки Таджикистан (відзначається 5 жовтня). Було відзначено необхідність дотримання правил, норм та орфографії державної мови, особливо для робітників засобів масової інформації, радіо, телебачення, редакційних та видавничих закладів, педагогів та опікунських освітніх та дошкільних закладів, а також батьків у навчанні та вихованні дітей. Глава держави дав вказівки та доручення відповідним структурам для реалізації Закону Республіки Таджикистан «Про державну мову Республіки Таджикистан», введено в дію «Правила написання таджицької мови», «Орфографічного словника таджицької мови», а також розробки проекту «Програми розвитку державної мови на 2020-2030 роки» [9].

Висновки. Захист державної мови є одним з основних векторів та важелів збереження незалежності будь-якої держави. Як правило, державною мовою виступає мова титульного етносу, таким в Республіці Таджикистан є таджики, а єдиною державною мовою через два десятиліття після проголошення незалежності визнано таджицьку. Впровадження державної мови у всіх сферах життя суспільства, а також одночасна реалізація ініціатив щодо становлення понятійного, наукового апарату, видавничої справи та ін. таджицькою мовою стане запорукою якісного залучення мови у мовлення та перехід усього діловодства на державну мову. Натомість державна мова стає запорукою збереження та розвитку підвалин державного будівництва та самої держави, фактором об'єднання націй та народностей республіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Программа развития государственного языка Республики Таджикистан на 2012-2016 годы. URL: http://www.adlia.tj/show_doc.fwx?rgn=117263
2. Райхель Ю. Мова як засіб торгівлі. *День*. 4 серпня 2009. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/svitovi-diskusiyi/mova-yak-zasib-torgivli>
3. Таджики заберуть офіційний статус у російської мови. *Друг читача*. 31 серпня 2009. URL: <https://vsiknygy.net.ua/news/4252/>

4. Таджикистан виключив російську з офіційного діловодства. *zaxid.net*. 5 березня 2010. URL:https://zaxid.net/tadzhikistan_viklyuchiv_rosiysku_z_ofitsiynog_o_dilovodstva_n1097647/amp
5. Таджицька мова. URL: <http://vseslova.com.ua/word/>
6. Таджицька мова. URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53410/21618.html>
7. Только «вторая рука»: в Таджикистане переводят вывески. *BBC NEWS*. 17 апреля 2013. URL:https://www.bbc.com/russian/international/2013/04/130417_tajikistan_translation_issues
8. У Таджикистані заберуть офіційний статус у російської мови. *Майдан-ІНФОРМ*. 23 липня 2009. URL:<http://maidan.org.ua/static/news/2009/1248361108.html>
9. Эмомали Рахмон: Сегодня мир признает наш язык как «таджикский язык». *Avesta.Tj*. 04.10.2019. URL: <http://avesta.tj/2019/10/04/emomali-rahmon-segodnya-mir-priznaet-nash-yazyk-kak-tadzhikskij-yazyk/>
10. Які народи входять в алтайську сім'ю. Мовні сім'ї та мовні групи мов. URL: <https://bykm.ru/uk/inoe/kakie-narody-vhodyat-v-altaiskuyu-semyu-yazykovye-semi-i-yazykovye-gruppy-yazykov>

ECONOMIC SCIENCES

FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE KIBS MARKET IN UKRAINE AND THE RELEVANCE OF KIBS MARKET RESEARCH IN THE MODERN ECONOMY

Dubnitskyi Volodymyr Ivanovich

Doctor of Economics, Professor

Dmytriieva Anastasiia Olegivna

Student

Ukrainian State University of Chemical Technology

Dnipro, Ukraine

Introductions. In the context of continuous and constant growth of global competition in the markets of goods and services - the dynamics of growth, the scale and development of innovative processes in all sectors of the economy become decisive factors in ensuring the competitiveness of the economy of any country, since only on the basis of innovations, innovations can sustainable economic growth be ensured, life of the population and guarantee technological, military and economic security. Today, there are no alternatives to the innovative way of development if Ukraine claims to be an economically developed state.

Aim. The aim of the work is to identify the peculiarities of the functioning of the KIBS market in Ukraine and to substantiate the relevance of the KIBS market research in the modern economy.

Materials and methods. The work used modern methods of systems analysis.

Results and discussion. To date, a fairly large amount of information has been accumulated on the development of the KIBS sector, however, scientists have not yet developed a unified concept of understanding this sector.

The work of such scientists as V. Baumol, P. Wood, L. Gokhberg, M. Doroshenko, J. Miles, J. Huttoni and others are devoted to the study of the market of intellectual property and intellectual services.

The KIBS market is the foundation of prosperity in the era of the “smart economy”. The main driving force behind the economic and social development of the world and, in particular, Ukraine is precisely the intellectual potential of the nation, where not natural resources play a significant role, but the creative achievements of people: the results of intellectual activity and innovations based on them. In the Clark-Fischer theory of structural change, the economy can be divided into 3 sectors.

The "primary" sector is understood as agriculture and mining. The "secondary" sector includes the manufacturing industry. The “tertiary” sector in the previously adopted classification combined all services from transport and communications to education and public administration. The next stage, when the “tertiary” sector grows to such a huge size that it stands out, is the “quaternary” sector. The KIBS sector is often called the “quaternary” sector of the economy.

In the works of P. Windrum and M. Tomlinson, the following services can be attributed to the Quaternary sector [1]:

- architecture and other construction services;
- software and financial services;
- banking and financial services;
- design services;
- services related to the environment;
- funds management services;
- insurance;
- recruiting;
- marketing services;
- press and news services;
- R&D (research and development work);
- telecommunication services;

- technical training.

There is an approach to the functional structure of the “Quaternary” sector with a position of contribution to added value and, of course, wages. On this basis, E. Mueller and A. Zenker refer to the KIBS sector the following areas of activity: audit, management consulting, marketing, certification, advertising, law, real estate activities [1]. According to F. Kotler, “services are objects of sale in the form of actions, benefits or pleasures”.

An intellectual service should be understood as the activity of the performer in providing (transferring) to the consumer a material or intangible benefit specified by the contract, which is carried out according to the individual order of the consumer to meet his personal needs.

The specific features of the KIBS market include:

- high dynamics of market processes - the provision of services directly meets the needs of the consumer;

- the provision and implementation of services is not limited geographically - the demand and forms of services provided do not depend on a specific territory;

- the specifics of the organization of production of services - the majority of enterprises in the sphere of knowledge-based services have great mobility, which allows them to quickly respond to changes in market conditions.

The market of intellectual services or the sector of "knowledge-intensive services", known abroad as knowledge-intensive services (KIS) or knowledge-intensive business services (KIBS), has recently been studied in Ukraine.

In Ukraine, the KIBS sector is in its infancy, but it needs to be studied now, since it is the “knowledge-intensive” sectors (Knowledge-Intensive Services, KIS) that are considered the main sources of economic growth in the near future. The growth rates of this sector in developed economies are significantly ahead of the growth rates of the primary and secondary sectors.

The market of knowledge-based services in Ukraine was born in the early 90s. A prerequisite for this was the fundamental transformations in the political and

economic spheres, expressed in the formation of a class of private owners and the emergence of entrepreneurship.

The emergence of private property and the emergence of entrepreneurship generated a demand for services necessary for the normal functioning and development of these institutions, which contributed to the emergence and progressive development of the market for knowledge-intensive services and products in the state economy.

The share of intelligent services in Ukraine is growing every year. So, in 2010 the share of knowledge-intensive services in the total volume of services provided was 7.3%, in 2013 - 9.6%, in 2016 - 11.9%, in 2019 - 12.7%, and in 2020 - 12.9%.

The volume of KIBS in Ukraine in 2020 increased tenfold compared to 2010 [2]. It should be noted that the KIBS market stimulates the development of creative intellectual labor, the introduction of the latest technologies, inventions, utility models, software products, etc. into public production. Intellectual resource is unlimited, limited access to intellectual resources is provided by the institution of intellectual property, which ensures exclusive rights to them.

Conclusions. After analyzing the services due to which the volume of intellectual services in Ukraine increased, it should be noted that the increase in activities in the field of law and accounting, real estate activities, as well as consulting on business and management issues is of great importance.

To a greater extent, the growth of KIBS market has occurred due to the development of information technologies and the development of the scientific and intellectual potential of the country, which will allow, in the shortest possible time, to increase the competitiveness of manufactured products at domestic enterprises.

With the development of the needs of society, innovative technologies, science and technology, the modern economy has moved to a new stage of development. Today it should be noted that the study of the essence of the KIBS market remains relevant, since its specific features are not fully determined. The KIBS market is universal, as it meets the needs of various sectors of the economy.

The analysis of the above definitions allows us to conclude that in almost all cases, an intellectual service is represented as an activity aimed at meeting needs or attaining some kind of result, as well as the production and management of knowledge. Intellectual services increase the share of the cost of knowledge in the national product, which significantly affects the strength of innovative development of society and the country, in particular.

LIST OF REFERENCES.

1. Doroshenko M.E. Intellectual services today and tomorrow // Foresight. 2007. No. 2;
2. State Classifier of Products and Services DK 016-97 No. 822 dated 12/30/97. Order to the State Standard of Ukraine from 30th breast 1997 r. No. 822.

INFORMATION AND ANALYTICAL PROVISION OF MANAGEMENT OF DIVERSIFICATION OF ACTIVITIES OF BUSINESS ENTITIES

Hryhorevska Olena Oleksandrivna

PhD, Associate Professor

Associate Professor of Accounting and Auditing

Kyiv National University of Technology and Design

Kyiv, Ukraine

Introductions. There is no doubt that high-quality information support will increase the validity, efficiency and analytical information on the development of a strategy to diversify the activities of economic entities in accordance with modern management requirements, strengthen the responsibility of performers and minimize risks. Thus, thanks to the information support system of diversification of business entities are able to adapt to the external business environment and risks of society, strengthen the competitive position, maximize and effectively use development opportunities.

Aim. Development of theoretical provisions and development of methodical recommendations on improvement of approaches to formation of system of information maintenance of management of diversification of activity of subjects of managing.

Materials and methods. In the process of research the methods of observation, comparison, analysis, synthesis, generalization were used.

Results and discussion. Most of the economic information, which is formed in the management system of economic entities for the purpose of management, is used at different levels of management. Depending on the quality, timeliness and reliability of this information, the process of making management decisions and their effectiveness is assessed. Therefore, it can be argued that the proper organization of information support creates the necessary prerequisites for effective management of the entity

The formation of information support for diversification measures of enterprises should be carried out taking into account the results of theoretical elaboration of this problematic issue. The result was the selection of stages of formation of information support for the management of diversification of entities to the entity (table 1).

We can conclude that under the information and analytical support of management of diversification of economic entities should be understood as an interconnected set of tools for accounting and reporting, analysis and control, the use of which contributes to the formation of relevant information that meets the needs of management to develop and justify diversification strategy. strategy, risk assessment of the chosen diversification strategy, change or adjustment of the strategy.

Table 1

Stages of formation of information-analytical support of management of diversification of business entities

Stage	Characteristic
Outlining information requests	Disclosure of information requests in terms of market review, risks, strengths and weaknesses (establishing the degree of accuracy, frequency of obtaining such information)
Accumulation and systematization of information	Systematization and selection of information sources, deadlines for its submission, analytical information, its grouping and taxonomy
Transmission and grouping of information, its evaluation	Substantiation of expediency of presentation of the received information (graphic form, model, presentation, etc.)
Generalization of information and formation of a comprehensive conclusion about the possibility of forming a diversification strategy of enterprises to the business entity and its analysis	The result of processing the information obtained as a result of risk analysis and success of the strategy. Modeling options for changing or adjusting the strategy, system and target values of indicators that express the strategy. Measures that increase the effectiveness of the strategy and reduce the likelihood of its risks

Consider in more detail the elements of such information and analytical support, summarized and presented in table 2, which allows you to determine the content and presentation of information for each component.

The content and nature of strategic information is determined by the purpose defined in the strategy of enterprises.

Thus, since important strategic decisions are approved by the top management of the entity, the information must be adapted to it through the prism of strategic analysis. Thus, strategic information is represented by data, pre-analyzed and prepared for the implementation of decision-making within specific strategic goals.

Table 2

Characteristics of elements of strategic information from the standpoint of the impact on the subsystem of accounting and economic analysis

Accounting subsystem	Element	Subsystem of economic analysis
Management information that comes from the external and internal business environment of the entity	Information for development and substantiation of diversification strategy	Application to make strategic decisions after analytical processing. Information is expressed by a system of indicators and presented in a strategic map
The level and dynamics of the values of indicators selected in the system and disclosed in management reports	Information to monitor the implementation of the diversification strategy	Analysis of forecast values of strategic indicators, based on their achieved level and the values of leading indicators at the time of analysis
Formation and reflection in the accounting of reserves, information on the calculation of costs as a result of risky events, the formation of reserves	Information for risk assessment of the chosen diversification strategy	Risk passport, risk assessment scale, risk panel, risk map
Integrated reporting with the formation of an analytical section on risks	Information to change or adjust the strategy	The result of processing the information obtained as a result of risk analysis and success of the strategy. Modeling options for changing or adjusting the strategy, system and target values of indicators that express the strategy. Measures that increase the effectiveness of the strategy and reduce the likelihood of its risks

Based on the above proposals, a comprehensive model of information and analytical support for the formation of a diversification strategy of business entities is proposed, which includes the entire sequence of research of our selected object.

Conclusions. The use of the proposed methodological approach allowed to substantiate the procedure for applying the methods of assessing the diversification strategy of business entities, in particular in terms of clarifying the sequence of its choice. A promising area of research will be the development of a management report in terms of forming the «Risks» Section and the methodology of analysis of diversification strategy, based on the integration of key benchmarks that characterize the state of functional areas and reflect the impact of market strategy on the entity as a whole.

**THE EMERGENCE PREREQUISITES AND DEPLOYMENT MECHANISM
OF CRISIS PHENOMENA IN THE DEVELOPMENT
OF THE ECONOMIC SYSTEM**

Nebaba Natalia

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Serotyuk Bogdan

Jaheidr Emad Alburavi Ramadan

Postgraduate

University of Customs and Finance

Dnipro, Ukraine

Introductions. The risks and threats identification to the stability of the economic system functioning and development involves primarily detecting and, if possible, forecasting the environment changes, which make it impossible to continue the current mode of operation work under the existing principles of the organization or endanger the future existence of this system. Such changes may occur due to a small short-term impact of complexes of causes (current) or be radical and sudden (critical conditions). Current changes are often less crucial for the economic system than sudden ones. However, quite often, critical conditions are the result of the accumulation of constant minor changes. In other cases, critical conditions arise due to the basic principles of the economic environment organization transformation. In addition to large-scale economic environment transformations, the considerable influence on the economic system state could be caused by local factors that are revealed within the international economic space, national economy, industry, commodity market, and region. Compared to macroeconomic processes, such changes are caused by lower-order reasons. However, the consequences of such changes for a particular object may be tremendous than for global changes. In the last case (in the case of global change), all the market relations participants are relatively equal. In the case of local transformations, an opportunity arises to give preference to individual participants in market competition.

Aim: identification of features of development of crisis phenomena in economic systems.

Materials and methods.

Materials: periodicals, monographs, official websites.

Methods: induction, deduction, comparison, analysis and systems, system-structural.

Results and discussion. Requirements for efficiency and adequacy of the economic system's response to market transformations are growing in an environment where rapid, unexpected and unrecognizable changes occur. Crises are natural for development in market conditions. They accompany all stages of the economic system life cycle. Analysis of such a life cycle shows the inevitability of crises in any economic system. The set of factors that lead to critical situations is usually divided into two groups. First, these are external factors, which cannot perceive any influence or impact on which is limited. Secondly, these internal factors, which arise because of the activities of the entity.

The concept of an economic system social openness allows us to identify the inextricable link between external and internal factors. The internal and external environments are notified continuously. Such interaction is the primary source of changes in the system's structure and modes of functioning of the economic system. The inconsistency of the internal environment with the external conditions of activity is the leading cause of crises. Such a discrepancy arises with changes in the external environment and increases due to incorrect management decisions, irrational organization of activities, and the use of backward technologies.

Changes in the environment determine the onset of critical conditions. Such changes make it impossible to carry out further operational activities based on the organization's old principles. Critical conditions can be the result of unforeseen abrupt changes or the result of accumulated errors, inattention. It should be taken into account that the economic system's external environment does not change spontaneously. It is often possible to detect events that portend a crisis. However, it is not always possible to correctly interpret the observed phenomena and foresee their

consequences. Management decisions are made in incomplete information conditions; their implementation may face difficulties; there will be deviations, etc.

The internal environment transformation should be divided based on their incentive from the external environment (elements of the environment). The frequency of changes in the natural and ecological environment is minimal, but they have the most incredible intensity. The strength and frequency of the influence of socio-cultural factors are approximately equal to the average level. Changes in the economic environment occur continuously. However, their intensity rarely reaches the level of critical conditions. By the way, this group of factors causes most of the difficulties and dangers of the system's development. Each of the groups of changes corresponds to unique mechanisms of adaptation of the internal environment, the effectiveness of which will increase under the condition of systematic, comprehensive implementation. In general, there are two possible ways of systemic transformation – evolutionary and revolutionary. The choice of the method of carrying out transformations largely depends on the severity of the crisis. The object of study in catastrophe theory is the process of a complex nonlinear system restructuring in a stable-steady state, which is considered harmful.

According to this theory's provisions, if within visibility there is a better stable state of the system, the following regularities are valid for the transition to it: gradual movement towards the best condition immediately leads to deterioration; the rate of decline with steady motion to a better condition increases; during the move from the worst state to the best the resistance of the system to change its state increases; maximum resistance is reached before the worst condition occurs; after passing the maximum resistance, the condition continues to deteriorate; when approaching the worst state on the path of restructuring, the resistance decreases and completely disappears after its passage, and the system begins to be attracted to a better state; the amount of deterioration required to transition to a better state is comparable to the final improvement and will increase as the system becomes more complex; poorly developed system can go into better condition almost without prior deterioration; the developed system due to its resistance to gradual, continuous improvement is

incapable; if the system is immediately, rather than continuously, translated from a bad steady state close enough to a good one, then it will itself evolve to a better state.

Conclusions. The path of abrupt adjustment becomes more attractive in two cases. The first is when the crisis has just begun to appear. Secondly, on the contrary, when the crisis has gone too far. Besides, the second way is possible if the adaptation direction is probably known and if the period of adaptation is short. However, the selected best condition will not necessarily be so. In addition, crisis can go too far. In this case, the transformation will be completed before the maximum deterioration or before the beginning of the rise.

APPROACH TO CALCULATION OF PRODUCT COST ON THE BASIS OF «DIRECT COSTING»

Skrypnyk Margarita Ivanivna

Doctor of Economics, Professor

Head of the Department of Accounting and Auditing

Kyiv National University of Technology and Design

Kyiv, Ukraine

Introductions. In modern business conditions, the effectiveness of the enterprise depends on the completeness, reliability and timeliness of economic information. The domestic accounting system is mainly focused on performing the functions of calculating the tax base. However, the accounting of production costs, above all, should be organized so as to identify the impact of all factors on the level of cost of finished products, and constantly monitor deviations of this level in general and in terms of costs that make up the cost. To manage a specific current production activity requires an independent choice of management personnel appropriate methodology. And this is one of the basic principles of management accounting. Its implementation ensures the formation of reliable information in order to determine the real economic causes of rising production costs, taking into account the impact of inflation. According to world experience, an effective solution to the problem is to use the method of «direct costing».

Aim. Studying the essence of the method of calculating directcosting.

Materials and methods. In the process of research the methods of observation, comparison, analysis, synthesis, generalization were used.

Results and discussion. The essence of the method of «direct costing» is a new approach to the inclusion of costs in the cost. They are divided into constants, ie independent of output, and variables, ie variables in direct connection with changes in output. Only variable costs are included in the cost. To determine it, the amount of variable costs is divided by the number of manufactured products. Fixed costs are not included in the calculation of the cost of products, and as the costs of this period are

written off to the profit during the period in which they were incurred. There are many opinions about the legitimacy of such incomplete inclusion of costs in the cost. The main argument against this is that fixed costs are also involved in the product creation process. Simply put, without a plant and machines, nothing would be created at all, which means that they also create costs along with labor and other variable costs. But, on the other hand, it turns out that fixed costs are differently involved in creating the cost of different volumes of the same product. Variable costs are the cost of production. They are the basis for estimating work in progress and product balances at the beginning and end of the period.

It is also worth noting that a number of authors distinguish two main options for direct costing: - simple direct costing, when the cost of production includes only direct variable costs; - developed direct costing, when the cost of production includes in addition to direct variables and direct fixed costs of production and sales. Depending on the chosen option, the calculation of the amount of coverage has a different degree of detail. The main components of the method are: - accounting for the types of costs; - accounting for cost centers; - accounting for cost carriers (calculation of the unit cost of the product); - accounting for results by cost carriers; - accounting for results for the period. All these elements are present in all forms of cost accounting and results, ie both in accounting for full and variable costs. Some of the elements differ depending on the degree of completeness of the inclusion of costs in the cost, but there are those that remain unchanged. The task of accounting by type of cost is a systematic accounting of costs by type for a certain period. It reflects the cost structure of the enterprise. In the West, the most important types of costs to be accounted for are: - wage costs; - material costs; - energy costs; - repair costs; - taxes, contributions, insurance; - depreciation costs; - interest and risks; - other costs.

Of course, this list may vary depending on the national characteristics of accounting and the degree of detail. However, in terms of the application of the method of «direct costing», there are no fundamental features in comparison with the system of accounting for full cost. The necessary division of costs for the enterprise into fixed and variable can not be clearly accounted for by type of cost. Because often

the same type of cost behaves differently depending on where it occurs. Therefore, this division can be carried out only in the perspective of accounting for the occurrence of certain costs. The organization of accounting by cost center makes it possible to: - control the formation of costs; - it is reasonable to distribute indirect costs by cost carriers. To solve the first problem, the cost centers must coincide with the cost responsibility centers. The level of detail of these places is not regulated and is determined by the economic feasibility and management needs of a particular enterprise. The second task necessitates the division of costs into fixed and variable. This is possible only at the level of cost centers, as this is the only way to determine how costs of different types behave depending on the change in production.

Thus, when organizing accounting in terms of cost centers for the system of «direct costing» disappears the very concept of indirect costs, as overhead costs of cost centers become direct in relation to a specific cost center. Thus, in the system of «direct costing» costs in the places of occurrence of costs are divided only into fixed and variable. Therefore, this element of the system of accounting for costs and results provides information for calculating the cost of cost carriers only for variable costs. Accounting for cost carriers (calculation of the unit cost of the product) shows the allocation of costs for their media. Cost carriers in this case means the products, works or services of the enterprise intended for sale on the market. Cost carrier accounting can be organized as full or partial cost accounting. When accounting for full costs, all costs of the enterprise arising during the reporting period are attributed to the cost carrier. This system is sometimes called «cost statistics» because it averages media costs. It provides information to government agencies for pricing. However, in the West, it is widely believed that such a calculation is unacceptable for the management of the enterprise, because it does not provide information about what really costs the production of individual products, their types or groups. When calculating the cost by the method of «direct costing» fixed costs are not distributed among the media. In this case, the calculation is based on the fact that only variable costs depend on capacity utilization or on the volume of production, and therefore only they can be attributed to the cost carrier. This version of the calculation without

special calculations provides the necessary information about trends in cost behavior in terms of changes in loading or output. Accounting for results by cost carriers is that information about the results can not be obtained without calculating the cost of cost carriers, because the results are determined by comparing the selling price of the product and its cost. Accounting for results can be based on both full cost accounting and variable cost accounting. In the system of «direct costing» the total revenue for the period is compared with the value of variable costs, ie determine the amount of gross profit for the reporting period. To calculate the net profit of the enterprise from this value subtract the amount of fixed costs, which are not distributed among the media as variable costs, but fall from the subsystem of accounting for cost centers, bypassing the subsystem of production accounting in the subsystem for accounting for the period. In the method of «direct costing» the total amount of fixed costs for the period is attributed to the results of the reporting period in which it arose.

The classic form of "direct costing" is fixed cost accounting, which is a single undivided unit, when they pass a single amount from the subsystem of accounting for cost in the subsystem of accounting for the period, and coverage amounts are calculated for individual products or groups. In the current international practice, the division of costs into fixed and variable is carried out by two main methods: analytical and statistical. In the analytical method, all the costs of the enterprise, based on the experience of previous years, are first divided into constant, fully variable (proportional) and partially variable (semi-variable). Then, based on the analysis of the ratio of costs and the results of previous reporting periods for each item of partially variable costs, the share of the variable part (cost variator) is calculated. Fixed and variable parts of semi-variable costs are added to the initially accrued amount of fixed and variable costs. As a result, the total cost of operating activities of the enterprise is divided into two sets: fixed and variable costs, depending on their behavior in relation to the volume of production or sales for previous reporting periods. Analytical method of grouping and systematization of costs depending on the volume of production allows to determine only the general trend of cost behavior and allows for possible errors. More accurate results can be

expected from the application of methods of mathematical statistics, which are relatively time consuming. The main statistical methods of differentiation of the total amount of costs for constants and variables include: - the method of minimum and maximum point (mini-maxi method); - graphic (visual) method; - least squares method.

Conclusions. Thus, thanks to direct costing, analytical accounting capabilities are expanded. Moreover, there is a process of close integration of accounting and analysis. The information received in this system allows to find more favorable combinations of the price and volume, to carry out an effective policy of the prices, to achieve increase of efficiency of management. It is no coincidence that in the West, direct costing is called «cost management» or «enterprise management», emphasizing the unity of accounting, analysis and management decisions in this system. Among economists of countries with market conditions, there is no consensus on the feasibility of using the method of direct costing in Ukraine: the positions range from complete rejection to unconditional approval of this method. Economists list both its disadvantages and undeniable advantages. In particular, the issue of implementing the method of «direct costing» at Ukrainian enterprises is quite relevant from the point of view of current legislation. After all, the calculation of incomplete (production) cost is determined by the provision (standard) of accounting 16 «Costs». In addition, when using this subsystem, the integration of management and financial accounting is possible, ie the possibility of regular control over the cost and amount of profit is achieved.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Дзьоба Олег Григорович

д.е.н., професор

Сторощук Христина Любомирівна

аспірантка

Івано-Франківський національний технічний

університет нафти і газу

м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Сьогодні розвиток світової економіки знаходиться під впливом процесу глобалізації, який впливає на різні сфери життя людей. Зокрема, суттєво позначається на веденні підприємницької діяльності. Серед інших тенденцій, зумовлених глобалізацією, спостерігаємо явище соціалізації бізнесу, яке має багато проявів та тенденцій. У цьому дослідженні розглянемо вплив глобалізації на сучасне трактування поняття соціального розвитку підприємств.

Мета роботи. Метою дослідження є актуалізація значення глобалізації як чинника такого аспекту підприємництва в Україні як соціальний розвиток.

Матеріали і методи. Теоретичним підґрунтям дослідження є концептуальні положення глобалістики, менеджменту та економіки. Для досягнення мети цього дослідження використані загальнонаукові методи пізнання.

Результати і обговорення. Глобалізація в наш час є загальновизнаним явищем, яке сприяє стиранню меж між державами і уніфікації культурних, економічних, політичних аспектів життєдіяльності країн. Її прояви можуть бути як позитивними, так і негативними [1]. З одного боку, вона полегшує міжнародний рух товарів і послуг, технологій [1], а з іншого - однією з її характерних ознак є поширення (іноді нав'язування) норм і тенденцій економічно сильніших країн. З початку 1990-х років у зв'язку з швидким

розвитком інформаційних технологій, доступністю швидкісного транспорту вона стає особливістю сучасної епохи, адже темпи її розвитку зростають щодня.

Є незаперечним той факт, що Україна також поступово зазнає певних змін під впливом глобалізації. Проте, якщо, наприклад, у європейських країнах процеси глобалізації почали відчуватись значно раніше, то в Україні це стало відчутним лише після розпаду СРСР – країни із закритими кордонами, не надто відкритої до всього нового і їй не властивого.

За період перебування України у складі Радянського Союзу тематика соціальної складової ведення бізнесу фактично не набула жодного розвитку, що значною мірою пов'язано з відсутністю приватного підприємництва як такого, і почала актуалізуватися вже з моменту його розпаду. Сьогодні соціальний розвиток підприємства здебільшого трактується як діяльність, спрямована на забезпечення гідних умов праці та життя працівників, їхнє навчання та розвиток [2]. Проте, таке розуміння поступово починає трансформуватись і набувати більш широкого значення. Бізнес починає усвідомлювати, що його діяльність не вимірюється однобоко лише на основі критерію ринкової раціональності, а починає враховувати соціальні та етичні аспекти діяльності, яка впливає не лише на його персонал («людей внутрішнього середовища»), а й на соціум загалом («людей зовнішнього середовища»). Можна виокремити основні напрями соціального розвитку: персонал, споживачі, суспільство загалом, держава та бізнес-партнери.

Прослідкуємо роль глобалізації в цьому процесі. Зростання відкритості національних економік та, як наслідок, розвиток транснаціональних корпорацій (ТНК), які є активними учасниками процесів глобалізації, закріплення статусу Китаю як держави з потужною економікою є найбільш значущими чинниками культурної, економічної, політичної експансії [3]. ТНК характерні тим, що керівний орган компанії знаходиться у країні походження, а виробництва товарів чи послуг розміщуються в інших країнах з сприятливішими для цього умовами (дешевша робоча сила тощо) [4]. Відповідно, певні цінності та засади

ведення господарської діяльності транслуються і на представництва ТНК у інших країнах.

До прикладу, в США питання соціального розвитку та відповідальності підприємництва набуло актуальності вже у 1950 рр. Тоді з'явилась низка публікацій, зокрема, економістів Г. Боуена та К. Девіса, у яких згадувались дефініції соціальної відповідальності бізнесмена та корпоративної соціальної відповідальності [2]. У європейських країнах зародження дискусій на тему соціальної відповідальності та розвитку підприємництва спостерігаємо з середини XVIII ст. Шотландський економіст А. Сміт у праці «Багатство націй» підкреслив, що суб'єкти господарської діяльності можуть сприяти вирішенню потреб суспільства і отримувати підтримку споживачів [2]. Ці концепції розвивалися в міру того, як розвивалась бізнес-сфера. На теперішній час у США та Європі вказівки стосовно реалізації соціального розвитку мають рекомендаційний характер, проте більшість основних визначень формалізовані і закріплені на рівні законодавства, а дослідження, проведені серед європейців [5], показують, що статус соціально відповідального підприємства (як наслідок впровадження ефективної стратегії соціального розвитку) є вагомим фактором у формуванні лояльності споживачів.

Щодо Японії, то загалом вся модель менеджменту базується на традиційному мисленні, притаманному японцям, про те, що будь-яка ціль повинна досягатись з дотриманням соціальних і моральних норм. Зараз метою держави і бізнесу є максимальне задоволення потреб всіх членів суспільства та збереження середовища, що є офіційною позицією [6]. Таким чином, вихід ТНК на бізнес-арену в Україні створює конкуренцію для вітчизняних підприємств, яка проявляється не лише розширенням ринку товарів та послуг для споживача, а також привабливістю на ринку робочої сили. Покупець обере товар чи послугу компанії, яка є більш відомою і має кращу репутацію, а потенційний працівник вибере компанію, яка забезпечить кращі умови праці, соціальний пакет і престижність роботи.

Висновки. Такий розвиток глобалізації стимулює українські підприємства розвиватись, особливо у соціальній сфері, для того, щоб залишатись конкурентоспроможними, втримувати та покращувати свої позиції на ринку. Окрім того, питання соціальної відповідальності є одним з провідних тенденцій у всьому світі, яка, хоч і повільно, але впевнено починає приживатись і в Україні, що також є наслідком процесів глобалізації.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Університетський менеджмент: підгрунтя запровадження: монографічна серія у 4 т. Т.2 / Л. С. Вербовська, О. Г. Дзьоба, І. Л. Дибич, О. Ю. Жукова та ін.; наук. редактор серії Парсяк В. Н. - Херсон, Видавничий дім «Гельветика», 2019 р. – 296 с.

2. Перезова І. В., Сторощук Х. Л. Етимологія та генеза поняття «соціальна відповідальність підприємства». Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 1. С. 158-165.

3. Лимонова Е. М., Архіпова К. С. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. Європейський вектор економічного розвитку. 2014. №1 (16). Режим доступу: http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/601/1/ever_2014_1_12.pdf.

4. Терехов Є. М., Прокопенко О. В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем. «Вісник СумДУ. Серія Економіка», №1'2010. Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/858/1/Prokopenko_globalization.pdf.

5. Локтев К. А. Новые грани социальной ответственности. Перспективы. Nielsen. 2017. Режим доступу: <https://www.nielsen.com/ru/ru/>.

6. Ингиу Оу. Японский менеджмент. Прошлое, настоящее и будущее. Litres, 2020. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=eJca3zajPRMC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

**НАПРЯМИ ВПЛИВУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ДЕРЖАВНУ
ПОЛІТИКУ У СФЕРІ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ЛІСІВ**

Зюбак Михайло Михайлович

Магістр

публічного управління та адміністрування

директор ДП

«Коростишівський лісгосп АПК»

ЖОКАП «Житомироблагроліс»

м. Коростишів

Вступ./Introduction. Важливим фактором європейської інтеграції України, сталого економічного зростання є функціонування різних моделей демократії участі. У цьому контексті необхідністю є публічна політика, спрямована на розвиток громадянського суспільства, що передбачає вільну реалізацію основоположних прав і свобод людини і громадянина через різноманітні форми публічної громадської активності та самоорганізації. У сфері лісових відносин формування та забезпечення функціонування механізму доступу громадськості до інформації та участі у прийнятті рішень щодо лісів та лісового господарства сприятиме реалізації конституційного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, забезпеченню прозорості та відкритості процесу прийняття рішень за участю членів суспільства.

Мета роботи./Aim. Мета роботи полягає в науковому обґрунтуванні щодо напрямів впливу громадських організацій на державну політику у сфері охорони і захисту лісів та розробка наукових висновків і пропозицій щодо удосконалення цього процесу в практиці державного управління в Україні.

Матеріали і методи./Materials and methods. Для вирішення поставлених завдань було використано матеріали монографічних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, в яких досліджувалися аспекти впливу громадських організацій на державну політику у сфері охорони і захисту лісів.

Методологічною основою дослідження виступає сукупність загальних і спеціальних методів наукового пізнання: діалектичний (як базовий метод наукового пізнання), метод системного аналізу, формально-логічний, функціональний, історичний методи, метод сходження від абстрактного до конкретного, метод порівняння.

Результати та обговорення./Results and discussion. Будучи в загальному законодавчо-правовому полі, визначеному Конституцією і законами України, указами Президента, нормативно-правовими актами уряду України, міністерств і відомств, вимоги стосовно функціонування механізму доступу громадських організацій до інформації з питань щодо охорони і захисту лісів, її участі у формуванні й реалізації державної політики у сфері лісових відносин узгоджуються з ратифікованими Україною міжнародними угодами, пов'язаними з концепцією сталого розвитку лісового господарства.

Важливість гармонізації економічних, екологічних та соціальних інтересів різних суб'єктів лісових відносин відповідно до цієї концепції також підтверджує потреба забезпечення доступу громадськості до інформації та її залучення до процесу прийняття рішень щодо охорони і захисту лісів.

Право доступу громадських організацій до інформації відображено у таких законодавчих актах: Конституції України, Законах України "Про інформацію", "Про доступ до публічної інформації", "Про звернення громадян", "Про державну таємницю", Цивільному кодексі України та інших законодавчих актах. Ними врегульовано відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації, визначено порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні розпорядників публічної інформації та інформації, що становить суспільний інтерес.

Створення та функціонування веб-сайтів органів влади, що також регулюється відповідними законодавчими актами (постановами Кабінету Міністрів України "Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади", "Про заходи щодо створення

електронної інформаційної системи "Електронний уряд" та ін., розглядається як один із ключових засобів інформування громадських організацій про діяльність органів влади, забезпечення відкритості та прозорості їхньої діяльності.

Серед законодавчо-правових актів, пов'язаних із охороною і захистом лісів, варто відзначити Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища", Лісовий кодекс України, конвенцію "Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля", "Лісові принципи", прийняті Конференцією ООН з навколишнього середовища та розвитку, декларації та резолюції Міністерських конференцій з охорони та захисту лісів Європи. Відповідно до цих законодавчих актів та міжнародних угод, важливим є підвищення обізнаності та поліпшення доступу громадських організацій до інформації щодо охорони і захисту лісів, їх залучення до процесу прийняття рішень стосовно формування та реалізації національної лісової політики.

Однак науковці звертають увагу на низьку якість та обмеженість доступу громадських організацій до інформації щодо лісів та лісового господарства, а також на відсутність системи її об'єктивного аналізу, що є основними інформаційними проблемами лісового сектору України.

Зокрема відзначають потребу розширення інформаційної бази особливо щодо лісів та ведення лісового господарства тими підприємствами, що перебувають поза межами сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України (у сфері його управління інформаційна база є більш детальною, порівняно з іншими відомствами, у підпорядкуванні яких є ліси України), а також науково-технологічного вдосконалення системи збирання інформації про ліси та лісогосподарську діяльність, що особливо стосується структури бази даних лісовпорядкування, технології збирання, аналізу та представлення інформації.

При цьому віднесення окремих відомостей до таких, що становлять службову інформацію у Державному агентстві лісових ресурсів України (наприклад: пояснювальні записки до проектів організації і розвитку лісового

господарства, інформація лісовпорядкування, документація державного лісового кадастру тощо), викликало зауваження представників громадських організацій та зумовило потребу перегляду законодавчих обмежень поширення інформації стосовно охорони і збереження лісів, яка має статус службової інформації. Необхідним є і забезпечення європейських стандартів доступу, відкритості та функціонування Інтернет-ресурсів Державного агентства лісових ресурсів України, що відображено у відповідній концепції.

Висновки./Conclusions. Аналіз щодо впливу громадських організацій на державну політику у сфері охорони і захисту лісів дав змогу зробити такі висновки:

Законодавчо-правові аспекти щодо впливу громадських організацій на державну політику у сфері охорони і захисту лісів відображено у численних нормативно-правових актах, зокрема: в Законах України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності", "Про місцеве самоврядування в Україні", Постановах Кабінету Міністрів України "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики", "Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади" та ін.

Також, декларують важливість залучення громадських організацій, місцевих громад до формування та реалізації національної лісової політики та управління лісовим господарством зазначені вище міжнародні угоди і домовленості, прийняті як на глобальному, так і на європейському рівнях у рамках конференцій щодо охорони та захисту лісів Європи.

Передбачене законодавством України реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні, відповідно до якого відбуватиметься розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою на засадах децентралізації влади, сприятиме зростанню значення територіальних громад у забезпеченні підтримки сприятливого

життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації та захисту своїх прав.

Саме тому налагодження ефективного комунікаційного процесу між органами місцевого самоврядування, зокрема базового рівня адміністративно-територіального устрою держави (громадами), а також органами виконавчої влади, що забезпечують реалізацію державної політики у сфері охорони і захисту лісів повинно здійснюватись у напрямі максимального залучення громадських організацій до прийняття управлінських рішень з питань охорони лісів.

РИЗИКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

Костюк Уляна Зіновіївна

к. е. н., доцент

Давимука Діана Володимирівна

студентка

Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Стаття присвячена аналізу ризиків основних засобів та управління ними. Основні засоби є рушійною силою ведення виробничого процесу на підприємстві. Однак формування матеріально-технічної бази і її використання для будь-якої організації пов'язане з різними видами ризиків. Основним завданням керівництва є оцінка, аналіз, контроль та подальше запобігання або мінімізація ризиків, пов'язаних з використанням основних засобів.

Мета роботи. Аналіз ризиків, які виникають при використанні основних засобів та впливають на фінансовий стан підприємств.

Матеріали та методи. У процесі дослідження використано методи спостереження, аналізу, узагальнення.

Результати та обговорення. Для нормального функціонування всіх ланок ринкової економіки необхідно, щоб учасники процесу прийняття рішень мали достовірну інформацію про майновий, та фінансовий стан, результати роботи, а також процеси їх формування на своєму підприємстві та інші підприємства партнерства або реалізації інвестицій. Виробничо-господарська діяльність та фінансовий стан підприємства значною мірою залежать від забезпеченості основними засобами та ефективності їх використання. На сучасному етапі найважливішими питаннями є ефективне використання та збереження основних засобів. Цьому значно сприяє ефективний контроль над ризиками, які нерозривно пов'язані з будь-якою діяльністю.

Наприклад, несправності та простої виробничого обладнання збільшують ймовірність зменшення кількості продукції та її якості. Непередбачений ремонт основних засобів зменшує ритм виробничого процесу, призводить до простоїв і, відповідно, до економічних втрат. У високотехнологічних галузях, де існує високий рівень автоматизації та комп'ютеризації – облік, аналіз та управління ризиками, пов'язаними із використанням основних засобів, особливо важливі.

Підприємницькі ризики виникають під впливом численних факторів. Вони можуть бути результатом діяльності підприємства або можуть бути спричинені його виробничою стратегією. Ризики можуть бути наслідком внутрішніх справ фірми, результатом впливу бізнес-середовища, дій контрагентів і конкурентів тощо. Технічний ризик використання основних засобів пов'язаний з певною ймовірністю економічних збитків, які виникають внаслідок різних збоїв та поломок технологічного обладнання. Його зв'язок із використанням основних засобів є прямим, оскільки періодичні пошкодження обладнання є неминучою складовою виробничого процесу. Бухгалтерський облік витрат стосовно технічного ризику наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Бухгалтерський облік витрат стосовно технічного ризику

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Перераховано СТО передоплату за роботи з ремонту і ТО автомобіля	371	311
2	Відображено суму ПДВ (до отримання зареєстрованої в ЄРПН податкової накладної)	644/1	644
3	Відображено податковий кредит з ПДВ (отримано податкову накладну, зареєстровану в ЄРПН)	641/ ПДВ	644/1
4	Виконано роботи з ремонту автомобіля (підписано акт виконаних робіт з СТО)	92	631
5	Виконано роботи з ТО автомобіля	92	631
6	Списано раніше відображену суму податкового кредиту з ПДВ	644	631
7	Відображено залік заборгованостей	631	371
8	Віднесено на фінансовий результат витрати на ремонт і ТО автомобіля	791	92

Виробничий ризик пов'язаний з ймовірністю економічних втрат у виробничій діяльності організації. Цей тип ризику обернено пропорційний якісним характеристикам продукції. Зі збільшенням продуктивності виробничий ризик зменшується. На його вартість суттєво впливає ступінь зношеності та працездатності основних засобів, оскільки застаріле та зношене виробниче обладнання, за інших рівних умов, збільшить вартість та складність бізнес-процесів, що, безумовно, збільшує виробничий ризик.

Бухгалтерський облік витрат стосовно виробничого ризику наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Бухгалтерський облік витрат стосовно виробничого ризику

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Виявлено технічно неминучий брак	24	25
2	Виявлено брак з вини працівників	24	25
3	Віднесено на утримання із заробітної плати	661	24
4	Відображено вартість комплектуючих власного виробництва, використаних для виправлення браку	23 24	20 23
5	Відображено вартість запчастини стороннього постачальника, використаної для виправлення браку	24	20
6	Виставлено постачальнику претензію щодо заміни запчастини	374	24
7	Надано постачальником запчастину на заміну використаної під час виправлення браку	20	374

Комерційний ризик – це ймовірність збитків, що виникають внаслідок реалізації продукції, товарів, робіт та послуг. Слід зазначити, що вплив комерційного ризику зазвичай незначний і непрямий. І найчастіше – це пов'язано з транспортними засобами, які перевозять та передають готову продукцію споживачам.

Галузеві ризики спричинені ринковими змінами на основних товарних та готових ринках. Це стосується двох моментів. По-перше, закупівля сировини пов'язана з її доставкою, яка здійснюється з використанням різних видів

основних засобів, і це може спричинити фактор ризику для своєчасних та повних поставок. По-друге, непрофесійне та необдумане розміщення основних засобів виробничими підрозділами та складами може значно зменшити норми їх завантаження та, як наслідок, економічну вигоду від їх використання.

Висновки. Розглянувши ризики, пов'язані з використанням основних засобів, які існують на підприємстві, можна сформулювати методи управління даними ризиками.

Перший метод – «прийняття ризику на себе». Тим самим підприємство може управляти відразу декількома ризиками – технічним, виробничим та комерційним способом диверсифікації, та планування і прогнозування. Це означає, що підприємство свідомо виконує господарські операції, які передбачають настання ризикових подій, а джерелами покриття можливих втрат будуть тільки його засоби.

Другий метод – це скорочення чи зменшення ризику. Цим методом підприємство управляє способом страхування, планування і контролю та отримання додаткової інформації. Підприємство виконує необхідні процедури, які спрямовані на зменшення негативних наслідків дії ризику та реалізує шляхом проведення попереджувальних заходів, які спрямовані на зниження розміру можливих збитків.

Підприємство повинне здійснювати планування своєї діяльності для ефективного використання наявних ресурсів за умов нестабільності зовнішнього середовища. Воно повинно вміти передбачати можливі ризики й вміти запобігати їм. Планування ризику в діяльності підприємства дасть можливість зменшити невизначеність, усунути небезпеку втрати прибутку підприємства, розробляти й приймати більш ефективні управлінські рішення щодо діяльності промислового підприємства, оптимізувати наявні ресурси, підвищити фінансову стійкість підприємства, його конкурентоспроможність на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» затв. Наказом Міністерства фінансів України від 01.01.12 р. (зі змінами та доповненнями). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014.
2. Гуцаленко Л.В., Гловюк А.С., Ковальчук І.В., Організація обліку та аудиту основних засобів. Економіка і суспільство.2017. № 8. С. 741-747.
3. Кузь В.І. Ефективність системи бухгалтерського обліку на підприємстві. Молодий вчений. 2015. № 5(2). С. 8-12.
4. Стригуль Л.С., Тімонова А.С. Шляхи удосконалення організації обліку і аудиту основних засобів на підприємстві. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХП»: зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. Харків : НТУ «ХП». 2014. № 32 (1075). С. 47-50.
5. Коваленко О.В., Громова І.В. Напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2014. Вип.7. С. 20-27.

МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Кліпкова Оксана Ігорівна

к.е.н., доцент кафедри
менеджменту та соціального забезпечення
Університет банківської справи

Цебенко Олег Олександрович

к.п.н., асистент кафедри
політології та міжнародних відносин
Національний університет «Львівська політехніка»
м.Львів, Україна

Вступ. Рівень розвитку національної економіки держави на сьогодні характеризується не тільки золотовалютним запасом та величиною території, але й можливістю формування стратегічних конкурентних переваг національної системи. Інноваційна діяльність підприємств, установ та організацій становить основу перспективної діяльності будь-яких підприємств.

Мета та завдання. Вивчення особливостей міжнародного підходу до комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на вітчизняному ринку. Завданням дослідження є формування рекомендацій щодо адаптації міжнародного досвіду комерціалізації інновацій в Україні.

Матеріали та методи. Системний підхід до вивчення поняття комерціалізації визначає суб'єктів та об'єкти процесу та можливості оптимальної їх співпраці. Дослідження інноваційного розвитку підприємств свідчать про те, що виробники повинні орієнтувати свою діяльність на задоволення потреб і запитів споживачів, займатися питаннями пошуку і реалізації існуючих та перспективних ринкових можливостей, які невід'ємно пов'язані з результатами інноваційного процесу, в тому числі з комерціалізацією інновацій, адаптовувати міжнародний досвід та формувати власний інструментарій реалізації засад інноваційної політики підприємств.

Базовим міжнародним досвідом у комерціалізації інновацій вважають

досвід США, Японії та найбільш розвинутих країн ЄС (Німеччини, Швейцарії, Франції тощо).

Щоб посилити конкурентоспроможність країни у сфері інновацій у США, Конгресом було прийнято низку законодавчих документів, найважливішу роль із яких відіграли поправки до закону про патенти і торгові знаки, або закон Бея-Доула 1980 р. З цього часу університетам та іншим дослідницьким установам почали належати права інтелектуальної власності на розробки, виконані за фінансової підтримки держави. Але основними умовами такої діяльності були розгорнута заявка на патентування ідеї чи винаходу, формування ефективного перерозподілу доходів між університетом, державою і винахідником [1]. Ефективність управління та комерціалізації інтелектуальної власності у США була досягнута розосередженням відповідальності та прибутків від реалізації новостворених об'єктів інтелектуальної власності рівноцінно до вкладу кожного з учасників їх створення.

Прийняття Конгресом США законів Бея-Доула та Стівенсона-Уайдлера, що давали можливість комерціалізувати розробки, які не отримали патентного захисту: технічну документацію, винаходи, програмне забезпечення призвело до формування в університетів та науково-дослідних лабораторій грошових потоків від реалізації ліцензій та патентів на результати своїх досліджень, співпраці промислового та наукового секторів, комерційних та некомерційних організацій з приводу обміну досвідом та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Якщо процес комерціалізації умовно поділити на етапи генерування ідеї, розробки об'єктів інтелектуальної власності, маркетингу та комерціалізації, то згідно з американським досвідом перші два етапи охоче візьмуть на себе університети, оскільки володіють достатньою науково-дослідною та інтелектуальною базою, підприємствам така сфера діяльності здається малоприбутковою та ризиковою. Наступні два етапи переходять у сферу впливу підприємств.

Для подолання такої різниці між сферами впливу держава запроваджує

відповідні програми, організовує фонди, які сприятимуть формуванню інноваційного партнерства та безперервному процесу створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Фонди траншами оплачують університетам види робіт зі створення та комерціалізації результатів. Такий розподіл грошових надходжень стимулює результативність самого інноваційного процесу. Відповідно, ефективність роботи фонду оцінюється за показниками кількості створених нових проектів та величиною вкладених інвестицій. Приклад комерціалізації на базі Каліфорнійського університету США враховує залучення експертних груп для оцінки ідеї та постійний перегляд патентної стратегії на етапі створення та виходу на ринок.

Такий підхід зумовлює зниження рівня ризику невдачі нового об'єкта інтелектуальної власності при реалізації його на ринку. Особливість підходу полягає у постійному русі інформації про розробки та винаходи між учасниками процесу комерціалізації, між творцями та розробниками, що створює сприятливий організаційний клімат для формування креативного результативного потенціалу. Інформація про винаходи поширюється на інтернет-сторінках університетів у спеціальній літературі, відбувається робота з потенційними інвесторами та технологічними брокерами для пошуку відповідних ліцензіатів або створення start-up компаній. Процес подачі та розгляду патентної заявки складає від 3 до 5 років. Впродовж цього часу університет створює spin-off та spin-out компанії, для інвестування та ліцензування результатів своєї діяльності.

Досвід Японії полягає у створенні організації зовні університету, що володіє виключними правами співпраці з ним стосовно комерціалізації інновацій, організації всередині університету (відділи ліцензування технологій), створенні корпорацій із не виключним правом співпраці з університетом, формуванні кластерів, метою яких є забезпечення протекціоністських заходів, оптимізації виробництв, концентрації капіталу для швидкого та результативного процесу комерціалізації. У Сінгапурі процес комерціалізації інновацій визначається створенням патентної системи так званого «надання

позитивного гранту», створенням єдиного сервісного центру інтелектуальної власності та різного виду клінік інтелектуальної власності (IP Clinics): бізнес-клініки ІВ (IP Business Clinics) та юридичні клініки ІВ (IP Legal Clinics) [3].

Моделі комерціалізації країн Європейського Союзу пріоритетами інноваційної політики визначають зростання інноваційної активності професорсько-наукового складу, що відбувається на основі моделі «Професорського привілею», яка полягає у наданні привілею в отриманні у власність створеної інтелектуальної власності у межах університету. Це призводить до концентрації всіх фінансових потоків та відповідальності в межах навчального закладу та зростання інноваційної активності професорсько-викладацького складу. Ще однією базовою рисою досвіду країн ЄС у комерціалізації інновацій є утворення науково-технічних комплексів при університетах із розвиненою інфраструктурою з метою забезпечення всього комплексу послуг, пов'язаних із комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності, створених силами університету.

Висновки та пропозиції. На підставі описаного досвіду трьох груп країн можемо зазначити, що Східноазіатська модель комерціалізації спирається насамперед на створені державою інститути регулювання, захисту та фінансування по трансферу інновацій між учасниками ринкової взаємодії. Така характерна особливість представленої моделі забезпечує чіткий механізм взаємодії всіх суб'єктів процесу комерціалізації, чіткий розподіл повноважень, відповідальності та кінцевих економічних результатів.

Аналіз зарубіжного досвіду дає нам можливість припустити, що в Україні для зростання результативності процесу комерціалізації на підприємствах необхідна державна підтримка у вигляді створення фондів сприяння та розвитку інтелектуальної власності, а також розвиток інноваційного посередництва, в тому числі забезпечення умов для функціонування start-up та spin-off компаній.

В Україні нова інноваційна бізнес-модель, що сприятиме швидшій та ефективнішій комерціалізації інтелектуальної власності, повинна мати на меті

забезпечення дизайну нових продуктів або послуг, які стали відповіддю на незадоволені потреби, або включати в себе нові, раніше не використовувані методи просування та збуту продуктів або послуг [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРА

1. Марков К. А. Коммерциализация научных исследований в университетах США / К. А. Марков URL: http://www.unn.ru/pages/vestnik/99999999_ West_2009_5/3.pdf.

2. Косцик Р. С. Форми та методи комерціалізації інноваційної продукції промислових підприємств / Р. С. Косцик // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 725. – С. 129-133.

3. Куцик В. І. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності креативних індустрій інноваційних систем розвитку : моногр./ В. І. Куцик, О. І. Кліпкова. – Львів : Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2017. – 268 с.

4. Куцик В. І. Формування бізнес-моделей сприяння інноваційному розвитку господарських систем в національній економіці / В. І. Куцик, О. І. Кліпкова // Європейські перспективи. – 2015. – № 49. – С. 87-90.

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РЕКЛАМНОГО РИНКУ НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Кузьминчук Наталія Валеріївна

д.е.н., професор

Куценко Тетяна Миколаївна

к.е.н., доцент

Терованесова Олександра Юріївна

к.е.н.

Маслій Вікторія Олександрівна

Студентка

Харківський національний університет

імені В.Н. Каразіна, м. Харків

Кафедра маркетингу

менеджменту та підприємництва, студентка

м.Харків, Україна

Вступ. Роль рекламного ринку в сучасних умовах господарювання зумовлена зростаючим значенням маркетингових заходів з просування продукції в умовах обмеження соціальної активності через пандемію коронавірусу та поступового зміщення акцентів на онлайн спілкування в різних сферах, в тому числі в торгівлі.

Харків є одним з найбільших міст України, це другий за величиною мегаполіс країни, в якому на сьогоднішній день проживає понад півтора мільйона людей і активно розвивається торгівля товарами та послугами. Всі дороги в Україні ведуть в Харківську область – великий промисловий і освітній центр України. Рекламний ринок є частиною економічної системи держави і світу, тісно взаємодіє з іншими ринками і є індикатором розвитку економіки держави і прозорості її ринкових відносин.

Мета роботи. Дослідити сучасний стан рекламного ринку міста Харкова, визначити вплив пандемії COVID-19 на розвиток рекламного ринку міста Харкова. Визначити основні тенденції розвитку рекламного ринку Харкова у майбутньому.

Основна частина. Бізнес в таких міста ведуть дуже активно, тому і зовнішня реклама в Харкові і Харківській області практично всюди. Втім, влада міста намагаються стежити, щоб вона не була в дисгармонії з архітектурою міста, тому до різних щитів і тому подібних речей ставляться з обережністю. Проте, реклама на білбордах присутня у великій кількості.

Ринок Харкова достатньо перенасичений товарами та послугами, тому реклама має достатньо велике значення у процесі прийняті рішень про покупку споживачами. Рекламний ринок – це сукупність існуючих та потенційних споживачів реклами зі схожими потребами стосовно певного товару, продукту чи послуги. Проте у 2020 році ринок товарів і послуг дещо змінився, люди почали інакше дивитися на споживання звичних товарів та послуг, тому і рекламний ринок зазнає певних змін.

Епідемія COVID-19 вплинула на всі без виключення сфери життєдіяльності людини, вона стала несподіваним і приголомшливим фактором, який порушив і без того доволі слабку економічну систему України та суттєво вплинув на бізнесові стосунки. Не виключенням став і рекламний ринок. Після впровадження у місті карантину громадянам було заборонено відвідувати громадські місця, люди все більше часу проводили в ізоляції. Це змусило компанії перемістити рекламу своїх товарів та послуг в мережу інтернет та розпочати надавати послуги онлайн, щоб мати можливість продовжувати працювати зі своїми існуючими клієнтами. Величезна частина реклами була перенесена у соціальні мережі, оскільки люди все більше часу почали проводити в Instagram та Tiktok. Зміна вектору в бік інтернет-реклами може призвести до того, що компанії, які займаються іншими засобами поширення реклами і не встигнуть вчасно зреагувати на потребу ринку, значно зменшать свої прибутки.

Достатньо складно сказати про масштаби наслідків коронавірусу COVID-19 для рекламного ринку, оскільки постраждали і попит, і пропозиція. З одного боку, споживачі відмовляються від поїздок і обмежують свої витрати, а з іншого – споживачі створюють дефіцит деяких категорій товарів (засобів

особистого захисту та особистої гігієни). Не менше страждають і виробники – порушуються їхні логістичні ланцюжки. Характерною тенденцією для глобального і українського рекламних ринків є зростання кількості цифрових оголошень, які включають онлайн комп'ютерні і мобільні оголошення. Всі розуміють, що якщо завтра припнеться комунікація зі споживачами, твоє місце може зайняти конкурент, якась несподівана категорія товарів або інший спосіб доставки. Бізнес не завмирає і не зупиняється, лідерами зростання в ефірі є категорії FMCG і «торгівля». А товари основних для телеринку категорій рекламодавців – FMCG і «фарма», потрібні споживачам в будь-який час.

Значно збільшився вплив реклами на телебаченні на вибір споживачами конкретних брендів і продуктів. Відповідно, багатьом виробникам FMCG–товарів вдалося зберегти і по можливості посилити свою активність. Через пандемію люди стали більше уваги приділяти здоров'ю, і цим скористалися фармацевтичні бренди.

Ринок радіореклами залишається майже у тих же межах, що і останні роки, оскільки реклама на радіо залишається одним з основних засобів маркетингової комунікації зі споживачем, особливо в умовах карантину.

Проте, деякі види комунікацій починають зовсім зникати через пандемію. До таких можна віднести виставкові заходи, оскільки їх кількість значно знизилась через заборону проведення масових заходів.

Експерти Всеукраїнської рекламної коаліції наголошували у своєму прогнозі на 2020 рік, що значно збільшиться частка інтернет-реклами, Facebook для банерної реклами, Google (Youtube) для онлайн-відео і пошуку. І можна побачити, що дійсно через умови самоізоляції частка зовнішньої реклами зменшується і все більше підприємств перейшли до соціальних мереж та Google і Youtube.

Для того, щоб оцінити вплив коронавірусу на об'єм рекламного ринку, в таблиці наведено прогнози ринку, зроблені в грудні 2019 р. та липні 2020 р. Всеукраїнською рекламною коаліцією подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка зміни обсягу рекламного медіа ринку внаслідок пандемії

	Підсумки 2019 р., млн грн	Прогноз на 2020 р., млн грн, грудень	Відсоток зміни 2020 до 2019, грудень	Прогноз на 2020 р., млн грн, липень	Відсоток зміни 2020 до 2019, липень
ТВ-реклама, всього	11 526	13 325	16%	12 246	6%
Пряма реклама	10 089	11 600	15%	10 593	5%
Спонсорство	1 438	1 725	20%	1 653	15%
Реклама в пресі, всього	1 850	2099	13.5%	1 478	-20%
Національна преса	1 106	1 255	13.5%	873	-21%
Спонсорство, в т.ч.	284	321	12.8%	225	-21%
Регіональна преса	320	363	13.5%	244	-23.8%
Спеціалізована преса	425	481	13.4%	361	-15%
Радіо реклама, всього	717	839	17%	717	0%
Національне радіо	518	606	17%	518	0%
Регіональне радіо	65	74	14%	65	0%
Спонсорство	134	157	17%	134	0%
ООН Media, всього	4 240	4 990	18%	3 042	-28%
Зовнішня реклама	3 283	3 779	15%	2 304	-30%
Транспортна реклама	600	660	10%	357	-41%
DOOH	205	383	86%	290	41%
Indoor реклама	152	168	11%	91	-40%
Реклама в кінотеатрах	58	70	20%	20	-65%
Digital (Internet) Медіа реклама	5 740 (6 379 upd)	7 120	24%	6 980	9%
Всього рекламний медіа ринок	24 131 (24 770 upd)	28 443	18%	24 483	-1% - +1%

Як бачимо, за даними Всеукраїнської рекламної коаліції, в цілому рекламний ринок сподівається залишитися в торішніх об'ємах, при цьому деякі медіа, на жаль, втрачають доходи, однак деякі навіть сподіваються на зростання. Аналіз наведених даних показав, що приріст спостерігається у рекламі на телебаченні, інтернет рекламі та прямій рекламі, хоча найбільший показник набуває DOOH реклама, тобто реклама на білбордах та зовнішня реклама переважно у торгових центрах. Скоріше за все це пояснюється забороною відвідувати будь-які громадські місця окрім продуктових магазинів та невеликих торгових центрів, тому реклама у таких магазинах набуває особливого значення. Таку саму ситуацію ми спостерігаємо і в місті Харкові, як одного з найбільших рекламних центрів України.

Результати. На жаль, тенденція захворювань у Харківській області останнім часом показує збільшення кількості захворювань (рис. 1).

Рис.1 Статистика захворювань у місті Харкові [6]

Скоріше за все така тенденція захворюваності призведе до того, що люди будуть все більше знаходитись на самоізоляції, менше відвідувати суспільні місця і різні заходи. На даний момент в Харківській області діє обмеження щодо роботи розважальних закладів, торгових центрів, кафе, кінотеатрів та інших суспільних місць. Тому в сучасних умовах можна зробити припущення про те, що внутрішня та зовнішня реклами, а також реклама у кінотеатрах та на виставкових заходах мають тенденцію до зменшення.

Висновок. Отже, рекламний ринок Харківського регіону зазнав значного впливу пандемії COVID-19. Все більший розвиток очікується на рекламу в мережі інтернет, соціальних мережах, радіо та на телебаченні. Реклама у кінотеатрах та на виставкових заходах мають тенденцію до зменшення, але користуються невеликим попитом зараз і з ринку зовсім не пропадуть.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вплив коронавірусу COVID -19 на рекламний бізнес [Електронний ресурс] // Національний університет природовикористання. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://nubip.edu.ua/node/74261>.
2. Про поточну ситуацію і прогнозах говорять топ-менеджери Ocean Media, Evident Media, Vizeum Ukraine і «Медіа Партнерство Баїнг» [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://telekritika.ua/bez-wow-effekta-hto-ozhidaet-ukrainskij-rynok-tv-reklamy-v-2020-godu/>.
3. Голос бренду: які сучасні тенденції проникають в рекламу [Електронний ресурс] // Mind. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://mind.ua/ru/openmind/20203888-golos-brenda-kakie-sovremennye-tendencii-pronikayut-v-reklamu>.
4. Оновлений прогноз об'ємів рекламно-комунікаційного ринку України 2020 [Електронний ресурс] // Всеукраїнська рекламна коаліція. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://vrk.org.ua/news-events/2020/updated-market-volume-2020.html>.
5. АКТУАЛЬНО ПРО COVID-19 [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mediaport.ua/zupiniti-koronavirus-hronika-podiy-u-harkovi>
6. Коронавірус: статистика в Україні та на Харківщині [Електронний ресурс] // Медіапорт. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mediaport.ua/zupiniti-koronavirus-hronika-podiy-u-harkovi>.

БЕНЧМАРКІНГ УКРАЇНСЬКОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Купінець Лариса Євгенівна

д.е.н., професор

Шершун Ольга Миколаївна

аспірантка

Інститут проблем

ринку та економіко- екологічних досліджень

НАН України

м. Одеса, Україна

Вступ. Класичний бенчмаркінг – це механізм порівняльного аналізу ефективності роботи однієї фірми з показниками інших, більш успішніших фірм [1].

Бенчмаркінг української національної інноваційної системи – це зовнішній конкурентний бенчмаркінг взаємопов'язаних організацій (структур), що зайняті виробництвом та комерційною реалізацією наукових знань і технологій у межах національного кордону [2], тобто проведення порівняльного аналізу між українською національною інноваційною системою та більш ефективними світовими практиками у представленій сфері.

Мета даної роботи – оцінка національної інноваційної системи в рейтинговій системі інноваційних економік, представлених на світових інформаційних платформах, для встановлення конкурентних переваг та ініціювання інвестиційно-інноваційних процесів в країні.

Матеріали та методи. Для проведення бенчмаркінгу української національної інноваційної системи і визначення пріоритетів державної інноваційної політики був проведений аналіз конкурентної позиції України у деяких світових рейтингах, таких як:

- Рейтинг інноваційних економік Bloomberg;
- Глобальний інноваційний індекс;
- Європейський інноваційний індекс.

Результати та обговорення. Рейтинг України відповідно до індексу інноваційного розвитку Bloomberg з 2017 по 2020 рік представлений в табл. 1.

Таблиця 1

Рейтинг України відповідно до індексу інноваційного розвитку Bloomberg у 2017-2020 роках

№	Критерій	Місце у рейтингу			
		2017	2018	2019	2020
1	Дослідження і розробка, R&D-інтенсивність	44	47	54	57
2	Виробництво доданої вартості, в % ВВП на душу населення	47	48	58	57
3	Продуктивність	50	50	60	57
4	Кількість високих технологій	34	32	37	35
5	Ефективність вищої освіти	4	21	28	48
6	Концентрація дослідників	44	46	46	49
7	Патентна активність	27	27	35	36
8	Загальний рейтинг	42	46	53	56

Складено авторами за [3-6]

Отже, відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2020 році, Україна посіла 56 місце серед 60 досліджуваних держав. При цьому наша держава посідає 57 місце за рівнем витрат на дослідження та розробки у валовому внутрішньому продукті, за виробництвом доданої вартості, в % ВВП на душу населення, а також за продуктивністю. Місце за «Концентрацією дослідників» підвищилося на три пункти в порівнянні з 2019 роком. Водночас вона зберігає достатньо високе 35 місце за кількістю високих технологій та 36 місце за патентною активністю.

Особливо слід відмітити ситуацію, що склалася з ефективністю вищої освіти. Згідно Bloomberg-2020 Україна змістилася на 20 пунктів за даним показником, а в порівнянні з 2017 роком, то на 44, що свідчить про сильний занепад ефективності вищої освіти за останні чотири роки.

Надалі розглянемо рейтинг України згідно Глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index, GII). За даними Глобального індексу інновацій, у 2019 році Україна посіла у рейтингу - 47 місце, погіршивши його з

минулого року на чотири пункти, а в попередньому році Україна піднялася на сім пунктів, займаючи найвищу позицію за останні сім років.

Проводячи аналіз рейтингу України згідно Глобального індексу інновацій у 2019 році можна виділити як сильні так і слабкі сторони.

Сильні сторони для України знаходяться у чотирьох із семи напрямках [7]:

– Більшість цих відносних сильних сторін припадає на «Розвиток технологій і знань» (28), де відносні сильні сторони України є підрозділом «Створення знань» (17) та індикатори «Патенти за походженням» (17), «Витрати на програмне забезпечення» (19), «Експорт послуг ІКТ» (11) та «Корисні моделі за походженням», в яких Україна посідає 1 місце у світі;

– у «Розвитку креативної діяльності» (42) сильними сторонами для України є підрозділ «Нематеріальні активи» (17) та показники «Торгові марки за походженням» (6) та «Промислові зразки за походженням» (8);

– у розділі «Людський капітал і наука» (51) сильні сторони України - це показники «Зарахування у вищі навчальні заклади» (14) та «Співвідношення учнів та викладачів», де вона посідає 3 місце в усьому світі;

– у розділі «Розвиток бізнесу» (47) дві сильні сторони виявлені в показниках «НДДКР, що фінансуються за кордоном» (15) та «Жінки, з вищою освітою» (де вона досягає 2-ї позиції).

Слабкі сторони України в сфері виявляються у шести із семи напрямків:

– В «Інститутах» (96) Україна виявляє слабкі місця в підрозділі «Політична кон'юнктура» (110), а також в показниках «Політична та операційна стабільність» (125), «Верховенство права» (107) та «Легкість вирішення неплатоспроможності» (115).

– у галузі «Людський капітал і наука» (51) лише один показник, «Глобальні науково-дослідні та дослідницькі компанії» (43), є слабким для України.

– у галузі «Інфраструктура» (97) Україна має слабкі місця в підрозділі

«Екологічна стійкість» (120) та в показнику «ВВП на одиницю використання енергії» (115).

– у розділі «Розвиток внутрішнього ринку» (90) відносні недоліки виявляються, як у «Інвестиціях» (115), так і в двох показниках: «Мікрофінансування» (79) та «Венчурний капітал» (62).

– у розділі «Розвиток бізнесу» (47) Україна виявляє лише одну слабкість у показнику «Спільні підприємства - стратегічні альянсові угоди» (88).

– у «Розвитку креативної діяльності» (42) два показники - «ІКТ та створення ділової моделі» (109) та «Національні художні фільми» (94) - є слабкими для України.

Загалом, можна зробити висновок, що згідно Глобального індексу інновацій Україна у 2019 році має більше слабких сторін ніж сильних, але при цьому вона має високий освітній та науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні нововведення у вигляді ідей, наукових розробок, патентів. Наступним розглянемо Європейський інноваційний індекс (ЄІІ) [8]. Більшість показників ЄІІ розраховуються на основі офіційної статистики, що забезпечує високу стійкість оцінок. Також до сильних сторін ЄІІ можна віднести простоту і прозорість методології, відкритий доступ до бази даних індексу. Як будь-який складовий індекс, ЄІІ володіє деякими недоліками. Наприклад, ЄІІ фокусується виключно на інноваціях малих і середніх підприємств (МСП). Це істотно впливає на позиції в рейтингу ЄІІ країн, в яких частка інноваційно-активних МСП з різних причин порівняно невелика.

Згідно ЄІІ-2020 Україна відноситься до скромних новаторів, на рівні з Румунією, Чорногорією, Північною Македонією і Болгарією [9]. «Інноваційно-дружнє середовище» та «Вплив на зайнятість» - це найсильніші інноваційні аспекти України. Також вона отримала високі результати за «Широкополосним доступом до Інтернету», «Зайнятстю у наукомісткій діяльності», «Витратами на інновації (окрім НДДКР)» та «Експортом наукоємних послуг». «Фінансування», «Привабливість дослідницької інфраструктури» та «Патентна активність» - це найслабші інноваційні аспекти. Показники з низьким балом

включають «Заявки на промисловий зразок», «Витрати на НДДКР в державному секторі», «МСП з організаційними інноваціями» та «Міжнародні наукові публікації».

Якщо провести порівняльний аналіз між Україною та іншими країнами що представлені в ЄП-2020 (рис. 1), то можна побачити, що Україна займає передостаннє місце у рейтингу, а також має показник значно нижчий ніж середній по ЄС.

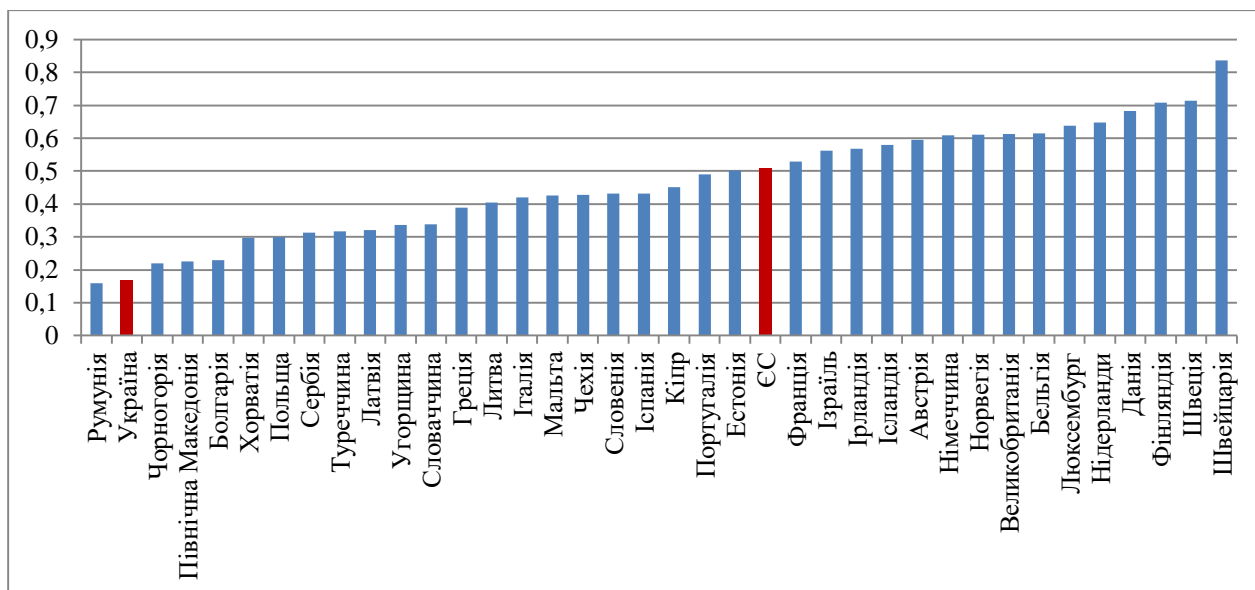

Рис. 1. Загальний Європейський інноваційний індекс для європейських та сусідніх країн, 2019 рік

Джерело: [10]

Загалом, з 2012 року Загальний Європейський інноваційний індекс залишається стабільно низьким і сильних коливань по даному показнику не спостерігається. Дуже низьким значенням характеризується «Привабливість дослідницької інфраструктури», але даний показник поступово зростає. Також, особливо слід виділити високе значення та постійне зростання такого індикатору як «Інноваційно-дружнє середовище». А також поступове зменшення «Фінансування», що вказує на низький рівень державних інвестицій.

Висновки. Проведений бенчмаркінг української національної інноваційної системи на основі міжнародних індексів свідчить, що вона займає стабільно низькі позиції в інноваційних рейтингах, але при цьому має

достатньо високий кадровий та науковий потенціал для подальшого розвитку інноваційної діяльності. До того ж, однією із обов'язкових вимог повинно стати підвищення рівня державного інвестування у наукоємні галузі.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Штутман П. Роль і місце бенчмаркінгу у сфері професійного розвитку персоналу підприємств. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2011. Вип. 20. Ч. I. С. 10–17.

2. Яремко Л.А. Національна інноваційна система та її формування в Україні / Л.А. Яремко // Формування ринкових відносин в Україні. № 1(68), 2007. с. 54-57

3. Vietnam named in top 60 innovative economies. URL: <https://sggpnews.org.vn/business/vietnam-named-in-top-60-innovative-economies-79937.html>

4. Germany Breaks Korea's Six-Year Streak as Most Innovative Nation. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation>

5. Bloomberg опублікувала результати рейтинга Innovation Index. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/bloomberg-opublikovala-rezultaty-rejtinga-innovation-index-338352/>

6. Россия в ИТ-рейтингах. URL: <https://www.ec-rs.ru/blog/novosti/rossiya-v-it-reytingakh/>

7. Global Innovation Index 2019. Creating Healthy Lives — The Future of Medical Innovation. Cornell University, INSEAD, WIPO, 2020. 451 с.

8. Hugo Hollanders. EIS 2020 Methodology report / Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. 38 с.

9. Hugo Hollanders. EIS 2020 / Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. 98 с.

10. European innovation scoreboard 2020 – Database. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en

УДК: 330.15.338.1 (479.24)

**АНАЛИЗ И ОЦЕНКА СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ТОПЛИВНО-
ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА АЗЕРБАЙДЖАНА**

Нуралиева Рагима Нурали гызы

Канд. экон. наук, доц.
Академия

Цель исследований заключается в анализе и оценке современного состояния использования экономического потенциала Азербайджана топливно-энергетического комплекса на основе новых реалий. На основе новых реалий произведен анализ и оценка современного состояния использования экономического потенциала топливно-энергетического комплекса Азербайджана.

Ключевые слова: топливно-энергетический комплекс, экономический потенциал, нефтегазовая промышленность.

Введение. Подписание «Контракта века», заложившего основ реализации первого широкомасштабного проекта в Каспийском море и международного сотрудничества, другие соглашения, заключенные с авторитетными, известными компаниями мира, владеющими высокими технологиями, создали фундамент для развития не только нефтегазовой промышленности Азербайджанской Республики, но и всех отраслей национальной экономики. Работы, выполненные в рамках реализации этих соглашений, способствовали значительному развитию инфраструктуры нефтегазовой промышленности страны.

Ускоренное развитие экономики создало условия для еще большего улучшения социально-экономического положения в стране. По расчетам Всемирного Давовского Экономического Форума в 2018 году экономика

Азербайджана по конкурентоспособности занимала в мире 39, на пространстве СНГ 1 место.

Наряду с высокой оценкой этих достижений можно отметить, что ещё не исчерпаны резервные возможности для использования экономического потенциала топливно-энергетического комплекса страны и чувствуется потребность в разработке рекомендаций в направлении эффективного использования ими.

Нефтегазовые ресурсы Азербайджана и их использование

Как известно, подземные богатства Азербайджана не ограничиваются только нефтяными запасами, в стране имеются и богатые газовые месторождения. В результате осуществления масштабных мероприятий Азербайджан представил себя миру и как газовая страна. На газоперерабатывающем заводе страны вопросы, связанные с переработкой сырого газа, хранением, направлением на повторную переработку и загрузкой для продажи во внутреннем и зарубежном рынках продуктов, полученных от переработки газа, регулируются между Производственным Объединением «Азнефть» как «Заказчиком» и Газоперерабатывающим заводом как «Переработчик» на основе соответствующих сервисных, коммерческих и торговых агентных договоров. Выполнение плана по основным показателям переработки природного газа на Газоперерабатывающем заводе в 2019 году отражают следующие данные: в 2019 году Производственным Объединением «Азнефть» для переработки на завод вместо 3520,0 млн. м³ природного газа было направлено 3226,7 млн. м³, что на 293,3 млн. м³ меньше плановых показателей. Объем переработанной в 2019 году природного газа увеличился по сравнению с 2018 годом на 262,8 млн. м³. Объем сданного после переработки очищенного природного газа составил 3161,0 млн. м³. Показатели, характеризующие процесс переработки за 2015-2019 годы, представлены ниже.

Таблица 1

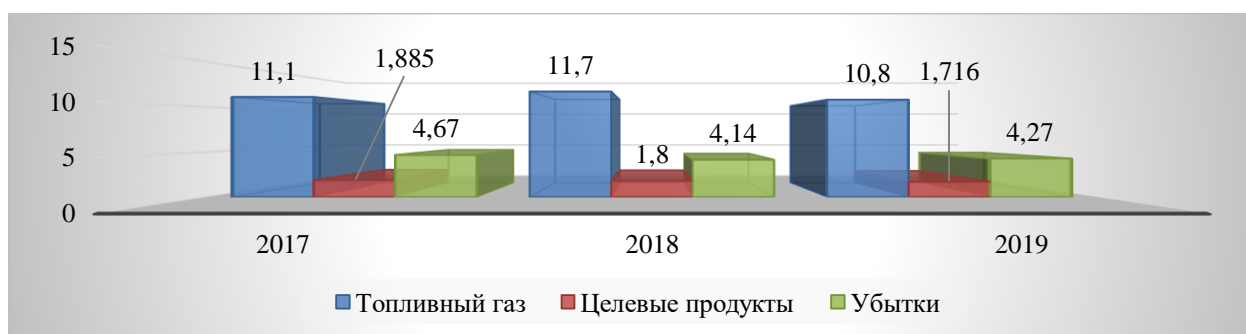
Баланс переработки природного газа (2015-2019 годы)

№	Показатели	Объем м ³	2015	2016	2017	2018	2019	
			факт	факт	факт	факт	план	факт
1	Природный газ	м ³	34018 21217	30007 19892	29182 85601	295662 8740	35200 00000	322668 2390
2	Природный газ направленный на переработку	м ³	37000 00000	30007 19892	29182 85601	295218 5639	35200 00000	321498 9547
3	Очищенный природный газ	м ³	33610 99799	29542 86481	28666 66039	289997 2270	34579 00000	316101 7253
4	Технический бутан	м ³	70051 39	64664 81	54708 11	528498 3	55053 00	548868 9
5	Газобензин (нафта)	м ³	39366	34204	29997	29966	36260	29745
6	Расход топлива	м ³	31048 943	33384 505	32486 419	346699 89	41219 200	347374 80
7	Потери	м ³	26279 70	65482 21	13632 335	122284 31	15339 240	137163 80

Показатели, характеризующие процессы переработки природного газа на заводе, отражают кривые, показанные на рисунках 1 и 2.

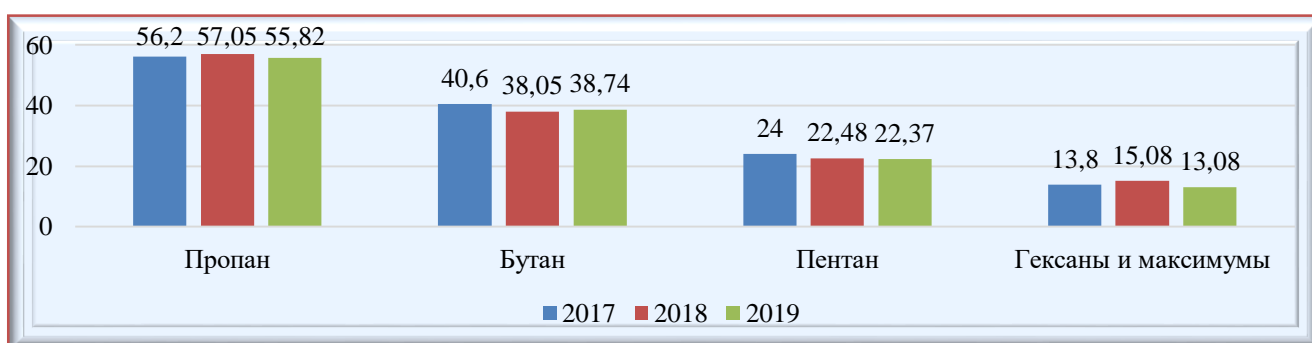

Источник: на основе сведений годовых отчетов SOCAR за 2010-2018 годы и прогнозов отраслевых институтов по этим показателям [10,11,12] составлен автором.

Источник: на основе сведений годовых отчетов SOCAR за 2010-2018 годы и прогнозов отраслевых институтов по этим показателям [10,11,12] составлен автором.

В анализа было установлено, что в составе поступившего на переработку в 2019 году природного газа средняя масса C_3+ компонентов составила 5,64%, а количество 133794,9 тонн. В течении года от переработки поступившего на завод газа сырья получено 32378,3 тонн нестабильного газобензина, что означает 24,2% имеющего в потенциале C_3+ компонентов. В то же время количество произведенного нестабильного газобензина было на 405.5 тонн больше фактического показателя предыдущего года. Выявлено, что на Газоперерабатывающем заводе в 2019 году в процессе переработки природного газа при абсорбции первой ступени из состава природного газа было извлечено в массе 13,08% пропана, 22,37% бутанов, 38,74% пентанов, 55,82% гексана и максимумов (рисунок 3).

Источник: на основе сведений годовых отчетов SOCAR за 2010-2018 годы и прогнозов отраслевых институтов по этим показателям [10,11,12] составлен автором

Реализуемая национальная нефтяная стратегия, построенная на прочной политической стабильности экономика позволили Азербайджану занять высокую позицию и повысило его авторитет в мире.

Благодаря реализации в соответствии с нефтяной стратегией страны широко-масштабных проектов в газовом секторе «Шахдениз-2», Трансанатолийский (*TANAP*) и Трансадриатический (*TAP*) продолжается повышение добычи газа. Полномасштабная разработка гигантского месторождения «Шахдениз-2» является проектом, нацеленным на поставку Азербайджанского газа в Европу и Турцию. Основными акционерами проекта *TANAP*, являющегося составной и неразделимой частью Южного Газового Коридора (*ЮГК*), являются: *ЮГК* (Азербайджан) - 58%, *BOTASH* (Турция) – 30% и *BP* (Великобритания) – 12%. Протяженность трубопровода 1802 км, начальный объем перекачки 16 млрд. м³ в году с возможностью увеличения до 31 млрд. м³. Проект *TANAP* обеспечит ежегодную поставку 6 млрд. м³ газа, добываемого в рамках 2-го этапа разработки месторождения «Шахдениз» в Турцию, а 10 млрд. м³ в Европу.

Проект *TAP* будучи продолжением Южного Газового Коридора и *TANAP* предусматривает поставку природного газа, добываемого в рамках проекта «Шахдениз 2», через территории Греции, Албании и Адриатическое море на юг Италии, а оттуда в Западную Европу. Доставка Азербайджанского газа по этому трубопроводу в Европу планируется на 2020 год. Акционерами проекта являются: *BP* (Великобритания) – 20%. *ЮГК* (Азербайджан) -20%, «*SNAM S.p.A*» (Италия) – 20%, «*Fluxys*» (Бельгия) -19%, «*Energias*» (Испания) – 16%, «*Aхро*» (Швейцария) – 5%. Протяженность трубопровода составляет 878 км, начальный объем перекачки 10 млрд. м³ в году с возможностью увеличения до 20 млрд. кубометров. Необходимо отметить, что в 2019 году на месторождении добыто приблизительно 16,8 млрд. м³ газа и 3,6 млн тонн (приблизительно 28,6 млн. баррелей) конденсата [13]. В 2019 году на месторождении «Шахдениз» на операционные расходы потрачено приблизительно 544 млн., а на основные расходы 1.1 млрд. долларов, большая часть основных расходов были связаны с

проектом «Шахдениз-2». Наряду с этими общая стоимость второго этапа и проекта расширения Южного Газового Трубопровода составит 28 млрд. долларов. Этот проект будучи одним из самых больших в мире, связанный с добычей газа ещё больше укрепит позиции страны в международной арене. Среднесуточная производительность Южного Газового Трубопровода в 2019 году составила 29 млн. m^3 газа.

Увеличение из года в год нефтедобычи в стране вызвало необходимость создания многосторонней системы экспортных маршрутов и построения трубопроводов с более высокими возможностями транспортировки углеводородов. Стал реальностью основной экспортный трубопровод «Баку-Тбилиси-Джейхан» имени Гейдара Алиева, названный как «Легенда трёх морей». По этому трубопроводу протяженностью 1768 км со дня передачи в эксплуатацию до конца 2019 года было транспортировано более 3,35 млрд. баррелей (более 447 млн. тонн) сырой нефти, которая загружена в Джейхане на 4381 танкер и отправлено на мировые рынки [1,4].

На месторождении «Азери-Чираг-Гюнешли» за 1997-2017 годы добыта 445 млн. тонн нефти и 140 млрд. m^3 газа. Эти продукты по подводным трубопроводам транспортируются на берег, на Сангачальском терминале приводятся в кондицию, готовую для экспорта и под торговой маркой «Azerilight» направляются на экспорт. Ежедневная мощность систем технической переработки терминала составляет 1,2 млн. баррелей нефти и приблизительно 80 млн стандартных m^3 газа из месторождения «Шахдениз». В конце 2019 года включая попутного газа из месторождения «Азери-Чираг-Гюнешли» общая технологическая мощность переработки и экспорта составила 100 млн. стандартных m^3 ежедневно. В то же время в 2019 году из терминала «Сангачал» экспортировано приблизительно 263 млн. баррелей нефти, из которых 235 млн. баррелей транспортировано по трубопроводу «Баку-Тбилиси-Джейхан», а 28 млн. баррелей по Западному Экспортному Трубопроводу. В течении 2019 года из терминала ежедневно было экспортировано в среднем более 45 стандартных m^3 (приблизительно 1 млрд. 600 млн стандартных

кубфутов) Шахденизского газа. Необходимость вывоза добытой в стране в результате реализации проектов нефти на зарубежные рынки стало причиной осуществления реконструкционных работ на экспортном нефтепроводе «Баку-Новороссийск», а позднее строительства двух магистральных нефтяных экспортных трубопроводов: «Баку-Супса» и «Баку-Тбилиси-Джейхан».

Осуществленные в стране мероприятия по социально-экономическому развитию и проекты по модернизации в рамках нефтяной стратегии ещё больше укрепили позицию Азербайджана как экспортёра нефти и повысили эффективность деятельности страны в обеспечении энергетической безопасности ряда стран мира. Азербайджан, занимающий присущее ему место на энергетической карте мира, в настоящее время играет важную роль в обеспечении глобальной энергетической безопасности.

Потенциальные возможности углеводородных месторождений Азербайджана

Объём подтвержденных ресурсов Азербайджана и ресурсов, добыча которых предполагается в будущем, составляет 4,5 млрд. тонн условного топлива.

«Азери-Чираг-Гюнешли» является самым крупным месторождением в Азербайджанском секторе Каспийского бассейна. В рамках проекта добычи в блоке нефтегазовых месторождений «Азери-Чираг-Гюнешли» осуществляются мероприятия по закачке в пласты воды и газа с целью поддержания постоянным пластового давления и добычи нефти и увеличения коэффициента нефтеотдачи.

С целью увеличения добычи газа в стране также осуществлены ряд технико-технологических мероприятий. В конце 2019 года на месторождении «Азери-Чираг-Гюнешли» в целом эксплуатировались 125 нефтяных, 46 водо и 7 газонагнетательных скважин. В течении года были построены и введены в эксплуатацию 10 нефтяных и 1 водонагнетательная скважина, на месторождении продолжена безопасная и надежная нефтедобыча, в среднем в 2019 году ежедневная добыча составила 535 000 баррелей, а в целом более 195

млн. баррелей, или 26 млн. тонн. При этом в течении года SOCAR было передано ежедневно в среднем 5,7 млн. м³ попутного газа с месторождения, что в годовом исчислении составляет в целом 2,1 млрд. м³. За год на месторождении на операционные расходы были затрачены приблизительно 567 млн., а на основные расходы 1476 млрд. долларов. В апреле 2019 года партнёры приняли решение начать работы по очередному этапу разработки месторождения. Этот этап включает проектирование новой морской платформы «Азери-Центральная-Восточная» и сооружений стоимостью 6 млрд. долларов для осуществления ежедневной добычи до 100 000 баррелей нефти. В рамках проекта ожидается, что добыча начнется в 2023 году, а в период эксплуатации на месторождении будет добыта до 300 млн. баррелей нефти.

В контексте успешной реализации нефтяной стратегии Азербайджана открытие новых месторождений газа и сохранение роли нашей страны в обеспечении энергетической безопасности Европы на длительное время являются составной частью энергетической политики страны. Благодаря открытию новых месторождений в Азербайджанском секторе Каспия объём запасов достиг 6 трлн. кубометров [9].

Исходя из этого и после введения в эксплуатацию магистральных нефтепроводов «Баку-Супса» и «Баку-Тбилиси-Джейхан» и газопровода «Баку-Тбилиси Эрзерум» возникла необходимость поиска альтернативных путей для вывоза на мировые рынки запасов углеводородов Каспия. Собственно эта цель сделала необходимой реализацию трубопроводов *TANAP* и *TAP*.

В 2019 году в Азербайджане объём экспорта природного газа увеличен на 23% и достиг 11,6 млрд. м³. Общий прирост экспорта связан повышением уровня добычи на газоконденсатном месторождении «Шахдениз». На рынок Турции доставлено в целом 9,2 млрд. м³, в том числе по Южному Газовому Коридору и *TANAP* 2,8 млрд. м³ природного газа, таким образом, доля рынка Турции в общем экспорте газа Азербайджана составила 79%.

Сегодня уровень добычи газа в Азербайджане примерно равен 30 млрд. м³ исследования дают основание полагать, что за короткое время добычу газа можно увеличить до 40-50 млрд. кубометров [9,11].

Сообщается, что по сведениям, полученным за счёт проведенных разведывательных работ, в пробуренной на месторождении «Умид» во время разведки пятой скважине имеются 250 млрд. газа. С действующих на месторождении двух эксплуатационных скважин ежедневно добывается 1150 тысяч м³ газа и 150 тонн конденсата. Открытые на месторождении запасы газа являются поддержкой энергетического потенциала страны.

Запасы месторождения «Бабек» в два раза превышают показатели месторождения «Умид» и оцениваются 400 млрд. м³ газа и 80 млн. тонн конденсата.

Предполагается, что имеются углеводородные запасы в месторождении «Абшерон» составляют 350 млрд. газа и 45 млн. м³ тонн конденсата [6]. Если в целом выразить объём подтвержденных запасов природного газа в 2 трлн. кубометрами, то открытие таких новых газоконденсатных месторождений как «Умид», «Абшерон», «Нахчыван», «Бабек», «Шафаг», «Зафар» и «Капаз» даёт большие надежды на будущее.

Проведенный анализ показывает, что наряду с вводом в эксплуатацию новых нефтяных и газохимических предприятий наблюдается прирост объёма экспорта продукции нефтепереработки и нефтехимии на 22%. Так, в 2019 году SOCAR на эксплуатируемых непосредственно в рамках внутренних возможностей добился стабилизации добычи нефти и газа, было добыто 7,7 млн. тонн нефти и 6,8 млрд. м³ газа. Общий объём добычи газа в сравнении с предыдущим годом увеличился на 17% и достиг 35,6 млрд. кубометров, нефти 37,5 млн. тонн.

Заключение. Успешно реализуемая в стране нефтяная стратегия не только обеспечивает макроэкономическую стабильность, но и одновременно является фактором, способствующим экономическому развитию страны. Мировой опыт показывает, что концепция развития топливно-энергетического

комплекса, ориентированная на нефтяные доходы, создает базу для развития и других отраслей экономики. Проведенный анализ подтверждает, что в нефтегазовой отрасли экономики создание, реконструкция и модернизация систем добычи, переработки и транспортировки должно быть осуществлено на научно обоснованных концепциях.

Одним очень важных вопросов для эффективного использования топливно-энергетических ресурсов и обеспечения энергетической безопасности является учет экономических и политических интересов стран, импортирующих и экспортирующих энергоносители. Одновременно поиск, разведка, транспортировка и продажа сырья, полномасштабная разработка месторождений в Азербайджанском секторе Каспия, открытие новых месторождений, повышение эффективности использования потенциала энергетического сектора, недопущение потерь при добыче нефтегазовой продукции, а также оптимизация нефтегазодобычи на море и на суше в значительной степени ускорит динамическое развитие экономики страны и увеличит её потребности в энергетических ресурсах.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Алиев Н.А., Мамедов М.А. (2008) «Топливо-энергетический комплекс Азербайджана - этапы развития и перспективы. Баку, 176 стр.
2. Гаджизаде Э.М. Национальная энергетическая стратегия: концептуальное обоснование и перспективы. Новости НАНА. (2010). №1. Бакинская «Наука».
3. Гаджизаде Э.М. Оценка влияния развития нефтегазового сектора на экономический рост. Налоговый журнал Азербайджана. (2012). №2.
4. Ядигаров Т.А. Анализ рентабельности производства судоремонтных заводах с применение экономико-математического метода //Конкурентоспособность в глобальном мире: экономика, наука, технологии, Россия, №1 ч.3, 2017.с.154-157
5. Алиев Н.А., Мирзаев М.А. (2003). Перспективы освоения

углеводородных ресурсов и некоторые аспекты проблемы правового статуса Каспийского моря. Баку, «Азербайджан», с.122.

6. Отчет Международного энергетического агентства.

7. ВР в Азербайджане. Отчет об устойчивом развитии 2013.

8. Информация Управления энергетической информации США.

9. Краткое изложение комплексного плана стратегического развития SOCAR до 2025 года (2016).

10. www.stat.gov.az. - Государственный комитет по статистике Азербайджанской Республики.

11. www.oilfund.az Официальный сайт Государственного нефтяного фонда Азербайджанской Республики.

12. www.socar.az.-Страница Государственной нефтяной компании Азербайджанской Республики.

13. www.bp.com. - Официальный сайт ВР.

14. Журнал SOCAR (2016). Баку. Nuraliyeva Rahima Nurali Ph.D in economics, ass.professor

МІСЦЕ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Пархоменко Світлана Григорівна

Спеціаліст вищої категорії, викладач ЦК
фінансово-кредитних та облікових дисциплін

Буруква Марія Віталіївна

Студентка

Одеський фінансово-економічний коледж

м. Одеса, Україна

Вступ. Фінансова система держави становить сукупність як усіх фінансових інститутів, так і тих органів та установ, які займаються фінансовою діяльністю в межах своєї компетенції. Розвал однієї ланки фінансової системи призведе до розвалу системи в цілому. Саме тому пріоритетним напрямком економічної безпеки є фінансова безпека.

Мета роботи. Дана робота проводилась з метою узагальнення знань про фінансову безпеку України на сучасному етапі. Отримані знання слід застосовувати з метою її покращення та реформування в майбутньому.

Слід розуміти, що вдосконалення даної сфери має слугувати для поліпшення економічної безпеки загалом, а як результат й національної. Проте важливість полягає не лише в теоретичному дослідженні даного питання, але й в практичному застосуванні цих знань, зокрема, в можливості забезпечення державними органами їх виконання. Однак, одна проблема породжує іншу. Чи спроможні органи державної влади сумлінно застосовувати ці знання та реформувати й забезпечити фінансову безпеку України на сучасному етапі.

У будь-якому випадку відповіддю на це питання є необхідність реформування не лише цієї сфери, але й всього державного апарату, якому вистачить зусиль вирішити всі поставлені проблеми сьогодення.

Матеріали та методи. Фінансова безпека — це стан фінансово-банківської системи, при якому держава може в певних межах гарантувати

загальноекономічні умови функціонування державних установ влади і ринкових інститутів [1, с. 46].

Розглядаючи фінансову безпеку як елемент економічної та, у більш широкому сенсі, національної безпеки держави, слід зауважити, що фінансову безпеку будь-якої країни визначають такі чинники, як:

- 1) рівень фінансової незалежності держави (велике значення тут має розмір фінансової допомоги з боку різноманітних міжнародних фінансових інститутів, економічних угруповань, а також має враховуватися обсяг інвестицій в національну економіку);
- 2) характер внутрішньої та зовнішньої фінансово-кредитної політики держави;
- 3) політичний клімат у державі;
- 4) рівень та якість забезпечення функціонування фінансової сфери на законодавчому рівні.

Аналізуючи стабільність фінансової безпеки різних країн та зіставивши з даними України, перш за все, варто звернути увагу на рівень інфляції, який виявляється у зростанні цін, що спричиняє знецінення коштів та зменшує купівельну спроможність населення та суб'єктів бізнесу (рис. 1).

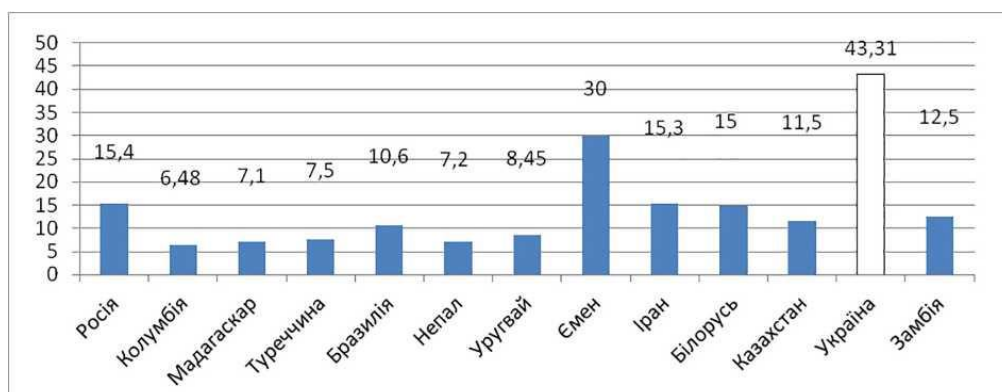

Рис. 1. Рівень інфляції в країнах в 2020 році, % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [2].

Вагому роль відіграють також обсяги внутрішніх та зовнішніх боргів держави — суми непогашених запозичень на конкретну дату, що здійсненні державою.

Не менш важливим є показник рівня монетизації економіки — цей показник фактично відображає рівень забезпечення економіки держави грошовими ресурсами. Даний показник визначається у відсотках як відношення обсягу грошової маси за агрегатом М3 (MS M3) до річного обсягу ВВП.

Показники рівня монетизації економіки України зображені на рис. 2.

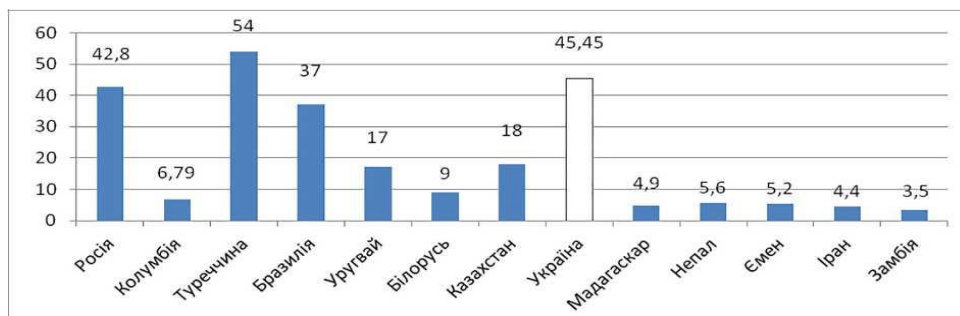

Рис. 2. Рівень монетизації економіки країн в 2020 році, % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [2].

Результати і обговорення. У якості основного елемента забезпечення ефективного функціонування фінансової системи України вбачається податкова система, а саме забезпечення безпеки сфери оподаткування (податкової безпеки). Досягнення забезпечення такого елемента фінансової безпеки держави можна лише за умови зменшення ухилення громадян країни від оподаткування, що на сьогодні становить одну із проблем податкової системи України. Розповсюдженим є приховування громадянами своїх доходів, неподання фінансової і податкової звітності, несвоєчасна сплата податків, незаконне використання податкових пільг, завищення витрат виробництва тощо. Важливим є правове забезпечення змін у податковій системі країни [3, с. 73].

Окрім того, немає сумнівів у тому, що негативно впливає на стан фінансової безпеки держави корупція у сферах бізнесу та влади. Україна входить у десятку найбільш корумпованих країн світу, а тому одним із ключових елементів забезпечення фінансової безпеки нашої країни має бути діюча антикорупційна стратегія. До такої стратегії можуть входити збільшення заробітної плати державним службовцям, введення обов'язкового декларування доходів тощо.

Також для вдосконалення фінансової безпеки Україні слід звертати увагу на досвід інших країн, обираючи при цьому розвинуті країни з високими показниками галузей фінансової безпеки, переймати цей досвід, відповідно концентруючись на найбільш слабких вітчизняних складових фінансової безпеки, тобто сприяти їх покращенню.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дає можливість стверджувати, що фінансова безпека є одним із ключових елементів економічної безпеки, стан фінансів у державі напряду залежить від стану економіки країни, і, одночасно із цим, економічне благополуччя країни значною мірою залежить від рівня забезпечення фінансової безпеки кожного окремого громадянина, так само як суспільства і держави в цілому. Це означає взаємозалежний характер фінансової та економічної безпеки держави та дозволяє стверджувати, що стабільність і захищеність фінансової системи можуть і повинні розглядатися як чинники забезпечення фінансової і, як наслідок, національної безпеки України. У цьому контексті зростає актуальність проблеми забезпечення фінансової безпеки як однієї з найважливіших складових національної економічної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаєв В. М., Торкатюк В. І. Основні напрями забезпечення фінансової безпеки України / В. М. Бабаєв, В. І. Торкатюк [Електронний ресурс] / Управління фінансово-економічною безпекою 2017. — Режим доступу: <http://eprmts.kname.edu.ua/1/22-23.pdf>
2. Trading Economics. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://tradingeconomics.com>
3. Буневич К. Г., Ефимов В. С. Основные направления национальной стратегии финансовой безопасности / К. Г. Буневич, В. С. Ефимов // Вестник Московского университета им. С. Ю. Витте. Серия 1: Экономика и управление. — 2015. — № 3 (14). — С. 68-74.

ФАКТОР РОЗШАРУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Полякова Ольга Юрїївна

к.е.н., доцент
завідувач сектора макроекономічного
аналізу та прогнозування
Науково-дослідного центру
індустріальних проблем розвитку НАН України
м. Харків, Україна

Вступ. Питання неоднорідності та розшарування населення постійно знаходяться у фокусі уваги науковців і урядовців. Однією з глобальних цілей сталого розвитку проголошено подолання бідності, зокрема, крайніх її форм. За оцінками Державної служби статистики кількість населення із загальними доходами, нижчими за фактичний прожитковий мінімум склало у 2019 р. 23,1 %, а квінтільний коефіцієнт фондів – 3,5 [1]. Тому головна увага досліджень, як правило, зосереджена саме на аспекті розшарування населення у контексті наявних доходів та бідності [2, 3]. Водночас розшарування має не тільки доходний аспект, але й спричиняє нерівномірність доступу населення до різних послуг, товарів тривалого користування та суттєву диференціацію за якістю життя в цілому.

Мета роботи. Метою роботи було виявити структурні зрушення у факторі розшарування населення та його впливі на якість життя населення України.

Матеріали та методи. Вхідний інформаційний масив даних включав показники доходів, майнового добробуту, зайнятості, структури витрат, демографічного розвитку, злочинності, забезпеченості послугами освіти та медицини, екологічного стану у розрізі регіонів України. Масив було сформовано головним чином на основі інформації Державної служби статистики України [1, 4] та Національного банку України [5]. З метою виявлення стійкої у часі факторної структури впливів та можливих структурних

зрушень було обрано тривалий період дослідження з 2010 р. по 2018 р. Дані за 2010-2013 рр. включали показники для усіх регіонів України, включаючи м. Київ і Севастополь, за 2014-2018 рр. не включали дані по АР Крим та м. Севастополю. Крім того, частина даних за 2014 р. по Донецькій та Луганській областях виявилася відсутня, тому у розрахунках за 2014 р. ці два регіони не включалися. Для попереднього аналізу використовувався кореляційний аналіз та графічний аналіз. Основним методом дослідження був метод факторного аналізу, а саме, метод виділення головних компонент із обертанням. Розрахунки виконано у ППП Statistica 8.0.

Результати й обговорення. На першому етапі було здійснено кореляційний аналіз показників, які характеризують рівень та якість життя населення, за роками. У табл. 1 показано фрагмент отриманих результатів, з яких можна зробити висновок, що протягом 2010-2018 рр. відбулися певні зміни у зв'язках доходів населення із забезпеченням товарами довготривалого використання. Так, у 2004-2010 рр. тісний кореляційний зв'язок спостерігався між рівнем доходів на одну особу із придбанням товарів, забезпеченістю населення автомобілями та персональними комп'ютерами (ПК), доступом до Інтернету та обсягами депозитів. Також помірний негативний зв'язок спостерігався між рівнем доходів та питомою вагою витрат на продукти харчування і найменш тісним був зв'язок із забезпеченістю мобільними телефонами.

До 2018 р. тісним залишився лише зв'язок між розміром доходів, придбанням товарів та обсягами депозитів, помірним є зв'язок доходних показників із забезпеченістю доступом до Інтернету та комп'ютерною технікою. Забезпеченість мобільними телефонами перестала бути характеристикою майнового стану населення через розвиток мережі мобільного зв'язку та доступністю власне мобільних телефонів різного класу. Водночас показники забезпеченості автомобілями та витрат на харчування залишилися тісно зв'язаними між собою негативним чином, що дозволяє розглядати їх як альтернативні витрати населення, які визначаються якість його життя.

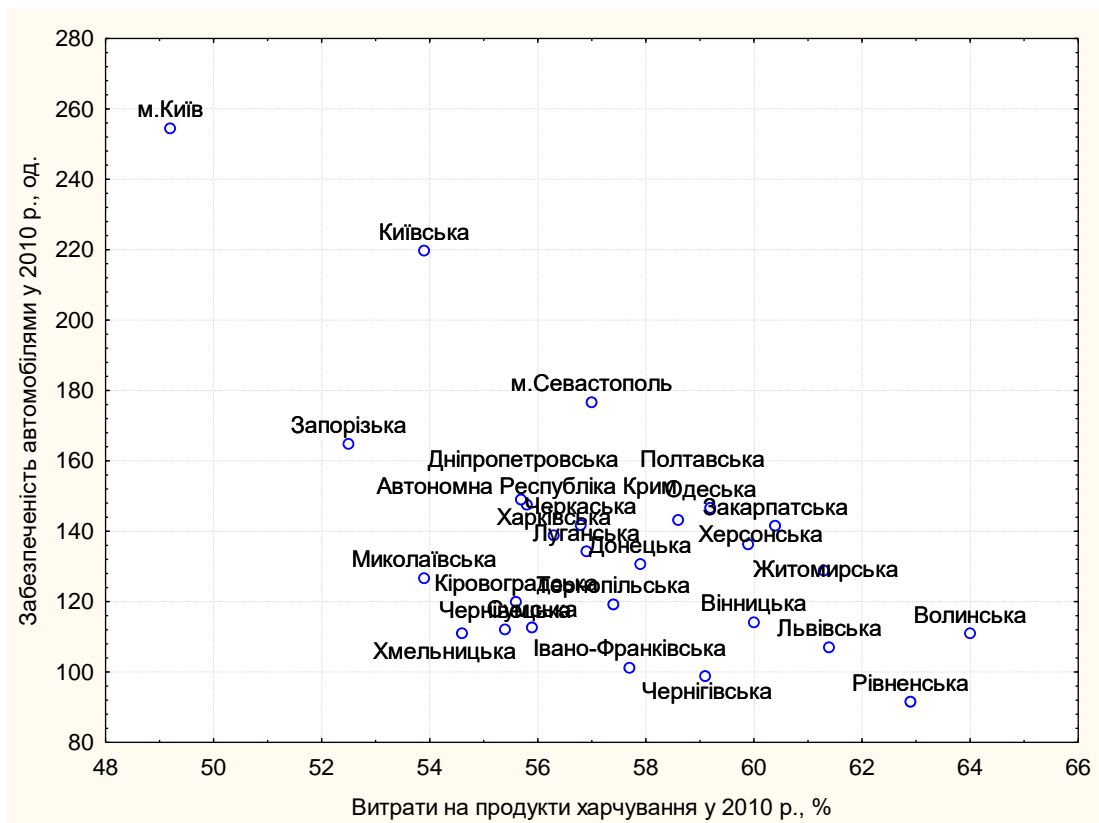
Таблиця 1

Кореляції між показниками забезпеченості населення

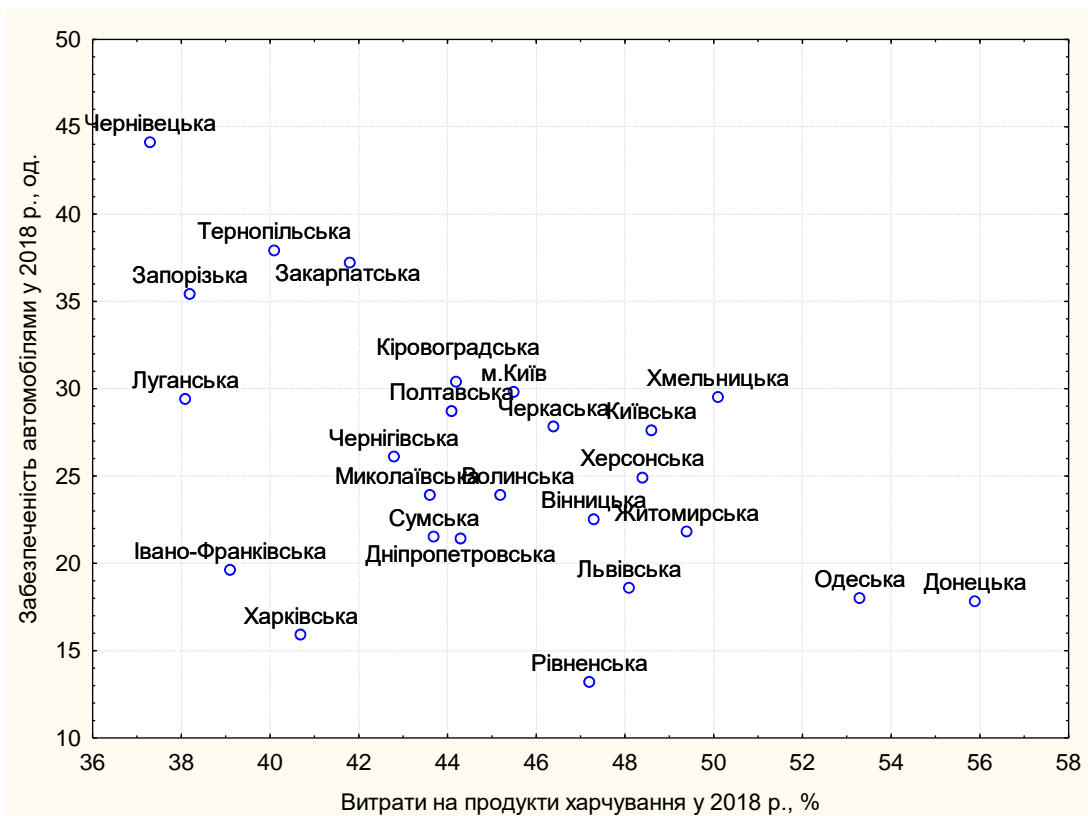
Показники	Дохід	Товари	Продукти	Автомобілі	Депозити	Інтернет	Моб. тел.	ПК
2010 р.								
Дохід	1,00	0,91	-0,63	0,76	0,92	0,67	0,43	0,67
Товари	0,91	1,00	-0,56	0,79	0,97	0,78	0,54	0,78
Продукти	-0,63	-0,56	1,00	-0,63	-0,53	-0,62	-0,31	-0,59
Автомобілі	0,76	0,79	-0,63	1,00	0,71	0,73	0,43	0,69
Депозити	0,92	0,97	-0,53	0,71	1,00	0,71	0,53	0,69
Інтернет	0,67	0,78	-0,62	0,73	0,71	1,00	0,44	0,93
Моб. тел.	0,43	0,54	-0,31	0,43	0,53	0,44	1,00	0,51
ПК	0,67	0,78	-0,59	0,69	0,69	0,93	0,51	1,00
2018 р.								
Дохід	1,00	0,93	0,10	-0,01	0,94	0,49	0,25	0,53
Товари	0,93	1,00	0,08	0,03	0,84	0,43	0,31	0,46
Продукти	0,10	0,08	1,00	-0,53	0,05	-0,31	-0,14	-0,28
Автомобілі	-0,01	0,03	-0,53	1,00	0,03	-0,00	-0,03	0,26
Депозити	0,94	0,84	0,05	0,03	1,00	0,49	0,28	0,55
Інтернет	0,49	0,43	-0,31	-0,00	0,49	1,00	0,50	0,80
Моб. тел.	0,25	0,31	-0,14	-0,03	0,28	0,50	1,00	0,56
ПК	0,53	0,46	-0,28	0,26	0,55	0,80	0,56	1,00

Ілюстрацією того, що забезпеченість автомобілями та витрати на харчування є альтернативними може слугувати рис. 1. Як видно з рисунку, у тих регіонах, де витрати на харчування більші, забезпеченість автомобілями менша, і навпаки. Ця ситуація характерна для усіх досліджуваних років. Зауважимо, що пряме порівняння даних за 2010 р. (рис. 1.а) та 2018 р. (рис. 1.б) неможливе, оскільки дані щодо забезпеченості автомобілями представлені у статистиці у різних одиницях: до 2014 р. – одиниць на 1000 наявного населення, з 2015 р. – одиниць на 100 домогосподарств. Але загальні висновки зберігаються.

Наявність тісних кореляційних зв'язків зумовила застосування факторного аналізу для виявлення найбільш стійких факторних структур, які впливають на якість життя населення України.

а)

б)

Рис. 1. Альтернативні витрати населення України у регіональному розрізі

Здійснені розрахунки дозволили виділити за критеріями визначення кількості факторів від 4 до 6 суттєвих факторів формування якості життя населення, які можна характеризувати як: матеріальний добробут, демографічний розвиток, безпека, розшарування населення, доступність медичних послуг, екологічна безпека. Для аналізу динаміки структурних зрушень використовувалися також дані попередніх досліджень [6]. У даному дослідженні розглядається фактор саме розшарування населення у його поєднанні із матеріальним добробутом.

Виділений фактор розшарування населення протягом досліджуваного періоду не мав стійкої структури (фрагмент результатів показано у табл. 2). За даними поточних і попередніх досліджень слід відзначити, що в окремі роки у структурі фактора матеріального добробуту з від'ємними факторними навантаженнями був присутній і показник витрат на харчування, що свідчить про можливий вплив рівня доходів на якість та доступність харчування. Водночас забезпеченість автомобілями визначалася саме матеріальним добробутом. У 2012-2016 рр. фактор розшарування здебільшого розділявся на два, які ані звуженням кількості факторів, ані обертанням не вдалося звести до одного. У сукупності фактори розшарування пояснюють 15 – 17 % дисперсії. У склад фактора у різні роки входили забезпеченість автомобілями та, як альтернатива, витрати на харчування, забезпеченість мобільними телефонами, персональними комп'ютерами (та ноутбуками), а також доступ до Інтернету. При цьому забезпеченість автомобілями виявилася більш (третім за розміром поясненої дисперсії) важливим фактором, ніж інші у 2012-2016 рр., а витрати на харчування – лише шостим, останнім фактором. Якщо у 2015-2016 рр. забезпеченість персональними комп'ютерами входила до одного фактора з показником забезпеченості автомобілями, то в останні два досліджуваних роки цей зв'язок втратився. Натомість у 2017-2018 рр. утворився (відновився) зв'язок в одному факторі альтернативних витрат на автомобілі та продукти, що свідчить про посилення розшарування населення України. Показовим також є

наявність зв'язку витрат на харчування із дитячою смертністю у 2015-2016 рр., що свідчить про різке зниження рівня життя населення.

Таблиця 2

Структура фактора «Розшарування населення» у розрізі регіонів України

Показники якості життя	2010 р.	2018 р.
Наявний доход у розрахунку на одну особу, грн.	0,857	0,072
Придбання товарів та послуг, грн на 1 особу.	0,914	0,021
Питома вага витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у загальних витратах домогосподарств, %	-0,701	0,873
Забезпеченість населення приватними легковими автомобілями, одиниць на 1000 наявного населення (2010 р.), одиниць на 100 домогосподарств (2014)	0,856	-0,750
Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки фізичних осіб, тис. грн на 1 особу	0,857	0,014
Безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років, % економічно активного населення	-0,752	0,068
Зайняте населення у віці 15–70 років, % до населення віком 15-70 років	0,753	-0,168
Доступ домогосподарств України до Інтернету, % загальної кількості населення	0,912	-0,156
Забезпеченість населення персональними комп'ютерами та ноутбуками, одиниць у середньому на 100 домогосподарств	0,883	-0,212
Пояснена дисперсія	7,84	1,778
Частка загальної поясненої дисперсії	0,39	0,089

Висновки. Результати проведеного дослідження демонструють, що розшарування населення відіграє суттєву роль у формуванні якості життя населення. Відновлення в останні роки альтернативності витрат домогосподарств на харчування та придбання товарів тривалого користування свідчить про поглиблення розшарування. Підвищення якості життя населення у суспільстві загалом має супроводжуватися зниженням рівня диференціації населення не тільки за показниками доходу, але й за доступом до якісних послуг та товарів тривалого використання. Існуюча система соціального захисту має бути модернізована у бік зниження розшарування населення, зокрема, у регіональному розрізі. Якщо забезпеченість автомобілями та

комп'ютерною технікою не розглядається як елемент соціальних стандартів, то витрати на харчування – це показник бідності населення, який піддається корегуванню засобами соціальної політики. Зниження вартості набору продуктів харчування у складі прожиткового мінімуму призводить до того, що фактичні витрати населення за цією статтею є значно більшими. Це і демонструє фактор розшарування населення, викликаного недостатністю доходів значної його частини. Тому одним з головних завдань соціальної політики має стати перегляд системи соціальних стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Диференціація життєвого рівня населення (1999-2019). Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/gdvdg/duf/duf_19_u.xls

2. Полякова О.Ю., Гусєв Ю.В., Вещипан О.О. Оцінка динаміки неоднорідності регіонів України за валовим регіональним продуктом *Моделювання регіональної економіки: збірник наукових праць*. 2015, № 1 (25), 182-193.

3. Наумова М.А. Диференціація доходів населення України: тенденції і фактори. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018, № 2 (60), 130-142. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-2-60-18>

4. Наявність у домогосподарствах товарів тривалого користування (за даними вибіркового опитування домогосподарств). Статистичний збірник. Київ, Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/04/zb_NTTK_2018xls.zip; http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/01/Zb_ndttk_10_2010.zip

5. Національний банк України. URL: bank.gov.ua

6. Kireenko A., Ivanov Y., Nevzorova E., Polyakova O. Shadow Economy in the Regions of the Russian Federation and the Ukraine. *New Trends in Finance and Accounting: Proceedings of the 17th Annual Conference on Finance and Accounting*. Springer, Cham., 2017, 301-312. DOI: 10.1007/978-3-319-49559-0_28

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗРОБКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ЗАКЛАДІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Синчак Віктор Петрович

д.е.н., професор, професор кафедри
менеджменту, фінансів
банківської справи та страхування

Чубенко Лариса Борисівна

студентка магістратури
за спеціальністю 073 Менеджмент
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

Вступ. Сучасні тенденції розвитку ринку медичних послуг вимагають реформування системи управління закладами охорони здоров'я. Все частіше медичним закладам доводиться конкурувати з комерційними організаціями, намагатися залучити й утримати висококваліфіковані кадри. Тому перед бюджетною (комунальною) організацією, як і перед приватною структурою, стоїть завдання ефективного управління доходами і витратами, поліпшення якості послуг, що надаються за рахунок постійного підвищення кваліфікації персоналу і його мотивації, впровадження інноваційних технологій, інформатизації рутинних процесів, організації зворотного зв'язку зі споживачами послуг. Зазначене обумовлює необхідність зміни технологій розробки управлінських рішень закладами охорони здоров'я, використання сучасного інструментарію управління для забезпечення ефективної діяльності

Метою статті є визначення особливостей технології розробки управлінських рішень в закладі охорони здоров'я.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використана система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: узагальнення та систематизації (для визначення особливостей технології розробки управлінських рішень); системний аналіз (для визначення

проблем та напрямів удосконалення технології розробки управлінських рішень в закладах охорони здоров'я).

Результати та обговорення. Процес управління організацією завжди реалізується за допомогою прийняття та реалізації управлінських рішень, вироблення яких називають технологією розробки (прийняття) управлінських рішень. На основі опрацювання спеціальної літератури поняття «технологія розробки управлінських рішень» можна тлумачити у широкому сенсі як мистецтво, майстерність і вміння керівника здійснювати управлінський вплив на персонал для досягнення загальних і ключових цілей організації; а у вузькому сенсі - послідовність дій, що призводить до вибору оптимальної альтернативи на основі всебічного аналізу, а також визначення ефективності реалізації на підставі даних зворотного зв'язку [4].

До особливостей технології розробки управлінських рішень належать наступні [3]:

- визначальна роль в цьому складному процесі належить керівнику, результат діяльності якого впливає на об'єкт управління. На практиці не існує єдиної технології процесу прийняття рішень, оскільки кожен керівник має свою індивідуальну технологію розробки і прийняття рішень;

- залежно від рівня складності прийнятого рішення варіюється число етапів і тривалість процесу його розробки. Як правило, результати всіх етапів розробки та прийняття управлінських рішень в значній мірі залежать від тих, хто брав участь в їх підготовці, а основну роль при цьому відіграють особистісні характеристики керівників, в залежності від яких менеджери по-різному реагують на виникнення і серйозність проблеми і по-різному діагностують її;

- в залежності від типу проблеми обирається відповідна технологія прийняття управлінських рішень, яка також повинна відповідати цілям та призначенню організації.

Слід відмітити, що технологія розробки управлінських рішень в закладах охорони здоров'я зумовлюється наступними специфічними рисами. Переважна

більшість закладів заснована державними органами влади або органами місцевого самоврядування, які і є їх власниками. Діяльність закладів носить, як правило, некомерційний характер, що значно обмежує можливості закладів в отриманні необхідних їм для діяльності засобів і змушує більшою мірою покладатися на допомогу держави, спонсорів і благодійників.

В закладах охорони здоров'я, переважає бюрократична культура управління, яка передбачає певний характер прийняття рішень. Організація складається з підрозділів, вписаних в ієрархічну структуру, якою управляє керівник, наділений правом встановлювати методи роботи підрозділу. Це призводить до того, що процес прийняття рішень стає єдиноначальним і буде визначатися здібностями окремих керівників. В бюрократичній системі управління відсутня повна система вироблення рішень, є тільки один планований етап - затвердження рішення, решта етапів можуть виконуватися частково

[2, с.154]. Рядовий персонал такої організації виключений з процесу вироблення рішень, між керівниками і персоналом відсутня постійно діючий механізм уточнення рішення і зворотного зв'язку. Для прийняття рішення керівництвом закладу охорони здоров'я використовується значна кількість нормативно-правових актів, різних між собою за юридичною силою, функціональним призначенням, територією дії, особливістю предмету регулювання та ролі в процесі здійснення державного управління в сфері охорони здоров'я. У таблиці 1 нами систематизовані практичні аспекти, що визначають ризики технології прийняття управлінського рішення у закладах охорони здоров'я, заснованих на державній та комунальній власності.

Таким чином, можна зробити висновок, що бюрократична культура управління характеризується переважанням цінностей формального підпорядкування конкретним вказівкам вищого керівництва, виконанням кількісних установок, досягненням поставлених планових завдань як самоцілі. Тут переважає командно-адміністративний стиль взаємин підлеглого і керівника, домінує формальна система управлінських відносин, цінність

персоналу пов'язана з підпорядкуванням встановленим правилам і нормам. Успіх бюрократичної організації залежить від глибини знань та розумності керівництва, а не від прийнятої в ній системи розробки рішень [1].

Тим самим слід визнати, що технології розробки управлінських рішень у закладах охорони здоров'я, заснованих на державній та комунальній власності, показують свою залежність від статусу посади, виявляються обумовленими та регламентованими посадовим статусом і реалізуються тільки в заданому організаційним контекстом форматі управлінської взаємодії та практично не пов'язані з рівнем управлінських компетенцій персоналу.

Таблиця 1

Ризики технології розробки управлінських рішень у закладах охорони здоров'я, заснованих на державній та комунальній власності

Елементи технології розробки управлінських рішень	Опис	Ризики
Отримання завдання	Відповідно до функціональних характеристик посади і статусу посади	Низький рівень ініціативності з боку працівників, які не наділені правом приймати рішення. Орієнтація на поточні проблеми, відсутність стратегічного бачення
Обговорення управлінського рішення	В системі комунікацій, що відповідають статусу посади	Низький рівень залучення працівників, які не наділені правом приймати рішення
Рівень затвердження	40% рішень затверджуються безпосереднім керівником, 60% - керівником наступного рівня	Тривалий період погодження проєктів рішень, не налагоджений електронний документообіг
Експертиза рішення	В системі організаційних заходів, відповідних статусу і функціонального	Низький рівень залучення працівників, які не наділені правом приймати рішення

	напряму діяльності автора пропозиції	
Ступінь управлінської довіри	Відповідно до статусу посади автора управлінського рішення	Низький рівень ініціативності з боку працівників, які не наділені правом приймати рішення
Реалізація управлінських компетенцій	У функціональних межах посади	Низький рівень залучення працівників, які не наділені правом приймати рішення
Методи розробки рішень	Дотримання стандартних методів, інструкцій, правил стандартів, вимог нормативно-правових актів	Обмежений спектр застосування методів економічного обґрунтування управлінських рішень
Рівень професійної компетенції суб'єктів прийняття рішень за освітнім рівнем та досвідом роботи	У відповідності із вимогами кваліфікаційних характеристик професій працівників. Значний практичний досвід роботи.	Суб'єкти прийняття рішень переважно мають повну вищу освіту за напрямом підготовки "Медицина", відсутні фахівці із післядипломною спеціалізацією за фахом "Організація і управління охороною здоров'я" (трьох працівників в процесі навчання)

Примітка. Складено автором.

Отже, можемо констатувати про переважне використання у закладах охорони здоров'я програмно-цільових технологій розробки рішень, що є типовим для бюджетних установ. Для програмно-цільової технології характерна директивна видача завдань (цілей) для виконання з зазначенням засобів, методів і часу їх виконання, з системою зовнішнього або внутрішнього контролю проміжних станів.

Така технологія успішно використовується для типових, структурованих проблем, щодо яких існує чіткий алгоритм розробки рішення (часто закріплений нормативно-правовим актом вищої ланки). З набуттям статусу неприбуткового підприємства поруч із соціальною значимістю діяльності

закладу виникає необхідність забезпечення економічної ефективності діяльності, що вимагає застосування сучасних технологій розробки управлінських рішень в закладі охорони здоров'я.

Сучасною парадигмою менеджменту є концепція проактивної управлінської діяльності, з позиції якої управлінське рішення описується як проактивна поведінка [3] або ініціативна, як здатність приймати відповідальність за межами встановлених кордонів.

Сучасні форми управлінської діяльності пов'язані з включенням в процес прийняття рішень суб'єктів, що володіють різними організаційно-управлінськими статусами, підвищенням ролі комунікації (в тому числі - неформальної, мережевої), особливим характером впливу на інших людей, що істотно змінює технології розробки управлінських рішень - від ієрархічно-легітимізованого (інституційно-організованого) до спільного проактивного.

Відмінності у використанні кадрового потенціалу персоналу в рамках традиційної і проактивної форми управління в рамках однієї і тієї ж організації полягає в тому, що в певній ситуації управлінське рішення як завдання доручається персоналу відповідно до його функціонального і організаційного статусу.

У ситуації зняття структурно-функціональних бар'єрів (інституціалізованих), активізуються проактивні форми управлінської діяльності, завдання приймається добровільно тим персоналом, який має компетенції для його виконання (рис.1).

Відповідно, саме в цих умовах кадровий потенціал персоналу, представлений діапазоном управлінських компетенцій, реалізується в своїй повноті.

Рис. 1. Кадровий потенціал як основа удосконалення технологій розробки управлінських рішень в закладі охорони здоров'я

Примітка: розробка авторів.

Висновки. Таким чином, центральна ідея проактивного підходу щодо управлінської діяльності полягає в тому, що функція суб'єкта прийняття управлінських рішень визначається не тільки як інституційна задача, що обумовлена наявністю владних повноважень, але і в якості ініціатора змін, що робить істотний вплив «Наверх по вертикалі».

В рамках цього підходу визнається, що суб'єктом ініціації управлінських рішень може виявитися не тільки керівник, який має формальний статус, а й суб'єкт проактивної управлінської діяльності в тому випадку, якщо він успішно виконує ці функції.

Впровадження такого підходу в діяльність закладів охорони здоров'я дозволить отримати готові рішення або альтернативи рішень на майбутнє, які стосуються широкого класу управлінських завдань (організаційних, технологічних, медичних, адміністративних), створені з ініціативи працівників, що передбачають індивідуальну ініціативу або роботу в добровільних проектних командах.

Якість підготовлених проектів буде свідчити про кадровий потенціал працівників, їх здатність самостійно виявляти управлінські проблеми, перетворювати їх в завдання для себе, створювати механізми і інструменти їх вирішення, збирати команди для їх реалізації. В свою чергу це дасть можливість організації формувати управлінський резерв, просувати відповідних працівників на керівні посади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Астапович Т.Н., Волчкевич Т.Я. Особенности принятия управленческих решений в организациях социальной сферы. URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/167279>

2. Колбіна Л. А. Менеджмент соціальної роботи : навч. посіб. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2017. 406 с.

3. Овдіюк О. М. Управлінські рішення в технології менеджменту підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7120>

4. Смирнов Э. А. Разработка управленческого решения. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 271 с.

5. Шутьженко І.В., Симоненко В. А., Остапенко С. Ю. Удосконалення процесу прийняття управлінських рішень. Приазовський економічний вісник. 2018. №4 (09). URL: <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-4-09>

BIG DATA І ОФІЦІЙНА СТАТИСТИКА: ЗАСТОСУВАННЯ У МЕНЕДЖМЕНТІ ТА МАРКЕТИНГУ

Тищенко Світлана Іванівна

к.п.н., доцент

Сабіров Нікіта Ігорович

Предчук Ольга Анатоліївна

студенти

Миколаївський національний

аграрний університет

м. Миколаїв, Україна

Вступ. У сучасному світі, зі швидким темпом життя, безперервним технічним прогресом та прагненням людства підкорити нові вершини, не залишається на місці і розвиток точних наук, зокрема статистики, що з плином часу поповнюється новими термінами.

Big data – це, насамперед, не систематизовані дані про соціально-економічний розвиток і навколишнє середовище. На сьогодні, «великі дані» є надзвичайно популярним терміном, який використовується майже на усіх професійних конференціях, присвячених аналізу даних, інтелектуальному аналізу. Цей термін використовується у сферах, де актуальна робота з якісним, великим об'ємом інформації, де постійно відбувається збільшення швидкості потоку даних, зокрема, в організаційних процесах економіки, банківської справи, маркетингу та менеджменті.

Мета роботи. Метою дослідження є визначення перспектив розвитку технології Big data та основних аспектів застосування її у менеджменті та маркетингу.

Результати і обговорення. Для визначення поняття «Big data» можна використовувати і більш простий термін. Великі дані - це сукупність технологій, що покликані здійснювати три основні операції [7]:

1. Уміти працювати з великим об'ємом даних, що швидко надходять (інформації не просто багато, а з кожним разом її стає усе більше і більше).

2. Уміти працювати з мало структурованими та структурованими даними паралельно.

3. Обробляти більше, у порівнянні зі стандартними об'ємами, інформації.

Уперше термін «великі дані» було застосовано редактором журналу *Nature* Кліфордом у 2008 році, коли він випустив статтю на тему розвитку нової науки за допомогою технологій роботи з великою кількістю даних. Спочатку термін застосовували лише у науці, але після виходу інших гучних статей преса вже стала широко використовувати поняття і продовжувала робити це і надалі. Згодом популярність лише зростала і вже скоро цим терміном зацікавилися великі компанії, як EMC, Oracle, IBM, Microsoft - саме вони у своїй стратегії першими почали використовувати напрацювання Big data. На сьогодні це поняття є значно ширшим і передбачає щось набагато більше, ніж просто великий обсяг інформації, її аналіз та обробка. Нові відкриття у статистиці відбуваються доволі часто, але не всі вони стають настільки популярними як Big Data, адже у жовтні 2015 року цей термін було включено до складу найпопулярніших статистичних трендів. І це не дивно, адже до складу цього поняття входить велика кількість інструментів, що вже зарекомендували себе і продовжують активно використовуватися на різноманітних підприємствах, як повноцінний робочий інструмент. Спеціалісти, що працюють у системі офіційної статистики протягом довгого часу, стикалися з різноманітними джерелами інформації. Однак, нові джерела інформації, пов'язані з великим обсягом даних, дають можливість надавати послуги з виробництва статистичної інформації більш ефективно. Для великих даних окрім їх фізичного об'єму визначальними характеристиками є й інші, а саме: обробка і аналіз даних; фізичний об'єм; швидкість приросту даних; необхідність їх швидкої обробки.

Джерела виникнення великих даних поділяють наступним чином [2]:

- комерційні чи операційні джерела даних, пов'язаних зі здійсненням операцій між двома сторонами, наприклад, операції з кредитними картками

та онлайн операції (у тому ж випадку здійснювані за допомогою мобільних приладів);

- джерела інформації, пов'язані з властивостями існуючої програми будь вона державна чи інша (приватна), прикладом є: електронні медичні картки, відомості клієнтів лікарняних установ, статистичні страхові документи, банківські документи та інші. В офіційній статистиці дані взяті із державних джерел інформації, традиційно, вважаються адміністративними;

- джерела інформації пов'язані з роботою сенсорних мереж, наприклад, інформація отримана від зображення зробленого супутником, а також метеорологічні взяті з вимірювальних приладів;

- джерела інформації, пов'язані з висловленням користувачів власної думки, прикладом можуть бути дані взяті з коментарів у соціальних мережах;

- джерела інформації пов'язані з поведінкою використання, наприклад, дані пошуку в інтернеті (по тому чи іншому продукту, послугі чи будь - якому іншому виду інформації) і дані про перегляд веб-сторінок.

Перепис і дослідження інформації, адміністративні дані, організаційні дані, бізнес, інформація - на сьогодні є головними джерелами для виробництва офіційної статистики. Методами обробки та аналізу даних є:

1. В-тестування (серед усіх даних виділяється основна сукупність елементів, яку починають порівнювати з іншими схожими сумами, у яких було змінено один з елементів. Проведення таких тестів допомагає визначити коливання якого із показників мають найбільший вплив на контрольну сукупність. Big data дозволяє проводити масу ітерацій, за допомогою яких можна з максимальним наближенням дійти до достовірного результату).

2. Краудсорсинг (ця техніка дозволяє одночасно отримувати дані з різноманітних джерел інформації кількість яких практично не обмежена).

3. Машинне навчання або штучний інтелект (базується на емпіричному аналізі інформації та її наступній обробці, самонавчання в системі).

4. Методи класу (ці методи є достатньо широкими у використанні, але їх об'єднує спільна риса: використання у своїй технології математичних

інструментів разом з досягненнями сфери інформаційних систем та технологій).

5. Мережевий аналіз (є найпоширенішим серед інших і використовується для дослідження соціальних мереж, включає у себе збір статистичних даних та її детальний аналіз, показує взаємодію між окремими користувачами та їх спільнотами).

6. Прогнозуюча аналітика (спеціалісти цієї галузі статистики заздалегідь планують і передбачають поведінку даного підконтрольного ними об'єкта намагаючись прийняти вірне у цій ситуації рішення).

Більшість національних статистичних організацій у світі, володіють великою кількістю знань і досвідом у сфері збирання та обробки масивів інформації, зокрема, є уповноваженими упорядковувати інформацію відповідно до закону про статистику, володіють особливими можливостями оцінювати якість джерел отримання Big data, відповідно до закону мають повне право вимагати надання інформації постачальникам з метою виробництва офіційної статистики, є незалежними і забезпечують високі вимоги до безпеки даних, здатні виробляти статистичні дані високої якості.

Як правило, обслуговування Big data зосереджено навколо зберігання інформації, тому цю техніку часто використовують у менеджменті та маркетингу. За допомогою великих даних з легкістю можна простежити попит на ту чи іншу продукцію, зрозуміти думку користувачів та загалом краще налагодити статистичні дані. Зокрема маркетингові дослідження в Інтернеті є основними у веденні статистики. Big data відкриває нові можливості не лише у маркетингу, а і робить ведення бізнесу значно простішим.

Висновки. Проаналізувавши застосування Big data в маркетингу, менеджменті та веденні бізнесу в цілому, можна зробити висновок, що великі дані мають потенціал для підвищення цінності в сфері маркетингової комунікації. Компанії використовують бізнес-аналітику та аналіз великої кількості даних не лише для підвищення ефективності, а й для визначення нових можливостей і надання клієнтові більш якісних продуктів і послуг.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Big data, методи і техніки аналізу великих даних [Електронний ресурс]. – 2017 – Режим доступу до ресурсу: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/big-data-bolshie-dannye>
2. Big data: аналитика и решения [Електронний ресурс] – 2015 – Режим доступу до ресурсу: <http://statsoft.ru/products/Enterprise/big-data.php>
3. Наука онлайн «Big data як один з головних елементів сучасного маркетингу [Електронний ресурс] – 2015 – Режим доступу до ресурсу: <https://nauka-online.com/ua/publications/sotsialnye-kommunikatsii/2018/5/big-data-yak-odin-z-golovnih-elementiv-suchasnogo-marketingu/>
4. Сучасні тенденції застосування інтернет- технологій у маркетингу [Електронний ресурс] – 2018 - Режим доступу до ресурсу: <chrome-extension://mhjfbmdgcfjbbpaeojofohoefgjiehjai/index.html>
5. Большие Данные, официальная Статистика [Електронний ресурс] – 2019 Режим доступу до ресурсу: <chromeextension://mhjfbmdgcfjbbpaeojofohoefgiehjai/index.html>
6. Калягина Л. В. Категория «Данные»: понятие, сущность, подходы к анализу / Л. В. Калягина, П. Е. Разумов // Вестник КрасГАУ. – 2014. – 3–8 с.
7. Фрэнкс Б. «Революция в аналитике. Как в эпоху Big Data улучшить ваш бизнес с помощью операционной аналитики» / Билл Фрэнкс. — Москва: Альпина Паблишер, 2017. — 320 с.

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

Топузова Валерія Олександрівна

студентка 3 курсу спеціальності «Менеджмент»

Сербіненко Наталія Вікторівна

к.е.н., доцент

доцент кафедри менеджменту та туризму

Хортицька національна академія

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. В сучасних умовах жорсткої конкуренції переважна більшість інноваційних промислових проєктів передбачає випуск нової продукції. Прийняття рішення щодо втілення певного проєкту в життя приймається після ретельного вивчення усіх чинників, що впливатимуть на його реалізацію. Від цього залежать обсяги коштів, які потрібно вкласти у проєкт і які можна буде отримати від реалізації нової продукції протягом її життєвого циклу. Здебільшого реалізація інноваційних проєктів вимагає значних фінансових вкладень, які інвестори очікують повернути. Обґрунтування можливості повернення витрат є основою розрахунку економічної ефективності інноваційного проєкту.

Мета роботи. Виявлення основних методів оцінювання економічної ефективності інноваційних проєктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку методологічної бази аналізу ефективності інвестиційних проєктів зробили видатні вчені в галузі бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту радянського та пострадянського простору, зокрема: М.І. Баканов, Ф.Ф. Бутинець, М.Х. Газеєв, М.В. Дембінський, Д.А. Єндовицький, І.П. Житна, І.І. Каракоз, Л.М. Кіндрацька, В.В. Ковальов та ін.

Виклад основного матеріалу. *Інноваційний проєкт* - комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому

числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції. [1]

Економічна ефективність інноваційного проєкту визначається розміром доходів чи прибутку, отриманих за рахунок реалізації інновації протягом життєвого циклу проєкту.

При розрахунку економічної ефективності слід обов'язково враховувати зміну вартості грошей у часі, оскільки від вкладення інвестицій до отримання прибутку минає чимало часу.

З огляду на це необхідне дотримання таких принципів: [2]

1. Оцінювання ефективності використання інвестованого капіталу здійснюється зіставленням грошового потоку, який формується в процесі реалізації інноваційного проєкту, та початкових інвестицій. Проєкт вважається ефективним, якщо забезпечується повернення початкової суми інвестицій і обумовлена дохідність для інвестора, що надав капітал.

2. Інвестований капітал і грошові потоки, які генеруються цим капіталом (отримані від продажу нової продукції), зводяться до теперішнього розрахункового періоду, який зазвичай визначається роком початку реалізації проєкту.

3. Процес дисконтування капіталовкладень і грошових потоків здійснюється за різними ставками дисконту, які визначаються залежно від особливостей інноваційних проєктів. При визначенні ставки дисконту враховується структура інвестицій і вартість окремих складових капіталу.

Основою дисконтування є поняття часової переваги, або зміни цінності грошей у часі. Це означає, що раніше одержані гроші мають більшу цінність, ніж гроші, одержані пізніше, що зумовлено зростанням ризиків і невизначеності у часі. Тобто, дисконтування — це перерахунок вигод і витрат для кожного розрахункового періоду за допомогою норми (ставки) дисконту. [4] Воно ґрунтується на використанні техніки складних відсотків. Так, інвестований під 10% річних один долар США через рік є еквівалентним \$1,1

(\$1 + 10% від \$1), через 2 роки — \$1, 21 (\$1 + 10% від \$1, 1), через три роки— \$1,33 (\$1 + 10% від \$1,21) і т.д.

З погляду інвесторів, сума, яку вони одержать у майбутньому, має тим меншу цінність, чим довше її доводиться чекати, оскільки більшою буде сума втрачених за період очікування доходів. Так, при однаковій відсотковій ставці 10% зобов'язання виплатити \$1 через рік коштує сьогодні \$0, 91 (1 поділити на 1,1 в ступені 1); через два роки — \$0,83 (1 поділити на 1,1 в ступені 2), через три роки — \$0,75 (1 поділити на 1,1 в ступені 3), через десять років — лише \$0,39.

Результат порівняння двох проєктів з різним розподілом витрат і вигод у часі може істотно залежати від норми дисконту. У стабільній ринковій економіці величина норми дисконту стосовно власного капіталу визначається депозитним відсотком за вкладами з урахуванням інфляції та ризиків проєкту. Якщо норма дисконту буде нижчою депозитного відсотка, інвестори надаватимуть перевагу банківським депозитам. Якщо норма дисконту істотно перевищуватиме депозитний банківський відсоток (з урахуванням інфляції та інвестиційних ризиків), виникне підвищений попит на гроші, а отже, підвищиться банківський відсоток.[3]

За перехідної економіки, коли депозитний відсоток по вкладах не визначає реальної ціни грошей, для оцінювання ефективності проєкту норма дисконту визначається суб'єктом господарської діяльності з урахуванням альтернативних і доступних на ринку вкладень з порівнянним ризиком.

Використовувані на практиці методи оцінювання економічної ефективності включають розрахунок кількох показників[4]:

- 1.Інтегрального показника ефективності, розрахованого на основі чистої теперішньої (дисконтованої) вартості;
2. Індексу рентабельності інвестицій;
3. Терміну окупності.

1. Чиста теперішня вартість (ЧТВ) або інтегральний ефект : це різниця результатів і витрат за розрахунковий період, приведених до одного, як правило, початкового року, тобто з урахуванням їх дисконтування:

$$\text{ЧТВ} = \sum_{t=0}^{T_p} (D_t - V_t) \alpha_t \quad (\text{Ф.1})$$

Де: T_p - розрахунковий рік;

D_t - доходи в t -й рік;

V_t - інноваційні витрати в t -й рік;

α_t - коефіцієнт дисконтування. [3, С. 37]

Рішення доцільно впровадження, якщо ЧТВ є позитивною. Найскладнішим у розрахунку ЧТВ є прогнозування величини грошових потоків, точність якого великою мірою залежить від зовнішніх умов господарської діяльності — рівня інфляції, зміни цін на ресурси, зміни попиту на продукцію внаслідок появи конкурентів тощо. Тому розрахунок ЧТВ слід супроводжувати аналізом чутливості проекту до ризику.

Аналіз чутливості — це техніка аналізу проектного ризику, яка показує, як зміниться значення чистого дисконтованого доходу (або чистої теперішньої вартості — ЧТВ) при заданій зміні вхідної змінної за інших умов. Метод передбачає [1]:

- визначення ключових змінних, які впливають на значення ЧТВ;
- встановлення аналітичної залежності ЧТВ від ключових змінних;
- розрахунок базової ситуації (встановлення очікуваного значення ЧТВ при очікуваних значеннях ключових змінних);
- зміну однієї з вхідних змінних на потрібну величину (зазвичай на 10%), при цьому всі інші значення фіксовані; проводиться послідовно для всіх вхідних змінних;
- розрахунок нового значення та його зміни у відсотках;
- розрахунок критичних значень змінних проекту та визначення найчутливіших з них; критичне значення показника
- значення, за якого чиста теперішня вартість дорівнює нулю;

— аналіз отриманих результатів і визначення чутливості ЧТВ до зміни вхідних параметрів.

Як правило, рішення про інвестування коштів в інноваційний проєкт приймають за наявності альтернативних варіантів проєктів і їх зіставлення за вигідністю. Якщо величина ЧТВ виявилася позитивною для всіх альтернативних проєктів, необхідно вибрати той, де ЧТВ буде більшою.

Індекс рентабельності інвестицій IR. Це відношення приведених доходів до приведених на цю ж дату витрат, що супроводжують реалізацію інноваційного проєкту. Розрахунок індексу рентабельності здійснюють за формулою:

$$IR = \frac{\sum_{t=0}^T D_t \times A_t}{\sum_{t=1}^T I_t \times A_t} \quad (\Phi.2)$$

Де: D_t — доход в період t ;

I_t — розмір інвестицій в інновації у період t . [2, С. 112]

Індекс рентабельності чітко пов'язаний з ЧТВ. Якщо ЧТВ позитивна, то індекс рентабельності $IR > 1$, і навпаки. При $IR > 1$ інноваційний проєкт вважається економічно ефективним, а якщо $IR < 1$ — неефективним.

Цей показник доцільно використовувати для порівняння кількох альтернативних проєктів. За жорсткого дефіциту коштів перевагу слід надавати тим проєктам, для яких індекс рентабельності є найвищим.

Термін окупності інноваційного проєкту. Це період, протягом якого додатковий прибуток, отриманий внаслідок реалізації інноваційного проєкту, забезпечить повернення вкладених інвестицій. Його розрахунок також базується на грошовому потоці з його дисконтуванням для приведення до початкової (теперішньої) вартості.

Необхідність такого розрахунку викликана бажанням інвестора впевнитися, що термін повернення інвестицій буде не надто великим, оскільки ризику інвестування в ринкових умовах є тим більшими, чим триваліший час їхньої окупності. За цей час можуть змінитися і кон'юнктура ринку, і ціни. Крім

того, у галузях із високими темпами НТП поява нових технологій на час, коли інвестиції ще не окупилися, може швидко їх знецінити.

Період окупності (T_0) інноваційного проєкту розраховують за формулою:

$$T_0 = \frac{I}{D} \quad (\text{Ф.3})$$

Д

Де I — початкові інвестиції у проєкт;

D — прогнози щорічні грошові доходи. [2, С. 67]

Оскільки щорічні грошові доходи змінюються протягом життєвого циклу інноваційного продукту, то розрахунок слід робити на усереднену їх величину. Є й інший спосіб розрахунку терміну окупності, який ґрунтується на поетапному відніманні від величини початкових інвестицій прогнозного річного грошового доходу у відповідному році. [4]

При цьому кожна наступна стадія розрахунку передбачає зменшення початкових інвестицій на величину доходу, враховану на попередній стадії розрахунку. Кількість стадій розрахунку, в яких отримано позитивну величину, дасть кількість цілих років окупності. Розрахунок закінчується, коли залишок початкових інвестицій буде меншим прогнозного річного доходу наступного періоду. Для останнього періоду можна визначити і кількість місяців, протягом яких інвестиції повністю окупляться. Отже, другий спосіб є точнішим від першого.

Висновок. Дослідження рівня стійкого інноваційного розвитку та впровадження проєкту з його підвищення є актуальним для будь-якого підприємства, адже існує кореляція між стійкою інноваційною діяльністю підприємства та економічним ефектом. Загальні принципи методології з оцінки стійкого інноваційного розвитку визначають прозорість, системність підходу.

Для вітчизняних підприємств найбільш ефективним є метод оцінки за інтегральним показником, який враховує численну кількість показників з мікро- та макросередовища, в яких функціонує фірма, оскільки надає змогу здійснити кількісну та якісну оцінку кожного виміру окремого та поєднати їх в один окремий рівень стійкого інноваційного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України про інноваційну діяльність {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 5460-VI від 16.10.2012, ВВР, 2014, № 2-3, ст.41}

Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним ризиком: проблеми, концепції, методи: Навч. посібник. - Суми: ВТД «Універсальна книга», 2018 р. – 280 с.

3. Краснокутська Н.В. Інновацій менеджмент: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2017. – 347 с.

4. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент. Навчальний посібник.- К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 400 с.

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ГОЛОВНИЙ ВЕКТОР У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

Чупир Олена Миколаївна

д-р екон. наук, професор
Харківський національний університет
будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

Рудкевич Оксана Леонідівна

студентка
Харківський національний університет
будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

Вступ. Проблема мотивації діяльності робітників підприємства завжди була важливою для керівників підприємств, але в сучасних умовах господарювання набула важливого значення. Рушійною силою кожного підприємства виступають люди, і у зв'язку з цим саме головною його цінністю є кваліфіковані працівники. Мотивація персоналу в значній мірі визначає не тільки успіх діяльності підприємства, але й розвиток економіки в країні, рівень добробуту людей. Підвищення конкурентоспроможності підприємства є дуже важливою умовою його ефективного стратегічного розвитку. Але суттєві зміни, що відбуваються в економічному та соціально-політичному житті вимагають нових підходів і створення нових умов щодо мотиваційної політики підприємств.

Мета роботи. Метою роботи є виявлення факторів, які впливають на мотивацію персоналу з метою спонукання працівників щодо досягнення цілей підприємства.

Методи. Основою теоретичних і практичних напрацювань роботи є фундаментальні положення менеджменту, економіки й управління підприємствами, наукові праці вчених із питань управління мотиваційною політикою на підприємствах. У ході виконання дослідження використані такі

методи: загальнонаукові – на етапі узагальнення теоретичних положень і формулювання висновків; групування; системний підхід; порівняльний аналіз та узагальнення; статистичний аналіз; логічний аналіз.

Результати й обговорення. Для того, щоб ефективно управляти людьми, необхідно розуміти їх мотивацію. Тільки знаючи та виявляючи, які мотиви лежать в основі дій людей, можна ефективно управляти робітниками на підприємстві.

З метою спонукання працівників щодо досягнення цілей підприємства, необхідно, перш за все, виявляти їх мотиваційні потреби. Для цього в таблиці 1 авторами систематизовано найважливіші мотиваційні фактори, що впливають на мотивацію персоналу підприємства.

Таблиця 1

Фактори, що впливають на мотивацію персоналу підприємства

№	Фактори-мотиватори	Фактори-демотиватори
1	Висока заробітна плата та матеріальні заохочення (премії, надбавки та доплати до заробітної плати)	Фізичне та психологічне навантаження, регулярні переробки, понаднормові навантаження
2	Спілкування з колективом; тісні дружні стосунки з невеликим колом людей	Постійна критика та настанови, не повага та не коректне поводження з підлеглими, прилюдне приниження, не дотримання обіцянок, відсутність кар'єрного росту та зрозумілої кар'єрної моделі, а також особистого росту
3	Можливість себе проявити	Ігнорування правил ділового етикету
4	Повага на підприємстві серед колег	Не об'єктивні покарання
5	Цікава робота, креативність	Відхилення та ігнорування будь-якої ініціативи персоналу, ідей, мала самостійність робітників
6	Самовдосконалення, можливості розвитку	Відсутність чіткої системи задач для кожної посади, працівника, а також відсутність розуміння цілей і стратегії діяльності підприємства
7	Сприятливі умови кар'єрного зростання	Конфліктні ситуації в колективі, погані взаємовідносини, нездорова атмосфера в колективі

Продовження табл. 1

8	Сприятливі та безпечні умови праці, комфортні фізичні умови	Безрезультатна оплата праці, відсутність премій, бонусів за плідну працю, низька оплата, затримка виплат, непрозорість системи оплати праці та її неефективність
9	Компенсація витрат на навчання	Сильний тиск з боку керівника, установка надлишкових контролюючих інструментів
10	Проведення спільних святкувань, корпоративних виїздів	Погіршення умов праці, несприятливі умови праці
11	Компетентний менеджмент, управління трудовою поведінкою, корпоративна культура	Не використання яких-небудь навиків працівників, які вони самі цінують
12	Надання додаткового вільного часу (відпустки, вихідних)	Відсутність відчуття причастності до компанії
13	Існування базового та мотиваційного соціальних пакетів	Відсутність визнання досягнень і результатів із боку керівництва
14	Забезпечення територіальної мобільності (проїзд до місця праці, компенсація витрат на транспорт)	Особисті причини-демотиватори (проблеми в сім'ї, емоційна виснаженість людини й інші)

Практика використання інструментів соціально-економічної мотивації персоналу на підприємствах за результатами експертного опитування має наступні результати: серед інструментів економічної мотивації (% використання) найвищий рейтинг мають премії, надбавки та доплати до заробітної плати (100,0 %), а серед інструментів соціальної мотивації - проведення спільних святкувань, корпоративних виїздів (93,3 %), навчання, тренінги (80,0 %), сприятливі та безпечні умови праці (73,3 %) [2]. Як бачимо, наряду з матеріальним фактором домінуюче значення має також інструмент соціальної мотивації. Безперечно в мотиваційній політиці підприємства дуже

важливий індивідуальний підхід щодо кожного окремого працівника, але в цілому повинна бути впроваджена комплексна система мотивації. Ми бачимо, що є фактори-демотиватори, що можуть спричинити негативний вплив на ефективну роботу персоналу, та, як наслідок, це може бути затримка розвитку підприємства та зниження його конкурентоспроможності. Щоб ефективність праці не знижувалася, необхідно боротися з демотивацією.

Висновки. Керівництво підприємств має вміло комбінувати різні методи мотивації для того, щоб досягти успіху, не потрібно концентруватися лише на матеріальній складовій. Необхідно правильно мотивувати своїх співробітників, бути лояльним до них та уважними, при цьому процес застосування прогресивних форм мотивації на підприємстві має зводитися до систематичного планування успіху мотиваційної діяльності, вивчення отриманих позитивних результатів, розроблення нових методів, спрямованих на досягнення високої продуктивності на основі мотиваційного управління персоналом. І тоді віддача та ефективність роботи вийде на досить високий рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилевич Н. Шляхи вдосконалення системи мотивування в процесі управління персоналом підприємства. Психологічні виміри культури, економіки, управління. Львів. № XI, 2018. С. 102-118.

2. Маклаков С.М. Соціально-економічна мотивація персоналу підприємства в умовах інноваційних змін в економіці. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. Кропивницький, 2019. 242 с.

3. Чебан А.А. Ефективна система мотивації праці як елемент підвищення конкурентоспроможності підприємства. Молодий вчений. Херсон, 2015. № 11 (26). С. 104-108.

НЕОБХОДИМОСТЬ В ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКСПОРТНО НАПРАВЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ

Эльдарлы Джавидан Азер оглы
Диссертант АГАУ

Введение. /Introduction. С точки зрения внешних экономических связей процесс диверсификации производства в аграрной сфере обеспечивает экспортно направленное производство и направлено на обеспечение внутреннего спроса за счет местного экспортно направленного производства. Это вытекает из желания более рационально использовать ресурсы для получения наиболее эффективных результатов. Поэтому диверсификация экспортно направленного производства выступает как самая актуальная проблема в повышении экономической эффективности внешней торговли и оптимизации импорта.

Особое значение приобретает наличие в различных сферах экономики, в том числе в сельскохозяйственном производстве, природно-ресурсного, экономического и интеллектуального потенциала, которые являются основными средствами диверсификации производства. С точки зрения внешнеэкономических связей диверсификация производства с одной стороны обеспечивает рост производства, а с другой обеспечивая экспортно направленное производство создает предпосылки для удовлетворения потребности в стране за счет отечественного производства и уменьшения зависимости от импорта. Исследования показывают, что расширение сельскохозяйственной продукции, выводимой на мировые рынки, предусматривает обеспечение охвата корпоративной структуры участников внешнеэкономической деятельности, развития новых рынков для альтернативной продукции. Эти вопросы вытекают из необходимости рационального использования ресурсов в рамках растущих конкурентных условий для достижения более эффективных результатов. Таким образом, диверсификация сельскохозяйственного производства проявляется более

высокой степенью разнообразия в развитии внешних экономических отношений. Необходимо отметить, что чем больше будут риски участия субъектов аграрной экономики во внешних экономических отношениях, тем выше будет значение диверсификации и играет значительную роль в снижении рисков. [2, с.27].

Цель работы./Aim. Целью работы является обоснование необходимости развития экспортно направленного производства в аграрной отрасли страны

Материалы и методы./Materials and methods. Международный опыт показывает, что одним из важных показателей эффективного развития внешней торговли является ее товарная структура, то есть доля определенных товарных групп в экспорте и импорте считается основным показателем формирующим эффективность внешнеэкономических связей. С этой точки зрения важной задачей является изучение и анализ структуры импортной и экспортной продукции.

Повышение экономической эффективности внешней торговли за счет увеличения доли конкурентоспособной продукции в экспорте сельскохозяйственной продукции и оптимизация импорта являются одним из самых актуальных и сложных проблем. В таких условиях диверсификация экспорта приводит к равномерному распределению доходов в экономике, уравниванию доходов различных отраслей и увеличению интенсивности межотраслевых потоков капитала. Диверсификация производства также обеспечивает стабильность и прогнозируемость результатов внешней экономической деятельности, реализации выхода на перспективные рынки и новых партнеров.

Усиление роли внешних экономических факторов в развитии национальной экономики превращается в основной фактор диверсификации производства и решающее условие повышения ее эффективности. Настоящий этап характеризуется глобализацией и тенденциями интеграции, растущими в глобальных масштабах на основе растущего международного разделения труда. В таких условиях при определении приоритетов и направлений интеграции экономики на мировые рынки эти тенденции должны быть учтены. Отмеченное

показывает, что реальное состояние развития диверсификации, технологическая эволюция в международных рыночных связях и мировой экономике, развитие международной специализации обуславливает проблему последовательного совершенствования существующего механизма внешнеэкономической деятельности.

В современной системе международных экономических отношений развитие импортно-экспортных связей путем движения капитала опирается более всего на механизм влияния сравнительных преимуществ в мировой экономике. На самом деле внешняя торговля является основным фактором участия страны в международном разделении труда и международных экономических связях. А это в свою очередь формирует возможность положительного влияния на техническое, технологическое и организационно-экономическое состояние экономики. В последнее время значительное повышение технологического потенциала экономики послужило достижению общих положительных результатов в экспортно-импортных возможностях. Так, если посмотреть на динамику экспорта основных видов сельскохозяйственной и продовольственной продукции становится ясно, что уровень экспорта картофеля в 2014-ом году составил 49475,6 тысяч тонн, в 2018-ом году 66 563,4 тысяч тонн. Анализ показывает, что в 2018-ом году по сравнению с 2014-ым годом только в экспорте чая и фруктов и овощей было отмечено снижение соответственно на 74,9% и 11,1%. А в экспорте картофеля произошел рост на 34,5%, свежих овощей в 3 раза, фруктов в 2 раза [3].

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Если принять во внимание основные тенденции, отмеченные в развитии международной экономики, надо отметить особое значение внешних торговых связей при интеграции в систему международного разделения труда и в глобальный научно-технологический инновационный процесс. С этой точки зрения улучшение позиции страны на мировой экономической арене возможно лишь за счет здоровой экспортной политики. Это имеет важное значение на стадии становления рыночной экономики и превращается в главный фактор поддержки

отраслей производства. Расширение экспортной политики, повышение ее эффективности, а также усиление инноваций являются важным источником иностранной валюты для обеспечения социальных нужд и экономической безопасности страны. Экспортно направленное развитие производства высоко конкурентоспособной продукции, соответствующей требованиям мирового рынка, является основным условием структурных изменений в экономике, модернизации экономики в целом. [1, с.48].

Выводы./Conclusions. Таким образом, для приспособления к тенденциям интеграции в систему международного разделения труда и к требованиям конкурентной экономики особое значение имеют нижеследующие направления:

- формирование экспортно направленных отраслей и производства. Более точное определение направлений международной специализации при структурных изменениях;

- на корпоративной основе дальнейшее развитие научного, технического, энергетического, пищевого и инфраструктурного потенциала экономики на основе международной специализации;

- и с точки зрения высокотехнологического развития специализация экспортной продукции в устойчивом к конкуренции на мировом рынке виде;

- расширение интеграции в международную экономическую систему;

- формирование взаимовыгодных внешних экономических связей с ведущими мировыми организациями.

ЛИТЕРАТУРА

1. М.Д. Гусейнов, В.Т. Амрахов и др. Диверсификация структуры аграрного производства. Баку 2016. 151 ст.
2. Солдаткин В.А. Развитие диверсификационной деятельности предприятий аграрной сферы экономики – Экономист, 2009.– 156 с.
3. www.stat.gov.az

LEGAL SCIENCES

УДК 347.1

CURRENT SYSTEM OF SOURCES OF LAW OF UKRAINE

Kulak Nataliia

PhD in of Sciences in Public Administration
Kyiv National University
of Technologies and Design
Kiev, Ukraine

Introductions. The efficiency of any country depends on the efficiency of its legal system functioning. A legal system ensures statutory regulation of social relations, legal order in the society and the law and order in general as the key factor for society development. The system of sources of law is the main component of the legal system. Legal literature provides different interpretations of the definition of the system of sources of law.

Aim. The article is devoted to concept of a system and exploring nature of system of sources of Civil Law of Ukraine

Results and discussion. R.B. Topolevskyi sees the system of sources of law as a set of all forms of legal capturing and organizational provision of information on universally binding rules of conduct (legal norms) which are implemented in regulatory prescriptions of a branch of law, regulatory components of a legal system or international law [1, p. 11].

The system of sources of law is “an organic, complex, multilevel, dynamic and open system with constituent structural elements; each element of such system is independent” [2, p. 193]. This is how N.M. Parkhomenko characterizes the system of sources of law.

M.N. Marchenko interprets the concept of the system of sources of law as “a set of interconnected and harmonized regulatory prescriptions, which are

implemented in respective external forms and make up a statutory and regulatory organization necessary to ensure legal regulation of social relations” [3, p. 163].

N.S. Khomiuk believes that “the system of sources of law is a complex formation, stability and integrity of which must be ensured by its proper internal organization (structure)”.

Domestic scholars agree that the system of sources of law is structured vertically and horizontally by hierarchy, by lawmakers, state system, and other criteria. This structuring is explained by the polystructural nature of the system of sources of law.

The current domestic system of sources of law vertically includes the following branches of law: constitutional, administrative, labor, civil, criminal, land, economic, environmental, civil procedure, criminal procedure, economic procedure, social security and other branches.

Regulatory prescriptions, legal doctrines and branches are implemented in Ukraine through regulations that take precedence over other sources of law. Contracts and agreements are also used, but there is no practice of using legal customs.

A contractual regulatory subsystem consists of international agreements and treaties. According to Art. 9 of the Constitution of Ukraine, international agreements and treaties duly ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine become a part of Ukrainian legislation [5].

A contractual regulatory subsystem also includes collective bargaining agreements and contracts. The Law of Ukraine on Collective Bargaining Agreements and the Labor Code of Ukraine regulate the procedure for their conclusion and effect [6].

There is no customary law subsystem in the Ukrainian legal system since a legal custom does not have its own legal form and is used only in some cases: family, maritime, civil, constitutional, procedural law, etc. Its prescriptions are implemented in regulations or agreements, so they are classified as a contractual regulatory subsystem.

Conclusions: The system of sources of law of Ukraine is a polystructural complex consisting of regulatory prescriptions, doctrines, branches and other systemic formations. A specific feature of Ukrainian system of sources of law is that it has a stable vertical and an imperfect horizontal structure. Ukrainian system of sources of law is influenced by European legal standards, which transforms the domestic system of regulatory sources in order for it to be unified with major European Union legal standards.

REFERENCES

1. Bergel J.-L. General Theory of Law / J.-L. Bergel ; translated from French by G.V. Churshukova, under general editorship of V. Danilenko. – Moscow : Nota bene, 2000. – 575 p.
2. Parkhomenko N.M. Sources of Law: Theory and Methodology Issues [Text]: Monograph / N.M. Parkhomenko; V.M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. – Kyiv: Yurydychna Dumka, 2008. - 336 p.
3. Sources of Law / M.N. Marchenko. – Moscow. : Prospekt, 2008. – 760 p.
4. Khomiuk N.S. UDC 340.13(043.3) Current System of Legal Sources of Ukraine: General Theoretical Aspects [Text]: Thesis of the Candidate of Legal Sciences : 12.00.01 / Khomiuk Nataliia Serhiivna. – Lviv, 2017. – 181 p.
5. Constitution of Ukraine : Law of 28.06.1996 No. 254к. – [Electronic source] URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Law of Ukraine on Collective Bargaining Agreements: Law of 01.07.1993 No.3356 XII.[Electronic source] URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3356>.

INVESTIGATION OF RAPE DURING HOSTILITIES AS AN INTERNAL ASPECT OF NATIONAL SECURITY PROTECTION

Lykhova Sofiia

Doctor of Science in Law
professor

Head of the Department of
Criminal Law and Process
National Aviation University

Introductions. As part of efforts of the UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) to promote accountability for gender-based crimes, the Women’s Human Rights and Gender Section (WHRGS) is organizing a series of “lessons learned” exercises to identify, analyze and share good practices and reinforce synergies and common understanding among practitioners on access to justice for victims of sexual violence, particularly in conflict, post-conflict, crisis and insecurity contexts. On 27 and 28 March 2018, OHCHR-WHRGS organized one of these exercises to review and analyze initiatives to create an enabling environment and ensure protection for victims of sexual violence to participate in justice processes and for the fulfillment of accountability processes.

Aim. Victims should also be accompanied by trained professionals and/or support persons. It was also highlighted that measures aiming at protecting the identity of victims in courts are increasingly recognized as important in order to protect them from the stigmatization they might suffer when returning to their community and within their families.

Materials and methods. Alternately, mainstreaming sexual violence training provides certain benefits: a) any trained investigator can learn to detect and address sexual violence if it arises in other investigative contexts, b) all investigators can learn when and how to affirmatively inquire about sexual violence in the course of interviewing about seemingly unrelated crimes, and c) inclusion of sexual violence in standard training materials elevates its seriousness to the same level as other,

traditionally “high priority” crimes. Mainstreaming sexual violence awareness among all investigators can be appropriate in contexts where there are insufficient resources for the creation of specialized sex crimes units. As part of the mainstreaming process, guidance from the Rwanda Tribunal suggests that all investigators be provided with ongoing trainings regarding relevant sexual crimes jurisprudence, as well as interviewing methodology best suited for sexual violence victims.

Results and discussion. As part of efforts of the UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) to promote accountability for gender-based crimes, the Women’s Human Rights and Gender Section (WHRGS) is organizing a series of “lessons learned” exercises to identify, analyze and share good practices and reinforce synergies and common understanding among practitioners on access to justice for victims of sexual violence, particularly in conflict, post-conflict, crisis and insecurity contexts.

The central question analyzed by the workshop was how victims’ protection measures can be effective in fragile and complex contexts, such as conflict, post-conflict, crisis and insecurity situations, and contexts characterized by limited capacity and resources.

In Guatemala, the landmark genocide trial against former President Rios Montt, which included charges for sexual violence was followed shortly after by the Sepur Zarco case on conflict-related sexual violence against indigenous women, allowing lessons learned from the first trial to be applied in the second. In the context of the Rios Montt trial, all hearings were public. Measures were taken to protect the identity of victims, hiding in particular their face from the public and the media, but these measures were mainly taken in a reactive and ad-hoc manner. Tribunals in Guatemala were not necessarily prepared to deal with such aspects within the context of a highly emblematic and media intense case. Some of the measures taken during the Rios Montt trial could be replicated, and better prepared, in the course of the Sepur Zarco case. For instance, the public broadcasts (TV) of the hearings were exceptionally suspended when the time came for the testimonies of victims of sexual violence. An agreement was reached by the Tribunal with the media – and was

respected - not to report the names of the victims to the public, nor to take pictures of their faces. While victims' faces could be hidden by a traditional shawl worn over their head, they had to sustain this cover during the entire duration of the trial, as no other measures were allowed by the tribunal to hide them from the public. Most importantly, all these measures were discussed and agreed with the victims themselves. Victims were directly consulted in the process from the beginning, with the support of Guatemalan legal NGOs, who worked closely with them for several years designing and shaping the legal strategies and the necessary arrangements to allow their testimonies, while mitigating as much as possible the risks of reprisals and stigmatization, especially at the community level.

In Uganda, although no law is yet in force on the protection of victims and witnesses, the process of adopting the Prevention and Prohibition of Torture Act in 2012 represented an opportunity to include provisions on protection of victims and witnesses, with special protection measures for victims of sexual violence used as a form of torture. OHCHR-Uganda has been advocating in favor of the Witness Protection Bill, which is pending before parliament, and a set of draft guidelines for victims and witness protection developed by the Office of Public Prosecutions, which will serve to complement the Bill once adopted, and will provide good practice for prosecutors and investigators before and during trial. The Bill focuses on technical, operational and practical protection measures that will be taken at the level of the Office of Public Prosecutions and at the level of the Police without the need for a court order. The Office of the Public Prosecutions has created a dedicated Victim empowerment and Witness protection department. With regards to transitional justice mechanisms, the International Crime Division of the High Court has adopted rules of procedure. This was also an opportunity to push for the inclusion of provisions specific to the protection of victims and witnesses of sexual violence, who may become at risk by testifying. The International Crimes Division of the High Court has also drafted guidelines to protect the psychological well-being, security and dignity of witnesses and potential witnesses of sexual crimes at risk of further harm if they participate in judicial proceedings. In the preparation stage of a high profile case

against a LRA commander, the Prosecutor's Office at the ICD had initially excluded charges of sexual violence on grounds of lack of witnesses to provide evidence and lack of capacity to investigate conflict related sexual violence. Following some training on how to investigate conflict-related sexual violence, the charges for sexual violence were eventually upheld and the Prosecutor's office appointed a victims counsel to support victims of sexual violence to come and testify. This success story needs to be put in perspective, as there is only one active case of sexual violence at the ICD, while thousands of victims are still waiting for justice, and cases involving government forces are not taken forward.

Conclusions. When States fail to provide protection to victims of sexual violence, including in situations of armed conflict, NGOs have stepped in to fill the gap and provide medical, psychological and legal assistance. When the situation changes and conditions are met for the State to exercise its responsibility to provide support and protection measures for victims of sexual violence, it is important to enable civil society to continue to work, in coordination with 13 and, if appropriate, in cooperation with State institutions, during the transition to State-led services. Even where States have the political will and technical capacity to provide protection measures and support to victims and witnesses, the victims may have more trust in civil society organization than in State institutions. Victims and witness protection programs in various countries can benefit from belonging to international networks, which bring together various experiences and expertise and allow for exchange of good practices and information. These problems can be compounded in times of political unrest and armed conflict, when authority structures are disrupted and authorities may even be the perpetrators. In some cases, investigators and prosecutors may bear the same gender biases or rape myths prevalent in their community,⁶² treating sexual violence cases as personal matters or as less important than other crimes. Further, a lack of coordination between prosecutors and investigators can also create problems with evidence collection, causing eventual prosecutions to suffer.

An example of such a network is the European Liaison Network, comprising the heads of national witness protection units, which has become a global

professional platform over the years for exchanging information and developing guidelines. Strengthening the legislative framework, with robust victim and witness protection laws and regulations, especially in relation to the Prosecutor's office and the Judiciary, is critical. Legislation should explicitly include provisions setting out measures to be taken to protect the identity of sexual violence survivors who testify at trial.

SOURCES

1. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Protection of victims of sexual violence: Lessons learned. United Nations: 2019. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). 24 p.
2. Seelinger K. T., Silverberg H., Mejia R. The investigation and prosecution of sexual violence Sexual Violence & Accountability Project Working Paper Series. Human Rights Center University of California, Berkeley. 2011. 64 p.

ПРИРОДА ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ

Артем'єва К. Д.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник

Наливайко О. І.

к.ю.н., доцент

старший науковий співробітник

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ. Перш за все потрібно почати з визначення влади, поняття, її сутності і природи істотно для розуміння природи політики і держави і дозволяє виділити політику і політичні відносини з усієї сукупності суспільних відносин. Вирішення проблеми феномену влади, розширення будь-яких нових знань про природу влади і механізми влади є чи не головним завданням політичної науки. Перші спроби розібратися в парадоксах і механізмах політичної влади були зроблені в ранній період політичного життя Індії, Китаю та Греції [3]. Парадокс політичної влади, яка може перетворитися для людини як в доцільну силу, так і в злу волю, завжди займав уми філософів і письменників.

Мета роботи. Метою роботи є теоретико-правове дослідження природи політичної влади.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Ми виходимо з необхідності комплексного поєднання філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

З-поміж філософських методів дослідження застосовується діалектичний метод, принципи об'єктивності та історизму. Із загальнонаукових методів дослідження використовуються прийоми логічного методу (аналіз, синтез, індукція, дедукція), структурно-функціональний і системний методи. Зі

спеціальних методів дослідження застосовуються наступні методи: порівняльного правознавства, формально-логічний, історико-правовий, системно-правовий і метод юридичного моделювання.

Результати та обговорення. У найширшому сенсі слово «влада» – це здатність і вміння здійснювати свою волю, надавати вирішальний вплив на діяльність і поведінку людей будь-якими засобами – владою, законом, насильством. Цей підхід також вимагає розрізнення класової, групової та особистої влади, які переплітаються, але не зводяться один до одного. Найважливіший тип влади – це політична влада. Політична влада – реальна здатність даного класу, групи або індивіда здійснювати свою волю в політиці і правових нормах. Політична влада характеризується або соціальним пануванням, або провідною роллю, або лідерством певних груп, а найчастіше різними поєднаннями цих якостей.

Слід також зазначити, що поняття політичної влади ширше поняття державної влади. Політична влада здійснюється не тільки державними органами, а й через діяльність партій і громадських організацій різного типу. Державна влада – це свого роду ядро політичної влади. Вона спирається на спеціальний апарат примусу і поширюється на все населення конкретної країни. Під державною владою розуміється певна організація і діяльність з реалізації цілей і завдань цієї організації [2].

Проблема сутнісного визначення влади і основних аспектів самого поняття «влада» в даний час є однією з найбільш дискусійних в суспільствознавстві. Незважаючи на те, що спроби свідомо визначити феномен влади робилися протягом всієї історії суспільної думки, проблема не тільки не викликає менше суперечок, але навпаки, знаходить все нові і нові сторони.

На початку ХХІ століття, в ситуації, коли історично сформовані політичні форми західної демократії, як і вся західна цивілізація, проходять серйозну перевірку на міцність перед обличчям глобальних проблем сучасності, коли криза цивілізації і культури збіглася з методологічною кризою суспільства, стає

очевидним той глибокий вплив, який підходи М.Вебера і Ф. Ніцше надали на сучасний філософський дискурс про владу.

Пошук нової раціональності в сфері владних відносин і разом з тим усвідомлення меж раціональності та непереборності влади і напруженої уваги до людини як суб'єкта і об'єкту підпорядкування стали сьогодні однією з основ значного числа концепцій, умовно Об'єднаних сьогодні приставкою «пост».

Розгляд концептів влади в історико-філософській ретроспективі дозволяє виявити ряд істотних моментів інтерпретації цього соціального феномена, які, як правило, залишаються в тіні при спробі подібного огляду сучасних політичних або соціологічних теорій. По-перше, поряд з політичною владою, яка зі зрозумілих причин перебувала у фокусі філософського аналізу, виділялися й інші неполітичні типи влади: влада в сім'ї, клані, корпорації; влада релігії і церкви; економічна влада [1]. Таким чином, було поставлено питання про поділ політичної та неполітичної влади, що охоплює різні види суспільних відносин.

По-друге, в класичній і частково неklasичній філософії влада, політика правителя була нерозривно пов'язана з соціальними нормами. Воно могло бути нижче закону і втілених в ньому велінь природи, долі або Бога, як, наприклад, в давнину або в Середні століття, або ж воно могло панувати над ним (в теоріях суспільного договору), залишаючись в той же час підлеглим природному праву, аксіоми якого закріплювали непорушні моральні імперативи.

Такий зв'язок найменше виражала потребу в політичній освіті, вихованні і моралі. Вона не дозволяла мислячому розуму ухилятися від оцінки дій суб'єктів влади, розглядати їх незалежно від світу загальнолюдських цінностей, навіть коли політичний реалізм проголошувався єдино можливим і найкращим способом політичного мислення (Макіавеллі). Невідпорність людини і загальнолюдських цінностей від політичного аналізу є найважливішою рисою філософсько-політичного дискурсу, яка найбільш яскраво проявляється при вивченні проблеми влади.

Визнання нерозривного зв'язку між політичною владою і соціальними нормами призвело також до питання про межі політичної влади, про існування таких соціальних сфер і суспільних відносин, в яких діють владні механізми іншого характеру і інші можливості.

Пошук специфіки політичної та неполітичної влади, мабуть, передбачає чітке усвідомлення того факту, що будь-яка влада є виключно соціальним явищем.

У живій природі, і особливо серед вищих тварин, ми можемо спостерігати багато проявів організації, заснованої на інстинктивних механізмах, включаючи інстинктивне домінування одних видів і особин над іншими. Влада в суспільстві – це панування одних соціальних суб'єктів над іншими, засноване на усвідомленні ними своїх потреб, інтересів, соціальних статусів і ролей [4].

Висновки. Таким чином, політика постає як комунікація, в якій здійснюється відкрите і публічне узгодження інтересів, що охоплює все суспільство, що зачіпає самі основи людської спільноти. Межі політичної влади особливо очевидні, коли вона вступає в контакт з владою традиції і масової звички.

Спираючись на несвідомі дії, вони багато в чому визначають середовище культури, її інертність і стійкість. Іншими словами, сфера визначення поняття «влада» (первинно – політична, вдруге – державна) вкрай вузька і одностороння. Вона не охоплює всі можливі види діяльності індивіда. Причина криється у визначенні моделі поняття «влада» – це визначення меж руху, що розширює область розуміння індивідуальної діяльності. Це визначення вказує на багаторівневий характер поняття влади. Яка включає в себе первинну і вторинну енергію.

Вони, в свою чергу, є складовими елементами суб'єктивної влади. На кінцевий результат діяльності індивіда, крім суб'єктивної влади, великий вплив надає об'єктивна влада. Для повного розуміння поняття влади важливо враховувати напрямок її прояву, який виражається у зовнішній і внутрішній владі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Рябов С.Г. Державна влада: проблеми авторитету і легітимності. К., 1996.
- 2.Радченко В. В. Власність і економічна влада: взаємозв'язок та практика в Україні. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: збірник наукових праць звітної-наукової конференції викладачів університету за 2013 рік, 4-6 лютого 2014 року К.: *Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова*, 2014. с. 98-100
- 3.Сунегін С. О. Принцип рівності у праві в контексті ціннісних орієнтацій суспільства: сучасні реалії та тенденції розвитку. *Бюлетень міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 87-86.
- 4.Талдикін О.В. Негативна євгеніка в контексті порушення прав людини / Права людини: онтологічний та гносеологічний виміри : матеріали круглого столу (м. Дніпропетровськ, 2 груд. 2014 р.); укладачі: канд. юрид. наук, доц. О.В. Талдикін, І.А. Сердюк. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 53-60.

НАЯВНІ НЕДОЛІКИ ЄДИНОГО ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Гаргун Сергій Сергійович

Студент

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету

імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Вступ. На сьогодні якість вищої освіти є одним з найактуальніших питань як в Україні, так і в усьому світі, зокрема що стосується юридичної освіти. Юридична освіта – це частина системи спеціалізованої освіти, яка забезпечує підготовку правознавців (юристів) для роботи в державному апараті, судах, адвокатурі, правоохоронних органах тощо [1]. У зв'язку зі специфікою та характером такої освіти є необхідним формування професійних критеріїв доступу до її здобуття та опанування, які б забезпечили наявність дійсно кваліфікованих фахівців та підвищили б правничий кадровий потенціал в Україні. Зокрема, з цією метою частиною десятою статті 44 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII передбачено, що прийом на навчання для здобуття ступеня магістра здійснюється, у т. ч. за результатами вступних випробувань з використанням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання [2]. Тобто, йдеться про вступне тестування для студентів-бакалаврів при вступі до закладів вищої освіти (ЗВО) у магістратуру, зокрема за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право» у вигляді єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) та єдиного вступного іспиту (ЄВІ). Варто зазначити, що ЄФВВ у свою чергу поділяється на певні блоки: перший блок – тест загальних навчальних правничих компетентностей, що включає тестування таких компетентностей: аналітичне мислення, критичне мислення, логічне мислення (блок «ТЗНПК»); другий блок – тест з восьми базових правничих дисциплін, що включає конституційне право України, адміністративне право України та адміністративне судочинство в

Україні, цивільне право України, цивільне процесуальне право України, кримінальне право України, кримінальне процесуальне право України, міжнародне публічне право, міжнародний захист прав людини (блок «Право») [3]. Однак у контексті цього дослідження йтиметься виключно про «правничий елемент» вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти, а саме другий блок ЄФВВ, зокрема про тестові завдання, що виносилися на екзаменаційну роботу у 2020-му році.

Отже, зазначені вище вступні тестування наразі на законодавчому рівні є обов'язковими при вступі на другий (магістерський) рівень вищої освіти за вказаними спеціальностями, проте водночас є дискусійним та неоднозначним питання щодо змісту та якості таких тестових завдань. Особливе значення у даному контексті має актуальність та відповідність таких завдань нормам чинного національного та міжнародного законодавства, що також не повністю дотримано у цьогорічному вступному тестуванні. До того ж, реакція та критика щодо тестових завдань від цьогорічних випускників-бакалаврів, що брали участь у тестуванні, свідчать про актуальність розглядуваних у цій роботі питань та проблематики для здобувачів освіти, представників закладів вищої освіти та представників Міністерства освіти і науки України.

Мета роботи. Основною метою цього дослідження є визначення недоліків тестових завдань єдиного фахового вступного випробування та їх аналіз на предмет доцільності включення та якості через юридичний розбір та аналіз окремих тестових завдань блоку «Право» ЄФВВ при вступі на другий (магістерський) рівень вищої освіти за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право» у 2020-му році, а також та їх вплив на якість вищої юридичної освіти в Україні.

Матеріали та методи. Матеріалами роботи слугували окремі тестові завдання ЄФВВ 2020 року, що були обрані методом суцільного добору. При дослідженні даного питання були використані такі методи: діалектичний метод (здійснення певних теоретичних узагальнень), формально-догматичний (аналіз

чинного законодавства і практики його застосування) та системний метод (аналіз норм чинного законодавства у системному зв'язку між собою).

Результати і обговорення. Питання аналізу тестових завдань ЄФВВ при вступі на другий (магістерський) рівень вищої освіти у науковій сфері не досліджувалися, проте водночас наявні публіцистичні матеріали журналістів, а також юридичні коментарі юристів-практиків та публічних осіб з приводу цього, що зумовлює прояв інтересу до такого питання.

Насамперед, варто зазначити, що блок «Право» ЄФВВ складається зі 100 тестових завдань, що охоплюють базові правничі дисципліни, які були зазначені вище. Від результату учасників при вирішенні цих завдань залежить можливість подальшого вступу до ЗВО, проте іноді трапляється, що такі тестові завдання мають певні недоліки, зокрема щодо визначення правильних відповідей та наявності помилок, і якщо критику щодо правильності тих чи інших тестових завдань цілком виправдано можна аргументувати тонкощами законодавства та усталеним підходом до застосування спірних норм з огляду на судову практику, то виявивши дійсно неоднозначні тестові завдання й визначені правильні відповіді на них, виникає питання щодо їх якості та доцільності включення до загального списку завдань. Такі завдання можуть викликати сумнів не лише в учасників випробування, тестування, але і у осіб, які здійснюють визначення правильних відповідей до усіх тестових завдань. Варто зазначити, що тестові завдання ЄФВВ не вносяться до тестових зошитів учасників як завдання, що пройшли остаточну перевірку на визначення правильної відповіді, позаяк їх у день проведення тестування ухвалює фахова комісія з питань оцінювання виконання завдань з блоку «Право» ЄФВВ, до складу якої входять науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, юристи-практики та професійні правники. Таким чином, у разі виникнення у членів комісії обґрунтованих та достатніх сумнівів з приводу окремого тестового завдання ухвалюється відповідне рішення про дискваліфікацію (вилучення) таких завдань, внаслідок чого вони зараховується усім учасникам ЄФВВ як правильні незалежно від обраного варіанту відповіді. До того ж така

процедура «стабільно» застосовується майже кожного року і після проведення ЄФВВ фахова комісія дискваліфікує з блоку «Право» від одного до двох питань із загального списку. Водночас зміст та якість тестових завдань блоку «Право» ЄФВВ 2020 року викликало шквал критики в учасників тестування, у зв'язку з чим до Міністерства освіти і науки України надійшло 184 звернення учасників тестування з усієї України з приводу спірних тестових завдань та з проханням їх дискваліфікації (зокрема, за результатами таких звернень дискваліфіковано у загальному чотири тестових завдання: №№ 31, 36, 67, 75 тестового зошита з блоку Право ЄФВВ (основна сесія)) [4]. Разом з тим нерідко доводиться бачити тестові завдання, які не мають взагалі правильної відповіді, мають дві чи більше правильних відповідей або ж «правильна» відповідь встановлена неправильно, однак такі завдання не дискваліфіковані у встановленому порядку. Наприклад, можна взяти до уваги завдання № 4 з конституційного права України тестового зошиту блоку «Право» ЄФВВ (додаткова сесія) (див. Рис. 1) [5].

4. Співробітники патрульної поліції затримали в міському парку за порушення порядку проведення мирних зібрань десять громадян, які без відповідного дозволу грали на індійських музичних інструментах та оспівували ім'я Бога. Громадяни заперечили й повідомили, що належать до зареєстрованої в установленому порядку релігійної громади, а на проведення публічних богослужінь отримали відповідний дозвіл від свого релігійного центру. Чи є підстави для притягнення цих громадян до відповідальності та чому?
- А** Ні, оскільки після реєстрації члени релігійної громади мають право проводити публічні богослужіння без отримання спеціальних дозволів.
- Б** Так, оскільки для проведення публічного богослужіння потрібно отримати дозвіл відділу у справах релігії обласної державної адміністрації.
- В** Ні, оскільки члени релігійної громади отримали дозвіл на проведення публічного богослужіння від свого релігійного центру.
- Г** Так, оскільки про проведення публічного богослужіння члени релігійної громади мали завчасно повідомити виконавчий комітет міської ради.

Рис. 1. Тестове завдання № 4 ЄФВВ 2020 (додаткова сесія)

Зі змісту наведеного вище завдання можна встановити, що йдеться про конституційне право громадян на мирні зібрання, яке передбачено статтею 39 Конституції України. Але з урахуванням встановленої фаховою комісією правильної відповіді до цього завдання можна побачити невідповідність такого варіанту вирішення нормам чинного законодавства, що регулюють відповідну

сферу відносин. Зокрема, у тексті завдання наведено запитання такого змісту «Чи є підстави для притягнення цих громадян до відповідальності та чому?», тобто необхідно визначити, чи є у даному випадку подія і склад адміністративного правопорушення. На думку фахової комісії, варіант «Г» встановлений як єдина правильна відповідь до цього тестового завдання, що у свою чергу свідчить про одностайну позицію фахової комісії щодо наявної теоретичної підстави для притягнення громадян до адміністративної відповідальності у разі, якщо ними не було здійснено завчасного сповіщення виконавчого комітету міської ради про проведення публічного богослужіння. На перший погляд, така відповідь є обґрунтованою і виправданою, адже дійсно у разі порушення встановленого порядку організації чи проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій передбачена відповідальність за частиною першою статті 185-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [6], а стаття 39 Конституції України дійсно вимагає завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення мирних зібрань, мітингів, походів і демонстрацій [7]. Утім така відповідь є правильною лише для осіб, які буквально і однобоко тлумачать та застосовують відповідні норми законодавства без їх системного зв'язку між собою, без урахування сформованої судової практики та без комплексного підходу до розглядуваного питання. Справа в тому, що через відсутність завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення мирних зібрань, мітингів, походів і демонстрацій неможливо притягнути будь-кого до адміністративної відповідальності. Пояснюється це тим, що такий обов'язок впливає із одного з найважливіших прав громадян – права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, яке є невід'ємним та непорушним і гарантоване Основним Законом України, що свідчить про належність такого обов'язку до основних. Однак згідно з положенням пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України, виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і

свобод, основні обов'язки громадянина. А як вже зазначалося вище, адміністративна відповідальність настає у разі порушення саме встановленого порядку організації чи проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій. Тобто, зважаючи на припис статті 92 Конституції України, такий обов'язок і порядок мають бути встановлені виключно у вигляді законодавчого акту, тому потенційний аргумент щодо наявності такого порядку, зокрема у частині обов'язку завчасного сповіщення, у конституційній нормі статті 39, не заслуговує на увагу. Додатково про аналогічний підхід до такого системного тлумачення вказаних норм свідчить рішення Конституційного Суду України № 4-рп/2001 від 19.04.2001 року, відповідно до якого визначення конкретних строків завчасного сповіщення з урахуванням особливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання [8]. Таким чином, можна резюмувати, що встановлена фаховою комісією відповідь не може бути правильною у жодному разі, бо нікого не може бути притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення неіснуючого у національному законодавстві України порядку організації чи проведення мирних зібрань, адже це суперечить основним конституційним принципам, зокрема визначеному у статті 19 Конституції України (ніхто не може бути примушений роботи те, що не передбачено законодавством), а також є несумісним зі змістом статті 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ніякого покарання без закону). Прикладом обґрунтування неможливості притягнення осіб до відповідальності за невиконання вимоги завчасного сповіщення є також національна судова практика (наприклад, постанова Рівненського апеляційного суду від 02 серпня 2019 року у справі 569/10474/19) та практика Європейського суду з прав людини (зокрема, рішення від 11 квітня 2013 року у справі «Веренцов проти України»).

Ще одним виявом недоліків тестових завдань цього річного ЄФВВ є наявність смислових помилок у тексті деяких завдань. Наприклад, у тестовому

завданні № 60 з кримінального права України тестового зошиту блоку «Право» ЄФВВ (основна сесія) (див. рис. 1) [9].

60. Громадянин Н. проник до будинку Р., пригрозив убивством, якщо той негайно не звільнить приміщення. Для підтвердження свого наміру завдав кілька ударів в обличчя та по тулубу потерпілого, заподіявши легке тілесне ушкодження. У потерпілого були всі підстави вважати, що Р. реалізує свої погрози, і він змушений був покинути помешкання. Надайте правову оцінку діям Н.

А Незаконне проникнення в житло та незаконне виселення із застосуванням насильства (ч. 2 ст. 162 КК України).

Б Незаконне проникнення в житло та незаконне виселення (ч. 1 ст. 162 КК України) і погроза вбивством (ст. 129 КК України).

В Незаконне проникнення в житло та незаконне виселення (ч. 1 ст. 162 КК України) і легке тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 125 КК України).

Г Незаконне проникнення в житло та незаконне виселення (ч. 1 ст. 162 КК України), погроза вбивством (ст. 129 КК України) і легке тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 125 КК України).

Рис. 2. Тестове завдання № 60 ЄФВВ 2020 (основна сесія)

З умов задачі можна встановити суб'єктний склад вищенаведеної події: громадянин Н. (який проник до будинку) – зловмисник, а також громадянин Р. (до будинку якого проникли) – потерпілий. Але зміст третього речення задачі суттєво змінює розуміння встановленого суб'єктного складу події внаслідок такого формулювання як *«у потерпілого були всі підстави вважати, що Р. реалізує свої погрози»*, яке збиває з пантелику та наштовхує на думку, що становище громадян Р. та Н. є прямо пропорційно оберненим. Таким чином, громадянин Р. вже виступає у якості особи, яка погрожує та реалізує погрози, а громадянин Н. є потерпілим.

У результаті аналізу тексту цього завдання, можна зробити висновок, що подібна «одруківка» вводить вступника у заплутаність та викривляє дійсність його сприйняття умови завдання, що унеможливлює об'єктивне, точне розуміння ним фабули завдання та швидке й правильне його вирішення.

Проміжний висновок. Таким чином, можна дійти висновку, що єдине фахове вступне випробування, незважаючи на легітимну мету його запровадження, має суттєві недоліки у частині якості тестових завдань. Істотність таких недоліків полягає у безпосередньому негативному впливі на учасників такого тестування, а саме на персональний результат тестування, на

формування особистої позиції з приводу конкретного питання тощо. Разом з тим той факт, що у цьому дослідженні відповідні висновки сформовано на основі лише кількох прикладів не може свідчити про хибність такого висновку, оскільки, по-перше, недоліки щодо якості тестового завдання є значущим (адже йдеться про складову державної освітньої політики, а саме вступні іспити у формі зовнішнього незалежного оцінювання при вступі на другий (магістерський) рівень вищої освіти), а по-друге, попри явну помилковість встановленої правильної відповідь у одному розглядуваному тестовому завданні та наявність суттєвої смислової помилки у іншому, вони не були у встановленому порядку дискваліфіковані, що свідчить про неусунутість недоліків та їх негативний вплив.

Остаточний висновок. Отже, в аспекті вищевикладеного є очевидним, що наявна в Україні система прийому на навчання для здобуття ступеня магістра за правничими спеціальностями, що здійснюється за результатами вступних випробувань з використанням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання у вигляді єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ), потребує значного вдосконалення у частині змісту та якості тестових завдань, що виносяться на таке тестування. У зв'язку з наявністю дискусійних та спірних питань з приводу цього, на сьогодні не видається можливим вести розмову про високу якість вищої юридичної освіти через існуючі недоліки у процедурі доступу до неї, що має причинно-наслідковий характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. В. Г. Гончаренко, А. П. Андрушко, Г. П. Базан та ін. Юридичні терміни. Тлумачний словник : *Либідь*. 2004. 2-ге вид. С. 301.
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 08.12.2020).
3. Про затвердження Порядку організації та проведення вступних випробувань, що проводяться з використанням організаційно-технологічних

процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 05.04.2019 р. № 441. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0446-19> (дата звернення: 08.12.2020).

4. Визначено порогові бали тестів ЄФВВ. 14 липня 2020 року. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/viznacheno-porogovi-bali-testiv-yefvv> (дата звернення: 08.12.2020).

5. Тестовий зошит єдиного фахового вступного випробування з права 2020 (додаткова сесія). *Український центр оцінювання якості освіти* : веб-сайт. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2020/07/EFVV_2020-PRAVO-dod_sessiya-Zoshyt_1.pdf (дата звернення: 08.12.2020).

6. Кодексу України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 08.12.2020).

7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 08.12.2020).

8. Рішення Конституційного Суду України від 19.04.2001 № 4-рп/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01> (дата звернення: 08.12.2020).

9. Тестовий зошит єдиного фахового вступного випробування з права 2020 (основна сесія). *Український центр оцінювання якості освіти* : веб-сайт. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2020/07/EFVV_2020-PRAVO-Zoshyt_1.pdf (дата звернення: 08.12.2020).

ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ УСИНОВЛЕННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Заплітна Ірина Анатоліївна
к.ю.н., викладач юридичних дисциплін
Притула Соломія Анатоліївна
студентка юридичного відділення
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна

Вступ. Досить вагоме значення в Україні має питання щодо виникнення та становлення інституту міжнародного усиновлення. Воно увійшло в наше життя і є критерієм гуманності як громадян, так і держави в цілому. Винятковий інтерес становить усиновлення українських дітей іноземними громадянами. Якщо у середині 40-х рр. ХХ ст. існували лише одиничні випадки такого усиновлення, то до кінця 1980-х рр. це стало нормальною практикою в більшості країн світу.

Метою даної роботи є дослідження понять «міжнародне усиновлення» та «особистий закон дитини», а також аналіз процедури усиновлення та врегулювання колізій, які виникають при його здійсненні.

Матеріали та методи. Питанням міжнародного усиновлення раніше вже приділяло увагу багато науковців, серед яких: Л.П. Ануфрієва, В.Г. Храбсков, І.К. Городецька, В.А. Рясенцев, Г.К. Матвеев та багато інших. Проте, в сучасних умовах, питання міжнародного усиновлення залишається і надалі актуальним.

При дослідженні даної роботи були використанні як загальнонаукові, так і спеціальні методи, а саме порівняльний метод та метод аналізу.

Результати та обговорення. На сьогоднішній день немає чіткого визначення поняття «міжнародного усиновлення», проте існують нормативні акти, які регулюють дану сферу відносин. До таких належать Конституція

України, Сімейний кодекс України, Закон України «Про міжнародне приватне право».

Відповідно до ст. 207 Сімейного кодексу України «усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду [1]. Що ж до міжнародного усиновлення, то тут торкаються інтереси декількох осіб, що є громадянами різних держав, а також осіб, які проживають на території різних держав. Отже, можна сказати, що особливістю є обов'язкова присутність іноземного елемента. Саме це і є колізією, тому що правова система різних держав містить у собі розбіжності щодо здійснення процедури усиновлення.

«Оскільки у відносинах бере участь іноземний елемент, можуть бути такі випадки усиновлення: в Україні іноземцем усиновляється українська дитина; в Україні українським громадянином усиновляється іноземець; в Україні іноземець усиновляє іноземця; за кордоном український громадянин усиновляє іноземного громадянина; за кордоном український громадянин усиновляє українця; за кордоном іноземець усиновляє українського громадянина», що зазначає в своїй праці Ю.В. Деркаченко [2, с. 110].

Ч. 1 ст. 69 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначає, що «усиновлення та його скасування регулюється особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача» [3]. Дане твердження є частиною колізійної норми, яка містить відсилання до закону тієї держави, що підлягає застосуванню і називається – прив'язкою. Отже, як ми бачимо, усиновлення регулюється шляхом застосування особистого закону. Але, в деяких країнах (наприклад, Англія, Бельгія) питання усиновлення вирішується за законом суду, тобто суд, застосовуючи колізійну норму, кваліфікує дане визначення відповідно до змісту, який вони мають у цивільному законодавстві правової системи місцезнаходження суду.

Як говорить нам В.П. Ковач «основною ідеєю інституту усиновлення є турбота про дітей та створення відповідних сімейних умов виховання. Саме тут

усиновлена дитина отримує сім'ю, родину, оскільки законодавство зорієнтоване на так зване «повне» усиновлення» [4, с. 318].

Питання усиновлення та захисту прав дітей належать до повноважень Міністерства соціальної політики України. Уся інформація, яка може стати необхідною особам, в яких виявиться бажання всиновити дитину розміщується на сайті Міністерства і є абсолютно доступною.

Щодо процедури усиновлення, то вона є досить тривалою і включає у себе безліч обов'язкових дій, які потрібно здійснити. Спочатку необхідно зібрати безліч різних документів, які перевіряються та мають бути передані до Міністерства соціальної політики. Там кандидати на усиновлення стають на облік і переходять до наступних етапів. Особи можуть ознайомитись з інформацією про дітей, які можуть бути усиновлені, обрати дитину та отримати дозвіл на знайомство із нею, а також подати відповідну заяву про бажання її всиновити. Після отримання судового рішення на користь усиновлювачів, відбувається переоформлення свідоцтва про народження дитини та інших документів, що є необхідними. Тоді відповідні органи передають дитину усиновлювачам, які в подальшому перевозять її у країну їхнього проживання.

В своїх дослідженнях О.В. Пелагеева стверджує, що «іноземці, які бажають всиновити дитину з України спочатку збирають усі документи в країні свого проживання, відповідно звертаючись до органу, що виконує функції пов'язані зі здійсненням усиновлення, це можуть бути як центральні виконавчі органи, так і спеціально визначенні органи. Наприклад, в США через наявність великої кількості штатів існування лише одного органу у даній сфері є фізично неможливим» [5, с. 186].

Таким чином, питання міжнародного усиновлення повинні постійно знаходитися в центрі уваги не тільки відповідних державних органів, а й суспільства та правозахисних організацій.

Висновок. Проаналізувавши питання міжнародного усиновлення, можна зробити висновок про те, що колізія норм у даній сфері може привести до непередбачуваних наслідків через застосування законодавства різних країн,

оскільки у країнах з різними правовими системами важко визначити норми, які найоптимальніше встановлять порядок та процедуру усиновлення. Тому для вирішення даної проблеми потрібно звернутись до основної мети міжнародного приватного права – створити єдиний правовий простір для країн, що дасть можливість нормалізувати процедуру усиновлення на міждержавному рівні та усунути питання, які породжують невизначеність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 07.12.2020 р.).
2. Деркаченко Ю.В. Міжнародне усиновлення: визначення поняття та актуальні питання правового регулювання. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1. С. 108-112. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/ Unzap _2006_1_18.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Unzap_2006_1_18.pdf) (дата звернення 07.12.2020 р.).
3. Про міжнародне приватне право. Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 07.12.2020 р.).
4. Ковач В.П. Інститут міжнародного усиновлення в міжнародному приватному праві. Одеса. С. 316-318. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3427/%20%20%20%20%20.pdf?se> (дата звернення 07.12.2020 р.).
5. Пелагеева О.В. Колізійні питання усиновлення в міжнародному приватному праві. С. 183-187. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/20612/1/колізійні%20питання%20усиновлення%20в%20міжнародн ому.pdf> (дата звернення 07.12.2020 р.).

УДК 629.7.015.4.028.2

**ДО ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ
НЕСУЧОЇ ЗДАТНОСТІ КОНСОЛЬНО ЗАКРІПЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ
ПЛАНЕРА ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ**

Комаров Володимир Олександрович

Заслужений винахідник України

Сендецький Микола Миколайович

к. т. н, старший науковий співробітник

Сащук Святослав Іванович

начальник науково-дослідного відділу

Центральний науково-дослідний інститут

озброєння та військової техніки

Збройних Сил України

м. Київ, Україна

Анохін Олександр Олексійович

головний спеціаліст відділу організації освітньої
діяльності Департаменту військової освіти і науки

Міністерства оборони України

м. Київ, Україна

Анотація: Розглянуто основне коло питань, пов'язаних із забезпеченням контролю технічного стану та визначення несучої здатності консольно закріплених конструкцій планера літального апарата, зокрема, крила, з урахуванням запобігання утворенню втомних пошкоджень, розвитку методів розрахунку залишкової міцності підкріплених конструкцій і швидкості росту тріщин при нерегулярних експлуатаційних спектрах навантажень, методу запобігання руйнуванню конструкцій тривало експлуатованих літаків через корозію.

Ключові слова: літальний апарат, крило, силовий набір, навантаження, несуча здатність, втомні руйнування, тріщина, корозія, призначений ресурс, граничний термін служби, методи дефектоскопії.

Найважливішим елементом принципу безпечної пошкоджуваності конструкцій планера літального апарату (ЛА) стає період часу, протягом якого може бути виявлена тріщина. В силу різних випадковостей ймовірність виявлення тріщини при огляді конструкції нестабільна. Іноді виявляються ледь видимі тріщини в найбільш віддалених зонах конструкції. І в той же час можуть бути пропущені вельми великі тріщини в інших місцях. Особливо небезпечними є тріщини силових елементів, що закриті обшивкою, що не виявляються при візуальному огляді.

Тому для конструктивних елементів, що визначають несучу здатність планера ЛА, повинна бути складена програма контролю руйнування. Важливим елементом програми контролю руйнування є розробка методів перевірки. Для кожної конструкції планера ЛА повинні бути розроблені і запропоновані відповідні способи (методи) перевірки (діагностування). Для окремих частин конструкції планера ЛА може знадобитися застосування неруйнівних методів контролю різної чутливості. Терміни перевірки встановлюються на підставі аналізу наявної інформації про зростання тріщини з урахуванням заданого початкового розміру дефекту і розміру дефекту, що виявляється, що залежить від чутливості застосовуваного методу дефектоскопії. Терміни перевірки повинні встановлюватися виходячи з того, щоб за умови забезпечення необхідного коефіцієнта безпеки, невиявлений дефект не досяг критичного розміру до наступної перевірки. Зазвичай проміжки часу між черговими перевірками призначаються так, щоб до досягнення будь-якою тріщиною критичного розміру пройшло не менше, ніж дві перевірки.

Принцип безпечної пошкоджуваності конструкцій планера ЛА зумовив необхідність більш широкого застосування методів неруйнівного контролю технічного стану всіх конструкцій ЛА, що постійно удосконалюються за інноваційними технологіями. У практиці експлуатації ЛА відомі численні випадки руйнування конструктивних елементів і вузлів від втоми матеріалу. Таке руйнування є результатом дії змінних або повторних навантажень.

Причому для втомних руйнувань потрібне значно менше максимальне навантаження, ніж при статичному руйнуванні [1].

У польоті і при русі ЛА по землі багато деталей і елементів конструкції ЛА піддаються дії змінних навантажень і, хоча номінальні напруги часто низькі, концентрація напруги, яка, як правило, не знижує статичну міцність, може призводити до втомного руйнування. Це підтверджується практикою експлуатації авіаційної техніки (АТ). Дійсно, майже завжди можна спостерігати втомні руйнування і дуже рідко - руйнування від статичних навантажень.

Особливість втомного руйнування є відсутність деформацій в зоні руйнування. Подібні явища спостерігаються навіть в таких матеріалах, як м'які стали, що високо-пластичні при статичному руйнуванні. Це небезпечна особливість втомного руйнування, оскільки відсутні ознаки, що передують руйнуванню. Зароджуються втомні ознаки зазвичай дуже дрібні і їх важко виявити, доки вони не досягнуть макроскопічного розміру. Далі вони швидко поширюються і за короткий проміжок часу настає повне руйнування. Таким чином, своєчасне виявлення втомних тріщин - складне завдання. Найбільш часто втомні тріщини зароджуються в зоні зміни форми конструкції (рис. 1), або дефектів поверхонь деталей.

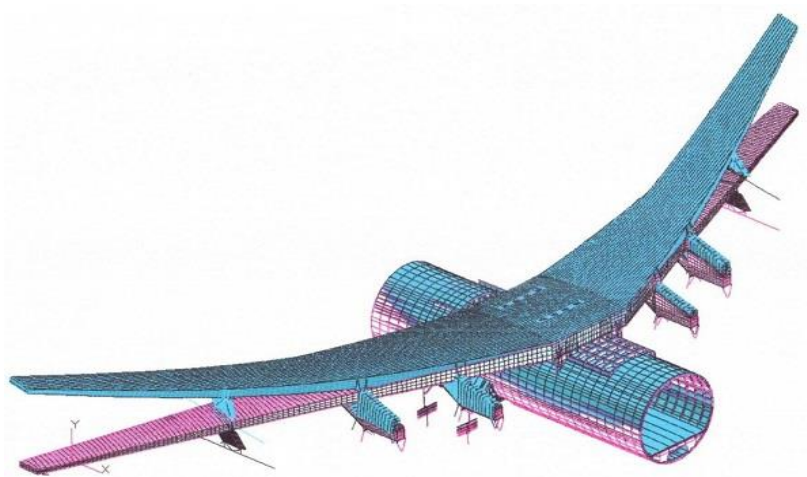

Рис. 1. Схема зміни форми крила літака під дією змінних навантажень (за вигинною формою)

Такі дефекти, а також мала зміна робочого перетину силового елемента крила ЛА не впливають на статичну міцність, а такий фактор, як пластична

деформація, знижує вплив концентрації напружень. У той же час при втомному руйнуванні деталей пластичні деформації, як правило, невеликі, внаслідок чого зниження напружень в зоні концентрації не відбувається і облік концентрації напружень має істотне значення, тому важливо при проектуванні деталей, що працюють в умовах змінних навантажень, зробити їх більш легкими і безпечними щодо втомного руйнування [2].

Найбільш характерними для крила ЛА є експлуатаційні ушкодження обшивки та його силових елементів - лонжеронів, стрингерів, нервюр тощо. На рис. 2 показано схему появи тріщини 1 в обшивці 2 крила 3, та схему появи тріщин в лонжеронах крила 3, відповідно, тріщини 4 в полиці 5 переднього лонжерона 6 та тріщини 7 в стінці 8 заднього лонжерона 9.

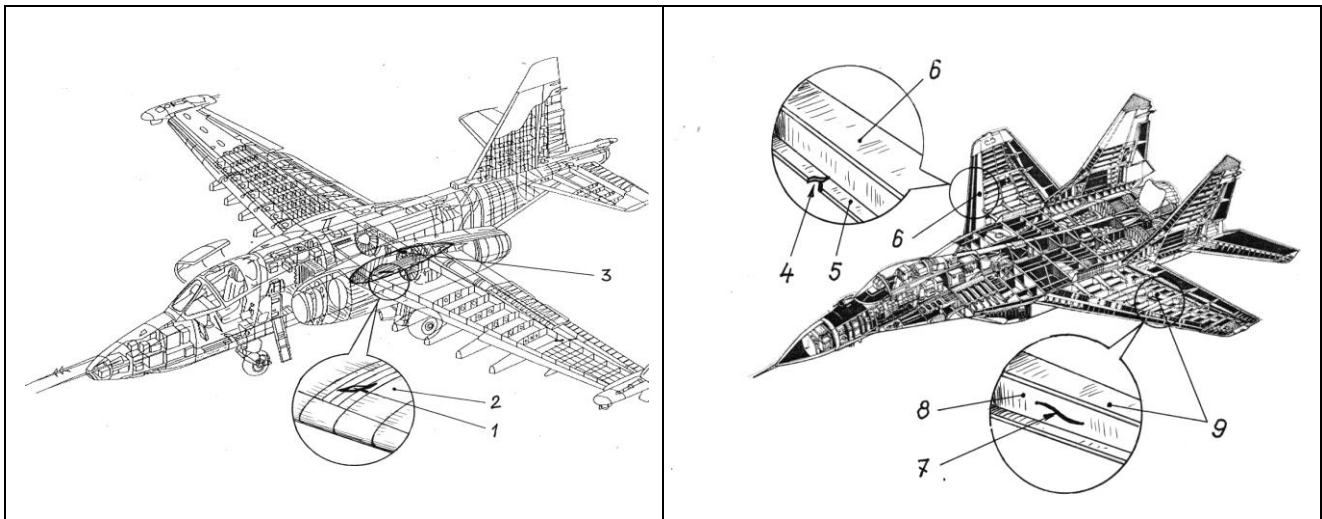

Рис. 2. Схеми розташування експлуатаційних ушкоджень в обшивці та лонжеронах крила ЛА

Втомні руйнування зазвичай обумовлені багатьма тисячами або мільйонами циклів навантаження. Однак вони можуть виникати і після сотень або навіть десятків циклів. Всі елементи, деталі та вузли ЛА схильні до дії динамічних навантажень при русі по землі і в польоті. Змінні навантаження різного характеру, що діють на елементи конструкції планера ЛА, обумовлюють відповідні змінні напруги, які в кінцевому підсумку призводять до втомних руйнувань. Швидкість процесів механічного руйнування навантажених деталей і вузлів, відповідно і час до руйнування, залежать від структури і властивостей матеріалів, від напруг, що викликаються діючими

навантаженнями, температурою і іншими чинниками. Однак характер руйнування від втоми матеріалу має своєрідний вид, відмінний від крихкого руйнування (рис. 3).

Рис. 3. Тріщина в обшивці крила ЛА

Втомне руйнування конструктивного елемента починається зазвичай поблизу металургійного або технологічного дефекту, зони концентрації напружень, а також при наявності технологічних дефектів у виробі. Як відомо [3], статичне руйнування визначається, в основному, ймовірністю виникнення в польоті великого навантаження, наприклад, від повітряного пориву, в результаті якого на ЛА буде діяти навантаження, що перевищує межу статичної міцності конструкції, тобто можливість статичного руйнування - це по суті питання ймовірності появи великого навантаження.

Втомне руйнування при даних припущеннях - результат додатка достатнього числа циклів навантаження або достатнього числа польотів ЛА на певну відстань.

Головна відмінність між втомним і статичним навантаженням полягає в наступному:

- основним фактором втомної міцності при даному розподілі навантажень, навіть з урахуванням розкиду даних, є число змін навантажень або термін експлуатації, а для статичної міцності і руйнування - діючі навантаження;

- характер імовірнісного підходу до втомленісного навантаження значно відрізняється від характеру імовірнісного підходу до статичного навантаження - для конкретних умов експлуатації ймовірність впливу одинарного великого навантаження на ЛА, наприклад, від повітряного пориву, перевищує статичне руйнуюче навантаження, й не залежить від часу експлуатації. Це може статися на початку і в кінці терміну служби. Імовірність же втомного руйнування змінюється в процесі експлуатації, значно зростаючи до кінця терміну служби.

При цьому конструктори і вчені вважають, що призначений ресурс або граничний термін служби і відповідний рівень ймовірності повинні бути такими, щоб частота повторюваності руйнування мала досить мале значення, яке, якщо це можливо, було б загальноприйнятим [4].

Корозія, як і втомленісні пошкодження, у той же мірі визначає термін служби авіаційної конструкції. Часто джерела корозії, це пошкодження конструкції при завантаженні ЛА на землі, подряпини обшивки, потрапляння вологи на елементи, закриті обшивкою тощо. Корозійні пошкодження конструкції ЛА цілком залежать від умов експлуатації АТ і якості технічного обслуговування.

В процесі експлуатації ЛА перш за все необхідно звертати увагу на корозію основних силових елементів конструкції. Встановлено, що корозія в більшій мірі викликається внутрішніми, ніж зовнішніми факторами. Зони конструкції крила, найбільш схильні до корозії і втомних тріщин (заштриховані) - показано на рис. 4.

Найменш небезпечна в втомному відношенні загальна (рівномірна) корозія. Але в реальних умовах експлуатації рівномірна корозія в чистому вигляді зустрічається рідко і зазвичай доповнюється виразковим ураженням. Досвід експлуатації ЛА показує, що в залежності від площі і глибини корозійного ураження, втомленісна довговічність сплаву Д16Т істотно знижується. При цьому площа корозійного ураження зменшує опір втоми в меншій мірі, ніж діаметр і глибина корозійних виразок.

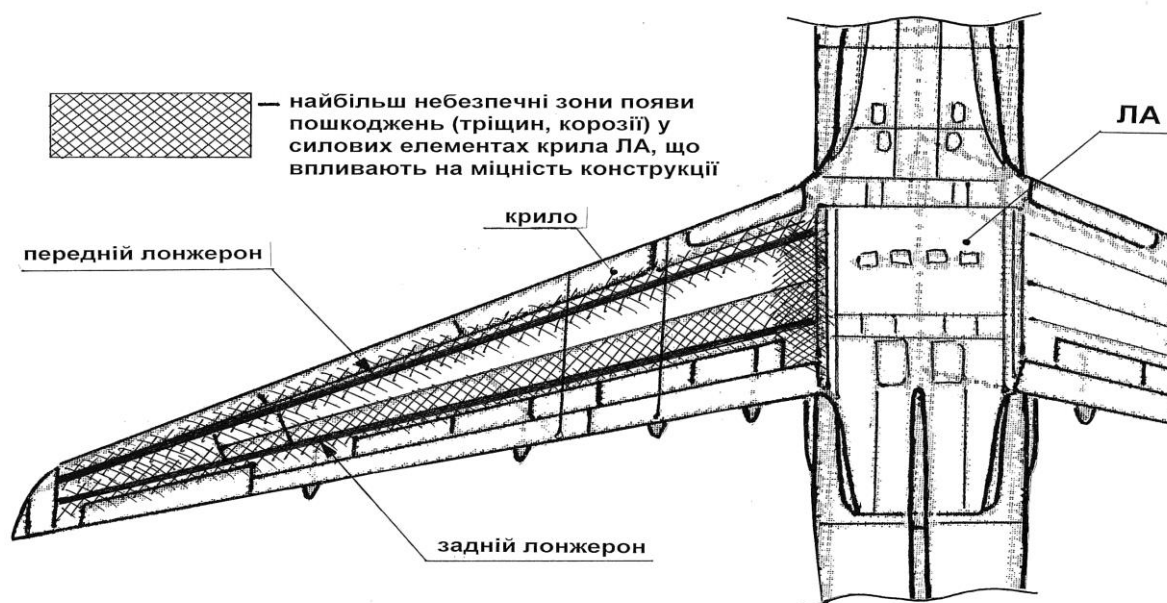

Рис. 4. Зони появи втомних тріщин і корозії, що впливають на міцність конструкції крила ЛА.

При експлуатації ЛА процеси накопичення втомних і корозійних пошкоджень чергуються з частковим накладенням один на одного. Зазвичай вважається, що корозійні поразки розвиваються на стоянках, а втомні - в польотах. Корозійні пошкодження у цей же час є концентраторами напружень.

Положення та підходи, що застосовуються в обґрунтуванні ресурсів в межах сотень льотних годин протягом 20-25 років експлуатації ЛА, обумовлюють необхідність використовувати при забезпеченні безпеки польотів на сучасному етапі поряд з принципом «безпечного ресурсу» також прогресивний принцип «безпечного ушкодження». Цей останній принцип допускає втомні пошкодження на елементах конструкції протягом інтервалу часу між двома послідовними оглядами за умов, що цей інтервал не надто великий, пошкодження не досягає свого граничного стану і не призведе до руйнування конструкції в цілому [5].

Отже, критерій міцності літака, що стверджує неприпустимість утворення тріщин, є помилковим для конструкції в цілому, оскільки в умовах тривалої експлуатації літаків практично неможливо уникнути втомних тріщин в окремих її елементах. Необхідно вчасно виявити тріщини методами неруйнівного контролю (зокрема, методом контролю частоти власних коливань [6], що є

досить ефективним для виявлення тріщин в силових елементах консольно закріплених конструкціях планера ЛА - в крилі, кілі та в стабілізаторах) і не допустити їх подальшого розвитку за гранично допустимі розміри.

Таким чином, міцнісний ресурс ЛА слід визначати на основі критерію міцності, що враховує інтенсивність зародження і розвитку тріщин для конструкції в цілому і в елементах, що не призводять до катастрофічного результату, тому експлуатація ЛА повинна забезпечуватися за рахунок властивості живучості його конструкцій (живучість - властивість, що забезпечує нормальне виконання заданих функцій конструкції планера ЛА в польоті (або польотах) з окремими несправностями або ушкодженнями їх елементів або вузлів. Вона забезпечується наявністю резерву, специфічними конструктивними рішеннями, що сприяють досить повільного розвитку ушкодження і достатньої міцності при наявності несправності, легко доступністю для виявлення пошкодження і об'єктивним контролем, якщо це можливо). Також досвід експлуатації ЛА показує, що в процесі тривалої експлуатації знос вузлів, втомні і корозійні пошкодження є найбільш масовими несправностями [7].

Втомні тріщини призводять до зменшення міцності конструкції і визначають її міцнісну надійність. Тому при проектуванні необхідно передбачити дотримання наступних умов: розвиток і поширення тріщини в елементах конструкцій має бути настільки повільним, щоб залишкова статична міцність при розвитку тріщин до розмірів її візуального виявлення була достатня для безвідмовної експлуатації ЛА без обмежень. У вимогах ІСАО вказується, що мінімальний рівень залишкової міцності пошкоджених конструкцій повинен відповідати значенням максимальною експлуатаційною навантаження, що дорівнює 66,6% розрахункової для найбільш важливих розрахункових випадків навантаження. ГОСТ 27.002 83 визначає довговічність як властивість об'єкта зберігати працездатність до певного стану при встановленій системі технічного обслуговування і ремонту АТ. Граничний стан може бути обумовлено: непереборним порушенням вимог безпеки польотів

через порушення міцності конструкції; непереборним відходом параметрів агрегатів і пристроїв за межі допусків; непереборним зниженням ефективності; необхідністю виконання капітального ремонту відповідно до чинної нормативно-технічної документації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Смирнов Н. Н. Техническое обслуживание и ремонт авиационной техники по состоянию. - М.: ВИНТИ АН СССР (Итоги науки и техники), 1983. – 168 с.

2. Арепьев А.Н., Громов М.С., Шапкин В.С. Вопросы эксплуатационной живучести авиаконструкций. - М.: Воздушный транспорт, 2002.

3. Барзилович Е. Ю., Савенков М. В. Статистические методы анализа состояния авиационной техники. М.: Транспорт, 1996. – 365 с.

4. Садых Г. С. Показатель остаточного ресурса и его свойства. Известия АН СССР, Техническая кибернетика. 1995, № 4, с. 98-102.

5. Биргер И. А. Техническая диагностика. М.: Машиностроение, 1978. – 208 с.

6. Комаров, В. О. Про використання методу контролю частоти власних коливань при виборі методу відновлення авіаційної техніки / В. О. Комаров, О. О. Расстригін // Проблеми координації військово-технічної та оборонно-промислової політики в Україні. Перспективи розвитку озброєння та військової техніки : тези доповідей на VII науково-практичній конференції / Міністерство оборони України. Міністерство освіти і науки України. Центральний науково-дослідний інститут озброєння та військової техніки Збройних Сил України. – Київ, 2019. – С. 350-352.

7. Дубинский В. С. О состоянии ресурсов отечественных транспортных и пассажирских самолетов / Труды ЦАГИ. - 2009. - Вып. 2683.

ПРОБЛЕМА ДЕЛІМІТАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ: РЕТРОСПЕКТИВА І СУЧАСНИЙ СТАН

Крикливець Д.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник

Наливайко О. І.

к.ю.н., доцент

старший науковий співробітник

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ. Суспільно-політичні проблеми останніх років в Україні демонструють наявні проблеми забезпечення непорушності кордонів держави, але питання делімітації та демаркації було пріоритетним в міжнародних відносинах з сусідніми державами у всі часи незалежності нашої країни.

Мета роботи. Метою дослідження є ґрунтовний аналіз проблем делімітації державних кордонів.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Ми виходимо з необхідності комплексного поєднання філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. З-поміж філософських методів дослідження застосовується діалектичний метод, принципи об'єктивності та історизму. Із загальнонаукових методів дослідження використовуються прийоми логічного методу (аналіз, синтез, індукція, дедукція), структурно-функціональний і системний методи. Зі спеціальних методів дослідження застосовуються наступні методи: порівняльного правознавства, формально-логічний, історико-правовий, системно-правовий і метод юридичного моделювання.

Результати та обговорення. Відповідно до статті 1 закону України «Про державний кордон України» «Державний кордон України є лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України –

суші, вод, надр, повітряного простору» [1]. У межах дослідження важливо наголосити ще на декількох термінах. Так, делімітація кордонів – визначення загального положення і напрямів державного кордону між суміжними державами шляхом переговорів. Демаркація кордонів – проведення лінії державного кордону на місцевості з позначенням його спеціальними прикордонними знаками згідно з договорами про делімітацію кордонів і доданими до них картами та описами [2].

Тривалий процес формування українських кордонів можна поділити на чотири основних етапи: перший етап (середина XVII-XVIII ст.) – утворення Української козацької держави, яка пізніше стала Гетьманщиною у складі Московського царства (після Переяславської ради 1654 р.), та на південний схід від неї існувала Слобожанщина; другий етап (XX ст.) – УНР, Гетьманат та Директорія; третій етап (20-80-ті роки XX ст.) – СРСР (Україна союзна республіка з обмеженими правами); четвертий етап (з 24 серпня 1991 року до сьогодні) – прийняття Конституції України, де у другій статті закріплено «цілісність і недоторканість території України у межах існуючого державного кордону». Була проведена делімітація та демаркація кордону між Білоруссю та Україною та вирішено конфлікт між Україною та Румунією щодо шельфу (о. Зміїний).

Останні роки ще не завершено процес делімітації та демаркації державного кордону України. З 2014 року де-факто від України відділилися Крим, Донецька та Луганська області через агресію з боку Російської Федерації, яка порушила умови Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р. (п. 1,2, що стосуються поваги незалежності, територіальної цілісності та суверенітету, непорушності державних кордонів, зобов'язання з невикористання зброї). Після анексії Криму наша держава втратила контроль над сотнями кілометрів морського кордону.

В 2014 році прийнято постанову Верховної Ради України «Про вжиття заходів для посилення рівня захисту державного кордону України», що містить

рекомендацію Кабінету Міністрів України затвердити документи, необхідні для проведення в односторонньому порядку демаркації сухопутної ділянки державного кордону України з РФ, яка буде обладнана за зразком зовнішніх кордонів ЄС [3].

На сьогодні в країні постала проблема розпуску Конституційного суду за ініціативою нині діючого президента України Володимира Зеленського, що ставить під загрозу порушення територіальної цілісності України. Тобто, якщо цей орган юрисдикції стане недієздатним і не буде кому виконувати його обов'язки, то це може призвести до порушення територіальної цілісності нашої країни. У кожній області з'являється можливість проголосувати на рівні обласної ради про самовизначення або відокремлення від України, якщо таке насправді трапиться, то наша країна розпадеться на «міні-держави».

Підводячи підсумок, можна сказати, що у зв'язку з подіями останніх років свою неефективність довели міжнародні договори, гарантії незастосування зброї, акти агресії, спрямовані на територіальну цілісність і непорушність державних кордонів. Це закономірний результат подекуди без діяльності уповноважених органів державної влади у демаркаційному та делімітаційному процесах державних кордонів України.

Висновки. Отже, ми вважаємо, що доцільно переглянути та, можливо, внести зміни до законів України «Про державний кордон», «Про транскордонне співробітництво», «Про Державну прикордонну службу України», «Про прикордонний контроль», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» та інші, які вже не відповідають сучасним проблемам.

Усі ці не вирішені питання щодо делімітації та демаркації державних кордонів створюють перешкоди до міжнародних відносин з країнами-учасницями ЄС, вступу України до ЄС та НАТО та призводять до зростання обсягів контрабанди й активізації потоків нелегальних мігрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991. *Відомості Верховної Ради України*. К., 1992. № 2 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>
2. Про вжиття заходів для посилення рівня захисту державного кордону України: Постанова Верховної Ради України від 17 червня 2014 р. № 1329-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1329-18#Text>

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА МАЙСТЕРНІСТЬ ЮРИСТА

Полюхович Є. Е

студентка юридичного факультету

Савіщенко В. М.

Науковий керівник

д.ю.н., доцент

професор кафедри

загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ./Introduction. Юрист – це професіонал, який має фундаментальні та спеціальні правові знання, глибоко переконаний у винятковому призначенні права і законності для суспільства, кваліфіковано користується юридичним інструментарієм при розв’язанні юридичних проблем в ім’я захисту прав і законних інтересів громадян.

Мета роботи./Aim. Метою даної роботи є за допомогою наукових методів розглянути професійну діяльність та майстерність юриста.

Матеріали та методи./Materials and methods. Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Ми виходимо з необхідності комплексного поєднання філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. З-поміж філософських методів дослідження застосовується діалектичний метод, принципи об’єктивності та історизму. Із загальнонаукових методів дослідження використовуються прийоми логічного методу (аналіз, синтез, індукція, дедукція), структурно-функціональний і системний методи. Зі спеціальних методів дослідження застосовуються наступні методи: порівняльного правознавства, формально-логічний, історико-правовий, системно-правовий і метод юридичного моделювання.

Результати та обговорення./Results and discussion. Для загальної характеристики професії юриста необхідно визначити ряд ознак, які дозволять

висвітлити те особливе, що відрізняє її від інших професій. Такими рисами є: елітність (ця риса характеризує престиж юридичної професії в сучасному світі, адже юридичних кваліфікованих фахівців-спеціалістів недостатньо, а роль права та юридичної справи зростає); масовість (фахівці юриспруденції (адвокати, суди, прокурори, слідчі) на сьогоднішній день вирішують тисячі юридичних справ, що характеризує цю професію як окрему соціальну суспільну сферу діяльності, в якій відстоюють важливі суспільні інтереси, задовольняють потреби людей у сфері правового забезпечення); колективність праці (незалежно від характеру індивідуального чи самостійного певної справи та відповідальності за неї, робота юриста містить колективний характер спрямування, адже часто для реалізації того чи іншого виду роботи рішення приймають цілі організації, органи державного управління або навіть держава); конфліктність (юридична діяльність відбувається на стику протилежних поглядів представників суспільства, тому пошук компромісу з суспільством та його представниками є важливим аспектом цього виду діяльності) [2, с. 56].

Юридична професія характеризується ще низкою специфічних особливостей, такими як інтелектуальна привабливість чи особлива відповідальність тощо. Як влучно зазначають вчені, професійна комунікативна підготовка майбутніх юристів у процесі спеціальних дисциплін має бути орієнтована на оновлення змісту, форм і методів шляхом інтеграції фахового й мовленнєвого компонентів, вивчення правових дисциплін на засадах між предметної інтеграції із мовно-мовленнєвими, психолого-педагогічними»[4, с. 93].

Унікальність професії юриста полягає в поєднанні високого професіоналізму і юридичної культури, що пронизані глибоким усвідомленням громадянського і професійного обов'язку, соціальною відповідальністю, честю, гідністю, гуманним ставленням і повагою до людини, готовністю часто в екстремальних умовах надати компетентну допомогу, здійснювати морально-правову комунікативну взаємодію, що відповідає принципам демократії і

гуманізму. Такі професійно важливі якості завжди цінувалися в юристові, а на сьогодні саме від правомірних дій цих інтегрованих фахівців значною мірою залежить захист прав і свобод людини, правопорядок, громадська безпека, здоров'я, добробут і навіть життя громадян; помилки в роботі юриста обумовлюють пряму загрозу суспільним інтересам[1, с. 208].

Юридична професія пов'язана з підготовкою й оформленням значної кількості правових документів і вимагає вільного володіння юридичною термінологією, мовно-комунікативними засобами культури мовлення, спілкування, точних і чітких формулювань правових понять, логічних суджень, умовисновків, дотримання орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних норм[3, с. 5].

Тому, як вірно зазначає Бандурка «Для формування професійної майстерності та конкурентоздатності майбутнього юриста важливими є: вироблення навичок оптимальної мовної поведінки у професійній сфері; сприйняття й відтворення фахових текстів, засвоєння юридичної лексики і термінології, вибір комунікативно виправданих мовних засобів; підготовка майбутніх юристів до спілкування з клієнтом і встановлення їхньої ефективної взаємодії з дотриманням правил професійної етики»[5, с. 80].

Важливою для юриста є комунікативна компетенція – інтегральна особистісна якісна характеристика юриста, що поєднує ціннісні установки, комунікативні знання, уміння, навички, здібності, які забезпечують ефективну діалогову взаємодію із суб'єктами правових відносин у певному колі професійних правових ситуацій на основі вільного володіння вербальними і невербальними засобами юридичної комунікації відповідно до морально-етичних норм [4, с. 95].

Представники юридичної професії у своїй службовій діяльності і повсякденному житті повинні керуватися все людськими нормами моралі. Іноді загальні моральні норми не спрацьовують, а вчинок юриста не може вважатися високоморальним, оскільки він ігнорує специфічні моральні норми представників цієї професії. Наприклад, адвокат, отримавши від підсудного

інформацію-зізнання в злочині, не може виступати на суді свідком проти обвинувачуваного як з точки зору права, так і згідно з принципами моралі [2, с. 61].

Висновки./Conclusions. Як висновок можна сказати, що професійна діяльність юриста є складною, насиченою, тому людина, яка хоче отримати професію юриста має свідомо оцінювати свій вибір, але на противагу можна зазначити, що саме ця професія торкається практично усіх сфер життя, адже закони формувались від початку розвитку людської цивілізації, норми поведінки закріплювались у правилах і формувались у кодекси. Щодо професійної майстерності, то її набувають в процесі своєї діяльності за допомогою не тільки бажання саморозвиватися, а й дій, що сприяють цьому розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бандурка О. М. Юридична деонтологія: підруч. Харків: Вид-во НУВС, 2008. 336 с.
2. Виссак Х. Посobie по профессиональному общению юристов / Х. Виссак, В. Тарве. Таллин: Валгус, 1986. 180 с.
3. Журавський В. Юридична освіта в Україні: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Право України*. 2012. № 11. С. 3–6.
4. Насіленко Л. А. Комунікативна компетентність майбутнього юриста: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. «Буття людини у сучасному світі: сьомі Шинкаруківські читання». К., 2014. С. 93–96.
5. Насіленко Л. А. Комунікативна компетентність майбутнього юриста: сутність і змістове наповнення поняття. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. 2012. №28 (241). С. 79–82.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ВАТИКАНУ

Сєдих Ю.

студентка юридичного факультету

Рибалкін А. О.

Науковий керівник

к.ю.н., доцент

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ. Правосуб'єктність — це здатність фізичних та юридичних осіб бути суб'єктами права, тобто мати права і нести відповідальність відповідно до норм права та здійснювати свої суб'єктивні права і нести юридичні обов'язки в конкретних правовідносинах. Міжнародну правосуб'єктність як особливу юридичну властивість, якісну міру та характеристику суб'єкта, поділяють на загальну правосуб'єктність, галузеву правосуб'єктність і спеціальну правосуб'єктність [1, с. 381]. Певний інтерес до вивчення і системного аналізу інституту міжнародної правосуб'єктності та, зокрема, Ватикану як суб'єкта міжнародного публічного права, привернуло увагу чимало вчених юристів-міжнародників, зокрема таких як: М. Аваков, Д. Бараташвілі, Ю. Бровка, А. Залінян, Н. Захарова, Д. Фельдман.

Мета роботи. Метою дослідження є розкриття особливостей міжнародної правосуб'єктності Ватикану як важливої складової міжнародного публічного права.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Ми виходимо з необхідності комплексного поєднання філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. З-поміж філософських методів дослідження застосовується діалектичний метод, принципи об'єктивності та історизму. Із загальнонаукових методів дослідження використовуються прийоми логічного

методу (аналіз, синтез, індукція, дедукція), структурно-функціональний і системний методи. Зі спеціальних методів дослідження застосовуються наступні методи: порівняльного правознавства, формально-логічний, історико-правовий, системно-правовий і метод юридичного моделювання.

Результати та обговорення. Ватикан – єдина у світі теократична держава-місто. Статус Ватикану в міжнародному праві визначається як: допоміжна суверенна територія Святого Престолу, резиденція вищого духовного керівництва римо-католицької церкви. Специфічна роль Святого Престолу в міжнародних відносинах, і власне, його правосуб'єктність обумовлюють, його визнання в якості офіційного центру Римсько-Католицької церкви. Ватикан володіє практично всіма ознаками державного утворення. Він має відносно невелику територію, власні органи державної влади та управління, законодавство, різну державну атрибутику (герб, прапор, гімн) [2].

З моменту створення Організації Об'єднаних Націй Святий Престол був активним учасником численних міжнародних конференцій, організованих ООН: серед них Конференція Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища і розвитку, Віденська конференція з прав людини, Міжнародна конференція з народонаселення та розвитку, і багато інших. На деяких з них в процесі прийняття рішень Святий Престол мав значний вплив, що призводить до порушення питання про його статус [3].

У даний час міжнародна правосуб'єктність Святого Престолу в доктрині міжнародного права в цілому не заперечується. Він розглядається як самостійний суб'єкт міжнародного права «*suigeneris*», що не володіє якістю державності, проте наділений для «забезпечення свого абсолютного суверенітету на міжнародній арені» територією Ватикану відповідно до Латеранської угоди 1929 р. Тобто, передбачає здатність Папи брати участь в процесі міжнародної нормотворчості, вступати в офіційні взаємини з державами і міжнародними організаціями в якості суб'єкта, що представляє на міжнародній арені інтереси католицької церкви.

Міжнародна правосуб'єктність Святого Престолу є результатом його тривалого історичного розвитку. В даний час він виступає особливим суб'єктом міжнародного права, тобто вступає в усі міжнародні відносини, і має міжнародну правосуб'єктність. Так само, Ватикан може брати участь в окремих багатосторонніх міжнародних договорах і має з деякими державами специфічні двосторонні договори, іменовані конкордати, зачіпають переважно питання становища католицької церкви [4]. Також варто відзначити, що сучасне міжнародне право передбачає здатність даного державоподібного утворення в особі папи брати участь в процесі міжнародної нормотворчості і вступати в офіційні взаємини з державами і міжнародними організаціями, представляючи інтереси католицької церкви на міжнародній арені [5, с. 3].

Висновки. Отже, ми вважаємо, що унікальне положення Ватикану в системі суб'єктів міжнародного права, його відмінна правова природа і релігійна специфіка зумовлюють і особливі методи міжнародної діяльності, спрямованість зовнішньополітичних цілей і пріоритетів. Активна участь Ватикану як члена міжнародного співтовариства має давню історію. Ватикан має дипломатичні зв'язки з багатьма країнами, а також з Євросоюзом, в якості члена виконавчого комітету беруть участь в роботі управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Ватикан як постійний член бере участь в роботі таких організацій як конференція ООН з торгівлі та розвитку, всесвітньої організації інтелектуальної власності, міжнародне агентство з атомної енергетики та інше. Таким чином, Ватикан є юридично визнаним міжнародним суб'єктом права, який активно бере участь у світовій політиці і проводить інтенсивну дипломатичну діяльність за допомогою своїх делегацій. Та безпосередньо є членом багатьох міжнародних організацій і бере участь в міжнародних конференціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Абдулаєв М.І., Комаров С.А. Проблема теорії держави і права. М.: 2003.

2.Дьяченко С.В. Особливості міжнародної правосуб'єктності Святого престолу: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. 2008.

3.Латеранська угода: Договір Святого престолу і Італії (11 лютого 1929р.)

URL:http://vaticanctystate.ru/lateranskie_soglaschenya_dogovor_yatogo_prestola_ital-11.

4. Лукашук І. І. Міжнародне право. Загальна частина підручник для студентів юридичних факультетів і вузів. Вид. 3-е, перераб. і доп. М., 2005.

5. В. Ф. Антипенко, Л.Д. Тимченко, О.В. Беглий, О.А. Радзівілл Міжнародне публічне право: підручник. К.: НАУ, 2012. Т.1. 420 с.

**СУТНІСТЬ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Солдатенко Олена Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент
Богмацера Вадим Вячеславович
слухач вищої освіти
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Анотація. Аналізуються зміни в кримінальному процесуальному законодавстві України, пов'язані з упровадженням інституту кримінальних проступків та особливостями їхнього досудового розслідування. Зауважено, що багато норм кримінального процесуального права є новими та такими, які не мають однозначного тлумачення, а іноді і суперечать одна одній, і тому визначають потребу в уточненні.

Ключові слова: досудове розслідування, дізнання, затримання, уповноважена службова особа, дізнавач, кримінальні проступки.

На сьогодні актуальним питанням є дослідження організаційних та правових проблем досудового розслідування, які зумовлені низкою факторів, інакше кажучи умов. Одним із таких факторів є поділ досудового розслідування на дві форми, які передбачені ст.215 КПК України а саме: дізнання (розслідування кримінальних проступків) та слідство (розслідування злочинів), які почали діяти з першого липня 2020 року [1].

Організаційно-правові проблеми досудового розслідування виділялись такими вченими: Ю. П. Аленін, І. В. Басиста, Р. І. Благута, В. І. Василичук, А. А. Вознюк, Л. Ю Грекова, В. М. Дрьомін, С. О. Жувака, В. А. Журавель, С. Ю. Ільченко, Ю. А. Колос, проте в більшості наукових праць вчені досліджували особливості здійснення досудового розслідування ще до моменту визначення,

які кримінальні правопорушення відносяться до проступків і які особливості їх розслідування.

У зв'язку з цим доцільно проаналізувати норми кримінального процесуального закону України, які регламентують здійснення досудового розслідування кримінальних проступків (дізнання), оскільки багато процесуальних норм суперечать одна одній, тобто потребують уточнення.

Яскравим прикладом процесуальної неузгодженості є закріплення у статтях КПК України порядку здійснення затримання уповноваженою службовою особою. Так відповідно до ч. 1 ст. 208 КПК України уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду, затримати особу, яка підозрюється у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі та у відповідних випадках визначених чинним КПК України, тобто в ст. 208 КПК України закріплений процесуальний порядок та умови застосування запобіжного заходу по відношенню до особи, яка підозрюється у вчиненні злочину [1].

В ч. 1 ст. 298-2 КПК України уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду, затримати особу підозрювану у вчинення кримінального проступку у випадках передбачених п. 1 і п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України. В даному випадку стаття КПК України в якій закріплено підстави та умови затримання особи підозрюваної за вчинення кримінального проступку робить відсилку на статтю, яка містить підстави та умови затримання особи підозрюваної у вчинення злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі.

Також в п. 1 та п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України передбачається, що особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення або безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин [1]. І знову, не зважаючи на посилення ст. 298-2 КПК України, яка регулює затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального проступку на ст. 208 КПК України, то норма ст. 208 КПК

України регулює затримання лише за вчинення злочину за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі [1]. У такому випадку затримання здійснене в порядку ст.. 298-2 КПК України вважається незаконним.

Іншою, не менш важливою, проблемою є закріплення в чинному КПК України осіб які уповноважені здійснювати дізнання. Відповідно до ч. 2 ст. 38 КПК України закріплено, що дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів, таких як Національна поліція, органи безпеки, органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органи Державної кримінально-виконавчої служби України [1]. Таким чином в жодній нормі кримінального процесуального законодавства України не визначено, які саме підрозділи уповноважені здійснювати дізнання.

Таким чином, з наведеного вище аналізу деяких процесуальних питань вбачається, що в чинному КПК України є досить багато суперечностей, які потребують коректування та їх узгодження між собою. Враховуючи вищезазначене пропоную внести до КПК України наступні зміни:

Ч. 1 ст. 208 КПК України викласти в наступній редакції «1. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину (кримінального проступку), за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1) якщо цю особу застали під час вчинення кримінального правопорушення (злочину чи кримінального проступку) або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення (злочину чи кримінального проступку) очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила кримінальне правопорушення (злочин чи кримінальний проступок);

3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні

тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України».

Ч. 3 ст. 38 КПК України викласти в наступній редакції «При досудовому розслідуванні кримінальних проступків у встановлених законом випадках повноваження слідчого органу досудового розслідування можуть здійснюватися співробітниками інших підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, які відповідно до внутрішніх наказів керівника відповідного органу, уповноважені здійснювати дізнання, попередньо пройшовши перед цим відповідне навчання».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (ред. від 1 вересня 2020 р.) URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 29.10.2020)

**КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Телестакова Арменуї Абриківна
доцент, кандидат юридичних наук

завідувачка кафедри
приватного та публічного права

Мірзоян Рубен Арменович

студент

м. Київ, Україна

Київський національний університет
технологій та дизайну

Анотація: Проаналізовано поняття комерційної таємниці, відомості, що становлять / не становлять комерційну таємницю, юридичну відповідальність за розголошення комерційної таємниці, визначено низку термінологічних неточностей, а також запропоновано шляхи їх вирішення. Досліджено досвід Великої Британії у боротьбі з нечесними проявами конкуренції та від неправомірного використання відомостей, що складають комерційну таємницю.

Ключові слова: комерційна таємниця, інтелектуальне право, законодавство, міжнародний досвід, відповідальність за розголошення.

Вступ. Вислів відомого банкіра і фінансиста Натана Ротшильда «хто володіє інформацією, той володіє світом» є актуальним на тепер як ніколи. Інформація як предмет захисту комерційної таємниці є найважливішим активом. Збільшення мобільності співробітників, особливо у сферах передових технологій, означає, що інформація, що становить комерційну таємницю, може бути отримана, як навмисно, так і ненавмисно співробітниками, що звільняються. Відповідно до інформації, отриманої з відкритих джерел, більше 90% випадків присвоєння комерційної таємниці пов'язані з звільняється

співробітником власника комерційної таємниці або колишнім діловим партнером.

Мабуть на тепер важко знайти суб'єкта підприємницької діяльності, який не володів би принаймні одним комерційним секретом. Суб'єкт господарювання має право на захист таких нематеріальних активів власності, як методи ведення бізнесу, маркетингові плани, списки клієнтів, формули, ноу-хау і бази даних. Захист комерційної таємниці є вкрай важливим як для поширення знань, так й для економічному розвитку країни. Як відомо, комерційна таємниця як об'єкт права інтелектуальної власності, купується неформально та не підлягає реєстрації. Комерційна таємниця належить до інформації з обмеженим доступом. Для суб'єктів господарювання найбільш цінною є інформація, яку вони використовують для досягнення цілей компанії – отримання прибутку або певних результатів. Забезпечення захисту інформації – це спосіб запобігання несанкціонованому використанню цінних відомостей та уникнення порушень прав та інтересів їхніх законних власників.

Теоретичною основою даної наукової праці стали праці Полулях О. В. Чернадчук О. В. Кручиненко А. О. та Тишковець І. О. Карпенко Н. Г. Грабовська В.М., Белуга Ю.М. Легашова Е. С. та інших.

Що ж представляє собою «комерційна таємниця», як вона захищається та охороняється державою в Україні та у Великій Британії?

На думку, Полулях О. В. Чернадчук О. В. комерційна таємниця є загальною формою правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, що є поряд із патентною (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, селекційні досягнення – групи об'єктів промислової власності), реєстраційною (товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування, знаки місць походження товарів), особливою (топології інтегральних мікросхем), авторським правом (твори науки, літератури, мистецтва, програми електронно-обчислювальних машин, бази даних) і суміжними правами (постановки, фонограми, виконання, передачі радіо та телебачення). Метою комерційної таємниці є охорона результатів інтелектуальної діяльності в процесі комерційної діяльності

суб'єктів господарювання. Тому комерційна таємниця віднесена до об'єктів права інтелектуальної власності (виключних прав). Погоджуємося з автором, що не вся конфіденційна інформація юридичної особи є комерційною таємницею, а лише та, яка є результатом інтелектуальної (але не обов'язково творчої) діяльності, що становить комерційну цінність та щодо якої особа вживає заходів із збереження її секретності [12].

Досить слушною є думка Кручиненко А. О. та Тишковець І. О., які вважають, що комерційною таємницею є інформація, яка є засекреченою, вона повністю чи в сукупності складових є таємною та важкодоступною для людей, які, зазвичай, працюють з таким видом інформації. У зв'язку з цим, така інформація є надзвичайно цінною і її пильно контролюють та зберігають в таємниці [8].

Не можемо не погодитися з думкою Карпенко Н. Г., що інформація у сучасному світі – це стратегічний ресурс, вона стала об'єктом посягання злочинних намірів, а її захист від несанкціонованого використання, зміни або знищення набуває сьогодні першочергового значення. Комерційна таємниця є об'єктом права інтелектуальної власності щодо володіння, користування і розпорядження інформацією, що її складає. Право власності на комерційну таємницю виникає з моменту її класифікації як такої у визначеному законом порядку і діє до закінчення терміну її засекречення або відчуження у встановленому законодавством порядку [5].

Зазначимо, що у чинному законодавстві України містяться різноманітні визначення поняття комерційної таємниці, зокрема, комерційна таємниця згадується в статтях 420, 505 Цивільного кодексу України, а також статтях 36, 162 Господарського кодексу України [1; 11].

Згідно ст. 505 Цивільного кодексу України *комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим*

обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці [11]. До таких відомостей, що можна охопити поняттям комерційної таємниці, на практиці, можна вважати: формування цінової політики; рівень доходів та стратегічні плани розвитку суб'єкта господарювання, відомості про контрагентів та укладені з ними контракти, маркетингові дослідження та аналітичні огляди ринку, власні розробки та винаходи, на які не оформлені патенти.

Не становлять комерційну таємницю: установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності; дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць; документи про сплату податків і обов'язкових платежів; документи про платоспроможність; відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю; відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

За розголошення відомостей щодо комерційної таємниці винні особи несуть в установленому законом порядку юридичну відповідальність – матеріальну, дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову та кримінальну. Однак, на практиці, досить важко визначити ступінь вини працівника, оскільки, порядок визначення матеріальної шкоди від розголошення комерційної таємниці, на тепер, чинним законодавством України не передбачено. Розголошення таємниці може розцінюватися як порушення

трудової дисципліни, за що передбачено дисциплінарне стягнення, визначене ч. 1 ст. 147 КЗпП: догана або звільнення.

В сучасному міжнародному праві створені окремі Директиви Європейського Союзу щодо захисту комерційної діяльності, а також Угода ТРІПС. Захист комерційної таємниці в США та країнах ЄС дуже ефективний, а законодавство цих країн, що регулює дане питання досить розвинуте.

Досить важливим і актуальним питанням є співвідношення понять «ноу-хау» та «комерційної таємниці». Так, на тепер, не існує єдиної думки стосовно цього приводу. Деякі вчені відносять «ноу-хау» до структури комерційної таємниці, як її елемент, інші ж, натомість відокремлюють її.

Бабкін В. вважає, що «ноу-хау» належить виключно до науково-технічної інформації. В. Дозорцев вважає, що поняття «комерційна таємниця» значно ширше, ніж поняття «ноу-хау», оскільки воно, крім відомостей, які стосуються результатів інтелектуальної діяльності, може включати й відомості, що мають суто інформаційне або пізнавальне значення. Науковець вводить ще один розмежувальний критерій цих понять, вважаючи, що комерційну таємницю характеризують підстави виникнення відомостей, що її становлять, а для «ноу-хау» важлива наявність певних умов його виникнення. Автор доходить висновку, що «ноу-хау» за своєю природою є комерційною таємницею, але не будь-яка комерційна таємниця є «ноу-хау» [2].

Цікавим є досвід Великої Британії у боротьбі з нечесними проявами конкуренції та від неправомірного використання відомостей, що складають комерційну таємницю. Зокрема, у Великій Британії існують чотири форми так званого «пакту про неконкуренцію»:

1. *обов'язок про відмову від залучення (non-solicitation)*, що забороняє колишньому працівнику залучати до співробітництва клієнтів та інших працівників свого роботодавця;

2. *обов'язок про невзаємодію (non-dealing covenants)*, що передбачає заборону колишньому працівнику взаємодіяти з клієнтами / контра- гентами

компанії попереднього роботодавця щодо питань, пов'язаних із попередньою роботою;

3. *обов'язок про неконкуренцію (non-competition covenant)*, який полягає в забороні колишньому працівнику будь-яким чином займатися конкуруючою діяльністю, у тому числі створювати компанію – прямого конкурента колишнього роботодавця;

4. *Відсторонення від роботи зі збереженням заробітної плати (garden leave)*, так звана «відпустка в саду», яку автори називають особливим типом обмежувальних умов, полягає вона в тому, що час після направлення повідомлення про звільнення, працівник за вимогою роботодавця повинен провести в оплачуваній відпустці замість здійснення його звичної діяльності і не працювати в цей час на конкурента. Метою такого відсторонення є видалення працівника з даного сегмента ринку для того, щоб інформація, якою він володіє, застаріла [9, с. 52-59].

Висновки. Комерційна таємниця як об'єкт права інтелектуальної власності має ряд ознак, серед яких можна виділити: універсальність, оборотоздатність, відсутність загальновідомості, нематеріальність.

Норми, які регламентують відповідальність щодо розголошення комерційної таємниці потребують певного удосконалення. Норми про цивільну та кримінальну відповідальність, вважаємо, потрібно привести у відповідність до стандартів країн Європейського Союзу.

У вітчизняному законодавстві потрібно формування законодавчої бази у сфері охорони комерційної таємниці, включаючи питання ноу-хау; правової охорони раціоналізаторських пропозицій; трансферу технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Закон України від 01.01.2004 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
2. Грабовська В.М., Белуга Ю.М. «Ноу-хау» й «комерційна таємниця»: співвідношення понять. Порівняльно-аналітичне право. No 1. 2016. С. 98-100. URL: http://pap.in.ua/1_2016/28.pdf.
3. Гречишкін І.К. Комерційна таємниця як об'єкт інтелектуальної власності / І.К. Гречишкін // Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (ДДУВС, 29.11.2019). С. 100-102.
4. Карпенко Н. Г. Комерційна таємниця – визнання, захист, відповідальність. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7880> (дата звернення: 07.12.2020). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.65.
5. Колобов Л., Колеснікова І. Комерційна таємниця та питання захисту комерційної таємниці. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 5. С. 8–13.
6. Конституція України (зі змінами та доповненнями на 15.04.2020) URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
7. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями на 15.04.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
8. Кручиненко А. О., Тишковець І. О. Комерційна таємниця в системі понять інтелектуальної власності / А. О. Кручиненко, І. О. Тишковець. // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі: Збірник тез IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет- конференції з міжнародною участю, (Кременчук, 13-15 березня 2020 року). – Кременчук, КрНУ, 2020. – С. 27-31.
9. Легашова Е. С. Соглашения о неконкуренции с работниками: английский опыт и российская действительность / Е. С. Легашова, А. Р. Муксинов. – Закон: издательская группа [Электронный ресурс]. – Режим

доступа: http://epam.ru/articles/rus/Legashova_Muksinov_Zakon_04-2010.pdf
(дата обращения: 24.10.2014).

10. Світличний О. П. Комерційна таємниця як об'єкт права інтелектуальної власності та міжгалузевий інститут в системі права та законодавства України. Публічне право. 2014. № 1. С. 188–194.

11. Цивільний кодекс України: Закон України від 01.01.2004 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44. Ст. 356.

12. Чернадчук О. В. Комерційна таємниця як специфічний об'єкт інтелектуальної власності / О. В. Чернадчук, О. В. Полулях. // Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Суми. – 2020. – С. 360–362.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ СУБ'ЄКТІВ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Ус Юлія Олегівна
старший викладач
Юдіна Маргарита
студентка юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
г.Дніпро, Україна

Вступ: У Римі особа позначалося терміном персона, проте далеко не всі люди визначалися особами, тобто суб'єктами права, у державі.

Мета: Розкрити поняття основ правового становища її дієздатність та правоздатність, та дослідити правове становище різних категорій римського населення.

Матеріали та методи: Розкрили поняття основи та дієздатність с правоздатністю, також дослідили правове становище різних категорій римського населення.

Результати і обговорення: Здатність особи бути об'єктом, та мати права- це правоздатність. Здатність особи набувати певні права і нести відповідальні обов'язки – це дієздатність. Хоча повнота якості суб'єкта передбачає наявність, того чи іншого однак до самого поняття суб'єкта істотно є-правоздатність. Людина яка стає правоздатною з моменту її народження проте цього може бути недостатньо для цього. Для виникнення особи необхідно, щоб дитина народилася живою.

Для того, щоб володіти повною правоздатністю в усіх галузях особа мала відповідати таким трьом станам:

- 1) Відповідати стану свобод;
- 2) Мати статус громадянства;
- 3) Мати сімейний стан;

Система Римського права

Римське право:

- 1) Публічне право
- 2) Приватне право:
 - а) цивільне право
 - б) право народів
 - в) право преторське
 - г) природниче право

Втрата правоздатності:

Правоздатність особи припиняється з моменту її смерті

Класичні юристи визначають три ступені втрати : *maxima* (максим.) , *media* (середня) , *minima* (мінімальна)

Максимальна – повна втрата правоздатності , коли людина втрачала свободу.

Середня – повна втрата особистих та майнових прав. Наставала коли людина втрачала своє майно.

Мінімальна – відбувалося зі зміною сімейного статусу , яка наступала таким чином :

- 1) Особа власних прав перетворювалося на чужих прав.
- 2) Сімейно самостійна особа всиновлювалося жінкою
- 3) Жінка , яка не перебувала ні під чією владою , одружувалися та ін.

Дієздатність визначається віком людини і розуміння сенсу вчинених дій , здатність володіти собою та зважено приймати рішення

- 1) Діти віком до 7 років були не дієздатними
- 2) З 12 років (дівчата) до 14 років (хлопці)- частково дієздатні . Вони мали право робити незначні покупки та приймати подарунки.
- 3) Жінки з 12 , а чоловіки з 14 до 25 років які визнавалися як неповнолітні , але дієздатними мали право укласти різного роду цивільно-правові угоди.

Коли у римського громадянина народжувалася позашлюбна дитина , вона набувала статусу матері.

Римське громадянство втрачалось внаслідок:

А)смерть особи

Б)полон

В)через податок

Латини користувалися лише правом голосу , проте не могли обіймати посади магістрів.

Перегрини – це сама нижча ланка , ставали громадянином іноземних держав , які якимось чином потрапили на територію Риму.

Вільнодопущенн громадяни – це громадяни відпущенні на волю на раб

Раби є членом великої патріархальної сім'ї . Не мають юридичного значення . Не мав право мати : сім'ю, власність, звертатися до суду та служити в армії.

Висновок: Отже підсумовуючи все вище сказане можна побачити , що не всі мали права та не всі могли бути громадянами Риму . Для того щоби мати правове становище потрібно були відповідати певним критеріям правової системи.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Rimskpravo.pdf
2. <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/26631/1/%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%A3%D0%9C%203%20%D0%9E%D0%A0%D0%9F%D0%9F.pdf>
3. http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/rimskoe_pravo_yash.pdf
4. http://pravo.puet.edu.ua/files/lic2016bac/rpp_03.pdf
5. <http://jure.in.ua/tema-3-osoba-v-rymskomu-pravi/>

РИМСЬКА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ

Ус Юлія Олегівна

викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін

Самсонова Аліна Миколаївна

студентка

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

м.Дніпро, Україна

Вступ. Народження нових форм судочинства вплинуло на появу нового явища юридичної культури – практичну, а після вже і теоретичну юриспруденцію (від *juris prudentia* - передбачливість в праві), або, як її називають по іншому – юридичну науку. Вони були першими, хто зберігав і пояснював стародавні звичаї, вирішуючи їх на основі конфліктів між людьми. Після того, як верховенство понтифіків згасло в судочинстві, їх роль особливо посилилася. Деякі римляни, які були позбавлені доступу до жрецьких посад і зовсім, до юридичних традицій, зацікавилися в допомозі вищевказаним.

Найбільш значущим періодом у розвитку римської юриспруденції, її розквітом, традиційно, називається епоха ранньої імперії, хронологічно існувала в I в. до н.е. - III ст. н.е.

Мета роботи. Юриспруденція, як наука, вже в ті часи вважалася досить складною, включаючи в себе аспекти трактування проблем організації та діяльності держави з позицій права. Також було внесено самостійна юридична вчення про державу.

Найпершим і головним понтифіком був Тіберій Корункарій. Саме він почав публічно консультувати городян питань тлумачення права, а також з приводу звернень до суду. Незабаром заняття з юриспруденції стали одними з найголовніших і значущих складових, що навіть знаменитому Цицерону не раз доводилося доводити що та ж політична діяльність означає дуже багато в очах суспільства.

У перші століття просування юриспруденції в Римі з'явилися перші юридичні знаменитості, які користувалися авторитетом більше, ніж інші. Такими знаменитостями були: Марк Манілій, Секст Елій і Марк Порцій Катони. В ті часи знання права не обмежувалася лише усною практикою. Саме Секст Елій Петус Кат склав перший з відомих посібників по праву - в 3-х частинах, що охопили відповідно Закони XII Таблиць. Спочатку римська юриспруденція мала лише чисто прикладний характер. Ця наука відрізнялася однією важливою особливістю: правознавці тільки надавали допомогу звертаються до них, при цьому не виступаючи в судах.

Посилаючись на закон 203 р всі тодішні юристи були зобов'язані надавати юридичні послуги безкоштовно, але в традиціях громадських пристойності вони винагороджувалися особливим гонораром.

Матеріали і методи. За запитами багатьох магістратів і суддів право відповідей отримало дуже важливе значення, яке надаємо як привілей найбільш солідним юристам. Імператор Август визначив те, що за формою відповіді повинні бути письмовими, за особистою печаткою самого правознавця. А право дарувати повинно було бути тільки особливим повелінням принцепса.

Результати і обговорення. З кінця II ст. видача право відповіді призупиняється і за думками ранніх класичних юристів вводиться і визнається сила закону.

У 426 р творів і відповідей п'яти найбільш іменитих юристів була додана обов'язкова сила: Папініана, Павла, Гая, Ульпіана і Модестина. Практика могла звертатися до праць інших правознавців, тільки якщо перші п'ятеро на них посилалися. Тим самим юриспруденція стала ще одним джерелом римського права.

Висновки. Процедура правозастосування та правореалізації вимагали неухильного знання її словесної форми, аж до виконання певних жестів або нанесення символів. Іншими важливими напрямками розвитку римської юриспруденції виступали:

- складання позовних формул;

– навчання правовому знання.

Найбільшу популярність і популярність отримали саме підручники з цивільного права у викладі Гая (II ст.) З «інституціями», де і збереглися основні відомості про класичному римському праві. Також в практику майже відразу увійшли спеціальні твори - відповіді.

З часом юридична наука все більше офіціалізовувалась і багато правознавці, які перестали отримувати колишній, і взагалі, будь-який вихід в практику, почали професійні заняття адвокатурою - безпосереднім захистом інтересів підозрюваних клієнтів в суді. З птолемеєвського Єгипту в Рим прийшло народження ще однієї спеціалізованої форми юридичної практики: фіксації угод і документів.

Особливі писарі при магістратах стали практикувати видачу достовірних і завірених копій офіційних актів, в тому числі едиктів. Табелліони вели практику по приватним запитам: становили грамотні і відповідні праву акти, фіксували укладання угод. Саме так і було покладено початок нотаріату.

У римському праві вперше знайшов відображення поділ норм права на публічне та приватне. Римське право вперше в історії людства розробило критерії для оцінки правової поведінки людини, сформулювало особливу правову культуру відносин між людьми.

Саме у римському праві сформувались юридична термінологія і понятійний апарат, наука про право. Римські юристи вперше взяли на себе сміливість заявити про те, що правом треба займатися, його необхідно вивчати і йому потрібно навчатися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін .; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. - Х .: Право, 2008.
2. Підпригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів. Вид. 3 -тє, перероб. та доп. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.
- 3 Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право: Підручник. — 2-ге вид. — К.: Юрінком Інтер, 2009. — 528 с.
4. Римське приватне право: підручник / І. С. Перетерській, В. А. Краснокутський, І. Б. Новицький, І. С. Розенталь, Е. А. Флейшиц / Под ред. І. Б. Новицького, І. С. Перетерського. - М.: Юриспруденція, 1999. - 509 с.
5. Грім Д. Д. Лекції з історії римського права. - СПб., 1892.
6. Протасов А. Огляд історії римського права з часів Ромула до видання знову виправленого Васілікона Імператором Костянтином Порфирорідних. - СПб., 1809.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЖІНКИ У РИМСЬКОМУ ШЛЮБІ

Ус Юлія Олегівна

викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін

Татусько Дар'я Юрїївна

студентка

Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

Вступ. На сьогодні постала проблема у гендерній нерівності між чоловіком і жінкою, а також почалася активна боротьба, що направлена на усунення цієї проблеми[1]. Однак мало хто здогадується звідки пішла така нерівноправність. А з'явилося це все досить давно. Ще в Стародавньому Римі жінка була досить обмежена у своїх правах і поступалася чоловікові своїм правовим становищем.

Римська культура визначила долю і призначення жінки у вихованні дітей, що досить сильно позначалося на психологічній свідомості її нащадків. Хоч всі і народжувались рівноправними (в законному шлюбі), то з появою шлюбних стосунків все змінювалось.

Мета роботи полягає в визначенні місця та ролі жінки в римському шлюбі, у вивченні прав жінки у римському приватному праві, у порівнянні шлюбів *cum manu* та *sine manu*, а також у дослідженні проблем гендерної нерівності у римському шлюбі.

Матеріали і методи. Визначили місце та роль жінки в римському шлюбі, вивчили та розглянули права жінки у римському приватному праві, порівняли види законних римських шлюбів: *cum manu* та *sine manu*, дослідили проблеми гендерної нерівності у римському шлюбі.

Результати і обговорення. Правове становище жінки залежало від виду шлюбу, в якому вона перебувала. Почнемо з того, що законний римський шлюб поділявся на два види:

1) *cum manu* – шлюб, в якому жінка була під владою чоловіка;

2) *sine manu* – шлюб, в якому жінка не була під владою чоловіка. Вона або залишалась під владою попереднього домовладика або була самостійною[2]. У шлюбі без чоловічої влади правова активність жінки була значно більшою, ніж у шлюбі з чоловічою владою, адже в такому шлюбі становище жінки прирівнювалося до дітей. Тобто її права були, наприклад, на рівні доньки домовладика. А також жінка була неправоздатною у сфері приватного права. За неї і її права повністю відповідав домовладик, навіть у суді. Дружину вважали за річ – її могли продавати у рабство, присуджувати різні покарання сімейним судом, у яких не було меж. Найжорстокішим покаранням була страта.

Однак пропри всі ці обмеження, якщо жінка була слухняною та мудрою господинею, вона прирівнювалась до хазяйки будинку. Все її майно при укладанні шлюбу переходило до власності чоловіка і претендувати вона на нього не могла. Однак саме дружина ставала спадкоємицею після смерті чоловіка і розділяла все майно разом з дітьми[3].

У шлюбі без чоловічої влади жінка була наділена більшою мірою прав. Оскільки влада чоловіка на неї не поширювалася, то вона залишалась під владою свого агната або ж була самостійною. В цьому шлюбі чоловік не мав права лишати жінку свободи і життя. В той час, коли жінка вже мала право без будь-яких підстав розлучитися з ним. Всім своїм майном жінка розпоряджалася сама.

Хоча жінка була обмеженою у правах і значно поступалась правовому стану чоловіків, однак не була повністю безправною. Її права змінювались разом з етапами соціального і економічного розвитку у Стародавньому Римі, і значною мірою покращувались.

Головною заборonoю для жінок Стародавнього Риму була участь в політичній сфері. Вони не сприймалися як повноцінні особистості. Однак жінки могли добре маніпулювати своїми чоловіками. І деякі рішення чоловіків, в тих чи інших політичних діяннях, частково залежали від думки жінки. Тому можна сказати, що жінка, в певній мірі, віддавала свій голос через свого чоловіка[4].

Більш жорстоким, по відношенню до жінки, все ж таки був шлюб сумаці, в якому постає дуже багато різних проблем гендерних ролей. Основними проблемами гендерної нерівності у Стародавньому Римі є:

- насильство проти жінок (сімейне, моральне);
- позбавлення жінок права голосу та «слова»;
- позбавлення жінок прав на волю та життя;
- позбавлення жінки власного майна;
- пригнічення жінки як особистості.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вище перераховане, можемо сказати, що правове становище жінки суттєво залежало від виду укладання шлюбу. В ході еволюції, а також соціального розвитку суспільства Стародавнього Риму жінка стала наділена більшою правовою активністю, а згодом і зовсім володіла правовим становищем, що і чоловік.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерна нерівність. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D2%90%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C

2. Щербак К.А. «Правове становище римської жінки». URL:

<http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/18352/9-ав>

3. Підопригора, О.А., Харитонов, Є.О. Римське право : підруч. К. : Юрінком Інтер, 2009. URL: <https://yurincom.com/files/content/RimPravo.pdf>

4. Жінки в Стародавньому Римі. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8_%D0%B2_%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%BC%D1%83_%D0%A0%D0%B8%D0%BC%D1%96#%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8_%D0%B2_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96

ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ ПОДРУЖЖЯ У РИМСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Ус Юлія Олегівна

викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін

Похил Анастасія Володимирівна

студентка
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

Вступ. Звичайно ж укладання шлюбу несло за собою багато наслідки, такі як: сімейні обов'язки і взаємні права. У більшості випадків не було ніякого рівності, так як на жінку звалювалося дуже обов'язкової роботи, а чоловік як раз таки мав всі повноваження над дружиною.

Мета роботи полягає в тому, які були відносини. Відносини подружжя були як особистого, так і майнового характеру. Але так само, коли шлюб був під владою чоловіка дуже сильно відрізнявся від шлюбу, який був без чоловічої влади.

Особисті й майнові відносини подружжя при шлюбі з чоловічою владою відрізнялися патріархальною суворістю. При шлюбі з чоловічою владою жінка не мала ніякої юридичної значимості і самостійності. При шлюбі *cum manu* чоловік мав практично безмежну владу над своєю дружиною. Він міг продавати жінку в рабство, піддавати будь-яким покаранням, витребувати її назад, якщо вона раптом наважилася покинути будинок. Так само, як і раби, жінки та діти були повністю під владою глави сім'ї, тобто не мали ніякої значущості. За проступок дружини виносилося покарання радою, яка склалася з її родичів.

Матеріали і методи. Так само склалися і майнові відношення подружжя. Те, що дружина мала до шлюбу, або ж отримувала під час нього - ставало автоматично майном чоловіка. Так само жінка, практично, не могла бути домовласницею і власницею якого або майна, саме тому не могла стверджувати правочини. Однак шлюб без чоловічої влади резонно відрізнявся від першого. І,

природно, по іншому розставляв пріоритети та інакше визначала особисті й майнові відносини подружжя. Жінка, вступаючи в шлюб зберігала свій статус, який набула ще до шлюбу. Жінка залишалася незалежною, лише якщо не була під владою свого *pater familias*, але так само, якщо вона була особливою чужого права, то її майно зберігалось і після шлюбу.

Результати і обговорення. Влада чоловіка на таку жінку, відповідно, не поширювалася, однак у багатьох внутрішніх сімейних відносинах верховенство чоловіка зберігалось.

Так же само регулювалися майнові відносини, де був внесений принцип роздільності майна жінки і чоловіки. Все, що жінка набувала під час шлюбу залишалось її власністю, якщо вона була юридично самостійною. Дружина мала повне право розпоряджатися такими речами.

Разом з тим, дещо обмеженим було *jus commercii* за подружжя щодо одне одного. Договір про дарування був можливий тільки лише з істотним застереженням. Також чоловік та дружина могли укладати між собою різноманітні договори.

Висновки. У кількох джерелах ми могли бачити, що обдарування в шлюбі заборонено зовсім, а посил йде саме на слова Ульпіана: «Наші предки заборонили дарування між жінкою і чоловіком; вони вважали гідною поваги любов лише на основі душевного настрою і піклувалися про репутацію подружжя, аби [подружня] угода не мала вигляду набутого засобом [сплати] ціни і аби кращий не біднішав, а гірший не збагатився» (Д. 24.1.3). Однак ми повинні врахувати те, що ця фраза була сказана під час давнього періоду в Римі. У період класичного римського права все виглядало інакше. Так, насправді таке право мало місце бути, між яким обдарування між чоловіком і жінкою була небажана. Але ось виключення завжди були присутні, навіть в ті часи: обдарування жінкою чоловікові просування на службі, необхідні затрати за посадою (Д. 24.1.40—42), обдарування внаслідок вигнання (Д. 24.1.43), на случай розлучення (Д.24.1.60.1), дарування на випадок смерті (Д. 24.1.9.2), а також дарування на похорон (Д. 24.1.5.8—10).

Жінка, також, могла дати чоловікові можливість розпоряджатися своїм майном. Відносини, майже завжди, підлягали позовному захисту, так як у подружжі часто виникали правові відносини. Однак між подружжям не могло відбуватися позовів, що могли призвести до безчестя одного з них.

Майнові відносини подружжя охоплювали два шлюбно-правових інститути, а саме: посаг, придане (*dos*) й дарування саме з боку чоловіка (*donatio propter nuptias*). Посагом визначалося лише те майно дружини, яке призначалося саме для цієї мети і передавалося чоловікові самою дружиною чи її *pater familias*. Але ж у республіканський період посаг одразу переходив до чоловіка та не повертався жінці. Саме через це з'явилося багато негативних наслідків. Кількість розлучень значно зростає. Перед вступом у шлюб батьки наречених почали вимагати від чоловіка певних обіцянок на випадок припинення шлюбу, які пізніше перетворилися на шлюбні переговори.

Через смерть дружини посаг залишався її чоловікові, але ж якщо батько цієї жінки був ще живим, то посаг завжди повертався йому. Якщо ж помирає чоловік, то посаг завжди переходив до його дружини. При розлученні ж було дещо інакше. Якщо був винен чоловік, то посаг повертався дружині, якщо ж навпаки, була винна дружина, то посаг залишався чоловікові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Топчян, Ю. А. Шлюб і сім'я в сприйнятті римлян республіканського періоду
2. Культура Стародавнього Риму Ю. К. Колосовська та ін.
3. Сергієнко М. Життя стародавнього Риму
4. Діонісій Галікарнаський. «Римські старожитності» (англійською).
Архів оригіналу за 2013-07-07.
5. <https://studentu.info/gosudarstvo-i-pravo/rimskoe-pravo/pravovi-vidnosini-podruzzhzha-u-rimskiy-imperiyi>

**КОНСУЛЬТАТИВНО-ДОРАДЧІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТИ
ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ
ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

Чепурко Ярослав Олексійович

аспірант кафедри соціальної і гуманітарної
політики Національної академії державного
управління при Президентіві України
г. Киев, Украина

Вступ./Introduction. Підчас становлення громадянського суспільства урядом України був розпочатий процес формування двосторонньої взаємодії між владою і громадою, що дало інститутам громадянського суспільства й окремим громадянам можливість долучитися до процесу формування та реалізації соціогуманітарної політики. Проте цей процес і досі відбувається досить повільно через причини соціального, політичного та економічного характеру.

У результаті розроблених і затверджених нормативно-правових актів було сформовано такий механізм взаємодії влади і громади у формуванні та реалізації соціогуманітарної політики, як консультації з громадськістю, створено консультативно-дорадчі органи, до складу яких могли входити представники громадськості (громадські, благодійні, релігійні організації, профспілки, експерти, громадські діячі та ін.).

Слід зазначити, що, незважаючи на внутрішню готовність громадськості будувати діалог із владою і надану владою таку можливість, виявилось, що громадськість має проблеми із фаховою підготовкою, а влада – з тим, як будувати ці відносини з організаційного, матеріального та практичного боку. На допомогу громадськості урядом були розроблені навчально-методичні матеріали з основних понять щодо реалізації соціогуманітарної політики та

діяльності консультативно-дорадчих органів, проте обсяг та змістовність їх, на жаль, не є достатніми, тож потребують доповнень і тлумачень.

Отже, дослідження консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики в Україні, зокрема в теорії публічного управління, разом із тим знаходяться на початковій стадії. Існує потреба розвитку теоретичної бази з цього питання, розширення понятійного апарату, визначення шляхів підвищення ефективності такої взаємодії у зазначеній сфері.

Мета роботи./Aim. Метою роботи є теоретичне обґрунтування діяльності консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики та розробка наукових висновків і пропозицій щодо удосконалення цього процесу в практиці публічного (державного) управління в Україні.

Накопичені в Україні соціогуманітарні проблеми за своєю гостротою та вагомістю наслідків набувають характеру загроз національній безпеці. Необхідність розв'язання зазначених проблем і загалом логіка розвитку процесів соціогуманітарного реформування в Україні потребує докорінної зміни підходів держави до проблем гуманітарного розвитку країни. Однією з найважливіших умов вирішення цього завдання є підвищення ролі консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики в Україні.

Матеріали і методи./Materials and methods. В основу дослідження покладено фундаментальні положення науки публічного управління та адміністрування, використані загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у підвищенні ролі консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики в Україні.

Метод єдності історичного і логічного надає можливість прослідкувати еволюцію поглядів на розвиток соціогуманітарної сфери як відбиття закономірного процесу розвитку цивілізації. Для кількісного аналізу базових параметрів стану соціогуманітарної безпеки соціуму, а також ролі

консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики в Україні використані статистичні методи. На основі методу порівняльного аналізу розкрито вплив консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики у розвинених країнах і в трансформаційних суспільствах.

Результати та обговорення./Results and discussion. Консультативно-дорадчі органи як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики починають посідати все помітніше місце у процесі прийняття нормативно-правових актів у демократичних державах світу. На сьогодні при органах публічної влади створено цілу низку консультативно-дорадчих органів, які мають різний статус, кількісний склад, порядок створення і діяльності тощо. З огляду на конституційне законодавство різних країн, консультативно-дорадчі органи мають різні свої найменування: громадські ради, консультативні комітети, дорадчі або експертні комісії, громадські колегії, робочі групи, громадські палати, консультативні асамблеї, експертні служби, громадські журі тощо.

Сьогодні проблема громадянського суспільства та його взаємодії з органами державної влади в процесах реалізації соціогуманітарної політики – одна з центральних у політичній та державно-управлінській науці. Очевидно, що її актуальність спричинена складними і досить суперечливими трансформаціями відносин у перехідних суспільствах, до яких належить і Україна.

Науковці визначають, що громадянське суспільство є зрізом життя суспільства, а його зрілість засвідчує ступінь його розвитку, водночас як соціогуманітарна політика є зрізом політики й управління, і засвідчує наявність балансу в політичній системі. Соціогуманітарна політика забезпечує існування каналів досягнення консенсусу в розв'язанні суспільних проблем.

Суспільство має отримати нову якість політико-адміністративного управління в соціогуманітарній сфері, нову систему відносин громадянин – держава, від чого, власне, й залежить здатність акумулювати суспільний

консенсус. У свою чергу, соціогуманітарна політика – це поле взаємодії держави та інших суб'єктів політичних відносин (партій, груп інтересів, суспільних рухів тощо), що характеризується тим чи іншим ступенем відкритості й прозорості. Діючи на цьому полі суб'єкти взаємодіють не лише з державою, а й між собою, причому часто обминаючи державу.

Серед ключових проблем розвитку громадянського суспільства в Україні є проблема взаємодії органів влади і громадськості з метою формування та реалізації державної політики соціогуманітарних процесів на центральному, місцевому та регіональному рівнях.

З метою реалізації прав громадян брати участь в управлінні державними справами згідно зі ст. 38 Конституції України урядом затверджено постанову Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2014 р. N 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», що визначає порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації.

Метою проведення консультацій з громадськістю щодо формування та реалізації соціогуманітарної політики є також забезпечення вільного доступу громадян до інформації про діяльність органів виконавчої влади, забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності органів виконавчої влади, сприяння налагодженню системного культурного діалогу влади з громадськістю, підвищення якості підготовки рішень із важливих питань державного і суспільного життя з урахуванням думки громади, створення умов для участі громадян у розробленні проектів рішень влади з питань єдиного гуманітарного простору, які є важливими для суспільства.

Отже, консультації з громадськістю щодо формування та реалізації соціогуманітарної політики можна розглядати як:

– процес обміну інформацією, або процес комунікації між органами влади і громади (об'єднаннями громадян та окремими громадянами), організований органами виконавчої влади;

– форму залучення громадян в управлінні державними справами з питань гуманітарної безпеки.

Метою консультацій з громадськістю є:

- вироблення та прийняття соціально обґрунтованих державно-управлінських рішень щодо соціального захисту громадян;

- урахування прав, інтересів та знань усіх зацікавлених сторін;

- надання можливості громадянам впливати на зміст рішень соціогуманітарного розвитку, що ухвалюються органами влади;

- забезпечення можливості вільного доступу до інформації про культурну діяльність органів державної влади;

- забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності цих органів;

- сприяння системної взаємодії влади і громадськості у формі соціокультурного діалогу;

- підвищення якості підготовки та прийняття рішень із важливих соціогуманітарних питань урахуванням думки громадськості;

- забезпечення умов для участі громадян у розробленні проектів рішень влади.

В обов'язковому порядку проводяться консультації з громадськістю з питань щодо:

– проектів нормативно-правових актів, які стосуються гуманітарних прав, свобод і законних інтересів громадян;

– проектів державних і регіональних програм економічного, соціального і культурного розвитку, рішень щодо ходу їх виконання;

- звітів головних розпорядників коштів Державного бюджету України про витрачання бюджетних коштів за минулий рік;
- інформації про роботу Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади.

Отже, об'єктивна оцінка діяльності консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики, серед іншого, має базуватися на аналізі тих можливостей, які були закладені в основу їх створення, розгляді їх кадрового потенціалу, наближеності до осередків прийняття політичних рішень, тощо. Ретельний аналіз цих відомостей дасть можливість скорегувати ті оцінки, які отримують вищезазначені органи з боку експертного середовища, з'ясувати відповідність покладених на них завдань обсягам ресурсного забезпечення. В цьому контексті варто також погодитися із тезою про те, що ефективна реалізація будь-якої функції неможлива, якщо для виконання відповідних завдань зазначені суб'єкти не володіють достатніми повноваженнями.

Висновки./Conclusions. Проведений теоретичний аналіз діяльності консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики в Україні на наш погляд, дозволить визначити та чітко окреслити зміст і функціональне навантаження базового понятійно-категоріально апарату, що надає інструментарій для теоретичного дослідження гуманітарних процесів в новітній період в контексті сучасного культурно-духовного становлення та розвитку українського суспільства. Для цього розглянуто наявні в науці підходи з метою з'ясування сутності, змісту і взаємозв'язку таких базових категорій: консультативно-дорадчі органи, механізми державного регулювання, громадянське суспільство, гуманітарна сфера, соціогуманітарна політика, гуманітарний простір, інформаційний простір.

У результаті аналізу та узагальнення нормативно-правової бази, наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів щодо діяльності консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної

політики в Україні необхідно обґрунтувати методологічні основи, форми, види моделей цієї взаємодії у сучасних умовах, що надасть можливість виділити основні напрями нашого дослідження. Узагальнення теоретичних підходів до вивчення категорії діяльності консультативно-дорадчих органів як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики в Україні надасть підстав трактувати їх як систему суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин та взаємовпливу, що існують між органами законодавчої та виконавчої влади, з одного боку, та інститутами громадянського суспільства, з іншого боку, з приводу формування та реалізації соціогуманітарної політики.

На основи аналізу обґрунтовано, що консультативно-дорадчі органи як суб'єктів формування та реалізації соціогуманітарної політики в Україні можуть бути як взаємозаперечення (деструктивні), так і конструктивна взаємодія, зокрема: особисті зустрічі представників політичної еліти з членами громадських організацій, акції прямої дії, легалізація через реєстри, проектна діяльність, соціальне партнерство, консультації з громадськістю, громадська експертиза, координація, діалог, соціальне партнерство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Латишева В. В. Громадські слухання як механізм громадського контролю за якістю управлінських послуг [Електронний ресурс] / В. В. Латишева // Держ.будівництво. – 2007. – No 2. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/3/08.pdf>

2. Осика І. М. Методологія проведення громадської антикорупційної експертизи: загальні засади [Електронний ресурс] / І. М. Осика. – 2013. – Режим доступу : <http://www.ti-ukraine.org/system/files/library/methodology.pdf>

3. Нестерович В.Ф. Вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів: проблеми конституційної теорії та практики: Монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка.2014. 736 с.

4. Наші права: участь громадян в управлінні державними справами / [С. В. Злобін, С. О. Майданевич, Н. В. Окша, Д. В. Войтенко] ; за заг. ред. Н. К. Дніпренко. – Вінниця : ТОВ «Консоль», 2006. – 64 с.

5. Публічна політика в процесах реформування системи державного управління України / С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник, О. Г. Пухкал. – К. : НАДУ, 2013.

6. Рудовська С.І. Ключові поняття в діяльності консультативно-дорадчих органів – Режим доступу : file:///C:/Users/1/AppData/Local/Temp/Vnadu_2015

ПРИЧИНИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Шакало Л.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник

Іваниця А. В.

к.ю.н.

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ. Актуальність вивчення причин корупційної злочинності в сучасній Україні зумовлено тим, що корупція є одним із найважливіших і найбільш серйозних проблем для українського суспільства, яку потрібно вирішувати. У наш час корупційна проблематика отримала значного розповсюдження, адже боротьба з цим протиправним явищем здійснюється у більшості сучасних держав. Звісно, деякі країни мають більш позитивні напрацювання у зазначеній сфері. Наприклад, у Данії, Новій Зеландії, Сінгапурі, Швейцарії, Канаді, Австралії, Люксембурзі, США, Нідерландах створено комплекс ефективних засобів протидії корупції. Однак, в Україні рівень корупції залишається досить високим, що зумовлює актуальність визначення причин виникнення вказаної групи протиправних діянь.

Мета роботи. Метою дослідження є визначення причин корупційної злочинності в Україні як небезпечного та деструктивного явища.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Ми виходимо з необхідності комплексного поєднання філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. З-поміж філософських методів дослідження застосовується діалектичний метод, принципи об'єктивності та історизму. Із загальнонаукових методів дослідження використовуються прийоми логічного методу (аналіз, синтез, індукція, дедукція), структурно-функціональний і

системний методи. Зі спеціальних методів дослідження застосовуються наступні методи: порівняльного правознавства, формально-логічний, історико-правовий, системно-правовий і метод юридичного моделювання.

Результати та обговорення. Корупційна злочинність проявляється в тому, що корупція – це соціальний інститут, як елемент системи управління, який тісно пов'язаний з політичним, економічним, соціальним інститутами.

Щодо тлумачення поняття корупційних злочинів викликає певні дискусії й у науковців. Так, наприклад, на думку В. Киричка, корупційним злочинам властиві водночас такі ознаки як: склад злочину, передбачений КК; ознаки корупційного правопорушення [1, с. 14]. Такої позиції дотримується й І. Мезенцева, зазначаючи, що поняття корупційної злочинності не варто ототожнювати із сукупністю корупційних правопорушень, які передбачені Особливою частиною КК України. Також можна розглядати поняття «корупційна злочинність» на загальнотеоретичній основі, тобто значення історично мінливе, стійке, соціально негативне явище, що й становить негативну систему корупційних злочинів [2, с. 76].

Корупційна злочинність, як злочинність загалом, тобто їх поєднують такі показники, як стан, структура, динаміка. М. Мельник указував, що з'ясування реального стану та тенденцій корупції в Україні можливе на підставі офіційних даних про вчинені корупційні правопорушення, осіб, які їх здійснили, сфери поширення зазначених діянь [3, с. 188].

Як зазначає, О. Шевченко, то корупційна злочинність являє собою сукупність умисних злочинів, що вчиняються особами шляхом використання наданих їм владних або службових повноважень, із корисливих мотивів та з метою незаконного отримання неправомірної вигоди матеріального або нематеріального характеру для себе чи третіх осіб із метою незаконного використання наданих їм владних або службових повноважень [4, с. 188].

Однією з головних причин корупційної злочинності можна вважати відсутність ефективної системи перевірки доходів та майна, насамперед у посадових осіб. Також можна віднести такі причини, як: низька заробітна плата,

недостатня розвиненість громадянського суспільства; відсутність дієвого контролю суспільства за діяльністю органів державної влади; організаційні моменти, тобто такі, що ґрунтуються у можливості працевлаштування в органах влади осіб з бізнесового чи кримінального кола.

Антикорупційна реформа в Україні стала беззаперечною вимогою суспільства. Тож, як антикорупційна, так і судова реформи повинні реалізовуватися з дотриманням принципу конституційності. Слід зазначити, що 27 жовтня 2020 року Конституційний Суд України визнав неконституційною статтю 366-1 КК, що передбачає покарання за недостовірне декларування статків чиновниками та суддями, які складають низку антикорупційних норм. Очевидно, що тепер кримінальні провадження не можуть бути передані до суду, а ті, що знаходяться в суді, мають бути вирішені на користь обвинуваченого. Вчені наголошують, що причинний комплекс корупційної злочинності формується із взаємодії об'єктивних і суб'єктивних елементів, комплексу взаємопов'язаних і взаємообумовлених умов і причин, що з урахуванням криміногенної ситуації у своїй сукупності й зумовлюють вчинення протиправних діянь у сфері службової діяльності [4]. Слід підкреслити, що корупція породжує зростання організованої злочинності, а реальна протидія проявам зазначеного протиправного діяння можлива лише на підставі здійснення комплексу заходів, серед яких особливе місце займають профілактичні, які спрямовані на усунення причин виникнення корупції.

Висновки. Отже, ефективна протидія корупційним правопорушенням можлива лише за умови злагодженої взаємодії з боку держави і громадянського суспільства. Для того щоб боротьба з корупцією була успішною, необхідно незалежне судочинство та правоохоронні органи, які будуть вільними від політичного втручання. Тому, для мінімізації та подолання корупційних злочинів слід залучати населення та громадські організації, профспілки для здійснення контролю і нагляду за запобіганням і протидією корупції, а також проводити комплекс ефективних реформаційних заходів для досягнення високого результату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію. Х. : Право, 2013. 424 с.
2. Мезенцева І. Визначення предмета корупційних злочинів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 5(38). с. 76-81.
3. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. К.: Атіка. 2001. 304 с
4. Шевченко О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання корупційній злочинності : Дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ: НАВС, 2012. 241 с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ПРОБЛЕМИ

Шокотько Ю. Д.

студентка юридичного факультету

Наливайко О. І.

Науковий керівник

к.ю.н., доцент

старший науковий співробітник

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ./Introduction. Нині, юридична освіта є неабияким важливим чинником для реалізації інтересів особистості та суспільства, що забезпечує нормальний, культурний розвиток держави. Тому вона вимагає до себе особливо якісної підготовки майбутніх фахівців. Найбільше це стосується використання новітніх технологій, завдяки яким, спеціаліст з права матиме змогу йти в ногу з часом. Але система освіти не завжди має можливість на необхідну адаптацію навчання через швидкі соціальні зміни у суспільстві.

Мета роботи./Aim. Мета цієї роботи полягає в дослідженні тенденцій розвитку і істотних проблем юридичної освіти, а також в пошуку основних шляхів удосконалення навчання юристів.

Матеріали та методи./Materials and methods. Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Ми виходимо з необхідності комплексного поєднання філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. З-поміж філософських методів дослідження застосовується діалектичний метод, принципи об'єктивності та історизму. Із загальнонаукових методів дослідження використовуються прийоми логічного методу (аналіз, синтез, індукція, дедукція), структурно-функціональний і системний методи. Зі спеціальних методів дослідження застосовуються

наступні методи: порівняльного правознавства, формально-логічний, історико-правовий, системно-правовий і метод юридичного моделювання.

Результати та обговорення./Results and discussion. Насамперед зазначимо, що виникнення нових допоміжних ком'ютерних засобів вивчення юридичної науки полегшує працю юристів та сприяє великому зросту суспільно – економічних відносин, як всередині держави, так і за межами її території. Також, одним із важливих чинників тенденції розвитку на якому ґрунтується юридична освіта є ускладнення і безперервність навчального процесу. Прикладом може слугувати така базова дисципліна як, теорія держави і права. Слідом за нею вивчається кримінальний процес – після нього кримінальне право. Саме це є доказом безперервного навчання на юридичних спеціальностях. Але сталим завжди залишається саме досліджування курсу юридичної деонтології, з допомогою якого майбутній правознавець навчається найголовніших якостей, правил професійного обов'язку та моральної професійної поведінки.

Як зазначає В. Задояний, освітній процес фахівців – юристів в Україні побудований більш на нормативно – теоретичному навчанні. Він позбавлений орієнтації на належну практику здобувачів освіти. Так як, юристи забезпечують потреби соціального розвитку, навчальний план в університетах повинен бути направлений на реалізацію правових, економічних та суспільних потреб[2].

На думку О. Карпіщенка, студент, який протягом освітнього процесу проявить бажання навчитися деяким практичним навичками, а саме: виконувати індивідуальні завдання, залучатися до співпраці з організаціями і підприємствами, брати участь у конференціях, буде більш затребуваним спеціалістом, ніж той, хто вивчав тільки теоретичний матеріал[3]. Саме завдяки, роботі з реальними завданнями, студент зможе в подальшому житті використовувати ці знання та бути справжнім професіоналом своєї справи.

Для підвищення й удосконалення якості юридичної освіти професор В. Сущенко запропонував щоб основним критерієм оцінювання майбутніх

спеціалістів був рівень їх загальної культури узгодженої зі знаннями юридичної практики та теорії [4].

Перспективний розвиток системи юридичної освіти – це взаємодія із світовими вимогами, але при цілком збереженні національних традицій. Модернізація юридичного навчання повинна виконуватися системно, комплексно і паралельно, із застосування інтерактивних методів викладання та залученням до академічної доброчесності.

Особливу роль посідає підготовка майбутніх юристів до конкуренції на ринку праці. Вміння продавати свої послуги стане невід'ємною навичкою та дасть гарантію ефективно здійснювати власну юридичну діяльність.

Висновки./Conclusions. Отже, юридична освіта в Україні не є ідеальною, та потребує багато реформувань, слід приділити особливу увагу формуванню у майбутнього юриста розвитку критичного мислення, професійної етики, залучання до індивідуальних та практичних занять, використання своїх знань у повсякденному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Задояний М. Сучасні підходи щодо модернізації юридичної освіти в Україні. URL: http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/8/Zadoiany_i_Oksom.pdf
2. Карпіщенко О. Сучасні проблеми вищої освіти України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору : матер. наук.-метод. конф. – Суми : Сумський державний університет, 2010.
3. Сущенко В. М. Сучасні проблеми реформування юридичної освіти і науки в Україні. URI: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2593>
4. Гусарєв С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія. Навчальний посібник Київ: *Знання*. 2005. с. 655